Dicţionar al Literaturii Franceze

Editura Ştiinţifică

Au apărut

MIHAI ISBĂȘESCU
Istoria literaturii germane

●

NINA FAÇON
Istoria literaturii italiene

●

SORINA BERCESCU
Istoria literaturii franceze

●

Dicționar al literaturii engleze

Scanned with OKEN Scanner

Vor apărea

NINA FAÇON
Dicționar al literaturii italiene

●

MIHNEA GHEORGHIU
Istoria literaturii americane

●

ALEXANDRU PAUL GEORGESCU
Istoria literaturii hispano-americane

●

M. MARINESCU-HIMU, A. PIATKOWSKI
Istoria literaturii eline

Scanned with OKEN Scanner

Dicţionar al Literaturii Franceze

Editura Ştiinţifică

Asemenea colecţii pot [...] să ofere cîteva lămuriri celor care, fără acest ajutor, nu ar fi putut să le găsească; dar nu vor înlocui niciodată cărţile pentru cei care vor căuta să se instruiască: dicţionarele nu sînt menite, prin însăşi structura lor, decît consultării, refuzîndu-se oricărei lecturi organizate.

D' ALEMBERT

Autori :
Alexandru Dimitriu-Păușești • Ioan Niculiță
Micaela Slăvescu • Alexandra Vlăduț

București 1972

Scanned with OKEN Scanner

Dicţionar al Literaturii Franceze

Editura Ştiinţifică

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Supracoperta și coperta de Val Munteanu

Control științific :

Prof. univ. dr. Ion Brăescu

Conf. univ. dr. Angela Ion

Lector univ. dr. Irina Mavrodin

Dr. Nicolae Balotă

Scanned with OKEN Scanner

Prefață

Dicționarul Literaturii Franceze este al doilea volum din seria de lucrări de referință, asupra literaturii universale, inițiată de Editura Științifică. La întocmirea lui au colaborat specialiști de la catedrele de limbă și literatură franceză ale Facultăților de filologie romanică din București și Cluj. El se adresează tuturor acelora care, prin natura muncii lor, simt nevoia să aibă la îndemînă, repede și sigur, date precise, deși succinte, asupra literaturii franceze de la începuturile ei și pînă astăzi, căutînd îndeosebi să ofere acele informații care nu se găsesc în mod curent în dicționarele uzuale.

Urmînd această idee, deși cele mai multe articole se referă la scriitori, la biografia și la opera lor, s-a dat o largă dezvoltare informației despre opere anonime sau colective *(Chanson de Roland, Satire Ménippée, Encyclopédie)*, curente, mișcări, școli și grupuri literare *(Pléiade, Préciosité, Unanimisme, Nouveau roman)*, reviste și publicații literare periodice („Le Mercure", „La Plume", „Le Grand Jeu"), genuri și specii literare specifice Franței *(Dit, Congé, Sottie)*, termeni și expresii deosebite *(trobar clus, beau ténébreux, Idéologues)* și instituții de cultură *(Académie française, Sorbonne, Collège de France, Comédie-française)*.

În tratarea articolelor, autorii au căutat să îmbine relatarea faptică neutră (mai ales în cazul scriitorilor încă în viață sau a celor care, dispăruți de curînd, sînt greu de definit din lipsa unei perspective istorice suficiente) cu aprecierea critică făcută în lumina concepțiilor, gusturilor și sensibilității proprii epocii noastre. Adoptarea acestui punct de vedere a impus autorilor, în chip firesc, o selecție atentă a materialului ce face obiectul articolelor și stabilirea judicioasă și riguroasă a proporțiilor acestora. Dorința autorilor a fost, desigur, să dea o listă cît mai completă a scriitorilor francezi, chiar neînsemnați, ale căror nume au învins severitatea judecății posterității — răspunzînd astfel imperativelor obiective ale unui astfel de *Dicționar*. Firește, îndeplinirea acestui deziderat nu era posibilă în limitele spațiului de care s-a dispus și a trebuit să fie omiși numeroși autori minori, puțin susceptibili de a forma vreodată obiectul unei cercetări; a trebuit de asemenea lăsați deoparte acei autori a căror operă, exclusiv filozofică sau științifică, nu se încadrează în istoria literelor propriu-zise: un Seignobos, exclusiv istoric, un Pierre Larousse, lexicograf, un Claude Augé, gramatician, sau un René Huyghe, prea special devotat istoriei artelor. Nu au fost omiși însă un Bossuet, un Buffon sau un Michelet, a căror operă, devenită clasică, aparține în aceeași măsură literelor și teologiei, științelor naturale sau respectiv istoriei.

Lungimea articolelor este, în principiu, pe măsura importanței scriitorului sau a subiectului tratat, reflectînd implicit judecata de valoare exprimată de autori. Această regulă suferă însă numeroase excepții: viața unor scriitori, chiar însemnați, este uneori lipsită de evenimente și de relieful care să justifice o dezvoltare

Scanned with OKEN Scanner

mai mare a prezentării biografice (v. Montesquieu); la alții opera, deși vastă și de o importanță primordială, se încadrează toată într-un singur gen sau specie literară și poate fi lesne caracterizată (v. Racine, Mallarmé) — ceea ce nu mai este cazul pentru scriitori a căror gîndire a suferit o evoluție însemnată (v. Huysmans), care s-au ilustrat în mai multe genuri (v. Hugo, în raport cu Balzac) sau a căror biografie este strîns legată de înțelegerea operei lor (Villon, Apollinaire). S-a căutat, de asemenea, să se dea o structură relativ unitară articolelor. După numele autorului, dat sub forma cea mai cunoscută, se indică prenumele, eventuale titluri, pseudonime etc. Transcrierea fonetică (folosind alfabetul fonetic internațional) s-a indicat numai pentru acele nume care transgresează normele obișnuite ale limbii franceze. Anii nașterii și ai morții (respectiv, în cazul publicațiilor, anii de apariție) s-au dat cu semn de întrebare cînd sînt cunoscuți cu aproximație, sau cînd există vreo îndoială asupra exactității lor. În cazul unor neconcordanțe (foarte frecvente) între diversele surse consultate, s-a acordat întîietate datelor indicate de Larousse 1960—1964 în 10 volume sau de Dicționarul de autori Laffont-Bompiani (v. Bibliografie). Locul nașterii (sau al morții) nu este menționat decît la scriitorii mari sau atunci cînd are o importanță deosebită în viața și opera autorului. Partea biografică a fost cît se poate redusă, amintindu-se doar evenimentele semnificative, pentru autorii mari, fiind complet eliminată în cazul celor minori. În schimb au fost menționate orientările literare ale autorului, înrudirile spirituale, prieteniile importante pe care le-a legat, influențele pe care le-a suferit sau pe care a putut eventual să le aibă în literatura franceză. Nu se arată însă influențele exercitate asupra altor literaturi, inclusiv cea românească, această problemă urmînd a fi tratată într-un dicționar al literaturii române. Opera este de obicei tratată în bloc, comentariul încercînd să deslușească structura generală, schema operei, caracteristicele ei, subliniind apartenența la un anumit curent și scoțînd în evidență elementele originale, de opoziție, față de acel curent.

Subiectul unui articol (nume de autor, de operă etc.) lucrat în corpul dicționarului este însemnat cu un asterisc, atunci cînd este întîlnit în diverse alte contexte.

Fiecare articol este întregit de o listă *selectivă* a operelor, a cărei întindere este, de cele mai multe ori, în funcție de importanța autorului. Titlurile operelor au fost date numai în limba franceză și pe cît posibil în ortografia originală, traducerea lor în limba română aparținînd de cele mai multe ori inutilă și implicînd un consum de spațiu care ar fi dus la reducerea materialului informativ oferit publicului. În schimb, *Dicționarul* este întregit cu o *addendă* în care se află traduse în limba română, titlurile operelor anonime, numele curentelor, mișcărilor sau grupurilor literare, ce urmează a fi căutate, sub denumirea lor franceză în corpul *Dicționarului*. În cadrul comentariilor nu s-a dat (în afara unor cazuri excepționale) rezumatul operelor analizate, autorii fiind de părere că trebuie încurajată citirea operelor, — în original sau în traducerile pe care ni le oferă editurile noastre — prezentul dicționar constituind doar un instrument de lucru pe care l-au dorit stimulator, folositor pentru aflarea unor puncte de reper, el netrebuind să

Scanned with OKEN Scanner

devină un „digest", un „condensat" al literaturii franceze. Și-au amintit, în acest sen, de părerea lui D'Alembert, exprimată în Discursul Preliminar la Enciclopedie „Asemenea colecții pot [...] să ofere cîteva lămuriri celor care, fără acest ajutor, nu ar fi putut să le găsească; dar nu vor înlocui niciodată cărțile pentru cei care vor căuta să se instruiască: dicționarele nu sînt menite, prin însăși structura lor, decît consultării, refuzîndu-se oricărei lecturi organizate".

Bibliografia indicată nu reunește decît lucrările principale, lexicografice, consultate pentru întocmirea prezentului *Dicționar*, și nu reprezintă decît o parte infimă a materialului consultat de autori pentru elaborarea lui.

Articolele *Dicționarului* sînt semnate, prin inițiale, de autorii lor: Al.D.P. (Alexandru DIMITRIU-PĂUȘEȘTI), I.N. (Ioan NICULIȚĂ), M.S. (Micaela SLĂVESCU), A.V. (Alexandra VLĂDUȚ). Ei doresc să mulțumească, pe această cale, colectivului editorial care a sprijinit elaborarea acestui dicționar.

AUTORII

Scanned with OKEN Scanner

a

ABBAYE GROUPE DE L' sau **ABBAYE DE CRÉTEIL** (1906—1908), grup de scriitori tineri (numit astfel după celebra *Abbaye de Thélème* a lui Rabelais*), constituit la Créteil, cu scopul de a întreprinde o experienţă falansteriană după modelul preconizat de Charles Fourier*, şi dizolvat din cauza lipsurilor materiale. Grupul trebuia să se întreţină de pe urma muncii manuale colective, în tipografie, muncă în care erau antrenaţi toţi membrii, printre care Georges Duhamel*, Charles Vildrac*, René Arcos*, Luc Durtain* şi, în oarecare măsură, Jules Romains*. Este expresia tendinţei de solidaritate socială existentă în Franţa în acea epocă. Activitatea grupului a fost evocată şi povestită de G. Duhamel în volumele *Le Désert de Bièvres* şi *Le Temps de la recherche*. Din experienţa grupului s-a născut o estetică literară — *l'unanimisme** — definită de Jules Romains. Al.D.P.

ABBAYE-AUX-BOIS (1640 — înc.sec.XX). Mănăstire de călugăriţe din Paris (rue de Sèvres), astfel denumită din 1667. Închisoare în timpul Revoluţiei din 1789, a fost redată vieţii monahale după Concordat. A găzduit, între 1819 şi 1848, pe D-na Réçamier în salonul căreia se întîlneau numeroase personalităţi literare în frunte cu Chateaubriand*. M.S.

ABÉLARD [-la:R] (**ABAILARD**) *Pierre* (1079—1142), filozof şi teolog scolastic, întemeietorul conceptualismului (v. **QUERELLE DES UNIVERSAUX**), numit de V. Cousin* „Descartes al secolului XII", rămas celebru în istoria literelor mai ales din cauza nefericitei sale poveşti de dragoste. Profesor de dialectică de renume european, s-a căsătorit în taină cu tînăra Héloïse nepoata canonicului Fulbert, care, socotindu-se jignit de această căsătorie, s-a răzbunat pe **A.** punînd să fie emasculat. După mutilarea sa, **A.** s-a călugărit la mănăstirea Saint-Denis, iar Héloïse i-a urmat pilda, la mănăstirea Argenteuil (1118). Între cei doi soţi astfel despărţiţi are loc, după 1136, o corespondenţă în limba latină, determinată, în parte, de vestita *Historia calamitatum* în care **A.** narează pe larg unui prieten nenorocirile sale. Această corespondenţă, comentar şi moment de răscruce al dramei lor, tratează şi chestiuni de ordin teologic şi monastic, reflectînd preocupările lor din acea perioadă. Cunoscută specialiştilor în limba latină, a fost publicată în traducere franceză de-abia în 1870, din grija lui Olivier Gréard. După călugărire **A.** a dus o viaţă agitată, dedicată răspîndirii concepţiilor sale filozofice ce-i atrăgeau necontenit animozitatea şi duşmănia confraţilor. Filozofia lui este o încercare modernă de a clarifica şi de a critica de pe poziţii raţionaliste ideile în vigoare *(les idées reçues)*. **A.** afirmă necesitatea de a da credinţei baze raţionale; analizează valoarea morală a actului, identic (după el) cu intenţia, şi demonstrează existenţa unei baze naturale a moralei. Preconizează o morală umanistă şi individualistă. Gîndirea lui a influenţat

întreg secolul al XII-lea, determinînd o reînnoire a gîndirii logice și raționale.

Op.: *Dialectica* (înainte de 1118—1137); *Sic et non* (1121?); *Theologia christiana* (1123); *Ethica, sive Scito te ipsum* (după 1129); *Historia calamitatum* Abaelardi (1136); *Carmen ad Astrolabium; Professio fidei seu Apologia* (după 1140); *Epistulae ad Heloissam*, traduse sub titlul: *Lettres d'Abélard et d'Héloïse* (1870). A.V.

ABOUT [-bu] *Edmond-François-Valentin* (1828—1885), romancier și dramaturg spiritual și plin de fantezie, ziarist pătrunzător și violent. (Acad.fr.: 1884.)

Op.: *Le Roi des Montagnes* (1857); *Guillery* (1868); *L'Homme à l'oreille cassée* (1862); *Le Nez d'un notaire* (1862). M.S.

ABRAHAM *Marcel* (1898—1955), poet și eseist, autorul volumului de versuri sensibile și melancolice *Routes* (1953). A publicat de asemenea studii despre comedia latină în evul mediu și despre scriitorii clasici și moderni, între alții despre Charles Péguy*, Alain-Fournier* și Léon-Paul Fargue*, prietenii săi. Al.D.P.

ABRAHAM *Pierre* (n. 1892), eseist, critic literar și romancier angajat; directorul binecunoscutei reviste lunare de literatură „Europe"*. Duce o muncă intensă de reconsiderare a literaturii franceze de pe poziții marxiste; coordonează, între altele, lucrarea în 4 volume (3 volume apărute) *Histoire littéraire de la France* și publică în „Europe" diferite articole de specialitate.

Op.: *Balzac* (1929); *Figures* (1930); *Créatures chez Balzac* (1931). Al.D.P.

ABSURDE v. THÉÂTRE DE L'ABSURDE

ACADÉMIE DE POÉSIE ET DE MUSIQUE v. ACADÉMIE DU PALAIS

ACADÉMIE DES GONCOURT v. GONCOURT

ACADÉMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES-LETTRES (1663 →) întemeiată de Colbert sub numele de: *Académie des inscription et médailles ou Petite Académie*. Formată la început din patru membri — Chapelain*, abatele Amable de Bourzéis (1606—1671), François Charpentier (1620—1702), și abatele Cassagnes (1635—1679) — avea drept scop redactatea cît mai elegantă și corectă a textelor inscripțiilor de pe monumentele, edificiile publice sau medaliile comemorative „pentru a răspîndi la toate monumentele de acest fel gustul și simplitatea care le conferă adevărata lor valoare". Curînd funcțiile ei s-au înmulțit: i s-au supus spre aprobare proiectele și machetele tapiseriilor și tapetelor, schițele picturilor și sculpturilor destinate locuințelor regelui, programele serbărilor etc. I s-au încredințat redactarea dărilor de seamă ale serbărilor oficiale, gravarea planurilor reședințelor regale și cetăților cucerite. În 1701 capătă un statut și numără 40 de membri, împărțiți în 4 secții. Un edict din 1716 îi consacră numele de *Académie royale des Inscriptions et Belles-Lettres*. Supri-

mată în 1793, sub Convenţie, s-a regrupat în 1803 ca secţia a treia a Institutului*, cu numele de *Classe d'histoire et de littérature*. Primeşte, sub Restauraţie (1815—1830), denumirea pe care o păstrează şi astăzi. M.S.

ACADÉMIE DES JEUX FLORAUX v. CONSISTOIRE DE TOULOUSE

ACADÉMIE DU PALAIS (1570—1584), societate întemeiată de J.-A. de Baïf şi Thibaut de Courville după modelul societăţilor antice şi menită să dea un nou avînt poeziei şi muzicii prin formarea în cadrul ei a unor poeţi şi muzicieni destoinici. Purta, iniţial, numele de *Académie de poésie et de musique*, îşi avea sediul în faubourg Saint-Marcel, la J.-A. de Baïf, şi se bucura de protecţia regelui Carol IX care o dotase cu scrisori patente. Sub Henric III îşi schimbă profilul, potrivit înclinaţiilor noului monarh, şi devine „o academie de ştiinţe morale şi filozofice", îşi mută sediul la Luvru şi adoptă, în consecinţă, numele de *Académie du Palais* (1576). Numără printre membrii ei atît poeţi, eruditi şi filozofi cît şi medici şi prelaţi, constituind astfel o primă eboşă a viitoarei Academii franceze. Dintre membri, mai cunoscuţi: Ronsard, Pibrac, du Perron, Belleau, Daurat, Bertaut, Garnier, Rapin, Amyot, Larivey şi Corbinelli. Activitatea A. încetează după moartea lui Pibrac şi ca urmare a situaţiei politice nesigure determinate de violenţele Ligii. I.N.

ACADÉMIE FRANÇAISE (1635 →), înaltă instituţie de cultură, formată din 40 de membri aleşi pe viaţă, statutar întemeiată în ianuarie 1635 din iniţiativa cardinalului de Richelieu; protectoare oficială a literelor şi ocrotitoare a purităţii limbii franceze. Prima încercare de a întemeia o instituţie de acest gen avusese loc în 1570, din iniţiativa lui J.-A. de Baïf*, dar ea fusese dizolvată curînd după înfiinţare, în 1584 (v. **ACADÉMIE DU PALAIS**). În 1629 Richelieu află de existenţa cenaclului literar care se întrunea în casa învăţatului Valentin Conrart* (mică societate de prieteni literaţi aleşi, unde se discutau operele recent apărute). Înţelegînd folosul înfiinţării unui for competent în stare să supravegheze şi să îndrumeze cuvîntul scris, în acelaşi timp fiind dornic să joace rolul unui mecena, cardinalul impune micii adunări organizarea ei oficială, acordîndu-i sprijinul şi protecţia necesare. Proiectul de statut al noii societăţi, numită *Académie française*, i-a fost prezentat în 1634. După aprobarea definitivă (ianuarie 1635), a fost înaintat Parlamentului. Acesta îl acceptă în silă, după o tărăgănare de 2 ani, în iulie 1637, conştient de a fi dat naştere unei arme periculoase în mîinile adversarului său, cardinalul de Richelieu. În 1667 o nouă ordonanţă, dată de Ludovic XIV întăreşte şi măreşte privilegiile Academiei, rolul şi importanţa ei fiind astfel temeinic stabilite şi necunoscînd dezmînţire pînă în zilele noastre. Academicienii se întruneau în cadrul unor şedinţe săptămînale (sediul fiind stabilit la Luvru din 1672), iar participarea lor era remunerată lunar. Luau în discuţie lucrările proprii sau pe cele ale marilor scriitori dispăruţi. În 1637, au fost chemaţi să se pronunţe în polemica stîrnită de reprezentarea *Cid*-ului de P. Corneille* (1636). Chapelain* redactează cu această ocazie vestitele *Sentiments de l'Académie sur le „Cid"* (1637) în care dă glas, fără prea multă convingere, părerilor potriv-

Scanned with OKEN Scanner

nice ale lui Richelieu, rivalul de breaslă al triumfătorului Corneille. Dar misiunea principală pe care şi-o propun academicienii întruniţi, chiar de la începuturile activităţii lor, este înfrumuseţarea limbii franceze, şi în acest sens iniţiază alcătuirea unui *Dicţionar* (apărut la 24 august 1694, întîmpinat în timpul elaborării şi primit la publicare cu multă ironie, dar care a cunoscut pînă în zilele noastre 8 ediţii, a 9-a fiind în curs de publicare), a unor tratate de *Retorică* şi *Poetică* (nerealizate) şi a unei *Gramatici* (socotită realizată prin editarea de către academicianul Vaugelas* a lucrării sale *Remarques sur la langue française*, 1647).

Obiceiul primirii oficiale a noului academician ales în cadrul unei şedinţe festive în care se rostesc două discursuri, unul de recepţie şi altul de mulţumire pentru cinstea acordată, conţinînd şi elogiul defunctului căruia i se lua locul, datează din 1640 şi a fost inaugurat de obscurul Patru. Aceste şedinţe de recepţie au devenit publice din 1671 (data primirii lui Bossuet*). Tot din 1671 datează obiceiul de a se acorda premii scriitorilor contemporani mai valoroşi, primele două premii acordate fiind obţinute de d-ra de Scudéry* şi de La Monnoye (1641—1728, academician: 1710, autorul unui poem despre suprimarea duelurilor). În zilele noastre A.F. acordă anual peste 100 de premii literare dintre care: *Le Grand Prix de Littérature*, *Le Grand Prix du Roman*, *Le Grand Prix Gobert* (pentru opere istorice) şi premiile *Montyon* (pentru opere moralizatoare, conţinînd pilde de virtute şi morală desăvîrşită). Alegerea membrilor, impusă uneori de împrejurări politice şi de constrîngeri despotice, nu a fost întotdeauna fericită, numărul pseudoscriitorilor — fie de obîrşie aristocratică, fie jucînd în clipa alegerii lor un rol de seamă în arena vieţii politice — fiind tot atît de mare pe cît este şi numărul personalităţilor de vază care nu au pătruns în această instituţie şi dintre care citäm: Descartes*, Pascal*, Molière*, La Rochefoucauld*, Bayle*, Lesage*, Helvétius*, Diderot*, Rousseau*, Beaumarchais*, Stendhal*, Balzac*, Michelet*, Maupassant*, Zola*, Baudelaire*, Verlaine*, Mallarmé*, Péguy*, Proust*. S-au înregistrat două cazuri de demisie: în 1871 episcopul Dupanloup, cu ocazia alegerii pozitivistului Littré alături de care refuza să participe la şedinţe, şi în 1959 Pierre Benoît*, în semn de protest faţă de vetoul Generalului De Gaulle privind admiterea lui Paul Morand* în Academie. Au fost destituiţi pînă în 1944 numai trei academicieni: ecleziastul Auger de Mauléon de Granier (1636) pentru necinste în materie de bani; A. Furetière* (1685), acuzat de a fi publicat un *Dicţionar* în care folosise materialul strîns de academicieni pentru *Dicţionarul Academiei* ce urma să apară; abatele de Saint-Pierre* pentru publicarea unei *Polysynodie* în care „insulta amintirea regelui defunct" (Ludovic XIV). După 1944 a fost pronunţată excluderea academicienilor colaboraţionişti condamnaţi de tribunal la o detenţiune mai lungă sau mai scurtă: mareşalul Pétain, Ch. Maurras*, A Hermant*, A.Bonnard. M.S.

ACADÉMIE MALLARMÉ v. MALLARMÉ

ACADÉMIE NATIONALE DE MUSIQUE sau **THÉÂTRE DE L'OPÉRA** (1669 →), întemeiată la Paris din iniţiativa lionezului Pierre Perrin (1620—1675). Purta iniţial numele de *Académie d'Opéra* şi

scopul ei era de a asigura reprezentarea unor spectacole de operă asemănătoare celor din Italia dar în limba franceză și pe muzică franceză. La 13 martie 1672 trece sub direcția lui J.-B. Lulli*, căpătînd numele de *Académie royale de musique*, schimbat în *Académie de Musique* la 24 iunie 1791 și în *Théâtre des Arts* în 1794. Numele actual datează din 1820. Primul spectacol montat de această Academie este pastorala în cinci acte *Pomone* (text: Pierre Perrin, muzică: Cambert). Printre succesele din anii imediat posteriori întemeierii: *Psyché* de Lulli (1678); *Les Fêtes de l'Amour et de Bacchus* de Lulli, Molière*, Benserade* și Quinault* (1672); *L'Idylle sur la Paix* de Lulli și Racine* (1685). M.S.

ACADÉMIE PALATINE sau **ACADÉMIE DU PALAIS**, cerc literar și filozofic întemeiat de Alcuin* la curtea lui Carol cel Mare, în scopul desăvîrșirii culturii curtenilor, demnitarilor și membrilor familiei imperiale. Membrii A.P. (printre care se numărau: Théodulphe*, Paulin d'Aquilée și Éginhard*) nu se supuneau unui program dinainte stabilit, ci angajau discuții libere menite să rezolve chestiuni mai dificile de dialectică, metriçă sau gramatică, supraveghind de asemenea bunul mers al școlii ce funcționa în chiar incinta palatului: **ÉCOLE* DU PALAIS**. A.P. a favorizat înflorirea renașterii carolingiene. A.V.

ACHARD [-ʃa:R] *Amédée* (1814—1875), romancier fecund cultivînd aventura de capă și spadă.

Op.: *Belle-Rose* (1847); *Les Coups d'épée de M. de La Guerche* (1863); *Envers et contre tous* (1874). M.S.

ACHARD [-ʃa:R] *Marcel* (n. 1899), dramaturg, autor de comedii. Teatrul său, amestec de realism și poezie, de farsă și fantezie, amintește de Marivaux* și Musset*, cu care este înrudit prin analiza pătrunzătoare a sentimentelor și situațiilor delicate. Numele său este legat mai ales de comedia *Jean de la Lune* și de eroul acesteia, tip de îndrăgostit optimist dar naiv și stîngaci, totodată ridicol și înduioșător. (Acad. fr.: 1959.)

Op.: *Voulez-vous jouer avec môa?* (1923); *Jean de la Lune* (1929); *Domino* (1931); *Patate* (1957). Al.D.P.

ACKERMANN [-man] *Louise* CHOQUET, măritată (1813—1890), poetă, autoarea unor povestiri și poezii trădînd o filozofie pesimistă și ateistă.

Op.: *Contes* (1855); *Poésies philosophiques* (1872); *Pensées d'une solitaire* (1882). M.S.

ACREMANT *Germaine* (n. 1889), autoarea unor povestiri, înfățișînd aspecte din viața Franței de Nord, și a cîtorva romane vesele, cu notă umoristică, dintre care: *Ces dames aux chapeaux verts* (1921). M.S.

ACTION POÉTIQUE (1959 →), revistă de poezie întemeiată la Marsilia de poetul Gérald Neveu (1921—1960), avînd ca deviză următorul citat după Lautréamont*: *Poezia trebuie să aibă drept țel adevărul practic*. Colaboratorii revistei — poeți tineri încă neafirmați — și-au exprimat voința de a face din fiecare poem un act

totodată social, politic și poetic. Dintre ei: Galil, Guy Bellay, Gabriel Cousin, Pierre Lartigue. M.S.

ADAM *Antoine* (n. 1899), eseist și critic literar, profesor la Facultatea de litere din Paris. Autorul unor studii erudite de istorie și critică literară.

Op.: *Le Vrai Verlaine* (1936); *Théophile de Viau et la libre pensée française* (1936); *Histoire de la littérature française* (5 vol., 1956—1958 — Premiul criticii literare în 1959); *Verlaine* (1965). Al.D.P.

ADAM DE LA HALLE, zis și **ADAM LE BOSSU** sau **LE BOSSU D'ARRAS** (între 1235 și 1240—1288?) truver originar din Arras. Judecînd după aluziile autobiografice pe care le conţin scrierile sale, și-a întrerupt de timpuriu studiile pentru a se căsători; regretînd însă acest gest pripit, a pornit către Paris pentru a-și relua și completa studiile. A întreprins la sfîrșitul vieţii, fiind în slujba contelui Robert II d'Artois, o călătorie în Italia, unde se presupune că a murit. Opera sa cuprinde, pe lîngă numeroase poezii de dragoste, cîntece studenţești, *rondeaux*-uri, balade și *jeux-partis*-uri*, un patetic *Congé** adresat orașului Arras, un poem epic închinat morţii contelui Robert II și rămas neterminat, și mai cu seamă două piese de teatru care i-au asigurat un loc de frunte în literatura medievală, *Le Jeu de la Feuillée* și *Le Jeu de Robin et de Marion*. Prima, cea mai veche piesă profană în limba franceză, este inspirată din genul liric al *congé*-ului. Lipsită de o intrigă propriu-zisă, se prezintă sub forma unei succesiuni de teme expuse într-un dialog viu ai cărui protagoniști sînt cînd concetăţenii autorului, descriși în mod realist, cînd zînele — personaje de legendă — piesa fiind în același timp un fel de revistă satirică și o operă de fantezie. *Le Jeu de Robin* este transpunerea unei *pastourelle** ale cărei personaje (cavalerul, cîţiva păstori și păstorițe) evoluează într-un decor rustic participînd la tot felul de jocuri, dansuri și cîntece. Scrisă într-un stil totodată poetic și realist, cu o evidentă notă de umor, această piesă a fost reprezentată mai tîrziu în Franţa, precedată de un prolog — *Le Jeu du Pélerin* — atribuit uneori tot lui A. Poet original, scriitor de talent, A. a fost și un muzician de seamă al secolului al XIII-lea.

Op.: *Le Jeu de la Feuillée* (1255); *Le Dit d'Amours; 3 Stances de la Mort; Le Jeu de Robin et de Marion* (1275—1288); *Le Roi de Sézile* (1285?) A.V.

ADAM, *Jeu d'* (1146— 1147), dramă semiliturgică anonimă înregistrată într-un manuscris din secolul al XIII-lea sub titlul *Ordo representacionis Ade*, cea mai veche piesă religioasă scrisă în limba franceză. Dezvoltare și amplificare a momentelor respective din Vechiul Testament, punînd în scenă personaje biblice tradiţionale dar bine individualizate, J. D'A. se compune din trei părţi: izgonirea lui Adam și a Evei din paradisul terestru; uciderea lui Abel de către Cain; perindarea profeţilor care prevestesc sosirea Mîntuitorului (v. **MYSTÈRES**). Anunţă, prin conţinutul tematic și prin organizarea reprezentaţiei, seria Misterelor. A.V.

ADAM DE GIVENCHY (?-1268?), truver din Arras. A.V.

ADAM DE ROS (sf.sec. XII sau înc.sec. XIII), călugăr, autorul lucrării *Vision de saint Paul* — scrisă în dialect anglo-normand — care descrie călătoria legendară a sfîntului Paul în Infern. Lucrarea a constituit una dintre sursele de inspirație ale lui Dante. A.V.

ADAM DE SAINT-VICTOR (1112? — 1192), poet liric și religios, probabil de origine bretonă. Poemele sale, scrise într-un stil prețios și artificial, încearcă să împace dialectica lui Abélard* cu elanurile afective ale antidialecticienilor (v. **BERNARD DE CLAIRVAUX**).
Op.: *Séquences; Proses.* A.V.

ADAM *Juliette* **LAMBER**, măritată (1836—1936), romancieră, autoarea unor memorii și scrieri asupra asediului Parisului (1871) și a vieții politice de după Comuna din Paris.
Op.: *Païenne* (1883); *Le Roman de mon enfance et de ma jeunesse* (1902). M.S.

ADAM *Paul* (1862—1920), romancier fecund, liric și prolix, îmbinînd tendințe naturaliste și simboliste; imaginația lui anticipativă și aplecarea către scrierile utopice, umanitariste, de nuanță socialistă, îl situează printre precursorii lui Wells.
Op.: *Chair molle* (1885), *Lettres de Malaisie* (1897); *Le Serpent noir* (1905); *La Cité prochaine* (1908); *Le Lion d'Arras* (1920). M.S.

ADAMOV *Arthur* (1908—1970), dramaturg născut la Kislovoțk (Caucaz), stabilit la Paris în 1924. Raliat întîi mișcării suprarealiste, A. se afirmă în 1950 ca unul dintre întemeietorii teatrului absurdului, alături de Beckett* și Ionesco*, evoluînd după 1955, data înscrierii sale în P.C.F., către un teatru realist în care predomină preocupările social-politice și devenind un dramaturg angajat în sensul comunist al cuvîntului. Piesele lui „absurde" — parodii ale lumii reale — pendulează între realitate și simbol. Reflectă angoasa personală, neurotică, autentică, a autorului (exprimată de asemenea în confesiunea autobiografică *L'Aveu*), dar și angoasa unei generații ce a pierdut sensul sacrului, confruntată cu vacuitatea mereu crescîndă a unei lumi închise, formată din destine solitare, lipsită de putința de a comunica *(La Parodie)* și sfîșiată între cele două atitudini contrare: de afirmare și de autodistrugere *(La Parodie, L'Invasion, Le Professeur Taranne)*. Personajele ilustrează oscilarea tragică dintre vis (evaziune) și realitate a autorului lor, prezentînd fie sub forma de cupluri, fie într-o singură persoană ambivalentă schema antagonismului unor forțe psihologice net definite.
Op.: *La Parodie* (1950); *L'Invasion* (1950); *Le professeur Taranne* (1953); *Ping-Pong* (1955); *Paolo Paoli* (1957); *Le Printemps* (1961). Al. D. P.

ADÉMAR DE CHABANNES (către 988—1034), cronicar, autorul unei istorii a Franței de la origini pînă în 1028 intitulată *Chronique*. A.V.

ADENET [-nɛ] **LE ROI** zis și **ADAM LE MENESTREL, LE ROI ADAM**, sau **LE ROI ADENET** (1240?—1297?), menestrel celebru, muzician, recitator și autor de romane în versuri, în slujba ducelui Henric

III de Brabant, și apoi a ducelui Gui de Dampierre (Flandra). Își începe cariera de scriitor prin romanierea unor vechi poeme epice. Capodopera lui este romanul de imaginație *Cléomadès* scris în octosilabe rimate și inspirat din legendele hispano-maure: povestea călătoriilor fantastice ale eroului purtat în lungul și în latul Europei de calul năzdrăvan din abanos—dăruit de regele necromant Crompart de Bougie—în căutarea frumoasei Clarmondine, iubita lui.
Op.: *Buevon de Conmarchis; Les Enfances Ogier* (după 1273); *Berte aus grans piés* (după 1273); *Cléomadès* (1275 sau 1285). A.V.

ADENIS [-ni] *Jules* (1823—1900), autor de vodeviluri, drame și librete de operă.
Op.: *La Jolie Fille de Perth* (1867); *Les Templiers* (1886). M.S.

AD USUM DELPHINI, colecție renumită (formată din 64 de volume de texte clasice latinești, însoțite de prefețe în limba franceză sau latină), îngrijită de Bossuet* și Huet*, publicată între 1670 și 1698, din inițiativa ducelui de Montausier*, guvernator al Delfinului Franței, și destinată instruirii acestuia. Textele erau expurgate și adaptate conform cerințelor educației Delfinului, de unde folosirea actuală a expresiei *ad usum delphini* în legătură cu publicații tendențios trunchiate sau adaptate. M.S.

ADVISÉ (BIEN), MAL ADVISÉ v. **BIEN ADVISÉ, MAL ADVISÉ**

ADVOCACIE NOSTRE DAME (prima jum. a sec. XIV). Acest poem, adevărată operă de jurisprudență datorată probabil canonicului normand Jean de Justice (căruia i se mai atribuie lucrările: *Le Dialogue de St. Grégoire*, *La Vie de St. Grégoire*, *La Chapelle du Chastel de Bayeux*, 1321), este o dispută cu caracter religios între diavol — dușmanul neamului omenesc — și Fecioara Maria care respinge punct cu punct acuzațiile adversarului, triumfînd în cele din urmă. A.V.

AGOBARD [-ba:R] *Saint* (către 779—840), personalitate culturală de seamă, arhiepiscop al Lyon-ului, participant activ la frămîntările politice ale vremii sale, socotit ca fiind o întruchipare a geniului literar francez de la sfîrșitul Renașterii carolingiene. A.V.

AICARD [-ka:R] *Jean François-Victor* (1848—1921), poet, autor dramatic și romancier intimist. A proslăvit căminul și sentimentul de solidaritate familială. (Acad. fr.: 1909.)
Op.: *Poèmes de Provence* (1874); *Le père Lebonnard* (1889); *Le Roi de la Camargue* (1890); *Maurin des Maures* (1908). M.S.

AIE D'AVIGNON v. **CHANSONS DE GESTE**

AIGNAN [-ηã] *Étienne* (1773—1824), autor de tragedii cu subiect istoric.
Op.: *Polyxène* (1804); *Brunehaut* (1811); *Arthur de Bretagne* (1816). M.S.

AIMÉ DU MONT CASSIN (sec. XI), cronicar, autor al unei lucrări fundamentale pentru istoria normanzilor în Italia — *Ystoire de li Normant* (1060—1080) — scrisă în limba latină și cunoscută doar

printr-o traducere franceză făcută în Italia, în secolul al XIV-lea. A.V.

AIMERIC DE BELENOI, trubadur din prima jumătate secolului al XIII-lea, autor al unor cîntece de dragoste sau religioase (cîntece curteneşti, *partimens**, *sirventes**). A.V.

AIMERIC DE PÉGUILHAN (1175?—1228), trubadur menţionat de Dante în *De vulgari eloquentia*. Poeziile lui, aproximativ 50 de *chansons**, *sirventes**, cîntece de cruciadă, *tensons**, *planhs** şi *partimens**, ni-l arată mai curînd ca pe un martor preţios al epocii sale decît ca pe un poet de mare talent. A.V.

AIMOIN DE FLEURY (?—după 1008), călugăr benedictin, cronicar, autor al unor preţioase surse de informaţie asupra istoriei secolului al X-lea, folosite în *Les Grandes Chroniques** *de France*.

Op.: *Historia Francorum* (de la origini pînă în 653); *Miracula Sancti Benedicti; Vita S. Albanis abbatis Floriacensis*. A.V.

AIOL v. **CHANSONS DE GESTE**

AIQUIN v. **CHANSONS DE GESTE**

AÏSSÉ *domnişoara* (1695?—1733), fostă prinţesă circaziană, sclavă purtînd numele de Haydée, cumpărată de contele de Ferriol, diplomat francez pe lîngă Poarta Otomană, adusă şi crescută în Franţa de acesta. Personalitate la modă în saloanele Regenţei, **D-RA A.** este autoarea unor scrisori: *Lettres à Madame Calandrini*, editate postum, în 1787, cu note de Voltaire*, interesante prin evocarea realităţilor contemporane, conţinînd mai ales detalii despre doamnele Du Deffand* şi de Tencin*. I.N.

ALAIN DE LILLE, zis şi **ALANUS AB INSULIS** (între 1115 şi 1120—1202?), teolog şi scriitor didactic de limbă latină, supranumit de contemporani „cel mare" şi „doctor universalis", însemnat umanist francez, rector al Universităţii din Paris. Gîndirea lui filozofică, influenţată de neoplatonism, cuprinde elemente de aristotelism împrumutate de la Boetius. Partea cea mai durabilă a operei sale o constituie scrierile cu caracter moral: *De planctu Naturae* — amplă dezvoltare în proză şi în versuri a unui mit metafizic în care Natura face descrierea ordinii normale a lumii (idee reluată de Jean de Meun* în *Roman de la Rose**) şi *Anticlaudianus* — alegorie cu temă asemănătoare în care Natura, ajutată de toate virtuţile, lucrează la făurirea tipului de om desăvîrşit.

Op.: *De fide catholica contra haereticos; Regulae; Quoniam homines; Liber paenitentialis; De arte praedicatoria; De planctu Naturae* (între 1160—1170); *Anticlaudianus* (către 1183). A.V.

ALAIN *Émile-Auguste* **CHARTIER**, zis (1868—1951), ziarist, filozof şi eseist. Filozofia lui, puţin originală, întemeiată pe raţionalismul lui Descartes* şi pe estetica lui Kant, se află exprimată în eseuri filozofico-morale tratînd despre educaţie, fericire, literatură, politică etc., adunate în volume purtînd titlul de *Propos*. **A.** este

de asemenea autorul cîtorva eseuri remarcabile asupra lui Valéry*, Stendhal*, Balzac*, Dickens etc.
Op.: *Propos sur l'éducation* (1932); *Propos de littérature* (1933); *Propos de politique* (1934); *Stendhal* (1935); *Avec Balzac* (1935); *En lisant Dickens* (1945). Al.D.P.

ALAIN-FOURNIER *Henri Alain* FOURNIER, zis (1886—1914), romancier, poet și eseist, influențat de estetica simbolistă. Numele i-a rămas legat de voluminoasa corespondență cu Jacques Rivière*, publicată postum, de volumul de poeme *Miracles*, în stilul lui Jammes*, Maeterlinck* și J. Laforgue*, și mai ales de romanul *Le Grand Meaulnes*, tipul romanului „poetic", îmbinare de realism și fantezie, de mister și visare. *Le Grand Meaulnes* povestește strania aventură a unui tînăr rătăcind în căutarea unui castel himeric și a iubitei sale, o clipă întrezărită, pierdută, apoi regăsită, din nou și definitiv pierdută. Se impune prin atmosfera sugerată, de nostalgie a unei lumi dispărute, de senină melancolie în fața visului spulberat, sfărîmat de contactul cu realitatea, prin perspectiva misterioasă a aventurii interioare trăită de adolescență, prin aspirația către un ideal de puritate, în sfîrșit, prin sobrietatea și limpezimea evocării.
Op.: *Le Grand Meaulnes* (1913); *Miracles* (post. 1924); *Correspondance avec Jacques Rivière* (post. 1926—1928). M.S.

ALARY *Pierre-Joseph* (1689 sau 1690—1770), economist, fondatorul unei societăți de studii politice, întemeietorul vestitului *Club de l'Entresol**. (Acad. fr.: 1723.) I.N.

ALBÉRÈS [-Rɛs] *René-Marill* (n. 1921), critic literar și eseist preocupat de fenomenele literaturii contemporane.
Op.: *L'aventure intellectuelle du XXe siècle* (1950); *Nerval* (1955); *Histoire du roman moderne* (1962); *Bilan littéraire du XXe siècle* (1962); *Butor* (1964); *Métamorphoses du roman* (1966). Al.D.P.

ALBERT-BIROT *Pierre* (1885—1967), poet, dramaturg și eseist, director al revistei vitaliste SIC*. A participat la toate mișcările avangardiste dinainte și de după primul război mondial: cubism, futurism*, suprarealism* etc., poemele sale fiind un amestec de clasic și modern, de burlesc și de fantezie. Opera lui principală este epopeea în proză — lipsită de orice punctuație — *Grabinoulor*, începută între 1918 și 1920, neașteptată îmbinare de înțelepciune și extravaganță, de bufonerie și de speculație metafizică, de vervă rabelaisiană și de acrobații verbale.
Op.: *Trente-et-Un Poèmes de poche* (1917); *Poèmes à hurler et à danser, La Triloterie* (1920); *Poèmes de l'autre moi* (1927); *110 gouttes de Poésie* (1952); *Grabinoulor* (1933, 1964). Al.D.P.

ALBERT LE GRAND *Saint* (1206—1280), filozof și erudit, profesor de filozofie și teologie la Ratisbona, Strasburg, Köln și Paris, printre elevii căruia s-a numărat și Toma d'Aquino. A încercat să folosească aristotelismul în favoarea dogmelor creștine (tentativă continuată și desăvîrșită de Toma d'Aquino); i-a combătut pe

averroiști și a redactat numeroase comentarii asupra *Vechiului* și *Noului Testament*.

Op.: *Ethicorum libri X; Politicorum libri VIII; De unitate intellectus contra Averroem; Suma de creaturis; De animalibus; De vegetalibus; De proprietatibus elementorum.* A.V.

ALCUIN *Flaccus Albinus* (735?—804), teolog și poligraf de origine anglo-saxonă, întemeietor — la îndemnul lui Carol cel Mare, la curtea căruia a trăit între 783 și 796 — al Academiei* palatine. Ultimii ani ai vieții și-i petrece la mănăstirea Saint-Martin din Tours pe care o transformă într-un centru cultural prin înființarea unei școli, a unei biblioteci și a unui important atelier de copiere a manuscriselor. A jucat un rol de seamă în organizarea învățământului medieval. Datorită lui, cele 7 arte liberale, *trivium** și *quadrivium**, au devenit, și au rămas în tot evul mediu, partea esențială a educației. Ca teolog, i-a combătut la conciliul de la Frankfurt (794) pe ereticii adopționiști (sectă întemeiată de Felix d'Urgel, privitoare la Sfînta Treime) și pe iconoclaști. Ca poligraf, a înlocuit caracterele merovingiene prin semiuncialele care stau la baza caracterelor carolingiene. Ca autor, a lăsat numeroase scrieri latinești în versuri și în proză, operă enciclopedică cu caracter didactic. A.V.

ALEMBERT *Jean-Baptiste* LE ROND D' (1717—1783), matematician, fizician și filozof luminist, fiul natural al d-nei de Tencin* (care l-a părăsit pe treptele bisericii Saint-Jean Le Rond din Paris) și al comisarului de artilerie Destouches. A fost crescut de soția unui geamgiu sărac, Rousseau, și a făcut studii serioase la Collège Mazarin dovedind aptitudini deosebite pentru geometrie și matematici. La 22 de ani publică lucrarea *Mémoire sur le calcul intégral* (care-i asigură o temeinică reputație de savant și-i deschide curînd porțile Academiei de Științe, 1741), apoi, la intervale regulate, numeroase alte lucrări și tratate științifice dintre care mai important: *Traité de dynamique* (1743) în care enunță pentru întîia dată unul dintre principiile esențiale ale mecanicii clasice privind ecuațiile diferențiale pentru mișcarea sistemelor de puncte materiale *(principiul lui d'Alembert)*, stabilind totodată că statica trebuie considerată drept un caz particular al dinamicii.

Numele și concepțiile lui filozofice rămîn însă legate de mișcarea enciclopedistă și de publicarea *Enciclopediei** (1751—1772) a cărei prefață-manifest (cunoscută sub numele de *Discours préliminaire de l'Encyclopédie)* a redactat-o, îngrijindu-se de asemenea de textul și de verificarea articolelor privind matematicile și fizica generală. În acest *Discours*, sinteză a concepțiilor luministe înaintate, **D'A.** afirmă scopul gnoseologic al *Enciclopediei:* acela de a expune „ordinea și înlănțuirea cunoștințelor umane într-un sistem coerent", reducîndu-le „la un mic număr de reguli sau noțiuni generale". Pornind de la cercetarea cauzelor care au determinat nașterea științelor (sisteme de studiere a cunoștințelor grupate după anume criterii), **D'A.** stabilește, după exemplul filozofului senzualist Locke, că orice știință este o combinație de idei, ideea însăși derivînd din senzație — sursă a cunoașterii. Respingînd în consecință teoria carteziană a ideilor înnăscute, stabilind identitatea fizică a tuturor oamenilor („ce au aceleași nevoi cu noi și cu care ar fi

bine să ne unim într-u ajutorare reciprocă"), D'A. analizează critic originea și evoluția sistemului de opresiune precum și a noțiunilor de *bine* și *rău*, de *drept* și *nedrept* ce decurg din acel sistem. Încearcă o clasificare a cunoștințelor omenești, pe care le grupează în trei ordine — istoria, filozofia și artele frumoase — întemeiate pe cele trei facultăți ale spiritului: memoria, rațiunea și imaginația. Schițează în cele din urmă un tablou al progreselor înregistrate de spiritul omenesc de la Renaștere pînă la 1750, numind și caracterizînd marile genii ale filozofiei și literelor (printre care Bacon, Descartes*, Newton, Locke, Montesquieu* și Voltaire*) și ajungînd la concluzia, semnificativă în acel veac al gîndirii filozofice, că filozofia „care formează gustul dominant al secolului" este conștientă de rolul ei didactic, învățîndu-i pe oameni „să gîndească bine, să gîndească prin ei înșiși", întemeindu-se pe date științifice exacte, verificate de experiență. Tot pentru *Enciclopedie* a scris articolul *Genève* în care apără principiul libertății artelor, protestînd împotriva interdicției, datînd din vremea lui Calvin*, de a se reprezenta pe scenă în acel oraș orice spectacol — tragedie sau comedie. Acest articol avea să provoace ruptura dintre el și J.-J. Rousseau* precum și cunoscutul răspuns dat de acesta: *Lettre à d'Alembert sur les spectacles* (1758), în care Rousseau se arăta partizanul hotărît al ideilor lui Calvin. Gînditor luminist îndrăzneț, D'A. nu a renunțat totuși la poziția dualistă, adoptată și de cartezianism, continuînd să considere conștiința drept produs al unei substanțe independente de materie, negînd de asemenea pe de altă parte posibilitatea cunoașterii esenței lucrurilor. (Acad. fr.: 1754.)

Op.: *Discours préliminaire de l'Encyclopédie* (1751); *Eléments de musique théorique et pratique suivant les principes de M. Rameau* (1752); *Essai sur la société des gens de lettres avec les grands* (1753); *Mélanges de philosophie, d'histoire et de littérature* (1753—1783); *Genève* (art. din *Enciclopedie*, 1757); *Essai sur les éléments de philosophie et sur les principes des connaissances humaines* (1759); *Destruction des Jésuites* (1765); *Histoire des membres de l'Académie française, morts depuis 1700 jusqu'à 1770* (1785, 1786). I.N.

ALEXIS [-lęk-si] *Paul* (1847—1901), nuvelist și dramaturg naturalist, discipol al lui Zola*, unul dintre cei șase autori ai culegerii de nuvele *Les Soirées** *de Médan*.

Op.: *Celle qu'on n'épouse pas* (1879); *Madame Meuriot* (1891). M.S.

ALITTÉRATURE, termen creat în 1958 de Claude Mauriac* în lucrarea sa critică *L'Alittérature contemporaine*, 1958, însemnînd: „literatura dezbărată de facilitățile care au dat acestui cuvînt un sens peiorativ". Privativul *a* capătă aici un sens pozitiv, A. reprezentînd un țel niciodată atins, o direcție a gîndirii și a creației, o cale similară cu cea pe care s-au angajat atît Artaud*, Kafka sau Beckett* cît și A. Robbe-Grillet* sau N. Sarraute*. A. a fost recent definită drept: „sabotajul zguduitor al literaturii", o artă „care are structura însăși a sinuciderii și al cărei stil este modul de a exista al tăcerii". M.S.

Scanned with OKEN Scanner

ALLAIN *Marcel* (n. 1885), romancier devenit celebru prin crearea (în colaborare cu P. Souvestre) romanului-foileton *Fantômas* (32 vol., 1911—1914). Al.D.P.

ALLAIS [-lɛ] *Alphonse* (1855—1905), scriitor umorist, unul dintre întemeietorii cabaretului Chat*-Noir.
Op.: *A se tordre* (1891); *Deux et deux font cinq* (1895); *On n'est pas des boeufs* (1896); *Le Pauvre Bougre et le Bon Génie* (1899); *Monsieur la Pudeur* (1903). M.S.

ALLART [-la:R *Hortense*, măritată **DE MÉRITENS** (1801—1879), romancieră, autoarea unor amintiri interesante: *Enchantements de Prudence* (1873—1874) în care evocă între alţii pe Béranger*, Chateaubriand* şi Sainte-Beuve*. M.S.

ALLART *Roger* (n. 1885), poet, caracterizat prin fantezie, epicurianism şi atitudinea violent potrivnică războiului.
Op.: *Vertes Saisons* (1908); *Élégies martiales* (1917); *Poésies légères* (1930). M.S.

ALMANACH DES MUSES (1764—1833). Culegere anuală de poezii care îşi propunea să răspîndească gustul pentru poezia de calitate pe baza unei selecţii critice riguroase. Se adresa unui public ales devenind foarte curînd o publicaţie de prestigiu la care rîvneau să colaboreze cele mai fecunde talente. Printre primii colaboratori: Voltaire*, La Harpe*, Chamfort*, Delille* şi Fontanes.* I.N.

ALPHONSE II DE ARAGON v. **BARCELONA-ARAGON**

ALQUIÉ *Ferdinand* (n. 1906), filozof şi eseist raţionalist, ataşat de morala kantiană şi, în chip paradoxal, de mişcarea suprarealistă.
Op.: *Notions de psychologie générale* (1935); *Le Désir d'éternité* (1943); *Philosophie du Surréalisme* (1956); *L'Expérience* (1957). M.S.

ALYN *Marc* (n. 1937), poet şi romancier, influenţat în tinereţe de unanimism*, apoi de suprarealism*. Poezia lui, onirică, adesea erotică, a evoluat către un dialog solitar cu elementele firii, pasărea, soarele şi moartea.
Op.: *Le Temps des Autres* (1957, Premiul Max Jacob); *Cruels Divertissements* (1957); *François Mauriac* (1960); *Délébiles* (1962); *Le Déplacement* (1964). Al.D.P.

AMADIS [-dis] **DE GAULE** (1540—1546, 12 vol. in folio). Roman cavaleresc tradus în limba franceză începînd din 1524 de Herberay des Essarts după originalul spaniol al lui Don Garcia Rodriguez (sau Ordóñez) de Montalvo (1508). Narează, pe linia tradiţiei idealiste a evului mediu, aventurile fabuloase şi eroice ale tînărului Amadis (fiul nelegitim al regelui gal Périon şi al frumoasei Elisène), crescut în casa vrednicului Gandalès din Scoţia, apoi la curtea regelui Scoţiei, Langrinès. Amadis cutreieră lumea în căutarea iubitei Oriane, fiica regelui Lisnart al Danemarcei, cu care se căsătoreşte, reînviind, la trei secole distanţă, figura legendarului Lancelot du Lac al lui Chrétien* de Troyes. Este prototipul eroului cavaleresc modern, la jumătatea drumului dintre baronii Mesei Rotunde şi cavalerii luaţi în derîdere de renaşterea italiană, de Boiardo şi Ariosto. Viteaz, îndrăzneţ, milos, credincios iubitei şi suzeranului său, apărător al văduvelor şi al orfanilor,

Amadis triumfă asupra oricărei adversităţi prin virtuţile proprii dar şi graţie ajutorului irealei şi fantasticei zîne Urgande, care-l îndrumă, veghind asupra soartei sale. Breviar al idealurilor cavalereşti şi al eleganţei morale, în care predomină însă aventura cavalerească şi miraculosul, romanul A. DE G. introduce, faţă de modelele sale medievale un element nou, propriu secolului Renaşterii: descrierea prelungită şi voluptoasă a scenelor de dragoste. S-a bucurat în secolul al XVI-lea de o mare vogă mondenă, suscitînd deopotrivă admiraţia unor scriitori ca Du Bellay*, Habert*, Pasquier* şi La Noue* şi influenţînd incontestabil progresul prozei franceze; constituia de asemenea un izvor fecund de inspiraţie pentru poeţii spanioli, italieni şi germani contemporani. I.N.

AMBRIÈRE *Francis* (n. 1907), critic şi romancier, director al colecţiei *Guides bleus* (1945), director al Universităţii „des Annales" (1947). Îşi datorează renumele de scriitor volumului de amintiri din timpul prizonieratului în Germania: *Les Grandes Vacances*. Op.: *Joachim Du Bellay* (1930); *Les Grandes Vacances* (1940, Premiul Goncourt); *La Galerie dramatique* (1949). Al.D.P.

AMI DU PEUPLE L' (12 sept. 1789—21 sept. 1792) cunoscută gazetă a Revoluţiei franceze, redactată în întregime de Marat*. Primul număr purta ca epigraf deviza lui J.-J. Rousseau*: *vitam impendere vero*. M.S.

AMIEL *Denys* (n. 1884), dramaturg de factură tradiţională. A reluat cîteva dintre temele obişnuite ale teatrului burghez, cucerind aprobarea unui public destul de larg.
Op.: *Le Voyageur* (1923); *Le Couple* (1923); *L'Âge du fer* (1932); *Le Nouvel Amour* (1946). M.S.

AMIEL *Henri-Frédéric* (1821—1881), scriitor elveţian de expresie franceză, profesor de filozofie la Universitatea din Geneva (1853). Reputaţia de moralist şi explorator al sufletului omenesc se datorează exclusiv *Jurnalului* său (publicat postum şi fragmentar de E. Scherrer şi B. Bouvier), confesiune sinceră a unui suflet şovăitor, a unui spirit deosebit, impregnat de o credinţă creştină-protestantă şi de un pesimism de esenţă schopenhaueriană. *Jurnalul* dezvăluie o viaţă interioară complexă, dominată de necesitatea îndeplinirii datoriei şi chinuită de o atrofie, o paralizie a voinţei, dureros resimţită şi lucid analizată.
Op.: *Fragments d'un Journal intime* (post. 1882—1884, ed. E. Scherrer); *Journal intime* (post. 1923, ed. B. Bouvier); *Philine* (1927, fragmente de jurnal). M.S.

AMYOT [-mjo] *Jacques* (1513—1593). Prelat şi umanist, preceptor al fiilor regelui Henric II, apoi episcop de Auxerre (1570). A rămas celebru prin traducerile sale din prozatorii eleni Heliodor, Diodor, Longus şi, mai ales, Plutarh. Tălmăcirea pe care a dat-o *Vieţilor paralele* ale lui Plutarh *(Vie des hommes illustres*, 1559*)* — însemnată operă de erudit şi filozof — realizată într-o limbă suplă, precisă şi bogată, epurată de neologisme şi de orice pedanterie, s-a bucurat de un uriaş succes atît printre contemporanii săi cît şi printre scriitorii veacului clasic, contribuind la formarea limbii franceze clasice. I.N.

Scanned with OKEN Scanner

ANA, culegeri de cugetări, povestiri, anecdote istorice etc. relative la scriitori și lumea literelor, apărute pe la jumătatea secolului al XVII-lea, a căror vogă continuă în secolul următor. Dintre ele: *Augustiniana* (1690); *Arlequiniana* (1694, 1735); *Anonimiana* (1700); *Bolaeana ou les bons mots de M. Boileau* (1742). M.S.

ANCELOT [-lo] *Arsène* (1794—1854), dramaturg fecund, conservator și legitimist, stipendiat de Ludovic al XVIII-lea. (Acad. fr.: 1841.) Op.: *Louis IX* (1819); *Le Maire du Palais* (1823). M.S.

ANDELI v. **HENRI D'ANDELI**

ANDRÉ DE COUTANCES (sec. XII), poet normand, autor al unei traduceri în versuri a lucrării *L'Évangile de Nicodème* și al unui *Roman des Français*, în care baronii francezi sînt prezentați ca fiind inferiori din toate punctele de vedere nobililor englezi. A.V.

ANDRÉ *Yves-Marie*, zis **PĂRINTELE** (1675—1764), iezuit și filozof. A apărat cu îndrăzneală ideile lui Descartes* și pe acelea ale lui Malebranche* împotriva scolasticii profesate de iezuiți. Este autorul unui *Essai sur le Beau où l'on examine en quoi consiste précisément le beau dans le physique, dans le moral, dans les ouvrages d'esprit et dans la musique* (1741), lucrare de estetică lipsită de valoare speculativă dar mult apreciată pe plan european de contemporani și reeditată în secolele XVIII și XIX. I.N.

ANDRIEUX *François Guillaume Jean Stanislas* (1759—1833), poet și dramaturg, profesor de literatură la Collège* de France. A făcut parte din Consiliul celor Cinci Sute (1789), fiind aproape exclusiv preocupat de politică pînă la proclamarea Imperiului. A lăsat comedii plăcute și povestiri în versuri (dintre care *Le Meunier...*) azi cu desăvîrșire date uitării. (Acad. fr.: 1795.)
Op.: *Les Étourdis* (1787); *Le Meunier de Sans-Souci* (1797); *Helvétius* (1802); *Le Trésor* (1804); *Les Descendants du Menteur* (1805); *Le Vieux fat* (1810); *Les Comédiens* (1816). I.N.

ANEAU *Barthélemy* (?—1561), poet, romancier și istoric. Își datorează reputația lucrării *Le Quintil Horatian sur la Défense et illustration de la langue française* (1550), greșit atribuită de unii lui Claude Fauchet* și de alții lui Charles Fontaine*, în care ia apărarea poeziei tradiționale medievale, a lui Villon* și mai ales a lui Clément Marot*, împotriva școlii lui Ronsard* și a italianismului. Poziția adoptată de A. reprezintă o formă originală a umanismului, prin refuzul său de a adera la noua orientare a poeților Pleiadei*. I.N.

ANGELLIER *Auguste Jean* (1848—1911), poet și critic literar, ale cărui teorii se opun determinismului lui Taine*.
Op.: *La Vie et les oeuvres de Robert Burns* (1893); *À l'amie perdue* (1896); *Dans la lumière antique* (1905—1911). M.S.

ANGLADE *Jean* (n. 1915), poet, dramaturg, și mai ales romancier preocupat de probleme sociale.
Op.: *Le Chien du Seigneur* (1952); *Les Mauvais Pauvres* (1954); *Les Convoités* (1955); *L'Immeuble Taub* (1956). M.S.

ANNÉE LITTÉRAIRE (1754—1790). Gazetă întemeiată și condusă, pînă în 1776, de Élie Fréron*, mare adversar al mișcării enciclope-

diste (și în special al lui Voltaire*), apoi de fiul acestuia. Acest periodic (apărut pînă în 1754 sub titlul de *Lettres sur quelques écrits de ce temps*) a jucat un rol însemnat în stimularea vieții literare și în difuzarea în Franța a literaturilor străine, în ciuda atacurilor necruțătoare din partea enciclopediștilor și mai ales din partea lui Voltaire care îl numea în batjocură *l'Âne littéraire* (Măgarul literar). I.N.

ANOUILH *Jean* (n. 1910), dramaturg. A dus o viață consacrată încă din anii cei mai tineri teatrului și meșteșugului punerii în scenă. Influențat deopotrivă de Giraudoux* și de Marivaux*, A. a realizat o operă vastă, unitară prin viziunea pesimistă a lumii și a oamenilor, în care inspirația tragică *(le noir)* și cea comică, fantezistă *(le rose)*, se opun sau se împletesc, dar variată prin genurile abordate: comedie bufă, comedie de caracter, dramă istorică, tragedie etc. Printre temele teatrului său (a sărăciei, a visului decepționat de cruda realitate, a contradicțiilor cuplului, a nostalgiei după copilăria pierdută) revine ca un laitmotiv ideea — obsedantă, sfîșietoare — imposibilității unei purități morale într-o societate în care raporturile dintre oameni sînt bazate pe atotputernicia banului, precum și ideea imposibilității existenței unei dragoste adevărate — ceea ce conferă pieselor sale, salvate doar de o tehnică impecabilă și de o virtuozitate dezinvoltă, o oarecare monotonie: variații strălucitoare pe teme prea cunoscute.

Op.: Pièces roses: *Le Bal des voleurs*, *Le Rendez-vous de Senlis*, *Léocadie* (1942); Pièces noires: *L'Hermine*, *La Sauvage*, *Le Voyageur sans bagages* (1942); Nouvelles pièces noires: *Antigone*, *Roméo et Jeannette* (1946); Pieces brillantes: *L'Invitation au château*, *Colombe*, *La Répétition ou l'Amour puni* (1951); Pièces grinçantes: *Ardèle ou la Marguerite*, *Ornifle ou le courant d'air* (1955); Pièces costumées: *L'Alouette*, *Beckett*, *La Foire d'empoigne* (1960); *Le Boulanger, la Boulangère et le petit Mitron* (1968); *Cher Antoine* (1969). Al.D.P.

ANSELME *Saint* sau **ANSELME DE CANTERBURY** (1033—1109), teolog și filozof născut la Aosta, unul dintre părinții scolasticii. Punînd idealismul platonic în slujba dogmaticii catolice, a fost un adept al curentului realist din filozofia medievală (v. **QUERELLE DES UNIVERSAUX**) și inițiatorul „argumentului ontologic" prin care pretindea să demonstreze existența lui Dumnezeu. Lui i se datorează celebra afirmație „crede pentru a înțelege", care ilustrează teza că știința trebuie să stea în slujba credinței.

Op.: *Monologium; Cur Deus homo* (1098); *De fide Trinitatis et de Incarnatione Verbi*. A.V.

ANTI-ROMAN v. **NOUVEAU ROMAN**

ANTI-THÉÂTRE v. **THÉÂTRE DE L'ABSURDE**

APOLLINAIRE v. **SIDOINE APOLLINAIRE**

APOLLINAIRE *Wilhelm Apollinaris* **DE KOSTROWITZKY, zis GUILLAUME** (1880—1918), poet, prozator și dramaturg, fiul natural al polonezei de origine nobilă, Angelica de Kostrowitzky și, se presu-

pune, al ofițerului engadin de viță veche, Francesco Flugi d'Aspermont. După studii liceale făcute la Monaco, Cannes și Nisa, dar neterminate, A. se stabilește definitiv la Paris, împreună cu mama și cu fratele său Albert (1900). Duce o viață de mizerie, ocupînd slujbe modeste și căutînd să pătrundă în lumea literelor. Între 1901 și 1902 se află în Renania, la Honnef, ca preceptor al fiicei vicontesei de Milhau și își trăiește prima mare dragoste nefericită pentru Annie Playden (v. *La Chanson du Mal-Aimé*). Întors la Paris ia contact cu boema artistică și literară a vremii. Îi întîlnește pe A. Jarry*, cu care se simte înrudit prin gustul comun pentru farsă și mistificare; pe Picasso și pe Braque (1904) care-i deschid perspective pentru o estetică nouă în pictură cu implicații posibile în poezie; pe pictorița Marie Laurencin, a doua mare iubire a lui (1908—1912), pe artiștii Le Douanier Rousseau (în pînzele căruia salută ingenuitatea regăsită) și pe R. Delaunay, „pictorul orfic", care-l învață prețul luminii și al simultanului. Ia contact cu futurismul* italian și cu Marinetti care-l îndrumă către o nouă poezie citadină, inspirată direct din civilizația industrială, insuflîndu-i cultul vitezei și al cuceririlor tehnice: tramvai, automobil, avion. Devine heraldul noii picturi cubiste (v. *Les Peintres cubistes*), reprezentantul și mentorul poeziei moderne. Întemeiază reviste: efemerul „Festin d'Ésope" (1903—1904) și „Les Soirées de Paris" (1913); colaborează la numeroase reviste: „Mercure de France", „Revue blanche", „La Phalange", „La Plume", „L'Intransigeant" etc. În 1910 publică un volum de povestiri, *L'Hérésiarque...*, propus de Élémir Bourges* pentru Premiul Goncourt, iar în 1913 volumul de versuri *Alcools*. În 1917 dă scenei, la îndemnurile lui P. Albert-Birot*, o dramă modernistă, „suprarealistă": *Les Mamelles de Tirésias*, tentativă de înnoire a formulelor teatrale. Participă voluntar, ca artilerist, apoi ca infanterist la primul război mondial (1914—1916), fără să înceteze să scrie versuri, chiar în primele rînduri ale frontului, volumul *Calligrammes* fiind nemijlocit inspirat de experiența războiului. Este rănit la cap și trepanat; moare de gripă spaniolă la Paris în noiembrie 1918 cîteva zile înainte de semnarea armistițiului. Format în atmosfera poeziei simboliste, neo-romantic prin temperament, A. este atras către toate formele esențiale de modernism, nota dominantă a operei și personalității lui fiind o pendulare între „vechiul joc al versurilor" și îndrăznelile moderniste cele mai insolite, între tradiție (ordine) și inovație (aventură), între natură și cultură, între erudiție și spontaneitate. Opera lui are aspectul unui monolog interior, fiind în primul rînd o transpunere, o transfigurare a eului său, a biografiei și a frămîntărilor sale spirituale. „Fiecare dintre poemele mele este comemorarea unui eveniment din viața mea", a afirmat A. și într-adevăr poezia lui se naște din însăși existența și experiența lui — existența sa reală și experiența sa intelectuală —, ceea ce explică coexistența, uneori paradoxală, a tendințelor celor mai deosebite, resortul principal rămînînd însă, constant, elementul de surpriză. A. folosește o prozodie liberată de orice îngrădire, total dezbărată de punctuație, construcții poetice de o mare diversitate, de la forma strofică cea mai riguroasă la poemul-conversație labil, simplă aglomerare de fraze sau crîmpeie de fraze vizînd la abolirea perspectivei, la crearea simul-

tanului spaţial şi temporal, deschizînd astfel poeziei veacului său căi nenumărate şi nelimitate.

Op.: *L'Enchanteur pourrissant* (1908); *L'Hérésiarque et Cie* (1910); *Le Bestiaire ou Cortège d'Orphée* (1911), *Alcools* (1913); *Les Peintres cubistes. Méditations esthétiques* (1913); *Le Poète assassiné* (1913); *Les Mamelles de Tirésias* (1917); *Calligrammes* (1918); *La Femme assise* (post. 1920). M.S.

ARAGO *François* (1786—1853), savant, om politic şi scriitor. Pe lîngă lucrările sale ştiinţifice propriu-zise, în special din domeniul opticii, A. a lăsat opere de popularizare privind astronomia şi călătoriile ştiinţifice. S-a distins, ca orator, alături de Lamartine*, în timpul revoluţiei din 1848. M.S.

ARAGON *Louis* (n. 1897), poet, romancier şi eseist parizian. Întors în 1918 din război (la care a participat ca medic auxiliar, decorat fiind cu Crucea de război) într-o stare de spirit comună tineretului intelectual al vremii, A. se alătură mişcărilor de avangardă celor mai iconoclaste. Întemeiază în 1919, cu Breton* şi Soupault*, revista antiliterară „Littérature"*, îmbrăţişează revolta dadaistă şi se află în 1922 (împreună cu Breton*, Éluard*, Desnos* şi Péret*) printre fondatorii mişcării suprarealiste, într-o „tentativă desperată de a depăşi negaţia dada* şi de a reconstrui, dincolo de această mişcare, o realitate nouă". Împărtăşeşte experienţele grupului în căutarea „suprarealului", a „funcţionării reale a gîndirii", a interpretărilor visurilor şi somnului hipnotic, participînd la întruniri, publicînd manifeste, tracturi, prospecte etc. Curînd însă — pus în faţa dilemei: poezie sau acţiune? integrare, angajare în mişcarea revoluţionară, adeziune la marxism sau continuarea investigaţiilor din domeniul visului şi al inconştientului? — A. optează pentru angajarea politică, se desprinde de suprarealism* (1933) şi intră în Partidul Comunist (1936). Au contribuit la aceasta întîlnirea cu Elsa Triolet*, viitoarea lui soţie, şi călătoria în Uniunea Sovietică (1930), unde participă la Congresul scriitorilor revoluţionari din Harkov. A. se găsea atunci în căutarea unei arte realiste care să exprime în chipul cel mai pregnant umanismul noii ordini sociale pe care o admira (v. poemele *Front rouge*, 1931; *Aux Enfants rouges*, 1932; *Hourra l'Oural*, 1934). Tetralogia romanescă *Le Monde réel* oglindeşte această tendinţă, care se va accentua şi mai mult în operele publicate după cel de-al doilea război mondial. În timpul Rezistenţei* (la care a luat parte activă), poezia lui A., semnată de multe ori FRANÇOIS-LA-COLÈRE a devenit prin excelenţă poezia naţională a salvării patriei şi a alungării de pe teritoriul ei a ocupantului nazist (v. volumele de versuri: *Le Crève-Coeur*, *Les Yeux d'Elsa*, *Le Musée Grévin*, *La Diane française*). Este o poezie concretă, bogată în imagini, muzicală şi ritmată; o poezie ce utilizează atît versul tradiţional (ce-i drept emancipat şi mlădiat) cît şi versul liber iniţiat de Laforgue sau chiar versetul suprarealiştilor. După Eliberare, A., devenit poet naţional, îşi continuă activitatea politică şi poetică. Director al cotidianului „Le Soir" (1944—1953) şi al ziarului „Les Lettres françaises"* (1953 →), ales membru în Comitetul Central al P.C.F. (1951), A. luptă pentru difuzarea în Franţa a literaturii sovietice şi publică în 1962 o istorie a Uniunii Sovietice din perioada 1917—

1960 (în volumul *Histoire parallèle des U.S.A. et de l'U.R.S.S.*, scrisă în colaborare cu A. Maurois*). Întreprinde un roman-fluviu, *Les Communistes*, vastă frescă socială a perioadei dinaintea și de la începuturile celui de-al doilea război mondial, insistînd asupra rolului politicii P.C.F. — justă, patriotică, dezvoltată în sensul istoriei — și continuă pînă în zilele noastre o neobosită activitate scriitoricească de poet și romancier. Constanta operei lui A. o constituie fidelitatea față de angajamentele sale spirituale, accentul militant care o străbate, adeziunea lucidă la realism, voința de a contribui la transformarea societății și la progresul ei spiritual. — Laureat al Premiului internațional Lenin, „Pentru întărirea păcii între popoare" (1957). (Acad. fr.: 1968.)

Op.: *Anicet ou Le Panorama* (1921); *Le Paysan de Paris* (1926); *Traité du Style* (1928); *L'Homme communiste, I, II* (1946, 1953) tetralogia *Le Monde réel: Les Cloches de Bâle* (1934), *Les Beaux Quartiers* (1936), *Les Voyageurs de l'Impériale* (1942), *Aurélien* (1944); *Le Crève-Coeur* (1941), *Les Yeux d'Elsa* (1942); *Brocéliande* (1942); *La Diane française* (1945); *Les Communistes* (1949—1951); *Les Yeux et la Mémoire* (1954—1963); *Le Roman inachevé* (1956); *La Semaine sainte* (1958); *Le Fou d'Elsa* (1963); *La Mise à mort* (1965); *Blanche ou l'oubli* (1967); *Les Chambres, poème du temps qui ne passe pas* (1970). Al.D.P.

ARCHE L' (1944—1948), revistă lunară întemeiată sub patronajul lui A. Gide* și editată la Alger, apoi la Paris, de Jean Amrouche și Jacques Lassaigne. Apărută în timpul ocupației, în zonă liberă, **L'A.** a constituit unul din refugiile „frondei intelectuale" față de regimul de ocupație, grupînd în jurul său scriitorii Rezistenței de diverse orientări și „dovedind lumii ireductibila vitalitate a spiritualității franceze în toate domeniile spiritului" (A. Gide). Eclectică și exigentă, **L'A.** a refuzat permanent angajarea politică, filozofică sau estetică — ceea ce a dus la desființarea ei. M.S.

ARCHER DE BAGNOLE TLE FRANC, operă anonimă din secolul al XV-lea, monolog comic al cărui erou devenit apoi prototip literar este un soldat lăudăros și laș din corpul de arcași înființat de Carol VII și desființat de Ludovic XI. A.V.

ARCOS [-ko] *René* (n. 1881), poet și prozator unanimist din grupul l'Abbaye*. Versurile sale (libere sau albe, ritmate) exaltă viața sub toate aspectele ei, condamnînd totodată renunțările de orice fel și războiul.

Op.: *L'Âme essentielle* (1901); *Le Sang des autres* (1916); *Caserne* (1921). M.S.

ARÈNE *Paul* (1843—1896), poet, dramaturg și nuvelist. Autor de povestiri având drept cadru Provența sa natală (înrudite ca manieră cu *Lettres de mon moulin* de A. Daudet*) și de alte opere scrise în limba provensală, la renașterea căreia a contribuit în acest fel.

Op.: *Pierrot héritier* (1865); *Jean des Figues* (1870); *La Gueuse parfumée* (1876); *Contes de Paris et de Provence* (1887); *La Chèvre d'or* (1889); *Poésies* (1900). M.S.

ARGENSON v. **VOYER DE PAULMY, marchiz D'ARGENSON**

ARLAND *Marcel* (n. 1899), romancier și eseist, director, din 1953, alături de J. Paulhan*, al publicației „Nouvelle* Revue Française". În primele sale romane *(La Route obscure, Étienne)* se manifestă simptomele unei „noi boli a veacului", analizată și sub formă de eseu în paginile revistei sale. În schimb, romane ca *L'Ordre* se înscriu în tradiția clasică a acestui gen, pe linia psihologică ilustrată odinioară de B. Constant*. (Acad. fr.: 1968.)

Op.: *La Route obscure* (1924); *Étienne* (1924); *L'Ordre* (1929, Premiul Goncourt); *Chronique de la peinture moderne* (1949); *Marivaux* (1950); *La Prose française* (1951); *Lettres de France* (1951); *La Grâce d'écrire* (1955); *L'Eau et le feu* (1956); *La Consolation du voyageur* (1963). Al.D.P.

ARLINCOURT *Charles Victor* **PREVOT**, viconte **D'** (1789—1856), prozator și poet, autorul poemului *La Caroléide*, al tragediei *Le Siège de Paris*, și, după Revoluția din Iulie (1830), al cîtorva romane pseudoistorice, de fapt pamflete împotriva monarhiei constituționale a lui Ludovic Filip I.

Op.: *La Caroléide* (1821); *Le Siège de Paris* (1827). M.S.

ARNAUD *Henri Girard*, zis **GEORGES** (n. 1918), romancier cunoscut mai ales prin romanul *Le Salaire de la Peur* (1950) după care s-a turnat un film. **A.** utilizează la maximum valoarea de șoc a anecdotei și reușește să mențină pe cititor la o înaltă tensiune. Al.D.P.

ARNAULD *Agnès* (1593—1671) călugăriță cu numele de **MAICA AGNÈS DE SAINT-PAUL**. Stareță a mănăstirii Port-Royal* între 1639—1642 și 1658—1661, sora cunoscutei *maici Angelica (Arnauld)**, **A.A.** a jucat un rol deosebit în istoria conflictului dintre janseniști și iezuiți, opunîndu-se cu îndărătnicie în 1661 la semnarea *Formularului* (v. **PORT-ROYAL**). M.S.

ARNAULD *Angélique* (1591—1661), călugăriță cu numele de **MAICA ANGELICA**. Stareță (din 1603) și reformatoare a abației Port-Royal*, leagănul jansenismului*, ea a jucat un rol însemnat în cadrul mișcării janseniste din secolul al XVII-lea. M.S.

ARNAULD D'ANDILLY *Robert* (1589—1674), unul dintre Solitarii de la Port-Royal*, citat în romanul *La Clélie* de Madeleine de Scudéry* sub numele de *Timante*, în ipostaza de prieten credincios. A compus poeme de inspirație creștină și *Memorii* interesante, deși părtinitoare față de familia sa.

Op.: *Stances sur diverses vérités chrétiennes* (1644); *Oeuvres chrétiennes* (1644); *Mémoires* (post. 1734). M.S.

ARNAULD *Antoine* (1560—1619), avocat la Parlamentul din Paris și orator de seamă, partizan înflăcărat al lui Henric IV. Este cunoscut mai ales pentru discursurile sale politice: *Les Philippiques*, îndreptate împotriva Spaniei și *Les Savoisiennes*, împotriva ducelui de Savoia și a piemontezilor, în care expune, într-un spirit modern, principiul naționalităților.

Op.: *L'Antiespagnol, autrement les Philippiques d'un Démosthènes français* (1592); *La Première et seconde savoisienne* (post. 1630). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

ARNAULD *Antoine*, supranumit **LE GRAND ARNAULD** (1612—1694), fratele maicii Angelica Arnauld*, avocat la Parlamentul din Paris, apoi preot, doctor în teologie (1641), jansenist, discipol înflăcărat al abatelui Saint-Cyran*. Se face cunoscut în 1643 prin lucrarea antiiezuită *De la fréquente communion;* participă împreună cu Pascal* la certurile purtate între iezuiți și jansenișți în jurul problemei harului și este în cele din urmă exclus din facultatea de teologie pentru activitatea sa jansenistă (1656). Retras la Port-Royal*, colaborează cu Nicole* la vestita lucrare *La Logique ou art de penser* (1662), și cu Lancelot* la *Grammaire générale et raisonnée* (1662). După 1668 **A.** își îndreaptă atacurile împotriva protestanților *(Traité de la Perpétuité de la Foi)* precum și a lui Malebranche* și a teoriilor sale despre har și despre „viziune întru Dumnezeu" *(Traité des vraies et des fausses idées)*. Luptător înflăcărat, personalitate covîrșitoare, dibaci în arta controversei, filozof înnăscut, **A.** este pe de altă parte un scriitor mediocru, puțin atrăgător, rece și aspru.

Op.: *De la fréquente Communion* (1643); *Traité de la Perpétuité de la Foi* (1668); *Traité des vraies et fausses idées* (1683). M.S.

ARNAUT *Antoine Vincent* (1766—1834), dramaturg bonapartist persecutat de Burboni. (Acad. fr.: 1799—1816; 1829.)

Op.: *Marius à Minthurnes* (1791); *Les Vénitiens* (1798); *Germanicus* (1816); *Le Proscrit* (1828). M.S.

ARNAUT DANIEL (către 1150—?), trubadur originar din Périgord, menționat de Dante și Petrarca, reprezentant al artei *trobar ric**. Poeziile sale *(Chansons d'amour)* se caracterizează prin tehnică și inventivitate, în special în structura poetică și muzicală a strofei, în varietatea rimei și în folosirea asonanței și a aliterației. Este creatorul sextinei. A.V.

ARNAUT DE CARCASSÈS (prima jum. a sec. XIII), trubadur, autor al unei satire la adresa soților geloși: *Le Papagai*. A.V.

ARNAUT DE MAREUIL (?—1205?), trubadur limuzin de origine modestă, protejat de regele-poet Alphonse II al Aragonului, de Guillaume de Montpellier și de vicontele de Béziers. Poeziile sale, în majoritate cîntece de dragoste, reiau teme și imagini cunoscute în lirica provensală, cu o notă de originalitate conferită de sistemul de repetare a unor motive directoare (motivul visului, al laudei aduse iubitei și al umilinței), și de o anumită delicatețe a sentimentului exprimat. **A.** este maestrul, dacă nu creatorul, genului epistolelor amoroase — în care evocă perechi celebre de îndrăgostiți — și inițiatorul poemului didactic numit *ensenhamen**. A.V.

ARNAUT DE TINTINHAC (prima jum. a sec. XII), trubadur limuzin. Cele 4 poeme *(Vers)* rămase de la el îl apropie, prin rafinament și obscuritate voită, de Eble II de Ventadorn*, iar prin spontaneitate și prin forța invectivelor, de Marcabru*. A.V.

ARNAUT VIDAL DE CASTELNAUDARY, trubadur, primul laureat al Jocurilor Florale (v. **CONSISTOIRE DE TOULOUSE**) pentru un cîntec religios închinat Fecioarei Maria protectoarea acestor Jocuri (3 mai 1324). Este, de asemenea, autorul unui roman de aventuri: *Guilhem de la Barra* (1318). A.V.

Scanned with OKEN Scanner

ARNOULD *Arthur* (1833—1895) scriitor și ziarist, membru al Comunei, fondatorul ziarului „Journal du peuple" și, la sfîrșitul vieții, al revistei teozofice „Le Lotus bleu"; autor de romane-foileton semnate **A. MATTHEY**.

Op.: *Contes humoristiques* (1857); *Histoire de l'Inquisition* (1869); *Histoire populaire et parlementaire de la Commune de Paris* (1878); *Zoé Chien-Chien* (1880); *Jean la Flème* (1895). M.S.

ARNOUX *Alexandre* (n. 1884), poet, dramaturg, eseist și mai ales romancier. S-a lansat cu romanul *Didier Flabocke* și a scris ulterior numeroase romane și nuvele în care a știut să țină cumpăna între realitate și inventivitate. Traducerile sale din Goethe și Calderon de la Barca sînt remarcabile. (Acad. Goncourt: 1947.)

Op.: *Didier Flabocke* (1912); *Le Chiffre* (1926); *Carnet de route du juif errant* (1930); *Algorythme* (1948); *Le Siège de Syracuse* (1962); *Flamenco* (1965). Al.D.P.

ARRABAL *Fernando* (n. 1932), scriitor spaniol de expresie franceză, unul dintre reprezentanții teatrului* absurdului. Născut la Melila (Maroc), **A.** a studiat dreptul la Madrid, stabilindu-se definitiv, în Franța, în 1954. În piesele lui **A.** (fără îndoială influențate de Ionesco*, Beckett* și Brecht), se pun anumite probleme de etică convențională, scriitorul acordînd pe de altă parte o importanță deosebită problemei bunătății și a raportului dintre dragoste și cruzime. Atmosfera lor ireală este tributară *Commediei dell'arte*, comediei chaplinești și teatrului Grand-Guignol*. Personajele asumă condiția umană fără a o înțelege, cu ingenuitate și simplitate de copil, infantilismul lor excluzînd — drept consecință — orice criteriu moral, dar implicînd o cruzime inconștientă, reacție firească față de suferințele ce le îndură în viață fără a le înțelege motivarea — într-o lume pe care o concep drept o calamitate lipsită de sens.

Op.: Théâtre I: *Oraison*, *Les Deux Bourreaux*, *Fando et Lis*, *Le Cimetière des Voitures* (1958); Théâtre II: *Pique-nique en campagne*, *Guernica*, *Le Labyrinthe*, *La Bicyclette du Condamné* (1961); *Théâtre panique* (1967). M.S.

ARSENAL salonul v. **NODIER** *Charles*

ARS MORIENDI v. **ART DE BIEN VIVRE ET DE BIEN MOURIR L'**

ARTAUD, autor prezumptiv al unui spiritual *Dictionnaire des Halles* (1696), în care erau reproduse toate locuțiunile triviale consemnate de Academia franceză* în *Dicționarul* publicat sub auspiciile ei. M.S.

ARTAUD *Antonin* (1896—1948), poet și dramaturg, actor, regizor și autor de scenarii cinematografice; poet „blestemat" și revoltat, înrudit mai mult ca oricare altul cu marii iconoclaști Lautréamont* și Rimbaud*; personalitate ciudată a cărui notă dominantă este refuzul condiției umane, al existenței în sine. Prizonier al propriului său trup („ce corps inemployé"), rob al închisorii sale carnale, „sugrumat de viață", **A.** încearcă zadarnic să dea realității sale interioare un sens obiectiv. Dorința sa, niciodată împlinită, de „a fi la nivelul obiectelor și lucrurilor", convingerea că trăiește „în lumea morților, împreună cu toți damnații", îl duc la o stare

patologică de permanentă angoasă și exasperare. Operele lui, scrise în starea de transă și stupefacție mintală caracteristică opiomanilor, par a fi notări clinice exacte ale manifestărilor unui „suflet prăbușit" și al unei gîndiri supuse „unei eroziuni esențiale și fugace"; transpun viziuni obsedante, de coșmar, înspăimîntătoare, într-un limbaj agresiv, violent imprecativ și obscen, totodată blestem și blasfem. Teatrul său, intitulat sugestiv *Théâtre de la cruauté*, are drept scop liberarea spiritului din mrejele realității, „periculoase și tipice", constituind „o prezentare nu numai a tuturor aspectelor lumii obiective și descriptive externe, dar și a lumii interne, adică a omului, considerat metafizic". Trebuie socotit, afirmă A., drept „exercițiul unui act periculos și înfricoșător". Rolul principal este acordat, în detrimentul textului, actorului, acest „atlet al inimii", și regiei (v. manifestele teoretice adunate în volumul *Le Théâtre et son double*). *Le Théâtre de la cruauté* anunță teatrul absurdului, al lui Ionesco* (care îl citează de altfel printre predecesorii săi) și al lui Beckett*.

Op.: *L'Ombilic des limbes* (1925); *Le Pèse-Nerfs* (1927); *Manifeste du Théâtre de la cruauté* (1932); *Héliogabale ou l'Anarchiste couronné* (1934); *Le Théâtre et son double* (1938); *Lettres de Rodez* (1946); *Van Gogh, le suicidé de la Société* (1947); *Vie et Mort de Satan-le-Feu* (post. 1953). Al.D.P.

ART DE BIEN VIVRE ET DE BIEN MOURIR L', nume generic sub care sînt cunoscute două tratate de inspirație identică dar deosebite ca factură, privitoare la „arta de a muri" (definită de Gerson* încă de la începutul secolului al XV-lea), mai exact arta de a se pregăti creștinește în vederea morții ineluctabile: anonimul *Ars moriendi* și *Tractatus artis bene moriendi*, atribuit mai multor scriitori francezi, germani, polonezi, belgieni sau italieni din secolul al XV-lea. Aceste scrieri atestă preocuparea clerului de a da un sens mai adînc morții acordînd ajutorul și reconfortul moral necesar bolnavilor sau muribunzilor. Ele ilustrează situația dramatică a agonizantului supus rînd pe rînd tentațiilor diavolului și poveților îngerului, amintesc că viața nu trebuie să fie decît o continuă pregătire în vederea morții și servesc drept ghid preoților ce aveau în grijă păstorirea credincioșilor. A.V.

ARTHUR v. **ROMANS DE LA TABLE RONDE**

ARTS D'AIMER Les, gen de literatură didactică, inspirată din *Ars amatoria* și *Remedia amoris* ale lui Ovidiu, și destinată păturii culte, doritoare de a găsi un ghid sigur și atestat în arta (platonică, curtenească) de a iubi. Dintre numeroasele lucrări de acest gen se pot cita: traducerea prescurtată și adaptată a *Artei iubirii* a lui Ovidiu, datorată unui anume *maître* Élie (sec. XIII); *La Clef d'Amors*, scrisă cam în aceeași perioadă de un autor necunoscut de origine normandă, enumerare a legilor iubirii; *l'Art d'aimer*, a lui Jacques* d'Amiens, lucrare cu caracter didactic; partea întîi din *Roman de la Rose*, redactată de Guillaume de Lorris; la *Puissance d'Amours*, *les Consaux d'Amours* și *Le Commens d'Amours* (sec. XIII) tratate în proză datorate poate lui Richard* de Fournival; *l'Art d'Amors*, poem în versuri alexandrine al cărui autor este un anume Guiart; *Confort d'Amors*, imitație a *Remediilor* lui

Ovidiu; o adaptare a aceloraşi scrieri ale lui Ovidiu, integrată în compoziţia alegorică *Les Échecs amoureux* (1370—1380). A.V.

ARTS DE SECONDE RHÉTORIQUE Les. Născute din necesitatea de a fixa în scris regulile prozodiei şi ale versificaţiei, aceste tratate analizează în special metrica complicată, poeziile cu formă fixă şi rimele savante ce frizează acrobaţia verbală; în marea lor majoritate, neglijează cu desăvîrşire romanul şi teatrul, care nu sînt nici măcar amintite ca genuri literare. Pot fi citate, ca fiind mai importante: *L'Art de dictier* (1392), datorată lui Eustache Deschamps*, care clasează fonemele limbii franceze, studiază cîteva poezii cu formă fixă şi tipuri de rimă, folosind pentru exemplificare propriile creaţii ale autorului. *Des rithmes et comment se doivent faire* (înc. sec. XV), făcînd parte din compilaţia *l'Archiloge Sophie* scrisă de Jacques Legrand. Se remarcă în special prin indicaţiile pe care le dă despre elidarea lui *e* mut. *Les règles de la seconde rhétorique* (1411—1432), tratat anonim, redactat în nordul sau nord-estul Franţei. Cuprinde lungi tabele de rime şi liste de cuvinte savante, şi enumără, pe lîngă multiple tipuri de poezii, şi numeroşi „versificatori" (v. **RHÉTORIQUEURS**). *Doctrinal de seconde rhétorique*, compus de Baudet Hérenc* în 1432 şi cuprinzînd definiţii de rime şi genuri poetice foarte preţioase. *L'Art de Rhétorique vulgaire* (sf. sec. XV), redactat de Jean Molinet* în care se află o minuţioasă descriere a tuturor tipurilor de rime, inclusiv a acelora ce sînt condamnate, precum şi a genurilor poetice de largă circulaţie. Este cel mai amplu şi mai bogat tratat de retorică. Inspirat în mare parte din tratatul lui Molinet, *l'Instructif de la Seconde Rhétorique* (către 1500), se datorează lui Regnaud le Queux (zis şi *l'Infortuné*) şi deschide antologia de poeţi ai secolului al XV-lea intitulată le *Jardin de Plaisance*. Este singurul tratat care aminteşte genul dramatic şi se ocupă de moralităţi*, comedii şi mistere (v. **MYSTÈRES**). Este o sursă a tratatului lui Pierre Fabri* *Le Grand et Vray Art de Pleine Rhétorique* (1521). A.V.

ARVERS [-VE:R] *Félix* (1806—1850), poet din cercul lui Charles Nodier*, azi cunoscut numai pentru sonetul: *Ma vie a son secret, mon âme a son mystère...* dedicat lui Marie Nodier, fiica poetului. Op.: *Mes heures perdues* (1833). M.S.

ASSELINE *Louis* (1829—1878), scriitor şi ziarist. A întemeiat în 1866 „La Libre Pensée" şi „La Pensée nouvelle"; a creat foaia autografiată de informaţii politice „La Correspondance quotidienne". Op.: *Histoire d'Autriche depuis la mort de Marie-Thérèse* (1877). M.S.

ASSELINEAU *(François-Alexandre) Charles* (1821—1874), erudit, autorul cîtorva lucrări importante de istorie şi critică literară. Op.: *Histoire du sonnet* (1855); *Baudelaire, sa vie et son oeuvre* (1867); *Bibliographie romantique* (1872); *Les sept péchés capitaux de la littérature* (1872). M.S.

ASSEMBLÉE DU LUXEMBOURG L' (8 ianuarie—5 aprilie 1692), efemeră academie (sau companie) formată din 12 membri (printre care: Fléchier*, Dangeau*, Ch. Perrault*, Fontenelle*), întemeiată

iată şi prezidată de abatele De Choisy. Scopul activităţii ei era citirea, comentarea şi recenzarea critică a lucrărilor literare nou-apărute. M.S.

ASPREMONT v. CHANSONS DE GESTE

ASSOLANT *(Jean-Baptiste) Alfred* (1827—1886), profesor de istorie emigrat în Statele Unite, autor de romane de aventuri pentru tineret.

Op.: *Brancas* (1859); *Aventures merveilleuses du capitaine Corcoran* (1867); *François Bûchamor* (1874); *Montluc le Rouge* (1878). M.S.

ASSOUCY *Charles* COUPEAU, *sieur* D' (1605—1677), poet, prozator şi muzician, supranumit „împăratul burlescului". Duce o viaţă de vagabondaj, frecventează cercurile libertine, se alătură un timp trupei lui Molière* (1655—56) şi este închis în repetate rînduri, în Franţa şi în Italia, drept pedeapsă pentru viaţa lui dezmăţată şi cupletele satirice. Şi-a povestit viaţa de boem în 4 opere interesante, amestec de proză şi versuri. A fost unul dintre principalii reprezentanţi ai burlescului (gen literar care a cunoscut o mare vogă în Franţa secolului al XVII-lea) prin lucrările sale *L'Ovide...*, parodie a *Metamorfozelor* lui Ovidiu şi *...Proserpine*, parodie a poemului lui Claudian.

Op.: *L'Ovide en belle humeur* (1650); *Le Ravissement de Proserpine* (1653); *Poésies et Lettres* (1653); *La Prison de M. Dassoucy* (1674); *Les Pensées de M. Dassoucy dans le Saint-Office de Rome* (1676); *Les Aventures de M. Dassoucy* (2 vol.) (1672); *Les Aventures d'Italie* (1677). M.S.

ASTRONOME L' (sec. IX), cronicar, poreclit astfel din cauza preocupărilor sale pentru astronomie. Biograf documentat dar părtinitor al lui Ludovic cel Pios *(La Vie de Louis le Débonnaire)*. A.V.

AT DE MONS (a doua jum. a sec. XIII), trubadur originar din Toulouse, autor de epistole didactice, *sirvéntes** şi *ensenhamen**. A.V.

AUBANEL [-nɛl] *Théodore* (1829—1886), poet francez de expresie occitană (provensală). Membru de vază al societăţii *Le Félibrige**, autor de poeme şi drame în versuri, dintre care *Lou Pan dou Pecat (Le Pain du Péché)* tradusă în franceză de Paul Arène* şi reprezentată la Théâtre* d'Antoine.

Op.: *La Miougrano entreduberto* (1860); *Lou Pan dou Pecat* (1878). M.S.

AUBE L' (**ALBA** L'), gen liric de origine provensală, datînd din secolele XII-XIII. L'A. aminteşte obiceiul medieval al vestirii zorilor de către santinelele unui castel sau ale unui oraş. Are ca temă principală tristeţea îndrăgostiţilor ce trebuie să se despartă la semnalul unui prieten, sau, mai adesea, la cîntatul ciocîrliei care anunţă răsăritul zorilor. Cele trei exemplare de *aube* scrise în limba franceză care s-au păstrat sînt departe de a atinge vitalitatea şi frumuseţea celor 15 *alba* cunoscute în lirica provensală, cele mai frumoase dintre acestea fiind scrise de Guiraut de Bornelh. M.S.

AUBERÉE, *fabliau** anonim din secolul al XII-lea, capodoperă a genului prin ingeniozitatea intrigii și înlănțuirea armonioasă a episoadelor: o croitoreasă bătrînă, șireata Auberée, organizează o întîlnire mai lungă între un tînăr îndrăgostit și iubita lui, soția unui văduv în vîrstă, reușind să obțină răsplată pentru serviciile aduse, atît din partea tînărului cît și din partea soțului înșelat. A.V.

AUBIGNAC [-ɲak] *François* HÉDELIN abate D' (1604—1676), om de litere, preceptor al ducelui de Fronsac, nepot al cardinalului de Richelieu, introdus în toate cercurile literare ale epocii. Iritat de a nu face parte din Academia franceză, a organizat în 1654 o companie rivală, intitulată *Académie des belles-lettres* și poreclită de dușmanii lui *Académie des allégories*. Autor fecund, a lăsat o operă variată: portrete, versuri și o *Relation du royaume de coquetterie*, influențate de estetica prețiozității; un roman, *Macarize*, și lucrarea *Conseils d'Ariste à Célimène*, în care face figură de moralist monden, lucrări de erudiție de bună calitate; în sfîrșit, trei mediocre tragedii în proză: *Cyminde*, *Zénobie* și *La Pucelle...* Opera lui de căpetenie este însă *La Pratique du Théâtre*, scrisă din dorința de a contribui la perfecționarea teatrului, în care își precizează poziția și ideile, carte fundamentală pentru studiul teatrului clasic francez. D'A. stabilește că poetul dramatic nu trebuie să uite nici o clipă că scrie pentru scenă, și că scopul lui este, în primul rînd, de a plăcea publicului. Demonstrează necesitatea respectării regulilor despre verosimil, bună-cuviință și a regulei celor trei unități. Analizează amănunțit, aproape tehnic, diferitele părți ale unei tragedii: monologul, tirada, *a-parté*-ul; discută despre numărul personajelor și despre procedee scenice: decoruri și regie. Preceptele lui D'A. au fost respectate de toți scriitorii contemporani și îmbrățișate de Boileau*.

Op.: *Cyminde ou les Deux victimes* (1642); *La Pucelle d'Orléans* (1642); *Zénobie* (1647); *La Pratique du Théâtre* (1657); *Remarques sur la tragédie de Sophonisbe...* (1663); *Deux dissertations concernant le poème dramatique (sur Sophonisbe et Sertorius)* (1663); *Macarize ou la reine des îles Fortunées, histoire allégorique* (1663); *Conseils d'Ariste à Célimène* (1665). M.S.

AUBIGNÉ *Théodore Agrippa* D' (1552—1630), soldat și scriitor protestant. După studii clasice și teologice temeinice, desăvîrșite sub îndrumarea lui Théodore de Bèze* la Geneva (1567), D'A. ia, din 1568, parte activă la luptele dintre catolici și hughenoți alături de Henric de Navarra, viitorul rege Henric IV. Este rănit la Castel-Jaloux (1577), participă la bătălia de la Coutras (1587), cucerește orașul Maillezais, fiind numit guvernatorul lui (1589); după moartea lui Henric III (1589) îl întovărășește pe Henric IV la asediul Parisului, dar îl părăsește pe noul rege după trecerea acestuia la catolicism (1593). După promulgarea Edictului din Nantes (1598) renunță la viața militară și se consacră activității de scriitor și istoric, în primul rînd redactării poemului epic în șapte părți *Les Tragiques*, început încă din 1578—1579.

Epopee creștină a credinței persecutate, inspirată de simbolurile și de spiritul Scripturii, asemuită cu *Divina Comedie* a lui Dante și cu *Paradisul pierdut* al lui Milton, *Les Tragiques* exprimă ura

protestanților față de catolici, fiind totodată o glorificare, un imn de slavă închinat martirajului suferit în numele religiei calviniste. D'A. realizează o viziune grandioasă și patetică a țării sale pradă luptelor religioase (Franța, reprezentată alegoric printr-o mamă sfîșiată de pruncii ei), cîmp de bătălie al puterilor antagonice ale Binelui și Răului: un Dumnezeu prezent și activ, părtinitor și pătimaș, împărțind cununi de martiri protestanților torturați, și un Satana, demoniac ispititor de suflete îndemnînd pe cei drepți la răzvrătire. Viziunile realiste, imaginile luptelor încrîncenate și ale nedreptăților lumii omenești (privite satiric, cu violente invective și anateme cutremurătoare), la care participă, înfiorate, elementele Firii și ale Pămîntului însuși alternează cu viziunile mistice, apocaliptice: învierea morților, Judecata de Apoi, descrierea lumilor nevăzute ale Cerului și Iadului. Frumusețea epopeii, dincolo de ura și părtinirea mistică ce-o animă, constă în valoarea de mit conferită de poet evenimentelor contemporane, devenite simbolul neîmpăcatei lupte dintre dreptate și nedreptate, dintre Bine și Rău; constă de asemenea în vigoarea stilului fulgurant și îndrăzneț, de o rară putere și bogăție verbală în ciuda repetițiilor, lungimilor și retorismului său obositor.

D'A. a lăsat și alte scrieri: versuri de dragoste *(Le Printemps)*, opere în proză, pamflete, memorii, scrieri politice și istorice. Printre acestea se cuvin semnalate: *La Confession...*, pamflet îndreptat împotriva catolicismului; *Les Aventures du baron de Faeneste*, dialoguri și anecdote în patru cărți, satirizînd curtea reginei Maria de Medici, și *L'Histoire universelle*, istoric circumstanțiat, dorit imparțial, dar trădînd pe soldatul fanatic al războaielor religioase din vremea lui.

Op.: *Les Tragiques* (1616); *Les Aventures du baron de Faeneste* (1617); *L'Histoire universelle du sieur d'Aubigné dédiée à la postérité* (1616—1620); *La Confession catholique du sieur de Sancy* (post. 1660); *Le Printemps* (post. 1874). I.N.

AUBRION *Jean* (către 1441—către 1501), procuror al orașului Metz, autor al unui *Journal* de valoare documentară, început în 1465 și continuat de vărul său, Pierre Aubrion, pînă în 1512. A.V.

AUCASSIN ET NICOLETTE (prima jum. a sec. XIII), roman anonim reprezentant unic al genului numit *chantefable*. Compusă pentru a fi spusă cîntată și poate mimată de o singură persoană, această originală lucrare este alcătuită din versuri însoțite de muzică, alternînd cu pasaje în proză, și se caracterizează printr-o extraordinară diversitate de dialoguri. Autorul pare a se fi inspirat din poemele epice, romanele populare și romanele cavalerești de largă circulație în epoca respectivă, pentru a povesti pe un ton ironic dragostea îndelung încercată dar atotbiruitoare a doi tineri: Aucassin, fiul contelui de Beaucaire, și Nicolette, o sclavă sarazină. Despărțiți din ordinul bătrînului conte speriat de ideea mezalianței, cei doi tineri se văd aruncați în încăperi izolate ale unui turn de unde se pare că numai renunțarea unuia la celălalt îi va mai putea scoate. Mai întreprinzătoare însă, Nicolette evadează, și se refugiază într-o pădure, unde Aucassin, eliberat în sfîrșit de tatăl său, o regăsește ajutat de indicațiile și sfaturile puțin batjocoritoare ale unor păstori și ale unui văcar. Refugiați în țara

Torelore, îndrăgostiții nu sînt fericiți pentru multă vreme deoarece niște piraţi sarazini îi fac prizonieri și-i duc cu ei pe mare. În urma unei furtuni care-i desparte, Aucassin ajunge acasă, unde află că tatăl său murise, iar Nicolette debarcă la Cartagina, unde descoperă că era fiica regelui ţării. Cu gîndul la Aucassin, ea se întoarce la Beaucaire deghizată în jongler și povestește în cîntece propria ei viaţă și iubire credincioasă. Recunoscîndu-se, cei doi tineri se pot în sfîrșit căsători. Făcînd din Aucassin un erou tînăr și frumos, dar fricos, plîngăreţ, nerăbdător să guste plăcerile iubirii și batjocoritor la adresa religiei, adică un anticavaler, iar din Nicolette o sclavă înzestrată cu toate calităţile ce-i lipseau iubitului ei nobil, autorul acestei mici capodopere transformă romanul de aventuri într-o parodie a genului, păstrînd totuși un echilibru permanent între intenţia satirică și grija pentru respectarea canoanelor literaturii cavalerești (v. COURTOISIE). Acest echilibru se reflectă și în structura personajelor secundare (văcarul și păstorii), conturate cînd realist și favorabil, cînd conform unor modele prestabilite. A.V.

AUCLAIR *Marcelle* (n. 1899), romancieră, ziaristă și autoare de biografii, interesată de problemele moralei și de situaţia femeii în lumea contemporană.
Op.: *Naissance* (1934); *Toute la beauté* (1937); *Vie de Sainte Thérèse d'Avila* (1950); *Jean Jaurès* (1959). M.S.

AUDE *Cavalerul Joseph* (1755—1841), dramaturg, autor de farse, vodeviluri și parodii.
Op.: *Cadet Roussel ou le Café des Aveugles* (1793); *Madame Angot au Sérail de Constantinople* (1800). M.S.

AUDEBRAND *Philibert* (1815—1906), ziarist și romancier fecund, ilustrînd stilul bulevardier parizian.
Op.: *Les Yeux noirs et les Yeux bleus* (1878); *Lauriers et Cyprès* (1903); *Les Derniers Jours de la bohème* (1905). M.S.

AUDIBERTI *Jacques Séraphin* (1899—1965), poet, dramaturg și romancier născut la Antibes, supranumit „clovnul shakesperian al poeziei moderne". Opera lui, în care incoerenţa, nonsensul și umorul negru sînt tot atîtea depășiri ale semnificaţiei lucrurilor și cuvintelor, reprezintă o revoltă de natură morală împotriva tuturor formelor de impostură și dă dovada unei imaginaţii meridionale excesive, exprimată într-un limbaj torenţial prolix și colorat. Laureat al Marelui Premiu de Literatură în 1964.
Op.: *L'Empire et la Trappe* (1930); *Race des hommes* (1937); *Des tonnes de semens* (1941); *Carnage* (1942); *Quoat-Quoat* (1946); *Le Mal Court* (1947); *Le Maître de Milan* (1950); *L'Effet Glapion* (1959); *La Brigitte* (1962). Al.D.P.

AUDISIO *Gabriel* (n. 1900), poet, romancier și eseist. Figură reprezentativă a școlii literare nord-africane, autor de poeme și romane scăldate de lumina soarelui algerian, A. exaltă viaţa exuberantă a popoarelor din preajma Mediteranei, efortul creator, frumuseţea trupului omenesc și lupta pentru un viitor mai bun. I se datorează de asemenea studii asupra vieţii artistice algeriene înainte de independenţă și amintiri din captivitatea suferită la închisoarea

Fresnes în anii războiului, ca urmare a activității sale din Rezistență*.

Op.: *Misères de notre poésie* (1943); *Poèmes du lustre noir* (1944); *Feuilles de Fresnes* (1946); *Visages d'Algérie* (1953); *Louis Brauquier* (1966).

Al.D.P.

AUDOUX *Marguerite* (1863—1937), romancieră autodidactă. Și-a descris viața de muncitoare croitoreasă într-un roman patetic: *Marie-Claire*.

Op.: *Marie-Claire* (1910, Premiul Femina); *L'Atelier de Marie-Claire* (1920).

Al.D.P.

AUGER *Hippolyte* (1797—1881), autor de romane și melodrame.

Op.: *Pauvre Mère!* (1838); *Plus de peur que de mal* (1833). M.S.

AUGIER *Émile Guillaume Victor* (1820—1889), dramaturg fecund, autor de comedii sociale, de moravuri. A. aduce pe scenă burghezi bogați și afaceriști dominați de pasiunea banului, surzi la chemările inimii, ignorînd chinurile conștiinței și nesocotind legăturile de familie, evoluînd într-o societate coruptă în care opozițiile dintre aristocrația decăzută și burghezia în ascensiune devin din ce în ce mai accentuate. *Le Gendre de Mr. Poirier*, capodopera lui A., transpunere modernă a *Burghezului gentilom* al lui Molière*, ilustrează tocmai această opoziție, fiind o izbutită satiră a parvenitismului. (Acad. fr.: 1853.)

Op.: *Le Gendre de Mr. Poirier* (1855); *Le Mariage d'Olympe* (1855); *La Ceinture dorée* (1855); *Les Lionnes pauvres* (1858); *Un beau mariage* (1859); *Les Effrontées* (1861); *Le Fils de Giboyer* (1862); *Maître Guérin* (1864); *La Contagion* (1866).

M.S.

AUNEUIL *Louise* DE BOSSIGNY, contesă DE (?—?) autoare de basme în stil prețios, tradiționale ca factură, lipsite de originalitate și spirit inventiv, imitate după Perrault* și d-na d'Aulnoy*. Descrierile de toalete și aluziile la moda timpului nu sînt însă lipsite de interes pentru cercetătorii secolului al XVII-lea.

Op.: *La Tyrannie des fées détruites* (1702); *La Princesse de Prentintailles* (1702); *Les Chevaliers errants* (1709); *Le Génie familier* (1709).

M.S.

AULNOY [-nwa] *Marie-Catherine* LE JUMEL DE BARNEVILLE, contesă D' (1650?—1705), autoare de basme și povestiri pentru copii și de *Memorii* mai puțin izbutite despre Anglia și Spania. A dus o viață aventuroasă, lipsită de scrupule, învinuită fiind în repetate rînduri de tentative de asasinat (chiar împotriva soțului ei, soldat grosolan și amator de jocuri de noroc), ceea ce a obligat-o să părăsească Franța, căutînd scăpare în Flandra, Anglia și Spania. Reîntoarsă la Paris (1685) a știut să atragă în salonul ei un cerc ales, format în special din nobili de vază. Basmele ei au fost comparate cu cele ale lui Charles Perrault*, uneori chiar în defavoarea acestuia. Sînt de fapt povestiri galante, transpuse pentru mintea copiilor cărora se adresau, zugrăvind aventurile și chinurile prin care trec doi îndrăgostiți pentru a se putea căsători. Ajutați de zînele bune, dar susținuți deopotrivă de dîrzenia sentimentelor și firii lor, își ating țelul rîvnit, spre bucuria tuturor. Astfel concepute, basmele d-nei d'A. apar ca un breviar al regulilor de politețe și

bună-cuviință ale societății aristocratice din veacul al XVII-lea.
Op.: *Mémoires de la Cour d'Espagne* (1690); *Mémoires de la Cour d'Angleterre* (1695); *Les Contes de Fées* (1697); *Les Fées à la mode* (1698); *Les Illustre Fées* (1698). M.S.

AUREVILLY *Barbey* D' v. **BARBEY D'AUREVILLY**

AURIOL *Georges* HUYOT, zis **GEORGES** (1863—1938) poet, șansonetist, ziarist și pictor, secretar de redacție la „Chat*-Noir". Autor al romanței devenită populară: *Quand les lilas refleuriront* și a nenumărate fantezii umoristice.
Op.: *Chansons d'Écosse et de Bretagne* (1892); *Histoire de rire* (1894); *Hanneton vole* (1895); *L'Hôtellerie du Temps perdu* (1905). M.S.

AURY *Dominique* (n. 1907), ziaristă și critic literar, secretar general al revistei „Nouvelle Revue Française" și membră în juriul literar *Femina*.
Op.: *Poètes précieux et baroques du XVIIe siècle* (1942); *Lecture pour tous* (1958, Marele Premiu de Critică). Al.D.P.

AUTRAN *Joseph* (1813—1877), poet și dramaturg de inspirație antică și biblică. (Acad. fr.: 1868.)
Op.: *La Fille d'Eschyle* (1848); *Laboureurs et Soldats* (1854); *Les Paroles de Salomon* (1869); *La Légende des Paladins* (1875). M.S.

AVELINE *Claude* (n. 1901), romancier și eseist. A scris romane realiste, cu preocupări sociale, romane polițiste și cărți de călătorii, cucerind în 1952 Marele Premiu al Societății oamenilor de litere pentru ansamblul operei sale.
Op.: Trilogia *La Vie de Philippe Denis: Madame Maillart*, *Les Amours et les Haines*, *Philippe* (1930—1955). Al.D.P.

AVEUGLE ET SON VALET L' sau **LE GARÇON ET L'AVEUGLE**, farsă anonimă, cea mai veche din literatura franceză, datînd probabil din anii 1266—1282. Tratează tema răspîndită în literatura medievală a festelor pe care valetul le joacă stăpînului său orb. A.V.

AYCARD *Albert* (n. 1922), romancier realist, cu savuroase accente de umor în lucrarea sa *La Route* (1956). M.S.

AYMÉ *Marcel* (1902—1967), romancier, nuvelist și autor dramatic. Scriitor talentat, îmbinînd cu îndrăzneală și îndemînare realismul și accentele de satiră socială cu miraculosul, feericul, fantasticul, care-i învăluie unele opere într-o atmosferă poetică pe linia tradiției lui Perrault* și La Fontaine* (v. *Les Contes du Chat Perché*, *Le Passe-Muraille*). Romanele și piesele lui de teatru evocă atît mediile rustice cu eroi încă primitivi și necioplți, truculenți, de o vervă rabelaisiană antrenantă (v. romanele *La Jument verte*, *La Vouivre*) cît și mediile citadine mai rafinate cu eroi spilcuiți, cinici și desfrînați (piesa *La Tête des autres*), simpatia lui A. fiind întotdeauna de partea copiilor, a ființelor naive și mediocre, ingenue sau prostănace.

Op.: *Brûlebois* (1927); *La Table-aux-Crevés* (1929, Premiul Théophraste Renaudot); *La Rue sans nom* (1930, Premiul Populist); *La Jument verte* (1933); *Le Boeuf clandestin* (1939); *Les Contes du Chat perché* (1939); *La Vouivre* (1943); *Le Passe-Muraille* (1942); *Clérambard* (1950); *La Tête des autres* (1952); *Derniers Contes du Chat perché* (1958). AI.D.P.

AYMERI DE NARBONNE v. **CHANSONS DE GESTE**

Scanned with OKEN Scanner

b

BABEUF *François Noël*, zis **GRACCHUS** (1760—1797), revoluționar, teoretician al comunismului utopic. A întemeiat ziarul „Le Tribun du Peuple", în care și-a expus concepțiile comuniste (cunoscute sub numele de *babuvism*): desființarea, printr-o insurecție populară, a regimului existent, instaurarea unei dictaturi revoluționare provizorii a poporului, apoi făurirea unei societăți comuniste „a egalilor", în care proprietatea privată urma să fie desființată și obligativitatea muncii impusă. A participat, alături de A.A. Darthé (1769—1797) și F.M. Buonarroti (1761—1837), la organizarea Conspirației Egalilor *(Conspiration des Égaux)* împotriva Directoratului. Denunțat, apoi arestat și condamnat la moarte (26 mai 1797), a fost executat împreună cu Darthé. Buonarroti a scris un istoric al acestei conspirații: *Histoire de la Conspiration de l'égalité (dite de Babeuf)*, publicată în 1828. M.S.

BABOIS *Marguerite* (1760—1839), poetă de inspirație elegiacă și patriotică, prietenă cu J.-F. Ducis*.
Op.: *Élégies maternelles et poésies diverses* (1810); *Élégies nationales* (1815). M.S.

BABOU *Hippolyte* (1824—1878), nuvelist și critic literar caustic și părtinitor.
Op.: *Les Payeurs innocents* (1858); *Lettres satiriques et critiques* (1860). M.S.

BACHAUMONT, *François* **LE COIGNEUX** zis **DE** (1624—1702), consilier la Parlamentul din Paris, spirit caustic, autor de versuri mediocre. Numele lui rămîne legat de povestirea versificată, scrisă în colaborare cu Chapelle*, *Voyage en Provence de Chapelle et Bachaumont* (1663), în care cei doi autori povestesc cu multă vervă călătoria întreprinsă în 1656 în provinciile Languedoc și Provence. M.S.

BACHAUMONT *Louis* **PETIT DE** (1690—1771), om de litere celebru prin redactarea unor *Nouvelles à la main*, însemnări vesele și frivole asupra evenimentelor epocii sau ecouri ale conversațiilor purtate în salonul doamnei Doublet (1687—1771) unde se întîlneau, printre alții, Voisenon* și Piron*. Tipărirea acestor „știri", care circulau în manuscris, și care au fost continuate de Pidansat de Mairobert, apoi de Moufle d'Angerville, a început abia după moartea autorului lor, sub numele de *Mémoires secrets pour servir à l'histoire de la république des lettres en France*, sau, pe scurt, *Mémoires de Bachaumont*. S-au publicat, între anii 1777 și 1787, 36 de volume, dar numai primele 5 sau 6 par a fi redactate de **B.** I.N.

BACHELARD *Gaston* (1884—1962), filozof și eseist influențat de teoriile lui Jung, analist subtil al domeniilor obscure, fabuloase, ale imaginației, visului și poeziei, considerate în raporturile lor

the best french monkey

cu materia. Plecînd de la legăturile existente între filozofie și poezie, cugetare și intuiție, B. a fundamentat o nouă școală de critică (din care fac azi parte G. Poulet*, J. Starobinski* și J.P. Richard*), de psihanaliză marginală și de studiu tematic care, pornind de la analiza substanțelor și de la deformațiile dinamice ale imaginii, încearcă o psihanalizare a elementelor și o afirmare a puterilor revelatoare ale poeziei. Din 1957 (data publicării volumului *Poétique de l'espace*), B. se îndepărtează de metoda psihanalitică, prea legată, susținea el, de cauzalitate, și întreprinde o vastă inventariere fenomenologică în domeniul imaginii poetice.

Op.: *La Psychanalyse du feu* (1937); *La Formation de l'esprit scientifique* (1938); *Lautréamont* (1940); *L'Eau et les rêves* (1940); *L'Air et les songes* (1942); *Poétique de l'espace* (1957); *Poétique de l'image* (1959); *Poétique de la rêverie* (1961); *La Flamme d'une chandelle* (1961). Al.D.P.

BACHELIN *Henri* (1879—1942), romancier obiectiv și realist, înfățișînd în opera sa mediul rural francez.

Op.: *Horizons et coins du Morvan* (1904); *Le Serviteur* (1918). M.S.

BACULARD D'ARNAUD *François Thomas Marie* DE (1718—1805), autor dramatic și romancier apreciat de contemporani. Este creatorul unor romane „negre", scrise pe un ton de declamație, lugubru, în care eroii își plimbă spleenul nevindecabil în decoruri sumbre. A scris drame în versuri, în care misterul se împletește cu groaza și patima. Dacă aceste drame se remarcă prin realismul sugerat de autor, în schimb veridicitatea este compromisă de elemente romanești de un sentimentalism exagerat și plictisitor.

Op.: *Les Époux malheureux* (1746); *Ode sur les arts* (1754); *Les Amants malheureux* (1764); *Malheurs du comte de Comminge* (1764); *Euphémie* (1768); *Fayel* (1770); *Mérinval* (1774); *La Vraie grandeur* (1789). I.N.

BADE sau **BAUDIUS** *Conrad* (1510—1562), dramaturg, autorul piesei *Comédie du pape malade et tirant à sa fin* (1561) jucată la Geneva sub pseudonimul **THRASYBULE** și atribuită de către unii lui Théodore de Bèze*. M.S.

BAFFERT *Hippolyte* (1858—1919?), poet anticlerical, preocupat de probleme sociale.

Op.: *Tartufiales* (1890); *Feuillets épars* (1908). M.S.

BAÏF *Jean-Antoine* DE (1532—1589), poet, membru al Pleiadei*, elev al lui Daurat* și prieten cu Ronsard* unul din întemeietorii Academiei* Palatului (1570). Erudit, poate cel mai bun cunoscător al literaturii antice din tot grupul Pleiadei, dar mai puțin inspirat ca Ronsard* sau Du Bellay*, caută să inoveze atît în prozodie cît și în ortografie, să găsească poeziei căi noi în formă și conținut. A creat versul numit „baïfin", de 15 silabe, împărțit în două emistihuri, cezura căzînd după silaba a șaptea. Capodopera sa este volumul *Mimes, enseignemens et proverbes*, o carte de poezie gnomică, familiară, și o tentativă de înnoire, bizar amalgam de tonuri și accente, de maxime, sentințe și fabule, pline de înțelepciune, grație sau vehemență.

Op.: *Les Amours de Méline* (1552); *L'Amour de Francine* (1555); *Le Premier des Météores* (1567); *L'Eunuque* (1573); *Antigone* (1573); *Le Passe-tems* (1573); *Etrénes de Poézie Fransoêze an vers mezurés* (1574); *Mimes, enseignemens et proverbes* (1576). I.N.

BAÏF *Lazare* DE (1496?—1547), diplomat și umanist erudit de celebritate europeană, preocupat de filologie și arheologie. A fost de asemenea un bun tălmăcitor din literatura antică.
Op.: *De re vestiaria* (1526); *De re navali* (1536). I.N.

BAILLET *Adrien* (1649—1706), critic literar și bibliograf, profesor la colegiul Beauvais din Paris (1672—1675), preot (1676) și bibliotecar (1680). Autor a numeroase opere de istorie și critică literară și mai ales al biografiei *La Vie de M. Descartes*, principalul izvor existent pentru studierea vieții filozofului.
Op.: *Jugements des savants sur les principaux ouvrages des auteurs*, 9 vol.; vol. 1—4 gramatici și traducători; 5—9 poeți; (1658-86); *Des Enfants devenus célèbres par leurs études ou leurs écrits* (1688); *La Vie de M. Descartes* (1691). M.S.

BAILLET *Eugène* (1831—1906), meșter bijutier și autor de șansonete populare vesele și sentimentale, de mare succes.
Op.: *Pleurs et sourires* (1853); *La Muse de l'Atelier* (1856); *Chansons d'Hier et d'Aujourd'hui* (1867); *Chansons et petits poèmes* (1871). M.S.

BAILLY *Auguste* (1878—1967) scriitor fecund, autorul unor romane în care descrie obiceiurile țărănești din Jura-ul natal, istoric și biograf, bun evocator al epocilor apuse *(Byzance)* și abil investigator al psihologiei marilor figuri istorice din trecut (Montaigne, Richelieu, La Fontaine etc.).
Op.: *La Carcasse et le Tord-cou* (1928), *Byzance* (1939). M.S.

BALDENSPERGER [bal-dɛ̃-spɛʀ-ʒe] sau [-dɛn-] *Fernand* (1871—, 1958), poet (publicînd uneori sub pseudonimul: F. BALDENNE), critic și istoric literar, profesor la Sorbona*, specialist de literatură comparată, unul dintre creatorii acestei discipline. A condus, împreună cu P. Hazard* publicația „Revue de littérature comparée" (înființată în 1921).
Op.: *Mezza voce* (1895); *Goethe en France* (1904); *Études d'histoire littéraire*, (3 vol., 1907, 1910, 1939); *Le Mouvement des idées dans l'émigration française* (1925); *Orientations étrangères chez Balzac* (1927); *La libération de la France* (1945); *Rimes d'exil et d'espoir* (1950). M.S.

BALLANCHE *Pierre-Simon* (1776—1847), scriitor și gînditor preromantic, regalist, de inspirație catolică, prieten cu d-na Récamier, lansat din 1834, de articolele lui Sainte-Beuve*. (Acad. fr.: 1842.)
Op.: *Du Sentiment considéré dans ses rapports avec la littérature* (1801); *L'Homme sans nom* (1820); *Orphée* (1829); *La Vision d'Hébal* (1831); *La Ville des Expiations* (1832). M.S.

BALZAC *Honoré* DE (1799—1850), romancier născut la Tours. După studii la colegiul Vendôme (v. *Louis Lambert*), hotărît de tînăr să devină scriitor, B. părăsește orașul său natal, în vîrstă de 20 de ani,

se stabilește la Paris, unde se înscrie la facultatea de drept; scrie o tragedie în versuri, ratată: *Cromwell* (1821); „fabrică" apoi, între 1821 și 1826, sub pseudonimele **LORD R'HOONE** și **HORACE DE SAINT-AUBIN**, un mare număr de romane de aventuri facile, pseudoistorice și populare: *L'Héritière de Birague*, *Clotilde de Lusignan*, *Argow le Pirate*. În 1829 semnează primele sale opere izbutite: studiul analitic *Physiologie du Mariage* și romanul istoric *Les Chouans*, urmate în decurs de 20 de ani de numeroase romane, nuvele, povestiri și piese de teatru. În dorința de a se îmbogăți, **B.** se lansează în mai multe afaceri falimentare, soldate cu datorii uriașe pe care se va strădui ulterior zadarnic să le stingă. Hărțuit de creditori, istovit de munca uriașă de creație, **B.** găsește totuși timpul să frecventeze cercurile mondene, semimondene și literare ale epocii, culisele teatrelor și redacțiile diferitelor ziare „Chronique de Paris" (1835), „Revue parisienne" (1840), „La Silhouette", „La Mode", „Le Voleur", „La Caricature", unde publică adesea articole și eseuri. Două mari iubiri îi însoresc necazurile: pentru Laure de Berny, „la Dilecta" (care-i va inspira personajul Henriette de Mortsauf din *Le Lys dans la Vallée*) și pentru contesa poloneză Éveline Hanska, „L'Étrangère", devenită în cele din urmă soția lui (1850).

Comedia umană, cum se intitulează seria de 91 de romane balzaciene, este plasată sub patronajul spiritual, „dubla evocare", a romancierului englez Walter Scott și a naturalistului Geoffroy Saint-Hilaire, precum și sub influența teozofului suedez Swedenborg. Ținta lui **B.** era să devină istoricul societății franceze din epoca sa, să descrie, să judece și să analizeze omul, societatea și omenirea într-o operă care să fie „un fel de *O mie și una de nopți* a Occidentului". Își însușise concepțiile lui Saint-Hilaire privitoare la „unitatea compoziției" lumii animale și considera că deosebirile dintre oameni sînt determinate de societate, adică de mediul în care trăiesc și de educația primită; înrîurit de Swedenborg vedea în miile de forme îmbrăcate de umanitate tot atîtea experiențe ale unei naturi unice revelatoare a misterelor unei alte lumi morale (v. *Séraphita*). Omul, conchidea **B.**, nu este deci o creatură cu profil moral și spiritual prestabilit, ci produsul în același timp al naturii și al societății, de aceea trebuie explicat și analizat pornind de la natura lui (particularitățile lui fizice) și de la situația lui socială. Iar *Comedia umană* urma să fie împărțită în trei mari grupe: *studii de moravuri*, care să reprezinte înrîuririle socialului asupra individului (24 de volume); *studii filozofice*, zugrăvind și explicînd cauzele (adică sentimentele și jocul lor, viața și mersul ei) și arătînd temeiurile vieții (15 volume); în sfîrșit, *studiile analitice* ce stabilesc principiile teoretice călăuzitoare (9 volume). Moravurile sînt spectacolul, cauzele sînt mecanismele ascunse, iar principiile sînt autorul însuși. Numărul descrescînd de volume se explica prin faptul că pe măsură ce opera se ridică în spirală de la descriere la abstractizare, ea se condensează. Din acest proiect uriaș, realizarea studiilor de moravuri a fost mai avansată, iar **B.** poate să pară, din această pricină, un romancier cu precădere realist.

Rezultat deopotrivă al observației și al imaginației vizionare, universul tragic clădit de **B.** dezvăluie întreaga complexitate a vieții materiale și spirituale contemporane lui. Societatea Restaurației

și mai ales cea a Monarhiei din Iulie se află sub zodia precumpănitoare a Banului. Banul deschide toate porțile, este cheia ascensiunii spre putere. De aceea mobilul tuturor oamenilor, fie ei inocenți și naivi, va fi, chiar în ciuda aparențelor, agonisirea de averi. Iar B. știe să pătrundă în spatele scenei, în umbra bancherilor, cămătarilor și comercianților (v. *La Maison Nucingen*, *Gobseck*, *La cousine Bette*, *Les Illusions perdues*), demascînd extinderea marelui capital și distrugerea micilor industriași, dezvăluind procedeele veroase și legăturile oamenilor finanței cu societățile secrete de bandiți, mafii tenebroase, puteri oculte înfricoșătoare (v. eroii Ferragus și Vautrin în *Histoire des Treize*, *Ferragus*, *Le Père Goriot*), zugrăvite cu mai multă insistență de contemporanul său E. Sue*. Dezvăluie rolul jucat de presă, de zdrobitoarea mașină administrativă și birocratică, strădaniile zadarnice ale artiștilor, necazurile inventatorilor, intrigile urzite în jurul moștenirilor și contractelor de căsătorie, desfrîul și imoralitatea nobilimii și marii burghezii. Pătrunde în cutele ascunse ale sufletelor eroilor săi — tipuri reprezentative pentru categoria socială zugrăvită — disecîndu-le cu îndemînare de anatomist. Dar B. face operă de transfigurator și nu de transcriptor. Desigur, a vrut „să facă concurență stării civile" — dar nicidecum să reproducă, aidoma fotografului, societatea din jurul lui, ci „să lanseze în viața imaginarului un popor profund inventat". B. este un vizionar, creatorul unei societăți de eroi de epopee, de personaje „geniale" — culmi ale răului sau ale binelui — mitologice, integrate într-o totalitate grandioasă: sumă romanescă unitară și măreață, expresie artistică a unității reale a lumii descoperite prin puterea minții.

Metoda balzaciană pornește în prezentarea personajului din exterior spre interior. Sînt zugrăvite cu precizie nenumărate detalii: cadrul și mediul în care se petrece existența eroilor, locuința lor, încăperea în care se retrag de preferință, îmbrăcămintea, înfățișarea fizică, gesturile, ticurile, obiceiurile etc. Desfășurarea este înceată, domoală, întemeiată pe o tehnică savantă a pregătirii, progresiunii și culminării dramatice, fundată pe marea lege a pietrei ce se rostogolește, învățată de la Walter Scott. Criza izbucnește brusc, se soluționează repede, toată ponderea romanului căzînd pe o scenă capitală, preludiu imediat al deznodămîntului, personajele par să alerge întru întîmpinarea destinului lor tragic. Aceste personaje, „puternice figurații simbolice" — învinse de viață sau învingătoare, trăiesc în mai multe romane, ne sînt înfățișate în cîteva faze, succesive, ale evoluției lor (astfel: Rastignac, ocnașul Vautrin, doctorul Bianchon, cămătarul Gobseck, ducesa de Beauséant, Lucien de Rubempré etc.), procedeu nou în istoria romanului (aplicat sistematic de B. pentru prima dată în *Père Goriot*, 1835) și care va revoluționa genul.

Arta lui B., opusă artei clasice, apropiată de revărsarea lirică a lui Hugo*, dar mai sobră ca retorică, folosește mijloace tehnice tradiționale lesne de reperat dar mînuite cu desăvîrșita îndemînare a meșteșugarului de geniu, dintre care, mai evidente: simbolismul, care permite transfigurarea personajelor; transformarea prozei romanești într-o proză epopeică grație particularizării, generalizării, enumerării; poetizarea trecutului filtrat printr-o memorie melancolizată; folosirea contrastelor pentru a realiza dramatismul;

Scanned with OKEN Scanner

formulă cu putere de frapă, reînvierea halucinantă prin însuşi realismul ei, a detaliului.

Despre *Comedia umană* a spus V. Hugo, la moartea lui B., cuvinte esenţiale, valabile şi azi: „Toate cărţile lui nu alcătuiesc decît o singură carte, carte vie, luminoasă, adîncă, unde se oglindeşte întreaga noastră civilizaţie contemporană, în care se vede cum se duce, vine, merge, se mişcă, cu nu ştiu ce rătăcire şi groază, topite în realitate: carte neasemuită, pe care poetul o numeşte *Comedie*, dar pe care ar fi putut-o intitula *Istorie*, care îmbracă toate formele şi toate stilurile [...] carte care însumează observaţia şi imaginaţia, care împarte cu dărnicie adevărul şi intimul, burghezul, trivialul, materialul, şi care, prin toate aceste realităţi, brusc şi larg destrămate, pe alocuri lasă dintr-o dată să se zărească cel mai sumbru şi cel mai tragic ideal".

Op.: *Les Chouans* (1829); *Gobseck* (1830); *La Femme de trente ans* (1831); *La Peau de Chagrin* (1831); *Le Colonel Chabert* (1832); *Contes drôlatiques* (1832—1837); *Eugénie Grandet* (1833); *Ferragus* (1833); *Le Médecin de campagne* (1833); *La Duchesse de Langeais* (1834); *La Recherche de l'Absolu* (1834); *Le Père Goriot* (1834); *Le Contrat de mariage* (1835); *Le Lys dans la Vallée* (1835); *Séraphita* (1835); *La vieille fille* (1837); *César Birotteau* (1837); *La maison Nucingen* (1838); *Le Curé de village* (1839); *Les Illusions perdues* (1839); *Splendeur et misère des courtisanes* (1839); *Ursule Mirouët* (1841); *La Rabouilleuse* (1842); *Mercadet* (1845); *La cousine Bette* (1846); *Le cousin Pons* (1847). M.S.

BALZAC *Jean-Louis* GUEZ, *seigneur* DE (1595 sau 1597—1654), eseist şi epistolier, consilier de stat sub Richelieu, istoriograf al Franţei, unul dintre primii academicieni, personalitate de vază în lumea literelor franceze din secolul al XVII-lea. A călătorit de tînăr în Olanda, apoi în Italia (1621—1622), de unde a trimis cunoştinţelor sale scrisori care i-au adus faima. O polemică pornită de la o acuzaţie de plagiat îl amărăşte, şi se stabileşte la ţară (la Charente). Scrisorile lui, model de proză literară clasică — multă vreme pildă de urmat pentru scriitori — prilejuite de un eveniment exterior, politic sau literar, expresie a unor frămîntări lăuntrice, sînt structurate ca un discurs, cele mai interesante rămînînd cele consacrate analizei unor opere literare contemporane. Fraza este preţioasă, calitatea ei esenţială fiind proprietatea termenilor folosiţi; displac, azi, retorismul ei, emfaza şi abuzul de figuri de stil: antiteze, comparaţii, metafore, hiperbole, perifraze, eufemisme etc. A publicat în afară de *Scrisori* un panegiric al lui Ludovic XIII, *Le Prince*, cîteva disertaţii erudite pe teme religioase sau politice şi o satiră, *Le Barbon*, azi puţin cunoscute. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Lettres* (1624); *Le Prince* (1631); *Le Barbon* (1648); *Socrate chrétien* (1652); *Entretiens* (post., 1657); *Aristippe ou de la Cour* (post., 1658). M.S.

BANVILLE [-vi(-)l(ə)] *Théodore* DE (1823—1891), poet, adept al doctrinei artei pentru artă preconizată de Th. Gautier*, adversar al poeziei romantice prolixe şi facile şi al artei utilitare sau moralizatoare; teoretician socotit o vreme de unii contemporani ca un

șef de școală. Acordă o importanță deosebită formei și virtuozității, poezia fiind socotită de el un exercițiu de acrobație, de suplețe verbală, un joc de rime bogate. (v. *Petit traité...*, breviar al regulilor de prozodie și versificație, adoptate de parnasieni). Versurile lui B., cizelate cu o răbdare de bijutier, evocă mai mult imagini decît sentimente. În a doua parte a vieții lui, teatrul în versuri și scrierile în proză capătă întîietate, în timp ce poezia lui evoluează spre un realism popular.

Op.: *Les Cariatides* (1842); *Les Stalactites* (1846); *Odes funambulesques* (1857); *Gringoire* (1866); *Petit Traité de poésie française* (1872); *Mes souvenirs* (1882). M.S.

BAOUR-LORMIAN *Pierre* (1770—1854), poet și dramaturg clasic, tradițional, ostil noilor tendințe romantice (v. satirele *Le Classiqueet le Romantique*, 1825, *Encore un mot*, 1825, *Le Canon d'Alarme*, 1829), pe care însă le-a favorizat prin publicarea în 1803 a unei izbutite traduceri după poeziile lui Ossian. (Acad. fr.: 1815.)

Op.: *Omasis* (1806); *Mahomet* II (1810). M.S.

BARANTE *Prosper* BRUGIÈRE, baron DE (1782—1866), istoric și om politic liberal, prieten cu d-nele de Staël* și Récamier*. În lucrarea *Tableau...* a analizat raporturile dintre literatură și societate și influența exercitată de prima asupra celei de a doua.

Op.: *Tableau de la littérature française au XVIIIe siècle* (1808); *Histoire des ducs de Bourgogne et de la maison de Valois* (1824); *Souvenirs* (post., 8 vol. 1889—1901). M.S.

BARBEY D'AUREVILLY [baR-bɛ-do(-)R(ə)-vi-ji] *Jules* (1808—1889), scriitor de factură romantică, născut în Normandia, dintr-o familie aristocratică, legitimistă. Republican și liberal în tinerețe, se reîntoarce la catolicism către 1847, rămînînd pînă la sfîrșitul vieții un catolic și un regalist consecvent, afișîndu-și cu ostentație dandysmul și concepțiile conservatoare, idealiste, pentru a se apăra de liberalismul demagogic al contemporanilor. **B. d'A.** a scris poezii de tip parnasian, romane în care retrăiește provincia franceză legitimistă cu miturile ei istorice și legendele ei stranii și sumbre *(Le Chevalier..., L'Ensorcelée, Une Vieille maîtresse)* și nuvele dintre care ciclul *Les Diaboliques*, opera lui cea mai cunoscută și mai realizată în care teme romantice și motive ale fantasticului folcloric sînt valorificate în stilul somptuos și rafinat caracteristic acestui snob al literelor. A scris de asemenea eseuri *(Du Dandysme et de G. Brummel)*, un jurnal de viață și creație *(Memoranda)* și o vastă operă de cronicar literar și dramatic.

Op.: *Memoranda* (1835—39; 1856; 1864); *Une Vieille maîtresse* (1851); *Le Chevalier Des Touches* (1864); *Les Diaboliques* (1874); *Un Prêtre marié* (1881); *Les Oeuvres et les hommes* (15 vol., 1860—1895). M.S.

BARBEYRAC *Jean* DE (1674—1744), filozof protestant refugiat în Olanda, discipol al lui Puffendorf. Este autorul tratatului *Les Devoirs de l'Homme et du Citoyen tels qu'ils sont prescrits par la loi naturelle* (1707), care a contribuit la formarea spiritului filozofic al veacului al XVIII-lea. M.S.

BARBIER *Auguste* (1805—1882), poet satiric, adversar pasionat al tuturor celor care profitaseră de revoluția din iulie (1830), fără a

fi participat efectiv la înfăptuirea ei (v. *Le Lion*, *Quatre-vingt-treize*, *L'Émeute*, *L'idole* etc.) (Acad. fr.: 1869.)
Op.: *Iambes* (1831); *Les Silves* (1864); *Trois Passions* (1867); *Souvenirs personnels* (post. 1883); *Silhouettes contemporaines* (post. 1883). M.S.

BARBIER D'AUCOUR *Jean* **BARBIER**, zis (1641—1694), avocat și polemist. L-a sprijinit pe Nicole* în lupta împotriva dușmanilor mănăstirii de la Port-Royal* și împotriva lui Racine*. A fost adversarul neînduplecat al lui Bouhours* precum și al capucinilor și al iezuiților, pe care i-a criticat de pe poziții janseniste. (Acad. fr.: 1683.)
Op.: *Réponse à la lettre adressées à l'Auteur des Hérésies imaginaires, 1-er avril 1666* (publicată în *Les Visionnaires* (v. **NICOLE**) împotriva lui Desmarets de Saint-Sorlin, 1667); *Les sentiments de Cléanthe sur les Entretiens d'Ariste et d'Eugène* (2 vol., împotriva lui Bouhours, 1671—1672); *Apollon vendeur de Mithridate* (împotriva lui Racine, 1672). M.S.

BARBOT *Théophile* DE (1798—1870), magistrat și poet romantic, discipol al lui Lamartine*, prieten cu Chateaubriand*.
Op.: *Heures de Poésie* (1835). M.S.

BARBUSSE *Henri* (1873—1935), poet, romancier și ziarist stabilit la sfîrșitul vieții în U.R.S.S., unde moare; militant progresist, luptător împotriva fascismului și războiului, adept al marxism-leninismului, pacifist și internaționalist. Se impune în literatură ca poet (volumul de versuri *Les Pleureuses*) și ca prozator, mai ales prin cartea de renume mondial *Le Feu* — mărturia tristei sale experiențe din tranșeele primului război mondial la care participase voluntar, ca simplu soldat. Protest împotriva atrocităților războiului, *Le Feu* este și expresia noii conștiințe colective ce se trezește cu încetul în sufletul soldaților, izbucnind în cele din urmă ca un incendiu al revoltei împotriva războaielor imperialiste.
Op.: *Les Pleureuses* (1889); *L'Enfer* (1908); *Le Feu, journal d'une escouade* (1916, premiul Goncourt, 1917); *Clarté* (1919); *Force* (1926); *Les Judas de Jésus* (1927); *Paroles d'un combattant* (1921). Al.D.P.

BARCELONA-ARAGON, *Casa regală de* (sec. XII-XIV), familie de regi poeți și protectori ai trubadurilor, scriitori de limbă provensală, dintre care, mai importanți:
Alphonse II de Aragon (rege între 1162 și 1196), mecena mărinimos, căruia i se atribuie două poeme (un *canso** curtenesc și un *tenso** de cazuistică amoroasă). A întreținut relații de breaslă cu Arnaut Daniel*, Guiraut de Borneill* și Raimbaut de Vaqueiras*. Bertran de Born* s-a numărat printre dușmanii lui personali.
Raimond Bérenguer IV de Provence (rege între 1209 și 1245), poet, autor de *tenso**-uri și generos mecena.
Pierre III d'Aragon, supranumit „cel Mare" (rege între 1276 și 1285), autorul unor frumoase *coblas**, celebrat de Dante în *Purgatoriu*. Shakespeare a făcut din el unul dintre personajele comediei sale *Mult zgomot pentru nimic*.
Pierre IV d'Aragon, supranumit „Ceremoniosul" (rege între 1335 și 1387). Autor al unor *coblas** fără mare valoare, este atras de

științele oculte și interesat de istorie și de romane cavalerești. *Constance de Majorque* (1325—1344), strănepoată a lui Pierre III de Aragon. I se atribuie un *descort** închinat dragostei conjugale și scris cu căldură și sinceritate. A.V.

BARJAVEL *René* (n. 1911), romancier folosind abil resursele fantasticului și ale genului *science-fiction*, umorul și satira cu tendințe moralizatoare.
Op.: *Ravages* (1943); *Jour de feu* (1957); *Colomb de la lune* (1962); *La Faim du tigre* (1966). M.S.

BARLAAME *Josaphat* (sf. sec. XIII — înc. sec. XIV), operă anonimă în proză, în limba provensală, bazată pe traducerea în latină a unui original grecesc din secolul al VIII-lea. Legendă foarte răspîndită în lumea islamică și în cea creștină, cartea descrie convertirea la creștinism a fiului unui rege indian, care apoi îl convertește și pe tatăl său. Unii au interpretat-o ca pe o „versiune creștină a legendei lui Buda". A.V.

BARNAUD *Nicolas* (1538?—1607), polemist protestant și scriitor politic îndrăzneț. Se crede că este autorul lucrării polemice dialogate *Le Réveille-matin des Français et de leurs voisins* (1574), atribuită de unii istorici lui Théodore de Bèze*. I.N.

BARO *Balthazar* (1600?—1650), poet și romancier în stil galant și prețios. A compus poeme de circumstanță, 9 pastorale și cîteva poeme dramatice dintre care *La Clorise*, *La Parthénie*, *Rosemonde*. A fost secretarul lui Honoré d'Urfé* și a îngrijit publicarea postumă a părții a patra din romanul *l'Astrée*, căruia i-a adăugat o a cincea parte — de încheiere — scrisă în întregime de el. A participat, în cadrul ședințelor de la Academie, alături de Gomberville*, la celebra dispută iscată în jurul conjuncției *car*, fiind adversarul lui Gombauld*, Régnier-Desmarais* și Voiture*. (Acad. fr.: 1634.)
Op.: *Contre l'autheur d'un libelle, cde pour l'éminentissime cardinal de Richelieu* (1637); *La Clorise* (1631); *La Parthénie* (1641); *Rosemonde* (1651). M.S.

BARON *Jacques* (n. 1905), poet influențat de suprarealism*, de la care preia cascadele de imagini insolite, refuzînd însă discontinuitatea, frîngerea firului logic al gîndirii. Este preocupat — cu emoție și umor — de întrebările banale ce frămîntă omul modern, nemulțumit de viața pe care o duce.
Op.: *L'Allure poétique* (1924); *Paroles* (1923—1927); *Le Noir de l'Azur* (1946); *De l'Allure poétique aux Quatre Temps* (1956); *L'An I du surréalisme, suivi de l'An dernier* (1969). M.S.

BARON *Michel* BOYRON zis (1653—1729), actor celebru din trupa lui Molière* (1670—1673), apoi din cea de la Hôtel* de Bourgogne, și autor de comedii în proză, care redau cu vervă și causticitate aspecte din viața înaltei societăți pariziene.
Op.: *Le Rendez-vous des Tuileries* (1686); *Les Enlèvements* (1686); *L'Homme à bonnes fortunes* (1686); *La Coquette et la Fausse Prude* (1687). M.S.

BARRÈS *Maurice* (1862—1923), scriitor și romancier fecund, originar din Lorena, care a evoluat de la un individualism accentuat

(v. trilogia *Le Culte du moi*) la un naţionalism şovin întemeiat pe cultul tradiţiei, al pămîntului şi al morţilor şi pe un catolicism intransigent (v. *Les Déracinés*, *L'Appel au soldat* etc.), evoluţie pe larg comentată şi explicată de B. însuşi în voluminoasele sale *Caiete*. Opera lui literară este strîns legată de activitatea politică, reflectare a acesteia: partizan hotărît al generalului Boulanger, apoi antidreyfusard agresiv, B. devine, după 1871, reprezentantul tipic al „generaţiei Revanşei", obsedat de înfrîngerea militară suferită şi de dorinţa unei răzbunări împotriva Germaniei, membru al mişcării *l'Action française* (deşi în dezacord cu tendinţele ei regaliste), călăuza intelectuală a naţionaliştilor francezi. Scriitor de factură în acelaşi timp clasică şi romantică, supus în ciuda naţionalismului său, unor profunde influenţe germanice, lucid, echilibrat, amar, B. a preconizat, ca şi Malraux* sau Montherlant* — dar pornind de la alte premise — cultul energiei, al acţiunii eficace, al ascetismului, al eroismului, şi al morţii glorioase în slujba unei cauze măreţe.

Op.: *Le Culte du moi* (*Sous l'œil des Barbares*, 1888; *Un Homme libre*, 1889; *Le Jardin de Bérénice*, 1891); *L'Ennemi des lois* (1893); *Du Sang, de la volupté et de la mort* (1894); *Le Roman de l'Énergie nationale* (*Les Déracinés*, 1897; *L'Appel du soldat*, 1900; *Leurs figures*, 1902); *Colette Baudoche* (1909); *La Colline inspirée* (1913); *La Grande Pitié des Églises de France* (1914); *Le Génie du Rhin* (1921); *Un Jardin sur l'Oronte* (1922); *Mes Cahiers* (post. 1930—1956, 14 vol.). M.S.

BARRIÈRE *Théodore* (1823—1877), dramaturg inegal şi fecund, autor de vodeviluri. Bun evocator, excelează în crearea de situaţii comice.

Op.: *Les Filles de marbre* (1853); *Les Faux bonshommes* (1856); *Aux crochets d'un gendre* (1864). M.S.

BARTHÉLÉMY *Auguste* MARSEILLE (1796—1867), scriitor satiric, născut la Marsilia, pamfletar şi polemist, spirit versatil şi venal. Ostil Restauraţiei şi partizan al revoluţiei din iulie (1830) a întemeiat cu Méry*, săptămînalul „Némésis" (1831—1832), adversar al Monarhiei din Iulie. După 1848 s-a raliat lui Ludovic-Napoleon Bonaparte, iar după 1852 celui de-al doilea Imperiu.

Op.: *La Villéliade* (1827); *La Peyronnéide* (1828); *Napoléon en Égypte* (1828); *Waterloo* (1829). M.S.

BARTHÉLEMY *Jean-Jacques* (1716—1795), scriitor, savant numismat şi arheolog, autorul eruditului *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce* (1788) — prezentare, prin prisma mentalităţii unui tînăr scit venit la Atena, a civilizaţiei elene şi a realităţilor vieţii antice greceşti. Documentaţia desăvîrşită, evocarea vie şi amănunţită, dezbărată de orice pedantism, stilul plăcut, în ciuda retorismului şi a emfazei caracteristice vremii, au asigurat succesul cărţii care a devenit curînd o lucrare fundamentală a studiilor clasice privitoare la Grecia antică şi izvorul de inspiraţie cel mai sigur al scriitorilor dornici s-o evoce în proză sau versuri. (Acad. fr.: 1789.) I.N.

BARTHES *Roland* (n. 1915), eseist şi critic, sociolog şi psihanalist al „miturilor burgheze" (v. *Mythologies*, *Système de la mode*), exeget şi apologet al Noului* roman, şi în special al lui A. Robbe-Grillet*

adversar ireductibil, de pe poziţiile structuralismului, al criticii tradiţionale şi universitare (v. *Critique et vérité*, *Sur Racine*), B. îşi propune să realizeze în lucrările sale de critică o analiză simultană şi dialectică a stilului, contextului social, filozofic şi psihanalitic al operei literare.

Op.: *Le Degré zéro de l'écriture* (1953); *Michelet par lui-même* (1954); *Mythologies* (1957); *Sur Racine* (1963); *Critique et vérité* (1966); *Essais critiques* (1964); *Système de la mode* (1967); *S/Z* (1970); *L'empire des signes* (1970). Al.D.P.

BARY *René* (sec. XVII), estetician, autor de opere teoretice, tradiţional clasice, privind subtilităţile retoricii formaliste şi influenţate de pedantismul erudit şi de preţiozitatea galantă a vremii sale.

Op.: *Rhétorique française* (1659); *L'Esprit de cour ou les conversations galantes* (1662); *Journal de conversation* (1673); *Nouveau journal de conversation* (1675). M.S.

BASCH *Victor* (1863—1944), filozof, estetician şi critic dramatic, profesor la Sorbona*, promotor al politicii antinaziste a Frontului popular. A fost asasinat în timpul Ocupaţiei.

Op.: *L'Esthétique de Kant* (1896); *La Poétique de Schiller* (1897); *Les Doctrines politiques des philosophes classiques de l'Allemagne* (1928). M.S.

BASOCHE La, în evul mediu, ansamblul clericilor curţilor de justiţie, organizaţi în corporaţie încă de pe vremea lui Filip IV cel Frumos care le-a acordat numeroase privilegii (1303). L.B. avea o jurisdicţie autonomă şi îşi dădea calificativul de regat *(royaume)* şeful ei luîndu-şi titlul de rege *(roi)*. Demnitarii care-l înconjurau purtau numele de *Princes de la Basoche*. L.B. îşi avea sărbătorirea anuală în iunie *(fête de la Basoche)* cînd se organiza o veselă *Montre du roi de la Basoche* (trecere în revistă a membrilor corporaţiei, parodie a turnirurilor cavalereşti), urmată de reprezentaţii date de trupa *Clercs* de la Basoche;* sărbătoarea se sfîrşea de cele mai multe ori cu adevărate orgii. Reprezentaţiile au fost interzise, fiind socotite prea provocatoare şi insolente, în 1540, de Francisc I, iar sărbătoarea anuală (precum şi alte privilegii ale B.) a fost desfiinţată de Henric III, corporaţia continuînd însă să existe pînă la Revoluţia franceză. M.S.

BASTIDE *François-Régis* (n. 1926), romancier aflat sub dubla influenţă a lui Stendhal* şi Giraudoux*. Cultivă romanul-confesiune cu multiple elemente autobiografice şi tendinţa către egotism îmbinată cu elemente imaginare, într-o manieră personală şi dezinvoltă, cu desăvîrşită virtuozitate.

Op.: *Lettre de Bavière* (1947); *La Jeune fille et la mort* (1950); *Les Adieux* (1956, premiul Fémina); *La Vie rêvée* (1962). Al.D.P.

BASTIDE *Jean-François* DE (1724—1798) romancier, dramaturg şi publicist preromantic francez, admirator al lui Rousseau*.

Op.: *Le Désenchantement inespéré* (1749); *Les Confessions d'un fat* (1742); *Le Tombeau philosophique* (1751); *Le Jeune homme* (1764). I.N.

Scanned with OKEN Scanner

BASTIDE *Louis* (1805—1854), poet republican, fondatorul periodicului „Tisiphone" (1834—1935), care urma să înlocuiască săptămînalul „Némésis" (1831—1832) al lui Auguste Barthélémy*. Poemele sale, publicate sub titlul *Mélanges poètiques* (1932), sînt exclusiv de inspirație politică. M.S.

BATAILLE DE CARESME ET DE CHARNAGE La, scurt poem medieval, satiric și anonim care povestește lupta dintre două personaje simbolizînd viața ascetică și viața lumească plină de desfătări. Cuprinde o colecție unică de termeni culinari din gastronomia medievală. A.V.

BATAILLE *Georges* (1897—1962), director al revistei „Critique", poet, romancier și eseist puțin cunoscut în timpul vieții, a cărui operă a exercitat după moartea lui o influență puternică asupra gîndirii franceze prin tendințele ei paroxiste și iconoclaste. Mistic ateu, gînditor tragic, considerîndu-se el însuși „un sfînt, poate un nebun, nicidecum un filozof", B. era convins de existența unei suprarealități accesibile prin limbajul artistic. Afirma drept adevăruri fundamentale ale ființei omenești transgresiunea și sacrificiul, cerîndu-i omului să-și organizeze eforturile în vederea depășirii tuturor limitelor posibile în acest sens. De vreme ce sacrificiul religios creștinesc tradițional era depășit, lipsit de valoare, noțiunile de „religios" și „sacru" urmînd însă, neapărat, a fi menținute, omul trebuia să se integreze într-o acțiune violentă — revoluționară sau războinică — care să-i permită regăsirea acelor adevăruri fundamentale fără de care nu poate exista. Pe de altă parte, B. se situează, sub influența lui Freud și Jung, pe linia marchizului de Sade* și a scriitorilor erotici; este obsedat de ideea morții și chinuit de o senzualitate refulată; își exprimă suferințele psihice în cîteva romane psihanalitice *(Le Bleu du ciel)* sau în eseuri unde încearcă să stabilească raporturile erotismului și ideii de moarte față de istoria artelor.

Op.: *Le Coupable* (1944); *L'Expérience intérieure* (1945); *La Haine de la poésie* (1947); *La Part maudite* (1948); *Le Bleu du ciel* (1957); *Gilles de Rais* (post. 1965). Al.D.P.

BATAILLE *Henry-Félix* (1872—1922), dramaturg tradiționalist, cunoscut și apreciat între 1905 și 1913. Îndemînatic făuritor de intrigi, B. reprezintă, pe scenă, retoric și artificial, moravurile, pasiunile și instinctele societății contemporane, acordînd sentimentelor exaltate și iubirii pătimașe un rol preponderent.

Op.: *L'Enchantement* (1900); *Maman Colibri* (1904); *La Femme nue* (1908); *Le Scandale* (1909); *La Possession* (1922). M.S.

BATEAU-LAVOIR Le, veche clădire șubredă din cartierul Montmartre (strada Ravignan), amintind înfățișarea bărcilor-spălătorie de pe Sena (de unde numele de *Bateau-Lavoir* dat de Max Jacob*) care a adăpostit, începînd din 1890, numeroși artiști, pictori și scriitori, sortiți unui viitor strălucit: Max Jacob*, Picasso, Juan Gris, Pierre Mac Orlan*, Pierre Reverdy* etc. A fost leagănul cubismului și locul de întîlnire al tinerei generații de intelectuali de după 1905: Apollinaire*, Jarry*, Salmon*, Picabia*, Cocteau* etc., risipite în 1914, la izbucnirea primului război mondial. M.S.

BATTEUX *abatele Charles* (1713—1780), profesor de limba greacă și latină, estetician care a jucat un rol de seamă în cadrul discu-

ţiilor despre *frumos* de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Cunoscut între altele pentru lucrarea *Les Beaux-Arts...*, întemeiată pe conceptul de imitaţie, şi pentru o celebră paralelă între epopeile *La Henriade* (de Voltaire*) şi *Le Lutrin* de Boileau*, defavorabilă lui Voltaire. (Acad. fr.: 1761.)

Op.: *Parallèle de la Henriade et du Lutrin* (1761); *Cours de belles-lettres ou Principes de la littérature* (1754); *Principes de littérature* (4 vol., 1765); *Les Beaux-Arts réduits à un même principe* (1776). I.N

BAUDE DE LA KAKERIE (sec. XIII), truver, autor al unei originale *pastourelle** în care rolurile tradiţionale nu sînt respectate: nu cavalerul este cel ce încearcă să o seducă pe tînăra ţărancă, ci fata face zadarnic propuneri galante unui păstor. A.V.

BAUDE *Fastoul* (între 1220 şi 1235—1272), poet, autor al unui lung *Congé** în versuri octosilabice — inspirat dintr-un poem analog de Jehan* Bodel — rămas bun adresat de B. (bolnav de lepră şi silit să se închidă într-o leprozerie) numeroşilor săi prieteni şi corespondenţi. A.V.

BAUDE *Henri* (1430?—1496?), poet liric, satiric şi moralist, originar din oraşul Moulins. Este autorul unei *moralité** jignitoare la adresa lumii judecătoreşti, a cărei reprezentare, trezind mînia celor insultaţi, a avut drept urmare încarcerarea lui. În închisoare a scris o satiră împotriva preoţilor: *Lamentations Bourrien*, alta împotriva magistraţilor: *Le Testament de la mule Barbeau* şi cîteva *Lettres à Mgr. de Bourbon* în care cere să fie pus în libertate. A.V.

BAUDELAIRE *Charles Pierre* (1821—1867), poet şi prozator născut la Paris; critic de artă şi eseist. Orfan de tată la şase ani, copilăria şi adolescenţa îi sînt umbrite de constrîngerea şi disciplina rigidă impuse de tatăl său vitreg Jacques Aupick, ceea ce-l duce la o permanentă răzvrătire, la refuzul tuturor convenţiilor morale din mediul originar. După studii liceale satisfăcătoare se hotărăşte să îmbrăţişeze cariera literelor. Se împrieteneşte cu cîţiva scriitori tineri (Nerval*, Balzac*, Le Vavasseur) şi duce o viaţă dezordonată (1839—1841). În 1841 este constrîns de Aupick să întreprindă o lungă călătorie pe mare, cu destinaţia Calcutta; dar după două escale în insulele Mauriţiu şi Bourbon, B. se întoarce, sfidînd hotărîrea familiei. Contactul astfel realizat cu ţărmurile tropicale şi cu marea va determina aspectele exotice din poezia sa. Întors la Paris duce o viaţă de lux şi desfrîu, de *dandy* (eleganţa vestimentară şi luxul rafinat reprezentînd în concepţia lui „simbolul superiorităţii aristocratice a spiritului său"), cheltuindu-şi nebuneşte averea luată în stăpînire la majorat. Un consiliu de familie, urmat de o acţiune judecătorească, îi impune în 1844 un tutore legal şi o drămuire echitabilă a veniturilor rămase. Din acea clipă, B., copleşit de datorii, duce o viaţă de lipsuri şi mizerie, de creaţie poetică şi desfrîu, cu faze de exaltare şi de desperare, împinse uneori pînă la încercări de sinucidere. Devine critic de artă perspicace şi sensibil (1845), lăudînd îndrăzneţ pe Delacroix, criticînd academismul, apărîndu-l mai tîrziu pe Manet, precursorul impresionismului. Are revelaţia lui Edgar Poe (1847) şi-i traduce o parte

din operă *(Histoires extraordinaires, Eurêka, Gordon Pym)*. Trăiește cîteva aventuri de dragoste paralel cu legătura pe care o socotește înjositoare cu mulatra Jeanne Duval și adorația aproape mistică pentru d-na Sabatier. Apare în 1848 pe baricadele Parisului răsculat și colaborează scurtă vreme la o foaie pamfletară, „Le Salut public". În 1857 publică *Les Fleurs du Mal*, imediat urmărite de justiție pentru „ultragiu la morala publică și la bunele moravuri"; este condamnat la o amendă și obligat să elimine 6 poeme din volum. În anii următori publică cîteva eseuri remarcabile (despre haşiș, caricatură, Théophile Gautier etc.), *Les Paradis artificiels* și *Les Nouvelles Fleurs du Mal* (1866). Redactează un jurnal intim, apărut postum sub titlul *Mon Coeur mis à nu*, și poemele în proză *Spleen de Paris*, mai tîrziu cunoscute sub numele de *Petits Poèmes en Prose*, — fără a găsi însă vreun editor pentru ele. Dezgustat de Paris, pleacă în Belgia, năzuind să găsească mai multă libertate și posibilități de publicare. Se întoarce la Paris grav bolnav, atins de hemiplegie și afazie (1866), își trăiește lucid și mut, timp de un an, propria-i agonie.

Poetica lui B. (contemporană cu cea a lui Hugo*), măsurată și elaborată, cristalizează o mutație esențială în poezia romantică, o nouă și revoluționară concepție despre poezie, întemeiată pe un sistem etic și metafizic bazat pe dualitatea fundamentală dintre Bine și Rău (Dumnezeu și Diavol), în care dominantele sînt inteligența și voința: poetul = „*l'intelligence par excellence*" (fiind „însăși inteligența"). În concepția lui B. omul este un exilat, un dezmoștenit *(deshérité)*, care se zbate pe pămînt într-o condiție insuficientă și blestemată, aspirînd spre perfecțiunea spirituală și morală, dar pradă antagonismului neîmpăcat dintre trup și suflet. Partea lui pe această lume este plictisul metafizic *(spleen)* și suferința *(noblesse unique)* aceasta din urmă fiind purificatoare, înnobilatoare: „*le meilleur témoignage que nous puissions donner de notre dignité*" (mărturia cea mai bună pe care o putem da despre demnitatea noastră); tocmai suferința constituie condiția de acces spre acea perfecțiune către care năzuiește *(idealul)* și pe care numai poetul o poate atinge prin desăvîrșirea artei sale. Pe plan existențial și pe plan estetic, B. înfățișează tipul poetului blestemat *(poète maudit)*, străin în mijlocul contemporanilor și hulit de ei *(Bénédiction, l'Albatros)*. Poetul, după B., nu are funcția de călăuză și calitatea de inspirat hărăzite de romantici, este mai curînd un inspirator al cititorului: „*Je veux illuminer les choses avec mon esprit et en protéger le reflet sur les autres esprits*" (Vreau să luminez lucrurile cu spiritul meu și să apăr reflectarea lui pe celelalte spirite). Rolul lui este de a pătrunde dincolo de aparențele vieții sensibile (reale), aducînd printr-un act creator revelația unei lumi suprareale, armonioase și unitare. Poezia devine astfel imaginație, sugestie, magie, vrăjitorie evocatoare *(sorcellerie évocatrice)*; este intimă și efuzivă, de loc narativă, filozofică, morală sau utilitară, acceptînd cugetarea dar refuzînd raționamentul; din formă de exprimare devine mod de gîndire. B. îi atribuie o valoare absolută: „*La poésie n'a pas d'autre but qu'elle-même*" (poezia nu are alt scop decît pe sine însăși) și datoria de a exprima tragicul condiției umane moderne, sfîșierea sufletului de către puterile antagonice ale trupului și sufletului (Bine și Rău) în zbate-

rea dintre *spleen* și *ideal*. De aceea poezia lui se desfășoară într-un climat de spiritualitate străbătut de un flux senzual. Percepția sensibilă se unește cu intuiția unei realități supranaturale, corespondențele născîndu-se la nivelul senzațiilor (cu dominante olfactivă și tactilă): „*les parfums, les couleurs et les sons se répondent*“ (parfumurile, culorile și sunetele își răspund). Granițele formale dintre poezie și proză se șterg (dovadă versiunile paralele în proză și versuri ale aceluiași poem, de exemplu: *L'Invitation au voyage*), B. desăvîrșind formula stilistică a poemului în proză (*Spleen de Paris*), inițiat de Aloysius Bertrand*. Revoluționează retorica romantică prin refuzul metaforelor — comparații explicite și prelungi (înlocuite prin imagini, simboluri și aluzii eliptice) și printr-o torturare meșteșugită a sintaxei. Respinge facilitatea, neglijența, familiarul; înlocuiește natura însuflețită panteistic printr-un peisaj închis, citadin; „*la vie parisienne est féconde en sujets poétiques et merveilleux*“ (viața pariziană este bogată în subiecte poetice și minunate). Procedează prin juxtapuneri, introducînd discontinuitatea în înlănțuirea logică și disprețuind fluxul torențial romantic de cuvinte. Experiența baudelairiană a trasat posterității sale o cale triplă, corespunzînd celor trei aspecte ale vieții psihice: afectivul, imaginativul, intelectualul: înaintea lui Verlaine* B. se străduiește să perceapă, într-un elan extatic aproape mistic, rezonanțele lumii în sufletul său; considerînd, înaintea lui Rimbaud*, poezia drept vrăjitorie evocatoare, anunță căutările unei noi alchimii verbale; iar prin dorința sa de a descifra misterul Creației pornită din intuiția corespondențelor și a analogiei simbolismului universal, el este precursorul lui Mallarmé*.

Sp.: *Salon de 1845* (1845); *Salon de 1846* (1846); *Les Fleurs du Mal* (1857; 1861); *Salon de 1859* (1859); *Les Paradis artificiels* (1860); *Curiosités esthétiques* (post. 1868); *Le Spleen de Paris* (sau: *Petits Poèmes en prose*) (post., 1869); *Oeuvres posthumes* (*Fusées, Mon Coeur mis à nu* etc.) (post., 1887; 1908). M.S.

BAUDET *Herenc* (prima jum. a sec. XV), poet, adept al doctrinei „dragostei curtenești“ (v. **COURTOISIE**), autorul unui *Parlement d'Amour*, în care polemizează cu Alain Chartier*, adversarul acesteia.

Op.: *Parlement d'Amour* (1425); *Doctrinal de la seconde rhétorique* (1432); *Ballades* (1448) — pierdute. A.V.

BAUDOIN DE SEBOURC (către 1350), roman anonim în versuri, de inspirație burgheză, realistă, a cărui acțiune se desfășoară la Bagdad și Ierusalim pe vremea cruciadelor. Eroul, un tînăr seducător fără scrupule, dar curajos, sfîrșește, după nenumărate aventuri — parodie a faptelor vitejești cavalerești —, prin a se călugări, săvîrșind numeroase miracole. A.V.

BAUDOIN *Jean* (?—1650), poet protejat de Marguerite de Valois, și bun traducător din greacă, latină și spaniolă. A tradus, printre altele, *L'Homme dans la lune*, a spaniolului Dominic Gonzales din care s-a inspirat Cyrano* de Bergerac pentru povestirea călătoriilor sale utopice. Dintre operele sale originale, de amintit: poemul *Les Larmes d'Héraclite* (1609) și catrenele publicate sub portretele ilustrînd lucrarea *Histoire de France* de Mézeray*. (Acad. fr.: 1634.) M.S.

Scanned with OKEN Scanner

BAUDOIN DE CONDÉ (sec. XIII), menestrel*, poet fecund de valoare inegală, cultivînd echivocul și virtuozitatea tehnică. Poemele sale *(Dits*)* tratează teme morale sau de inspirație religioasă; unele sînt închinate iubirii sau adresate cavalerilor care își uită îndatoririle; altele critică diferite vicii omenești ca zgîrcenia, invidia, plăcerea bîrfei, sau satirizează rivalitatea dintre menestreli și crainici *(héraut)*. A.V.

BAUDRI DE BOURGUEIL (1046—1130), poet și istoric, reprezentant al renașterii literare latine care a avut loc în Franța, la sfîrșitul secolului al XI-lea.
Op.: *Historia Hierosolimitana* (după 1107); *Vie de S. Hugues* (1114); *Translation du Chef de S. Valentin* (1120). A.V.

BAUER *Gérard* (1888—1967), romancier, autor dramatic, memorialist, cronicar și critic literar, colaborator la „L'Aurore" a lui Clémenceau (1905), „L'Écho de Paris" (1906—1939) și „Le Figaro"* (1934→). Este un martor de seamă, perspicace și lucid, al vieții secolului al XX-lea, ale cărui momente mai semnificative le-a semnalat în opera sa. (Acad. Goncourt: 1948.)
Op.: *Sous les mers* (1919); *Les Métamorphoses du romantisme* (1928); *Les Billets de Guermantes* (4 vol., 1937—1965). Al.D.P.

BAUËR *Henry-François* (1851—1915), ziarist, autor de comedii și critic literar ostil celui de-al doilea Imperiu, membru al Comunei, deportat în urma eșecului ei (1871—1880). A luptat, în calitatea lui de critic, pentru triumful simbolismului*, al operei lui H. Becque* și al activității de la Théâtre-Libre*, făcînd apologia operelor lui Wagner și Ibsen. A lăsat un volum de memorii interesante: *Mémoires d'un jeune homme* (1895). M.S.

BAUMANN *Émile* (1868—1941), romancier și eseist catolic și moralist, tratînd de preferință tema responsabilității umane, cu tendință către macabru.
Op.: *L'Immolé* (1909); *La Fosse aux lions* (1911); *Job le prédestiné* (1923); *Saint-Paul* (1925); *Intermèdes* (1927). M.S.

BAYLE [bɛl] *Pierre* (1647—1706), istoric, critic și filozof. Născut într-o familie calvinistă, s-a convertit la catolicism, pentru a abjura mai tîrziu noua sa religie și a reveni la protestantism. A profesat filozofia în Elveția, la Sedan și mai tîrziu la Rotterdam, unde a și murit. În prima sa lucrare, *Pensées sur la comète*, în care demonstrează cu argumente riguroase că apariția cometelor este departe de a fi o manifestare supranaturală prevestitoare de nenorociri, el ia în derîdere superstițiile și idolatria — folosite cu abilitate de prinți și preoți pentru a-și întări dominația — dovedindu-se a fi un adept al gîndirii raționale, carteziene. Urmînd firul criticii sale, al falselor evidențe, B. pune în discuție raporturile dintre religie și morală, afirmînd că ateismul nu duce inevitabil la o corupție a moravurilor, cum pretinde Biserica, ci dimpotrivă că o societate de atei ar fi capabilă să trăiască în ordine și disciplină — cu atît mai mult cu cît religia nu reprezintă o forță capabilă de a zăgăzui pasiunile omenești, omul putînd fi în același timp credincios și mîrșav. Gîndirea îndrăzneață manifestată în *Pensées sur la comète* se va accentua în *Critique du calvinisme*, în

care B. se erijează în apostol al toleranței religioase. După ce dezlănțuise împotriva sa mînia iezuiților, filozoful avea să-și atragă și ostilitatea protestanților prin publicarea lucrării *Commentaire philosophique...*, în care, indignat de revocarea Edictului de la Nantes și de persecuțiile care i-au succedat, pledează pentru libertatea cultului, pentru toleranță, pentru respectul datorat oricărei opinii sincere, și afirmă viguros, în numele conștiinței, „drepturile conștiinței rătăcitoare", creînd astfel un precedent filozofilor, care vor pleda și ei mai tîrziu în favoarea toleranței (v. VOLTAIRE). În 1684, B. întemeiază revista literară lunară „Nouvelles* de la République des Lettres" — redactată de el însuși — pentru a face concurență publicației periodice *Journal* des Savants*. Și în acest domeniu B. se dovedește a fi un precursor prin aceea că nu se mulțumește doar să semnaleze operele recent apărute, ci redactează și cronici consacrate analizei critice a operelor semnalate. Destituit în 1693 de la catedra pe care o ocupa la Rotterdam din 1681, B. se dedică redactării monumentalului său *Dictionnaire historique*, culegere de articole cu caracter istoric și geografic avînd drept scop semnalarea și îndreptarea tuturor greșelilor conținute în dicționarele anterioare, și care erau curent admise ca atare. Dicționarul poate fi considerat drept prima mare lucrare de demistificare coerentă și sistematică a ideologiei religioase și scolastice. B. folosește aci metoda confruntării diferitelor teze, argumente și documente existente în legătură cu noțiunile analizate, comentariul acestor teze, argumente și documente — deși păstrînd un ortodoxism aparent — exprimîndu-i adevărata opinie. Dicționarul a fost socotit de Voltaire* primul dicționar întemeiat pe raționament, „unde să poți învăța a gîndi" și a constituit pentru cîteva generații de raționaliști o sursă incomparabilă de informație și de învățăminte, o lecție de tactică și de îndemînare pentru a realiza triumful ideilor combătute de o ideologie dominantă și puternică.

Op.: *Pensées diverses écrites à un docteur de Sorbonne à l'occasion de la comète...* (1682); *Critique générale de l'histoire du calvinisme du P. Maimbourg* (1682); *Nouvelles de la République des Lettres* (1684—1687); *Recueil de pièces curieuses concernant la philosophie de M. Descartes* (1684); *Ce que c'est que la France toute catholique sous le règne de Louis le Grand* (1686); *Commentaire philosophique sur les paroles de Jésus Christ: „Contrains-les d'entrer"* (1686); *Dictionnaire historique et critique* (1695—1697). I.N.

BAZIN *Jean Pierre* HERVÉ-BAZIN, zis **HERVÉ** (n. 1911), poet, romancier și nuvelist. Laureat în 1947 al Premiului Apollinaire pentru volumul de versuri *Jour*, animator pînă la acea dată al efemerului grup de poeți parizieni *La Coquille*, B. se impune în 1948 ca romancier prin publicarea romanului cvasiautobiografic *Vipère au poing*, violent rechizitoriu împotriva vieții de familie și al educației catolice, provocator de vîlvă și scandal. Publică ulterior romane, povestiri și nuvele, unele distrugătoare — opere de revoltă în care temperamentul excesiv al autorului, îndrăgostit de violența invectivei și de forța de șoc a anecdotei, se dezlănțuie *(La Tête contre les murs, La Mort du petit cheval)* — altele constructive, de autoeducare și seninătate, în care glăsuiește vocea inimii

și este exprimată o morală a efortului, a energiei, a luptei *(Qui j'ose aimer, Au nom du fils)*. (Acad. Goncourt, 1958).

Op.: *Jour* (1947, Premiul Apollinaire); *Vipère au poing* (1948, Prix des Lecteurs); *La Tête contre les murs* (1949); *La Mort du petit cheval* (1950); *L'Huile sur le feu* (1954); *Qui j'ose aimer* (1956); *Au nom du fils* (1960); *Plumons l'oiseau* (1966); *La Matrimoine* (1968); *Les Bienheureux de la désolation* (1970). Al.D.P.

BAZIN *René* (1853—1932), romancier fecund, profesor de drept la facultatea catolică din Angers (1875), colaborator la „Journal* des Débats" și „Revue* des Deux Mondes". Romanele sale reînvie trecutul, proslăvind virtuțile tradiționale și moravurile țăranilor francezi, legătura cu pământul străbunilor. (Acad. fr.: 1903).

Op.: *Stéphanette* (1884); *La terre qui meurt* (1889); *Les Oberlé* (1901); *Donatienne* (1903); *Le blé qui lève* (1907); *Les Nouveaux Oberlé* (1919); *Charles de Foucault* (1921); *Magnificat* (1931). M.S.

BÉALU *Marcel* (n. 1908), poet, eseist și romancier. Anarhist și pacifist, tratînd subiecte cu implicații sociale la începutul carierei lui, B. evoluează după 1940, sub influența lui Max Jacob*, Michaux* Kafka, Novalis și a romanticilor germani, către o poezie a fantasticului și a suprarealului.

Op.: *Écrit dans la ville* (1937); *Mémoires de l'ombre* (1944); *Le Journal d'un mort* (1947); *L'Araignée d'eau* (1948); *L'Air de vie* (1958); *Contes du demi-sommeil* (1960); *D'où part le regard* (1964). M.S.

BEAUBOURG *Maurice* (1866—1943), romancier realist și fantezist, moralist și intelectual.

Op.: *Contes pour les assassins* (1893); *Une Saison au bois de Boulogne* (1895); *La Crise de Mme Andragon* (1903); *Madame Chicot* (1924); *La Houdan* (1925). M.S.

BEAUCLAIR *Henri* (1860—1919), poet și prozator realist, autor (în colaborare cu Gabriel Vicaire*) al unei pastișe satirice a poeziei decadente și simboliste: *Les Déliquescences d'Adoré Floupette* (1885) capodoperă a genului.

Op.: *L'Éternelle Chanson, les Horizontales, Pentecôte* (1884—1886); *Le Pantalon de Madame Desnou* (1886); *Ohé! l'artiste!* (1887); *Une heure chez M. Barrès* (1890). M.S.

BEAUDUIN *Nicolas* (1881—1963), poet, întemeietor și animator al revistelor de avangardă „Les Rubriques nouvelles" (1909, promotoare a unui lirism „insurecțional" și „transfigurator" care celebra entuziast și „paroxistic" cuceririle științei) și „La Vie des Lettres" (1913), în coloanele căreia au semnat cîțiva dintre marii contemporani: Cendrars*, Apollinaire*, Jacob*, Breton*, Éluard*, Aragon* etc. După 1925 B. părăsește poezia de revoltă și căutare pentru a cînta într-o formă desuetă, riguros clasică, marile mituri ale antichității greco-latine, numele lui rămînînd însă legat cu precădere de căutările moderniste.

Op.: *Les Triomphes* (1909); *La Divine folie* (1910); *Rythmes et chants dans le renouveau* (1920); *L'Homme cosmogonique* (1922); *Mare nostrum* (1936); *Le Songe des dieux* (1938). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

BEAUMARCHAIS *Pierre-Augustin* CARON DE (1732—1799), dramaturg, om de acțiune și de afaceri, care a atras atenția epocii printr-o carieră bogată în intrigi, scandaluri, publicitate și procese. Inventează un sistem de ceasornicărie, altul pentru utilizarea harfei; este profesor de muzică al fiicelor lui Ludovic XV, asociatul marelui om de finanțe Pâris-Duverney, alături de care cîștigă o avere însemnată (1760); în 1764 face o călătorie de afaceri în Spania urmată de altele în Anglia, Olanda și Germania. Este folosit de guvern ca agent secret, se ocupă cu traficul de arme și muniții destinate insurgenților americani, întemeiază la 1777 Societatea autorilor dramatici care avea drept scop să-i apere pe aceștia împotriva unor revendicări abuzive ale actorilor, se ocupă de reeditarea operelor complete ale lui Voltaire (Kehl, 1783—1790), negociază arme în folosul statului francez. Între timp, preocupat de literatură și în special de teatru, scrie un *Essai sur le Genre dramatique* (inspirat din concepțiile lui Diderot* despre drama burgheză), schițează planul piesei *Eugénie* și scrie scurte *Parades* vesele și decoltate care se joacă în casele particularilor: *Laurette*, *Oeil pour œil*, *Jean-Bête à la foire* etc. (1757—1763). În 1767 are loc reprezentația dramei burgheze *Eugénie*, favorabil primită de public; în 1770 este jucată drama *Les Deux amis*. Eșecul ei îl determină pe B. să renunțe la formula lui Diderot și să abordeze comedia, mai potrivită cu temperamentul său. Iritat de pierderea procesului pe care i-l intentase contele de la Blache—moștenitorul lui Pâris-Duverney față de succesiunea căruia B. se prevalase de anume drepturi (1770) — publică patru *Mémoires* (1774) spirituale și vehemente împotriva judecătorului Goezman care se arătase părtinitor în judecarea cazului. Difuzarea acestor scrieri, exemplu de demonstrație logică și capodoperă de narațiune — care au drept urmare un al doilea proces răsunător — îi asigură popularitatea. Aceasta crește în urma reprezentării comediilor *Le Barbier de Séville* (1775) și *Le Mariage de Figaro*. Terminată în 1780, dar interzisă întîi de cenzură, și citită numai în cadrul unor cercuri nobiliare, *Le Mariage...* este în sfîrșit jucată, cu mici modificări față de textul inițial, în 1784, și salutată într-un entuziasm general. Îi pricinuiește autorului (care nu pregetase să publice, în legătură cu dificultățile întîmpinate, mai multe pamflete necruțătoare) o încarcerare de cinci zile. Ulterior B. va mai da scenei o operă: *Tarare* și o dramă searbădă: *La Mère coupable*. Succesul literar nu-l împiedică să-și consacre cea mai mare parte din timp afacerilor, — multe din ele dubioase — ceea ce-l obligă în 1793 să se refugieze la Londra, apoi la Hamburg; averea lui este sechestrată, familia lui încarcerată. Se întoarce la Paris sub Directorat, în 1796; scrie un memoriu justificativ, *Mes six époques*, și moare, în urma unui atac de apoplexie.

Succesul comediilor lui B., în fața contemporanilor și în fața posterității, se datorează atît interesului stîrnit de critica socială și politică violentă pe care o conțin, cît și măestriei cu care autorul lor știe să creeze situații și elemente comice. Reluînd tradiția molierească, B. realizează o desăvîrșită comedie de intrigă (dublată de o comedie de moravuri și de caracter), foc de artificii de veselie și voie bună, ce nu exclude seriosul sau chiar tragicul. În *Le Barbier de Séville* ce-i drept, intriga este dintre cele mai convenționo-

nale, — o variație zglobie pe o temă învechită — moștenită de la *Commedia dell'arte* italiană. Convenționale sînt și personajele: perechea tînără, ingenua și amorezul, bătrînul tiranic și îndrăgostit *(le barbon)*, doctorul, guvernanta, și mai ales, valetul — descurcărețul, istețul Figaro. Convenționale sînt de asemenea stratagemele perimate, sforăriile clasice, ironiile usturătoare lansate cu nonșalantă nepăsare, umbra învăluitoare de senzualitate, decență și libertinaj, frivolitate și naivitate de care B. uzează cu prisosință. Dar nou, mai bine zis reînnoit, este rîsul, rîsul vesel nestingherit, ce fusese izgonit (poate cu excepția lui Regnard*) de pe scenele franceze, de la Molière* încoace. Iar *Le Mariage de Figaro* fericita continuare și urmare a *Bărbierului* — mult mai complexă și mai original construită — este invadată de aceeași veselie contagioasă. Aci personajele s-au maturizat. Aceeași goană după fericire — trăsătură caracteristică a secolului al XVIII-lea — îi definește, dar odată cu vîrsta au evoluat, au căpătat complexitate și individualitate. Trăsăturile s-au îngroșat, defectele, calitățile s-au afirmat. Evoluția lor s-a precizat. Rosine, ingenua dinainte, a devenit o femeie lovită de viață, mînuind și ea viclesugul; contele, amorezul de odinioară — un senior cinic și tiranic; Figaro, mai lucid și mai amar și-a pierdut ultimele iluzii asupra societății în care trăiește și a stăpînului pe care-l servește. O reușită unică: crearea personajului Chérubin, a adolescentului la limita copilăriei, frămîntat de o senzualitate încă naivă și tulbure, inocent și fățarnic totodată. Satira îmbracă, în această piesă, forme diferite. Mușcătoare și violentă în gura lui Figaro, reprezentant al stării a treia trezită la realitate, dîrză, aprigă și hotărîtă să-și revendice drepturile, este prezentă sub formă de caricatură vioaie în scenele de demascare a corupției și prostiei justiției. Țîșnirea continuă și spontană a glumelor și vorbelor de haz, verva dialogurilor, fanteziile de tot felul, neprevăzutul situațiilor îi asigură izbînda — și consacrarea posterității.

Op.: *Eugénie* (1767); *Les Deux amis ou le Négociant de Lyon* (1770); *Le Barbier de Séville ou la Précaution inutile* (1775); *Le Mariage de Figaro ou la Folle Journée* (1784); *Tarare* (1787); *L'Autre Tartuffe ou la Mère coupable* (1792). I.N.

BEAUME *Georges* (1861—1940), romancier realist, protejat de Léon Cladel* și prieten cu A. Daudet*. Amintirile sale *Au Pays des lettres...* constituie o sursă nesecată de documentare anecdotică din viața literară a epocii.

Op.: *Cyniques* (1888); *Au pays des cigales* (1893); *Vendanges* (1894); *Au Pays des lettres, parmi les vivants et les morts* (1922). M.S.

BEAUMONT *Germaine* (n. 1890), poetă și romancieră, fosta secretară a lui Colette*, membră a juriului premiului *Fémina*. Romanele ei, inspirate dintr-un mediu provincial misterios și închis, zugrăvesc viața și destinele unor personaje violente și pasionate, evoluînd într-o atmosferă stranie sau halucinantă. I s-a acordat în 1939 Premiul Societății oamenilor de litere, pentru ansamblul operei sale.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Piège* (1930, Premiul Théophraste Renaudot); *La Longue Nuit* (1936); *Les Clefs* (1939); *Agnès de rien* (1943); *La Roue d'infortune* (1947); *Silsauve* (1952); *Les Légataires* (1966). M.S.

BEAUNIER *André* (1869—1925), prozator, critic literar (la „Revue* des Deux Mondes") și dramatic (la „l'Écho de Paris"). Autor de romane, nuvele, eseuri, studii istorice și comedii scrise într-un stil căutat, rafinat, aproape prețios, cu note de umor.

Op.: *Les Dupont-Leterrier* (1900); *La Poésie nouvelle* (1902); *Picrate et Siméon* (1904); *Le Roi Tobol* (1905); *Souvenirs d'un peintre* (1906); *Figures d'autrefois* (1917). M.S.

BEAUNOIR *Alexandre Robineau*, zis (1746—1823), dramaturg, autor a numeroase comedii apreciate de contemporani, și scriitor politic, atașat Revoluției.

Op.: *L'Amour quêteur* (1777); *Jérôme Pointu* (1781); *Fanfan et Colas* (1784). M.S.

BEAU TÉNÉBREUX Le, nume purtat de Amadis* de Gaule, retras în singurătatea unei sihăstrii și desperat de asprimea și gelozia iubitei sale. Desemnează azi pe orice îndrăgostit sumbru, melancolic, taciturn și misterios. M.S

BEAUVAU *Pierre* DE (1380—1436), preceptor al regelui Carol VII. I se atribuie *le Roman de Troyle et Criseida*, versiune franceză a romanului lui Boccaccio *Il Filostrato*, care prin adăugirile și modificările aduse originalului poate servi la cunoașterea vieții societății aristocratice franceze din secolul al XV-lea. A.V.

BEAUVOIR *Édouard* ROGER DE BULLY, zis R(OGER) DE (1809—1866), scriitor romantic, soțul celebrei actrițe Éléonora Duse (1822—1859) de care, despărțindu-se, s-a răzbunat în satira *Mon procès*, 1850; autorul unui roman pseudoistoric și lugubru: *L'Écolier de Cluny ou le Sophisme* (1832) din care s-a inspirat Al. Dumas-tatăl* pentru drama sa *La Tour de Nesle*. M.S.

BEAUVOIR *Simone* DE (n. 1908), romancieră și eseistă, figură reprezentativă a curentului existențialist (v. EXISTENȚIALISME). Născută dintr-o familie burgheză, catolică și conformistă, S. DE B. este cuprinsă, tînără încă, de o revoltă autentică, ce o duce către nonconformism, antitradiționalism și ateism. La universitate, unde face studii temeinice de filozofie, îl întîlnește pe J.-P. Sartre* (1929), care devine mentorul ei spiritual și tovarășul ei de viață și ale cărui idei le îmbrățișează și le propagă. După 1943 părăsește profesoratul (pe care-l practicase la Marsilia, Rouen și Paris), hotărîtă să se dedice vocației de scriitor. Opera ei, cu pronunțat aspect autobiografic, reflectă principalele evenimente care au zguduit Franța de atunci pînă în zilele noastre, văzute prin prisma unor personaje de vîrsta și mentalitatea ei. Tema majoră a operei este cea a responsabilității ființei umane revoltată împotriva miturilor, religiilor, tradițiilor și *tabu*-urilor impuse de societate, care-și croiește singură un drum în viață, făurindu-și o filozofie proprie. În acest sens, *L'Invitée* apare ca o luare de conștiință a libertății individuale (fiind totodată un roman al geloziei); *Les Mandarins* analizează situația intelectualilor de stînga (cu aluzii directe la disputele dintre Sartre și Camus*), punînd problema alegerii și a angajării intelectualului, fără însă să o poată rezolva.

Este permanent preocupată de problema emancipării femeii, menținută într-o stare ancilară de către un întreg sistem ipocrit educativ și social și care trebuie să-și recapete libertatea. Aceasta odată cucerită va trebui transformată într-o condiție pozitivă a existenței: „Nu te naști femeie, ci devii", afirmă S. DE B. A fi femeie nu este „un destin biologic", ci rezultatul civilizației. Eseurile ei dezbat probleme de morală practică, în lumina concepțiilor existențialiste de viață, exprimînd un optimism vital (organic acestei naturi viguroase), o dorință de luptă, o încredere într-un viitor mai bun, într-o lume din care divinitatea va fi pentru totdeauna alungată, trăsături ce caracterizează de altfel toată opera scriitoarei. După 1954 S. DE B. pare să fi renunțat la roman, dedicîndu-se reportajului de călătorie și memorialisticii.

Op.: *L'Invitée* (1943); *Le Sang des autres* (1944); *Les Bouches inutiles* (1945); *Pour une morale de l'ambiguïté* (1947); *Le Deuxième Sexe* (2 vol., 1949); *Les Mandarins* (1954, Premiul Goncourt); *Mémoires d'une jeune fille rangée* (1958); *La Force de l'âge* (1960); *La Force des choses* (1963); *Une mort très douce* (1964); *Les Belles Images* (1966); *La vieillesse* (1970).

Al.D.P.

BECKETT *Samuel* (n. 1906), romancier și dramaturg irlandez de expresie franceză. Prieten cu James Joyce, stabilit definitiv în Franța după 1945, B. a dat țării lui de adopțiune opere definitorii, deschizătoare de căi noi: romanele sale *Murphy*, *Molloy*, *Malone meurt* etc. sînt considerate drept opere de avangardă, precursoare ale Noului* roman. Ele trasează un itinerariu, afirmă criticul Maurice Nadeau, care merge de la vorbire la tăcere, de la viață (chiar precară) la moarte (în timpul vieții). „Eroii" lui B. lipsiți treptat de puteri fizice, sustrași agitației lumii înconjurătoare, refugiați în universul închis al minții lor, își pierd memoria, uzul simțurilor, reduși în cele din urmă la o conștiință pură care nu mai posedă decît capacitatea de a suferi. Astfel, de la o umanitate normală se ajunge la inumanitate, trecînd prin toate degradările umanului: la sfîrșitul drumului, nu mai există decît neantul, oamenii nefiind altceva decît „bășici de aer care crapă una după alta la suprafața iazului mlăștinos" pe care-l numim existență. Piesele lui de teatru *(Fin de partie*, *En attendant Godot)* îl situează printre maeștrii teatrului* absurdului și al umorului negru. Într-un climat de angoasă și incertitudine, într-un *no man's land* atemporal evoluează la nivelul senzațiilor ființe larvare, cupluri derizorii, exprimîndu-se într-un verbiaj aparent incoerent, de o „condiție umană" execrabilă, confruntate cu situații „metafizice", într-o tentativă desperată de a-și găsi (sau regăsi) identitatea, într-o contestare universală la nivelul constatării și nu al protestului. Opera lui B. apare astfel ca o contestare a lumii (celulă sau închisoare, izolată în spațiu, într-un crepuscul veșnic) și al omului prostit, neputincios, surd, mut sau orb, anonim și monstruos. I s-a atribuit premiul Nobel în 1969.

Op.: *Murphy* (în limba engleză 1937, în limba franceză 1947); *Molloy* (1951); *Malone meurt* (1952); *En attendant Godot* (1952); *L'Innommable* (1953); *Fin de partie* (1957); *Comment c'est* (1961); *La Dernière bande* (1960); *Oh! Les beaux*

jours (1963); *Imagination morte* (1965); *Assez* (1966); *Têtes mortes* (1967); *Sans* (1969). M.S.

BECQUE [bɛ(-)k(ə)] *Henry-François* (1837—1899), dramaturg și ziarist, înnoitorul comediei realiste, creatorul teatrului „crud" *(cruel)* și al comediei „caustice" *(rosse)*. Mic slujbaș la căile ferate, apoi la Cancelaria Legiunii de Onoare, preocupat de chestiuni sociale, B. crează un teatru dezbărat de orice convenție, întemeiat pe observația atentă a vieții. Respinge morala tradițională, burgheză (în numele căreia militează Dumas-fiul* și Augier*); respinge deci piesa cu teză, demonstrativă, și personajele pozitive, construite ilustrativ; năzuiește să reprezinte societatea contemporană în toată hidoșenia și cinismul ei. În acest sens realizează piesa lui cea mai izbutită, *Les Corbeaux*, axată în jurul succesiunii unui industriaș, rîvnită de cîțiva financiari și avocați *(corbii)* și care se soldează cu căsătoria rușinoasă a fiicei industriașului cu un „corb", soluție de compromis, dictată de împletirea intereselor eroilor principali.

Op.: *Michel Pauper* (1870); *La Navette* (1878); *Les Honnêtes Femmes* (1880); *Les Corbeaux* (1882); *La Parisienne* (1885); *Souvenirs d'un auteur dramatique* (1895). M.S.

BEDEL [-dɛl] *Maurice* (1883—1954), romancier și eseist, doctor în medicină, autor de cărți scrise cu ironie și umor, inspirate din realitatea țărilor în care a călătorit (Turcia, America, Africa neagră, Italia), precum și de numeroase eseuri antifasciste.

Op.: *Jérôme, 60° latitude Nord* (1927, Premiul Goncourt); *Molinoff, Indre-et-Loire* (1928); *Fascisme an VII* (1929); *Philippine* (1930); *Zulfu* (1933); *Le Laurier d'Apollon* (1937); *Monsieur Hitler* (1937); *Le Mariage des couleurs* (1951); *Le Voyage de Jérôme aux États-Unis* (1953). Al.D.P.

BÉDIER *Joseph-Charles-Marie* (1864—1938), romanist și medievist de seamă, profesor la *Collège* de France* (1903). Este autorul unor teze interesante în legătură cu originea franceză a *fabliaux*-urilor și cu cea, mult controversată, a vechilor *Chansons* de Geste*, socotite de el opere culte, născute în umbra mănăstirilor străvechi, centre de pelerinaj, al unei excelente adaptări în franceza modernă a legendei *Tristan et Yseult** și al unor ediții critice de texte medievale, printre care *La Chanson* de Roland* (1921). A condus, alături de Paul Hazard, publicarea unei valoroase *Histoire de la Littérature française*, 2 vol., 1923-24. (Acad. fr.: 1920.)

Op.: *Les Fabliaux* (1893); *Les Légendes épiques* (4 vol. 1908—1913). M.S.

BÉGUIN *Albert* (1901—1957), critic și eseist, lector de literatură franceză la Universitatea din Halle-Wittenberg (1919—1934), apoi profesor universitar la Basel (1937—1945). Evoluînd spre un catolicism de stînga, este, după 1950 urmașul lui E. Mounier* la conducerea revistei personaliste „Esprit"*. Este cunoscut pentru prețioasele sale studii asupra romantismului german și a unor scriitori avîntați în explorarea zonelor obscure ale eului (Nerval*, Bernanos*, Bloy*). Apreciate sînt de asemenea traducerile sale din operele scriitorilor germani Jean-Paul Richter și Hoffmann. B. însuși a subliniat caracterul subiectiv al metodei sale, critica

reprezentînd pentru el „o aventură personală și spirituală", ceea ce l-a îndemnat pe Wellek să-l socotească, alături de Sartre*, M. Raymond, G. Poulet* sau M. Blanchot*, printre precursorii noii critici franceze (v. NOUVELE* CRITIQUE

Op.: *L'âme romantique et le rêve* (1937); *Gérard de Nerval* (1936, 1945); *Balzac le visionnaire* (1946). *Léon Bloy, mystique de la souffrance* (1948); *Pascal par lui-même* (1952); *Poésie de la présence* (post., 1957). Al.D.P.

BÉHAINE *René* BÈHENNE, zis (1880—1966), romancier, autorul romanului fluviu *L'Histoire d'une société* (16 vol. 1904—1949), unde, pe lîngă o vastă frescă socială, a vieții burgheze dinaintea primului război mondial se întîlnesc reflecțiile etice ale autorului — monarhist-spiritualist și antidemocratic — de o amărăciune mereu sporită. *Le Char de Kâli* (1958) a obținut marele Premiu al Societății oamenilor de litere. Al.D.P.

BEIGDEBER *Marcel* (n. 1906), eseist și polemist personalist, colaborator la revista „Esprit"*, de care însă se desparte zgomotos după publicarea violentei *Lettre aux directeurs de la revue „Esprit"*. Cultivă pamfletul, adesea necruțător și brutal, amintind de Bloy* și Bernanos*, dintre care cel mai izbutit, *Alpha* (1965), scris sub formă de roman polițist, cuprinde o furtunoasă șarjă împotriva lui J.-P. Sartre*. Al.D.P.

BELLAY *Guillaume* DU v. **DU BELLAY** *Guillaume*

BELLAY *Joachim* DU v. **DU BELLAY** *Joachim*

BELLEAU *Rémi* (1527?—1577). Poet din grupul Pleiadei, cel care avea să fie numit „drăguțul Belleau" *(gentil Belleau)*, se distinge prin gustul său pentru observație și genul descriptiv. Talent mai puțin viguros decît Ronsard* sau Joachim Du Bellay*, B. se impune prin darul lui de pictor al naturii, prin sensibilitatea cu care a știut să cînte pădurile și cîmpiile, prin prospețimea, culoarea, frăgezimea și eleganța descrierilor sale și prin vasta lui erudiție. A publicat poeme de circumstanță, cîteva *blasons**, tălmăciri și imitații după Anacreon, precum și o curioasă culegere de 31 de poeme (inspirate din *Lapidariul* lui Marbode, sec. XI) descriind cu exactitate expresivă și pitorească proprietățile magice ale pietrelor prețioase.

Op.: *Petites inventions* (1556); *La Bergerie* (1565); *Amours et nouveaux échanges des pierres précieuses, vertus et propriétés d'icelles* (1566); *Deuxième Journée de la Bergerie* (1572). I.N.

BELLOY *Pierre Laurent* BUYRETTE, zis **DORMONT DE** (1727—1775), actor, apoi autor de tragedii ce înviau pe un ton nobil, prețuit de criticul contemporan La Harpe*, trecutul istoric național francez. (Acad. fr.: 1771.)

Op.: *Titus* (1758); *Zelmire* (1762); *Le Siège de Calais* (1765); *Gabrielle de Vergy* (1770); *Gaston et Bayard* (1771); *Pierre le Cruel* (1772). I.N.

BELMONTET *Louis* (1798—1879), poet romantic, liric și satiric de inspirație bonapartistă, zelos, naiv și banal.

Op.: *Le Chien de l'Aveugle* (1823); *Poésies Guerrières* (1858); *Chants de Guerre* (1867). M.S.

BELOT *Adolphe* (1829—1890), romancier și autor de comedii, dintre care, mai izbutită: *Le Testament de César Girodot* (1859). M.S.

BENDA *Julien* (1867—1956), romancier mediocru, eseist și pamfletar de talent. Spinozist și raționalist intransigent, înzestrat cu un ascuțit spirit polemic, B. a făcut procesul tuturor celor care, gînditori sau scriitori, s-au îndepărtat de la tradiția carteziană, de la linia intelectualismului pur: poeți ermetici sau pierduți în visuri și simboluri, metafizicieni, catolici, adepți ai bergsonismului etc. Eseurile lui, intransigente și pătimașe, sînt lipsite de obiectivitate, rămînînd însă un document important al luptei de idei din prima jumătate a secolului al XX-lea.
Op.: *Le Bergsonisme ou une Philosophie de la mobilité* (1912); *La Trahison des Clercs* (1927); *La Grande épreuve des démocraties* (1942); *La France byzantine* (1945). Al.D.P.

BENOÎT DE SAINTE-MAURE (sec. XII), călugăr, autor al unui celebru *Roman de Troie* care începe cu episodul cuceririi lînii de aur de către Iason și se sfîrșește cu moartea lui Ulise. Autorul acordă multă atenție poveștilor de iubire și analizei psihologice a eroinelor, etalînd o vastă erudiție. Este continuatorul cronicii lui Wace*, *Le Roman de Rou*, pe care o duce pînă la 1135.
Op.: *Le Roman de Troie; Chronique des ducs de Normandie.* A.V.

BENOIT *Pierre* (1886—1962), poet și romancier fecund, autor de romane fantezist-polițiste, cultivînd romanescul și exotismul facil în cadrul unor intrigi cu multiple peripeții. (Acad. fr.: 1931.)
Op.: *Koenigsmark* (1918); *L'Atlantide* (1919, Marele Premiu al Academiei franceze); *Mademoiselle de La Ferté* (1923); *Le Puits de Jacob* (1925); *Le Désert de Gobi* (1941); *Aïno* (1948); *Le Commandeur* (1960). Al.D.P.

BENSERADE *Isaac* DE (1613—1691), poet și autor dramatic celebru în cercurile literare ale prețiozității și ale Curții lui Ludovic XIV, azi puțin cunoscut. A compus *Stanțe* (dedicate d-rei de Brionne) și, între altele, cunoscutul *Sonnet sur Job* care a declanșat disputa literară: *Querelle* des Jobelins et des Uranistes*. Apreciat ca autor dramatic, rivalul lui P. Corneille* la data reprezentării *Cid*-ului, B. s-a ilustrat însă mai ales prin colaborarea sa cu Molière* și Lulli* la organizarea Baletelor de la Curte. La sfîrșitul vieții, a realizat două lucrări stranii și discutabile: transpunerea *Metamorfozelor* lui Ovidiu în rondouri și cea a *Fabulelor* lui Esop în catrene, primite cu reticențe batjocoritoare de contemporanii săi.
Op.: *La Cléopâtre* (1636); *La mort d'Achille* (1637); *Iphis et Ianthe* (1637); *Les Métamorphoses d'Ovide en rondeaux* (1676); *Fables d'Ésope en quatrains* (1678); *Poésies* (post., 1875). M.S.

BÉRANGER *Pierre Jean* DE (1780—1857), autor de cîntece, socotit de contemporanii lui adevăratul poet național al Franței, „cel mai francez dintre francezi" (Heine). Adversar al Restaurației, condamnat la scurte încarcerări (1821, 1828) în urma publicării volumelor sale de *Chansons* (1815; 1821; 1828), B. s-a bucurat de o popularitate imensă, care a depășit-o chiar pe cea a lui Hugo* sau Lamartine*. Cîntecele sale sînt de inspirație variată: pamflete politice sau anticlericale *(Le Marquis de Carabas, Le Bon Pape)*, satire îndreptate împotriva burgheziei îmbogățite *(Les Escargots,*

Scanned with OKEN Scanner

Le Ventru), refrene duioase și sentimentale, ironice sau șugubețe, expresie a patriotismului mascior *(La Sainte-Alliance des Peuples, Le Vieux drapeau)*, de exaltare a mișcărilor de libertate *(Poniatowski, Conseil aux Belges)*; sînt scrise într-o limbă populară, colorată, bazată pe ritmuri vesele și simple. M.S.

BÉRAUD *Henri* (1885—1958), romancier, ziarist și polemist, originar din Lyon. Romanele lui, inspirate din amintirile copilăriei din realitățile Dauphiné-ului natal, folosesc elemente din istorie și legendă într-un stil căutat, recurgînd adesea la resursele umorului și ale patеticului. Colaboraționist notoriu în timpul regimului de la Vichy, este condamnat la moarte în 1944, dar grațiat și pus „condiționat" în libertate în 1950.

Op.: *Le Vitriol de lune* (1921); *Le Martyre de l'obèse* (1922, Premiul Goncourt); *Le Bois du Templier pendu* (1926); *Les Lurons de Sabolas* (1932). M.S.

BERCHOUX *Joseph* (1765—1839), poet preromantic, autorul unui spiritual poem satiric: *Gastronomie, ou l'Homme des Champs à table* (1801) — istoric rimat al artei întocmirii unor mese și meniuri rafinate. M.S.

BÉRENGUIER *de L'Hospital* (prima jum. a sec. XV — primul sfert al sec. XVI), poet provensal, de trei ori laureat al Consistoriului* din Toulouse. A.V.

BERGER *Marcel* (n. 1888), romancier, eseist și dramaturg, autor de romane psihologice și filozofice, de plăcute memorii evocînd activitatea lui de cenzor militar, precum și de lucrări critice (semnate *Criticus*) publicate sub titlul general de *Le Style au microscope*.

Op.: *Les Secrets de la censure* (1933); *Le Style au microscope* (1950, 1951, 1952). M.S.

BERGERAT *Émile* (1845—1923), scriitor și ziarist, ginerele lui Théophile Gautier*. Prozator fecund, poet, dar mai ales dramaturg, a cunoscut succesul cu piesa *Plus que reine*, a cărei eroină principală este împărăteasa Joséphine de Beauharnais. A lăsat de asemenea cîteva lucrări de critică, o monografie a lui Th. Gautier și foarte reușite amintiri. (Acad. Goncourt: 1919.)

Op.: *Une Amie* (1865); *Père et Mari* (1870); *Théophile Gautier* (1879); *Le Nom* (1883); *Plus que reine* (1899); *Souvenirs* (1911—1912). M.S.

BERGERS *Les Illustres*, grupare literară de inspirație catolică, întemeiată prin 1625, tributară deopotrivă influenței lui Ronsard* și Malherbe*. Membrii ei purtau pseudonime bucolice și se străduiau să trăiască, pe malurile Senei, după pilda eroilor lui d'Urfé*. Printre ei: Colletet* (Cérilas), Godeau* (Ergaste) sau Malleville (Damon). M.S.

BERGSON [-son] *Henri* (1859—1941), filozof născut la Paris. Elev la liceul Bonaparte (1868—1877), student eminent, coleg cu Jaurès și Blondel la École Normale Supérieure (1878—1881), doctor în litere în 1889 (cu teza: *Essai sur les données immédiates de la conscience)*, B. își începe cariera de profesor în învățămîntul secundar, la Angers, Clermont-Ferrand și Paris (1881—1897), fiind numit

în 1900 profesor de filozofie greacă și latină la Collège* de France. Duce o viață liniștită, a cărei austeritate studioasă nu este întreruptă de nici un eveniment de seamă altul decît publicarea, la răstimpuri relativ scurte, a cîtorva lucrări fundamentale precum *Matière et Mémoire* și *Le Rire* ce-l impun, începînd din 1911, atenției contemporanilor francezi, europeni și americani. Celebritatea lui nu încetează să crească de la acea dată, funcții, titluri și distincții multiple răsplătind și încununînd opera și activitatea sa, culminînd în 1928 cînd i se decernează Premiul Nobel și, în 1930, cînd i se acordă cel mai mare grad al Legiunii de Onoare.

B. este creatorul unei filozofii originale, intuiționiste, antiraționaliste, antiintelectualiste și antimecaniciste, opusă tradiției carteziene, pozitivismului și scientismului ce dominau gîndirea sfîrșitului secolului al XIX-lea, totuși influențată de ideile spiritualiste ale unui Boutroux* sau Lachelier, — filozofie în care se încarna umanismul limitat al burgheziei liberale contemporane. Filozofia bergsoniană își datorește succesul mai ales împrejurării că reprezenta într-un mod original și într-un impecabil stil literar tendințele fundamentale ale concepțiilor iraționaliste, condamnate ulterior de dezvoltarea gîndirii europene. Această filozofie (bergsonismul) are drept punct de plecare respingerea (prin demonstrarea limitelor științei și inteligenței, cărora le conferă un rol exclusiv practic) a oricărui sistem sau spirit sistematic în procesul cunoașterii, și preconizarea drept metodă esențială a „intuiției directe asupra datelor imediate ale conștiinței". Astfel B. neagă inteligenței facultatea cunoașterii, această facultate fiind atribuită intuiției, susceptibilă de a realiza o investigare metafizică și de a sesiza „elanul vital" (după B., principiul spiritual al devenirii, al evoluției ascendente a lumii), cu condiția însă ca convențiile și iluziile create de inteligență să fie suprimate, intuiția fiind singura în stare, afirmă B., „de a se transporta în interiorul unui obiect pentru a coincide cu ceea ce are unic, deci inexprimabil". Analizînd convențiile și iluziile ce trebuie eliminate, B. reia în discuție cîteva dintre ele, precum noțiunile privitoare la conștiință și memorie, timp și durată, conferindu-le dimensiuni și înțelesuri noi: opune de pildă, timpului cronometric, împărțit în virtutea unei convenții (abstracție, ipoteză) în unități egale și omogene (minute, secunde etc.), timpul-durată (flux continuu, devenire neîncetată); consideră conștiința ca fiind totodată *memorie* și *anticipare* (deci *durată:* „a reține ceea ce deja nu mai este, a anticipa asupra ceea ce nu este încă, iată prima funcție a conștiinței. Ceea ce percepem în fapt, este o anume dimensiune *a duratei* care se compune din două părți: trecutul nostru imediat și viitorul nostru iminent"), sinonim cu *alegere* și îndeplinind o funcție vitală: aceea de a „lumina și dirija acțiunea", rolul ei fiind „de a hotărî", identificînd-o în ultimă instanță cu libertatea; distinge între memoria „imaginativă" și cea mecanică, între cea spontană, involuntară, și cea comandată etc. Teoriile lui B. despre timp, durată, elan vital, evoluție creatoare, libertate sau memorie au avut o puternică înrîurire asupra evoluției literaturii secolului al XX-lea. Astfel Péguy* găsește în teoria elanului vital (îmbrățișată și de naturiști) o justificare a propriilor sale teorii despre acțiune; Proust* își clădește opera pe noile concepții despre timpul-durată, Thibaudet*

Scanned with OKEN Scanner

inițiază o critică intuitivă-creatoare, al cărui exemplu este urmat de Du Bos* etc. (Acad. fr.: 1914; Premiul Nobel: 1928.)

Op.: *Essai sur les données immédiates de la conscience* (1889); *Matière et Mémoire* (1896); *Le Rire* (1899); *L'Évolution créatrice* (1907); *L'Énergie spirituelle* (1919); *Durée et Simultanéité* (1922); *Les Deux Sources de la morale et de la religion* (1932); *La Pensée et le Mouvant* (1934). M.S.

BÉRIMONT *André* LECLERC, zis **LUC** (n. 1915), poet și romancier violent și insolit, influențat de Apollinaire* și de Kafka, apoi de suprarealiști*, integrat după 1954 în Școala de la Rochefort*.

Op.: *Domaine de la nuit* (1940); *Lyre à feu* (1943); *La Huche à pain* (1943); *Les Loups de Malenfance* (1949); *Le Carré de la vitesse* (1955); *Les Accrus* (1963); *Bois Castiaux* (1964). Al.D.P.

BERL *Emanuel* (n. 1892), eseist, istoric și romancier cunoscut mai ales prin eseurile sale critice la adresa tradiționalismului sclerozat al burgheziei și al ideologiei burgheze.

Op.: *Mort de la pensée bourgeoise* (1931); *Péril de la culture* (1948); *La France réelle* (1958). Al.D.P.

BERNANOS *Georges* (1888—1948), romancier catolic pe linia lui Charles Péguy*, născut la Paris dar crescut în ținutul Artois ale cărui peisaje și locuitori va evoca. După studii liceale efectuate în școli catolice, pregătește la Sorbona două licențe, în litere și drept, militînd în mediul monarhist de la „Action française" (1906—1913). Deși reformat, participă pe front, ca voluntar, la primul război mondial. Se impune ca scriitor în 1926 cu romanul *Sous le Soleil de Satan*, admirat de Claudel*, Massis* și Léon Daudet*. Un accident și multiple dificultăți materiale îl determină să se stabilească cu familia sa — soția și 6 copii — în insulele Baleare, la Majorca (1934—1937); favorabil la început franchiștilor, își schimbă curînd opiniile și publică pamfletul *Les Grands Cimetières sous la lune*, act de acuzare răsunător împotriva lui Franco și a fascismului. Emigrează în Paraguay, apoi în Brazilia unde stă pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial (1938—1945), colaborînd însă cu Franța liberă a generalului De Gaulle și publicînd vestita *Lettre aux Anglais* (1942). Reîntors în patrie după Eliberare, scrie celebra lui piesă *Dialogues des Carmélites* ce va apărea postum în 1949.

Opera lui B., „plasată sub dublul semn al speranței și al harului", se caracterizează printr-o atmosferă religioasă mistică și halucinantă, în același timp tulbure, tulburătoare și patetică, la limita crimei și sinuciderii, la limita realului. Personajele lui frămîntate (preoți sau fete tinere în majoritatea lor) amintesc de eroii lui Dostoievschi și se situează, după însăși expresia autorului, „între criminali și sfinți". Sînt pradă unui zbucium sufletesc izvorît dintr-un caz de conștiință dificil; obsedați și vizionari, stăpîniți de porniri criminale, dar și de certitudini profetice, par a fi cîmpul de bătălie pe care se înfruntă puterile nevăzute ale Binelui și Răului (Dumnezeu și Satana), drama lor interioară fiind în cele din urmă drama supranaturală a răscumpărării lor.

Op.: *Sous le Soleil de Satan* (1926); *L'Imposture* (1927); *La Joie* (1929); *Un crime* (1935); *Journal d'un curé de campagne*

(1936); *Les Grands Cimetières sous la lune* (1938); *Monsieur Ouine* (1943); *Dialogues des Carmélites* (post. 1949).
Al.D.P.

BERNARD *Charles* DE BERNARD DU GRAIL DE LA VILLETTE, zis CHARLES DE (1804—1850), romancier realist și critic literar la „Chronique de Paris", prieten și discipol al lui Balzac*.
Op.: *Gerfaut* (1838); *Les Ailes d'Icare* (1840); *Le Gentilhomme campagnard* (1847).
M.S.

BERNARD DE CLAIRVAUX *Saint* (1090—1153), călugăr, canonizat în 1174, fondatorul mănăstirii Clairvaux din provincia Champagne (1115), autor de tratate teologice și polemice, de predici și de scrisori, creatorul „latinei cisterciene" (model de limbă latină literară folosită în scrierile provenite din centrul cultural al mănăstirii Cîteaux, întemeiată în 1098 de Robert de Molesme, în provincia Bourgogne). Scrierile sale se concentrează în jurul a trei puncte esențiale: Biblia — singura sursă a cunoștințelor, a limbajului și a gîndirii lui; iubirea — dramă continuă a omului făcut pentru a iubi și totuși împiedicat să iubească, conflict ce nu-și găsește rezolvarea decît în iubirea față de Dumnezeu; autenticitatea — izvorîtă din experiență, care este singurul criteriu de apreciere a realității obiective. Această poziție îl determină pe autor să se împotrivească oricărei forme a dialecticii și să respingă raționalismul lui Abélard*. Prin influența pe care a exercitat-o asupra întregii literaturi europene, poate fi considerat drept „primul dintre marii prozatori ai Franței".
Op.: *De Gradibus humilitatis et superbiae* (1125); *De Diligendo Deo* (1126); *De Gratiae et libero arbitrio* (1127); *De Cantu* (1134); *De Erroribus Abelardi — de Coversione ad Clericos* (1140); *De Praecepto et dispensatione* (1142); *Lettres* (1145).
A.V.

BERNARD *Jean-Jacques* (n. 1888), dramaturg, psiholog și moralist, fiul lui Tristan Bernard*. Reprezentant al „teatrului tăcerii" *(théâtre du silence)*, reacție împotriva elocvenței retorice și prolixe a teatrului dinainte de 1914. Piesele lui cele mai bune pun în scenă probleme legate de primul război mondial, analizînd consecințele sale morale și reintegrarea dificilă în viața de toate zilele a celor întorși de pe front. Deportat în Germania în timpul celui de-al doilea război mondial, și-a descris captivitatea în *Le Camp de la Mort lente*.
Op.: *La Maison épargnée* (1919); *L'Âge en peine* (1920); *Le Feu qui reprend mal* (1921); *Le Jardinier d'Ispahan* (1939); *Le Camp de la Mort lente* (1948); *Notre-Dame d'En-Haut* (1952); *Mon père Tristan Bernard* (1955).
M.S.

BERNARD *Jean-Marc* (1881—1915), poet fantezist, întemeietorul revistei „Les Guêpes" (1909) care grupa în jurul ei poeți neoclasici, mort pe front, lîngă Souchez.
Op.: *L'Homme et le Sphynx* (1904); *La Mort de Narcisse* (1905); *Sub tegmine fagi* (1913).
M.S.

BERNARD *Marc* (n. 1900), romancier și dramaturg intimist și populist*.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Anny* (1934, Premiul Interaliat); *Pareil à des enfants* (1942, Premiul Goncourt); *Vacances* (1953); *La Belle Humeur* (1957). Al.D.P.

BERNARD *Paul*, zis **TRISTAN** (1866—1947), romancier și dramaturg umorist, autor de comedii spirituale, psihologice sau de caracter, foarte gustate înainte de primul război mondial.
Op.: *Les Pieds nickelés* (1895); *L'Anglais tel qu'on le parle* (1899); *Le Petit Café* (1911); *Triplepatte* (1905); *Jules, Juliette et Julien* (1929); *La Sauvage* (1931). Al.D.P.

BERNARD *Pierre-Joseph*, zis **GENTIL-BERNARD** (1708—1775), poet și dramaturg, cunoscut mai ales prin poemul didactic *L'Art d'aimer* (post. 1775), scris în stilul convențional și rece al epocii. M.S.

BERNARDIN DE SAINT-PIERRE *Jacques-Henri* (1737—1814), prozator preromantic. Inginer de profesiune, a întreprins lungi călătorii prin Europa și mai tîrziu, în 1768, la tropice, în Île-de-France (actuala insulă Mauriciu), unde a rămas peste doi ani. Reîntors în Franța, face cunoștință, în 1772, cu J.-J. Rousseau*, al cărui discipol și prieten devine. Sub Revoluție, funcționează ca director al Grădinii Botanice din Paris, apoi ca profesor de morală la Școala normală superioară: în 1795 este ales membru al Institutului*. În 1784 publică primele trei volume din lucrarea sa de mari proporții: *Études de la nature* în care se străduiește să dovedească,— urmînd pilda lui Rousseau — că, în virtutea solicitudinii providenței, natura este bună, fiecare detaliu din univers fiind creat și ordonat spre binele omului. Argumentația folosită este naivă, uneori ridicolă, lucrarea impunîndu-se — și cucerind celebritatea — prin frumusețea incontestabilă a descrierilor exotice, care culminează în romanul idilic *Paul et Virginie* integrat în volumul patru. Povestea acestor doi copii virtuoși și fericiți, crescuți în mijlocul unei naturi tropicale luxuriante și darnice — precis și amănunțit descrisă — într-o simplitate ce se vrea desăvîrșită, dar prin care circulă o tulburare, o înfiorare a simțurilor, unde de senzualism lasciv (tipice pentru veacul al XVIII-lea), i-a fermecat pe contemporani, asigurîndu-i lui **B. DE S.-P.** glorie și avere. Posteritatea, mai severă în aprecieri, îi recunoaște autorului meritul de a fi integrat exotismul autentic în literele franceze favorizînd visările și elanurile unei sensibilități din ce în ce mai afirmate, arătîndu-se prin aceasta precursor al romanticilor călători, al unui Chateaubriand*, de pildă; dar păstrează rezerve față de artificiosul evocării ingenuității sentimentale a eroilor și de puerilitatea acțiunii.
Op.: *Voyage à l'Île de France* (1773); *Études de la nature* (1784); *Paul et Virginie* (1787); *La Chaumière indienne* (1790); *Harmonies de la nature* (post. 1815). I.N.

BERNART DE VENTADOUR (?—1200?) trubadur de seamă de la curtea lui Aliénor d'Aquitaine, reprezentant autentic și remarcabil al liricii de curte idealiste. Poezia sa, model al artei *trobar** *planh*, reia temele de largă circulație în lirica provensală, fiind prin excelență o poezie de dragoste, impunîndu-se prin sinceritate, expresivitate, imagini sugestive, varietatea tonurilor și densitatea stilului. A.V.

Scanned with OKEN Scanner

BERNART *Marti* (mijlocul sec. XII), poet provensal elegiac, satiric și moralist a cărui operă se remarcă prin diversitate și originalitate. Influențat în limbă, metrică și idei de Marcabru*, iar în formă de Guillaume* de Poitiers, înrudit în alegerea temelor cu adversarul său Pierre* d'Auvergne, B.M. este tradiționalist în raport cu inovațiile stilistice ale poeților mai tineri, și antifeminist, în raport cu literatura curtenească a epocii (v. COURTOISIE). Poezia sa de iubire nu se supune nici unuia dintre canoanele acestei literaturi, simpla senzualitate degenerînd uneori în misoginism care ia locul exaltării mistice și al dragostei platonice. Se situează printre trubadurii „realiști" care se opuneau idealismului unui Bernart* de Ventadour, al unui Jaufré* Rudel sau al unui Cercamon*. Poeziile care descriu soarta tristă a celui sărac anunță pe Rutebeuf* și pe Villon*.
A.V.

BERNIER, *François* (1625—1688), filozof, erudit și călător, discipol al lui Gassendi*, despre care va scrie lucrarea: *Abrégé de la philosophie de Gassendi* și al cărui cerc îl frecventează. Prieten cu Molière*, Boileau*, Racine*, La Fontaine* și Saint-Évremond* este, de asemenea, obișnuitul salonului d-nei de La Sablière și al lui Ninon de Lenclos. A călătorit mult — fapt neobișnuit în acel veac al XVII-lea sedentar — străbătînd Palestina, Egiptul și Abisinia. A stat 12 ani în India unde a fost medicul lui Aureng Zeb și și-a povestit călătoriile în *Memorii* bine documentate, competente, scrise cu spirit de observație, luciditate și haz, care l-au impus atenției compatrioților săi, aducîndu-i ulterior și stima lui Voltaire*.
Op.: *Mémoires* (4 vol., 1670—1671); *Abrégé de la philosophie de Gassendi* (1678).
M.S.

BERNIS *François-Joachim* DE PIERRE, cardinal DE (1715—1794), prelat monden protejat de d-na de Pompadour, autor de versuri pe care le numea „bouquets poétiques" (ceea ce i-a atras porecla de „Babet la bouquetière" dată de Voltaire*), de memorii și de o corespondență revelatoare pentru cunoașterea societății secolului al XVIII-lea. (Acad. fr.: 1744.)
Op.: *Quatre Saisons* (1763); *Les Saisons et les Jours* (1764); *Mémoires* (post., 1878); *Correspondance* (post. 1938).
I.N.

BERNSTEIN *Henry* (1876—1953), dramaturg. Abil tehnician, B. și-a formatun public credincios căruia i-a dăruit o operă abundentă unde personaje violente și pasionate, aparținînd unui mediu burghez convențional, sînt în conflict cu principiile morale admise, cu legile existente și cu atotputernicia banului.
Op.: *La Rafale* (1905); *La Griffe* (1906); *Judith* (1922); *Le Bonheur* (1932); *La Soif* (1949).
Al. D.P.

BEROALDE DE VERVILLE *François* (1556— după 1623), poet și prozator influențat de Rabelais*, autorul unor romane prolixe și manieriste, precum și al unei culegeri de povestiri dialogate, poznașe și cinice, presărate cu reflexii picante: *Le Moyen de parvenir*.
Op.: *La Pucelle d'Orléans* (1599); *Les Amours d'Aesionne* (1597); *L'Histoire d'Hérodias* (1600); *Le Moyen de parvenir* (1610?).
I.N.

Scanned with OKEN Scanner

BERQUIN *Arnaud* (1747—1791), poet și prozator, astăzi dat uitării, care a cunoscut o audiență puțin obișnuită în rîndul cititorilor din prima jumătate a veacului al XIX-lea. S-a consacrat după 1780 literaturii pentru copii și tineret.
Op.: *Idylles* (1775); *Pygmalion* (1776); *Romances* (1776); *Contes et historiettes* (1787); *Lectures pour les enfants* (1803). I.N.

BERTAUT *Jean* (1552—1611), poet protejat de Henric IV care l-a numit episcop; membru al Academiei* Palatului, discipol al lui Desportes* și Ronsard*. Poemele sale (elegii melancolice, poezii de circumstanță și parafraze ale Psalmilor) anunță poezia religioasă și sentimentalismul lui Lamartine*.
Op.: *Recueil des œuvres poétiques* (1601); *Recueil de quelques vers amoureux* (1602); *Sermons sur les principales festes de l'année* (post. 1613). I.N.

BERTRAN D'ALAMANO sau **LAMANO(N)** (înc. sec. XIII), trubadur de la curtea lui Raimond Bérenguer IV* (v. **BARCELONA-ARAGON**). Este cunoscut mai ales prin cîteva *sirventès** politice tratînd despre rivalitatea dintre casele de Provence și de Toulouse. A.V.

BERTRAN DE BORN (1140?—1215?), trubadur de renume, care și-a consacrat viața poeziei și intrigilor politice de la curtea lui Henric II Plantagenetul. Compune *sirventès**-uri violente și, la moartea prințului Henric, fiul regelui, un emoționant *planh** considerat una dintre cele mai bune lucrări ale sale. Este înfățișat de Dante în *Infern* (Cîntul XXVIII). A.V.

BERTRAND *Louis*, zis **ALOYSIUS** (1807—1841), poet și prozator romantic minor, prieten cu V. Hugo*, Sainte-Beuve*, Dumas*-tatăl, Th. Gautier*, Nerval* și Nodier*. E cunoscut prin volumul de poeme în proză *Gaspard de la Nuit, fantaisie à la manière de Rembrandt et de Callot*, publicat postum, la Angers, în 1842, din grija prietenului său, sculptorul Victor Pavie. Romantic prin multiple trăsături: sentiment adînc al naturii, dragoste pentru evul mediu, interes pasionat pentru tot ce este straniu sau fantastic, pentru ireal și vis, pentru vrăjitorie și ocultism, **B.** este însă, — în acea vreme a poeziei sentimentale și imaginative, spontană și facilă — un meșteșugar al formei, un precursor conștient al „alchimiei verbului", în căutare de noi mijloace stilistice, de noi imagini sugestive și colorate. Folosește forma, nemaiîntîlnită pînă atunci, socotită hibridă de către contemporani, dar realizată de el cu măiestrie, a poemului în proză (imitată ulterior de Baudelaire* și de poeții moderni). Utilizează un vocabular expresiv, termeni concreți luați din limba de toate zilele, uneori chiar vulgari, cuvinte rare, prețioase, susceptibile de a crea o atmosferă poetică, termeni medievali și neologisme, întrețesînd precizia realistă cu elemente fantastice. M.S.

BERTRAND *Louis* (1866—1941), romancier, istoric și hagiograf fecund, autor de romane violente și colorate inspirate de viața algeriană și de soarele Mediteranei, precum și de lucrări istorice erudite. (Acad. fr.: 1925.)
Op.: *Fin du classicisme* (1897); *Le Sang des races* (1899); *Le Rival de don Juan* (1903); *Pépète le Bien-Aimé* (1904); *Jean Perbal* (1926). Al. D.P.

BÉRULLE *Cardinal Pierre* DE (1575—1629), filozof, teocentrist din Școala spiritualistă franceză din secolul al XVII-lea, asemuit cu Sf. Francisc de Sales, citit și studiat cu asiduitate de Pascal*.
Op.: *Discours de l'État et des Grandeurs de Jésus* (1625); *L'Élévation à Jésus-Christ* (1625). M.S.

BESTIAIRES (sec. XIII și XIV), tratate medievale descriind proprietățile supranaturale ale animalelor reale sau imaginare, calitățile și psihologia lor. Au constituit pentru poeți o sursă de reînnoire a arsenalului de comparații și metafore, punctul de plecare al unei vaste simbolici. M.S.

BÉTHUNE *l'Anonyme De* (sf. sec. XII? — înc. sec. XIII?), cronicar normand. Autorul a două cronici pornite de la originea troiană a danezilor și, respectiv, a francezilor și oprite, prima la 1220, a doua la 1217. Originale și interesante în partea care se referă la evenimentele trăite de autor, cronicile sînt scrise, prima din punctul de vedere al Plantageneților, cealaltă de pe poziția francezilor, completîndu-se astfel reciproc.
Op.: *L'Histoire des ducs de Normandie et des rois d'Angleterre; Chronique française des rois de France.* A.V.

BÈZE *Théodore* DE (1519—1605), scriitor și teolog protestant stabilit în Elveția după 1548, profesor de literatură greacă la Academia din Lausanne, pastor și profesor de teologie la Geneva, discipol și prieten al lui Calvin*. Este autorul a peste 90 de lucrări cu caracter religios, în latină și franceză, printre care merită amintite traducerea în franceză a *Psalmilor* lui David și, mai ales, tragedia *Abraham sacrifiant* (1550) — tentativă, remarcabilă la acea dată, de creare a unei drame religioase dezbărată de influența literaturii antice. I.N.

BIBESCO *Marthe* LAHOVARY, *prințesă G.V.* (n. 1888), scriitoare română de expresie franceză, autoare de romane de moravuri și de amintiri în care este vie prezența țării sale de obîrșie. (Acad. regală de limbă și literatură franceză a Belgiei: 1955.)
Op.: *Catherine-Paris* (1927); *Images d'Épinal* (1937); *Feuilles de calendrier* (1939); *La Nymphe Europe* (1960); *La Confession et les poètes* (1970). M.S.

BIEN ADVISÉ, MAL ADVISÉ (sf. sec. XIV sau înc. sec. XV), moralitate de circa 8 000 versuri în care, simbolic, în timp ce Roata Sorții se învîrtește, primul personaj, lăsîndu-se condus de virtuți, ajunge la *Bonne Fin* (Bun Sfîrșit), în brațele căreia moare, în timp ce al doilea personaj, călăuzit de vicii, ajunge la *Malle Fin* (Rău Sfîrșit) care-l sugrumă și-l duce în iad. A.V.

BIENVENU *Léon-Charles*, zis **TOUCHATOUT** (1835—1911), umorist, colaborator la numeroase periodice umoristice și satirice (printre care „Le Tintamarre"), autorul unor parodii după *L'Homme qui rit* de V. Hugo* și *Paris* de É. Zola*.
Op.: *Histoire de France tintamaresque* (6 vol., 1873—1903). M.S.

BIGOT *Guillaume* (1502?—1550?), medic și profesor, prieten cu Étienne Dolet*, unul dintre principalii promotori, agresiv și violent, ai filozofiei aristoteliene în secolul Renașterii, opunîndu-se vechii scolastici. I.N.

Scanned with OKEN Scanner

BILLETDOUX *François* (n. 1927), romancier și dramaturg, autor de romane — totodată umoristice și duioase — și de piese, vădit influențate de Ionesco* și Beckett*, situate la jumătatea drumului dintre teatrul burghez (inclusiv cel bulevardier) și teatrul de avangardă, impregnate de poezie și pigmentate de un umor molieresc de bună calitate.

Op.: *Tchin-Tchin* (1959, Premiul U și Premiul Lugné-Poe); *Va donc chez Törpe* (1961); *Comment va le monde, Môssieu! Il tourne Môssieu!* (1964, Premiul Inter-club și Premiul Ibsen); *Il faut passer par les mages* (1964); *À la nuit, la nuit* (1967). M.S.

BILLON *François* (1522? — după 1566), prozator cunoscut mai ales pentru lucrarea *Le Fort inexpugnable de l'honneur du sexe féminin* (1555) în care ia apărarea onoarei și virtuții femeilor, compilație de anecdote și amintiri despre cele mai renumite femei ale timpurilor biblice, antice și contemporane. I.N.

BILLY[-ji] *André* (1882—1971), critic și istoric literar de calitate, romancier mediocru. Semnează cronici apreciate în „Mercure de France"*, „Gil* Blas", „L'Oeuvre"*, „Le Figaro"*. Este autorul unor bune biografii (unele închinate scriitorilor prieteni, Apollinaire* sau Max Jacob*). A primit în 1954 Marele Premiu Național de Literatură pentru ansamblul operei sale. (Acad. Goncourt: 1944.)

Op.: *Apollinaire vivant* (1923); *Vie de Diderot* (1929; 1943); *Vie de Balzac* (2 vol., 1944); *Les Frères Goncourt* (1954); *Mérimée* (1959); *Avec Apollinaire. Souvenirs inédits* (1966). Al.D.P.

BISSON *Alexandre* (1848—1912), dramaturg, autor de vodeviluri și comedii.

Op.: *Le Roi Koko* (1887); *Les Surprises du divorce* (1890); *Les Erreurs du mariage* (1896); *Les Apaches* (1903). M.S.

BLACATZ (1144— 1235 sau 1239), poet de la curtea regilor de Barcelona*—Aragon și protector al trubadurilor. Descrie viețile marilor seniori în diverse *coblas** și *tenso**-uri în care realismul se împletește cu idealismul. Moartea lui a inspirat un celebru *planh** italianului Sordello. A.V.

BLANCHARD *Maurice* (1890—1960) poet epigon al suprarealismului*.

Op.: *Malebolge* (1934); *La Hauteur des Murs* (1947); *L'Homme et ses Miroirs* (1950). M.S.

BLANCHOT *Maurice* (n. 1907), eseist, critic literar și romancier, membru al juriului Premiului Criticii, colaborator permanent la „N.R.F."* și „Critique". Spiritualicește înrudit cu scriitori diferiți precum Kafka, Lautréamont*, Joyce, Mallarmé* sau romanticii vizionari, B. creează o operă originală și pesimistă evocînd o umanitate fantomatică în luptă cu moartea, exprimîndu-și neîncrederea, mînia desperată în fața vieții. Romanele sale, romane ale „absenței" (ale neantului, ale morții), precedă în chip direct Noul* roman; eseurile sale, critică ascuțită, distructivă a conceptului tradițional de literatură, merită a fi menționate pentru ascuțimea vederilor și pentru același pesimism disperat care învăluie problemele scrisului: „spațiul literar este acela al morții"; scrisul avînd drept scop „stabilirea unui raport de libertate cu moartea".

Op.: *Thomas l'obscur* (1941, 1950); *Aminadab* (1942); *Faux Pas* (1943); *Le Très-Haut* (1948); *Celui qui ne m'accompagnait pas* (1953); *L'Espace littéraire* (1955); *Le Dernier Homme* (1957); *Le Livre à venir* (1959); *L'attente l'oubli* (1962); *Lautréamont et Sade* (1963); *Sade, Français, encore un effort* (1965). M.S.

BLANCPAIN *Marc* (n. 1909), romancier, nuvelist și eseist, secretarul general al Alianței franceze. Scriitor realist, viguros, truculent, uneori rabelaisian, își caută subiectele în lumea înconjurătoare, tratînd despre angoasa singurătății și mentalitatea criminalilor, despre frică și fatalitate sau despre viața din lagărele germane de prizonieri militari pe care le-a cunoscut personal.

Op.: *Le Solitaire* (1945, Marele Premiu al Romanului al Academiei franceze); *Ces Demoiselles de Flanfolie* (1956); *Les Peupliers de la prétantaine* (1961); *Vincennes-Neuilly* (1963). M.S.

BLANQUI *Louis-Auguste* (1805—1881), om politic revoluționar, anarhist, teoretician socialist utopic, supranumit „Încarceratul" *(L'Enfermé)* și „Martirul" *(Le Martyre)* din cauza celor 37 de ani petrecuți în închisoare. Afiliat de tînăr mișcării Cărbunarilor (1824), șef al opoziției republicane (1830), apoi al mișcării socialiste, viața lui, închinată cauzei revoluției, prezintă din 1832 pînă în 1879 o succesiune cutremurătoare de conspirații eșuate și de lungi încarcerări. Influențat de concepțiile babuviste și cărbunare și nesocotind teoriile lui Karl Marx, B. gîndea că revoluția trebuie înfăptuită de către un grup de militanți hotărîți („revoluționarii de profesie") care ar prelua puterea politică în urma unei lovituri de stat, instaurînd astfel dictatura proletară. Eseurile sale, în parte apărute în ziarele pe care le întemeiase: „La Patrie en danger", 1870, „Ni Dieu ni maître", 1879, au fost publicate postum, din grija prietenilor și discipolilor săi, în volumul *La Critique sociale*. M.S.

BLANZAT *Jean* (n. 1906), romancier și critic literar, colaborator permanent la reviste ca „N.R.F."*, „Les Lettres* françaises", „La Revue* de Paris", „Le Figaro littéraire", „Europe"* etc. Membru activ al Rezistenței, a fost, împreună cu Jean Paulhan*, fondatorul publicației „Les Lettres françaises" din ilegalitate. Romanele lui tratează aceeași temă a căutării fericirii pe pămînt, fericire imposibil de atins, alunecînd din ce în ce mai departe de cei ce o rîvnesc și care rămîn pradă chinurilor, pasiunilor și perversităților lor. O notă personală de fantastic creează un cadru halucinant acestor povestiri pesimiste.

Op.: *À moi-même ennemi* (1933); *Septembre* (1936); *L'Orage du matin* (1942, Marele Premiu al Romanului al Academiei franceze); *La Gartempe* (1957); *Le Faussaire* (1964, Premiul Femina); *L'Iguane* (1966). Al.D.P.

BLASON, gen literar inaugurat în secolul al XV-lea prin lucrarea *Blason de fausses amours* (1486) de G. Alexis, al cărui apogeu se situează între 1535 și 1550. B. era un poem ce cînta pe scurt diferitele aspecte ale aceleiași teme, fie sub formă de elogii, fie sub formă de satiră. Subiectul preferat: diferitele elemente ale trupului feminin. M.S.

BLÉMONT *Léon-Émile* PETITDIDIER, zis ÉMILE (1839—1927), poet, prozator, dramaturg și critic de artă fecund. A întemeiat în 1872 „Société des poètes français" și „„La Maison de la poésie".

Op.: *Contes et féeries* (1866); *Poèmes d'Italie* (1870); *Les Oiseaux* (1896); *Théâtre légendaire* (1908); *Alphabet symbolique* (1910). M.S.

BLOCH *Jean* zis **JEAN-RICHARD** (1884—1947), romancier, dramaturg și eseist comunist; a întemeiat revista „L'Effort" (1910), devenită „L'Effort libre", apoi, împreună cu Romain Rolland*, revista „Europe"*. Îmbină expresia convingerilor sale revoluționare estetice și politice cu un exotism violent. A fost, începînd din 1942, crainic la Radio-France din Moscova; emisiunile sale din timpul războiului au fost adunate în volumul *De la France trahie à la France en armes*.

Op.: *Lévy* (1912); *Et C-ie* (1918); *La Nuit kurde* (1925); *Naissance d'une culture* (1936); *Le Dernier Empereur* (1926); *Toulon* (1944). Al. D.P.

BLONDEL DE NESLE (sf. sec. XII-înc. sec. XIII), truver, unul dintre primii autori ai liricii curtenești din nordul Franței. Prieten cu Conon* de Béthune și Gace* Brûlé, a cultivat în versuri armonioase, tema iubirii. Delicatețea, fidelitatea și constanța sa în dragoste și prietenie au făcut din el un personaj legendar: se spunea, încă din secolul al XIII-lea, că prin devotamentul și inteligența sa a contribuit la eliberarea regelui Richard Inimă de Leu, prizonier al ducelui de Austria. A.V.

BLONDIN *Antoine* (n. 1922), romancier fantezist, spirit anarhist. S-a afirmat, alături de Roger Nimier*, în rîndurile generației de tineri romancieri care au luat poziție după 1950 împotriva literaturii angajate.

Op.: *L'École buissonnière* (1949); *Les Enfants du Bon Dieu* (1952); *L'Humeur vagabonde* (1955); *Un Singe en hiver* (1959, Premiul Interaliat). Al.D.P.

BLOY *Léon* (1846—1917), scriitor postromantic, vizionar, cu tendințe mistice, revoltat permanent, adversar al moravurilor contemporane, al naturalismului și al democrației. Colaborator la „Gil* Blas" și la „Chat* Noir", întemeiază în 1886 foaia efemeră „Le Pal" în care-și proclamă dorința de a deveni „insuportabil tuturor", dorință reafirmată în autobiografia lui romanțată: *Le Désespéré*. Convertit la catolicism în urma căsătoriei cu daneza Jeanne Molbech (1890), **B** nu încetează totuși să acuze Biserica de a fi în solda Băncii; vede în Bani „virusul ciumei"; consideră Progresul „semnul precursor al sfîrșitului lumii". Întors la Paris, în 1900, după o scurtă expatriere în Danemarca (1898), împroașcă cu ura și revolta sa pe É. Zola* („acest cretin al Pirineilor"), întreaga școală naturalistă (în pamfletul *Je m'accuse*, 1900) și toți scriitorii și personalitățile de vază, cu excepția cîtorva, venerați de el drept maeștri spirituali (v. *Un brelan d'excommuniés*, *Barbey d'Aurevilly*, *Hello*, *Verlaine*). **B.** se impune prin vehemența pasiunilor sale, prin fervoarea unui misticism personal și prin calitățile sale de stilist.

Op.: *Propos d'un entrepreneur de démolitions* (1884); *Le Désespéré* (1887); *Le Salut par les Juifs* (1892); *Histoires désobligeantes* (1894); *La Femme pauvre* (1897); *Mon Journal* (1904); *Le Pélerin de l'absolu* (1914); *Le Symbolisme de l'Apparition* (1925). M.S.

BLUM *Léon* (1872—1950), scriitor și om politic, dreyfusist, socialist de dreapta, din 1902, care s-a opus unității de acțiune a socia-

liştilor cu comuniştii; prim-ministru al Franţei în perioada Frontului Popular (1936), închis în 1940, deportat în Germania (1943) şi eliberat în 1945. Critic literar fecund în tinereţe, colaborator la „Revue blanche", B. s-a consacrat după 1914 aproape exclusiv activităţii politice. Lucrarea sa esenţială, *A l'échelle humaine*, expresie a gîndirii sale politice, terminată în 1941, în timpul detenţiunii sale, încearcă conciliereа tezelor fundamentale ale marxismului cu umanismul occidental.

Op.: *En lisant* (1906—1909); *Au Théâtre* (1906—1910); *Du Mariage* (1907); *Stendhal et le beylisme* (1914); *Souvenirs sur l'Affaire* (1935); *Jaurès* (1937); *À l'Échelle humaine* (1945). M.S.

BODIN *Jean* (1530—1596), magistrat, filozof şi economist. Este cunoscut în istoria literelor mai ales prin lucrarea sa erudită *Les Six livres de la République* (traducere în limba franceză după versiunea latină publicată cu zece ani înainte: *Methodus...*), în care se arată teoreticianul şi partizanul unui absolutism regal întrucîtva îngrădit de existenţa unor state generale, în consecinţă diferit de cel preconizat de Machiavelli sau de Hobbes. Demonstrează de asemenea necesitatea de a ţine seama de raportul existent între climatul unei ţări şi instituţiile sale, şi reclamă libertatea comerţului precum şi egalitatea impozitelor. De menţionat lucrarea lui despre vrăjitori şi vrăjitorii, izvor important de cunoaştere a practicilor şi obiceiurilor vrăjitoreşti medievale.

Op.: *Methodus ad facilem historiam cognitionem* (1566); *Les Six livres de la république* (1576); *De la Démonomanie ou Traité des Sorciers* (1580); *Heptalomeres* (1581). I.N.

BOHÊME DE LA RUE DES CANETTES, grup de scriitori romantici minori şi famelici, imortalizaţi fantezist de Murger* în *Scènes de la vie de Bohême*. Dintre ei: Murger*, Privat d'Anglemont, Jean Wallon (*Colline* în opera lui Murger), Nadar, Alfred Delvau* şi muzicantul Schann (*Schaumard* în opera lui Murger). M.S.

BOHÊME GALANTE La, grup de scriitori romantici săraci, trăind din expediente, cu „sediul" în *impasse du Doyenné*. Dintre ei: Gérard de Nerval*, istoriograful lor (v. *La Bohême galante*), Théophile Gautier* şi Arsène Houssaye*. M.S.

BOILEAU-DESPRÉAUX *Nicolas* (1636—1711), om de litere, scriitor satiric, doctrinar şi critic literar. Fiu al unui grefier al Parlamentului din Paris, B. face studii de teologie şi drept, devine avocat în 1656, dar renunţă la orice slujbă un an mai tîrziu cînd moartea tatălui şi moştenirea ce-o capătă îi îngăduie să trăiască din veniturile sale. Pînă prin 1668 cultivă satira, după exemplul romanilor Horaţiu şi Iuvenal, şi al lui Mathurin Régnier*, dobîndind o reputaţie de pamfletar de temut (v. în special atacurile împotriva lui Chapelain*, din 1665), leagă prietenii trainice cu marii scriitori ai epocii (La Fontaine*, Molière*, Racine*) şi schiţează un *Dialogue des héros de roman*, parodie a romanelor-fluvii preţioase. După 1668 îşi afirmă convingerile estetice teoretice în cîteva lucrări cu caracter doctrinar: *Dissertation sur „Joconde"*, *Art poétique*, *Épîtres* (după modelul lui Horaţiu) şi traduce, liber, *Tratatul despre Sublim* atribuit la acea vreme lui Longin (sec. III e.n.). În 1677 devine, împreună cu Racine*, istoriograf al regelui; iar în clipele de răgaz

compune epopeea eroi-comică *Le Lutrin*. După 1687 ia parte la celebra *Querelle* des Anciens et des Modernes*, rămînînd consecvent cu sine însuși, deci partizan intransigent al Anticilor. Spre sfîrșitul vieții mai compune cîteva satire, încercînd între altele să învie lupta lui Pascal împotriva iezuiților cazuiști *(Satira XII, Sur l'Équivoque)* și a publicației lor: „Journal* de Trévoux". Teoriile lui B. sînt întemeiate pe rațiune și pe postulatele firescului în sine și a frumosului absolut; sînt tributare lui Aristotel *(Poetica)*, Longin *(Tratatul despre Sublim)*, Quintilian *(Institutio oratoria)* și Horațiu *(Epistola către Pizoni)*, utilizînd de asemenea, dintre scrierile teoretice ale precedesorilor săi francezi, pe cele ce se potriveau cu punctele lui de vedere (de ex. *Réflexions sur la poétique d'Aristote*, de Rapin*).

Considerînd arta literară o imitație a naturii (umane), B. postulează drept ideal al ei adevărul (sau verosimilul), condamnînd, de pe aceste poziții, atît tendințele prețioase cît și pe cele burlești, imaginația și excepționalul. Suportul artei este gîndirea *(„Avant donc que d'écrire, apprenez à penser")* iar călăuza ei sînt scriitorii antici și bunul simț (=rațiunea). Realizarea desăvîrșită a operei este în funcție de munca depusă, artistul, scriitorul (căruia, totuși, nu-i poate lipsi inspirația, harul) fiind cu precădere un artizan, ce-și șlefuiește îndelung stilul, forma artistică (ce se impune prin claritate, adaptare la subiect, discernămînt, simplitate și gust, avînd o valoare identică cu frumusețea morală a fondului). B. și-a concretizat teoriile în mai multe scrieri în proză și versuri, însumîndu-le în vestita *Artă poetică* (1674), patru cînturi, în versuri, sinteză a doctrinei clasice ce dominase veacul al XVII-lea și nicidecum breviar al ei, cum este considerată de obicei, dintr-o eroare de dată. *Arta poetică* apare *după* ce capodoperele marilor clasici văzuseră deja lumina rampei sau fuseseră tipărite, fiind mai curînd o consfințire a lor. În această lucrare B. introduce, pe lîngă enunțarea preceptelor generale (cînturile I și IV) expuse în formule lapidare cu valoare de lege *(„que toujours le bon sens s'accorde avec la rime"; „La raison pour marcher n'a souvent qu'une voie"; „Hâtez-vous lentement"* etc.) și descrierea amănunțită, circumstanțiată și exemplificată a genurilor literare minore (cîntul II: idila, elegia, oda, sonetul, epigrama, balada, madrigalul, satira, vodevilul și cîntecul, „chanson") și majore (cîntul III: tragedia, epopeea, comedia). În concluzie insistă asupra importanței rolului jucat de judecata marelui public și de posteritate — criteriu decisiv în aprecierea valorii operei de artă. Critica sa literară este întemeiată pe teoriile sale: lui B. îi lipsește simțul istoric și nesocotește, din înaltul olimpului clasic, valorile anterioare, operele evului mediu și ale Renașterii, precum și pe cele ale contemporanilor săi prețioși sau burlești (un Théophile de Viau* sau un Saint-Amant*). În schimb, cînd are de judecat opere și autori încadrați în canoanele clasice, aprecierile lui sînt infailibile, gustul sigur și nuanțat: îl atacă pe Chapelain*, ridiculizîndu-l și parodiindu-l fără cruțare; de asemenea pe Pradon* sau pe Quinault*. În schimb îi laudă pe Racine*, pe Corneille*, pe Molière*, apărîndu-i la nevoie față de detractori, arătîndu-se mai clarvăzător decît mulți alți critici ulteriori, obtuzi față de fenomenul literar viu, contemporan, cum a fost de pildă, în timpul romantismului, Sainte-Beuve*. B., poetul, se dovedește

a fi, în satire și epistole, un scriitor de bună calitate; realist, incisiv, și caustic, plin de vervă și haz, cunoaște bine arta mînuirii versului, a transpunerii actualității în imagini pitorești și veridice. I s-ar cuveni și chiar se impune, din acest punct de vedere, reabilitarea. Căci posteritatea s-a arătat nerecunoscătoare față de B.: nu vede într-însul, judecînd după criteriile moderne ce reclamă o libertate totală în artă și exaltă această libertate, decît pe dogmaticul sever și intransigent, pe inamicul îngust la minte al latitudinii nețărmurite acordate scriitorilor de a da frîu liber imaginației și spiritului lor creator, nesocotindu-i astfel rolul istoric și activitatea dinamică, entuziastă, desfășurată pe tărîmul criticii literare. (Acad. fr.: 1684.)

Op.: *Chapelain décoiffé* (*în colab.* cu Gilles Boileau) (1665); *Satires* (I—VII: 1666; VIII—IX: 1668; X: 1694; XI: 1701; XII: post. 1716); *Dissertation sur „Joconde"* (1669); *Art poétique* (1674); *Épîtres* (I—IV: 1674; V: 1675; VI—IX: 1683; X—XII: 1698). M.S.

BOILEAU *Gilles* (1631—1669), fratele mai vîrstnic al lui Nicolas Boileau*, avocat și om de litere. Autorul unor studii asupra lui Epictet și Laertius, precum și al unor satire și epigrame îndreptate în special împotriva lui Ménage* și Scarron*. M.S.

BOINDIN *Nicolas* (1676—1751), autor de comedii, membru al Academiei* de Inscripții din 1706.

Op.: *Le Bal d'Auteuil* (1702); *Le Port de mer* (1704); *Lettres historiques sur tous les spectacles de Paris* (1719). M.S.

BOISDEFFRE *Pierre* DE (n. 1926), director al Radiodifuziunii, romancier, istoric și critic literar. Se impune prin obiectivitatea, luciditatea și perspicacitatea judecăților sale privind evoluția gîndirii și a tendințelor scriitorilor contemporani. Deși nu face figură de novator în critică, întemeind-o pe criterii tradiționale, lucrările lui, solid documentate, pot constitui izvoare sigure de referință.

Op.: *Métamorphoses de la littérature* (1950, Marele Premiu al criticii); *Barrès parmi nous* (1952); *André Malraux* (1952); *Une histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui* (1958; 1964); *Kafka* (1960); *Où va le roman?* (1962); *Dictionnaire de littérature contemporaine* (1962); *Vie d'André Gide 1869—1951, essai de biographie critique* I (1970). Al. D.P.

BOISROBERT *François* LE MÉTEL, abate DE (1592—1662), avocat și poet; și-a abjurat credința protestantă (1621), ajungînd curînd abate (1623). Colaborează cu Théophile de Viau*, Saint*-Amant și Charles Sorel* la libretul baletului *Les Bacchanales* (1623). Devine secretarul literar neoficial al cardinalului de Richelieu (1627), face apoi parte din echipa de cinci autori a acestuia. Este introdus la Hôtel de Rambouillet* unde obține un succes deosebit. A scris 18 piese de teatru mediocre, dintre care *Pyrandre et Lysimène*, și cîteva povestiri galante. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Pyrandre et Lysimène ou l'heureuse tromperie* (1633); *Épîtres en vers* (1647—1659); *Nouvelles héroïque et amoureuses* (1657). M.S.

BOISSARD *Maurice* v. **LÉAUTAUD** *Paul*

BONNEFOY *Yves* (n. 1923), poet liric, de inspirație mistică și filozofică. Opera lui poetică, profund pesimistă, legată de filozofiile lui Heraclit, Hegel și Heidegger, formează o sinteză reușită a valorilor poetice principale de la Baudelaire pînă în zilele noastre, fiind caracterizată de însuși B. drept o „teologie negativă" avînd drept scop distrugerea ideilor de elan vital și de supraviețuire, de umanism tradițional și de credință religioasă, cum și căutarea unei noi speranțe, a unei posibilități de renaștere spirituală.

Op.: *Du Mouvement et de l'Immobilité de Douve* (1953); *Hier régnant Désert* (1958); *Rimbaud par lui-même* (1960); *L'Improbable* (1960); *Pierre écrite* (1965); *L'Affirmation et l'écume* (1967). Al. D.P.

BORDEAUX *Henry* (1870—1963), romancier, eseist și dramaturg. Scriitor tradiționalist, pe linia lui P. Bourget*, catolic intransigent, B. a publicat peste șaizeci de romane ilustrînd morala conformistă burgheză și catolică, în care sacrificiul și abnegația își găsesc întotdeauna o recompensă. (Acad. fr.: 1919.)

Op.: *Les Roquevillard* (1906); *La Robe de laine* (1910); *La Neige sur les pas* (1911); *La Revenante* (1932); *Histoire d'une vie* (11 vol. 1951—1966). M.S.

BORDIER *Roger* (n. 1923), romancier și poet. Opera lui B., deși excluzînd modernismul agresiv, se înscrie în logica preocupărilor acestui secol, confruntînd omul cu situațiile actuale cele mai diferite și reclamînd imperios necesitatea existenței pentru fiecare om a unui ideal ce trebuie apărat cu credință și fidelitate.

Op.: *Les Épicentres* (1956); *Jeu de glace* (1958); *La Cinquième Saison*, (1958); *Les Blés* (1961); *Le Mime*, (1963); *L'Entracte* (1965); *Un Âge d'or* (1967). M.S.

BOREL *Pierre*, D'HAUTERIVE, zis **PÉTRUS** (1809—1859). Arhitect, apoi pictor și poet. Adoptă porecla de *Le Lycanthrope*. Romantic înfocat, afișează o atitudine violent antiburgheză. A lăsat o culegere de versuri *(Rhapsodies)*, o culegere de nuvele și un roman. Acestea din urmă, puțin cunoscute de contemporani, dar mult apreciate ulterior de suprarealiști, au o vădită tendință antisocială, autorul arătîndu-se obsedat de ideea morții și un apologet al sinuciderii.

Op.: *Rhapsodies* (1832); *Champavert, contes immoraux* (1833); *Madame Putiphar* (1839). M.S.

BORNIER *Henri* DE (1825—1901), poet și dramaturg de un romantism prudent, totodată oratoric și academic. (Acad. fr.: 1893.)

Op.: *Dante et Béatrix* (1853); *La Fille de Roland* (1875); *Les Noces d'Attila* (1880). M.S.

BORON *(Hélie)* (?-?), poet de la curtea lui Henric III al Angliei.

Op.: *Tristan; Giron le Courtois.* A.V.

BORY *Jean-Louis* (n. 1919), romancier și critic literar, observator atent și lucid al oamenilor simpli și al evenimentelor istorice prin care aceștia trec într-o căutare neîndemînatică, înfrigurată sau emoționantă a unui ideal de viață, a unui stil de viață.

Op.: *Mon village à l'heure allemande* (1945, Premiul Goncourt); *Une vie de château* (1954); *La Sourde oreille* (1958); *L'Odeur*

Scanned with OKEN Scanner

de l'herbe (1962); *Eugène Sue, le roi du roman populaire* (1962); *Tout feu tout flamme* (1966). M.S.

BOSCO *Henri* (n. 1888), romancier și poet. Poet în proză al locurilor natale, B. a zugrăvit în romanele sale totodată realiste și fantastice o Provență tainică, unde legăturile omului cu natura și cu strămoșii au ceva mistic, impenetrabil și fatal. A obținut în 1968 Marele Premiu de Literatură al Academiei franceze.

Op.: *Pierre Lampedouze* (1924); *L'Âne culotté* (1937); *Le Mas Théotime* (1945, Premiul Th. Renaudot); *Malicroix* (1948); *Sabinus* (1956); *Un Oubli moins profond* (1961); *Le Chemin de Monclar* (1962). Al. D.P.

BOSQUET *Alain* (n. 1919), poet, eseist și romancier, trecut prin experiența suprarealistă dar și prin filozofiile desperării caracteristice pentru generația care s-a afirmat după al doilea război mondial. Spirit sceptic, obsedat de groaza dezintegrării cosmice, convins de puterea magică a limbajului și cultivînd imaginea insolită, a scris mai multe volume de versuri, romane și lucrări de critică asupra poeziei actuale, în care își exprimă părerile și obsesiile.

Op.: *À la mémoire de ma planète* (1948); *Langue morte* (1951); *Ni singe ni dieu* (1953); *Premier Testament* (1959); *Verbe et vertige* (1961); *Les Petites Éternités* (1964); *La Confession mexicaine* (1965, Premiul Interaliat). Al. D.P.

BOSSANGE *Marie-Henri-Adolphe*, zis **NEMO** (1797—1862), publicist, redactor la „Gazette* de France" (rubrica: *Lettres à ma voisine*), apoi director la „Mercure* de France" și dramaturg.

Op.: *Des Crimes et des peines capitales* (1831), *Clotilde* (1832); *La Famille de Lusigny* (1832). M.S.

BOSSE *Abraham* (1611—1678), gravor, membru de onoare al Academiei* regale de pictură și sculptură (1651), întemeietorul unei școli de desen și gravură la Saint-Denis-de-la-Chartre, teoretician al artei și estetician de seamă al vremii sale; și-a concretizat concepțiile în lucrarea *Le Peintre converty aux précises et universelles règles de son art* (1667). M.S.

BOSSUET *Jacques-Bénigne* (1627—1704), episcop, predicator și scriitor, una dintre figurile proeminente ale Bisericii Catolice franceze din secolul al XVII-lea. După studii temeinice într-un colegiu de iezuiți din Dijon (1635—1642), B. se stabilește la Paris unde urmează cursuri de teologie și filozofie la Collège de Navarre. Este introdus în lumea saloanelor, asistă la întruniri mondene și predică de mai multe ori, fiind în vîrstă de numai 16 ani, la Hôtel de Rambouillet*, gîndirea și purtarea fiindu-i orientate de învățătura Sfîntului Vincent* de Paul. Întors la Paris, după o lungă ședere la Metz (1640—1659), unde fusese numit canonic, se face cunoscut prin predicile violente, înflăcărate, pe care le ține la Minimi, la Carmeliți și la Luvru. Este numit episcop de Condom (1669) și preceptor al Delfinului (1670—1680); pronunță discursuri funebre (de pildă, în memoria principeselor Henriette de France, 1669, și Henriette d'Angleterre, 1670) care impresionează întreaga Curte; devine duhovnicul principesei moștenitoare, apoi al ducesei de Bourgogne, în sfîrșit episcop al orașului Meaux (1681—1704).

Catolic convins, prelat conștiincios, B. a fost înainte de toate om de acțiune, consacrîndu-și viața luptei intransigente pentru întărirea și strălucirea Bisericii Catolice împotriva protestanților și a tuturor spiritelor care i-ar fi putut știrbi unitatea: quietiști, jansenișți, cazuiști, oameni de știință sau filozofi: „*Răul face progrese...* scrie el în 1687 unui prieten. *Se strecoară*[...] *o libertate de judecată care are drept rezultat exprimarea îndrăzneață și fără considerație față de tradiție, a ceea ce gîndește*". Toate operele sale, *Discursuri funebre*, *Predici* sau opere teoretice urmăresc în consecință același scop de preamărire și întărire a Bisericii. *Discursurile funebre* (dintre care, mai emoționante, cele rostite la moartea ducesei de Orléans și a prințului de Condé) subliniază nimicnicia omului în fața morții care trebuie să-l găsească pe creștin pregătit în orice clipă, în joc fiindu-i fericirea veșnică; conțin de asemenea, analiza, sub prisma creștină-catolică, a evenimentelor la care participase cel decedat și portretul lui psihologic, idealizat. *Predicile* (rostite la Metz, 1652—1658, și la Paris, 1659—1669, publicate postum) amintesc îndrăzneț mai-marilor zilei abaterile săvîrșite de la legea creștinească, samavolniciile și nedreptățile înfăptuite, precum și datoriile morale și sociale ce le revin. Se impun prin elocința lor caldă și sinceră, prin stilul direct, simplu, familiar, rareori retoric, prin violența invectivelor adresate regelui și Curții. Dintre lucrările filozofice și istorice, două reținem mai ales atenția posterității: *Discours sur l'histoire universelle* și *Politique tirée de l'Écriture sainte* (aceasta din urmă neterminată), scrise amîndouă în folosul elevului său, Delfinul Franței, și întemeiate pe învățămintele Scripturii. În *Discours...*, B. afirmă necesitatea cunoașterii și studierii istoriei popoarelor, izvor de învățăminte pentru oameni în genere, dar mai ales pentru principi și regi, evenimentele istorice fiind însă considerate de el ca manifestări ale voinței divine, atotputernice, hotărîtă să asigure triumful creștinismului. Spiritul apologetic al lucrării, lipsa de surse istorice autentice, arbitrarul cronologiei prezentate îi răpesc orice valoare istorică, documentară. Este interesantă prin faptul că reprezintă o primă încercare — ce-i drept de pe poziții teologice — de explicare sistematică, filozofică, a istoriei, a desfășurării evenimentelor, prin exemplele de energie morală propuse și prin stilul clasic evoluat în care este scrisă. *Politique...* constituie urmarea firească a *Discursului...* B. încearcă să dovedească, cu o argumentare subtilă de teolog, excelența monarhiei creștine și absolute de drept divin pe care o opune Statului laic preconizat de gînditorii protestanți ai epocii, insistînd însă și asupra îndatoririlor și obligațiilor ce revin monarhilor. Istoria literelor îl studiază în primul rînd pentru calitățile lui de prozator, pentru stilul lui clasic desăvîrșit. (Acad. fr.: 1671.)

Op.: *Exposition de la doctrine de l'Église catholique* (1671); *Discours sur l'Histoire Universelle* (1681); *Oraisons funèbres* (1669—1687); *Histoire des variations des Églises protestantes* (1688); *Maxime et réflexions sur la comédie* (1694); *Méditations sur l'Évangile* (1695); *Instruction sur les états d'oraison* (1697); *Politique tirée des propres paroles de l'Écriture sainte* (1678—1700, publ. post. 1709); *Traité de la connaissance de Dieu et de soi-même* (post. 1722, 1846); *Traité de la concupiscence* (1694, publ. post. 1732); *Sermons* (post. 1772). M.S.

BOST *Pierre* (n. 1901), romancier în stil tradiţional al vieţii burgheze de după primul război mondial.
Op.: *L'Imbécile* (1923); *Homicide par imprudence* (1924); *Faillite* (1928); *Scandale* (1931, Premiul Th. Renaudot); *Monsieur Ladmiral va bientôt mourir* (1945). M.S.

BOUCHET *Guillaume sieur* **DE BROCOURT** (1514?—1594?), scriitor erudit, librar şi tipograf. B. îşi datorează notorietatea scrierii *Les Serées* (1584; 1597, 1598) în care redă o serie de conversaţii depănate în jurul unei mese de cîţiva burghezi, discuţii interesante prin amănuntele date asupra obiceiurilor şi moravurilor burgheze de la sfîrşitul secolului al XVI-lea. I.N.

BOUCHET *Jean* (1476—1557?), istoric şi poet fecund dar mediocru din şcoala *Grands Rhétoriqueurs**, cunoscut mai ales prin lucrarea *Le Temple...* în care face elogiul limbii franceze şi al celor care au cultivat-o.
Op.: *L'Amoureux transi sans espoir* (1502?); *Le Temple de la bonne renommée* (1516); *La Fleur et Triomphe de cent et cinq rondeaux...* (1540). I.N.

BOUCHOR *Maurice* (1855—1929), poet şi prozator ce a evoluat de la veselie şi vervă ironică spre un idealism mistic, cu tendinţe moralizatoare ilustrat mai ales în cîteva drame amintind de spiritul vechilor mistere* medievale.
Op.: *Chansons joyeuses* (1875); *Le Faust moderne* (1878); *Contes parisiens* (1880); *Dieu le veut* (1888); *Michel Lando* (1892); *Il faut mourir* (1907). M.S.

BOUFFLERS *Stanislas-Jean*, marchiz **DE** (1738—1815), cavaler de Malta, emigrat în timpul Revoluţiei, membru al Academiei din Berlin (1797). Este autorul unor versuri spirituale, cu subiecte mondene, publicate în *Almanach* des Muses* şi al unor povestiri apreciate de contemporani. (Acad. fr.: 1788.)
Op.: *Aline, reine de Golconde* (1761); *Le Coeur* (1763); *Poésies et Pièces fugitives* (1782); *Le Derviche* (1810). M.S.

BOUHÉLIER *Georges* LEPELLETIER DE BOUHÉLIER v. **SAINT GEORGES DE BOUHÉLIER.**

BOUHOURS *Dominique* (1628—1702), gramatician şi critic literar de mare autoritate şi vogă, moştenitorul concepţiilor despre limbă ale lui Vaugelas*, unul dintre obişnuiţii salonului d-rei de Scudéry*. Boileau* îi preţuia părerile, deşi uneori nu concordau cu ale sale (de pildă în ceea ce-l priveşte pe Ronsard* despre care B. afirma: „Ronsard a fost primul care a alungat barbaria din Franţa inspirînd înaintaşilor noştri dragostea şi gustul literelor"); La Fontaine* şi Saint-Évremond* i le respectau, iar Racine* i-a trimis una din tragediile sale, rugîndu-l să-i verifice greşelile de limbă.
Op.: *Entretiens d'Ariste et d'Eugène* (1671); *Doutes sur la langue française* (1674); *Nouvelles remarques sur la langue française* (1675); *Manière de bien penser dans les ouvrages de l'esprit* (1687); *Pensées ingénieuses des Anciens et des Modernes* (1691). M.S.

BOUILHET *Louis* (1822—1869), poet şi dramaturg, prieten cu Flaubert*. Poemul său *Melaenis* (1851) anunţă reîntoarcerea la antichi-

tate a Școlii Parnasiene. Alte poeme ilustrează legătura dintre poezie și știința modernă.
Op.: *Festons et Astragales* (1859); *Dernières chansons* (1872); *Madame de Montarcy* (1856); *La Conjuration d'Amboise* (1866). M.S.

BOUILLY *Jean-Nicolas* (1763—1842), dramaturg din perioada revoluționară, autor cu precădere de comedii și opere-comice, judecător la Tribunalul civil și acuzator public către 1791 și 1799.
Op.: *L'Abbé de l'Épée* (1795); *Le jeune Henri* (1797; muzica de Méhul); *Fanchon la Vielleuse*, (1803); *Valentine de Milan* (1822); *Léonore* (1798, care a servit de bază libretului operei *Fidelio* de Beethoven). M.S.

BOULAINVILLIERS [-vi-lje] *Henri* conte DE (1658—1722), istoric și publicist, apărător și susținător al tezei (împotriva căreia se va ridica Montesquieu*, în *L'Esprit de Lois*) despre superioritatea absolută a nobilimii și despre necesitatea menținerii privilegiilor ei tradiționale — teză întemeiată în Franța pe existența a două rase: cea a galilor (autohtoni supuși) și cea a francilor (învingători), dintre care a doua, a francilor, își dobîndise prin lupte calitatea nobiliară și preeminența ce i se cuvenea în cadrul statului. Poziției sale pronobiliare îi corespundea, firește, o poziție răspicat antiabsolutistă, B. arătîndu-se partizanul unei monarhii luminate ce urma să cîrmuiască cu sprijinul Statelor generale. Operele sale au circulat în manuscris, fiind publicate abia după moartea lui.
Op.: *Histoire de l'ancien gouvernement de France avec quatorze lettres historiques sur les Parlaments ou États Généraux* (post. 1727); *État de la France* (post. 1727); *Mémoire pour la noblesse de France contre les ducs et pairs* (post. 1732). I.N.

BOULANGER *Daniel* (n. 1922), romancier și nuvelist, cronicar malițios și poetic al vieții provinciale rezonabile, convenționale, dar și insolite.
Op.: *L'Ombre* (1958); *La Rue froide* (1960); *Le Téméraire* (1962); *Les Noces du Merle* (1964); *La Mer à cheval* (1965). M.S.

BOURBON-BUSSET *Jacques* DE (n. 1912), romancier și eseist fecund, de factură tradiționalistă, ale cărui opere sînt axate în jurul temei cunoașterii propriei persoane și a refuzului ascetic al pasiunilor.
Op.: *Le Silence et la joie* (1957, Marele Premiu al Romanului al Academiei franceze); *Mémoires d'un lion* (1960); *La Nuit de Salerne* (1965); *La Nature est un talisman, Journal I* (1966); *Les Arbres et les Jours, Journal II* (1967). M.S.

BOURDALOUE *Louis* (1632—1704), iezuit, orator celebru, asemuit cu Bossuet*. Predicile sale (*Sermons du R.P. Bourdaloue*, post. 1707), ținute la Versailles în fața lui Ludovic XIV și a Curții (1669—1696), au fost apreciate pentru rigoarea doctrinei, logica strînsă a expunerii, intransigența poziției și gîndirii. M.S.

BOURDET *Édouard* (1887—1945), dramaturg, administrator al Comediei franceze (1936—1940), autor de piese bulevardiere și de satiră socială, pe linia lui H. Becque*.
Op.: *Vient de paraître* (1927); *Les Temps difficiles* (1934); *Margot* (1935); *Fric-Frac* (1936); *Père* (1944). Al.D.P.

BOURGES *Élémir* (1852—1925), romancier și ziarist, întemeietorul revistei „Revue des chefs-d'oeuvre" (1881—1886) și colaborator la

„Le Gaulois“ (1884—1885). Romanele sale zugrăvesc situații tulburi, incestuoase, determinate de o inexorabilă fatalitate sau de pasiuni nestăvilite. (Acad. Goncourt: 1900.)

Op.: *Sous la hache* (1883); *Le Crépuscule des dieux* (1884); *Les oiseaux s'envolent et les fleurs tombent* (1893); *La Nef* (I, 1904; II, 1922). M.S.

BOURGET *Paul* (1852—1935), romancier moralizator și psihologizant; critic literar sensibil și perspicace. La început adept al determinismului lui Taine* pe care-l aplică la cercetarea și descrierea sufletelor eroilor săi (v. *Cruelle énigme*, *André Cornélis*), B. devine curînd, în numele moralei, adversarul vechiului său maestru, punînd în termeni energici problema responsabilității morale a scriitorului (v. romanul *Le Disciple* în care eroul principal, Robert Greslou, discipolul filozofului determinist Adrien Sixte — alias Taine — este prezentat drept responsabilul moral al sinuciderii unei fete seduse de el). Convertit la catolicism, prieten cu M. Barrès* și adept al tradiționalismului politic, B. pune după 1901 pana sa „în slujba ordinii“, transformîndu-și romanele într-o „apologetică experimentală“, apărare a ideilor conservatoare pe un ton didactic și oratoric. (Acad. fr.: 1894.)

Op.: *Cruelle énigme* (1885); *André Cornélis* (1887); *Le Disciple* (1889); *Une idylle tragique* (1896); *Le Démon de Midi* (1915); *Nos actes nous suivent* (1927); *Au service de l'ordre* (1929). M.S.

BOURNIQUEL *Camille* (n. 1918) romancier, poet și eseist sensibil și neliniștit, obsedat de scurgerea inexorabilă a timpului, scrupulos observator al sufletelor. Colaborator permanent al revistei personaliste „Esprit“*.

Op.: *Retour à Cirgue* (1953); *Le Blé sauvage* (1955); *L'Été des solitudes* (1960); *Le Lac* (1964). M.S.

BOURSAULT *Edme* (1638—1701), dramaturg și poet, polemist plin de vervă, al cărui nume mai este azi menționat în legătură cu marii autori pe care i-a ironizat în comediile și nuvelele sale: Molière* (criticat în comedia *Le Portrait du peintre*, răspuns la *La Critique de l'École des femmes* în care B. crezuse că se recunoaște în personajul *Lysidas*), Boileau* (în comedia *Satire des satires*) și Racine* (în nuvela *Artémise et Poliante*, o șarjă la adresa reprezentării lui *Britannicus*).

Op.: *Le Portrait du peintre ou La Contre-critique de l'École des Femmes* (1663); *Satire des satires* (1669); *Artémise et Poliante* (1670); *Le Mercure galant* (1679); *Les Mots à la mode* (1694, satiră la adresa vocabularului afectat); *Ésope à la ville* (1690); *Ésope à la Cour* (1701). M.S.

BOUSQUET *Joë* (1897—1950), poet, critic și eseist, format în perioada suprarealistă. Poezia lui, de esență metafizică, prezintă o veșnică pendulare între actul voluntar și conștient și avîntul necontrolat al inspirației. Cronicile sale despre poezie din revista „Cahiers* du Sud“ sînt tot atîtea mărturii ale acestei sfîșietoare contradicții.

Op.: *Une passante bleue et blonde* (1934); *La Tisane des sarments* (1936); *Traduit du silence* (1941); *La Neige d'un autre âge* (1952); *Les Capitales* (post. 1955). Al. D.P.

Scanned with OKEN Scanner

BOUTROUX *Étienne-Émile-Marie* (1845—1921), filozof francez, profesor la universităţile din Montpellier, Nancy şi Sorbona* (1885), care a demonstrat importanţa contingenţei şi a progresului. *(De la contigence des lois de la nature).*
L-a numărat pe Bergson* printre elevii săi. (Acad. fr.: 1912.)
Op.: *De l'idée de loi naturelle dans la science et la philosophie* (1895); *Études d'histoire de la philosophie* (1897); *Pascal* (1900); *Science et religion dans la philosophie contemporaine* (1908); *William James* (1911). M.S.

BOYER *Claude* (1618—1698), autor dramatic fecund. A compus 22 tragedii, pastorale şi opere muzicale azi uitate. Numele lui rămîne cunoscut în special prin epigramele şi aluziile ironice de care Boileau*, Furetière* şi Racine* nu l-au cruţat.
Op.: *Porcie* (1646); *Porus* (1648); *Policrite* (1662); *Agamemnon* (1680); *Judith* (1695). M.S.

BOYLESVE [bwa-lɛ:(-)v(ə)] *René* TARDIVEAUX, zis **RENÉ** (1867—1926), romancier al moravurilor provinciale şi al dragostei libertine. Acţiunea romanelor sale se desfăşoară într-o atmosferă voluptoasă, aproape dannunziană, privită cu o ironie discretă prin care străbate un pesimism latent, uşor perceptibil. (Acad. fr.: 1918.)
Op.: *Mademoiselle Cloque* (1899); *La Becquée* (1901); *Le Parfum des îles Borromées* (1898); *La Leçon d'amour dans un parc* (1902); *Nouvelles leçon d'amour dans un parc* (1925). M.S.

BRACH *Pierre* DE (1548?—1605). Poet bordelez, influenţat de grupul Pleiadei*.
Op.: *Poèmes* (1576). I.N.

BRANTÔME *Pierre* DE BOURDEILLE *seigneur* DE (1540—1614), militar, curtezan şi diplomat, a călătorit în Italia, Scoţia, Anglia, Portugalia, Spania, Malta şi Maroc, şi a luptat în special în războaiele civile din Franţa. Rămas infirm la 45 ani în urma unui accident, începe să-şi redacteze *Memoriile*. Scrise într-un stil viu şi natural, ele constituie o bogată galerie de portrete şi, totodată, o cronică scandaloasă a vremii lui. Deşi păcătuiesc prin superficialitate, lipsă de acţiune şi subiectivitate, înfăţişează o frescă vie şi colorată a epocii în care a trăit.
Op.: *Mémoires de messire Pierre de Bourdeille seigneur de Brantôme contenant les vies des dames illustres de son temps* (8 vol., post. 1665). (Memoriile cuprind: *Vies des hommes illustres et des grands capitaines*, *Vies des dames galantes* şi *Vies des dames illustres*). I.N.

BRASILLACH *Robert* (1909—1945), romancier, poet, critic literar din grupul *l'Action française*. Colaboraţionist, condamnat la moarte în 1944 şi executat. Înaintea celui de-al doilea război mondial era considerat drept unul dintre criticii de seamă ai generaţiei sale.
Op.: *Virgile* (1931); *Histoire du Cinéma* (1935); *L'Enfant de la Nuit* (1935); *Animateurs de théâtre* (1936); *Le Marchand d'oiseaux* (1937); *Comme le temps passe* (1937); *Corneille* (1938); *Notre avant-guerre* (1941); *Chénier* (post., 1947); *Poèmes de Fresnes* (post. 1949). Al. D.P.

BRASSENS *Georges* (n. 1920), poet şi şansonetist. Cîntecele lui (publicate în 1963, în colecţia *Poètes d'aujourd'hui*, Seghers) se înscriu

pe linia unei tradiții totodată populară și rafinată ce merge de la baladele lui Fr. Villon* la cele ale lui Paul Fort*, de la truculența *fabliau*-ului medieval la tristețea melancolică a cîntecelor anonime de jale. M.S.

BRÉBEUF *Georges* DE (1617—1661), poet prețios și monden, scriitor burlesc, prieten cu Conrart*, Ménage*, Chapelain* și Corneille*. Se face cunoscut prin publicarea lucrării *La Gageure* — culegere de 150 de epigrame și madrigaluri îndreptate împotriva femeilor fardate — care stîrnește admirația lui Guez de Balzac* și Voiture* — și a cîtorva adaptări parodice hazlii după Virgiliu și Lucan.
Op.: *L'Énéide de Virgile en vers burlesques* (1650); *La Pharsale de Lucain ou les guerres civiles de César et de Pompée en vers françois* (1654); *Lucain travesty en vers enjouez* (1656). M.S.

BRÉMOND *Henri* (1865—1933), eseist și istoric. Iezuit, apoi preot, B. a publicat numeroase lucrări erudite tratînd despre evoluția spiritului religios în Franța, numele său impunîndu-se lumii literare cu ocazia polemicilor ce-l opun baronului Seillière* în legătură cu romantismul* al cărui caracter mistic B. îl apără *(Pour le Romantisme)*. Eseurile lui ulterioare sînt axate în jurul problemei „poeziei pure" (formulă lansată de P. Valéry* în 1920), B. pledînd pentru înrudirea dintre extazul religios și cel poetic. (v. *Poésie pure)* (Acad. fr.: 1923.)
Op.: *Histoire littéraire du sentiment religieux en France* (11 vol., 1916—1936); *Pour le Romantisme* (1924); *La Poésie pure* (1926); *Prière et poésie* (1926). Al. D.P.

BRETON *André* (1896—1966), poet, șeful școlii suprarealiste, născut în orășelul Tinchebray (Orne). Studiază medicina la Paris; este mobilizat în 1915 și afectat ca medic în centre de neuropsihiatrie. Îi întîlnește pe Jacques Vaché* (la Nantes, 1916, „spiritul însuși al umorului") și pe Apollinaire (1917), printre admiratorii căruia se va număra. Se inițiază în psihanaliza lui Freud; participă la mișcarea Dada* (1919—1921), întemeiază împreună cu L. Aragon* și Philippe Soupault* revista „Littérature"* (1919); compune în colaborare cu Soupault o operă cu adevărat suprarealistă (prima de acest fel!), *Les Champs magnétiques*, în care folosește procedeele scrisului (dicteului) automat. Face cunoștință cu Freud (Viena, 1921) și întreprinde, împreună cu Crevel*, Desnos*, Éluard*, Péret* și Picabia* un șir de experiențe asupra inconștientului și somnului hipnotic. Publică volumul de poeme *Clair de terre* (1923) prin titlul căruia afirmă dorința de a adera la realitate, de a nu se pierde în visări sub clar de lună.
În 1924 precizează pozițiile și obiectivele sale și ale grupului său în *Manifestul suprarealismului*, definind procedeele ce urmau a fi folosite: automatismul psihic pur, dicteul gîndirii, utilizarea revelațiilor onirice etc. Revista grupului, „Littérature", devine „La Révolution surréaliste". Propune — și efectuează — integrarea mișcării în acțiuni de revendicări pe plan social. Publică un al doilea *Manifest* (1930) și schimbă din nou numele revistei în „Le Surréalisme au Service de la Révolution". Se înscrie în P.C.F., studiază marxismul și impune studierea lui în cadrul grupului; însă contradicțiile dintre practica revoluționară și disciplina de

partid, pe de o parte, și exigențele experiențelor onirice pe de alta adîncindu-se, renunță la angajarea comunistă. Această schimbare de atitudine provoacă scindarea, curînd pulverizarea mișcării, părăsită rînd pe rînd de Aragon*, Éluard*, Desnos*, Soupault* etc. B. continuă să militeze pentru „integritate suprarealistă", afirmînd „independența ireductibilă a mișcării" față de orice control exterior. Întreprinde călătorii la Praga și în insulele Canare; își expune teoriile în eseuri și manifeste, organizează 8 expoziții suprarealiste (ultima în 1959) la Londra și Paris. În 1940, cum regimul de la Vichy interzicea publicarea *Antologiei umorului negru*, pleacă în Statele Unite de unde se întoarce în 1946. Pînă în anul morții continuă să publice opere suprarealiste, militînd totuși și pe plan social, prin aderarea lui la *Frontul uman*, prin luarea unei atitudini potrivnice războiului din Algeria, prin fundarea în 1961 a revistei „La Brèche-Action surréaliste". B. a trăit din plin revolta sub toate aspectele ei iar atitudinea iconoclastă era la el înnăscută. O mare dorință de puritate morală și intelectuală, o voință nezdruncinată de a afirma drepturile imprescriptibile ale visului, o căutare desperată a unității omului, conturează fizionomia morală a acestei puternice personalități.

Opera lui poetică este un exemplu de suprarealism integral și constituie o reînnoire radicală a căilor poeziei, principiul adevăratei poezii fiind după B. „eliberarea necondiționată a produselor vieții psihice", grație „caracterului spontan și creator al automatismului verbo-vizual" (v. *Point du Jour*, *Le Message automatique*, 1934). Caută insolitul, miraculosul realității cotidiene, „poezia ciudată a orașelor colosale"; prin înregistrarea necontrolată a stărilor psihice, a imaginilor și cuvintelor, eliberează „limbajul, scrisul poetic, fantasticul neașteptatului". Încearcă să realizeze unitatea omului prin întretăierea celor două căi ale imaginarului (poezie, poate nebunie) și ale științei (activitate practică, politică). Creează o adevărată mistică a femeii (reminiscență a vechii dragoste curtenești — v. **COURTOISIE**) și a iubirii privite atît sub unghiul erotismului, al senzualității, cît și sub cel al spiritualității pure, al iubirii platonice, iubirea fiind, după B. „cheia fermecată" care descuie taina universului, permițînd eliberarea de sub jugul mecanismelor și prejudecăților sociale, ale timpului și spațiului" (v. *Nadja*, *Les Vases communicants*, *Le Revolver à cheveux blancs*, *L'Amour fou* etc.). Poemele sale, bogate în imagini surprinzătoare, sînt străbătute de un „fior al întîlnirilor neprevăzute" — care-i conferă un loc de frunte nu numai printre poeții grupului său, ci și printre marii poeți moderni ai secolului.

Op.: *Mont de Piété* (1918); *Les Champs magnétiques* (în colab. lui Ph. Soupault, 1920); *Clair de Terre* (1923); *Manifeste du surréalisme* (1924); *Les Pas perdus* (1924); *Nadja* (1928); *Le Surréalisme et la peinture* (1928); *Second Manifeste du Surréalisme* (1930); *Les Vases communicants* (1932); *L'Amour fou* (1937); *Arcane 17* (1945); *La Clef des champs* (1953); *L'Art magique* (1957). Al. D.P.

BRIEUX *Eugène* (1858—1932), dramaturg, autor de piese cu tează, preocupat de probleme morale și sociale pentru care propune soluții practice. (Acad. fr.: 1909.)

Op.: *Ménages d'artistes* (1890); *Blanchette* (1892); *L'Engrenage* (1896); *La Robe rouge* (1900); *Les Hannetons* (1906); *L'Enfant* (1923); *La Famille Lavolette* (1926). M.S.

BRIGADE La, a) numele inițial, adoptat în 1549, al grupului de poeți ce aveau să constituie Pleiada*; b) grup de poeți admiratori ai poeziei Pleiadei*, printre care: Benserade*, D'Aubignac* și Chapelain*. M.S.

BRILLAT-SAVARIN *Anthelme* (1755—1826), magistrat, epicurian spiritual și om de cultură, autorul unui tratat de gastronomie: *La Physiologie du Goût, ou Méditations de Gastronomie transcendante* (1825) — operă literară de calitate și carte de căpătîi a gastronomilor francezi. M.S.

BRILLON *Pierre-Jacques* (1671—1739), jurisconsult și scriitor. A publicat în 1700 lucrarea: *Théophraste moderne ou Nouveaux caractères des moeurs* supliment la opera lui La Bruyère* pe care năzuia s-o continue și s-o desăvîrșească. Lucrarea, la început citită cu curiozitate, a fost curînd dată uitării. M.S.

BRION *Marcel* (n. 1895), romancier mediocru, cultivînd straniul și fantasticul în stilul lui Chamisso și Nerval*, eseist și istoric erudit și plăcut, spirit universal și eclectic, umanist de calitate, autor fecund, atras de toate manifestările artistice, chiar cele mai îndrăznețe, ale epocii sale. Se impune mai ales prin lucrările lui istorice și de critică de artă. (Acad. fr.: 1965.)

Op.: *Rembrandt* (1946); *Goethe* (1949); *L'Art abstrait* (1956); *L'Allemagne romantique* (1962—1963); *L'Art fantastique* (1962); *L'Oeil, l'esprit et la main du Peintre* (1966); *Les Miroirs et les Gouffres* (1968). Al. D.P.

BRISSON *Pierre* (1896—1964), ziarist și critic dramatic. Director al publicației „Annales politiques et littéraires" (1925—1934), apoi al revistei „Le Figaro"* (1934—1944).

Op.: *Au hasard des soirées* (1935); *Molière, sa vie et ses oeuvres* (1942); *Les Deux Visages de Racine* (1944); *Tchékhov et sa vie* (1955). M.S.

BRIZEUX *Auguste* (1808—1858), poet inspirat din frumusețile și trecutul provinciei sale natale, Bretania. A compus poeme rustice și o mare epopee, *Les Bretons*, scrise într-o limbă rece, clasică, corectă și precisă, lipsită de orice elan romantic.

Op.: *Marie* (1832); *Ternaires* (1841); *Les Bretons* (1845). M.S.

BROSSES *Charles* DE (1709—1777), magistrat erudit, etnolog, filolog și om de litere. Scrierea care îl consacră în fața posterității este culegerea de scrisori *Lettres écrites d'Italie* (post. 1799) în care relatează, pe un ton de voie bună, impresiile culese în Italia, cu prilejul unei călătorii făcute în anii 1739—1740. I.N.

BRUANT *L.-Armand* BRUAND, zis **ARISTIDE** (1851—1925), autor de romane-foileton, autor și interpret de șansonete scrise într-o limbă argotică și reflectînd tendințele anarhice de după 1880. Se face cunoscut la cabaretul Chat* Noir al lui Rodolphe Salis. O dată lansat, deschide un local propriu, *Le Mirliton*. Printre cîntecele cele mai izbutite, celebre și în zilele noastre: *À Ménilmontant*, *Saint-Lazare*, *Nini peau d'chien*.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Dans la rue...* (3 vol., 1889—1909); *Chansons et Monologues* (1896—1897); *Sur la Route* (1897); *Dictionnaire de l'Argot au XXe Siècle* (1901). M.S.

BRULAT *Paul* (1866—1940), ziarist, apoi romancier cu calităţi de psiholog.
Op.: *L'Âme errante* (1892); *Le Reporter* (1897); *La Faiseuse de gloire* (1900); *La Gangue* (1903). M.S.

BRUNET *Jean* (1823—1894), scriitor francez de expresie provensală, culegător de proverbe provensale, unul dintre cei şapte poeţi întemeietori ai grupului *Le Félibrige**. M.S.

BRUNETIÈRE *Ferdinand* (1849—1906), profesor, critic şi istoric literar, director la „Revue* des Deux Mondes" (1893). A lăsat o vastă operă de istorie a literaturii franceze şi de critică contemporană, caracterizată prin cunoaşterea precisă a textelor şi prin soliditatea argumentării logice. Spirit dogmatic, intransigent, evoluează, în urma unei vizite la Vatican (1894), de la pozitivism şi darwinism la un catolicism agresiv de nuanţă socială. Proclamă „falimentul ştiinţei", ducînd o luptă neîncetată atît împotriva romantismului* cît şi împotriva doctrinei artei pentru artă şi opunîndu-se impresionismului lui Jules Lemaître* şi al lui A. France*, arătînd însă înţelegere pentru unele aspecte ale naturalismului*. Stilul lui, elocvent şi vehement, aminteşte de retorismul şi exaltarea lui Bossuet* (Acad. fr.: 1893.)
Op.: *Études critiques* (9 vol., 1880—1925); *Le Roman naturaliste* (1883); *Questions de critique* (1889); *Nouvelles questions de critique* (1890); *Les Époques du théâtre français* (1892); *L'Évolution de la poésie lyrique* (1894); *Sur les chemins de la croyance* (1904). M.S.

BUDÉ *Guillaume* (1467—1540), umanist elenist de o deosebită erudiţie; prieten cu Erasmus care l-a proclamat „Minunea Franţei". A contribuit în 1530 la înfiinţarea colegiului *Institution des lecteurs royaux* (devenit în 1610 Collège* de France); a întemeiat şi organizat, din porunca regelui Francisc I, biblioteca din palatul de la Fontainebleau (care, mutată la Paris sub Carol IX, a constituit embrionul actualei Biblioteci naţionale). În afară de numeroase scrieri de istorie şi filologie în limbile greacă şi latină, B. a lăsat o lucrare de valoare, publicată postum în 1547; *De Institutio Principe*, în care afirmă necesitatea pentru principi de a dobîndi o vastă cultură şi de a acorda o protecţie luminată şi generoasă savanţilor. I.N.

BUFFIER *Claude* (1661—1737), profesor de teologie la Rouen, apoi de „arte frumoase" la Paris; traducător, biograf, moralist şi filozof „al sensului comun", autor al unui important *Traité de la société civile et du moyen de se rendre heureux* (1726). I.N.

BUFFON *Georges-Louis* LECLERC, conte DE (1707—1788), naturalist şi prozator. După studii de drept la Dijon, apoi de medicină şi botanică la Angers, şi după doi ani de călătorii în Franţa, Italia şi Anglia (1730—1732), B., burghez înstărit, stăpîn pe o avere considerabilă, se stabileşte la Paris (1732), unde se dedică activităţii ştiinţifice. Publică diferite eseuri şi lucrări de matematică, fizică,

botanică și economie rurală, este numit membru adjunct al Academiei de Științe (1735), apoi director al Grădinii Regelui (actualul *Jardin des Plantes*, 1740), funcție pe care o deține pînă la sfîrșitul vieții. În această calitate reorganizează și dezvoltă colecțiile existente, inițiind făptuirea monumentalei *Histoire naturelle*, descriere amănunțită a sute de specii de animale, vegetale și minerale, pe care o realizează cu ajutorul colaboratorilor: medicul L. Daubenton (1716—1799), pentru anatomie, Guineau de Montbéliard (1720—1785) și abatele G. Bezon (1745—1784) pentru descrierea păsărilor. Lucrarea conține luări de poziție răspicate în cadrul problemelor de metodă științifică, istorie a naturii, biologie generală și antropologie, redactate de B. și conforme spiritului nou al veacului. Respingînd implicit filozofia religioasă, creaționistă și providențialistă, care domina în științele naturale limitînd rolul naturalistului la simpla observare și descriere a faptelor, B. afirmă rolul activ al acestuia, de căutare a cauzelor faptelor și de stabilire a legilor naturii. Natura, consideră B., nu este o creație finită a lui Dumnezeu, ci rezultatul unui proces istoric ce urmează să fie reconstituit de știință (v. articolul *Natura* redactat pentru *Enciclopedie**). Mecanismul vieții nu este identic cu cel al materiei brute: dimpotrivă, pune în evidență originalitatea și superioritatea ființei omenești și legitimează speranțele omului de a deveni stăpînul naturii. Prin aceste afirmații, B. elibera știința de constrîngerile metafizicii, depășind vechiul antagonism ce opunea raționalismului idealist doar un empirism sceptic. Desigur, ideile lui (îmbrățișate și împărtășite în secolul al XVIII-lea, de majoritatea filozofilor enciclopediști) sînt azi, prin multe aspecte, perimate, depășite în urma cercetărilor științifice ulterioare; dar B. a intuit transformismul și selecționismul, pregătind calea lui Lamarck și Darwin. B. se impune în istoria literelor prin frumusețea limpede a stilului său armonios și, mai ales, prin vestitul său *Discours sur le Style*, pronunțat cu ocazia recepției sale la Academie (23 august 1753), în care își expune teoria despre un ideal clasic al stilului. Stilul, afirmă B., nu este un ornament, ci reflectarea nemijlocită a gîndirii unui om, ordinea și mișcarea pe care el le conferă acestei gîndiri, pecetea individualității sale: *le style, c'est l'homme même*. A scrie bine înseamnă totodată a gîndi bine și a reda bine; presupune spirit, suflet și gust, unirea și folosirea tuturor facultăților intelectuale. Stilul trebuie să fie nobil, grav, maiestuos, lipsit de ornamente de prisos, fără afectare, artificii și verbalism, expresie a ordinii ce trebuie să domnească în gîndire. Spontaneitatea și în același timp naturalețea sînt excluse. (Acad. fr.; 1753.)

Op.: *Histoire naturelle* (44 vol., 1749—1804); *Discours sur le Style* (1753); *Les Époques de la Nature* (1779). M.S.

BULOZ [-lo] *François* (1804—1877), ziarist, redactor-șef apoi director al periodicului „Revue* des Deux Mondes“ (1831—1877) în jurul căruia a știut să strîngă elita scriitorilor romantici: Hugo*, Vigny*, Saint-Beuve*, Musset*, Dumas*-tatăl* etc. Director, din 1834, al publicației „Revue de Paris“. I.N.

BURIDAN *Jean* (către 1300 — după 1358), profesor, doctor în scolastică, rector al Universității din Paris, bun dialectician, reputat comentator al lui Aristotel, reprezentant al nominalismului mode-

rat (v. QUERELLE DES UNIVERSAUX). I se atribuie folosirea unui argument foarte plastic pentru demonstrarea tezei libertății absolute a voinței: argumentul măgarului care, supus acțiunii a două forțe egale (mîncarea și apa), ar muri de foame și de sete neștiind pentru care să se decidă mai întîi (v. *Summae logicales*). A.V.

BUSSY *Roger* DE RABUTIN, conte DE (1618—1693), scriitor și om de acțiune. A participat, timp de 25 de ani (1634—1659), la cele mai importante campanii întreprinse de regii Franței. Viața lui de desfrîu, neastîmpăratele lui bîrfeli care nu-l cruță nici pe rege îi aduc încarcerarea în temnița Bastiliei (1659), apoi surghiunul pe moșiile sale din Bourgogne. Acolo, B. scrie, pentru plăcerea iubitei sale, d-na de Montglas, celebra *Histoire amoureuse des Gaules*, cronică scandaloasă a domnici lui Ludovic XIV, alcătuită din poveștile calomnioase și satirice cu care-și desfătase adesea prietenii de la Versailles și care-i pricinuiseră exilul. Nu rezistă tentației de a o publica (1665) și suferă o a doua încarcerare (1666). Eliberat, și din nou retras în Bourgogne, își scrie *Memoriile*, publicate postum, redactează la cererea prințului de Conti vestita *Carte du Pays de Braquerie* (1668, cronică scandaloasă a vieții cîtorva femei de la Curtea regelui Ludovic XIV), compilează o *Histoire abrégée...*, traduce scrisorile lui Heloiza și Abélard* și întreține o vastă corespondență cu prietenii săi de la Versailles, între alții cu vara lui primară, D-na de Sévigné*.

Op.: *Histoire amoureuse des Gaules* (1665); *Mémoires*, (post. 1696); *Correspondance*, (post. 1697); *Histoire abrégée de Louis le Grand*, (post. 1699). M.S.

BUTOR *Michel* (n. 1926), romancier, critic și poet integrat în „școala" Noului roman. Influențat deopotrivă de Joyce, Dos Passos, Kafka și Proust*, B. își concentrează atenția asupra problemelor de timp și spațiu, realizînd construcții romanești stufoase în care predomină monologurile mintale ale personajelor, acestea explorînd cu predilecție trecutul — amintirile lor — și reușind să selecteze din învălmășeala lor un fir conducător, linear, care să domine timpul și să se impună viitorului (v. *Degrés*). Itinerarii greoaie, cuprinzînd numeroase pagini statice și descriptive, relatări minuțioase ale locurilor sau obiectelor în preajma cărora trăiesc personajele și care capătă — conform esteticii reiste a Noului roman — o importanță covîrșitoare. B. este de asemenea un critic literar original și abil, preocupat de problemele creației romanești (*Répertoire*) sau de universul inconștientului (v. *Histoire extraordinaire* — despre Baudelaire*), precum și un poet dedicat căutărilor formale.

Op.: *Passage de Milan* (1954); *L'Emploi du temps* (1956, Premiul *Fénéon*); *La Modification* (1957, Premiul Th. Renaudot); *Degrés* (1960); *Une Histoire extraordinaire* (1961); *Répertoire T I (1948—1959)* (1960); *T II (1959—1963)* (1964); *Essais sur les Modernes* (1964); *6 810 000 litres d'eau par seconde* (1965); *Portrait de l'artiste en jeune singe* (1967). Al. D.P.

BUTTET *Marc Claude* DE (1530?—1568), poet oficial al curții de Savoia, admirator și imitator al poeziei Pleiadei*; autor de sonete petrarchiste (v. culegerea *Amalthée*, 1560) și de ode adresate unor personalități de vază sau prieteni, poeme de inspirație mitologică care se disting prin hedonism și sentimentul naturii. I.N.

C

CABANIS *José* (n. 1922), romancier și eseist de formație clasică, interesat de problemele adolescenței.
Op.: *L'Âge ingrat* (1952); *Le Fils* (1956); *Cartes du temps* (1962); *Bataille de Toulouse* (1966). Al.D.P.

CABANIS *Pierre-Jean-Georges* (1757—1808), om de litere și medic din școala senzualistă a lui Condillac*. Prieten cu Mirabeau (ale cărui ultime clipe le-a amintit într-un cunoscut *Journal...*) și cu Condorcet* (căruia i-a furnizat otrava cu care s-a sinucis); a dus o dublă activitate, științifică și politică, încheiată prin participarea la lovitura de Stat din 18 Brumar, și cu numirea lui de către Bonaparte în funcția de senator. Ca filozof a tratat mai ales despre raporturile existente între fizic și moral (v. *Traité du physique...*), atacînd pe reprezentanții școlii idealiste și în genere pe toți gînditorii care neglijau importanța simțurilor și a experienței fizice; a exercitat o influență considerabilă asupra evoluției ideilor contemporanilor săi.
Op.: *Journal de la maladie et de la mort d'Honoré-Gabriel-Victor Riquetti de Mirabeau* (1791); *Du Degré de certitude de la médecine* (1798); *Traité du physique et du moral de l'homme* (1802); *Coup d'oeil sur les révolutions et sur la réforme de la médecine* (1804). I.N.

CACOUACS, nume dat după 1757 de partizanii Bisericii catolice filozofilor enciclopediști și născocit de adversarul lor Jacob-Nicolas Moreau (1717—1803) în lucrările satirice (publicate anonim în 1757) *Mémoire...* și *Nouveau Mémoire pour servir à l'histoire des Cacouacs* — atacuri violente, de pe pozițiile tradiției monarhice, împotriva acestor filozofi. M.S.

CADENET (sf. sec. XII — prima jum. a sec. XIII), trubadur, autorul mai multor *cansos**, *sirventes**, *partimens** — în care reia temele tradiționale ale liricii provensale — precum și al unei *alba*, în care realizează o meritorie contaminare între două genuri diferite de poezie (*aube** și *chansons** de „*mal mariée*"). A.V

CADOU *René Guy* (1920—1951), poet și romancier, întemeietor, împreună cu Jean Bouhiers, al Școlii de la Rochefort* (1941). A realizat o poezie originală, spirituală și morală, de o simplitate care se împletește armonios cu ingenuitatea și cu dragostea lui față de oameni.
Op.: *La Vie rêvée* (1944); *Pleine poitrine* (1946); *Les Biens de ce monde* (1951). Al. D.P.

CAHIERS DE LA QUINZAINE Les v. **PÉGUY** *Charles*

CAHIERS DES POÈTES Les (1934—1938, 20 volume), publicație de poezie modernă apărînd neregulat, sub direcția lui Roger Richard; fiecare număr (sau volum) era consacrat unui singur poet, dintre care menționăm: Patrice de La Tour du Pin*, Jean Follain*, André Salmon*.

CAHIERS DU SUD (1913—1966), revistă literară întemeiată de Jean Ballard la Marsilia. Publica opere originale, în special de poezie, eseuri filozofice și articole de critică literară. M.S.

CAILLAVET [-vɛ] *Gaston* ARMAN DE (1869—1915), ziarist și dramaturg, fiul d-nei Arman de Caillavet, prietena și inspiratoarea lui Anatole France*. A compus opere-bufe, comedii de moravuri și numeroase alte piese, librete de operetă și balet, vesele și superficiale.

Op.: *Les Travaux d'Hercule* (1901, în colab. cu R. de Flers*); *Le Roi* (1908, în colab. cu Emmanuel Arène); *Le Bois sacré* (1910); *L'Habit vert* (1912). M.S.

CAILLEUX *Roland* (n. 1908), romancier de factură proustiană, în operele căruia meditațiile asupra posibilităților limbajului și ale literaturii prezintă un interes deosebit.

Op.: *Saint-Genès ou la vie brève* (1943); *Une Lecture* (1948); *Les Esprits animaux* (1955). M.S.

CAILLOIS *Roger* (n. 1913), eseist de mare valoare, îndrăzneț în gîndire, clasic în formă, conștient de haosul lumii în care trăiește. Eseurile sale mărturisesc dorința existenței unei ordini noi, în care să poată fi regăsite sau în care să retrăiască valorile esențiale ale umanității. Pe plan literar C. reproșează scriitorilor moderni cultivarea senzațiilor și ignorarea conștiinței, ermetismul lor, folosirea versului liber și a imaginii arbitrare etc., protestînd astfel împotriva unei literaturi sublimate, sofisticate, departe de înțelesul celor mulți. (Acad. fr.: 1971.)

Op.: *Procès intellectuel de l'art* (1935); *Le Mythe et l'homme* (1938); *L'Homme et le sacré* (1939); *Le Rocher de Sisyphe* (1945); *Description du marxisme* (1950); *Poétique de Saint-John Perse* (1954); *Les Jeux et les hommes* (1958); *Esthétique généralisée* (1962); *Images, images...* (1966); *Pierres* (1966). M.S.

CALVIN *Jean* (1509—1564), teolog, reformator protestant stabilit la Geneva după 1541, propovăduitor, prin predică și scris, al noii confesiuni. Publică în 1541 *L'Institution de la religion chrétienne*, traducere după a doua ediție (1539) a lucrării sale, *Institutio religionis christianae* (1536), în care, eliberîndu-se de tradiția stilistică latină, dă un model de proză clasică franceză, clară și logică, căutînd să convingă prin rațiune, inaugurînd astfel stilul polemicii raționale. I.N.

CAMPAN *Jeanne* GENET *D-na* (1752—1822), prozatoare, cameristă a reginei Marie-Antoinette, apoi directoare, în timpul Imperiului lui Napoleon, a unui pensionat de fete. Este autoarea unor interesante *Mémoires sur la vie privée de Marie-Antoinette* (1822). M.S.

CAMPISTRON *Jean* GUALBERT DE (1656—1723), autor fecund de tragedii, comedii și librete de operă, mediocru imitator al lui Racine*: piesele sale, influențate de estetica prețiozității* și îndatorate concepțiilor d-rei de Scudéry*, sînt fade înscenări de dragoste galantă lipsite de vlagă. (Acad. fr.: 1701.)

CAHIERS DU SUD (1913—1966), revistă literară întemeiată de Jean Ballard la Marsilia. Publica opere originale, în special de poezie, eseuri filozofice și articole de critică literară. M.S.

CAILLAVET [-vɛ] *Gaston* ARMAN DE (1869—1915), ziarist și dramaturg, fiul d-nei Arman de Caillavet, prietena și inspiratoarea lui Anatole France*. A compus opere-bufe, comedii de moravuri și numeroase alte piese, librete de operetă și balet, vesele și superficiale.

Op.: *Les Travaux d'Hercule* (1901, în colab. cu R. de Flers*); *Le Roi* (1908, în colab. cu Emmanuel Arène); *Le Bois sacré* (1910); *L'Habit vert* (1912). M.S.

CAILLEUX *Roland* (n. 1908), romancier de factură proustiană, în operele căruia meditațiile asupra posibilităților limbajului și ale literaturii prezintă un interes deosebit.

Op.: *Saint-Genès ou la vie brève* (1943); *Une Lecture* (1948); *Les Esprits animaux* (1955). M.S.

CAILLOIS *Roger* (n. 1913), eseist de mare valoare, îndrăzneț în gîndire, clasic în formă, conștient de haosul lumii în care trăiește. Eseurile sale mărturisesc dorința existenței unei ordini noi, în care să poată fi regăsite sau în care să retrăiască valorile esențiale ale umanității. Pe plan literar C. reproșează scriitorilor moderni cultivarea senzațiilor și ignorarea conștiinței, ermetismul lor, folosirea versului liber și a imaginii arbitrare etc., protestînd astfel împotriva unei literaturi sublimate, sofisticate, departe de înțelesul celor mulți. (Acad. fr.: 1971.)

Op.: *Procès intellectuel de l'art* (1935); *Le Mythe et l'homme* (1938); *L'Homme et le sacré* (1939); *Le Rocher de Sisyphe* (1945); *Description du marxisme* (1950); *Poétique de Saint-John Perse* (1954); *Les Jeux et les hommes* (1958); *Esthétique généralisée* (1962); *Images, images...* (1966); *Pierres* (1966). M.S.

CALVIN *Jean* (1509—1564), teolog, reformator protestant stabilit la Geneva după 1541, propovăduitor, prin predică și scris, al noii confesiuni. Publică în 1541 *L'Institution de la religion chrétienne*, traducere după a doua ediție (1539) a lucrării sale, *Institutio religionis christianae* (1536), în care, eliberîndu-se de tradiția stilistică latină, dă un model de proză clasică franceză, clară și logică, căutînd să convingă prin rațiune, inaugurînd astfel stilul polemicii raționale. I.N.

CAMPAN *Jeanne* GENET *D-na* (1752—1822), prozatoare, cameristă a reginei Marie-Antoinette, apoi directoare, în timpul Imperiului lui Napoleon, a unui pensionat de fete. Este autoarea unor interesante *Mémoires sur la vie privée de Marie-Antoinette* (1822). M.S.

CAMPISTRON *Jean* GUALBERT DE (1656—1723), autor fecund de tragedii, comedii și librete de operă, mediocru imitator al lui Racine*: piesele sale, influențate de estetica prețiozității* și îndatorate concepțiilor d-rei de Scudéry*, sînt fade înscenări de dragoste galantă lipsite de vlagă. (Acad. fr.: 1701.)

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Arminius* (1684); *Andronic* (1685); *Phaarte* (1686); *Alcibiade* (1686); *Tiridate* (1691); *Aélion* (1693); *Le Jaloux désabusé* (1704). M.S.

CAMUS [ka-my] *Albert* (1913—1960), filozof, romancier, dramaturg și eseist. Născut la Mondovi, în Algeria, C. a cunoscut de tînăr lipsurile cele mai acute. Fiul unui muncitor agricol, mort în bătălia de la Marna, el a crescut într-o casă cu mai mulți copii sub îngrijirile, cu posibilități limitate, ale mamei. După studii făcute în condiții dificile, el reușește să obțină o diplomă în filozofie. Încă din 1934, fiind atras de teatru, se angajează ca actor în trupa de la Radio-Alger. Practică gazetăria, întîi în Algeria, apoi la „Paris-Soir", și, după 1945, la „Le Combat", al cărui redactor-șef devine. În timpul Rezistenței*, la care participă activ, compune cărțile care-l vor face în curînd celebru: eseul filozofic *Le Mythe de Sisyphe* și ilustrările lui literare, povestirea *L'Étranger* și piesele *Caligula* și *Le Malentendu*. În aceeași perioadă elaborează romanul *La Peste* (publicat în 1947), care-l consacră drept un mare autor, și piesele *L'État de Siège* și *Les Justes* a căror filozofie se va oglindi în eseul *L'Homme révolté*. După 1952 *L'Homme révolté* îi atrage o violentă ripostă din partea lui Sartre și a grupului său de la „Les Temps* modernes" urmată de ruptura definitivă între cei doi scriitori prieteni. Premiul Nobel* l-a consacrat pe C. în 1957 ca pe un scriitor de valoare mondială. În 1960 un accident de automobil pune prematur capăt unei existențe închinate omului și protestului permanent împotriva condiției sale.

Itinerariul filozofic și moral al lui C. ia drept punct de plecare ideea absurdității existenței într-o lume a cărei iraționalitate se confruntă cu luciditatea și dorința de claritate, logică și rațiune a ființei umane, cu exigența ei a „unei imposibile transparențe". Obligat să înfrunte o situație absurdă — prezența sa „străină" într-o lume ostilă al cărei sens nu-l poate pătrunde — omul absurd (adică acel om care a avut revelația absurdului) va avea de ales între trei soluții: sinuciderea (suprimare a conștiinței), religia (sinucidere filozofică) și revolta, dintre care primele două, derizorii, nu ar însemna decît tentative lașe de evaziune. Rămîne revolta, atitudine conștientă de sfidare, singura valabilă față de destinul ființei umane: „Această revoltă nu este decît certitudinea unui destin copleșitor, dar fără resemnarea care ar trebui s-o întovărășească". Revoltă curajoasă, lucidă, și — în prima etapă a gîndirii lui C. — solitară; revoltă prometeică, orgolioasă (vădind influența gîndirii lui Nietzsche) căci printr-însa omul se afirmă drept propriul său stăpîn (propriul său Dumnezeu) și se ridică împotriva întregii creații, sfidînd cu mîndrie realitatea care-l zdrobește — dar o revoltă ce se petrece numai pe planul conștiinței, rămînînd atitudine pur interioară, niciodată tradusă printr-un gest eficient — atitudinea lui Sisif, senin în mijlocul caznelor sale (v. *Le Mythe de Sisyphe*). Astfel definită și înțeleasă, revolta „conferă vieții prețul și măreția ei". Știindu-se liber, de vreme ce a măsurat cu luciditate durerea condiției umane lipsită de speranță și de viitor, omul absurd, „liberat de legile obișnuite", va învăța „să trăiască *fără apel*", înmulțind cu pasiune experiențele lucide: „A-ți simți viața, revolta, libertatea și cît mai mult cu putință, înseamnă a trăi cît mai mult cu putință. Acolo unde domnește luciditate, scara valo-

rilor devine inutilă... Idealul omului absurd este prezentul și succesiunea prezenturilor prin fața unui suflet clipă de clipă conștient". (v. și finalul din *L'Étranger*). Dar revolta astfel înțeleasă se lovește neîncetat de răul din lume, ceea ce creează un nou imbold omului absurd, și o nouă obligație: aceea de a remedia, în lume, tot ce poate fi remediat: „omul nu-și poate propune mai mult decît să micșoreze aritmetic durerea lumii". Dar acest efort nu poate fi conceput solitar, — el va trebui înfăptuit în cadrul unui grup solidar, frățesc, ajuns la o treaptă nouă a conștiinței colective. Iar romanul parabolic, totodată realist și mitic, *La Peste*, ilustrează tocmai această nouă treaptă a gîndirii lui C., întruchipînd pe plan metafizic protestul omului împotriva absurdului condiției umane iar pe plan uman, lupta veșnică a omenirii împotriva oricărei forme de tiranie (simbolic reprezentată prin ciuma secerătoare de vieți). *La Peste* este de altfel și expresia cea mai desăvîrșită a concepției estetice a lui C., potrivit căreia opera de artă rezultă în același timp dintr-o acceptare și un refuz al realului: mitul și realul fiind indisolubil legate. Astfel, C. conștient de deznădejdea și neliniștea epocii sale, și de rădăcinile lor metafizice, a vrut să le depășească în alt chip decît contemporanii săi angajați tot mai ferm în lupta socială, și și-a căutat echilibrul într-o etică stoică a măsurii, desperată și revoltată în fond, dar senină în amărăciunea ei. A primit Premiul Nobel în 1957, „pentru că a scos la lumină problemele ce se pun în zilele noastre conștiinței umane".

Op.: *L'Envers et l'endroit* (1937); *Noces* (1938); *Le Mythe de Sisyphe* (1942); *L'Étranger* (1942); *Le Malentendu* (1944); *Caligula* (1945); *La Peste* (1947); *L'État de Siège* (1948); *Les Justes* (1949); *Actuelles* (I 1950; II 1953); *L'Homme révolté* (1951); *La Chute* (1956); *L'Exil et le Royaume* (1957); *Carnets* (post., 1962); *La Mort heureuse* (post. 1971). M.S.

CAMUS [ka-my] *Jean-Pierre* (1584—1652), teolog și polemist, discipol al lui Sf. François* de Sales, adversar intransigent al franciscanilor și al tuturor călugărilor trăind din cerșit. Autor de romane creștine moralizatoare.

Op.: *Palombe ou la femme honorable, histoire catalane* (2 vol., 1625); *La Pieuse Julie, histoire parisienne* (1625); *L'Esprit du bienheureux François de Sales* (6 vol., 1641). M.S.

CANAYE *Jean* (1594—1670), iezuit, preot militar, cunoscut mai ales prin celebrul dialog: *Conversation du maréchal d'Hocquincourt et du Père Canaye* al lui de Saint-Évremond*, în care joacă rolul unui iezuit prostănac; autor al unei antologii de scrisori moralizatoare: *Recueil de lettres des plus saints et meilleurs esprits de l'antiquité touchant la vanité du monde* (1628). M.S.

CANTILÈNE (SÉQUENCE) DE SAINTE EULALIE (sf. sec. IX), scurt poem anonim (28 de versuri decasilabice) care relatează martiriul tinerei Eulalie ucisă din ordinul regelui păgîn Maximian, pentru vina de a nu-și fi abjurat credința. Diviziunea ritmică a poemului este subordonată în întregime conținutului narativ și tensiunii afective. După *Les Serments* de Strasbourg*, este cel mai vechi document scris în limba franceză. A.V.

CAPUS [-py] *Alfred* (1857—1922), dramaturg și ziarist, colaborator la „L'Écho de Paris", „L'Illustration", și „Le Figaro"*, cunoscut

mai ales prin comediile sale, vioaie, strălucitoare, ironice, prezentînd o lume cinică de parveniţi şi intriganţi, privită de pe culmile unui dispreţ surîzător.

Op.: *La Veine* (1901); *Les Deux Écoles* (1902); *La Châteleine* (1902); *Deux Hommes* (1908); *L'Oiseau blessé* (1908); *L'Aventurier* (1910). M.S.

CAQUETS DE L'ACCOUCHÉE (1622, publicată în volum: 1623), satiră anonimă în 8 părţi la adresa moravurilor burgheziei pariziene. M.S.

CARCO *François* CARCOPINO-TUSSOLI, zis **FRANCIS** (1886—1958), romancier, poet fantezist (v. **FANTAISISTES**) şi memorialist, cîntăreţ al Parisului, al boemei pariziene şi al mediului ei de declasaţi pe care-i prezintă cu simpatie. Se înscrie pe linia unei tradiţii poetice care duce de la Verlaine* la Apollinaire*. (Acad. Goncourt: 1937.)

Op.: *La Bohème et mon couer* (1912); *Jésus- la-Caille* (1914); *Bob et Bobette s'amusent* (1919); *Scènes de la vie de Montmartre* (1919); *Paname* (1922); *L'Homme traqué* (1922); *De Montmartre au quartier Latin* (1927); *Verlaine* (1939); *Gérard de Nerval* (1953). Al. D.P.

CARCOPINO *Jérôme* (1881—1970), istoric şi romancier. Reînvie în opera sa, cu precizia unui erudit şi arta unui scriitor, realităţile lumii şi civilizaţiei romane. (Acad. fr.: 1955.)

Op.: *Sylla* (1931); *L'Impérialisme romain* (1933); *Aspects mystiques de la Rome païenne* (1941). Al. D.P

CARLE *Lancelot* (1500?—1568), poet şi erudit, protejat al regelui Henric II. Este autorul, după exemplul lui Cl. Marot* (*Blason du Laid Tetin*, 1536), a cinci zeflemitoare *Blazoane** ale trupului şi inteligenţei feminine în care ia în derîdere: genunchiul, piciorul, spiritul, onoarea şi graţia femeilor (1536), al unor poeme mediocre (dintre care unul închinat reginei Angliei, Anne Bolyen, decapitată în 1536) şi al unor traduceri din greacă (fragmente din *Odiseea* şi din opera lui Heliodor) anterioare traducerilor lui Peletier* şi Amyot*. I.N.

CARMONTEL *Louis* CARROGIS, zis (1717—1806). Scriitor şi desenator în slujba familiei de Orléans, creatorul „proverbului dramatic" (scurtă piesă ilustrînd un proverb), realizat de el cu vervă şi simţ acut al observaţiei. În afara acestor piese şi a unor romane, lui C. i se mai datorează şi o colecţie de desene reuşite ale unora dintre personajele cele mai reprezentative ale epocii sale.

Op.: *Proverbes dramatiques* (8 vol., 1768—1781); *Théâtre de campagne* (4 vol., 1775); *Nouveaux Proverbes dramatiques* (2 vol., post. 1811). I.N.

CARMOUCHE *Pierre François Adolphe* (1797—1868), dramaturg din grupul de la *Caveau** *moderne*, autor a peste două sute de melodrame şi vodeviluri.

Op.: *Le Vampire* (1820, în colab. cu Ch. Nodier*); *La Lune de miel* (1826, în colab. cu E. Scribe*). M.S.

CARROUGES *Michel* COUTURIER, zis **MICHEL** (n. 1910), eseist de prestigiu, preocupat de evoluţia filozofiei şi esteticii contemporane.

CARÊME MAURICE, poète belge

Op.: *La Mystique du surhomme* (1950); *André Breton et les données fondamentales du surréalisme* (1950); *Les Machines célibataires* (1960). Al. D.P.

CARTE DU TENDRE v. TENDRE

CARTE ET DESCRIPTION DE L'EMPIRE DE POÉSIE (1696), lucrare anonimă, satiră a poeziei contemporane, plasată într-un cadru geografic imaginar. Vastul Imperiu al Poeziei este împărțit în mai multe regiuni: *Haute-Poésie*, cu capitala *Poème-Épique* de o arhitectură monotonă așezată în vecinătatea munților *Tragédie* acoperiți de ruine antice, unde limba utilizată este de neînțeles pentru locuitorii celorlalte provincii; *Basse-Poésie*, cu orașele *Burlesque* și *Comédie*; *Bon-Sens*, ținut pustiu, așezat între primele două regiuni, în vecinătatea imediată a provinciei *Pensées-Fausses* (capitala *Élégie*); în sfîrșit *Imitation*, regiune sterilă, ai cărei locuitori se hrănesc cu ce pot aduna de prin celelalte provincii. Două fluvii străbat imperiul: *Rime*, izvorîtă din munții *Rêverie* și *Raison* cu obîrșia în regiunea *Bon-Sens*. M.S.

CASELLI *Jean* v. **CAZALIS** *Henri*

CASSOU *Jean* (n. 1897), poet, romancier și eseist fecund, militant antifascist, închis ca rezistent în timpul războiului, cunoscut ca poet al Rezistenței* prin publicarea, în 1944, sub pseudonimul **JEAN NOIR**, a volumului *Trente-trois sonnets composés au secret*. A practicat apoi o poezie atrăgătoare, insolită și intimistă și a publicat numeroase romane, totodată „romantice și realiste, aspre și visătoare, satirice și pline de fervoare", în care folosește visul și fantezia pentru a da o imagine veridică a vieții reale considerate de pe poziții angajate. Pasionat cercetător al literaturii și civilizației spaniole, atras de romantismul german, a dat numeroase articole și volume de critică și istorie literară și artistică de reală valoare. (Membru al Academiei Regale din Belgia: 1965.)

Op.: *Éloge de la folie* (1925); *La Clef des songes* (1929); *Le Greco* (1931); *De l'Étoile au Jardin des Plantes* (1935); *Pour la poésie* (1935); *Légion* (1939); *Trente-trois sonnets composés au secret* (1944); *Ingres* (1947); *La Rose et le vin* (1952); *Picasso* (1958); *Parti pris* (1964); *La Découverte du Nouveau Monde* (1964). Al. D.P.

CASTEL *Jean* **DE** (înainte de 1425—1476), poet moralist, autorul unei opere cu pronunțat caracter educativ. I se atribuie lucrarea *Le Mirouer des dames...*, capodopera genului macabru din secolul al XV-lea.

Op.: *le Spécule des pécheurs* (1468); *L'Exhortation aux mondains; Le Mirouer des dames et damoyselles et de tout le sexe feminin*(?). A.V.

CATINAT *Nicolas* **DE** (1637—1712), mareșal al Franței, învingătorul lui Victor-Amedeu de Savoia la Staffarde (1690) și Marsilia (1693), în Piemont, supranumit „Tapițerul de la Notre-Dame" din cauza steagurilor smulse dușmanului cu care tapițase catedrala; autor al unor *Memorii* și al unei *Corespondențe* interesante pentru cunoașterea epocii, publicate postum, în 1819 (*Mémoires et correspondance du maréchal de Catinat*, 3 vol.). M.S.

CAU *Jean* (n. 1925), ziarist și romancier de factură existențialistă, multă vreme secretarul lui J.P. Sartre*, a cărui operă și gîndire l-au influențat. Pasionat de tauromahie, a scris un reportaj vioi, totodată poetic și violent, despre dedesubturile organizării coridelor din Franța și Spania: *Les Oreilles...*

Op.: *La Pitié de Dieu* (1961, Premiul Goncourt); *Les Oreilles et la queue* (1961); *Le Meurtre d'un enfant* (1965). M.S.

CAVEAU SOCIÉTÉ DU (către 1729—1739; 1759 — către 1789). Prin 1729 băcanul-șansonetist Gallet inițiază, în cabaretul lui Landel (Le Caveau), banchete înveselite de cuplete, la care erau poftiți Panard*, Piron*, Collé* și cei doi Crébillon*. Aceste mese au devenit curînd bilunare, întrunind și alți scriitori, filozofi sau artiști (de pildă: Helvétius*, Saurin*, Duclos*, pictorul Boucher, compozitorul Rameau etc.), transformîndu-se într-un adevărat cenaclu literar în care se citeau și se comentau lucrările mesenilor. Întrerupte în 1739, mesele și-au reluat șirul prin anul 1759 — de data aceasta săptămînal, în fiecare miercuri — din imboldul fermierului general Pelletier, continuînd pînă în ajunul Revoluției. Dintre noii meseni: Marmontel* și Suard*. În 1808 *Le Caveau moderne* reia tradiția vechiului *Caveau* în localul *Le Rocher de Cancale* (printre participanți: Désaugiers, Carmouche*, Dupaty*, apoi, în 1813, Béranger*). I.N.

CAYLUS *Anne Claude Philippe* DE PESTELS DE LÉVIS DE TUBIÉRES-GRIMOARD, *conte* DE (1692—1765), spirit multilateral și fecund, arheolog, gravor și scriitor, adversar al enciclopediștilor și mai ales al lui Diderot* și Marmontel*. După îndelungate călătorii în Italia, Grecia și Orient (1752—1757), publică *Recueil d'Antiquités...*, care a avut o influență considerabilă în dezvoltarea gustului pentru antichitatea clasică. A mai lăsat scrieri ușoare și romane cu caracter naturalist din viața poporului.

Op.: *Recueil de poésies sérieuses, comiques et burlesques* (1721); *Féeries nouvelles* (1741); *Recueil de ces Messieurs* (1745); *Aventures des bals de bois* (1745); *Les Fêtes roulantes* (1747); *Mémoires de l'Académie des Colporteurs* (1748); *Recueil d'Antiquités égyptiennes, étrusques, grecques, romaines et gauloises* (1757); *La Harpe peint par lui-même* (post. 1817); *Discours sur la peinture* (post. 1910). I.N.

CAYROL *Jean* (n. 1911), poet, romancier și eseist. Poet creștin, însuflețit la începutul carierei lui de o dragoste infinită și frățească față de semeni, vibrînd în fața naturii, sensibil la senzațiile plăcute și proaspete, olfactive și vizuale, C. devine în timpul războiului un poet angajat, militant, folosindu-și arta pentru a-și susține acțiunea. După terminarea războiului, întors din lagărele naziste, C. a publicat volume de versuri spiritualiste și metafizice precum și romane construite în general sub formă de confesiuni ale unor năpăstuiți ai firii, ai sorții sau ai societății, în căutarea unor certitudini, unui punct de reazem spiritual.

Op.: *Les Poèmes du pasteur Grimm* (1936); *Le Dernier Homme* (1940); *Poèmes de la nuit et du brouillard* (1945); *Je vivrai l'amour des autres* (1947, Premiul Th. Renaudot); *La Couronn du chrétien* (1949); *Les Corps étrangers* (1958); *Le Froid du soleil* (1963); *Le Droit de regard* (1963); *Midi minuit* (1966). Al.D.P.

Scanned with OKEN Scanner

CAZALIS [-lis] *Henri* (1840—1909), (pseudonime: **JEAN CASELLI**, până în 1875, și **JEAN LAHOR**), medic și poet, prieten cu Mallarmé*, influențat de gîndirea pesimistă orientală, proclamînd deșertăciunea lumii pămîntești.

Op.: *L'Illusion* (1875—1893); *Le Cantique des cantiques* (1885); *Les Quatrains d'Al-Ghazali* (1896). M.S.

CAZOTTE *Jacques* (1720?—1792), prozator, reprezentant al spiritului mistic în cadrul iluminismului* veacului al XVIII-lea. Controlor al marinei pe insulele du Vent, în Martinica (1747—1752; 1754—1759), stabilit apoi în Franța în satul Pierry (lîngă Épernay) unde moștenise o mică proprietate (1760), C. se dedică după această dată exclusiv literaturii. Publică două poeme epice: *Olivier* și *La Raméide*, o povestire romanescă, *Le Lord impromptu*, remarcabilă prin satira moravurilor societății franceze și engleze și numeroase povestiri fantastice, uneori pe teme orientale, inspirate adesea din filozofia iluministă martinistă. După 1789 se angajează în lupta contrarevoluționară și moare pe eșafod. Constantele gîndirii sale — ce apar încă de la publicarea primelor scrieri, basmele parodice și burlești *La patte du chat* (1741) și *Les Mille et une fadaises* (1742) — reprezintă opoziția față de Filozofi*, „care revarsă asupra lumii un spirit de uscăciune și de simetrie", atașamentul față de sistemul monarhist (căci, susține el, „dacă oamenii ar fi republicani, pămîntul ar avea prea mulți tirani") și aplecarea către ocultism și martinism (filozofie ce concilia numeroase elemente ale creștinismului cu temele predilecte ale iluminismului). Opera lui principală, care l-a impus posterității, este mica povestire în proză *Le Diable amoureux* — o alegorie, declară C., avînd un sens moral, căci ilustrează slăbiciunea voinței în fața tentației, dar și o valoare simbolică, pentru că reprezintă umanitatea suferindă obligată să aleagă între chemarea cerului și ispitele diavolului. Eroul povestirii, tînărul Alvare, pasionat de supranatural și inițiat al practicilor magice, se îndrăgostește de Biondetta, un demon-femelă ascuns sub chipul ispititor al unei tinere fete de o blîndă și stranie frumusețe. Deși îi cunoaște natura demoniacă, Alvaro, subjugat de farmecul ei, nu se poate hotărî să o alunge din preajma lui, prezența ei operînd ca un filtru malefic. Reușește în cele din urmă să se dezbare de vraja nefastă: demonul se topește în neant iar el, cuminții, va duce o viață omenească normală. Povestirea, impregnată de înfiorarea senzuală tulbure și tulburătoare, caracteristică multor opere din secolul al XVIII-lea, este artistic deosebit de izbutită, autorul mînuind cu dibăcie cele două planuri ale fantasticului și realului și acordînd interes în primul rînd acțiunii psihologice, interioare — ispitei — ce se desfășoară pe un plan pur omenesc. C. realizează astfel o operă tipic franceză în care misterul și fantasticul sînt luminate de logică și rațiune — operă ce a influențat sensibil pe scriitorii romantici ai generațiilor ulterioare, pe Nodier*, Nerval* și Mérimée* în special.

Op.: *La Patte du chat* (1741); *Les Mille et une fadaises* (1742); *Ollivier* (1763); *La Ramèide* (1766); *Le Lord impromptu*

(1767); *Le Diable amoureux* (1772); *L'Honneur perdu et recouvré* (1788); *Continuation des Mille et une nuits* (1788—1789). I.N.

CÉARD *Henri* (1851—1924), ziarist, critic, romancier și dramaturg naturalist și pesimist, prietenul și discipolul lui É. Zola*, unul dintre autorii culegerii *Les Soirées** *de Médan*. Piesele lui au fost jucate pe scena de la *Théâtre*-Libre*. (Acad. Goncourt: 1918.)
Op.: *Une belle journée* (1881); *Les Résignés* (1889); *La Pêche* (1890); *Terrains à vendre au bord de la mer* (1906). M.S.

CÉLINE *Louis-Ferdinand* DESTOUCHES, zis **LOUIS-FERDINAND** (1894—1961), medic și prozator. A trăit o viață agitată și chinuită în care lipsurile materiale se împleteau cu exasperarea în fața condiției umane, supusă decăderii morale și descompunerii fizice. Experiența vieții sale (războiul din 1914, profesarea în cartierele sărace ale Parisului, în țări africane înapoiate și în medii proletare americane) se traduce printr-o revoltă totală împotriva societății, o protestare din ce în ce mai violentă și anarhică împotriva tuturor formelor de convenționalism și de constrîngere. Opera lui principală *Voyage au bout de la Nuit* — tristă odisee a unui anume Bardamu, *alter ego* al autorului — a făcut senzație la apariția lui prin modernismul structurii și mai ales prin limbajul folosit, un limbaj vorbit, torențial, violent, totodată truculent și liric, ironic. Colaborationist, condamnat în 1944, exilat în Danemarca, dar amnistiat în 1951.
Op.: *Voyage au bout de la Nuit* (1932); *Mort à crédit* (1936); *Bagatelles pour un massacre* (1938); *L'École des cadavres* (1938); *Casse-pipe* (1949); *D'un Château l'autre* (1957); *Nord* (1960). Al.D.P.

CÉNACLE Le, nume dat, între 1823 și 1830, unui grup de tineri romantici, colaboratori ai revistei „La Muse* française" (1823—1824), care obișnuiau să se întrunească la V. Hugo* (șeful grupului), la Ch. Nodier* (la *Arsenal*) sau la Émile Deschamps*. Printre ei: A. Soumet*, A. Guiraud*, Vigny*, frații Antony și Émile Deschamps, Sainte-Beuve* și A. de Musset*. M.S.

CENDRARS *Frédéric* SAUSER, zis **BLAISE** (1887—1961), poet și prozator francez de origine elvețiană. Aventurier și cosmopolit, poet pînă în 1925, C. inaugurează o poezie nouă, dezbărată în mod deliberat de formele trecutului, o poezie a simultanului în care elementele realității și ale cotidianului, disociate voit, sînt recompuse arbitrar în cadrul aceluiași poem, aceleiași fraze, aceleiași imagini. Promovează libertatea totală a inspirației, înlăturarea oricărei reguli și estetici, recurgerea la insolit și violență, la tehnica cinematografului sau la forma reportajului, la exotism și fantastic. Ca prozator scrie romane și amintiri, apologie a acțiunii și a „vieții periculoase", în care folosește aceeași tehnică a discontinuității și a simultanului, evocînd printre fulgurări de imagini-șoc destine viguroase excepționale, zguduitoare. Opera lui C. este dovada unei iubiri autentice și adînci față de viață, uman și umanitate, dar și aceea a unui spirit individualist și anarhic, adesea dizolvant, nicidecum exemplar.

Op.: *Les Pâques à New York* (1912); *La Prose du Transsibérien et de la petite Jehanne de France* (1913); *Le Panama ou les Aventures de mes sept oncles* (1918); *L'Or* (1925); *Moravagine* (1926); *Les Confessions de Dan Yack* (1929); *Rhum* (1930); *La Vie dangereuse* (1938); *Bourlinguer* (1948); *À l'aventure* (1958). M.S.

CENSURE DES VICES ET DES MANIÈRES DU MONDE *La* (1695), lucrare anonimă în 12 părți, satiră a viciilor și moravurilor oamenilor. M.S.

CENT NOUVELLES NOUVELLES *Les* (1456—1467), culegere anonimă de povestiri hazlii, uneori licențioase, alteori chiar scabroase, inspirate din întîmplări reale și anecdote locale, din *fabliaux**-urile medievale și din *Decameronul* lui Boccaccio. Sînt cunoscuți numai 35 dintre autorii acestor povestiri, dintre care mai însemnați sînt Philippe de Laon (10 nuvele) și Philippe Pot (15 nuvele). „Actorul" care le-a asamblat într-un tot bine închegat este însă anonim. Eroii sînt preoți dedați plăcerilor lumești, călugări cheflii, bădărani înșelați, femei ușuratice și cumetre bune de gură. Povestirile se caracterizează printr-un optimism robust, ale cărui ecouri s-au prelungit pînă dincolo de Renaștere. A.V.

CERCAMON (= *Cherche-Monde*) (prima jum. sec. XII), unul dintre primii trubaduri, de origine gasconă. Poeziile sale *(canses*, sirventes*)* ne fac cunoscută faza inițială a doctrinei „dragostei perfecte": *la fin'amor* (v. **COURTOISIE**). *Plaing*, un *planh** pe care l-a dedicat lui Guillaume IX d'Aquitaine, este cea mai veche baladă franceză cunoscută. A.V.

CÉSAIRE *Aimé* (n. 1913), poet și dramaturg născut în insula Martinica, de expresie franceză, alăturat mișcării suprarealiste dar integrînd în opera lui poetică elementele peisajului natal și glasul revendicativ al populației de culoare.

Op.: *Cahier d'un Retour au Pays natal* (1939, prefațat în 1943 de A. Breton*); *Les Armes miraculeuses* (1946); *Corps perdu* (1950); *Cadastre* (1961); *La Tragédie du roi Christophe* (1963); *Une Saison au Congo* (1966). Al.D.P.

CESBRON *Gilbert* (n. 1913), romancier, eseist și dramaturg. Romancier al copilăriei neînțelese a delincvenților, convins de necesitatea propovăduirii preceptelor evangheliei în rîndurile clasei muncitoare, punînd acut problema preotului-muncitor, care a neliniștit lumea catolică, C. a publicat numeroase volume, de o structură romanescă tradițională, însuflețite de convingerile sale religioase și sociale.

Op.: *Les Innocents de Paris* (1944); *Les Saints vont en Enfer* (1952); *Chiens perdus sans collier* (1955); *Il est plus tard que tu ne penses* (1958); *Entre chiens et loups* (1962); *C'est Mozart qu'on assassine* (1966). M.S.

CHABANEIX *Philippe* (n. 1898), poet fantezist și elegiac.

Op.: *Les Tendres Amies* (1922); *Couleur du temps perdu* (1925); *Baisers nouveaux et Vieilles Guitares* (1928); *Comme le feu* (1935); *Aux sources de la nuit* (1955); *Sérénade* (1962); *La Rose et l'asphodèle* (1964). M.S.

CHABANNES *Jacques* (n. 1900), dramaturg și romancier de factură tradițională cu tendințe sociale, întemeietorul periodicului „Opéra" și autorul a numeroase scenarii de film.
Op.: *Les Amours d'un gigolo* (1920); *Vedette américaine* (1921); *La Glorieuse carrière de Simone Dolly* (1930); *Voyage circulaire* (1934). M.S.

CHABROL *Jean-Pierre* (n. 1925), romancier. C. a reînnoit romanul istoric, transformîndu-l într-o cronică picarescă; cadrul povestirilor sale este peisajul Cévennes-ilor natali în care învie, de preferință, episoade din lupta desperată a camizarilor din secolul al XVII-lea *(Les Fous...)* sau din răzvrătirea împotriva naziștilor, trăită în anii războiului *(Les Rebelles)*.
Op.: *Fleur d'épine* (1957); *Un homme de trop* (1958); *Les Innocents de mars* (1959); *Les Fous de Dieu* (1961); *Les Rebelles* (1965). Al.D.P.

CHADOURNE *Marc* (n. 1895), prozator, autor de romane exotice tratînd despre deziluzia occidentalului în fața meleagurilor stranii din Oceania, banalizate, invadate de turiști și bîntuite de boli necruțătoare, precum și de romane psihologice de factură clasică. A obținut în 1950 Marele Premiu de Literatură al Academiei* franceze.
Op.: *Vasco* (1928); *Cécile de la folie* (1930, Premiul Femina); *La Clé perdue* (1947); *Quand Dieu se fit Américain* (1950). Al.D.P.

CHAIGNE *Louis* (n. 1899), poet, critic și eseist. Catolic militant, a redactat biografii de sfinți și a consacrat studii interesante marilor scriitori catolici Claudel*, Bernanos*, Pascal* etc.
Op.: *Figures* (1928); *Vie de Marie* (1954); *Vincent de Paul* (1960); *Georges Bernanos* (1960); *Vie de Paul Claudel* (1961); *Essai sur Pascal* (1962). M.S.

CHAMFORT *Nicolas-Sébastien* ROCH, zis DE (1741—1794), scriitor moralist, poet, povestitor și critic, adulat și răsfățat de lumea literelor contemporană, care-i aplaudă comediile *(La Jeune Indienne, Le Marchand de Smyrne)* și-i apreciază poemele. La izbucnirea Revoluției din 1789, cărcia îi este la început favorabil, lansează două lozinci celebre: *Guerre aux châteaux, mais paix aux chaumières* (Război castelelor dar pace bordeielor) și *Qu'est-ce que le Tiers-État? Tout. Qu'est-il? Rien.* (Ce înseamnă Starea a treia? Totul. Ce este? Nimic.), care au însuflețit multe conștiințe, se arată însă curînd ostil excesele Terorii. Titlul său de glorie rămîne culegerea *Maximes et pensées, Caractères et anecdotes* (post. 1795), în care, denunțînd o stare socială înjositoare și o condiție umană desperată, C. se dovedește a fi un moralist pesimist, un idealist decepționat, privind cu egal scepticism toate clasele sociale ale unei civilizații pe care o considera coruptă în totalitatea ei, — omul fiind, după el, iremediabil destinat declinului. (Acad. fr.: 1781.)
Op.: *La Jeune Indienne* (1764); *Éloge de Molière* (1769); *Le Marchand de Smyrne* (1770); *Éloge de La Fontaine* (1774); *Dictionnaire dramatique* (1776); *Mustapha et Zéangir* (1777);

Tableaux de la Révolution française (1790); *Maximes et pensées, caractères et anecdotes* (post. 1795). I.N.

CHAMPCENETZ *Louis Edmond* marchiz **DE** (1760—1794), ofiţer şi poet mort pe eşafod. A colaborat cu Rivarol* la întocmirea de numeroase pamflete şi a întemeiat, împreună cu cîţiva regalişti, printre care Rivarol, un periodic violent antirevoluţionar „Les Actes des Apôtres" (1789—1791). M.S.

CHAMPFLEURY [ʃã-flœ-Ri] *Jules* **HUSSON**, zis **FLEURY** (1821 — 1889), romancier realist, prieten cu Baudelaire*, Murger*, Banville*, Courbet şi Nadar. Influenţat de invenţia recentă a daghero-tipiei, s-a străduit, în operele sale, să reproducă cu scrupulozitate tipuri umane veridice, satirizînd moravurile burgheze şi provinciale din epoca sa, precum şi mediile boeme, artistice, pariziene, însă cu o tendinţă către caricaturizare. Studiile sale despre Balzac*, Henry Monnier, despre pictorii realişti din secolul al XVIII-lea, Courbet şi Daumier, subliniază caracterul realist al operei lor.
Op.: *Chien-Caillou* (1847); *Les Oies de Noël* (1853); *Les Bourgeois de Molinchart* (1855); *Le Violon de faïence* (1862); *Monsieur Tringle* (1866); *Histoire de la caricature antique* (1866); *Histoire de la caricature moderne* (1867). M.S.

CHAMPLAIN *Samuel* **DE** (între 1567 şi 1570—1635), geograf, navigator, explorator şi soldat, întemeietorul Québec-ului în 1608. A lăsat relatări preţioase despre numeroasele sale călătorii în America şi despre luptele duse în Canada pentru consolidarea coloniilor proaspăt dobîndite de francezi.
Op.: *Des Sauvages ou Voyage de Samuel de Champlain de Brouage fait en la France nouvelle, l'an 1603* (1603); *Voyages et découvertes faites en la Nouvelle-France depuis l'année 1615 jusques à la fin de l'année 1618* (1619). M.S.

CHAMSON *André* (n. 1900), autor de romane inspirate din Cévennes-ii natali (munţi sălbatici şi abrupţi cărora le corespund eroii fruşti, pasionaţi şi violenţi), din perioada războiului şi din lupta Rezistenţei (la care a participat activ ca soldat şi partizan), în sfîrşit, din problemele care sfîşie astăzi tînăra generaţie. Este preşedintele Pen-Clubului. (Acad. fr.: 1956.)
Op.: *Roux le bandit* (1925); *Les Hommes de la route* (1927); *La Galère* (1939); *Quatre mois* (1940); *Le Puits de miracles* (1945); *L'Homme qui marchait devant moi* (1960); *Petite Odyssée* (1965). Al.D.P.

CHANSON (**CANSON**, **CANSO** sau **CANZO**), nume general dat tuturor poeziilor care erau recitate cu acompaniament muzical. La început, poemele înglobate sub această denumire erau scrieri epice (v. **CHANSONS DE GESTE**), dar în secolul al XII-lea, termenul ajunge să fie aplicat exclusiv poemelor lirice de dragoste cultivate de trubaduri (v. **TROUBADOURS**) şi de truveri (v. **TROUVÈRES**), sub influenţa doctrinei curteniei (v. **COURTOISIE**). Scrise în limba provensală, poeziile numite **CANSONS** (*cansos* sau *canzos*) sînt compuse din 5—7 strofe cîntate toate pe aceeaşi melodie. Eroii lor sînt întotdeauna doamna — ideal de virtute şi de frumuseţe — şi trubadurul — slujitor umil şi credincios al femeii iubite. Cu timpul, deşi nu-şi modifică tematica, aceste poeme devin simple

exerciții de virtuozitate a formei. În nordul Franței, unde lirica își caută subiecte de inspirație mult mai realiste, așa-numitele CHANSONS tratează, concomitent cu tema iubirii, teme politice, religioase sau satirico-moralizatoare *(chansons de croisade, chanson d'histoire* sau *de toile)*. Ulterior, termenul CHANSON a fost înlocuit de denumiri mai precise care indicau exact forma și scopul scrierilor respective: *ballades, rondes, caroles* etc. Menținîndu-se ca gen liric important pînă în vremea lui Charles* d'Orleans, CHANSON evoluează apoi spre un stil tot mai familiar, iar în Renaștere devine un tip de poezie populară. A.V.

CHANSON D'ANTIOCHE La v. RICHARD LE PÈLERIN

CHANSONS DE GESTE Les (sf. sec. XI — sec. XV), lungi poeme epice (<lat. *gesta*), consacrate faptelor de arme ale unor eroi reali sau legendari din istoria Franței medievale. Asupra originii lor s-au emis mai multe ipoteze, dintre care două mai importante: 1. ipoteza „originii folclorice", întemeiată pe teoriile lui Wolff (referitoare la poemele homerice) și pe concepțiile fraților Grimm, lansată de Fauriel* în 1830-36, reluată de Paulin Paris, întregită și dezvoltată de Ch. d'Héricault în 1860, de Gaston Paris* în 1865 și de Léon Gautier. Conform acestei teorii, *gestele* ar fi fost creații populare, elaborări colective, realizate inițial sub forma unor cîntece mai scurte (numite de G. Paris și L. Gautier *cantilene epico-lirice*) create chiar în momentul și sub influența desfășurării evenimentelor relatate, apoi completate și înfrumusețate cu numeroase detalii pînă la cristalizarea lor în forma pe care o cunoaștem. Această ipoteză a fost combătută de italianul Pio Rajna (*Les origines des épopées françaises*, 1884), care a demonstrat lipsa ei de temei material, întrucît punctul de plecare presupus, *cantilena epico-lirică* nu există, nefiind nici pomenită în scrierile vechi. O nouă ipoteză a fost lansată în 1908—1913 de Joseph Bédier*, și anume: 2. a compunerii gestelor de către călugări din sanctuarele și locurile de pelerinaj (Saint-Jacques-de-Compostelle, Gellone etc.) frecventate de numeroși vizitatori, în scopul atragerii lor. Nici una din presupunerile menționate neputînd fi adoptată din lipsă de fundament științific, s-a ajuns azi la convingerea că aceste poeme sînt „creații", în sensul etimologic al cuvîntului, opere ale unor poeți individuali care au preluat „materia istorică" drept pretext unor „invenții poetice": (v. Italo Siciliano, în 1951) folosind atît tradiția legendară sugerată de unele documente ca *Vita Karoli* de Eginhard* sau *Vita Hludovici*, cît și tradiția literară constituită din scrieri narative latinești. Istoricii literari au grupat *gestele* existente în *cicluri (cycles)*, conform împărțirii date încă din evul mediu, și corespunzînd personajului sau temei centrale: **LA GESTE DU ROI OU DE CHARLEMAGNE** (cuprinzînd poemele: *Berthe aus grand piés, Aspremont, Otinel, La Chanson de Roland, Le Pèlerinage de Charlemagne)*, **LA GESTE DE GARIN DE MONGLANE** [cuprinzînd poemele: *La Chanson de Guillaume, Les Enfances Guillaume, Le Charroi de Nîmes, La Prise d'Orange, Le Moniage Guillaume, Les Enfances Vivien, La Chevalerie Vivien, Les Aliscans, Garin de Monglane, Girard de Vienne, Aymeri de Narbonne, la Prise de Cordres et de Sebille, Buevon de Conmarchis* (v. *Adenet le Roi*)].

LA GESTE DE DOON DE MAYENCE (*Gormont et Isembart*, *Girart de Roussillon*, *Ogier le Danois*, *Renaut de Montauban*, *Aie d'Avignon* și, într-o mare măsură *Raoul de Cambrai*, gestă înrudită ciclului, prin tema tratată), **LE CYCLE DE LA CROISADE** (*Le Chevalier au Cygne*), **LA GESTE DE NANTEUIL** și **LA GESTE DES LOHERAINS**, două cicluri rezervate unor familii, în sfîrșit **LE CYCLE DE HUON DE BORDEAUX**. Majoritatea poemelor, dintre care multe au cunoscut variante tîrzii în proză, sînt alcătuite din strofe (*laisses*) asonanțate sau rimate, de lungimi diferite și avînd la bază versul decasilabic, înlocuit din cînd în cînd cu versul octosilabic sau cu alexandrinul. Fiecare strofă reia de obicei în partea inițială versurile finale din strofa precedentă, repetare explicabilă prin necesitatea, resimțită de jongler (v. **TROUBADOURS**), de a menține trează atenția unui public fluctuant. Structura de ansamblu a poemelor se caracterizează prin prezența unor lungi prologuri, prin juxtapunerea unor episoade de stil diferit, prin numeroase opriri sau digresiuni, chiar prin dese contradicții între versuri și strofe. În cadrul fiecărui ciclu poemele evoluează în jurul unui personaj central desemnat printr-o trăsătură fizică și (sau) printr-alta morală caracteristică: Carol „cel cu barba înflorită", înțelept și autoritar; Roland, viteazul; Olivier, prudentul; Guillaume „cel cu nasul scurt" etc. Scrise la epoci diferite, *gestele* (chiar cele aparținînd aceluiași ciclu), și mai cu seamă remanierile sau adaptările lor în proză, trădează o evidentă evoluție a gustului autorilor și al cititorilor, motivului cavaleresc al războaielor sau cel al necesității combaterii pentru gloria religiei creștine (dezvoltate în *gestele* mai vechi) luîndu-le locul aventurile fantastice, miraculosul feeric, dragostea pentru femeie sau căutarea fericirii.

Primul ciclu, organizat în jurul faptelor lui Carol cel Mare, îl prezintă pe monarhul franc drept un rege energic și viteaz, ascultat de vasalii săi, care recunosc într-însul un ideal de autoritate unită cu înțelepciune; dar în poemele mai recente ale ciclului, virtutea regelui scade și o dată cu aceasta și autoritatea lui. În *Ciclul lui Guillaume d'Orange* (unde personajul central este de astă dată, semnificativ, un mare senior) monarhul, Ludovic cel Pios, fiul lui Carol cel Mare, se dovedește a fi slab și laș, virtutea devenind un apanaj exclusiv al nobililor. Aceștia trec pe primul plan, *gestele* slăvind exclusiv faptele lor vitejești și prezentîndu-i în continuă antiteză cu monarhul debil, incapabil să-și impună voința. *Ciclul lui Doon de Mayence* reflectă starea de anarhie din Franța medievală a secolelor XII și XIII, sfîșiată de luptele dintre marii feudali, în care puterea și autoritatea monarhului erau aproape inexistente.

Dintre *gestele* cele mai importante, pot fi amintite:

LA CHANSON DE ROLAND v. **CHANSON DE ROLAND**

ASPREMONT (sec. XII, *ciclul lui Carol cel Mare*), unde se relatează un episod din viața lui Carol cel Mare în care acesta, fiind în luptă cu păgînii ce invadaseră Calabria, este salvat de la moarte de foarte tînărul Roland pe care refuzase să-l ia la război și căruia îi dăruiește pentru vitejia sa pe Durandal, sabia fiului regelui păgîn.

Scanned with OKEN Scanner

RONSASVELS (sec. XIV, în Provenţa), viziune modificată a bătăliei de la Roncevaux, determinată de influenţa doctrinei cavalereşti a iubirii (v. **COURTOISIE**). În acest poem apare un personaj nou, fiul lui Olivier, care vine să-şi răzbune tatăl, iar Roland, viteaz şi mîndru, conform tradiţiei, nutreşte în plus un sentiment profund de iubire pentru frumoasa Aude.

LA CHANSON DE GUILLAUME (aprox. 1140, cel mai vechi poem din *ciclul lui Guillaume d'Orange*). Avînd ca prototip pe Guillaume vărul lui Carol cel Mare, poemul narează bătălia de la Orbieu, fiind completat cu detalii referitoare la primele fapte de arme ale eroului.

LE CHARROI DE NÎMES, LA PRISE D'ORANGE, LE MARIAGE GUILLAUME, LES ENFANCES VIVIEN şi **LES ALISCANS** etc. (sec. XII, *ciclul lui Guillaume d'Orange*) sînt închinate faptelor viteazului şi generosului Guillaume (deseori coleric şi violent), care cucereşte în Spania un regat întins, a cărui capitală este oraşul Orange. Poemele acestea constituie un ansamblu bine închegat şi multe din ele au cunoscut, pînă în secolul al XV-lea, numeroase remanieri sau traspuneri în proză, nu numai în Franţa dar şi în Germania (v. *Willehalm* de Wolfram von Eschenbach) sau în Italia (*Storie Narbonesi* de Andrea de Barberino).

AIE D'AVIGNON (sec. XII) *(Ciclul lui Doon de Mayence)* revelator pentru gradul de nesupunere la care ajunseseră nobilii faţă de rege, relatează peripeţiile vieţii frumoasei Aie, nepoata lui Carol cel Mare, căsătorită de acesta cu ducele Garnier de Nanteuil. Bogată în întîmplări de tot felul, scrierea este mai curînd un poem de aventuri romaneşti decît o *gestă*.

RAOUL DE CAMBRAI (ultimul sfert al sec. XII), reflectă şi el aceleaşi relaţii sociale de tip feudal, dar se remarcă printr-un stil precis şi energic şi printr-o ironie usturătoare.

LA GESTE DES LOHERAINS narează o adevărată vendetta ce se desfăşoară între familia Loherains-ilor şi cea a Bordelais-ilor din cauza unui domeniu feudal care, deşi aparţinînd ultimilor, trece în stăpînirea celor dintîi. *Ciclul* cuprinde 4 ramuri din care *Garin de Loherain* este cea mai veche şi *Hervis de Mez* cea mai recentă. Primele trei ramuri se caracterizează printr-un surprinzător realism, prin influenţe ale doctrinei curteniei, ultima fiind, de fapt, un fel de roman de aventuri.

LE CYCLE DE HUON DE BORDEAUX (sec. XIII), s-a constituit în jurul poemului cu acelaşi nume, al cărui prolog — *AUBERON* — i-a sugerat lui Shakespeare personajul Oberon din *Visul unei nopţi de vară*. În această înşiruire de povestiri de o extraordinară mişcare şi culoare, însufleţite de personaje curajoase, sentimentale, uşuratice, fanteziste, răzbunătoare, devotate sau şirete şi pline de umor, se atestă fuziunea ce începe să se producă între materia epică tradiţională şi procedeele romanelor* bretone. A.V

CHANSON DE „MAL-MARIÉE" poem liric medieval, fără formă fixă, ce cîntă durerea femeii nefericite în căsnicie.

CHANSON DE ROLAND La, cea mai de seamă *Chanson** *de geste* franceză, scrisă probabil către 1100 (291 *laisses*-strofe; 3998 versuri

decasilabice asonanţate), păstrată în 7 manuscrise franceze, dintre care cel mai vechi, semnat de un anume Turoldus, descoperit de Francisque Michel abia în 1835 şi publicat de acelaşi în 1837, se află la Oxford şi datează din al doilea sfert al secolului al XII-lea. Înfăţişează triumful militar al creştinătăţii (reprezentată prin armata lui Carol cel Mare) asupra lumii păgîne. Îşi are punctul de plecare într-un eveniment istoric real: dezastrul suferit în defileul de la Roncevaux (Pirinei) de armata lui Carol cel Mare atacată, nimicită şi prădată de cîteva cete de munteni basci pe cînd se întorcea victorioasă din Spania (778). În această luptă moare un mare senior, Hruodlandus, conte al Mărcii de Bretania (v. *Vita Caroli* de Eginhard*), care devine eroul central al epopeii sub numele de Roland, atribuindu-i-se calităţile de *pair* al Franţei şi de nepot al împăratului, precum şi toate însuşirile unui cavaler desăvîrşit. Evenimentele istorice sînt transfigurate de autorul anonim: tînărul rege Carol apare ca un bătrîn împărat de 200 de ani — întruchipare a monarhului ideal, înţelept, cugetat, autoritar, viteaz şi drept; expediţia războinică de pradă şi jaf a francilor, devine o luptă dreaptă şi justificată, cruciadă a credinţei împotriva păgînismului; înfrîngerea ruşinoasă (suferită în legendă numai de ariergardă după minuni de vitejie) este explicată prin trădare, sfîrşindu-se în cele din urmă prin izbînda totală şi definitivă a francezilor, ajutaţi de Dumnezeu care prelungeşte ziua în chip miraculos pentru a permite urmărirea păgînilor şi nimicirea lor etc. Poemul, bazat pe un conflict psihologic puternic (acela care-l opune pe Roland, cavalerul desăvîrşit, lui Ganelon, seniorul trădător, aspirînd la o viaţă de pace şi tihnă în castelul său), este expresia relaţiilor feudale medievale dintre suzeran şi vasali şi dintre vasali, precum şi a mentalităţii războinice din acea vreme, puternic colorată de o afectivitate creştină (explicabilă prin relaţionarea cu evenimentele istorice contemporane în special cu organizarea primelor cruciade). Eroii principali prezintă caractere simbolice, bine definite şi psihologic viabile în ciuda schematismului lor: Roland este prototipul desăvîrşit al cavalerului medieval, însufleţit de avînt războinic ireductibil, intransigent faţă de idealurile sale; Olivier este un alter ego al lui Roland, mai măsurat şi cugetat; arhiepiscopul Turpin care-i însoţeşte mînuind cu străşnicie paloşul şi binecuvîntîndu-i pe cavaleri între două lupte, reprezintă tipul prelatului războinic întruchipat în epocă de cavalerii Templieri, sau Teutoni etc. Femeia este aproape exclusă din această lume virilă, de bărbăţie şi eroism luminate de credinţă; îşi face apariţia, la sfîrşitul epopeii, în persoana lui Aude, logodnica lui Roland, pentru a da şi ea dovada unor sentimente puternice, unor idealuri ce nu acceptă compromisuri: la vestea morţii lui Roland, căruia prin logodnă îi închinase viaţa şi iubirea, Aude se prăbuşeşte moartă, existenţa ei pierzîndu-şi, o dată cu menirea, justificarea. Simetric structurată în jurul a patru momente principale — trădarea, bătălia, nimicirea duşmanilor, pedepsirea trădătorului — de proporţii armonioase, cu o mişcare ascendentă viguroasă ce duce de la dezastru la apoteoză, întregită de evocări şi descrieri sobre şi precise, de o măreţie impusă de simplitate, interesantă şi prin simbolismul ei discret şi rafinat al gesturilor, obiectelor sau culorilor, sau prin logica şi complexitatea eroilor, la CH. DE R. poate

fi socotită, alături de *Iliada* și de *Nibelungi*, una din capodoperele epopeii. A fost parodiată în Italia (unde feudalismul cavaleresc nu a existat) de Boiardo *(Orlando innamorato)* și Arioste *(Orlando furioso)*. A.V.

CHANSON DE SAINTE FOY La (1060—1080?), poem hagiografic anonim, unul dintre primele și cele mai valoroase texte literare în limba occitană (v. **TROUBADOURS**). Cele 593 de versuri octosilabice, grupate în strofe monorime (într-o vreme cînd nordul Franței nu cunoștea decît versurile asonanțate), povestesc martiriul și cultul sfintei Foy punînd în lumină puterea credinței. Personajele sînt destul de amănunțit descrise. Limba poemului posedă deja, în germene, toate elementele care vor da strălucire limbii clasice a trubadurilor. A.V.

CHANSON DES FAUX NOBLES La (prin 1668), cîntec anonim, critică a abuzurilor săvîrșite în acordarea și ștergerea titlurilor nobiliare de către funcționarii venali care lucrau la cercetarea autenticității titlurilor de noblețe (titluri ce garantau scutirea de impozite), impusă de integrul Michel de Chamillart (1652—1721), secretar de Stat al războiului după 1701. M.S.

CHAPELAIN *Jean* (1595—1674), critic și poet, unul dintre principalii teoreticieni ai dogmatismului clasic, socotit de contemporani *arbiter humanarum literarum*. Se bucură de protecția lui Richelieu, se numără printre fondatorii Academiei* franceze (unde va pronunța celebrul discurs: *Sentiments de l'Académie sur „le Cid"*, 1637, v. **CORNEILLE**), este printre favoriții de la Hôtel de Rambouillet*, iar Colbert îi cere sfatul pentru întocmirea listelor de pensii acordate scriitorilor. Își expune teoriile în discursuri, prefețe și alte scrieri, insistînd cu precădere asupra necesității respectării regulei celor trei unități în teatru și a principiilor verosimilității și bunei-cuviințe. Preconizează reprezentarea naturii în ceea ce are mai ponderat, permanent și universal, subliniind neîncetat rolul preponderent al rațiunii. Apariția epopeii sale în 24 de cînturi închinată Ioanei d'Arc — *La Pucelle*... (1656) —, la care lucrase 20 de ani și în numele căreia cîștigase o faimă prematură întemeiată doar pe impresia pe care reușise s-o impună a valorii sale de poet epic — pe drept salutată de o ploaie de epigrame și batjocuri — îi știrbește întrucîtva autoritatea, publicul cititor constatînd în unanimitate „că se află de toate în această epopee, cu excepția poeziei". Printre adversarii săi mai înverșunați se numără Furetière* și Boileau*. (*Satire III*, vers. 178—179; *Satire VII*, vers. 30 etc.) (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *L'Ode à Richelieu* (1633); *Les Sentiments de l'Académie française sur la tragi-comédie du Cid* (1638); *La Pucelle ou La France délivrée*, poème hèroïque (1656). M.S.

CHAPELLE *Claude Emmanuel* LHUILLIER, zis (1626—1686), scriitor, epicurist și libertin, prieten cu Boileau*, Racine*, Molière* și La Fontaine*. Scrie sonete, stanțe, epigrame, ode etc. fără mare valoare, dintre care multe s-au pierdut, și, în colaborare cu Bachaumont*, o lucrare de calitate: *Le Voyage en Provence de Chapelle et Bachaumont* în versuri și proză, apărută în 1663 în volumul *Recueil de quelques pièces nouvelles et galantes*. Această relatare a călătoriei celor doi prieteni a cunoscut și cunoaște încă un binemeritat succes,

datorat povestirii vesele, pline de haz, vervei adesea scînteietoare, ironiei zîmbitoare şi imaginilor pitoreşti care o compun. M.S.

CHAPPUYS *Claude* (1500?—1575). Poet ataşat curţii lui Francisc I, autor al unor poezii de circumstanţă, de inspiraţie oficială, care celebrează evenimente ale epocii, semnalîndu-se mai mult prin exactitatea detaliilor decît prin suflul poetic. Este de remarcat că Ch. a întrebuinţat versul alexandrin, care, în vremea aceea, nu se impusese încă.

Op.: *Panégyrique... au... roy François I à son retour de Provence* (1538); *La complainte de Mars sur la venue de l'Empereur en France* (1539). I.N.

CHAR *René* (n. 1907), poet contemporan trecut prin diverse experienţe poetice, realizînd o operă personală, de mare densitate. Poezia lui apare ca sinteza superioară a unei împătrite influenţe: Rimbaud*, Heraclit, suprarealismul* şi Rezistenţa*. O etică a mobilităţii, o poezie a momentului veşnic creator, un univers poetic dominat de prezenţa inevitabilă a omului sînt exprimate în metafore explozive în care cei doi termeni se distrug reciproc prin violenţa ciocnirii realizînd o semnificaţie superioară.

Op.: *Ralentir travaux* (în colab. cu A. Breton şi P. Éluard, 1930); *Le Marteau sans maître* (1934); *Placard pour un chemin des écoliers* (1937); *Premières alluvions* (1945); *Seuls demeurent* (1945); *Feuillets d'Hypnos* (1946); *Le poème pulvérisé* (1947); *Fureur et mystère* (1948); *Claire* (1949); *Les Matinaux* (1950); *À une sérénité crispée* (1951); *Lettera amorosa* (1952); *Recherche de la base et du sommet* (1955); *La Bibliothèque est en feu* (1957); *Commune présence* (1964); *Retour amont* (1966). Al.D.P.

CHARDIN *Jean* (1643—1713), mare călător, agent general al Companiei orientale a Indiilor, a cutreierat Persia (unde a stat 6 ani) şi India. Relatările călătoriilor sale, redactate însă, pare-se, de François Charpentier*, au servit multor scriitori din secolul al XVIII-lea (Montesquieu*, Rousseau*, englezul Gibbon* etc.) drept sursă de inspiraţie; apar, cu titluri diferite, la Londra (1686), Amsterdam (1686), Lyon (1687), Amsterdam (1711). M.S.

CHARDONNE *Jacques* BOUTELLEAU zis **JACQUES** (n. 1884), romancier şi eseist pasionat de problema cuplului, de destinul său sentimental, legînd evoluţia psihologică a personajelor sale de evoluţia generală a moravurilor din timpul său.

Op.: *Le Chant du bienheureux* (1927); *Les Destinées sentimentales* (3 vol., 1934—1936); *Chimériques* (1948); *Matinales* (1956); *Propos comme ça* (1966). Al.D.P.

CHARLES D'ORLÉANS (1394—1465), poet liric. Grav rănit la Azincourt (1415) este luat prizonier de englezi şi ţinut în captivitate timp de 25 de ani. Constrîns la o lungă inactivitate, departe de ţară, frămîntat de griji şi copleşit de nostalgie, găseşte în poezie, uneori în misticism, o alinare. Compune balade, poezii de circumstanţă, versuri de dragoste în spiritul doctrinei cavalereşti a „iubirii perfecte" (v. **COURTOISIE**), care alcătuiesc un jurnal al exilului completat, după reîntoarcerea sa în Franţa, cu noi balade, cîntece şi mai ales rondouri scrise la curtea de la Blois — adevărat

salon literar frecventat de numeroşi poeţi ai vremii (printre aceştia numărîndu-se şi Villon*). Poezia sa se caracterizează prin sensibilitate şi lirism, trădînd un epicureism moderat, o sondare continuă a propriei conştiinţe, expresia ei cea mai potrivită fiind genurile cu formă fixă. Are uneori demnitatea şi solemnitatea formulei magice, alteori graţia seducătoarei melodii a unui simbolism visător.

Op.: *Canticum Amoris; Le Livre de Pensée.* A.V.

CHARPENTIER [SaR-pã-tje] *François* (1620—1702), unul dintre principalii oratori ai Academiei*, unde a ţinut 16 discursuri şi a primit 8 noi academicieni, dintre care Bossuet* şi La Bruyère*. Redactorul prezumptiv al călătoriilor lui J. Chardin*. (Acad. fr.: 1651.)

Op.: *Explication des tableaux de la Galerie de Versailles* (1684); *De l'excellence des exercices académiques* (1695); *La Défense de la langue française* (1695). M.S.

CHARRON *Pierre* (1541—1603). Moralist şi predicator de renume, autorul unor importante lucrări teologice, prieten şi discipol al lui Montaigne*. Lucrarea sa cea mai cunoscută, *Les Trois livres de la sagesse*, devenită curînd un adevărat breviar al scepticilor şi ateilor, departe de a fi cum s-a afirmat, o compilaţie a *Eseurilor* lui Montaigne, este o punere în ordine metodică a acestora, în care CH. se dovedeşte a fi un gînditor original, pledînd pentru înţelepciune în sensul conceput de antici şi mai ales de sceptici.

Op.: *Les Trois vérités contre les athées, idolâtres, juifs, mahométans, hérétiques et schismatiques* (1593); *Discours chrétiens* (1600); *Les Trois livres de la sagesse* (1601). I.N.

CHARTIER *Alain* (către 1385 — între 1429 — şi 1435), poet liric. Secretar al regilor Carol VI şi Carol VII, a îndeplinit mai multe misiuni diplomatice în Germania, la Veneţia şi în Scoţia. Prima sa lucrare importantă, *Le Livre des Quatre Dames*, este scrisă sub influenţa dezastrului de la Azincourt (1415) şi analizează drama sufletească a patru femei care şi-au pierdut în cursul acestei bătălii iubitul sau soţul. Reputaţia lui CH. atinge apogeul cu poemul la *Belle Dame sans merci* care, timp de un secol, a fost rînd pe rînd dezbătut, denigrat sau imitat. Abordînd tema „amantului martir" (v. **COURTOISIE**), autorul creează un fel de tragedie psihologică în care indiferenţa şi chiar scepticismul, cu care doamna primeşte omagiile cavalerului său, depăşesc simpla pudoare şi frizează cochetăria. Nici eroina, devenită nedreaptă şi crudă, nici eroul care, împins de indiferenţa ei, sfîrşeşte prin a muri, nu mai pot fi daţi drept exemplu, aşa cum se întîmpla cu eroii obişnuiţi ai literaturii curteneşti. Pentru această gravă ofensă adusă femeilor, *Curtea Dragostei*, creată în timpul războiului de o sută de ani de Carol VI şi de soţia sa Isabeau de Bavière, l-a obligat pe CH. să-şi recunoască greşeala şi să-şi ceară iertare în public. CH. este considerat şi părintele elocinţei franceze, datorită măiestriei cu care sînt scrise tratatele sale în proză — *Le Curial*, severă descriere a vieţii nedemne de la curtea regală şi, *Le Quadrilogue invectif*, vibrant apel al Patriei, îndoliată de îndelungatul război, la unirea tuturor stărilor sociale împotriva duşmanului comun, ocupantul englez.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Le Livre des Quatre Dames* (1416); *La Complainte contre la mort de sa Dame; Le Quadrilogue invectif* (1422); *Le Lay de Paix; L'Espérance ou Consolation des trois Vertus; Le Curial; La Belle Dame sans merci* (1424). A.V.

CHARTIER *Jean* (?—1464), călugăr al mănăstirii Saint-Denis (v. **SUGER**), istoriograf oficial al curții regale. *Cronica* lui a fost inclusă în *Les Grandes Chroniques* de France.*

Op.: *Chronique française; Chronique latine* (pentru perioada 1422—1450). A.V.

CHASLES *Victor-Euphémion-Philarète* (1799—1873), prozator și dramaturg crescut în tradiția lui Rousseau* și cu respectul tradiției revoluționare, bun cunoscător al literaturilor engleză și germană, consacrat în 1861 prin publicarea romanului *Virginie de Leyva*. Profesor de literatură străină la Collège* de France, din 1838, poate fi considerat drept unul dintre fondatorii literaturii comparate. Caracteristica operei sale literare (influențată de Jean-Paul Richter), în care crimele și dramele cele mai înfiorătoare și neverosimile abundă, este macabrul — de calitate îndoielnică.

O.p: *La Fiancée de Bénarès* (1825); *Tableau de la littérature française au XVIe s.* (1827); *Virginie de Leyva* (1861); *Essais et Esquisses* (13 vol., 1846—1864); *Mémoires* (post. 1875). M.S.

CHASTELLAIN *Georges* (1405—1475), cronicar, poet și publicist burgund. Autor de poezii lirice (interesante prin procedeele artistice folosite), de mistere* și de scrieri cronicărești și alegorice, este cunoscut mai ales printr-o *Cronică* a anilor 1419—1475 — prezentare și discutare a motivelor care i-au opus pe ducii burgunzi regilor Franței — lucrare documentată și imparțială păstrînd înflăcărarea dictată de vechiul ideal cavaleresc, dar anunțînd deja tonul rece al scrierilor politice ale lui Commynes*, și străbătută de un anumit spirit machiavelic.

Op.: *L'Oultré d'Amour; Le Miroir de Mort; Le Dit de Vérité; Les Princes; Le Temple de Boccace; Chronique.* A.V.

CHASTELLAIN *Pierre*, zis **VAILLANT** (?) (sec. XV), poet sărac din uordul Franței, protejat al regelui René d'Anjou, autorul a două doeme scrise într-un stil greoi: *Le Temps perdu* și *Le Temps retrouvé*)după 1450) (v. **VAILLANT**). A.V.

CHATEAUBRIAND *François-René*, cavaler apoi viconte **DE** (1768—1848), prozator romantic, catolic și legitimist. Fiind cel mai mic dintre fiii unui nobil breton sărăcit, **CH.** îmbrățișează, după ce ezită între meseria de marinar și sacerdoțiu, cariera armelor. Devine ofițer în regimentul de Navarra (1785), este prezentat regelui (1787), intră în Ordinul cavalerilor de Malta și trăiește o viață de garnizoană schimbîndu-și de cîteva ori reședința, pînă la 1790. În timpul permisiilor duce o viață mondenă, activă, frecventează saloanele la modă și participă la serbările de la Curte. Hotărît să devină explorator, întreprinde în 1791—1792 o lungă călătorie în America de Nord (Niagara-Canada-Ohio-Mississippi) de unde se întoarce în clipele tulburi ale Revoluției (1792), uimit de splendorile exotice contemplate. Se căsătorește cu o domnișoară de obîrșie nobilă — Céleste Buisson de la Vigne — se înrolează în armata Principilor, este rănit la asediul Thionville-ului (1792), ia

calea exilului și se stabilește, singur și sărac, în Anglia (1793) unde compune celebrul său *Essai sur les Révolutions* (1797). Reîntors în Franța (1800), participă la viața literară a Parisului Consulatului și Imperiului, colaborează la „Mercure* de France", publică în chip oportun în perioada din preajma Concordatului (1802) scrierile *Atala*, *René* și *Le Génie du christianisme*, atrăgîndu-și astfel simpatia lui Napoleon cu care intră însă în conflict în 1804, după executarea ducelui de Enghien, renunțînd concomitent la toate însărcinările de diplomat ce-i fuseseră încredințate. La întoarcerea Burbonilor (1814) duce o viață politică activă, devine șeful ultra-regaliștilor, întemeiază revista legitimistă „Le Conservateur", primește misiuni diplomatice importante. După revoluția din 1830 se retrage din viața politică, duce o activitate exclusiv literară și frecventează asiduu cercul de la Abbaye—aux-Bois* al d-nei Récamier.

Geniu creator complex, unind „pasiunile inteligenței" cu „memoria inimii", C., convins de misiunea ideologică și socială ce-i revine artistului, luptă prin toate scrierile sale în vederea propagării ideilor și convingerilor religioase, politice și literare care-l însuflețesc. Astfel *Le Génie du christianisme* ilustrează „armoniile religiei creștine cu natura și cu pasiunile inimii", stabilește legătura neclintită dintre dogma catolică și inspirația literară; *Atala* este o demonstrație a necesității religiei, singura forță în stare să pună frîu patimilor, să lupte împotriva omului corupt și a naturii sale invadate de răutate; *René*, operă de psihanaliză liberatoare scrisă la persoana întîi, descrie „răul secolului" și semnalează pericolul pe care acest înfricoșător „talaz de pasiuni" îl reprezintă — căruia numai religia îi poate aduce remediu sau alinare; *Les Martyrs*, epopee în proză cu elemente de miraculos creștin, cîntă strălucirea poetică a lumii creștine din timpurile îndepărtate ale martirajului acceptat cu bucurie în arenele Romei antice; *La Vie de Rancé* evocă zbuciumul și viața interioară a unui vestit călugăr, întemeietorul așezămîntului călugăresc La Trappe etc.

Povestire sau epopee, biografie sau eseu apologetic, scriere polemică, relatare de călătorie sau autobiografie — opera lui C. este în întregime scrisă sub semnul covîrșitor al *Eu*-lui, ceea ce îi conferă, de altfel, unitatea ei organică. C. tratează de fapt un singur subiect, pe el însuși, introducînd astfel noțiunea modernă a literaturii-prelungire a vieții, rezultat al unei experiențe, expresie a unei individualități și eliberată de imaginație. „Dintre autorii francezi din timpul meu, afirmă C., sînt aproape singurul care să semene cu operele sale: călător, soldat, publicist, ministru, în păduri am cîntat pădurile, pe nave am zugrăvit oceanul, în tabără am vorbit de lupta armată, în exil am învățat ce înseamnă exilul, la curțile monarhilor, în lumea afacerilor, în adunări, am studiat principii, politica și legile".

Astfel, la acel început de veac nou, și paralel cu schimbările politice aduse de revoluția din 1789, C. reînnoiește teoretic temeiurile literaturii franceze, creînd o operă imensă și variată în care experiența și sentimentele individuale autentice au înlocuit recile abstractizări, iraționalul raționalul, cadrul uriaș al naturii europene sau exotice-luxuriante pe cel închis al locuințelor lumii europene civilizate, iar credința spiritul științific; operă ce ignoră legi

și îngrădiri; purtată de pasiune și imaginație, dominată de sensibilitate, exprimată într-o proză cadențată la care par a fi colaborat toate armoniile și calitățile genurilor strict delimitate ale epocii clasice dogmatice, contopite într-o comună vîltoare. Operă uriașă dar sortită mai mult decît alta învechirii și desuetudinii! Scrierile lui C. au rămas, paradoxal, în ciuda calităților stilistice desăvîrșite, mai curînd monumente de istorie literară, documente interesante ale unei concepții romantice individualiste decît opere universale, sfidînd timpul. Una singură face excepție, autobiografia lui postumă: *Memoriile de dincolo de mormînt* în care scriitorul reușește să se dezbare de retorism și elocință grandilocventă cum și de neajunsurile demonstrației reci. Amintirile lui au căldura, adevărul și complexitatea vieții; rezultă dintr-o năvală de aduceri-aminte decantate de memorie, împodobite de imaginație, în care vis și adevăr se contopesc; ele sînt primul mare roman al literaturii moderne avînd drept subiect o viață individuală privită în toată complexitatea ei și în dimensiunile sale temporale, căutare înfrigurată, înainte de vreme, a „timpului pierdut".

Op.: *Essai sur les révolutions* (1797); *Atala* (1801); *René* (1801); *Le Génie du christianisme* (1802); *Les Martyrs* (1809); *Itinéraire de Paris à Jérusalem* (1811); *De la Monarchie selon la Charte* (1816); *Voyage en Amérique* (1826), *Essai sur la littérature anglaise* (2 vol., 1836); *Vie de Rancé* (1844); *Mémoires d'Outre-Tombe* (scrise și revizuite între 1841 și 1846, publ. post. după 1848). M.S.

CHÂTEAUBRIANT *Alphonse* DE (1877—1951), romancier, colaborator al guvernului de la Vichy, mort în exil în Austria. Romanele sale — dintre care mai interesant este *Monsieur de Lourdines* — evocă peisaje rustice din Poitou, avînd drept personaje nobili scăpătați, a căror psihologie este disecată cu subtilitate.

Op.: *Monsieur des Lourdines* (1911, Premiul Goncourt); *Avec La Brière* (1923); *La Réponse du Seigneur* (1933); *La Meute* (1935); *La Gerbe des Forces* (1937). M.S.

CHATELAIN DE COUCY Le **GUY DE THOUROTTE** zis (?—1203), truver originar din Picardia. Întreaga sa poezie este închinată iubirii, preluînd toate temele liricii provensale (v. **TROUBADOURS**). Reputația lui Guy de Thourotte, asemănătoare aceleia a lui Gace* Brulé, Blondel* de Nesle sau Conon* de Béthune, ca și renumele său de îndrăgostit credincios au contribuit la intrarea lui în domeniul legendei. *Le Roman du castelain de Couci et de la dame de Fayel* atribuit picardului Jakemés și datînd de la sfîrșitul secolului al XIII-lea, face din el eroul unei tragice povestiri de dragoste bazată pe tema medievală a inimii iubitului pe care un soț gelos și crud o servește la masă soției flămînde. A.V.

CHAT-NOIR Le (1881—1897), cabaret artistic din Paris, întemeiat de Rodolphe Salis*, pe bulevardul Rochechouart, loc de întîlnire a numeroși șansonetiști, umoriști și desenatori și al scriitorilor „decadenți", viitori simboliști (ca de pildă, A. Allais*, G. Auriol* Maurice Rollinat*, Mac-Nab, M. Donnay*). Aceștia din urmă își publicau operele în revista săptămînală, cu același nume, scoasă tot de Salis. M.S.

CHAULOT *Paul* (n. 1914), poet, critic literar la radiodifuziune, denumit „poetul cel mai uman al generației sale". Este scrutătorul supranaturalului cotidian, opera lui îmbinînd elemente suprarealiste și unanimiste, fiind, în ultimă instanță, o tentativă de descifrare a materiei pentru a-i surprinde „dimensiunea, secretul, mișcarea, esența și, poate, spiritul". Folosește un limbaj lucrat, exigent, cu o sintaxă eliptică și dificilă, încărcată de asindete și anacolute.

Op.: *Le Disque incolore* (1933); *Contre-terre* (1949); *Comme un Vivant* (1950); *Risques* (1951); *L'Herbe de chaque escale* (1956); *Naissante préhistoire* (1963). M.S.

CHÊNEDOLLÉ *Claude* LIOULT DE (1769—1833), poet liric, prieten cu Klopstock și d-na de Staël*, autor de poeme socotite ca fiind de tranziție între clasicism și romantism.

Op.: *Le Génie de l'homme* (1807); *Études poétiques* (1820). M.S.

CHÉNIER *André-Marie* (1762—1794), poet francez de factură clasică tradițională, în versurile căruia se găsesc germenii viitoarei poezii romantice. Partizan al Revoluției din 1789, la începuturile ei, publică în 1792, în „Journal de Paris", articole ostile Girondinilor și Iacobinilor; este încarcerat la Saint-Lazare, judecat de Tribunalul revoluționar, apoi executat la 25 iulie 1794, două zile înainte de căderea lui Robespierre. CH. cultivă preceptele clasice esențiale, consideră necesară imitarea scriitorilor antici (v. poemul *L'Invention*), el însuși luînd drept model pe Homer și Ovidiu, se supune servituții genurilor literare fixe (compune elegii, idile, ode, imnuri și epistole), folosește numeroase elemente mitologice, are cultul perifrazei retorice și al cuvîntului ales. În schimb insuflă alexandrinului o fluiditate nouă prin părăsirea cezurii mediane și folosirea subtilă a ingambamentului *(rejets)*, realizînd o poezie vizuală, picturală, realistă și densă în ciuda expresiilor alese și a efectelor oratorice. Părăsește narațiunea, complăcîndu-se în ample evocări, și, mai ales, introduce în poezie o notă personală, de emoție trăită (v. *Saint-Lazare*, *La Jeune Captive*) și un patetism discret care dau versurilor sale o vibrație caldă și umană, un farmec deosebit.

Op.: *Le Serment du Jeu de Paume* (1791); *L'Hymne sur l'entrée triomphante des Suisses révoltés du régiment de Chateauvieux* (1792); *Poésies d'André Chénier* (post. 1819, ed. Henri de Latouche), *Oeuvres complètes d'André Chénier* (I. *Bucoliques*; II *Poèmes*, *Hymnes*, *Théâtre*; III *Elégies*, *Epîtres*, *Odes*, *Iambes*, *Poésies diverses*) (post. 1908—1919, Delagrave). M.S.

CHÉNIER *Marie-Joseph* (1764—1811), poet și dramaturg, fratele lui Andre Chénier*. A fost iacobin, membru al Convenției, apoi al Consiliului celor cinci sute. Poet oficial al Republicii (v. imnul *Chant du Départ*, 1794) de tendințe pseudoclasice, artificial și pedant, CH. a fost un dramaturg aplaudat în timpul Revoluției pentru sentimentele republicane entuziast exprimate.

Op.: *Charles IX* (1789); *Henri VIII* (1791); *Calas* (1791); *Caïus Gracchus* (1792); *Fénelon* (1793); *Timoléon* (1794); *Tableau de la littérature française de 1789 à 1808* (post. 1816). I.N.

CHEDID, ANDREE (1903-) poetă, romancieră contemp.

CHENNEVIÈRE *Georges* DEBILLE, zis GEORGES (1884—1927), poet unanimist, prietenul și colaboratorul lui Jules Romains*
Op.: *Le Printemps* (1910); *L'Appel au monde* (1919); *Petit Traité de versification française* (1921, în colab. cu J. Romains); *Le Tour de France* (1922); *Pamir* (1926). Al.D.P.

CHÉRAU *Gaston* (1872—1937), autor de romane de moravuri provinciale, evocînd viața din regiunile Vendée și Berry. (Acad. Goncourt: 1926.)
Op.: *Monseigneur voyage, moeurs ecclésiastiques* (1904); *Champi-Tortu* (1906); *La Part du feu* (1909); *Le Monstre* (1913); *Les Grandes Epoques de M. Thébault* (1920); *Valentine Paquault* (1921); *L'Enfant du pays* (1932). M.S.

CHERBULIEZ *Victor* (1829—1899), romancier al moravurilor cosmopolite, critic de artă și eseist. (Acad. fr.: 1881.)
Op.: *Le Comte Kostia* (1863); *Le Cheval de Phidias* (1865); *Prosper Randoce* (1868); *L'Allemagne politique* (1870); *Profils étrangers* (1889); *L'Art et la nature* (1892). M.S.

CHERVILLE *Gaspard-Georges* PESCOW, marchiz DE (1819—1898), scriitor, colaborator al romancierului Al. Dumas*-tatăl, autorul unor romane și povestiri despre animale și despre vînătoare.
Op.: *Les aventures d'un chien de chasse* (1862); *Pauvres Bêtes et Pauvres Gens* (1869); *Contes de chasse et de pêche* (1878) *Contes d'un coureur de bois* (1885); *Contes de ma campagne* (1892). M.S.

CHEVALIER AU CYGNE Le (1355—1356), lung poem anonim în versuri reprezentînd ultima remaniere a ciclului Cruciadei (v. CHANSONS DE GESTE). Reluînd, în ordinea tradițională, atît relatările primei Cruciade *(La Chanson d'Antioche, Le Chanson de Jérusalem)*, cît și fantezistele romane de aventuri *Les Chétifs, La Chrétienté Corbaran, La Prise d'Acre*, sau fabuloasele povestiri consacrate lui Godefroid de Bouillon — *Le Chevalier au cygne* și *La Mort de Godefroid* — poemul le rezumă și, fără a le îmbogăți prin vreo contribuție originală, le completează cu pagini întregi de versuri împrumutate de la Guillaume* de Tyr, din romanul *Le Châtelain* de Couci* și mai cu seamă din romanele Mesei Rotunde (v. ROMANS DE LA TABLE RONDE). Remanierea aceasta, care înlocuiește, conform gustului epocii, pe vitejii eroi ai cruciadelor cu niște îndrăgostiți ale căror fapte de arme sînt dictate numai de exigențele iubirii cavalerești (v. COURTOISIE), a stat la baza romanelor celui de-al doilea ciclu al Cruciadei *(Baudouin* de Sebourc, Le Bâtard de Bouillon, Saladin)*. A.V.

CHEVALLIER *Gabriel* (n. 1895), romancier plin de vervă și inventivitate, autor celebru în special prin volumul *Clochemerle*, satiră hazlie și truculentă a vieții și moravurilor unui mic sat din Beaujolais, în care umorul și caricatura se împletesc cu observația subtilă și pătrunzătoare.
Op.: *Clochemerle* (1934), ; *Carrefour des hasards* (1936); *Sainte Colline* (1937). Al.D.P.

CHEVRILLON *André-Louis* (1864—1957), scriitor și profesor, nepotul și discipolul lui Taine*, specialist de limbă și literatură engleză.

A lăsat mai multe volume de însemnări de călătorie și studii de literatură engleză. (Acad. fr.: 1920.)

Op.: *Dans l'Inde* (1891); *Terres mortes* (1897); *Sanctuaires et Paysages d'Asie* (1905); *La Pensée de Ruskin* (1909); *Trois études de littérature anglaise* (1921). Al.D.P.

CHOLER *Adolphe-Joseph* (1821—1889), dramaturg, autor de piese spumoase, pline de haz.

Op.: *Le Terrible Savoyard* (1852); *Six demoiselles à marier* (1857, operetă bufă, muzică de Delibes). M.S.

CHRÉTIEN DE TROYES (1135?—1190), romancier medieval francez a cărui viață s-a desfășurat, pare-se, la curtea Mariei de Champagne și la aceea a contelui de Flandra, Philippe d'Alsace. Debutează cu traduceri și imitări după Ovidiu; scrie apoi 5 romane „cu teză" (în versuri), aflate la confluența tradiției antice cu cea bretonă, provensală și mistică, cu subiecte împrumutate, cu excepția lui *Cligès* din romanele bretone (v. **ROMANS BRETONS**) și reînnoite în chip personal, ilustrînd doctrina curteniei (v. **COURTOISIE**), în care tratează drept temă predilectă dilema esențială a cavalerului medieval: conflictul dintre iubire și spiritul de aventură. Manifestîndu-și independența față de mentalitatea confraților săi, care, susținînd ideea că adevărata dragoste nu există decît în afara căsătoriei, predicau indirect adulterul, **CH.** plasează chiar din primul roman *(Érec et Énide)* marea pasiune în cadrul relațiilor conjugale *(Érec, Cligès, Le Chevalier au Lion)*. Totuși în *Le Chevalier à la Charrette*, în care eroul, cavalerul Lancelot, îndrăgostit de regina Guenièvre, soția regelui Arthur, este prezentat drept tipul amantului desăvîrșit în stare să-și sacrifice onoarea și viața pentru femeia pe care o iubește pînă la adorație și divinizare, **CH.** plasează adevărata dragoste în afara căsătoriei, — concesie făcută probabil protectoarei sale Marie de Champagne care-i propusese să trateze acest subiect. Cu ultimul roman, *Perceval* sau *Li Contes del Graal*, neterminat, **CH.** pare a înlocui, sub influența unei inspirații mistice, fericirea umană, întruchipată în dragostea ideală, printr-o iubire transcendentală, — adevărata fericire supremă. Inspirîndu-se din legenda Graal-ului (cupă care ar figura vasul folosit în timpul Cinei cea de taină și în care Iosif din Arimateea ar fi strîns apoi sîngele lui Christos), autorul narează aventurile tînărului Perceval, crescut în pădure, devenit cavaler în urma descoperirii întîmplătoare a vocației sale pentru această meserie, și destinat probabil unei misiuni mai înalte decît cele rezervate cavalerilor obișnuiți înlocuind morala umană printr-o morală divină. Tendința către misticism este vădită de asemenea în numeroase continuări ale romanului dintre care cea mai importantă este aceea a lui Robert* de Boron, *Le Roman de l'Estoire dou Graal*. În secolul al XIII-lea, remaniate și transpuse în proză, romanele lui **CH.** se transformă într-un enorm *Lancelot en prose* format din *L'Estoire del Saint-Graal, L'Estoire de Merlin l'enchanteur, Le Livre de Lancelot du Lac, La Queste del Saint-Graal, La Mort le roi Artu;* lumeștile aventuri închinate de cavalerii Mesei Rotunde suzeranului sau doamnei lor sînt înlocuite aici de misiuni mistice în care toți eșuează. Conform acestui ciclu, singur Galaad, fiul lui

Lancelot, necunoscător al dragostei pămîntești și neîntinat de nici un păcat trupesc, este menit să cunoască misterul divin al Graal-ului. Interpretînd materia oferită de legendele și povestirile bretone în sensul mentalității secolului al XII-lea, CH. a realizat o pictură vie a societății aristocratice contemporane, pe care a idealizat-o uneori, dar ale cărei sentimente le-a analizat ca un psiholog desăvîrșit și a cărei viață materială a descris-o cu o minuțiozitate și o precizie cu totul excepționale.

Op:. *Les Comandemenz; Philomena; Érec et Enide* (către 1170); *Yvain ou le Chevalier au Lion* (1172?) *Cligès* (1176); *Le Chevalier de la Charrette* (către 1177—1179); *Li Contes del Graal* (între 1181—1191); *Guillaume d'Angleterre* (atribuit).

A.V.

CHRISTINE DE PISAN (1365—1430?), poetă franceză de origine italiană de la curtea regelui Carol V. La vîrsta de 25 de ani se vede obligată, prin moartea la scurt interval a părintelui și a soțului ei, Estienne (du) Castel, să asigure întreținerea celor trei copii ai săi, a mamei, și a unei nepoate sărace. În acest scop, își transformă cultura și talentul poetic într-un mijloc de cîștigare a existenței și compune, sub impulsul durerii provocate de dublul ei doliu, primele sale *virelais*, rondouri și balade care găsesc un viu răsunet în public și-i atrag mulți protectori în Franța și în străinătate. La bătrînețe, retrasă într-o mănăstire, își face auzit o ultimă dată glasul prin imnul de slavă închinat Ioanei d'Arc (*Ditié*, 1429), după care i se pierde complet urma. Opera ei, care, deși născută dintr-o necesitate de ordin material, se remarcă prin reale calități artistice, cuprinde poezii de tipuri variate pline de feminitate, scrise într-o limbă pură și un stil fluid, mai multe lucrări cu caracter didactic și o lucrare istorică consacrată regelui Carol V, binefăcătorul familiei ei. C.DE P. a angajat o dispută, cu ecouri pînă la sfîrșitul secolului, împotriva ideilor antifeministe ale lui Jean* de Meun.

Op.: *Le Livre du Chemin de long estude; La Mutacion de Fortune; La Cité des Dames; Le Livre des trois Vertus; L'Avision Christine; Le livre des fais et bonnes meurs de Charles V*. A.V.

CHRONIQUES DE FRANCE LES GRANDES, vastă compilație de texte latinești referitoare la istoria Franței, inițiată către 1250 de abatele mănăstirii Saint-Denis, Mathieu de Vendôme, și încredințată, la acea dată, călugărului Primat*. Acesta folosește *Historia Francorum* a lui Aimoin*, *Gesta Dagoberti*, *Analele de la Lorsch*, *Viața lui Ludovic cel Pios*, scrisă de l'Astronome*, *Gesta Normannorum Ducum* a lui Guillaume* de Jumièges, *Biografia lui Ludovic VI* datorată lui Suger* și *Viețile* lui Filip August redactate de Rigord și Guillaume le Breton, lucrări adunate — prin grija călugărilor — la mănăstirea Saint-Denis. Traducînd integral unele din aceste scrieri, folosind altele ca material informativ, completîndu-le cu surse și date mai recente, el realizează o lucrare monumentală care cuprinde istoria Franței de la începuturile ei și pînă la domnia lui Filip III cel Îndrăzneț, căruia îi este închinată (1274). Călugării de la Saint-Denis continuă opera începută de Primat pînă la 1350. După această dată și pînă în 1450, redactarea este asigurată de Jean Jouvenel des Ursins și le Héraut

Scanned with OKEN Scanner

Berry (v. LE BOUVIER), persoane din afara mănăstirii, și de Jean Chartier*, călugăr al mănăstirii. Tipărite în 1476—77, aceste *Cronici* au fost ulterior completate și cu date asupra domniei și vieții regilor Ludovic XI și Carol VIII. A.V.

CIORAN *E.M.* (n. 1911), eseist român de expresie franceză stabilit la Paris în 1941. Autor anticonformist, protestatar, iconoclast și nihilist, de orientare politică de dreapta, reacționînd violent împotriva moralei curente și a ideilor în general admise. Pune în discuție rațiunea existenței în lume, prezentînd în *Précis...* o „sumă" a dezintegrării totale, țintele principale ale rechizitoriilor sale fiind istoria și decrepitudinea ființei umane.

Op.: *Précis de décomposition* (1949); *Syllogismes d'amertume* (1952); *La Tentation d'exister* (1956); *Histoire et utopie* (1960); *La Chute dans le temps* (1964); *Paul Valéry et le monde de symboles*, (1970). M.S.

CLADEL *Judith* (1873—1958), scriitoare, fiica lui Léon Cladel*. autoare de romane, biografii și piese de teatru.

Op.: *Vie de Léon Cladel* (1905); *Rodin* (1908); *Aristide Maillol* (1937). M.S.

CLADEL *Léon* (1835—1892), romancier realist cu tendințe naturaliste, interesat de moravurile țăranilor din Quercy.

Op.: *Mes Paysans* (1869—1872); *Les Va-nu-pieds* (1873); *N'a qu'un oeil* (1882); *Urbains et ruraux* (1884); *Héros et pantins* (1885). M.S.

CLAIR *René* CHOMETTE, zis **RENÉ** (n. 1898), cineast și scriitor. Este autorul a peste 25 de scenarii de film *(Sous les toits de Paris, Le Million, Les Grandes Manoeuvres)*, și al cîtorva romane totodată picante și sentimentale. (Acad. fr.: 1960.)

Op.: *Adams* (1926); *La Princesse de Chine* (1951); *Comédies et Commentaires* (1959); *Tout l'or du monde* (1961). M.S.

CLAIRVILLE *Louis François* NICOLAÏE, zis (1811—1879), dramaturg, membru și director al societății *Le Caveau**, autor a peste 600 de vodeviluri, feerii, comedii de moravuri și drame (scrise adesea în colaborare) și al unei izbutite parodii după *Les Burgraves* de V. Hugo*: *Les Hures-Graves*.

Op.: *Chansons et Poésies* (1853); *La Fille de Mme Angot* (1873); *Les Cloches de Corneville* (1877). M.S.

CLANCIER *Georges Emmanuel* (n. 1914), poet, eseist și mai ales romancier. Evocă cu duioșie, într-o lungă cronică romanescă, *Le Pain Noir*, Limousin-ul său natal, într-un stil care amintește de E. Dabit* și Louis Guilloux*. Celelalte opere ale sale — poeme, povestiri, eseuri critice și antologii de versuri — i-au adus o binemeritată notorietate în lumea contemporană a literelor.

Op.: *Une Voix* (1956); Ciclul: I *Le Pain Noir*, II *La Fabrique du Roi*, III *Les Drapeaux de la Ville*, IV *La Dernière Saison* (1956—1961); *Évidences* (1960); *Les Incertains* (1965). Al.D.P.

Scanned with OKEN Scanner

CLARETIE *Arsène* ARNAUD, zis **JULES** (1840—1913), romancier, dramaturg și ziarist, administrator al *Comediei franceze** (1885—1913) și președinte al Societății autorilor dramatici. Este socotit, atît în romane cît și în volumele sale de amintiri și mărturii, drept cronicarul spiritual al vieții pariziene contemporane. (Acad. fr.: 1888.)

Op: *Une drôlesse* (1862); *Les Contemporains oubliés* (1864); *Petrus Borel* (1865); *Les Amours d'un interne* (1881); *Monsieur le Ministre* (1883); *Brichanteau comédien* (1896); *La Vie à Paris* (1881—1887; 1896—1914). M.S.

CLASSICISME Le. Nume dat orientării literare franceze din veacul al XVII-lea, atotputernică de la reforma lui Malherbe* și pînă la apariția gîndirii luministe de la începutul secolului al XVIII-lea, și care a dăinuit, împietrită, convențională și artificială, pînă la „revoluția" romantică (v. **ROMANTISME**). Formulă literară și spirit dogmatic, C. apare deci — ca o reacție împotriva curentelor prolixe și baroce care invadaseră literatura franceză la începutul secolului, de pildă marinismul și gongorismul — în scrierile teoretice și în operele lui Malherbe, prin anul 1600, se încheagă în saloanele începutului de veac (acela al marchizei de Rambouillet* în primul rînd), își stabilește teoriile și dogmele între 1630 și 1660, se impune prin literatura epocii strălucite a domniei lui Ludovic XIV (1660—1685), și începe să fie violent atacat după 1688, în virtutea reacțiunii firești a tinerei generații (*modernii*), dornică să sfarme juguri și opreliști și folosind drept arme de luptă cîteva din însești ideile preconizate de vechii clasici (*Anticii*; v. **QUERELLE DES ANCIENS ET DES MODERNES**). Se afirmă întîi o tendință necesară și salutară de purificare a limbii invadată de neologisme, arhaisme și regionalisme, în numele gustului și al rațiunii. Repudiind facilitatea și cantitatea, Malherbe instaurează idealul nou al unei poezii dificile, mărturie a meșteșugului aliat cu talentul, clară, sobră, perfectă ca formă, realizată pentru a plăcea publicului, supusă unor reguli stricte și preocupată de analiza amănunțită, pătrunzătoare, a sufletului omenesc. Între 1630 și 1640 noua generație elaborează elementele teoretice fundamentale ale doctrinei clasice, plecînd de la studiul amănunțit al tradiției antice (*Poetica* lui Aristotel, *Arta poetică* a lui Horațiu) confruntată cu scrierile mai recente ale italienilor: Vida (*Poetica*, 1527), Scaliger (*Poeticae septem libri*, 1561), Castelvetro (*Poetica d'Aristotele*, 1576) și Tasso (*Tratatul despre Poemul eroic*, 1594). Scriitorii tineri aspiră și ei, precum Malherbe, la o artă întemeiată pe rațiune, strict elaborată după reguli, utilă și morală (v. *Scrisorile* lui Chapelain* și Le Guez de Balzac*, prefețele semnate de Scudéry* și cele ale lui Corneille* la piesele sale, sau lucrarea lui La Mesnardière*, *Poétique*, 1639). Polemici literare înverșunate (Disputa în jurul *Cid*-ului lui P. Corneille, 1637, cearta dintre Corneille și d'Aubignac* asupra verosimilului în artă, 1657—1663), discuții purtate atît în sînul Academiei*, de curînd înființată (1634—1635) cît și între scriitori sînt concretizate în scrieri teoretice (*Pratique du théâtre*, 1657, de d'Aubignac*; *Réflexions sur la Poétique*, 1674, de Rapin*, *L'Art poétique* de Boileau*, 1674, *Manière de bien penser dans les ouvrages de l'esprit*, 1687 a Părintelui Bouhours*) grație cărora doctrina clasică se impune cu intran-

sigență eficace, tiranizînd spiritele și talentele mai rebele ce cu greu se lasă îngrădite de dogme arbitrare (un Corneille, un Th. de Viau*). Doctrina clasică afirmă necesitatea disciplinei, supunerii unor reguli severe, împrumutate antichității și numai puțin amendate. Principiul ei de bază este acela al imitației cugetate („Imitația mea nu este o sclavie", spune La Fontaine* în *Épître à Huet*, 1687), al transpunerii modernizate a modelelor clasice. Sursa de inspirație este natura (omenească): „Natura să fie singurul vostru obiect de studiu", spune Boileau (*Art poétique*, III), omul cu pasiunile și sentimentele sale, sublimat în tipuri de umanitate universală, valabile pentru oricare epocă, și prezentat astfel încît să trezească plăcerea estetică ce naște din recepționarea frumosului artistic. C. vrea să impună deci crearea unui frumos ideal, absolut, independent de momentul istoric, de locul geografic sau de rasa care-l zămislește. Deziderat care intră însă în contradicție cu obligația de a plăcea publicului, obligație ce presupune luarea în considerare a realității ambiante, ba chiar a elementului social, de clasă: căci fiecare public își are gustul lui. Publicul clasic reclamă verosimilul, cere ca acțiunea, caracterele și moravurile eroilor să fie conforme idealului său, acel de *honnête** *homme*, și să respecte buna-cuviință (concepută după criteriile epocii). În virtutea acestui principiu sînt prohibite scenele violente, sîngeroase în dramaturgie, precum și gesturile echivoce sau limbajul grosolan etc. Aceasta pentru că arta nu este gratuită, creație fără rost a imaginației, ci — născută fiind dintr-o gîndire rațională — are un scop utilitar, moral, contribuind la menținerea și propășirea virtuții, la exaltarea calităților, la satirizarea defectelor. Arta este o „plăcere care nu este dușmanul, ci instrumentul virtuții... care este folositoare pentru că este cinstită", afirmă Chapelain. Acestor obligații generale se adaugă reguli stricte de amănunt, privind fiecare gen literar în parte. C., continuînd în acest sens opera Pleiadei*, respinge vechile tipare poetice medievale, preluînd tot de la antici genurile literare și formulele prosodice prin care le îngăduie scriitorilor să se exprime. Și aci domnește ordinea, disciplina, ierarhia. Genurile sînt împărțite în majore (epopee, tragedie, comedie) și minore (odă, elegie, sonet, satiră, epigramă etc.), supuse, fiecare, unor îndatoriri tiranice (de ex., pentru tragedie respectarea celor trei unități, — de timp, de loc și de acțiune; pentru sonet diviziunea în strofe fixe și repetările ordonate de rime iar pentru versul alexandrin existența necesară a cezurei etc.). M.S.

CLAUDEL *Paul* (1868—1955), poet și dramaturg de inspirație catolică. Născut în Villeneuve, un mic sat din Lorena, dintr-o familie care număra în ascendență funcționari și poeți, C. și-a făcut studiile mai întîi la liceul din Bar-le-Duc, apoi la Paris, unde, după terminarea liceului, se înscrie la facultățile de drept și științe politice. În 1886 are cele două mari revelații care vor fi hotărîtoare pentru arta sa: lectura poemelor lui Rimbaud*, *les Illuminations*, și cea a Bibliei, urmate de o conversiune zguduitoare la catolicismul copilăriei sale, repudiat în timpul studenției (la 25 decembrie 1886, în catedrala Notre-Dame). Începînd de la acea dată credința lui C., totală și nezdruncinată, își va pune pecetea pe întreaga lui operă artistică. Între 1893 și 1934 duce o viață agitată de diplomat (paralel cu activitatea literară), cutreierînd lumea în lung și

în lat, schimbînd mereu funcţiile diplomatice, odată cu locurile unde acestea trebuiau exercitate. New York, Boston, Fucen, Pekin, Frankfurt-pe-Main, Rio de Janeiro, Copenhaga, Tokio, Washington, Bruxelles sînt diferitele etape ale itinerariului său ca diplomat şi ca poet, pînă în 1935, anul cînd, după ce este refuzat la Academia* franceză, părăseşte definitiv diplomaţia pentru a trăi ca pensionar în castelul de la Brangues (Isères). Acolo a petrecut într-o izolare aproape totală anii ocupaţiei hitleriste, primind doar cîţiva prieteni, printre care R. Rolland*. După război, C. a cunoscut o glorie tîrzie, pe deplin meritată. Pentru poetul C., poezia este un act de interogaţie victorioasă, un act de voinţă, act conştient vizînd cucerirea „totalităţii Firii", fiind în fapt, prin inspiraţia, conţinutul şi ritmul ei, însăşi „filozofia Firii", incluzînd în dinamismul său omogen simţurile, sensibilitatea, inteligenţa şi intuiţia mistică. Poezia şi limba în care se exprimă ea ar fi astfel locul de înflorire, de desăvîrşire, a celor două valori fundamentale ale Firii: inepuizabilul şi omogenul. Iar poetul ar fi „imitatorul lui Dumnezeu", după cum poezia ar fi „imitarea Creaţiei". Această poezie, născută dintr-un entuziasm mistic dar şi dintr-o „supraabundenţă a ritmurilor" caracterizată printr-o unitate perfectă de structură, ritm şi ton, îmbracă forma unui verset original — nici vers, nici proză — înrudit cu mişcarea mării, cu „dilatarea talazurilor"; un verset liberat de convenţii şi de reguli prosodice, ascultînd doar de „glasurile Firii şi ale Spiritului", de „legile organice „ale cerului, vîntului şi mării, dar şi ale sufletului omenesc", operînd, după chiar spusele poetului, „desăvîrşitul unison al ritmului vital şi cosmic şi al formei metrice". Dramaturgul rămîne preocupat de problemele esenţiale ale credinţei catolice, reprezentînd în piese simbolice dure şi crude, uraganul pasiunilor dezlănţuite, apoi zăgăzuite de o atotputernică credinţă, care înfrînge sufletele cele mai violente şi mai sălbatice, ducîndu-le prin chinurile păcatului, la mîntuirea finală, explozie de entuziasm mistic delirant. Astfel, lupta dusă de eroii lui C. împotriva firii lor arzătoare şi păcătoase se sfîrşeşte printr-o recunoaştere triumfătoare a conştiinţei infailibilităţii credinţei creştine. Dar, mai presus de rezolvarea finală a conflictului care-l sfîşie, valoarea teatrului lui C. constă în acel act de revoltă a omului faţă de propriul destin, în patetica înfruntare care-l opune unor puteri inexorabile asemenea Fatalităţii antice. (Acad. fr.: 1946.)

Op.: *Tête d'or* (1890; 1901); *Partage de Midi* (1906); *Art poétique* (1907); *Cinq grandes Odes* (1910); *L'Otage* (1911); *L'Annonce faite à Marie* (1912); *Corona Benignitatis Anni Dei* (1915); *Le Pain dur* (1918); *L'Oiseau Noir dans le Soleil Levant* (1927); *Le Soulier de satin* (1929); *Positions et Propositions* (1928; 1934); *Figures et Paraboles* (1936); *Jeanne au Bûcher* (1938); *Mémoires improvisés* (1954). Al.D.P.

CLAVEL *Bernard* (n. 1923), romancier adesea inspirat din experienţa sa de copil sărac şi de ziarist provincial, respectînd tradiţia romanescă, dornic să creeze o atmosferă bine conturată şi caractere viguros reliefate. A obţinut în noiembrie 1968 Marele Premiu al oraşului Paris pentru ansamblul operei sale. (Acad. Goncourt: 1971).

Op.: *La Grande Patience* (1962—1964); *Les Fruits de l'hiver* (1968, Premiul Goncourt); *Victoire du Mans* (1968, Premiul Monceau). M.S.

CLAVERET *Jean* (1600?—1666), autor de comedii mediocre, rivalul lui Corneille*, primul care a introdus regula unității de timp în comedie.
Op.: *L'esprit fort* (1629 sau 1630); *Le Ravissement de Proserpine* (1639 și 1640). M.S.

CLEF D'AMOUR La (a doua jum. sec. XII), poem didactic anonim, foarte răspîndit în secolele XIII și XIV, adaptare a *Artei iubirii* de Ovidiu, una dintre sursele primei părți a operei *Roman de la Rose**. M.S.

CLÉMENT *Jean-Marie-Bernard* (1742—1812), dramaturg și critic literar. După eșecul tragediei sale *Médée*, trece de partea Bisericii, devenind după 1773 adversarul neînduplecat al filozofilor și, în special, al lui Saint-Lambert*, Voltaire* și Lebrun-Pindare* (1797).
Op.: *Satire sur la Philosophie* (1778); *Essai sur la manière de traduire la poésie* (1784); *Essais de critique* (1785). M.S.

CLÉMENT *Pierre* sau **CLÉMENT DE GENÈVE** (1707—1767), pastor protestant. A condus și redactat în bună parte „Les Nouvelles* littéraires de la France" (1749—1754), a lăsat scrieri de critică literară: *Lettres critiques sur divers sujets de littérature* (2 vol., 1761) și cîteva piese de teatru. M.S.

CLERCS DE LA BASOCHE (sec. XIV—XVI), personalul subaltern al tribunalelor (portărei, grefieri, avocați începători etc.), oameni veseli, cu spirit pătrunzător și caustic, constituiți în corporații dramatice care organizau în cadrul sărbătorilor lor anuale (v. **BASOCHE**) reprezentații de piese originale, de genuri variate: *le monologue dramatique*, *le sermon joyeux*, *la moralité**, *la sottie**, *la farce*, fiind în același timp autori și actori. Făceau concurență celor două corporații dramatice mai însemnate din acea vreme: *La Confrérie* de la Passion* și *Les Enfants* sans Souci*. M.S.

CLOSERIE DES LILAS La, celebră cafenea din Paris unde poetul Paul Fort*, directorul revistei simboliste „Vers et Prose" (1904—1911), întrunea la începutul secolului al XX-lea, în fiecare marți, cîțiva prieteni, poeți și pictori de avangardă. Dintre aceștia: Jean Moréas*, A. Salmon*, F. Carco*, Apollinaire*, Ch. Cros, Max Jacob*, A. Jarry*, Picasso și Braque. Al.D.P.

CLOT *René Jean* (n. 1913), romancier, poet, dramaturg și pictor. A evocat în romanele sale o lume mediteraneană ciudată, scăldată într-o lumină orbitoare, în care bîntuie nebunia, coșmarul, obsesia și revolta spirituală.
Op.: *Fantômes au soleil* (1949); *Le Poil de la bête* (1951), *Le Mât de cocagne* (1953); *Le Bleu d'outre-tombe* (1956). M.S.

CLOUARD *Henri* (n. 1885), critic și eseist, colaborator la revistele „Nouvelle revue critique", „Mercure"* de France" și „La Table* Ronde". Profesează și recomandă o critică tradițională pe linia celei practicate de E. Faguet*. A primit în 1956 Marele Premiu al Academiei* franceze pentru ansamblul operei sale.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Histoire de la littérature française du symbolisme à nos jours* (2 vol., 1947—1950); *Vie d'Alexandre Dumas* (1955); *Petite histoire de la littérature française* (1965). Al.D.P.

COBLA(S), poezie de dragoste, scrisă în limba provensală și alcătuită din mai multe strofe cu versuri scurte. A.V.

COCTEAU *Jean* (1889—1963), poet, prozator, dramaturg, eseist și pictor. Refuzînd angajarea sau integrarea în vreo școală sau curent (poate din oroare de exces), C., exhibiționist incorigibil, adevărat „copil teribil" al veacului, a cochetat rînd pe rînd cu experiențele poetice cele mai diferite: dadaism, cubism, tradiționalism și chiar suprarealism, străduindu-se cu inteligență și facilitate să placă, să distreze, să capteze, evoluînd cu calități de virtuoz și ritm de vîrtej în fruntea tuturor tendințelor moderne ale artei contemporane. Romanele lui, paradoxale și insolite, sînt tot atîtea „prefețe la anti-romanele de astăzi". Piesele lui de teatru se inspiră din toate genurile anterioare, de la tragedia antică la piesa polițistă, punînd în scenă eternele probleme ale morții, dragostei sau cuplului. În jurul acestui autor fecund și inegal, o întrebare stăruie, aceeași care se punea în privința lui Oscar Wilde, și anume dacă nu cumva și-a pus tot talentul în operă și tot geniul în viață. (Acad. regală din Belgia, Acad. fr.: 1955.)

Op.: *Poésies 1917—1920* (1920); *Vocabulaire* (1922); *Plain-Chant* (1923); *Thomas l'Imposteur* (1923); *Le Grand Écart* (1923); *Le Potomak* (1913—1914; 1924); *Orphée* (1926); *Les Enfants terribles* (1929); *Opium, journal d'une désintoxication* (1930); *La Voix humaine* (1930); *La Machine infernale* (1934); *Les Parents terribles* (1938); *La Fin du Potomak* (1940); *La Machine à écrire* (1941); *La Difficulté d'être* (1947); *Bacchus* (1952); *Clair-obscur* (1955); *Paraprosodies* (1958); *Le Requiem* (1962); *Le Cordon ombilical* (1962). Al. D.P.

COËFFETEAU *Nicolas* (1574—1623), teolog dominican, predicator al regelui Henric IV (1608). Ia parte la diferite dispute teologice în jurul problemei euharistiei sau a celei privind primatul papalității și publică lucrări tratînd chestiuni religioase într-o limbă care a stîrnit admirația scriitorilor contemporani, printre care: Le Guez de Balzac*, Vaugelas* și La Bruyère*.

Op.: *La Marguerite chrétienne* (1602); *L'Hydre défaite par l'Hercule chrétien* (1603); *Tableau des passions humaines, de leurs causes et de leurs effets* (1620). M.S.

COHEN *Gustave* (1879—1958), critic și istoric literar, bun cunoscător al literaturii medievale căreia i-a consacrat numeroase studii. Din inițiativa lui s-a creat grupul teatral universitar *Les Théophiliens*, cercetători pasionați ai pieselor încă necunoscute din teatrul francez medieval pe care le pun în scenă respectînd cu strictețe tradiția istorică.

Op.: *Histoire de la mise en scène dans le théâtre religieux français du Moyen Âge* (1906); *Ronsard* (1924); *Le Théâtre en France au Moyen Âge* (1926); *Chrétien de Troyes et son oeuvre* (1931); *Essai d'explication du „Cimetière marin"* (1933). Al. D.P.

COLET *Louise* REVOIL, măritată (1810—1876), poetă și romancieră, premiată în repetate rînduri de Academia* franceză. Fire

violentă și vindicativă, face vîlvă în cercurile literare, fiind prietenă cu mulți scriitori renumiți din vremea ei, cu Musset* și Flaubert* în special (v. romanul *Lui*). Scrisorile pe care i le adresează Flaubert sînt dintre cele mai interesante și revelatoare pentru crezul lui artistic.

Op.: *Fleurs de midi* (1863); *Penserosa* (1840); *La Jeunesse de Mirabeau* (1841); *Les Coeurs brisés* (1843); *Ce qui est dans le coeur des femmes* (1852); *Lui* (1860); *L'Italie des Italiens* (1862—1864); *Les Dévotes du grand monde* (1873). M.S.

COLIN MUSET (1210—?), truver rătăcitor, de origine lorenă, mereu în căutare de protectori generoși. Sfidînd convențiile liricii curtenești (v. **COURTOISIE**), se descrie pe sine însuși în diverse poeme, adesea sub înfățișarea unui om petrecăreț, care știe să se bucure de plăcerile meselor îmbelșugate și de comoditățile vieții îndestulate, apreciază farmecul natural al fetelor simple întîlnite întîmplător în cale și se bucură de ușurința cu care ele îi acordă favorurile. Este cu adevărat original atunci cînd, renunțînd să se supună doctrinei curtenești pe care o profesa totuși pentru a fi pe placul publicului său aristocratic, își cîntă în versuri și în muzică, ca un adevărat epicurean, visurile de bogăție și satisfacții materiale sau aventurile sentimentale, sau cînd, parazit impertinent și fără scrupule, cere seniorilor să fie mai darnici cu cel ce-i înveselește, și îi satirizează pentru zgîrcenie pe cei ce i se par prea strînși la pungă. Supunînd totul fanteziei și capriciului, este autentic în sentimente, variat în ritm și rimă, nervos și expresiv, rafinat și totodată neglijent în stil. A.V.

COLLÉ *Charles* (1709—1783). Autor de cantonete, de parade și proverbe, de comedii ușoare dar pline de vervă și de melodrame de tipul „larmoyant" pe care le-a scris pentru ducele de Orléans, al cărui lector și secretar era. Împreună cu Crébillon-fiul* și Piron* a inițiat serile bilunare de la cabaretul *Le Caveau**.

Op.: *La Vérité dans le vin* (1747); *Partie de chasse de Henri IV* (1774). I.N.

COLLÈGE DE FRANCE. Așezămînt academic de grad superior, întemeiat în 1530 de Francisc I la insistențele lui Jacques Colin și Guillaume Budé*. A purtat la început denumirea de *Institution des lecteurs royaux*, iar după 1610 pe aceea de *Collège de France*. Conducerea instituției a fost încredințată lui Jacques Colin, iar după disgrația acestuia, lui Pierre de Chastel. Mai tîrziu, celebrul așezămînt a fost condus, printre alții, de Jacques Amyot*, Renaud de Beaune și de cardinalul du Perron. La întemeiere, colegiul a funcționat cu șapte catedre: trei catedre de limba elină, două catedre de ebraică, una de matematică și, începînd cu anul 1534, una de latină. La moartea sa (1547), Francisc I făcuse să crească numărul catedrelor la 11 (medicină, elocvență, filozofie). Henric al III-lea a creat două catedre noi: de chirurgie (1582) și de limbă arabă (1587), iar Henric IV una de anatomie și una de botanică. În 1609, Henric IV a hotărît construirea unui edificiu propriu care să adăpostească așezămîntul, dar piatra de temelie a fost pusă, după moartea sa, de fiul său, Ludovic XIII, la 28 august 1610, cînd instituției i s-a dat numele de *Collège Royal de France*. Printre profesorii celebri ai colegiului se numără: Pierre Ramus*, Jean Dorat*, Paul Para-

dis*, Jean Passerat*, Jacques Toussaint*, Adrien Turnèbe* și François Vatable*. Ca spirit și metodă, noul învățământ desfășurat în acest colegiu venea în contradicție cu scolastica profesată la Sorbona, fiind laic și liber. Crearea colegiului a fost o revoluție pe planul învățământului și culturii, cu adînc răsunet în viitor. I.N.

COLETTE *Gabrielle-Sidonie* (1873—1954), romancieră celebră, căsătorită de timpuriu cu Henry Gauthiers-Villars, în literatură Willy, primul ei colaborator. C. divorțează în 1906 și intră într-un music-hall, ducînd pînă la căsătoria ei cu Henry de Jouvenel (1912) o viață obositoare și agitată. Continuă să scrie reportaje și cronici, precum și romane din ce în ce mai izbutite și apreciate de public, în care elementele autobiografice se împletesc cu studiile de moravuri, cu evocări ale peisajelor Burgundiei natale și cu meditațiile poetice. Ajunge în 1935, data căsătoriei ei cu Maurice Goudeket, în culmea gloriei, membră a Academiei regale belgiene și a Academiei Goncourt. Romancieră a naturii și a dragostei sub toate aspectele ei, indiferentă față de dogmele religioase, convinsă de virtuțile prieteniei, practicînd indulgența și mila, trăindu-și viața cu senină bucurie, echilibru și înțelepciune, C. evocă în scrierile sale voluptatea vieții în sensul fiziologic al cuvîntului, bucuriile și frumusețile pămîntului, soarele de miazăzi, via și casa părintească, vietățile (mai ales pisicile) care o înconjoară, într-o limbă uimitoare, impunîndu-se ca o stilistă incomparabilă pe linia lui La Fontaine* și J. Renard* (Acad. Goncourt: 1945; Acad. regală a Belgiei: 1936).

Op.: *Claudine à Paris* (1901); *Claudine en ménage* (1902); *Claudine s'en va* (1903); *Dialogues de bêtes* (1904); *Les Vrilles de la Vigne* (1908); *La Vagabonde* (1910); *L'Envers du music-hall* (1913); *L'Entrave* (1913); *Chéri* (1920); *Sido* (1930); *La Chatte* (1933); *Duo* (1934); *Gigi* (1943); *L'Etoile Vesper* (1947); *Le Fanal bleu* (1949). Al. D.P.

COLLETET *Guillaume* (1598—1659), poet protejat de Richelieu. A făcut parte din echipa de 5 autori care lucra sub ordinele acestuia, a compus numeroase versuri de circumstanță, poezii bahice (adunate în culegerea *Trébuchement de l'ivrogne*), două balete și o tragicomedie în stilul *Astreei* lui d'Urfé*: *Cyaminde*. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Trébuchement de l'ivrogne* (1627); *Divertissements poétiques* (1631); *Cyaminde ou les deux victimes* (1642). M.S.

COLLIN D'HARLEVILLE *Jean François* (1755—1806), dramaturg, autor de comedii apreciate de contemporani, cu o intrigă slab închegată, un comic lipsit de vlagă, dar cu dialoguri adesea subtile, dovadă a unui spirit pătrunzător și inteligent. (Acad. fr.: 1803.)

Op.: *L'Inconstant* (1786); *L'Optimiste* (1788); *Les Châteaux en Espagne* (1789); *Le Vieux célibataire* (1793); *Les deux voisins* (1793); *Monsieur de Crac dans son petit castel, ou les Gascons* (1791); *Le Vieillard et les jeunes gens* (1804); *La Querelle des deux frères ou la Famille bretonne* (1808). I.N.

COLOMBY *François* CHAUVIGNY, *sieur* DE (1588?—1648), scriitor, discipol al lui Malherbe*, autor de poeme și opere în proză, dintre care, mai cunoscut: *Plainte de la belle Caliston au grand Aristarque durant sa captivité* (1616). (Acad. fr.: 1634.) A.V.

COMÉDIE-FRANÇAISE (sau: *Les Français*), societate de actori francezi (rivalii *Comediei-Italiene*) care a fuzionat în 1680, din ordinul lui Ludovic XIV, cu fosta trupă a lui Molière* (atunci sub direcţia lui Armande Béjart şi La Grange*), formată la rîndul ei din contopirea cu trupele de la *Théâtre* du Marais* şi *Hôtel* de Bourgogne*. Unirea tuturor actorilor francezi într-o singură societate fusese un vechi vis al lui Molière, realizat astfel postum. În amintirea lui, *Comedia-franceză* este numită şi *Maison de Molière*. M.S.

COMÉDIE-ITALIENNE (sau: *Les Italiens*), nume dat diferitelor trupe de actori italieni veniţi în Franţa prin secolele XVI şi XVII, din propriie iniţiativă sau la dorinţa lui Henric III, a Mariei de Medicis şi a lui Mazarin. Dintre ele: trupa lui *Flaminio Scala*, zis *Flavio*, de la Veneţia (1576—1577), şi cea dirijată de *Tiberio Fiorelli* zis *Scaramouche* (1639). În 1645 *Les Italiens* se instalează definitiv în palatul Petit-Bourbon; se mută apoi la Palais-Royal, iar în 1680, data constituirii *Comediei*-franceze*, la *Hôtel* de Bourgogne*. Expulzaţi în 1697 pentru a fi reprezentat o piesă satirică la adresa d-nei de Maintenon*, se întorc în 1716 şi fuzionează în 1762 cu *l'Opéra*-Comique*. M.S.

COMITÉ NATIONAL DES ÉCRIVAINS, organizaţie creată în clandestinitate în timpul celui de-al doilea război mondial, cuprinzînd scriitori de tendinţe diferite, uniţi prin aceeaşi dorinţă de a lupta împotriva cotropirii naziste, ca de pildă: Paulhan*, Aragon*, Sartre* şi Mauriac*. Comitetul a supravieţuit războiului şi uneşte azi în jurul său cîteva sute de scriitori progresişti, tineri şi bătrîni, printre care Louis Aragon. Acordă în fiecare an un premiu important: Premiul Umanităţii. M.S.

COMMERCE (1923—1932), revistă literară întemeiată de P. Valéry*, L.-P. Fargue* şi Valery Larbaud. Apărea sub formă de caiete trimestriale şi publica opere inedite ale autorilor moderni consacraţi (Saint-John Perse*, Claudel*, M. Jacob*, Breton*, Michaux*, Valéry*, Gide* etc.), traduceri din literatura germană, engleză, italiană şi spaniolă, texte suprarealiste, texte clasice vechi franceze şi străine mai puţin cunoscute sau de o inspiraţie mai stranie. S-a impus prin exigenţa sa mereu sporită pentru calitate. M.S.

COMMUNE (1933—1937; 1939), revistă lunară condusă de un comitet din care făceau parte H. Barbusse*, A. Gide*, R. Rolland*, Paul Vaillant-Couturier*, care urmărea să exprime protestul asociaţiei de scriitori şi artişti revoluţionari (l'A.E.A.R.) împotriva fascismului, a culturii şi propagandei burgheze şi a pregătirii ideologice în vederea declanşării războiului imperialist împotriva Uniunii Sovietice. Printre colaboratori: L. Aragon*, M. Fombeure*, J. Cassou*, T. Tzara*, E. Dabit*, René Crevel*, J. Benda*, Paul Lafforgue*. M.S.

COMMYNES *Philippe* **DE** (1447—1511), cronicar şi om politic. Deţine diverse funcţii la curtea lui Carol Temerarul, duce de Burgundia, dar îşi trădează stăpînul din cupiditate şi trece în slujba regilor Franţei Ludovic XI, Carol VIII şi Ludovic XII. Bine văzut şi ridicat la rangul de consilier (ministru) sub Ludovic XI, este suspect celorlalţi doi monarhi din cauza atitudinii sale versatile, dic-

Scanned with OKEN Scanner

tată de interese strict materiale, astfel încît este obligat, după îndeplinirea cîtorva misiuni diplomatice, să se retragă din viaţa politică a ţării. La cererea episcopului oraşului Vienne îşi redactează Memoriile (*Mémoires*, I 1489—1490; II 1497—1498), capodoperă a genului, compusă din două părţi inegale, închinate, respectiv, domniei lui Ludovic XI (cărţile I—VI) şi celei a lui Carol VIII (cărţile VII şi VIII). Lucrarea se întemeiază pe amintirile autorului care, fără a se plasa pe sine însuşi în prim plan, subliniază neîncetat rolul pe care l-a jucat în viaţa politică a vremii. Deşi nu atinge adevărata imparţialitate, C. se exprimă pe un ton critic chiar atunci cînd se referă la persoanele pe care le admiră. Acordă o atenţie aproape exclusivă politicii şi diplomaţiei (simbolul marelui diplomat fiind pentru el Ludovic XI), analizează lucid adevărul ascuns sub aparenţe, şi subliniază mereu ideea necesităţii stabilirii unui echilibru internaţional, dovedind o clarviziune, o înţelegere şi un simţ al evoluţiei pe care nici unul dintre cronicarii francezi precedenţi sau contemporani cu el nu l-au avut. A.V.

COMPLAINTE, poezie de dragoste derivată din *salut* d'amour* şi caracterizată printr-un complicat joc de rime repetate, menite să exprime fonetic un puternic sentiment de jale. A.V.

COMTE *Auguste* (1798—1857), filozof idealist cu orientare agnosticistă, întemeietorul pozitivismului, unul dintre fondatorii sociologiei ca disciplină de sine stătătoare, căreia îi dă denumirea; discipol al lui Saint-Simon, C. este creatorul unui sistem de „politică pozitivă", pe baza căruia s-ar fi putut organiza ştiinţific societatea. După C., gîndirea umană ar fi parcurs în dezvoltarea ei trei stadii, cărora le corespund trei moduri de gîndire incompatibile: teologic, metafizic şi pozitiv, ultimul fiind cel al maturităţii; trebuie deci realizat triumful deplin al celui de-al treilea stadiu, al spiritului pozitiv în toate ştiinţele, apoi extinsă metoda ştiinţifică la studiul fenomenelor sociale, şi constituită o „fizică socială". Sociologia, cu cele două componente ale ei, statica socială şi dinamica socială, ar fi avut rolul de a contribui la reformarea societăţii; C. credea că această reformă trebuia să se manifeste mai ales pe plan moral, căci el rămînea un adept al ordinii şi ierarhiei în cadrul unui stat burghez. Gîndirea lui a influenţat pe scriitorii realişti şi naturalişti ai celei de-a doua jumătăţi a veacului XIX, dominînd pînă la apariţia bergsonismului.

Op.: *Système de politique positive* (1817); *Cours de philosophie positive* (6 vol., 1830—1842); *Catéchisme positiviste* (1852). M.S.

CONCHON *Georges* (n. 1925), romancier realist abordînd cu îndrăzneală teme politice şi rasiale.

Op.: *Les grandes Lessives* (1953); *Les Chemins écartés* (1954); *Tous comptes faits* (1956); *La Corrida de la victoire* (1959); *L'Etat sauvage* (1964, Premiul Goncourt). M.S.

CONDILLAC *Étienne* BONNOT DE, zis abatele DE (1715—1780), filozof materialist, senzualist, prieten cu Diderot* şi Helvétius*, discipol al lui Locke şi maestru spiritual al Ideologilor*. Esenţialul gîndirii lui C. expusă în *Essai sur l'origine...*, *Traité des systèmes* şi *Traité des sensations*, constă în susţinerea că orice gîndire, idee sau

facultate a omului este un produs al senzaţiilor şi nu al unor însuşiri înnăscute, ele fiind senzaţii transformate şi ridicate pe planul facultăţilor mintale şi intelectuale. Pentru a-şi expune mai clar teoriile, C. a imaginat un om-statuie „organizat în interiorul lui ca toţi oamenii şi animat de un suflet lipsit de orice fel de idee". Dînd acestui om-statuie simţul olfactiv, apoi cel gustativ etc. a demonstrat cum, graţie unor combinări de senzaţii, pot fi create cunoştinţele. A fost de asemenea un colaborator asiduu al *Enciclopediei**, şi un însemnat lingvist, fundamentînd studiul limbii pe cel al gîndirii. (Acad. fr.: 1768.)

Op.: *Essai sur l'origine des connaissances humaines* (1746); *Traité des systèmes* (1749); *Traité des sensations* (1754); *Traité des animaux* (1755); *Discours sur l'histoire ancienne* (1766); *Cours d'études pour l'instruction du prince de Parme* (16 vol., 1775); *Grammaire française* (1775); *La Logique et les premiers développements de l'art de penser* (1780). I.N.

CONDORCET *Marie Jean Antoine Nicolas* DE CARITAT, marchiz DE (1743—1794), filozof luminist, matematician, economist şi om politic. Acest picard şi-a făcut de tînăr o bună reputaţie de geometru care i-a asigurat în 1769, după publicarea şi susţinerea unor lucrări de răsunet în domeniul matematicii, un loc la Academia de ştiinţe. Partizan al lui Voltaire* şi prieten cu d'Alembert* şi Turgot*, intră în cercul filozofilor luminişti şi colaborează la *Enciclopedie**. La izbucnirea revoluţiei, în 1789, este ales deputat în adunarea legislativă, în comitetul instrucţiunii publice şi în Convenţiune, alăturîndu-se Girondinilor. Se face totodată remarcat ca un gazetar de talent şi un om politic abil, în publicaţia „Chronique de Paris". Opunîndu-se unui proiect de constituţie prezentat de Héraut de Séchelles este decretat suspect, pus sub acuzaţie şi întemniţat. Se otrăveşte în închisoare. C. aparţine literaturii prin lucrarea *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain* (1795) în care prezintă, repartizată pe zece etape (ultima fiind însă consacrată anticipării destinelor ei), evoluţia inteligenţei omeneşti din vremurile Greciei antice şi pînă la epoca contemporană lui. Lucrarea este întemeiată pe ideea perfectibilităţii umane nelimitate (atît în domeniul ştiinţific cît şi în cel moral), ce decurge din constanţa legilor naturale şi din posibilitatea omului de a progresa — consecinţa necesară a unor legi fizice — şi s-a bucurat de un succes deplin, fiind tradusă în mai multe limbi. A influenţat profund evoluţia ideilor literare, în special pe D-na de Staël*. (Acad. fr.: 1782.)

Op.: *Essai sur le calcul intégral* (1765); *Essai d'analyse* (1768); *Éloge des académiciens morts depuis 1699* (1773); *Réflexions sur l'esclavage des nègres* (1781); *Vie de Turgot* (1786); *Adresse aux citoyens français sur la guerre* (1792); *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain* (1795). I.N.

CONFRÈRES DE LA PASSION v. **CONFRÉRIE DE LA PASSION**

CONFRÉRIE DE LA PASSION, cea mai renumită corporaţie medievală specializată în reprezentarea *misterelor* (v. **MYSTÈRES**), pentru care obţine un monopol în 1402. În secolul al XVI-lea se asociază cu *Les Enfants** *sans Souci*, stabilindu-se succesiv la *Hôpital de la Trinité*, *Hôtel de Flandre* şi *Hôtel** *de Bourgogne*. Parlamentul îi

interzice în 1548 să mai reprezinte piese religioase iar Ludovic XIV o desființează în 1676. A.V.

CONGÉ, nume dat, în lirica medievală, poeziei prin care trubadurul (sau îndrăgostitul) își lua rămas bun de la doamna sa pentru o despărțire de mai lungă durată. M.S.

CONON DE BÉTHUNE, COENES sau QUESNES (mijlocul sec. XII—1219 sau 1220), truver de origine nobilă. A trăit o vreme în anturajul Mariei de Champagne, a participat activ la a treia și la a patra Cruciadă (e menționat de Villehardouin* în *Cronica* sa), fiind numit regent al imperiului Constantinopolului (1202). Om de acțiune în primul rînd, este autorul unei opere lirice restrînse dar personale. Rafinat și delicat în poezia de dragoste, în care postura de îndrăgostit timid alternează cu indignarea omului trădat, cu disprețul față de femeia capricioasă sau cu îngăduința născută din indiferență, C. dă frîu liber vervei sale ironice și chiar satirice în cîntece de cruciadă. A.V.

CONRART *Valentin* (1603—1675), poet, scriitor și erudit, în casa căruia se adunau, începînd din 1629, cei mai buni scriitori contemporani, nucleul viitoarei Academii* franceze. Iscusit mînuitor al limbii franceze, C. a suscitat în acest sens admirația lui Bouhours* și a altor scriitori ai vremii. A colaborat la realizarea vestitei *Guirlande** *de Julie*, a publicat cîteva versuri satirice, epigrame și fabule, balade și epistole în versuri, dar majoritatea operelor sale au rămas în formă manuscrisă, în afară de memoriile sale: *Mémoires sur l'histoire de son temps*, publicate postum în 1826. M.S.

CONSERVATEUR LITTÉRAIRE Le (dec. 1819—martie 1821), primul organ al mișcării romantice de dreapta, înființat de Hugo* (v. **ROMANTISME**). Printre colaboratori: frații Deschamps*, Vigny* A. Soumet*. M.S.

CONSISTOIRE DE TOULOUSE Le (**CONSISTORI DE LA SUBREGAYA COMPANHIA DEL GAI SABER**), societate literară întemeiată la Toulouse în 1323, de un grup de 7 trubaduri (Bernart de Panassac, Guilhem de Lobra, Berenguier de Saint-Plancat, Peyre de Mejanassera, Guilhem de Gontaut, Pey Camo și Bernat Oth) însuflețiți de dorința de a reînvia strălucirea poeziei lirice medievale a cărei epocă de înflorire fusese brusc întreruptă de Cruciada împotriva Albigenzilor (v. **TROUBADOURS**). Codul poetic al societății — *les Leys** *d'Amors* — a fost redactat de cancelarul Consistoriului, Guilhem Molinier*, după primul concurs de poezie în limba provensală al cărui laureat — premiat cu o Violetă de aur — a fost Arnaut* Vidal de Castelnaudary. Reușind să mențină în mod artificial limba provensală ca limbă literară pînă la sfîrșitul secolului al XV-lea, prin numeroasele concursuri încununate cu flori de aur și argint, Consistoriul s-a bucurat de un succes care a determinat organizarea unor asociații asemănătoare în țările vecine. În 1513 a fost transformat în *Collège de Rhétorique*, iar în 1694, în *Académie des Jeux Floraux*, devenind sucursală a Academiei* franceze. La insistența scriitorului meridional Mistral*, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, a reintrodus limba provensală în cadrul concursurilor sale de poezie, iar în 1895, datorită generozității bogatului Théodore Ozenne,

Scanned with OKEN Scanner

originar din Toulouse, a creat trei categorii de premii pe care continuă să le decerneze în fiecare an, în ziua de 3 mai. Academia Jocurilor Florale, cea mai veche societate literară europeană, numără printre laureaţii săi tineri deveniţi ulterior scriitori de renume ca Marmontel*, Chateaubriand*, Thiers* şi Hugo*. A.V.

CONSISTORI DE LA SUBREGAYA COMPANHIA DEL GAI SABER v. **CONSISTOIRE DE TOULOUSE** Le.

CONSTANCE DE MAJORQUE v. **BARCELONA-ARAGON**

CONSTANT DE REBECQUE *Benjamin Marie* (1767—1830), scriitor romantic şi om politic. Elveţian de origine C., devenit cetăţean francez după 1794, duce o viaţă agitată de om politic, atît în timpul Directoratului, Consulatului şi Imperiului cît şi în timpul Monarhiei din Iulie, caracterizată prin tendinţe liberale, adesea oscilante şi contradictorii, fiind în mare măsură influenţat de opiniile d-nei de Staël* alături de care a trăit timp de 14 ani (1794—1808). Îşi datorează însă renumele romanului *Adolphe* şi operelor sale editate postum: *Le Cahier rouge*, *Cécile*, *Journaux intimes*, admirabile analize veridice şi pătrunzătoare ale sufletului omenesc, considerate drept primele romane psihologice moderne izbutite. *Adolphe* retrăieşte iubirea pasionată şi în final tragică ce leagă pentru cîţiva ani pe un tînăr sensibil însă plictisit, egoist, lipsit de caracter şi prea aplecat către introspecţiune, de o femeie cu zece ani mai în vîrstă, dezinteresată şi devotată, zdrobită în cele din urmă de nepăsarea şi inconştienţa lui. Analiza caracterelor — adevărată experienţă de disecare, clasică prin luciditatea ei, tendinţa către universalitate şi convertirea unor constatări în legi psihologice, schematismul cadrului pasiunii şi intenţiile moralizatoare — este romantică prin felul de a trăi şi simţi pasiunea, şi mai ales prin aplecarea către însingurare, reverie şi plictiseală a lui Adolphe, reprezentant mai deosebit al romanticului „mal du siècle", responsabilul moral al dramei declanşate: „Am vrut să zugrăvesc în *Adolphe* una dintre principalele maladii morale ale secolului nostru: acea oboseală, incertitudine, absenţă de vigoare, acea analiză neîncetată care aşază un gînd ascuns alături de orice sentiment, corupîndu-l din chiar clipa ivirii lui".

Op.: *De la force du gouvernement actuel en France et de la nécessité de s'y rallier* (1796); *De l'esprit de conquête* (1814); *Adolphe* (1816); *Mémoires sur les Cent-Jours* (1820—1822); *Journaux intimes* (post., 1895; 1925); *Le Cahier rouge* (post., 1907); *Cécile* (post., 1951). M.S

COPPÉE *François Édouard Joachim* (1842—1908), poet şi dramaturg parnasian fecund, evoluînd către o poezie familiară şi realistă a vieţii pariziene şi a oamenilor simpli *(les Humbles)*, foarte popular la sfîrşitul secolului al XIX-lea, azi aproape uitat. Ziarist, redactor al cronicii dramatice din „La Patrie", antidreyfusist, membru activ al ligii „de la Patrie française", C. şi-a cucerit celebritatea atît prin cîteva melodrame gustate de cititorii romanelor-foileton *(ex. La Grève des forgerons)*, cît şi prin versurile sale împănate de clişee sentimentale, evocînd cu umor discret banalitatea vieţii mic-burgheze, idilele din grădinile publice, visurile şi ilu-

ziile modeste ale micilor slujbași, necazurile doicilor, ale copiilor orfani, ale beţivilor sentimentali etc. (Acad. fr.: 1884.)
Op.: *Le Reliquaire* (1866); *Les Intimités* (1868); *La Grève des forgerons* (1869); *Les Humbles* (1872); *Promenades et Intérieurs* (1872). M.S.

COQUERET COLLÈGE v. **PLÉIADE La** și **RONSARD PIERRE DE**

CORBIÈRE *Édouard Jean Antoine René* (1793—1875), marinar și scriitor breton. Este autorul cîtorva romane realiste de investigaţie a psihologiei marinarilor bretoni.
Op.: *Le Négrier* (1832); *La Mer et les marins* (1833); *Tribord et Bâbord* (1840). M.S.

CORBIÈRE, *Édouard Joachim*, zis **TRISTAN** (1845—1875), poet breton de expresie franceză, fiul lui Édouard Corbière*. Ignorat în timpul vieţii, în ciuda publicării volumului de poezii *Amours jaunes* (1873), C. a cunoscut, imediat după moarte, o faimă crescîndă și durabilă, în parte datorată entuziasmului și influenţei lui Verlaine* care-i consacră un scurt studiu în volumul *Poètes maudits*. Poemele lui C., violente, desperate, revoltate, cîntă patimile și suferinţele marinarilor și ţăranilor bretoni, precum și ale lui proprii, visările și trăirile lui vizionare, refuzul realităţii serbede, refugiul în singurătate și în lumea somnului, creatoare de imagini și senzaţii nebănuite. Precursor în acest sens al lui Lautréamont* și Rimbaud*, C., dezbărat de logică și raţional, refuzînd punctuaţia și prozodia tradiţională, a fost considerat de A. Breton* ca un părinte spiritual al suprarealismului* printre primii care au folosit scrierea automată. M.S.

CORMON *Pierre Étienne* **PIESTRE,** zis **EUGÈNE** (1811—1903), dramaturg, autorul a peste o sută de drame, comedii și librete de operă (adesea în colaborare), dintre care, mai cunoscut *Les Deux Orphelines* (1874, în colab. cu Dennery*). M.S.

CORNEILLE *Antoine* (1611—1657), poet de inspiraţie religioasă, frate cu Pierre și Thomas Corneille*. A lăsat o culegere de versuri: *Poésies chrestiennes et Paraphrases sur les Cantiques et Hymnes de l'Église* (1647). M.S.

CORNEILLE *Pierre* (1606—1684), dramaturg clasic. S-a născut la Rouen, dintr-o familie de mici burghezi. Este crescut la Colegiul iezuiţilor din oraşul natal și devine avocat (1624). Atras de teatru se stabilește la Paris (1628) unde i se reprezintă comedia *Mélite* (1629) și alte cîteva comedii galante și tragicomedii, bine primite de public. Cucerește celebritatea o dată cu reprezentarea tragediei *Le Cid* (1636), un adevărat triumf. Piesa este îndată violent atacată de o cabală dezlănţuită din ordinul lui Richelieu — și el autor, gelos de reușita tînărului provincial —, supusă unei critici amănunţite, părtinitoare și răuvoitoare, făcută în numele dogmatismului clasic: Georges Scudéry*, în *Observations sur le Cid*, protestează împotriva subiectului, rău ales, împotriva împrumutului din tragedia *Las Mocedades del Cid* (1631) a spaniolului Guilhem de Castro și a nerespectării canoanelor clasice. Guez de Balzac* ia cu căldură apărarea lui Corneille. Academia* franceză de curînd înfiinţată, îl însărcinează pe Chapelain* să

dea glas părerii sale în *Sentiments de l'Académie sur le Cid* (1638). *Cidul*, sînt de părere academicienii, nu respectă canoanele clasice și nici legile bunei-cuviințe, fiind, totuși, o piesă atrăgătoare. C., devenit scriitor la modă, frecventează Hôtel de Rambouillet* și dă scenei cîteva capodopere (în care ține seama de observațiile primite în legătură cu *Cid*-ul): *Horace*, *Cinna*, *Polyeucte*, *Rodogune*. Treptat, succesul său pălește. Eșecul piesei *Pertharite* (1651) îl îndeamnă să renunțe la teatru. Versifică psalmi și scrieri sfinte și redactează trei *Discursuri*, expunere de păreri și motivări ale artei sale dramatice. La îndemnul lui Fouquet, marele controlor al Finanțelor, scrie din nou pentru teatru un *Oedipe* (1659), foarte bine primit de public, urmat însă de piese din ce în ce mai slabe, adevărate caricaturi ale capodoperelor din tinerețe. Eșecul lor, gloria tînărului Racine*, îi impun după *Suréna* (1674) o tăcere, de astă dată definitivă.

Primele piese, scrise în perioada 1629—1636, sînt comedii galante, de intrigă, compuse după o schemă tradițională, cu o acțiune complicată și artificială, în care comicul este realizat prin introducerea unor personaje ridicole: valeți bufoni, căpitani (printre ei vestitul Matamore din *L'Illusion Comique*, caricatură a viitorilor eroi cornelieni), doctori sau paraziți. Personajele principale, tineri-tip de obîrșie aleasă, îndrăgostiți ce au de învins, înainte de a se putea căsători, diferite obstacole și piedici inerente condiției lor, se întrețin în limba și stilul galant al vremii, reînviind dialogurile din cercurile mondene și prețioase de la Hôtel de Rambouillet*.

Tragediile se încadrează într-un sistem dramatic coerent, propriu concepțiilor și temperamentului autorului lor. Subiectele, tragice, sînt împrumutate din istorie (romană, de preferință: *Horace*, *Cinna*, *La Mort de Pompée*, *Tite et Bérénice*), legendă sau mit (*Oedipe*, *Médée*, *Andromède*). Acțiunea este „ilustră", extraordinară (la limita, uneori depășită, a verosimilului) și serioasă. Intriga este complicată („implexă"), chiar încîlcită, încărcată peste măsură cu peripeții, lovituri de teatru și personaje secundare inutile, aducînd uneori a melodramă și creînd adesea o atmosferă romanescă. Eroii sînt frămîntați de probleme politice a căror rezolvare constituie unul dintre resorturile esențiale ale conflictului (libertatea Romei sau a Albei, în *Horace*; puterea monarhică, prerogativele și îndatoririle ei în *Cinna*; dependența politică a statelor mici de naționalitate diferită față de imperiul roman, în *Nicomède* etc.). Sînt virili, suflete mari, pătimașe, iubitoare de ideal (*de grandes âmes*), trăind într-o veșnică sfîșiere între îndatoririle morale ce le sînt impuse de starea lor socială și pasiunea (sentiment) spre care inima lor, omenește, îi îndeamnă, aspirînd toți către o realizare completă a personalității lor, într-un climat dominat de conceptele aristocratice ale gloriei și onoarei. Voința, o voință îndelung educată, liberă și suverană, determinată de rațiune, le permite să păsească neabătut, stoic, pe calea datoriei — a virtuții — chiar cu prețul sacrificiului suprem. Ezitarea, îndoiala nu apar decît în confruntarea cu dragostea, singura pasiune demnă de a sta în balanță cu gloria și onoarea, sentiment întemeiat pe stimă, respect, admirație, dar și provocat de o impulsiune intuitivă, divinatorie.

Scanned with OKEN Scanner

Acești eroi-personaje principale sînt confruntați cu mediocrii, suflete slabe, timorate, lașe, măcinate de îndoieli (v. Cinna, Félix în *Polyeucte*, Prusias în *Nicomède*) precum și cu sufletele dîrze, zguduite de patimi violente, dar rele, abătute de pe drumul virtuții (v. Cléopâtre în *Rodogune*, Arsinoé în *Nicomède*), rolul acestor mediocri și monștri fiind, prin contrastul pe care îl determină, să sublinieze mai mult virtutea și măreția eroilor principali. Totodată retorice și lirice, elocvente și poetice, dialogurile și monologurile lui C., presărate cu versuri-maxime lapidare, sînt însuflețite de un entuziasm viguros, dibaci exprimat cu ajutorul tuturor resurselor vechii arte a versificației. I s-au reproșat, în secolul al XVII-lea, lipsa de măsură, și uneori de gust, aplecarea lui către baroc; nu i s-a putut nega utilizarea unui simbolism poetic și patetic cu ajutorul căruia creează atmosfera eroică a pieselor sale. Luminos, optimist și viril, teatrul lui C. se impune și azi prin vigoarea entuziasmului său și frumusețea morală a eroilor ce-l animă. (Acad. fr.: 1647.)

Op.: *Mélite* (1629); *La Veuve* (1631); *La Place Royale* (1634); *Médée* (1635); *L'Illusion comique* (1636); *Le Cid* (1636); *Horace* (1640); *Cinna* (1640); *Polyeucte* (1642); *La Mort de Pompée* (1642); *Le Menteur* (1643); *Rodogune* (1644); *Héraclius* (1647); *Nicomède* (1651); *Pertharite* (1651); *Oedipe* (1659); *Sertorius* (1662); *Sophonisbe* (1663); *Othon* (1664); *Agésilas* (1666); *Attila* (1667); *Tite et Bérénice* (1670); *Pulchérie* (1672); *Suréna* (1674). M.S.

CORNEILLE *Thomas*, zis **CORNEILLE DE L'ISLE** (1625 — 1709), poet, dramaturg, lexicograf, gramatician și ziarist, mezinul lui Pierre Corneille*, în a cărui apropiere și intimitate a trăit și alături de care s-a stabilit la Paris în 1662. Autor deosebit de fecund, a compus nenumărate comedii și tragedii jucate pe scenele *Teatrului* du Marais* și *Hôtel** de Bourgogne*, care au cunoscut un succes statornic, suscitînd adesea entuziasmul dezlănțuit al publicului (astfel tragedia *Timocrate* în cinstea căreia însuși regele s-a deplasat de la Versailles la Paris, sau comedia eroică *L'Inconnu*); apoi librete de operă pentru J.-B.Lulli* sau M.A. Charpentier (*Circé*, *Médée*), dar și lucrări erudite, *Note* asupra gramaticii lui Vaugelas, un dicționar al termenilor artistici și științifici, altul de geografie și istorie, traduceri după Ovidiu precum și articole de ziar pentru revista „Le Mercure* Galant“ (al cărui coproprietar, împreună cu Donneau* de Visé, devenise din 1681). Comediile și tragediile sale, — totuși partea cea mai valoroasă a operei lui — sînt vădit influențate, primele de piesele spaniole ale lui Calderon de la Barca și Francisco de Rojas, celelalte de tematica și tehnica fratelui mai mare, cu o nuanță de romanesc și de galanterie în plus. Nu au supraviețuit secolului său, fiind prea tributare modei, clipei prezente, și prea grabnic redactate, într-un stil șters și impersonal. (Acad. fr.: 1684.)

Op.: *Don Bertrand de Cigarral* (1650); *Timocrate* (1656); *Bérénice* (1657); *Les Engagements du hasard* (1674); *L'Inconnu* (1675); *Circé* (în colab. cu Lulli, 1675); *Le Comte d'Essex* (1679); *Notes sur les Remarques de Vaugelas* (1684); *Dic-*

tionnaire des termes d'art et de science (1694); *Bradamante* (1696); *Dictionnaire Universel géographique et historique* (1708). M.S.

CORNU *Pierre* (1558—1622). Jurist și poet, autor de versuri erotice (sonete, ode, stanțe etc.) închinate unei tinere fete din Avignon, precum și de poezii picante sau de factură religioasă, publicate în 1583 sub titlul de *Oeuvres poétiques*. I.N.

CORROZET *Gilles* (1510—1568). Poet, traducător, editor și librar, celebru în vremea sa pentru volumul *Fleur des Antiquités de Paris*, ghid al Parisului, în care fiecare capitol este însoțit de versuri, lucrare remaniată, amplificată și republicată în 1550 cu titlul modificat de *Antiquités...*

Op.: *Fleur des Antiquités de Paris* (1532); *Le Conte du rossignol* (1547); *Antiquités, histoires et singularités de Paris* (1550). I.N.

COTIN *Charles* (1604—1681), abate, poet și autor de opere galante și prețioase, satirizat de Molière* sub trăsăturile lui Trissotin, ridicolul poet și savant din *Les Femmes savantes*. (Acad. fr.: 1655.) M.S.

COULANGES *Philippe Emmanuel*, marchiz DE (1633—1716), vărul d-nei de Sévigné*, autor de cîntece ușoare, vesele și plăcute, publicate în 1694 și 1698 sub titlul: *Recueil de chansons choisies*. M.S.

COURCELLES *Étienne* DE (1586—1658 sau 1669), teolog protestant, traducător în limba latină al lui Descartes*, titularul catedrei de teologie de la Amsterdam.

Op.: *Specimina philosophiae seu Dissertatio de methodo, Dioptrica et Meteora, ex Gallico translata* (1644); *Écrits théologiques* (1675). M.S.

COURIER DE MÉRÉ *Paul-Louis* (1772—1825), polemist și erudit, autor de celebre pamflete politice (*Pamphlets*, 1815—1824), expresie a ideologiei burgheziei liberale, în care atacă armata, clerul, justiția și regimul despotic al lui Ludovic XVIII într-un stil ironic și scînteietor, de o măiestrie desăvîrșită. În *Pamphlet des pamphlets* apără acest gen literar atît de calomniat, demonstrînd eficacitatea acestei arme în lupta întreprinsă împotriva unui regim corupt, evocînd amintirea și exemplul marilor pamfletari din trecut: Demostene, Cicero și Pascal*. M.S.

COURONNEMENT DE RENARD Le, v. **ROMAN DE RENART** A.V.

COURTELINE *Georges* MOINAUX, zis **GEORGES** (1858—1929), dramaturg și prozator realist, satiric, fiu al umoristului Jules Moinaux. Reluînd și modernizînd tradiția molierească, C. realizează în piesele și povestirile sale o satiră desăvîrșită a vieții mic-burgheze și a celei militare de cazarmă contemporane lui, zugrăvindu-le sub toate aspectele lor meschine și banale, subliniind în special absurditatea rutinei și a conformismului ce le domină și le definesc. Ridicolul acestei lumi, asemănătoare celei observate și denunțate cîțiva ani mai tîrziu de talentul lui Caragiale, este subliniat de umorul savant și emfaza burlescă de care uzează C., contrastînd cu banalitatea și neînsemnătatea subiectelor și

personajelor alese. Boubouroche, blîndul colos înșelat de o femeie ușuratică și interesată, Breloc, victima inocentă a despotismului polițienesc, Lidoire și Potiron, zdrobiți de absurditatea regulamentului militar, mediocri, naivi, bine intenționați și comici, stîrnesc totodată milă și ilaritate, un rîs cu note amare ca acela care te cuprinde în fața pățaniilor lui Alceste. (Acad. Goncourt: 1926.)

Op.: *Les Gaietés de l'Escadron* (1886); *Le Train de 8 h. 47* (1888); *Lidoire* (1891); *Boubouroche* (1892); *Messieurs les Ronds-de-Cuir* (1893); *Le Commissaire est bon enfant* (1899); *Le Gendarme est sans pitié* (1899). M.S.

COURTOISIE La, termen care în franceza veche *(corteis)* și în vechea provensală *(cortes)* însemna „generos", „cinstit", și care în expresia *amour courtois* desemnează o artă de a iubi devenită *rit.* Inspirată din operele clasicilor latini (ale lui Ovidiu în special) ori din poemele latine medievale, sau mai probabil născută din contactul cu civilizația hispano-arabă, ce nutrea un adevărat cult pentru femeie și atribuia iubirii omenești forța de a înălța sufletul spre iubirea divină, C. a apărut întîi în sudul Franței (sec. XII) și reprezenta o artă de a trăi, un ideal cavaleresc de viață implicînd generozitate, loialitate, maniere alese, eleganță morală, credință, discreție, și culminînd cu idealizarea femeii manifestată prin dragostea stilizată numită *la fin'amor* și prin preferința pentru preocupările de natură spirituală. Din punct de vedere social, C. era practicată numai de o elită ce-și putea permite să se inițieze în tainele acestei arte rafinate; din punct de vedere moral, ea putea deveni apanajul oricui iubea cu o dragoste sinceră și curată. Cunoscută azi numai datorită poeziei provensale care și-a făcut din ea (chiar prin primul trubadur — Guillaume* IX d'Aquitaine) doctrina de căpetenie și sursa esențială de inspirație, C. nu pare a-și fi căpătat numele decît mult mai tîrziu, în versurile lui Folquet* de Marseille. Avînd ca forme de manifestare *le salut* (omagiul de revedere) și *le congé**, care invocau binecuvîntarea cerului, și *le baiser* (sărutul) cu valoare simbolică, ea cerea din partea practicanților demnitate și stăpînire de sine *(mezura)*, atitudine umilă în fața „doamnei" adică a iubitei, generozitate, fidelitate, și valoare morală *(jovens)*, discreție absolută în relațiile de iubire și o stare de extaz *(joy)* înaintea împlinirii sau după împlinirea acestui sentiment. Oricine avea aceste calități, cărora li se adăugau *le bel estar* (ținuta nobilă), *le pretz* (meritul personal) și *la valor* (curajul fizic și moral), era apt pentru practicarea ritului iubirii curtenești. Nici un obstacol, nici chiar căsătoria, care, de altfel, era considerată incompatibilă cu adevărata dragoste, nu putea împiedica această iubire. Ea se năștea în sufletul cavalerului mai degrabă pentru o femeie căsătorită decît pentru o fată tînără, tocmai datorită gratuității actului curtenesc, datorită dificultăților de neînvins pe care le ridica între îndrăgostiți distanța ce-i despărțea. Pur rafinament intelectual, menit să rămînă un simplu joc al minții, sau sentiment real și sincer întreținut de speranța împlinirii, această dragoste stilizată și idealizată obliga pe adepții săi la un permanent efort de autoperfecționare spirituală, de înălțare în ochii ființei iubite prin continue acte de curaj și dovezi de virtute, iar în absența „doamnei" sau în cursul îndelungatei așteptări a momen-

tului în care ea va acorda iubitului ultimele favoruri, impunea păstrarea unui dureros și tainic sentiment de tristețe ce înnobila sufletul omenesc. Conținînd precepte cu totul opuse spiritului religiei și dogmelor sale, această ideologie aristocratică a fost ulterior explicată ca propovăduind una din lungile și grelele căi ce duc spre divinitate. În lirica trubadurescă (v. TROUBADOURS), c. și idealul ei de iubire și-au găsit expresia în două tipuri de poezie: *canso** și *tenso**. În aceste poezii, iubita este întotdeauna desemnată prin cuvintele „*domna*" sau „*mi dona*", numele ei rămînînd ascunse sub un misterios „*senhal*" (pseudonim de obicei masculin), pentru a o feri de clevetirile răuvoitorilor „*lauzengiers*" (trădători). Creația trubadurescă a fost introdusă în nordul Franței probabil prin intermediul reginei Aliénor d'Aquitaine și apoi al fiicei sale Marie de Champagne, apoi răspîndită și imitată, contribuind astfel la împămîntenirea, în acea regiune mai puțin dezvoltată și civilizată decît Occitania, a doctrinei cavalerești a *curteniei*. Apărînd sub numele de *cortesie (corteisie)* în romanele triadei clasice (*Roman de Troie*, v. BENOÎT* DE SAINTE-MAURE, *Roman* de Thèbes*, *Roman** *d'Enéas*), ea inspiră scrierile lui Wace*, ale Mariei* de France și romanul *Tristan** al lui Thomas, se opune lui *vilanie* (grosolănie, lipsă de rafinament și de sentimente nobile) în operele lui Chrétien* de Troyes și este codificată în tratatul lui André le Chapelain *De Amore Libri Tres-De arte honeste amandi* (către 1185). Prezent în poeziile lui Gace* Brulé, ale lui Conon* de Béthune și ale lui Thibaud* de Champagne, idealul curtenesc de iubire capătă cea mai strălucită expresie în partea întîi din *Roman** *de la Rose*. Partea a doua a aceluiași roman însă marchează începutul declinului acestei doctrine. Făcîndu-se încă simțită prin unele opere ale Christinei* de Pisan și ale lui Alain Chartier* sau prin crearea în 1401 a *Curții iubirii (Cours d'Amour)* de către regele Carol VI, c. pare a se despărți în cele din urmă în două curente opuse: spiritualizatul „dolce stil nuovo" italian și vena ușor licențioasă prin care natura își recapătă drepturile, specifică literaturii burgheze franceze de la sfîrșitul evului mediu și din Renaștere. *Disputa Romanului Rozei*, desfășurată în cursul acestei perioade și menită să reabiliteze femeia, este o dovadă elocventă a dispariției doctrinei cavalerești a iubirii idealiste. A.V.

COUSIN *Victor* (1792—1867). Filozof influențat de gîndirea lui Hegel, Schelling și Jacobi, reprezentantul eclectismului în Franța, c. preconizează selectarea din fiecare sistem filozofic a ceea ce conține valabil (v. *Du Vrai, du Beau, du Bien*), fără însă a fi dirijat în selectarea pe care o întreprinde de o gîndire coerent-închegată, ci doar de tendința destul de vagă de a studia opera filozofilor în cadrul desfășurării istorice. În calitatea sa de ministru al Educației Naționale (1840) a intrat în opoziție cu partidul catolic, reclamînd (și obținînd) laicizarea învățămîntului. (Acad. fr.: 1830.)

Op.: *Histoire de la philosophie moderne* (1826); *Du Vrai, du Beau, du Bien* (1837). M.S.

CRAON *seigneur* DE, nume purtat de mai mulți poeți aparținînd uneia și aceleiași familii, dintre care, mai importanți MAURICE II (? — 1196), autor al unei poezii de iubire, bun cunoscător și

imitator al temelor lirice trubadureşti şi PIERRE (?—1216), al doilea fiu al precedentului, adept al doctrinei „iubirii perfecte" (v. COURTOISIE), poet rafinat, de talent. A.V.

CRAPOUILLOT Le, (1915—1939; 1948, →) revistă literară şi artistică de avangardă, întemeiată în 1915 pe frontul din Artois de către Jean Galtier-Boissière*, pentru a ridica moralul trupelor. Grupează, începînd din 1919, mai mulţi scriitori non-conformişti printre care: Mac Orlan*, H. Béraud*, Francis Carco*. Începînd din 1930 nu mai publică decît ediţii speciale cu caracter satiric. Este suspendată în 1939 dar îşi reia activitatea în 1948. M.S.

CRAVAN *Arthur* (1881?—dispărut în 1920), scriitor predadaist, precursor al suprarealismului*, ce cultiva provocarea, confesiunea cinică şi injuriile. A dus o viaţă dezordonată şi aventuroasă la Paris şi la New York, în Spania, unde l-a înfruntat la box pe campionul lumii Joe Johnson, şi în Mexic, unde s-a stabilit ca profesor de cultură fizică (1919). Scrierile lui nu au fost publicate în volum (v. revista „Maintenant", 1912—1915, întemeiată de el şi *Anthologie de l'humour noir* publicată de A. Breton*). M.S.

CRÉBILLON *Claude-Prosper* JOLYOT DE, zis **CRÉBILLON-FIUL** (1707—1777), autor de romane şi povestiri licenţioase şi, în chip paradoxal, cenzor regal, însărcinat să vegheze asupra moralităţii scrierilor ce se publicau. Romanele sale — ficţiuni orientale libertine şi senzuale, folosind cu predilecţie dialogul — descriu, cu complezenţă lascivă, moravurile corupte şi psihologia amoroasă ale societăţii aristocratice din timpul Regenţei, amintind pe Marivaux* prin subtilele analize ale sufletului feminin care abundă.

Op.: *L'Écumoire ou Tanzaï et Néadarné* (1732); *Les Égarements du coeur et de l'esprit* (1736); *Le Sopha* (1745); *Ah, quel conte!* (1754); *La Nuit et le moment* (1755); *Le Hasard du coin du feu* (1763). I.N.

CRÉBILLON *Prosper* JOLYOT DE, zis **CRÉBILLON-TATĂL** (1674—1762), dramaturg, admirator al lui Racine*. C. concepe tragedia într-un mod personal, căutînd să impresioneze publicul prin scene de mare violenţă şi prin situaţii monstruoase. Studiului nuanţat al caracterelor şi pasiunilor, care constituie elementul de profunzime al teatrului racinian, îi substituie efecte brutale şi înlocuieşte simplitatea tragediei clasice cu o ţesătură de intrigi complicate în care resortul principal este sentimentul de groază. Următoarea butadă care i se atribuie, defineşte caracterul teatrului său: „Corneille luase cerul, Racine pămîntul, nu-mi rămînea decît infernul şi m-am aruncat nebuneşte în el". De altfel, el îşi circumscrie clar domeniul de inspiraţie într-o frază din prefaţa tragediei *Atrée et Thyeste*, arătînd că tragedia este „o acţiune funestă care trebuie să fie înfăţişată spectatorilor în imagini interesante ce trebuie să-i conducă la milă şi groază". Credea că-i imită astfel pe greci, fără să-şi dea seama că, de fapt, confundă violenţa cu măreţia, înlocuind zugrăvirea caracterelor cu peripeţii pe cît de surprinzătoare pe atît de neverosimile. Tragediile sale sîngeroase, cu personajele lor frămîntate de patimi năvalnice, exaltate de eroism sau de crimă, care le duc necurmat la catastrofă, anunţă mai degrabă viitoarea melodramă romantică decît o înnoire a tragediei clasice.

Op.: *Idoménée* (1705); *Atrée et Thyeste* (1707); *Électre* (1708); *Rhadamiste et Zénobie* (1711); *Xerxès* (1714); *Sémiramis* (1717); *Pyrrhus* (1726); *Catilina* (1748); *Le Triumvirat* (1754) I.N.

CRÉMIEUX *Benjamin* (1888—1944), eseist și critic literar, mort în lagărul de concentrare de la Buchenwald. Excelent italienist, l-a introdus în Franța pe Pirandello, din opera căruia a tradus mai multe titluri.

Op.: *XXe siècle* (1924); *Inquiétude et reconstruction* (1931). M.S.

CRENNE *Marguerite* **BRIET**, zisă **HÉLISENNE DE** (? — ?), autoarea unei curioase scrieri autobiografice, *Les Angoisses douloureuses...* care poate fi considerată ca fiind primul roman sentimental al literaturii franceze. Confesiune a unei femei căzute pradă unei patimi carnale care a subjugat-o, romanul întreprinde o analiză subtilă a ispitei, a pasiunii, a remușcărilor și a căinței reprezentînd probabil actul de naștere al unei noi concepții despre dragoste, ca izvor de zbucium tragic dar și de simțăminte înălțătoare. Romanul este influențat de *Fiammetta* lui Boccaccio și prezintă un supărător abuz de erudiție ce se exprimă în numărul mare de latinisme folosite în limbă.

Op.: *Les Angoisses douloureuses qui procèdent d'amours: contenant trois parties composées par dame Hélisenne, laquelle exhorte toute personne à ne suivre folle amour...* (1538); *Épitres familières et invectives* (1539); *Le Songe de Madame Hélisenne...* (1540). I.N.

CRESPIN *Jean* (1520 ?—1572). Tipograf și istoric înzestrat, care și-a pus talentul în slujba protestantismului, publicînd interesante memorii, apărute sub titlul de *Le Livre des martyrs* (1554 și 1570). I.N.

CRÉTIN *Guillaume* **DU BOIS**, zis **GUILLAUME** (1461? —1525), poet de curte din școala *Grands Rhétoriqueurs**, reprezentat de Rabelais* în *Pantagruel*, sub numele de Raminagrobis. Operele lui, publicate postum în 1526 și reeditate în 1932, cuprind numeroase *complaintes** și epistole precum și o *Chronique française* (istorie rimată proiectată în 12 cărți, din care n-au fost compuse decît 5, care narează, în 20 000 de versuri mediocre, originile Franței), scrise într-un stil căutat, greoi, artificial, de o falsă elocvență. I.N.

CREUZÉ DE LESSER *Augustin François*, baron **DE** (1771—1839), romancier și dramaturg mediocru, autor de poeme cavalerești prin intermediul cărora a trezit în rîndurile contemporanilor săi interesul pentru legendele medievale.

Op.: *Les Chevaliers de la Table Ronde* (1812); *Amadis de Gaule* (1813); *Roland* (1814). M.S.

CREVEL *René* (1900—1935), poet, romancier și eseist, una dintre personalitățile de vază ale mișcării suprarealiste pe care încearcă s-o orienteze către practicarea scrisului hipnotic. A lăsat romane și pamflete pasionate împotriva conformismului burghez și a fascismului incipient, suprarealiste prin umorul lor negru și prin

fulgurația imaginilor folosite. Moartea lui prematură, premeditată, l-a înscris printre tinerii exasperați ai generației suprarealiste care au văzut în sinucidere singura soluție a contradicției esențiale care îi sfîșia: cea dintre imperativele revoltei sociale, comuniste, către care năzuiau, și a revoltei spirituale preconizate de șefii școlii: Breton*, Soupault* etc.

Op.: *Détours* (1924); *Êtes-vous fous?* (1929); *Paul Klee* (1930); *Salvador Dali ou l'Anti-obscurantisme* (1931); *Le Clavecin de Diderot* (1932); *Les Pieds dans le plat* (1933). Al.D.P.

CRITIQUE SOCIALE La (11 numere, 1931—1934), revistă ce-și propunea să exercite o critică marxistă intransigentă atît în domeniul literelor și artelor cît și în cele ale istoriei, filozofiei, sociologiei și economiei politice. Printre colaboratori: G. Bataille*, R. Queneau*, M. Leiris* și Simone Weil*. M.S.

CROISSET *Francis* DE (1877—1937), dramaturg și romancier fecund. Autor de piese bulevardiere vesele și antrenante pînă în 1920, a colaborat după această dată cu Robert de Flers* la cîteva comedii spirituale de mare succes (1920—1927). A publicat apoi romane ușoare, exotice și sentimentale, comedii semnate numai de el și cîteva volume de amintiri și cugetări de calitate, evocînd lumea teatrelor pariziene.

Op.: *Le Feu du voisin* (1910); *Le Coeur dispose* (1912); *Ciboulette* (1923, muzică: Reynaldo Hahn); *La Vie parisienne au théâtre* (1929); *Le Souvenir de Robert de Flers* (1929); *Nous avons fait un beau voyage* (1930); *Le Vol nuptial* (1931); *Nos Marionnettes* (1934); *La Dame de Malacca* (1935). M.S.

CROMMELYNK *Fernand* (1886—1970), dramaturg belgian de expresie franceză. Piesele lui, truculente, pasionate și satirice, îmbină verva flamandă cu expresionismul german, cea mai reușită fiind *Le Cocu magnifique*, șarjă totodată tragică și comică împotriva geloziei, unde efectele comice și situațiile psihologice se echilibrează într-un spectacol de înaltă ținută.

Op.: *Nous n'irons plus au bois* (1906); *Le Cocu magnifique* (1921); *Amants puérils* (1921); *Tripes d'or* (1925); *Chaud et froid* (1935). Al.D.P.

CUREAU DE LA CHAMBRE *Marin* (1596—1669), medic, fizician și polemist, sedus de chiromanție și de științele oculte, psihologul consultant al cercurilor prețioase din preajma d-rei de Scudéry* și a marchizei de Sablé. Este cunoscut pentru curioasa scriere *Les Charactères des passions* (1640—1662) (contemporană cu *Tratatul Pasiunilor* al lui Descartes*) în care susține că fizica ar fi izvorul și expresia moralului. (Acad. fr.: 1643.) M.S.

Op.: *Le Pédant joué* (1654); *La Mort d'Agrippine* (1654); *Histoire comique des États et Empires de la Lune* (post., 1657); *Histoire comique des États et Empires du Soleil* (post., 1662). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

d

DABIT [-bi] *Eugène* (1898—1936), romancier și eseist de talent, reprezentant al *populismului**. Romanele sale își trag inspirația din experiența proprie, zugrăvind cu interes pătimaș o umanitate proletară emoționantă în lupta ei pentru existență; scrierile vădesc o melancolie permanentă, izvorîtă dintr-un sentiment persistent de singurătate morală.

Op.: *L'Hôtel du Nord* (1929, primul Premiu Populist); *Petit-Louis* (1930); *Villa Oasis* (1932); *Faubourgs de Paris* (1933); *Un mort tout neuf* (1934); *Trains de vies* (1936); *Journal intime* (post. 1939). Al.D.P.

DACIER *André* (1651—1722), erudit, tălmăcitor al unor clasici greci și latini dintre care Horațiu, Plutarh, Sofocle, Platon, Marc Aureliu și Hipocrate. (Acad. fr.: 1695.) I.N.

DACIER *Anne Tanneguy*-**LEFEBVRE**, măritată (1654 — 1720). Fiică a unui reputat umanist, Tanneguy-Lefebvre, a fost alături de soțul ei, André Dacier*, o ferventă admiratoare a antichității. I se datorează numeroase tălmăciri și ediții din autorii antici (Anacreon, Safo, Plaut, Terențiu, Aristofan), titlul ei de glorie rămînînd traducerea pe care a dat-o din opera lui Homer (*Iliada*, 1699; *Odiseea*, 1708). Numele ei rămîne legat și de conflictul care a opus-o lui La* Motte-Houdar, cunoscut ca al doilea episod al polemicii dintre Antici și Moderni (v. **QUERELLE* DES ANCIENS ET DES MODERNES**). Conflictul a izbucnit după publicarea de către La Motte-Houdar a unei traduceri amputate din *Iliada* (1714), în prefața căreia expunea defectele textului, care justificau, după părerea lui, reducerea de la 24 la 12 cînturi. **DOAMNA D.** riposteazà vehement, publicînd pamfletul *Des Causes de la corruption du goût* (1714), în care aduce obiecțiuni violente argumentelor lui La Motte-Houdar. Un an mai tîrziu, va interveni din nou în favoarea lui Homer, de data aceasta împotriva lui Terrasson*, care tipărise, la 1715, lucrarea *Dissertation critique sur l'Iliade*. I.N.

DADAÏSME Le sau **DADA**, mișcare distructivă și nihilistă, închegată prin 1916 la Zürich, la cafeneaua Voltaire, de un grup de tineri artiști de diferite naționalități printre care: Hans Arp, Hugo Ball, Serner, Huelsenbeck, Marcel Iancu, Tristan Tzara*, iar ulterior, după 1918, cînd mișcarea își deplasează centrul de activitate la Paris, Marcel Duchamp*, Francis Picabia* și viitorii șefi ai suprarealismului: Breton*, Soupault* și Aragon*. Mișcarea, botezată **DADA**, cuvînt onomatopeic — însemnînd „cal" în limbajul copiilor — găsit într-un dicționar deschis la întîmplare, își propunea exprimarea violentă și agresivă a unei revolte totale, manifestată în formele cele mai insolite, menită să lichideze civilizația existentă și falimentară — pusă deja sub acuzare de ororile neîncetate ale războiului — lovind în toate minciunile convenționale pe care le preconiza: religie, artă, morală,

Scanned with OKEN Scanner

știință etc., atacînd înseși izvoarele gîndirii și ale limbajului: „Distrug sertarele minții și cele ale organizării sociale: să demoralizăm pretutindeni și să aruncăm mîna cerului în iad iar ochii iadului în cer, să restabilim roata fecundă a unui cerc universal în puterile reale și în fantezia oricărui individ", proclama șeful mișcării, Tristan Tzara în 1918, și, într-alt manifest, semnat tot de el: „Libertate: DADA, DADA, DADA, răcnet de culori crispate, învălmășeală a contrariilor și a tuturor contradicțiilor, grotesc, inconsecvență, VIAȚĂ". D. n-a creat — și nu putea crea — opere literare sau artistice de valoare, dar, fiind un moment de criză, ferment de răscolire și distrugere totală, a creat posibilitatea unei revizuiri de valori, premisele unor căutări, ale unor căi noi și fecunde pentru arta și literatura dintre cele două războaie mondiale. Al.D.P.

DAIX *Pierre* (n. 1922), romancier, critic literar și ziarist angajat, militant comunist, arestat în 1942 și deportat de naziști la Mathausen, redactor-șef al săptămînalului „Le tres* Françaises". Romanele sale realiste, fresce ale epocii în care trăiește, rămîn încercări artistice însuflețite de idealuri generoase. În ultima vreme a abordat — de pe aceleași poziții marxiste — cu competență și subtilitate, domeniul criticii literare și artistice, preocupat fiind îndeosebi de noile tendințe apărute în Noua Critică și de Cubism.

Op.: *La Dernière Forteresse* (1950); *Classe* 1942 (4 vol., 1952—1953); *Guillevic* (1952); *Sept siècles de roman* (1955); *Les Embarras de Paris* (1956); *Picasso* (1964); *L'Accident* (1965); *Nouvelle critique et art moderne* (1968). Al.D.P.

DALI *Salvador* (n. 1904), pictor și scriitor spaniol de expresie franceză, stabilit în Franța în 1929, membru activ al grupului suprarealist. Este inventatorul metodei paranoiace-critice „bazată pe asociația interpretativă critică a fenomenelor delirante", pe care o aplică în pictură, în domeniul cinematografiei (v. filmul suprarealist *Le Chien andalou* realizat în colaborare cu Luis Buñuel) și în poezia sa — populată de monștri și fantasme suprarealiste.

Op.: *La Femme visible* (1930); *L'Amour et la mémoire* (1931); *Conquête de l'irrationnel* (1935); *Les Métamorphoses de Narcisse* (1937). M.S.

DAMPIERRE *Jean* (sf. sec. XV — 1550), jurist și poet, mai tîrziu călugăr, autor de versuri latine, a căror valoare este mediocră, fiind doar servile imitații după Catul. În principala sa operă, poemul *De regimine virginum*, tratează despre îndrumarea spirituală a călugărițelor căutînd o împăcare între viața creștină și admirația pentru antichitate și pentru înțelepciunea păgînismului. I.N.

DANCOURT *Florent* CARTON (1661—1725), autor dramatic și actor reputat, care s-a bucurat de protecția regelui Ludovic XIV. A scris numeroase comedii de moravuri (cea mai izbutită fiind *Le Chevalier à la mode*) în care satirizează cu precădere viciile burgheziei contemporane, pretențiile ei ridicole de a-și afla un loc în rîndul nobilimii, necinstea magistraților, pasiunea pentru jocurile de noroc și corupția oamenilor de afaceri. Teatrul lui, bine

construit, se caracterizează printr-o viziune pesimistă a omenirii pradă viciului și corupției.

Op.: *Les Fonds perdus* (1685); *Le Chevalier à la mode* (1687); *La Désolation* (1687); *Les Bourgeois à la mode* (1693); *La Femme d'intrigues* (1694); *La Parisienne* (1694); *La Loterie* (1697); *Le Charivari* (1697); *Le Moulin de Javelle* (1697); *Le Mari retrouvé* (1698); *Les Bourgeoises de qualité* (1700); *Les Enfants de Paris* (1703); *Le Galant jardinier* (1704); *Les Agioteurs* (1710); *Les Fêtes du Cours* (1714). I.N.

DANGEAU *Philippe* DE COURCILLON, marchiz DE (1638—1720), căpitan de cavalerie sub Turenne (1658), diplomat și curtean; versificator îndemînatic, autorul unor *Memorii*, prețioase pentru cunoașterea perioadei 1684—1720, discutabile din punct de vedere literar, vădit favorabile lui Ludovic XIV, opuse deci ca spirit celor întocmite de Saint-Simon*. Aceste *Memorii* au fost publicate de-abia în secolul al XIX-lea, sub titlul: *Journal du marquis de Dangeau* (19 vol., 1854-1860), dar circulau în manuscris și au constituit una din principalele surse de informații ale lui Voltaire* pentru lucrarea sa *Le Siècle de Louis XIV*. Deși nu publicase nimic, Dangeau a fost ales membru al Academiei* franceze la moartea lui Scudéry* (1668) și al Academiei de Științe* în 1704. M.S.

DANIEL-ROPS *Jean Charles Henry* PETIOT, zis (1901—1965), romancier și eseist catolic cu intenții apologetice, propagandist și vulgarizator al religiei catolice, director al revistei „Ecclesia". Este autorul unor serioase lucrări de istorie religioasă și al unor romane chinuite, cu eroi angoasați, sfîșiați de incertitudini și întrebări, într-o neîncetată căutare a adevărului, ancorînd în cele din urmă în seninul credinței catolice. (Acad. fr.: 1955.)

Op.: *Notre inquiétude* (1926); *L'Âme obscure* (1929); *Le Monde sans âme* (1931); *Mort, où est ta victoire?* (1934); *L'Épée de feu* (1939); *Histoire Sainte* (1945); *Jésus en son temps* (1946); *Histoire de l'Église du Christ* (7 vol., 1948—1966). Al.D.P.

DANINOS [-nos] *Pierre* (n. 1913), romancier și umorist. Observator lucid și ironic al contemporanilor săi, **D.** îi reîntruchipează în romanele sale, restituind, abia prelucrat, comicul ambiant, prezent în viața și atitudinile oamenilor de toate categoriile sociale. Ținta șarjelor sale este în special micul burghez francez, snob, prețios, veșnic nemulțumit, privit adesea în comparație cu vecinul său de dincolo de Marea Mînecii.

Op.: *Eurique et Amérope* (1946); *Sonia, les autres et moi* (1952); *Les Carnets du major Thompson* (1954); *Le Secret du major Thompson* (1956); *Tout Sonia* (1956); *Le Jacassin* (1961); *Snobissimo* (1964); *Le 36e dessous* (1966); *Ludovic moraleur* (1970). Al.D.P.

DANSE MACABRE La, temă apărută în literatura medievală pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea, odată cu legenda *Trois* morts et trois vifs*, și amplu ilustrată în gravura și pictura vremii. Căpătînd pentru prima oară prin Jean le Fèvre*, în al său *Respit de la mort* (1376), numele de *danse macabre* sau *danse macabré*, această

temă este concretizată prin picturile din cimitirul Inocenților din Paris unde, în 1425, cadavrele înlănțuite dansează în fața spectatorilor o înspăimîntătoare sarabandă. Această obsedantă idee a morții a apărut ca urmare a numeroaselor războaie și epidemii care secerau viețile și s-a conjugat apoi cu dorința de a profita din plin de plăcerile existenței terestre, cu teama pedepsei pentru păcatele săvîrșite astfel și cu imaginea Soartei, a cărei roată capricioasă aducea astăzi fericirea și mîine nenorocirea. Ea a dat naștere unei bogate literaturi ce reflectă dezordinea și haosul spiritual al societății medievale. A.V.

DARIEN *Georges* ADRIEN, zis **GEORGES** (1862—1921), ziarist și scriitor, cinic și revoltat, deținut timp de trei ani în închisoarea militară Biribi. Adversar vehement al societății burgheze conformiste și al tuturor valorilor admise, D. a scris o operă care este, după spusele lui, „un protest vehement și mîndru al Libertății și Frumuseții împotriva Urîtului și Servituții".

Op.: *Biribi* (1888); *Bas les cœurs* (1889); *Le Voleur* (1897); *La Belle France* (1905); *L'Épaulette, souvenirs d'un officier* (1905). M.S.

DAUDET *Alphonse* (1840—1897), prozator realist, socotit de unii contemporani și critici ca aparținînd curentului naturalist. A avut o tinerețe anevoioasă (descrisă în romanul autobiografic *Le Petit Chose*), devine însă curînd cunoscut în urma publicării culegerii de versuri *Les Amoureuses* și a două volume vesele și poetice în care retrăiesc aspecte din Provența lui natală: culegerea de povestiri *Les Lettres de mon moulin*, în care duioșia și amărăciunea se împletesc cu umorul cel mai autentic, și burlescul *Tartarin de Tarascon*, istorie hazlie a pățaniilor unui meridional lăudăros și poltron, vînător de lei împotriva voinței sale și consacrat model de vitejie de către concetățenii lui naivi. După războiul din 1870—71 (reflectat în amarele *Contes du Lundi*), D. publică aproape exclusiv romane realiste de moravuri contemporane, zugrăvind lumea pariziană a industriei și comerțului (*Fromont jeune et Risler aîné*, marele său succes, care-i consacră reputația), cea a afacerilor veroase, mediile cosmopolite, viața politică, intrigile din jurul alegerilor la Academie, lumea boemei și a artiștilor, fanatismul religios etc., scriitorul privind lumea înconjurătoare cu simpatie, duioșie sau ironie zîmbitoare izvorîte dintr-un optimism nedezmințit care-l împacă în cele din urmă cu aspectele cele mai urîte ale existenței.

Op.: *Les Amoureuses* (1858); *Les Lettres de mon moulin* (1866); *Le Petit Chose* (1868); *Tartarin de Tarascon* (1872); *Contes du Lundi* (1873); *Fromont jeune et Risler aîné* (1874); *Jack* (1876); *Le Nabab* (1877); *Les Rois en exil* (1879); *Numa Roumestan* (1881); *L'Évangéliste* (1883); *Sapho* (1884); *Tartarin sur les Alpes* (1885); *Port-Tarascon* (1890). M.S.

DAUDET *Léon* (1867—1942), romancier, critic literar, polemist și memorialist, fiul lui A. Daudet*, scriitor extremist, al cărui nume rămîne legat de istoria partidului regalist francez. A frecventat de tînăr cercurile politice și literare pariziene, a întemeiat în 1908, împreună cu Ch. Maurras* ziarul „L'Action française", oficiosul partidului monarhist, publicînd în coloanele lui, timp

de 30 de ani, articole și pamflete violente și strălucitoare, care i-au adus chiar, în 1900, arestarea, urmată de un exil temporar în Belgia. A scris cîteva romane satirice, truculente, chiar deșănțate (*Les Morticoles*, *Les Primaires*), lucrări de critică literară pasionate și subiective, și 16 volume de *Memorii* apărute sub diferite titluri între 1914 și 1941, în care descrie, împroșcînd mult venin, viața pariziană contemporană lui. (Acad. Goncourt: 1897.)

Op.: *Les Morticoles* (1894); *Les Primaires* (1906); *Fantômes et vivants* (1914); *Au temps de Judas* (1920); *Le Stupide XIXe siècle* (1922); *Paris vécu* (1930); *Les Bacchantes* (1932); *La Tragique existence de Victor Hugo* (1937). M.S.

DAUMAL *René* (1908—1944), poet și eseist. Practicînd experiențe periculoase ca hipnotismul, ocultismul și „paradisurile artificiale" (narcoticele), influențat de operele lui Nerval* și Rimbaud*, adept al patafiziciii lui Queneau*, D., unul dintre creatorii revistei suprarealiste „Le Grand* Jeu", a compus o poezie a căutării și explorării lumii contemporane și a lumilor interioare de coșmar și angoasă, unde revolta și umorul negru se împletesc în chip fericit.

Op.: *La Grande Beuverie* (1938); *Le Mont analogue* (post. 1952); *Poésie noire*, *Poésie blanche* (post. 1954). Al.D.P.

DAVID *Jean* (n. 1924), romancier creînd o lume fantomatică a deșerării și a rătăcirii, o lume de victime neînțelese și respinse de societate, dar ele însele demisionare în fața vieții, incapabile de efort și adaptare.

Op.: *Les Passes du silence* (1954, Premiul Femina); *Les Survivants* (1958); *La Rose et l'Immortelle* (1961); *Paroles à la mer* (1965); *Assassin* (1965). M.S.

DÉBAT (**DISPUTE** sau **DESPUTOISON**), gen de poezie foarte apreciat și cultivat în evul mediu, constînd dintr-un schimb de replici între două personaje, de obicei alegorice, care susțin, sub formă narativă sau dramatică, aspecte opuse ale uneia și aceleiași probleme. Dezbaterea se organiza de cele mai multe ori în jurul temei iubirii, argumentele folosite în susținerea diverselor puncte de vedere dovedind întotdeauna multă ingeniozitate și rafinament. Ajungînd sub noua sa formă — *jeu** *parti* (*partimen* în provensală) — o compoziție artificială, acest gen cunoaște o perioadă de regres în secolul al XIV-lea, apoi renaște cu Christine* de Pisan și Alain Chartier* în secolul al XV-lea. Începînd cu Renașterea dispare definitiv din literatura cultă. A.V.

DÉCADE PHILOSOPHIQUE, LITTÉRAIRE ET POLITIQUE (1794—1807), revistă întemeiată de Ginguené*, J.-B. Say și H. Say; fuzionează în 1799 cu „Mercure* de France" și își schimbă în 1803 numele în „Revue philosophique". A reprezentat, sub Imperiu, opinia republicană moderată și opoziția filozofică a Ideologilor*. Principalul său merit literar este de a fi publicat texte inedite din secolele XVII și XVIII, îndeosebi din opera lui Voltaire*, Rousseau* și Diderot*. I.N.

DECAUNES *Luc* (n. 1913), poet suprarealist care încearcă să îmbine acțiunea poetică și acțiunea revoluționară. A întemeiat

revista poetico-revoluționară „Routes" (1936) suprimată înainte de al doilea război mondial și continuată de „l'Action* poétique".
Op.: *L'Indicatif présent ou L'infirme tel qu'il est* (1938); *Le Sens du mystère* (1946); *Sourde oreille* (1948); *L'Amour sans preuves* (1960). M.S.

DECOUR *Daniel* DECOURDEMANCHE, zis **JACQUES** (1910—1942), scriitor și publicist comunist, profesor, director al revistei „Commune*", fondatorul revistei clandestine „Les Lettres* Françaises"; membru activ al Rezistenței. A fost prins și executat de naziști.
Op.: *Le Sage et le Caporal* (1930); *Philisterbourg* (1932); *Les Pères* (1936). M.S.

DECOURCELLE *Adrien* (1821—1892), dramaturg, autor fecund de vodeviluri.
Op.: *Une Soirée à la Bastille* (1845); *Jenny l'ouvrière* (1850). M.S.

DECOURCELLE *Pierre* (1856—1926), dramaturg, romancier și ziarist, fiul lui Adrien Decourcelle*. Autor de melodrame care au cunoscut un succes apreciabil.
Op.: *Grain de beauté* (1880); *Les Deux Gosses* (1889); *L'As de trèfle* (1883); *Gigolette* (1894, în colab. cu Tarbe); *Sherlock Holmes* (1907, în colab. cu W. Gillette). M.S.

DE GHELDERODE *Michel* (1898—1962), dramaturg belgian de expresie franceză. Teatrul lui instaurează într-un univers flamand o sensibilitate spaniolă, creînd o atmosferă de exuberanță factice, amestec de bufonerie și tragism, de insolit și fervoare religioasă, în care domnește o cruzime feroce suscitată de instinct — operă halucinantă, scrisă sub semnul suferinței și al nebuniei mistice terorizante, amintind de universul picturilor lui Bosch.
Op.: *La Mort regarde par les fenêtres* (1918); *Christophe Colomb* (1929); *Hop, Signor!* (1942); *Sortilèges* (1947); *Escurial* (1948); *Magie rouge* (1951); *La Mort du docteur Faust* (1952). Al.D.P.

DÉGUY *Michel* (n. 1930), poet modern, pe linia lui René Char* și Saint-John Perse*, colaborator la publicațiile „N.R.F."* și „Critique"*, fondatorul revistei „Revue de Poésies".
Op.: *Les Meurtrières* (1959); *Fragment de cadastre* (1960); *Biefs* (1963); *Oui-dire* (1966). Al.D.P.

DEIMIER *Pierre* DE (1570—1618?), poet, autor de ode, imnuri, sonete și poeme epice, cunoscut mai cu seamă pentru lucrarea teoretică *l'Académie...*, în care, înaintea lui Malherbe* și Boileau*, formulează cîteva dintre preceptele doctrinei clasice.
Op.: *Les illustres avantures* (1603); *Le Printemps des lettres amoureuses* (1608); *L'Académie de l'art poétique* (1610). I.N.

DEKOBRA *Maurice* TESSIER, zis **MAURICE** (n. 1885), romancier fecund, mult apreciat în epoca dintre cele două războaie mondiale pentru romanele sale de aventuri, exotice, cosmopolite și sentimentale.
Op.: *Mon coeur au ralenti* (1924); *La Madone des sleepings* (1925); *La Gondole aux chimères* (1926). Al.D.P.

Scanned with OKEN Scanner

DELARUE-MARDRUS *Lucie* (1880—1945), poetă și romancieră, înviind cu exultare marea și peisajul Normandiei natale, și freamătul exotic al Orientului.
Op.: *Ferveur* (1902); *Horizons* (1904); *La Figure de Proue* (1908); *Par Vents et Marées* (1911); *Toutoune et son amour* (1919); *Mes mémoires* (1938). Al.D.P.

DELAVIGNE *Casimir-Jean-François* (1793—1843), poet și dramaturg, îmbinînd în opera sa elemente clasice și romantice. Poet elegiac și patriot, deplînge, după 1815 durerea și decăderea Franței învinse la Waterloo în *Les Messéniennes*, fiind socotit adevăratul poet național al țării; compune în 1830 un cîntec patriotic revoluționar: *La Parisienne*, iar doi ani mai tîrziu *La Varsovienne*, foarte populare în rîndurile maselor de revoluționari. Atras de teatru, scrie comedii izbutite și cîteva drame istorice melodramatice influențate de arta lui Shakespeare și de exemplul lui Hugo*, dintre care *Les Enfants d'Édouard* se mai joacă și azi. (Acad. fr.: 1825.)
Op.: *Dithyrambe sur la naissance du Roi de Rome* (1811); *Les Messéniennes* (1818 — 1819); *Louis XI* (1832); *Les Enfants d'Édouard* (1833); *Don Juan d'Autriche* (1835); *La Fille du Cid* (1839). M.S.

DELÉCLUZE *Étienne-Jean* (1781 — 1863), pictor, scriitor și critic de artă, evoluînd de la clasicism la romantism, cunoscut mai ales prin interesantele lui amintiri, evocare a epocii în care a trăit.
Op.: *Louis David, son école et son temps* (1855); *Mademoiselle Justine de Liron* (1862); *Souvenirs de soixante années* (1862); *Journal de Delécluze* (post. 1948). M.S.

DELILLE [-lil] abatele *Jacques* (1738—1813), poet fecund, mult apreciat de contemporani — deși contestat de spirite luminate precum Rivarol* și Marie-Joseph Chénier* — azi dat uitării. Profesor de literatură la Collège de France*. Lansat în 1769 cu o traducere în versuri a *Georgicelor* lui Virgiliu, D. a publicat apoi numeroase alte traduceri — *Eneida* de Virgiliu, *Paradisul pierdut* de Milton și *Eseul despre om* al lui Pope — precum și cîteva opere poetice mediocre, de inspirație morală și filozofică. Pentru D. cea dintîi însușire a poeziei este de a evita să se trivializeze, adică de a spune lucrurilor pe nume; de aici tendința sa de a recurge la circumlocuțiuni, la perifraze și epitete adeseori vagi, poezia sa devenind astfel pe alocuri o adevărată șaradă. Cu toate acestea, înaintea lui Hugo*, el a făcut loc în versurile sale unor cuvinte pe care Boileau* le-ar fi condamnat ca vulgare, considerînd că poeziei rustice i se pot deschide larg porțile vocabularului, poetul avînd menirea de a înnobila cuvintele în limbajul poetic. În materie de versificație, D. s-a emancipat de servituțile metricii clasice, făcînd apel la cezuri variate, ingambament și felurite sonorități expresive. (Acad. fr.: 1774.)
Op.: *Les Jardins ou l'Art d'embellir les paysages* (1782); *L'Homme des champs* (1800); *Malheur et pitié* (1803); *L'Imagination* (1806); *Les Trois Règnes de la nature* (1809); *La Conversation* (1812). I.N.

DELLUC *Louis* (1890—1924), ziarist, scriitor și cineast, întemeietorul criticii cinematografice, autor de romane, scenarii de film, și lucrări de estetică cinematografică. Un premiu cinematografic, instituit în 1936, poartă numele său.
Op.: *Cinéma et Cie* (1919); *Photogénie* (1920); *Charlot* (1921). M.S.

DELLY, pseudonimul literar al scriitorilor **MARIE PETITJEAN DE LA ROSIÈRE** (1875—1947) și al fratelui ei, **FRÉDÉRIC** (1876—1949), autori a foarte numeroase romane sentimentale, cu tendințe catolicizante, care au cunoscut un mare succes de public.
Op.: *Esclave ou Reine* (1909); *Magali* (1910); *Entre deux âmes* (1913); *L'Infidèle* (1921). M.S.

DELTEIL *Joseph* (n. 1894), poet, romancier și eseist. Poet suprarealist și fantezist la începuturile activității lui, **D.** evoluează după 1923 către o concepție creștină a existenței, pe care o mărturisește atît în romanele sale (fresce sociale apocaliptice și evocări ale războiului recent trăit), cît și în pseudobiografiile sale, concepute sub forma unor legende strălucitoare, violente sau senzuale, în care cronologia este ignorată.
Op.: *Le Coeur grec* (1923); *Sur le fleuve d'Amour* (1923); *Les Cinq Sens* (1923); *Le Cygne androgyne* (1924); *Choléra* (1925); *Jeanne d'Arc* (1925); *Mes amours spirituelles* (1926); *Napoléon* (1929); *Saint Don Juan* (1930); *Jésus II* (1947); *Éloge de la cuisine paléolithique* (1965). Al.D.P.

DELVAU *Alfred* (1825—1867), scriitor, autorul unor lucrări în care Parisul epocii sale este înfățișat prin anecdotă.
Op.: *Les Dessous de Paris* (1860); *Histoire anecdotique des cafés et cabarets de Paris* (1860); *Histoire anecdotique des barrières de Paris* (1865); *Dictionnaire de la langue verte* (1867). M.S.

DEMAISON *André* (1893—1956), romancier stabilit multă vreme în Africa. Romanele sale descriu, cu mentalitate de colonialist, viața triburilor africane, a unor populații încă primitive, dominate de superstiții, cu reacții instinctuale. Cele mai bune povestiri ale sale sînt însă cele închinate psihologiei animalelor sălbatice captive, cercetate cu înțelegere și dragoste.
Op.: *Diato* (1924, Marele Premiu Colonial de Literatură); *Le Pacha de Tombouctou* (1928); *Tropique* (1933); *La Vie privée des Noirs de l'Afrique* (1936); *Le Livre des bêtes qu'on appelle sauvages* (1929, Marele Premiu al Romanului al Academiei franceze). M.S.

DENNERY, apoi **D'ENNERY** *Adolphe* **PHILIPPE**, zis (1811—1899), dramaturg, autor de melodrame meșteșugit construite, multe din ele adaptări după opere contemporane cunoscute, și de librete de operă.
Op.: *Gaspard Hauser* (1838); *Marie-Jeanne* (1845); *Prière des naufragés* (1853); *Les Deux orphelines* (1874); *Les Enfants du capitaine Grant* (1878). M.S.

DÉON *Michel* (n. 1919), romancier și eseist. Respingînd existențialismul* ca și Noul roman, **D.** a construit o operă individualistă

(amintind uneori exemplul lui Stendhal*), sensibilă și melancolică, în care decorul geografic minuțios descris joacă un rol de seamă.

Op.: *Je ne veux jamais l'oublier* (1950); *L'Armée d'Algérie et la pacification* (1959); *La Carotte et le bâton* (1960); *Le Rendez-Vous de Patmos* (1965). Al.D.P.

DERÈME *Philippe* HUC, zis **TRISTAN** (1889—1941), poet fantezist, emul al lui Toulet*, grațios și ironic, elegiac și umorist, virtuoz al versului facil. A întemeiat, împreună cu Francis Carco* și Robert de La Vaissière, școala fantezistă.

Op.: *Ironies sentimentales* (1910); *Poèmes des colombes* (1929); *Caprices* (1930); *Le Poisson rouge* (1934); *L'Escargot bleu* (1936); *La Tortue indigo* (1937). Al.D.P.

DERNIER CARRÉ Le (1935—1937), caiete de poezie lunare, de inspirație neosuprarealistă, întemeiate de Fernand Marc și Jean Rousselot*, în care se afirmă că „omul este făcut pentru Tihnă, Dragoste și Poezie". Printre colaboratori: Jean de Boschère*, P.Albert-Birot*, Jean Follain*. M.S.

DÉROULÈDE *Paul* (1846—1914), poet și dramaturg patriotard și „revanșard", partizan al generalului Boulanger (1887). A cunoscut o celebritate nemeritată între 1881 și 1914, versurile sale fiind de un prozaism rămas proverbial.

Op.: *Les Chants du soldat* (1872); *Marches et sonneries* (1881); *Chants patriotiques* (1882). M.S.

DES AUTELS *Guillaume* (1529—1581), poet satelit al Pleiadei*, autor de ode, de sonete și de poeme de circumstanță scrise întru apărarea catolicismului. Prozator influențat de Rabelais* (v. *Préhistoire...*). Este cunoscut și prin polemica violentă pe care a dus-o împotriva lui Louis Meigret* și a partizanilor unei reforme a ortografiei, sub pseudonimul anagramatic de **CLAUMALIS DU VELLET** (1548—1551).

Op.: *Traité touchant l'ancien orthographe françois* (1548, 1549); *Repos de plus grand travail* (1550); *La Suite du repos* (1551); *Réplique aux furieuses défenses de Louis Meigret* (1551); *Amoureux repos* (1553); *Préhistoire barragouyne de Fanfreluche et Gaudichon* (1559, 1574). I.N.

DESBORDES-VALMORE *Marceline* (1786—1859), poetă elegiacă și romantică. A dus o viață zbuciumată, nefericită, sfîrșită în singurătate, întunecată de eșecuri sentimentale și de pierderea a patru copii. Poezia ei, sinceră, firească, melancolică, cu accente de desperare, este lipsită de orice retorică, impunîndu-se prin prospețimea imaginilor și prin fluiditatea muzicală a ritmului care a trezit admirația lui Rimbaud* și l-a influențat pe Verlaine*, dovadă locul pe care i l-a atribuit printre *Poeții blestemați*.

Op.: *Élégies et romances* (1819); *Élégies et poésies nouvelles* (1825); *Les Pleurs* (1833); *Pauvres fleurs* (1839); *Banquets et prières* (1843). M.S.

DESCALIS *François* (? — ?). Poet, imitator al lui Ronsard*, autorul unor poeme mitologice, al unor poezii ușoare și al poemului *La Lydiade* (1602), dedicat lui Guillaume du Vair*. I.N.

DESCARTES *René* (1596—1650), mare gînditor și savant, întemeietorul raționalismului. Născut în orășelul La Haye din Touraine, dintr-o familie de burghezi înstăriți, **D.** își face studiile la colegiul de iezuiți La Flèche din Paris, de curînd organizat de Henric IV. Își ia licența în drept la Universitatea din Poitiers (1616) și îmbrățișează apoi cariera armelor, angajîndu-se voluntar în armata statholderului protestant Maurice de Nassau, cu garnizoana la Breda în Olanda (1618—1619). Războiul dintre Țările de Jos și Spania încetînd, **D.** călătorește prin Germania și petrece iarna 1619—1620 în împrejurimile orășelului Ulm, unde este zguduit de o criză intelectuală puternică (noaptea din 10-11 noiembrie 1619), cînd are revelația „temeiurilor unei științe minunate". Urmează o perioadă de călătorii în Germania, Boemia, Flandra și Italia și stabilirea la Paris (1625—1628) unde duce o viață mondenă, totuși laborioasă întrucît în acest răgaz descoperă legile sinusului, dă soluții noi problemelor duplicației cubului și trisecțiunii unghiurilor, face experiențe și inventează aparate de optică. Între 1629 și 1644 se află din nou în Olanda: perioadă fecundă în timpul căreia faima lui de filozof și matematician crește, răspîndindu-se în toată Europa. Publică în 1637 trei opuscule precedate, ca prefață, de celebrul *Discours de la Méthode: Dioptrica, Geometria* și *Meteorii*, fragmente dintr-un vast *Traité du Monde* întemeiat pe sistemul lui Galileu, scris prin 1629, dar pe care nu îndrăznise să-l dea în vileag, înfricoșat fiind de recenta condamnare suferită de Galileu (1633). Publicarea lucrărilor *Méditations métaphysiques* și *Principia philosophiae* îi atrage însă inimiciția universității protestante din Utrecht, ba chiar amenințarea expulzării din Olanda. În 1649, după publicarea ultimei sale lucrări, *Traité des Passions de l'âme*, răspunde invitației reginei Cristina a Suediei, pleacă la Stockholm, unde moare, răpus de asprimile unui climat nepotrivit cu sănătatea lui șubredă. **D.** își scrie majoritatea operelor în limba franceză și nu în cea latină folosită obișnuit la acea vreme pentru expunerea ideilor filozofice și a adevărurilor științifice — aceasta pentru că dorea să se adreseze unui public nou, mai larg, dat fiind „obiectul nou" ce-l hărăzea filozofiei: cucerirea lumii pămîntești *(nous rendre maîtres et possesseurs de la nature)* prin intermediul științei, unice precum unică este și natura. Oricine, gîndea **D.**, îi poate pricepe raționamentele căci „bunul simț sau rațiunea sînt firește egale la toți oamenii", iar revelația și erudiția sînt inutile dacă se folosește o metodă judicioasă, permițînd struirea minții *(bien appliquer son esprit)*. Metoda preconizată de **D.** și expusă în *Discours de la Méthode*, zguduitoare confesiune a descoperirii acestui temei-cheie al gîndirii sale, întemeiată pe rațiune și experiență, folosește procedeele utilizate în matematică și ascultă de regulile *evidenței*, *analizei*, *sintezei* și *enumerării*, înlăturînd orice raportare la tradiție și autoritate. Deschide astfel calea progresului nelimitat în domeniul științelor, al matematicii, biologiei și fizicii în special, dînd acesteia din urmă un caracter materialist-mecanicist indiscutabil. În filozofia sa, **D.** pornește de la „îndoiala metodică" asupra tuturor cunoștințelor, a datelor simțurilor și a existenței lumii. Acceptă însă existența — sigură, indiscutabilă — a cugetării, a gîndirii — drept adevărul fundamental, temeiul pe care își sprijină raționamentele

următoare: *Dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum* („Mă îndoiesc, deci cuget; cuget, deci exist"). Concepție idealistă prin nesocotirea realității obiective, dar nouă și îndrăzneață prin poziția potrivnică ce o asumă nu numai împotriva dogmatismului scolastic contemporan, ci și împotriva oricărui dogmatism. Trăsătura fundamentală a filozofiei lui D. o constituie *dualismul*, concepția despre existența în ființa omenească a două substanțe absolut distincte și independente una față de alta: cea spirituală (cu atributul gîndirii) și cea materială (cu atributul întinderii) subordonate ambele unui principiu suprem: Dumnezeu (ideea de Dumnezeu fiind socotită de D. o idee înnăscută), creatorul materiei, animatorul ei, care, o dată îndeplinită misiunea sa creatoare, nu mai intervine în mecanismul legilor dezvoltării naturii. În morală D. a adoptat un conformism prudent, elaborînd (în *Discours de la Méthode*, partea I) patru reguli esențiale, dictate de împrejurări și urmărind a defini o morală „provizorie", susceptibilă de schimbări potrivite cu progresul societății: 1. obligativitatea unui comportament exterior conform cu obiceiurile și credințele vremii; 2. afirmarea unei voinți nezdruncinate, neabătute, în realizarea unei hotărîri luate; 3. necesitatea de a se învinge pe sine mai degrabă decît de a lupta împotriva hazardului și a soartei (căci nimic, în afară de gîndurile proprii, nu depinde în întregime de voința noastră); 4. alegerea conștientă a ocupației sale și cultivarea neîncetată a rațiunii sale. Concepțiile sale despre voință, învingerea propriei firi și alegerea căii și ocupației celei mai potrivite se regăsesc dezbătute pe larg în *Traité des Passions* lucrare conținînd o teorie fiziologică a originii sentimentelor *(passions)* — azi cu totul depășită — ce a exercitat o mare înrîurire asupra scriitorilor contemporani. Teoria lui D. se întemeiază pe principiile de apartenență substanțială și de cauzalizate, tratează despre raporturile existente între suflet și trup stabilind drept consecință esențială a acestor raporturi afectivitatea *(la passion)*. Pasiunile (sentimentele) aparțin, afirmă D., exclusiv sufletului, fiind moduri ale substanței sale, gînduri. Sînt însă de asemenea produse ale trupului, fiind determinate de cauze fiziologice. Sînt bune și rele. Sufletul este dator să lupte împotriva celor rele și să încurajeze înflorirea celor bune. O face printr-un efort de voință (înfrînare a manifestărilor exterioare) dictat de rațiune și condus de virtute (sau generalizate). Astfel ajunge D. la crearea tipului uman al *generosului*, stăpîn pe sentimentele și manifestările sale, dominat de virtute, — noțiune morală specifică epocii sale — și ținînd, prin satisfacerea acestei virtuți, la cucerirea propriei sale stime precum și a stimei celor ce-l înconjoară — adică, în ultimă instanță, a fericirii. Gîndirea raționalistă a lui D. a jucat un rol hotărîtor în dezvoltarea literelor în Franța, impunînd ideea de progres în știință, a valorii ce trebuie acordată gîndirii logice, experienței și evidenței; iar morala lui, tipul generosului prezentat în *Traité des Passions*, se poate regăsi în opera marilor autori ai veacului, în special la Corneille* și la Doamna de La Fayette*.

Op.: *Discours de la Méthode* (1637); *La Dioptrique* (1637); *Les Météores* (1637); *La Géométrie* (1637); *Méditations métaphysiques* (1641); *Principes de la philosophie* (1644); *Traité des Passions de l'âme* (1649).

M.S.

DESCAVES *Lucien* (1861—1949), romancier și dramaturg realist, pictor necruțător al moravurilor burgheze și al vieții militare. Lectura amintirilor sale *(Souvenirs d'un ours)* este deosebit de instructivă pentru cunoașterea lumii oamenilor de litere de la sfîrșitul veacului trecut. (Acad. Goncourt: 1900.)
Op.: *La Caserne* (1887); *Sous-offs* (1889); *La Colonne* (1910); *Philémon, vieux de la vieille* (1913); *Souvenirs d'un ours* (1946). Al.D.P.

DESCAVES *Pierre* (1896—1966), romancier și dramaturg realist, eseist de talent, fiul lui Lucien Descaves*. A lăsat cîteva romane și piese de calitate, un istoric al începuturilor radiofoniei în Franța *(Quand la radio...)* și excelente *Memorii (Mes Goncourt, Visites à mes fantômes)*.
Op.: *L'Enfant de liaison* (1929); *Mes Goncourt* (1944; 1949); *Le Carnet rouge* (1948); *Visites à mes fantômes* (1949); *Monsieur Molière* (1955); *Monsieur Thiers* (1961); *Quand la radio s'appelait Tour Eiffel* (1963). Al.D.P.

DESCHAMPS *Antoine* DESCHAMPS DE SAINT-AMAND zis **ANTONY** sau **ANTONI** (1800—1869), poet romantic, traducătorul în versuri al *Divinei Comedii*.
Op.: *Les Études sur l'Italie* (1834); *Dernières paroles* (1835); *Résignation* (1839). M.S.

DESCHAMPS *Émile* DESCHAMPS DE SAINT-AMAND, zis **ÉMILE** (1791—1871), unul dintre primii poeți romantici, păstrînd totuși tendințe clasice. Întemeiază în 1823, cu Hugo*, Soumet* și Guiraud*, periodicul „La Muse française" unde publică versuri și povestiri; luptă pentru triumful noii școli romantice [v. prefața la culegerea sa *Études françaises et étrangères* (1828), socotită un manifest al romantismului] și pentru introducerea literaturilor străine în Franța. M.S.

DESCHAMPS *Eustache Morel*, zis **EUSTACHE** (1346?—1406 sau 1407), poet și prozator, născut la Vertus, autorul primei arte poetice scrise în limba franceză (*L'Art de dictier*, 1392). După studii începute la Reims dar neterminate, a intrat în slujba regelui Carol V, apoi în slujba lui Carol VI, lăsîndu-se atras de frivolitatea vieții de la Curte. A participat ca „auditor" la cercul de discuții galante *Cours d'Amour* (v. **COURTOISIE**). Ca poet, este autorul a circa 82 000 de versuri grupate în balade, cîntece, rondouri, *virelais**, *lais** etc. Plasîndu-se în centrul operei sale, introduce în poezie evenimentele de actualitate (în special războiul contra englezilor) dar numai prin intermediul ecourilor afective pe care acestea le trezesc în el. Versurile de dragoste nu părăsesc schema tradițională, dar au o notă de originalitate conferită de tonul cînd ironic, cînd tandru, în care sînt scrise. Creația sa lirică o prevestește pe aceea a lui Charles* d'Orleans. Dintre lucrările în proză, cea mai importantă este arta poetică în care se încheagă o adevărată concepție estetică cu tendințe către ermetism și formalism. A.V.

DESCORT (=*désaccord*, neînțelegere), nume dat, în lirica medievală, poeziei prin care trubadurul (sau iubitul) își exprimă durerea sau mînia văzîndu-și dragostea neîmpărtășită de doamna sa. Nu

avea o formă fixă, fiind dimpotrivă scrisă într-un ritm liber, dezordonat, menit să sublinieze starea de tulburare sufletească a autorului. M.S.

DESFONTAINES *Guillaume-François* - FOUQUES - DESHAYES, zis (1733—1825), romancier, șansonetist și autor dramatic, cunoscut pentru numărul mare de comedii, farse și vodeviluri pe care le-a scris, al căror succes se datorează mai cu seamă spiritului și vervei de care sînt străbătute.
Op.: *Le Bain de Diane ou le Triomphe de l'amour* (1770); *L'Incendie du Havre* (1786); *La Chaste Suzanne* (1793); *Le Divorce* (1793); *Le Mariage de Scarron* (1797); *Voltaire* (1802); *Sophie Arnoult* (1805). I.N.

DESFONTAINES *Nicolas-Marc* (?—1652), actor și autor dramatic prezent în 1644 la Paris în trupa de la *Illustre Théâtre* a lui Molière*. Este cunoscut în special prin tragicomedia *La Vraye suite du Cid*, urmare a piesei *Cidul* de Corneille*, în care cei doi eroi, Chimène și Rodrigue, reușesc să se căsătorească, după nenumărate aventuri.
Op.: *Eurimédon ou l'illustre pirate* (1637); *Orphise ou la beauté persécutée* (1638); *La Vraye suite du Cid* (1638). M.S.

DES FORÊTS *Louis-René* (n. 1918), romancier și nuvelist sobru, exprimînd chinurile resimțite de oameni și scriitori în fața limbajului veșnic trădător al gîndurilor și totuși posesor al unor virtuți ontologice.
Op.: *Les Mendiants* (1943); *Le Bavard* (1946); *La Chambre des enfants* (1960, Premiul Criticii); *Les Mégères de la mer* (1967). Al. D.P.

DES GACHONS *Jacques Stéphane* PEYROT, zis **JACQUES** (1868—1945), dramaturg, și mai ales romancier, pe linia tradițională-realistă. Zugrăvește cu precădere viața de provincie de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.
Op.: *La Maison des dames Renoir* (1904); *Le Chemin de sable* (1910); *Le Champ et le jardin de Jacques Peyrot* (1932). M.S.

DESHOULIÈRES [de-zu-ljɛ:R(ə)] *Antoinette* DU LIGIER DE LA GARDE, **DOAMNA** (1638—1694), poetă cunoscută și apreciată de cercurile literare și libertine ale epocii, azi aproape cu desăvîrșire uitată. A fost sufletul cabalei organizate împotriva premierei tragediei *Phèdre* de Racine* și a figurat în *Dictionnaire des Précieuses* de Somaize* sub numele de Dioclée. A publicat poezii pastorale, idile, egloge și elegii, adesea inspirate de un eveniment contemporan, într-un stil manierat și artificial — folosind toate procedeele retorice ale genului — și două tragedii mediocre, *Genséric* și *Jules Antoine*. A fost admirată de Voltaire*, și, într-o oarecare măsură, de Sainte-Beuve*.
Op.: *Poésies* (1688); *Poésies* (post. 1695). M.S.

DESJARDINS *Marie-Catherine-Hortense*, zisă **DOAMNA DE VILLEDIEU** (1632—1683), poetă, autoare a nenumărate versuri și scrieri în proză influențate de estetica prețioasă, în special de scriitorii d'Urfé* și d-ra de Scudery*, precum și a cîtorva tragedii care aduc pe scenă eroi asemănători celor din *La Clélie* (v. SCUDÉRY); cea

intitulată *Manlius Torquatus* s-a bucurat de o mare prețuire și a fost comparată cu *Sertorius* de Corneille*.
Op.: *Manlius Torquatus* (1663); *Annales galantes* (1670); *Le Cercle ou les conversations galantes* 3 vol. (1675). M.S.

DES LOGES *Marie Bruneau*, soția lui **CHARLES DE RECHIGNEVOISIN** *seigneur* (1584 (1585?)—1641), poetă în stil prețios, supranumită a Zecea Muză. Ținea la Paris un salon aproape la fel de renumit ca și cel al d-nei de Rambouillet*, frecventat de cei mai cunoscuți poeți ai epocii: Malherbe*, Racan*, Voiture*, Conrart* etc. A contribuit la șlefuirea moravurilor și la stabilirea stilului prețios. A publicat versuri prin diferite culegeri ale epocii niciodată constituite în volum. M.S.

DESMARETS DE SAINT-SORLIN *Jean* (1595—1676), poet, autor dramatic și prozator. Colaborator și prieten al cardinalului de Richelieu, a ocupat între 1626 și 1642 funcții politice de seamă și a depus o activitate susținută pentru întemeierea oficială a Academiei* franceze, pentru stabilirea statutelor sale. Autor fecund și multilateral, a scris tragedii și comedii, criticate pe bună dreptate de Boileau*, un foarte mediocru poem epic, *Clovis...*, influențat de Tasso și apreciat de Richelieu, numeroase scrieri religioase și morale potrivnice jansenișților și doctrinei lor (provocînd răspunsuri tăioase din partea lui Nicole*) și lucrări teoretice prin care se situează, în cadrul celebrei *Querelle* des Anciens et des Modernes*, de partea Modernilor și a lui Perrault*: atacă inspirația păgînă preconizată de Antici și demonstrează valoarea religiei creștine ca sursă de inspirație poetică, opunînd clasicismului rigid intimitatea și fantasticul artei creștine. (Acad. fr.: 1634.)
Op.: *Aspasie* (1636); *Les Visionnaires* (1637); *Scipion* (1639); *Europe* (1643); *Clovis ou la France chrestienne* (1654); *Les Délices de l'esprit* (1658); *Réponse à l'insolente apologie des religieuses de Port-Royal* (1666); *Défense du poème héroïque* (1674); *Défense de la poésie et de la langue françoise* (1675). M.S.

DESMOULINS *Camille Benoist* (1760—1794), revoluționar, ziarist, pamfletar și polemist de talent, **D.** a fost, la începutul Revoluției franceze de la 1789—1794, unul dintre condeiele cele mai influente ale Parisului. A redactat aproape singur săptămînalul „Les Révolutions de France et de Brabant“ (1789—1791 și 1792), îndreptîndu-și atacurile împotriva monarhiei, nobilimii și clerului. A fost prietenul lui Mirabeau*, al ducelui de Orléans și al lui Robespierre* și, în cele din urmă, secretarul lui Danton, cu care a fost executat la 5 aprilie 1794 pentru că stigmatizase în *Le Vieux Cordelier* excesele Teroarei, pledînd pentru clemență. În luna mai 1793 publicase *Histoire des Brissotins*, lucrare care, prin violența abilă a atacurilor, a contribuit în mod substanțial la condamnarea la moarte a șefilor fracțiunii girondine. Proza lui **D.** se caracterizează prin vervă, tonul incisiv și adesea dezlănțuit, pigmentat de invective și sarcasm, elocvența bogată în imagini expresive și evocări ale antichității și prin portretele caricaturale izbutite. Scrisul său este străbătut de un suflu generos, o ură fățișă față de despotism și dragoste pentru binele public. I.N.

DESNOS [-nos și no:s] *Robert* (1900—1945), poet suprarealist, deportat de naziști și mort în lagărul de la Terezina (Cehoslovacia). Adept al dadaismului*, apoi, după întîlnirea cu B. Péret*, al suprarealismului*, D. a jucat un rol deosebit în această mișcare, uimindu-i pe toți aderenții ei prin ușurința cu care se putea cufunda într-un somn hipnotic, redînd apoi oral și scris stările și fazele prin care trecea, de la vis la trezire și invers. Destăinuitor neasemuit al revelațiilor onirice, înzestrat cu un adevărat geniu al automatismului verbal, D. a realizat o poezie ce transgresează legile timpului și ale spațiului, în care insolitul și suprarealul se aliază cu spontaneitatea, sentimentalul și realul, purtînd departe jocul asociațiilor verbale și umorul rece, uneori grav, totdeauna de calitate.

Op.: *Deuil pour deuil* (1924); *La Liberté ou l'Amour* (1927); *Corps et Biens* (1930); *Fortunes* (1942); *État de veille* (1943); *Le Vin est tiré* (1943); *Contrée* (1944); *Domaine public* (post. 1953). Al. D.P.

DESNOYERS *Charles* (1806—1858), autor de drame și piese bulevardiere.

Op.: *Le Naufrage d. la „Méduse"* (1839); *Le Roi de Rome* (1850). M.S.

DESNOYERS *Fernand* (1828—1869), scriitor fecund, rămas însă celebru doar pentru apostrofa către Casimir Delavigne*: *Habitants du Havre, Havrais !/ Je viens de Paris tout exprès/ Pour jeter à bas la statue / De Delavigne (Casimir): / Il est des morts qu'il faut qu'on tue !.../*

Op.: *Le Salon des refusés* (1863); *Chansons parisiennes* (1865). M.S.

DESNOYERS *Louis* (1802—1868), ziarist și romancier, întemeietor (după ideea lansată de Balzac*) al Societății oamenilor de litere (1838, *Société des Gens* de lettres*), fondatorul, împreună cu Philipon*, al foii „Le Charivari", colaboratorul talentat al revistelor „Journal des enfants" și „Le Siècle".

Op.: *Les Mésaventures de Jean-Paul Choppart* (1836); *Aventures de Robert-Robert et de son ami Toussaint-Lavenette* (1840). M.S.

DES PÉRIERS *Bonaventure* (1500?—1544), umanist de seamă și prozator, secretarul Margaretei de Navarra*, sora regelui Francis I, autorul printre altele a două interesante lucrări în proză: pamfletul *Cymbalum Mundi* și culegerea de nuvele *...Joyeux devis*. Publicat sub pseudonim, condamnat de Parlamentul din Paris la cererea oficialităților ecleziastice și ars în piața publică, *Cymbalum Mundi* (4 dialoguri între zei păgîni și animale înzestrate cu darul vorbirii) constituie o violentă satiră alegorică la adresa credinței creștine, negată și ridiculizată în persoana lui Cristos, desemnat cu numele de Mercur și socotit vrăjitor sau impostor. De o factură cu totul deosebită este culegerea de nuvele *...Joyeux devis* în care D.P., depărtîndu-se de tonul de violență din *Cymbalum Mundi* ni se înfățișează ca un umanist jovial. Cartea este lipsită de tendințe, nevrînd nici să polemizeze, nici să moralizeze, nici să instruiască. Urmărește, în schimb, să stîrnească rîsul, în virtutea devizei „Bene vivere et laetari" — așa cum o afirmă în preambul — istorisind anecdote picante și glume facile a căror țintă permanentă sînt femeile și călu-

gării. În ciuda intenţiilor afirmate, autorul reuşeşte să dea, poate involuntar, un tablou al moravurilor, viciilor şi abuzurilor societăţii contemporane, al cărui realism este subliniat şi de faptul că personajele puse în scenă se exprimă în limbajul şi maniera care le sînt proprii. Tributară lui Boccaccio dar înscriindu-se totodată în tradiţia farselor şi *fabliaux*-urilor medievale, culegerea *...Joyeux devis* se distinge prin vioiciunea stilului şi prin felul în care scriitorul ştie să înjghebeze un dialog şi să-şi sublinieze prin diferite mijloace intenţiile ironice, putînd fi aşezat din acest punct de vedere printre discipolii de seamă ai lui Rabelais*.

Op.: *Plaidoyer pour Marot absent contre Sagon* (1536); *Prognostication des prognostications* (1537); *Cymbalum Mundi* (1537); *Du Voyage de Lyon à Notre-Dame de l'Isle* (1539); *Nouvelles récréations et joyeux devis* (1558). I.N.

DESPORTES *Philippe* (1546—1606), poet oficial al curţii lui Henric III şi Henric IV. A cunoscut o celebritate care a eclipsat-o chiar pe cea a lui Ronsard*; aparţine generaţiei a doua a Pleiadei* care marchează o întoarcere spre italianism, adică spre o poezie mai puţin erudită, dar mai rafinată, mai manierată, recurgînd la numeroase artificii de formă: metafore, antiteze, repetiţii cu efect, comparaţii stranii. Poezia lui D., în marea ei majoritate o poezie de comandă, este lipsită de suflul unei personalităţi poetice autentice fiind tributară petrarchismului, din care se inspiră pînă la plagiat sau decalc. Se distinge totuşi prin lipsa oricărui pedantism mitologic, printr-un anume sens al armoniei, claritatea limbii şi a expresiei (neobişnuită pentru acea epocă), graţie, uşurinţa stilului, supleţea şi fluiditatea limbii, absenţa arhaismelor, cuvintelor greceşti şi latineşti.

Op.: *Premières oeuvres* (1573; 1583); *Psaumes* (traducere a *Psalmilor* lui David) (1591; 1598; 1603). I.N.

DES ROCHES *Madeleine* (?—1587) şi *Catherine* (1550—1587). Mamă şi fiică, originare din Poitiers, moarte în aceeaşi zi în timpul unei epidemii de ciumă; bune cunoscătoare ale limbilor greacă şi latină, foarte culte şi cu înclinaţii spre literatură, au publicat împreună două culegeri de versuri (epistole, ode, sonete, epitafuri) şi proză.

Op.: *Oeuvres* (1578; 1579); *Secondes oeuvres* (1583). I.N.

DESTOUCHES *Philippe* NÉRICAULT, zis (1680—1754). Poet comic, autor de comedii apreciate de contemporanii săi, de structură clasică, abstracte şi reci, întru totul conforme idealului trasat de Boileau*. (Acad. fr.: 1723.)

Op.: *L'Ingrat* (1712); *L'Irrésolu* (1713); *Le Médisant* (1715); *Le Philosophe marié* (1727); *Le Philosophe amoureux* (1730); *Le Glorieux* (1732); *Le Dissipateur* (1736); *L'Envieux* (1736). I.N.

DESTUTT [-tyt] **DE TRACY** *Antoine-Louis-Claude* conte DE (1754—1836). Filozof senzualist, discipol al lui Condillac*, doctrinar al grupului „Les Idéologues"*. Deputat al nobilimii în 1789, se alătură Stării a Treia, joacă un rol activ în timpul Constituantei, se împrieteneşte cu Cabanis* şi cu La Fayette. Arestat în 1793, scapă de ghilotină în urma căderii lui Robespierre*. Este senator sub Imperiu. Senzualismul său (concepţie gnoseologică potrivit căreia cunoştinţele provin, în ultimă analiză, din senzaţii), aplicat

la analiza facultăţilor omeneşti l-a influenţat pe Stendhal*. (Acad. fr.: 1808.)
Op.: *Grammaire générale* (1803); *Éléments d'idéologie* (1804); *Logique* (1805); *Traité de la volonté* (1815). I.N.

DEUBEL *Léon* (1879—1913), poet „blestemat", influenţat de Baudelaire* şi de marii simbolişti. Duce o viaţă de mizerie care-l împinge la sinucidere. Cîntă desperarea omului bărţuit de foame şi nefericit în dragoste.
Op.: *Le Chant des routes et des déroutes* (1901), *Léliancolies* (1902); *Sonnets intérieurs* (1903); *Vers la vie* (1904); *Ailleurs* (1912). M.S.

DEULIN *Charles* (1827—1877), autor de povestiri vesele în stil rabelaisian.
Op.: *Contes d'un buveur de bière* (1868); *Contes du roi Gambrinus* (1874). M.S.

DEVAULX *Noël* (n. 1905), romancier baroc şi insolit, reluînd formula lui Nerval*, a pătrunderii şi revărsării visului în viaţa reală şi creînd o atmosferă stranie, halucinantă, fantastică, din care nu sînt excluse himerele, hibrizi ai mitologiilor orientale, iniţiatoare ale misterului, creaturi fantastice şi atotputernice ale visului.
Op.: *L'Auberge Parpillon* (1945); *Bal chez Alféoni* (1956); *La Dame de Murcie* (1961); *Frontières* (1965). M.S.

DHÔTEL *André* (n. 1900), romancier influenţat de Alain-Fournier* şi Ch. Nodier*, îmbinînd elemente din realitatea cotidiană cu fantezia şi visul, ceea ce creează în povestirile sale o atmosferă de stranie nelinişte, de mister şi insolit.
Op.: *Les Chemins du long voyage* (1949); *Rimbaud et la Révolte moderne* (1952); *Le Pays où l'on n'arrive jamais* (1955); *La Chronique fabuleuse* (1955); *Les Voyages fantastiques de Julien Grainebis* (1958); *Le Roman de Jean-Jacques* (1962); *Lumineux rentre chez lui* (1967). Al.D.P.

DIB *Mohamed* (n. 1920), poet şi romancier algerian de expresie franceză. A debutat cu versuri influenţate de René Char* şi A. Camus*, publicate în „Cahiers* du Sud". În romanele sale, sărăcia populaţiei algeriene, munca sa dură sînt zugrăvite cu accente de revoltă tot mai intense cu fiecare nouă carte.
Op.: *La Grande Maison* (1952); *L'Incendie* (1954); *Le Métier à tisser* (1957); *Un été africain* (1959); *Ombre gardienne* (1960); *Le Racisme à rebours* (1964); *Le Talisman* (1966). Al. D.P.

DICTIONNAIRE DE TRÉVOUX (1704, 1721, 1732, 1752, 1771). Importantă lucrare lexicografică redactată de un grup de iezuiţi, şi purtînd numele localităţii unde a fost tipărită. Are meritul de a fi înregistrat, mai ales în ultimele două ediţii, numeroase cuvinte neconsemnate de Dicţionarul Academiei Franceze: cuvinte tehnice şi arhaisme menite să uşureze lectura operelor Renaşterii. I.N.

DIDEROT *Denis* (1713—1784). Este reprezentantul cel mai de vază al grupului de filozofi cunoscut sub numele de „coteria baronului d'Holbach" (*coterie holbachique*) şi în acelaşi timp iniţiatorul şi sufletul *Enciclopediei**, căreia s-a dedicat de la 1745 la 1773. După începuturi literare penibile şi puţin promiţătoare (*Les Bijoux indiscrets*, roman obscen de factura romanelor lui Crébillon-fiul*, şi

Essai sur le mérite, o adaptare după Shaftesbury), celebra *Lettre sur les aveugles* ne confruntă cu un gînditor îndrăzneţ, înfăţişîndu-ni-l totodată pe D. ca pe un adept al senzualismului lui Locke, înclinînd spre ateism şi materialism. Opusculul îi aduce o condamnare la trei luni de închisoare. După ieşirea de la Vincennes, D. îşi reia lucrul la *Enciclopedie*, dar se orientează şi spre teatru, pe care intenţionează să-l reformeze. Reia şi dezvoltă ideile lui Nivelle de La Chaussée*, formulînd în *Entretiens sur le fils naturel*, mai cunoscut sub titlul de *Dorval et moi*, teoria dramei burgheze, gen intermediar între tragedie şi comedie. Noul gen nu zugrăveşte nici latura comică a caracterelor, nici marile pasiuni, ci îşi propune ca, în cadrul unui teatru moral, să înfăţişeze îndatoririle casnice şi sociale ale oamenilor. Noutatea noii dramaturgii constă în intenţia de a înduioşa în loc de a distra, de a obţine efecte patetice nu prin lovituri de teatru ci prin simple tablouri realiste sau „scene mute" de mare efect dramatic şi de a apropia teatrul de viaţă prin folosirea prozei şi prin intermediul unor personaje de condiţie medie luate din realitatea contemporană. D. îşi ilustrează concepţia prin două piese în proză: *Le Fils naturel* şi *Le Père de famille*, jucate însă cu un succes mediocru, nu atît din pricina noii formule dramatice, cît din cauza stilului pretenţios, emfatic şi moralizator şi a atitudinii neverosimile şi solemne a personajelor. În *Est-il bon? Est-il mauvais?*, în schimb, tonul este mai viu, şi tendinţa moralizatoare mai puţin vădită. Reflexiuni asupra artei actorului i-au inspirat lui D. *Paradoxe sur le comédien*. Pe D. îl pasionau şi problemele estetice, era colecţionar de stampe şi tablouri, se afla în relaţii de prietenie cu pictorii Vernet şi Greuze şi cu sculptorul Falconet şi redactase articolul *Beau* pentru *Enciclopedie*. Este şi autorul unor dări de seamă asupra expoziţiilor de pictură şi sculptură ce aveau loc din doi în doi ani la Luvru, dări de seamă cunoscute sub numele de *Salons*, apărute mai întîi în *Correspondance littéraire* condusă de Grimm* şi înmănunchiate într-un volum după moartea criticului. În *Saloane* D. face mai ales descrieri ale pînzelor, exprimînd emoţiile estetice şi patetice pe care le încearcă în faţa lor şi meditaţiile pe care i le sugerează. Principalul lui merit este de a fi dat aprecieri favorabile artei unor pictori ca Greuze, Vernet, La Tour, Robert, Chardin şi a sculptorului Falconet. Dintre lucrările în proză ale filozofului este mai izbutit romanul *Le Neveu de Rameau* (scris probabil pînă la 1762), rămas inedit în timpul vieţii scriitorului, dar tradus de Goethe în limba germană după o copie a manuscrisului care îi fusese comunicată de Schiller. Scris sub formă de dialog, romanul este o satiră, în care se face portretul unui boem ratat, cinic şi libertin, dar este totodată un pretext pentru D. de a-şi exprima ideile estetice şi morale şi de a lovi în adversarii săi, Palissot* şi Fréron*. *La Religieuse* este un roman anticlerical, iar *Jacques le fataliste* o povestire filozofică în maniera romanelor ironistului englez Laurence Sterne. În proza sa, D. excelează în a fixa aspectul exterior al fiinţelor şi lucrurilor, în a da viaţă şi mişcare scenelor, dar este incapabil să creeze caractere. Critic sau romancier, D. nu uită niciodată că este, înainte de toate, filozof. Această preocupare rămîne o constantă a întregii sale activităţi, începînd cu *Pensées philosophiques*, în care sînt atacate apologetica creştină, miracolele şi martirii, trecînd prin *Enciclopedie* şi terminînd cu

lucrări de maturitate ca: *Entretien de d'Alembert et Diderot*, *Le Rêve de d'Alembert* și *Suite de l'entretien*, în care convingerile materialiste și sceptice se precizează și se accentuează. În 1765, Ecaterina a II-a a Rusiei cumpără biblioteca personală a filozofului, lăsîndu-i uzufructul ei pînă la sfîrșitul vieții. Apoi, țarina, cu care D. se afla în corespondență, îl invită la Petersburg, unde scriitorul va rămîne șapte luni și de unde se va întoarce încîntat de „Semiramida Nordului". Printre ultimele sale lucrări se numără și un proiect de universitate în Rusia, *Essai sur la vie de Sénèque...* și *Entretien d'un philosophe avec la Maréchale de****, care conține aplicațiile practice ale filozofiei lui D. în domeniul moralei. Opera lui D. este un reflex al personalității sale, caracterizată printr-o vitalitate debordantă, o mare mobilitate în gîndire și acțiuni, o sete nestăvilită de a cunoaște, o generozitate largă, un temperament putînd oscila între violență excesivă și note de o profundă sensibilitate, imaginație bogată și îndrăzneală în idei și fapte. Personalitatea aceasta cuceritoare ni se dezvăluie atît în opera sa, cît mai ales în corespondența sa cu Sophie Voland. Gîndirea lui D. este expresia perfectă a acestei personalități, o gîndire ce țîșnește spontan, nealcătuită în sistem, de unde caracterul ei adesea incoerent și contradictoriu, din care se desprind totuși cîteva jaloane constante cum sînt: ateismul, condamnarea moralei tradiționale și crezul într-o morală naturală și socială. Influența exercitată de D. asupra contemporanilor și a generațiilor următoare a fost considerabilă. Neobosit agitator de idei, el a fost un deschizător de drumuri în domenii multiple: orientează teatrul spre piesa cu teză, proza spre romanul realist, este un inițiator în materie de critică literară și artistică, iar gîndirea filozofică îi va datora presimțirea rolului covîrșitor al științei și eforturi meritorii pentru fundamentarea materialismului modern.

Op.: *Principes de philosophie* (1745); *Pensées philosophiques* (1746); *Les Bijoux indiscrets* (1748); *Lettre sur les aveugles à l'usage de ceux qui voient* (1749); *Lettre sur les sourds-muets à l'usage de ceux qui entendent et qui parlent* (1751); *Pensées sur l'interprétation de la nature* (1753); *Entretiens sur le fils naturel* (1757); *Le Fils naturel ou les Épreuves de la vertu* (1757); *Discours sur la poésie dramatique* (1758); *Le Père de famille* (1758); *Les Salons* (1759—1781); *Entretien d'un père avec ses enfants* (1770); *Regrets sur ma vieille robe de chambre* (1772); *Ceci n'est pas un conte* (1772); *Les Deux amis de Narbonne* (1773); *Entretien d'un philosophe avec la Maréchale de**** (1776); *La Religieuse* (post. 1796); *Jacques le fataliste et son maître* (post. 1796); *Supplément au voyage de Bougainville* (post. 1796); *Le Neveu de Rameau* (post. 1823); *Paradoxe sur le comédien* (post. 1830); *Le Rêve de d'Alembert* (post. 1830); *Est-il bon? Est-il méchant?* post. (1834). I.N.

DIERX |dyERKS| *Léon* (1838—1912), poet parnasian, născut în insula Bourbon (azi: Réunion), compatriot și discipol al lui Leconte de Lisle*. Poemele sale (*Poésies complètes*, 1896) se disting printr-o notă elegiacă, nostalgică, și printr-un simț al muzicalității și al armoniei neobișnuit la poeții școlii căreia îi aparține. M.S.

DIT (**DICT, DICTIE** sau **DITIE**), însemnînd, la început „compoziţie", desemna un mic poem cu caracter descriptiv sau enumerativ, inspirat de întîmplări şi evenimente din viaţa cotidiană. Adaptîndu-se mereu diverselor orientări pe care le-a luat literatura franceză în cursul evului mediu, acest poem a devenit, la mijlocul secolului al XIII-lea, cea mai importantă varietate a genului satirico-moralizator. În secolul al XIV-lea a avut mai ales un caracter religios, iar în secolul al XV-lea a fost înlocuit de aşa-numitul *dicton* sau *blason** care, în ciuda intenţiei declarate de a moraliza, era foarte adesea licenţios. A.V.

DIVAN Le (1909—1958), revistă de poezie, organ al poeţilor fantezişti, întemeiată de Henri Martineau*. Printre colaboratori: P.-J.Toulet*, Fagus*, Carco*, Tristan Derème*. M.S.

DIVOIRE *Fernand* (1883—1951), poet modern, „simultaneist", care s-a străduit să reînnoiască versul francez şi dicţiunea lirică prin crearea de ritmuri noi şi repetiţii de cuvinte esenţiale.
Op.: *Âmes* (1918); *La Naissance du poème* (1919); *Orphée* (1922). M.S.

DOLET *Étienne* (1509—1546), savant umanist, poet şi tipograf. I se datorează tipărirea unor importante lucrări ale vremii, printre care operele lui Marot*. Denunţat ca eretic, este strangulat şi ars pe rug — simbol, în faţa posterităţii, al ştiinţei zdrobite de fanatismul religios. Este autorul unor scrieri polemice violente, de apărare a operei lui Cicero, scrieri îndreptate împotriva lui Erasmus *(Dialogus...)*; al unor lucrări erudite de filologie şi a numeroase poezii, dintre care cele mai izbutite, scrise în închisoare şi adresate regelui şi surorii sale, reprezintă patetice proteste împotriva acuzaţiilor ce i s-au adus.
Op.: *Dialogus de imitatione Ciceroniana* (1535); *Commentarii Linguae Latinae* (I, 1536; II, 1538); *La Manière de bien traduire d'une langue en aultre* (1540); *Carmina* (1538); *Second Enfer* (1544); *Cantique d'Étienne Dolet, prisonnier à la Conciergerie de Paris, sur la désolation et la consolation* (1546). I.N.

DOMAT *Jean* (1625—1696). Unul dintre cei mai mari juriști ai secolului al XVII-lea, filozof, jansenist, prieten cu Pascal*. Autor al unor importante scrieri juridice printre care *Le Traité des Lois*. **D.** îşi expune aici concepţia asupra societăţii ale cărei temelii ar trebui să fie, după el, dragostea faţă de Dumnezeu şi faţă de aproape, creştinismul fiind considerat izvor fecund al dreptăţii şi al echităţii. Lucrarea sa capitală rămîne însă *Les Lois civiles dans leur ordre naturel*.
Op.: *Le Traité des Lois* (1681—1694); *Les Lois civiles dans leur ordre naturel* (1689—1694); *Le Droit public* (1697). M.S.

DOMERGUE *François-Urbain* (1745—1810), gramatician erudit, profesor de gramatică la „Collège* des Quatre Nations" din Paris, fondatorul revistei „Journal de la langue française" (1784—1791). Face figură de reformator în domeniul ortografiei, preconizînd, ca şi predecesorii săi din secolul al XVI-lea, o punere a ei în concordanţă cu pronunţarea. S-a semnalat prin lupta pe care a dus-o împotriva introducerii neologismelor în limbă.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Grammaire française simplifiée* (1778); *Prononciation française déterminée par les signes invariables* (1796); *Grammaire générale analytique* (1798); *Solutions grammaticales* (1808). I.N.

DONNAY *Maurice Charles* (1859—1945), poet și șansonetist din grupul „Chat* Noir", autor de comedii apreciate — în care ironia și fantezia slujesc unei atente analize a sentimentelor — și de memorii interesante. (Acad. fr.: 1907.)

Op.: *La Folle entreprise* (1894); *La Patronne* (1908); *La Chasse à l'homme* (1919); *Centrale* (1930); *Mes débuts à Paris* (1937); *Le Lycée Louis-le-Grand* (1939); *J'ai vécu* (1900, post., 1950); *Mon Journal* (post. 1953). Al. D.P

DONNEAU DE VISÉ *Jean* (1638—1710), critic, ziarist, romancier și dramaturg, mare admirator al lui Corneille*, și dușman al lui Boileau*, Racine* și La Fontaine*. A întemeiat în 1672 revista „Le Mercure* galant", titlul lui de glorie cel mai sigur.

Op.: *Nouvelles nouvelles* (1663); *Défense de la „Sophonisbe" de M. de Corneille* (1663); *Zélinde ou la véritable critique de „L'École des femmes"* (1663); *La Mère coquette* (1669); *Nouvelles galantes, comiques et tragiques* (1669); *Les Amours de Vénus et d'Adonis* (1670); *Le Mariage de Bacchus et d'Ariane* (1672); *Mémoires pour servir à l'histoire de Louis XIV* (10 vol., 1697—1705). M.S.

DORAT *Claude-Joseph* (1734—1780), poet elegant și facil, plin de fantezie și de vervă, autor deosebit de fecund și de multilateral, care a abordat aproape toate genurile (tragedia, comedia, romanul, eseul) fără a reuși să se impună posterității.

Op.: *Essai sur la déclamation théâtrale* (1758); *Zulica* (1760); *Régulus* (1765); *Les Baisers* (1770); *Fables* (1773, 1774); *Roséide* (1779). I.N.

DORAT *Jean* **DINEMANDI**, zis (1508—1588), Umanist și filolog, profesor la colegiul Coqueret* (unde i-a avut elevi pe Ronsard* și Du Bellay*) și, în 1547, director al acestei școli, preceptor al copiilor lui Henric II, cu titlul de „interpret și poet al regelui" (1555) apoi „lector" de limbă greacă, la Collège* Royal (1556—1566). A contribuit, prin interesul suscitat de cursurile sale pentru antichitatea profană, la închegarea grupului Pleiadei* și la răspîndirea umanismului în Franța.

Op.: *Poematia* (1586). I.N.

DORCHAIN *Auguste* (1857—1930), poet sentimental, discipol al lui Sully* Prudhomme, autor al cîtorva culegeri de versuri și al unui interesant studiu despre arta versurilor.

Op.: *La Jeunesse pensive* (1881); *Vers la lumière* (1896); *Poésies* (1896); *L'Art des vers* (1905). M.S.

DORGELÈS *Roland* **LÉCAVELÉ**, zis **ROLAND** (n. 1886), romancier, eseist și memorialist evocînd în lucrările sale aspra viață de tranșee din timpul primului război mondial la care participase ca infanterist și aviator (v. *Les Croix-de-bois*), precum și boema pariziană din La Belle Époque, șansonetiștii și apașii pe care îi frecventase împreună cu Carco* și Mac Orlan*. În timpul celui de-al doilea

război mondial, D., numit corespondent pe front, poate confrunta amintirile mai vechi cu cele recente, depănîndu-le în trei romane eroice scrise cu vervă și ușurință calculată. (Acad. Goncourt: 1929.)
Op.: *Les Croix-de-bois* (1919, Premiul Goncourt); *Le Réveil des morts* (1923); *Quand j'étais Montmartrois* (1936); *Bouquet de bohême* (1948); *Au beau temps de la Butte* (1963); *Retour au front* (1940); *Carte d'identité* (1945); *Bleu horizon* (1947); *À bas l'argent* (1965). Al. D.P.

DORVIGNY *Louis-François* ARCHAMBAULT, zis (1742—1812), actor comic și autor dramatic fecund, aplaudat la vremea sa, dar uitat mai tîrziu, creatorul cunoscutelor personaje *Janot* și *Jocrisse*. Succesul pieselor sale se datorează mai ales vervei lor triviale.
Op.: *Janot ou les battus payent l'amende* (1779); *Le Chemin de l'amour* (1780); *Le Tu et le Toi, ou la parfaite égalité* (1794); *Le Ménage diabolique* (1801); *Mille et un guignon* (1806); *La Femme à projets* (1807). I.N.

DOUBLET *Jean* (1529—1604?), poet elegiac, discipol al lui Ronsard* și imitator al poeților Pleiadei*.
Op.: *Élégies de Jean Doublet* (1559). I.N.

DOUBROVSKY *Serge* (contemporan), romancier și critic literar, preocupat în special de confruntările de opinii din literatura și critica modernă, pe care le privește cu luciditate și obiectivitate (v. NOUVELLE CRITIQUE LA)
Op.: *Corneille et la dialectique des héros* (1963); *Pourquoi la nouvelle critique. Critique et objectivité* (1968). M.S.

DOUMIC *René* (1860—1937), critic literar tradiționalist, discipol al lui Brunetière*, în general potrivnic tendințelor literare și poetice contemporane noi. A colaborat la „Journal des Débats", „Revue bleue" și „Revue* des Deux Mondes". (Acad. fr.: 1909.)
Op.: *Portraits d'écrivains* (1892); *Le Rôle social de l'écrivain* (1896); *Études sur la littérature française* (1896—1908); *Lamartine* (1912); *Saint-Simon* (1920). M.S.

DRAME LITURGIQUE Le, gen de teatru religios din secolele IX-XII care, după unii, ar fi o creație a călugărilor din mănăstiri, după alții un fel de pastorală jucată pentru enoriași în biserică sau în fața bisericii (*Drame de Noël*, sec. XII; *Jeu des Vierges sages et des Vierges folles* sec. XII). Spectacolul își are originea în predicile ținute de Crăciun și de Paști. Actorii, numai bărbați, făceau parte din tagma clericilor sau a studenților iar spectacolele se intercalau între anumite momente ale slujbei religioase. În unele provincii D.L. a avut succes, în timp ce în altele era complet necunoscută. A evoluat spre spectacolul fastuos al misterelor*. A.V.

DRAULT *Alfred* GENDROT, zis JEAN (1866—1951), romancier al vieții cazărmilor, creatorul personajelor Chapuzot și Galupin; a fost condamnat în 1946 pentru activitatea antisemită din timpul ocupației naziste.
Op.: *Le Soldat Chapuzot, scènes de la vie de caserne* (1889); *La Cantine Chapuzot* (1935). Al. D.P.

DRIANT *Émile-Cyprien* (1855—1916), ofițer, mort la Verdun, și scriitor; autor, sub pseudonimul CAPITAINE DANRIT, a numeroase

volume de teorie militară și al unor romane de aventuri avînd drept cadru războiul, cărți mult gustate de tineret.

Op.: *La Guerre de demain* (1889—1891); *La Guerre en ballon* (1894); *Robinsons sous-marins* (1895); *Jean Tapin* (1898); *L'Invasion jaune* (1898); *L'Aviateur du Pacifique* (1909). M.S.

DRIEU DE LA ROCHELLE *Pierre* (1893—1945), poet, romancier și eseist de talent, deservit de ideologia sa reacționară. După experiența aspră a primului război mondial, cuprins de o stare de nemulțumire și revoltă aliată cu o violentă sete de distrugere, se alătură un timp grupului suprarealist (1921—1925), publică romane virile și romantice, ilustrare a spiritului său cosmopolit și revoltat, satiră feroce a burgheziei contemporane, afirmîndu-se totodată, pe plan ideologic, în favoarea unui „socialism autoritar" și a internaționalismului european, apoi în favoarea fascismului. Devine după 1940 colaboraționist zelos al naziștilor. Numit director al revistei „N.R.F."* (1940—1943), o pune în slujba învingătorilor, permițînd și chiar ordonînd publicarea de articole de propagandă național-socialistă și antisemită. Se sinucide cîteva luni după Eliberare, în ziua primirii mandatului de arestare, pentru a se sustrage pedepsei inevitabile.

Op.: *Mesure de la France* (1922); *Plainte contre inconnu* (1925); *L'Homme couvert de femmes* (1926); *Le Jeune Européen* (1927); *Genève ou Moscou* (1928); *Blèche* (1929); *Rêveuse bourgeoisie* (1937); *Gilles* (1939); *L'Homme à cheval* (1943); *Chronique politique* (1934—1942) (1943). Al. D.P.

DROZ [dro] *Gustave* (1832—1895), prozator, colaborator la revistele „La Vie Parisienne" și „La Revue* des Deux Mondes", autorul cîtorva romane de moravuri.

Op.: *Monsieur, Madame et Bébé* (1866); *Entre nous* (1867); *Les Étangs* (1875); *L'Enfant* (1885). M.S.

DRUON *Maurice* (n. 1918), romancier și dramaturg. Scriitor realist, caustic, satiric, al moravurilor și prejudecăților burgheze. S-a afirmat mai ales printr-un mare roman de tradiție balzaciană: *Les Grandes familles* și printr-o vastă istorie romanțată a Franței din preajma războiului de o sută de ani. (Acad. fr.: 1968).

Op.: *La Fin des Hommes* (3 vol.: *Les Grandes familles*, 1948, Premiul Goncourt; *La Chute des corps*, 1950; *Rendez-vous aux enfers*, 1951); *La Volupté d'être* (1954); *Les Rois maudits* (6 vol., 1955—1960); *Mémoires de Zeus* (1963); *Le Pouvoir* (1965). Al. D.P.

DU BARTAS [-ta:s] *Guillaume de Salluste* (1544—1590). Hughenot militant și poet de inspirație biblică, **DUB.** avea să se bucure cîtva timp de o faimă care a rivalizat cu aceea a lui Ronsard*. Opera sa capitală este epopeea *Première Semaine, ou la Création du Monde*, vastă frescă a lumii și comentariu poetic și științific în șapte cînturi al celor șapte zile ale genezei. Poezia epică a lui **DUB.**, viguroasă și inspirată, păcătuiește prin grandilocvență, prin tonul de predică, de exortație, prin apostrofele prea vehemente și mai ales prin stilul confuz.

Op.: *Judith* (1575); *Première Semaine, ou la Création du Monde* (1578); *La Seconde Semaine* (1584—1603). I.N.

Scanned with OKEN Scanner

DUBECH [-bɛk] *Lucien* (1882—1940), poet didactic de factură clasică (cultivă oda malherbiană), exprimînd o concepţie pesimistă şi stoică a vieţii. Prieten cu Ch. Maurras*, colaborator la „l'Action française", critic şi istoric literar tradiţionalist, specializat în problemele teatrului.

Op.: *Poèmes pour Aricie* (1920)); *Poèmes pour les ombres* (1922); *Histoire de Paris* (în colab. cu Pierre d'Espezel, 1926); *Jean Racine politique* (1927); *Histoire générale illustrée du théâtre* (5 vol., 1931—1934). M.S.

DU BELLAY *Guillaume* (1491—1543), istoric, partizan al teoriei originii troiane a francilor (v. *Epitomé des antiquités des Gaules et de la France*, 1556); diplomat, sfetnic al lui Francisc I în politica sa naţională şi antispaniolă, protectorul şi pacientul lui Rabelais*.

DU BELLAY [dy-be-lɛ zo-a-S̃ɛ] *Joachim* (1522—1560), poet şi teoretician al Pleiadei*. Născut în castelul de la Turnelière (lîngă Liré, provincia Anjou). **D.B.** studiază dreptul la Poitiers, urmează apoi, împreună cu Ronsard* şi A. de Baïf*, cursurile de la Colegiul Coqueret* (1547—1549), sub îndrumarea lui Dorat*. Participă la întemeierea Pleiadei, redactează manifestul grupului: *Deffence et illustration...* (1549) şi publică în acelaşi an o culegere de sonete petrarchiste, *L'Olive*, precum şi alte poeme în versuri. Îl însoţeşte pe unchiul său, cardinalul Jean Du Bellay, la Roma (1553—1557), unde scrie sonetele ce vor alcătui culegerile *Les Antiquitez de Rome*, *Divers Jeux rustiques* şi *Les Regrets*, publicate doi ani înainte de moartea sa, survenită prematur, la Paris. În cadrul Pleiadei, prin manifestul din 1549, **D.B.** a luptat atît pentru apărarea cît şi pentru „ilustrarea" limbii franceze: a demonstrat că are aceeaşi valoare ca şi limba latină îndrăgită de umanişti, prezentînd resursele necesare pentru a exprima orice sentiment şi a argumenta orice idee, dar că trebuie (şi poate fi) îmbogăţită şi înnobilată prin acţiunea poeţilor şi scriitorilor care o mînuiesc. În acest scop **D.B.** le recomandă imitarea antichităţii greco-romane (teme, tipare poetice) şi crearea unui limbaj poetic bogat (folosind arhaisme, provincialisme, neologisme şi cuvinte nou-create), superior limbajului prozaic banal. Astfel poezia era aşezată în slujba cauzei frumosului, dar şi în cea a genului naţional francez. Ca poet, **D.B.** evoluează de la o poezie livrescă, erudită, preţioasă şi petrarchizantă (cele 50 de sonete din *L'Olive* — anagrama lui „Viole", numele femeii iubite cîntată de poet), exprimată într-un limbaj convenţional încărcat cu reminiscenţe mitologice, la o poezie a sentimentului personal, în acelaşi timp simplă şi rafinată, în care cugetarea melancolică în faţa grandorii civilizaţiilor trecute *(Les Antiquitez...)*, nostalgia elegiacă pentru ţinutul natal iubit (exprimată uneori prin intermediul unor figuri legendare de eroi aventurieri, Iason, Ulisse), tristeţea în faţa virtuţii nerăsplătite (evocată prin mitul lui Hercule) şi satira aprigă a moravurilor şi intrigilor Curţii pontificale *(Les Regrets)* se exprimă cu o artă desăvîrşită, rafinată, de o mare putere expresivă şi evocatoare. Poezia lui se află sub semnul scurgerii inexorabile a timpului — a timpului irremediabil pierdut de care se leagă ideea decăderii morale, spirituale şi materiale a oamenilor şi civilizaţiilor; este străbătută de obsesia fericirii *(l'heur)* pierdute şi a virtuţii dis-

părute — cele două regrete care-i polarizează gîndurile. Originală, profundă, artistic desăvîrșit realizată, opera lui D.B. este azi socotită printre cele mai însemnate din istoria poetică a Franței.
Op.: *Déffence et illustration de la langue françoyse* (1549); *L'Olive* (1549—1550); *Les Antiquitez de Rome* (1558); *Les Regrets* (1558); *Divers Jeux rustiques* (1558); *Poemata* (1558, în limba latină). I.N.

DU BELLAY *Martin* (1495?—1559), istoric, fratele lui Guillaume du Bellay*, a cărui operă o continuă, după 1555, prin *Memoriile* sale (*Mémoires*, post. 1569), ce alcătuiesc într-un fel istoria oficială a domniei lui Francisc I, scrise simplu, într-un „stil și limbaj de oștean". I.N.

DU BOS [-bo] *Charles* (1882—1939), critic literar și eseist umanist și catolic. Metoda lui constă în investigarea „prin intuiție și simpatie a misterului creației literare", întemeindu-se pe formula lui Bergson: „[trebuie] să te transporți în interiorul unui obiect pentru a coincide cu ceea ce este într-însul unic și, deci, inexprimabil". Datele istorice sau biografice sînt socotite de D.B. o simplă „pregătire" la ceea ce trebuie să rămînă o „descoperire" a textului.
Op.: *Réflexions sur Mérimée* (1920); *Approximations* (7 vol., 1922—1937); *Dialogue avec André Gide* (1929); *Byron et le besoin de la fatalité* (1929); *Mauriac et le problème du romancier catholique* (1933); *Journal* (post. 7 vol., 1946—1957). Al.D.P.

DU BOS [-bo] abatele *Jean-Baptiste* (1670—1742), istoric și estetician. Este important pentru literatură prin cartea *Réflexions critiques...* care conține primele încercări de critică nedogmatică, formulînd ideea relativității gustului ce avea să fie reluată de d-na de Staël*. (Acad. fr.: 1720.)
Op.: *Réflexions critiques sur la poésie et la peinture* (1719); *Histoire critique de l'établissement de la monarchie française dans les Gaules* (1734). I.N.

DU CAMP *Maxime* (1822—1894), poet și romancier realist, critic de artă și istoric. Spirit investigator, neobosit căutător de nou și inedit, a călătorit în Orient în tovărășia lui Flaubert* și a participat la expediția lui Garibaldi. A colaborat la revistele „Revue de Paris", „Revue* des Deux Mondes" și „Journal des Débats". (Acad. fr.: 1880).
Op.: *Souvenirs et paysages d'Orient* (1848); *Égypte, Nubie, Palestine et Syrie* (1852); *Le Nil* (1854); *Orient et Italie* (1868); *Souvenirs littéraires* (1882—1883); *Souvenirs d'un demi-siècle* (post. 1949). M.S.

DUCHAMP *Marcel* (1887—1968), pictor dadaist, inventatorul obiectelor *ready-made* — obiecte uzuale prezentate drept opere de artă. A publicat, în 1923, o culegere de „fraze construite din cuvinte supuse regimului coincidenței": *La Mariée mise à nu par les célibataires même*, — acompaniament ideal al obiectelor *ready-made* și care ilustrează posibilitățile cuvintelor îmbinate fortuit: „hazard și conserve, marea specialitate a lui Marcel Duchamp" (A. Breton). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

DUCHESNE *André* (1584—1640), erudit, geograf și istoriograf al regelui, autor a numeroase scrieri istorice, culegeri de documente, ediții critice și lucrări de bibliografie. Este considerat, alături de Grégoire* de Tours, părintele istoriei Franței și socotit egalul, pe plan științific, al germanului Leibniz și al italianului Muratori.

Op.: *Histoire des roys, ducs et comtes de Bourgogne et d'Arles*, (1619); *Histoire généalogique des Maisons de Châtillon-sur-Marne* (1621); de *La Rochefoucauld* (1622); *de Montmorency* (1624), *de Vergy* (1625), *des ducs de Bourgogne* (1628), *Du Plessis Richelieu* (1631), *de Guines... et de Coucy* (1631), *De Dreux* (1631), *des Chasteigners* (1634), *de Béthune* (1639). M.S.

DUCIS [-sis- și -si] *Jean-François* (1733—1816), dramaturg mai puțin cunoscut pentru tragediile sale originale, inspirate fie din antichitate, fie cu subiect exotic, cît pentru adaptările pe care le-a dat dramelor lui Shakespeare, care în pofida platitudinii lor și a unor denaturări nefericite, marchează o dată însemnată în istoria scenei franceze. (Acad. fr.: 1778.)

Op.: *Amélise* (1768); *Hamlet* (1769); *Roméo et Juliette* (1778); *Oedipe chez Admète* (1778); *Le Roi Lear* (1783); *Macbeth* (1784, 1790); *Othello* (1792); *Abufar ou la Famille arabe* (1795); *Fédor et Vladimir* (1798). I.N.

DUCLOS *Charles* PINOT (1704—1772), prozator și moralist, istoriograf al regelui, din 1750. D. a fost un om de spirit, un observator atent al societății în care a trăit și un bun cunoscător al vieții literare a timpului. Interesante sînt reflexiunile sale din *Considérations...* în care moralistul întemeiază pe experiență și pe cunoașterea omului și a societății principiile oricărei morale. Îndrăzneț și dotat cu spirit de frondă, D. n-a fost însă nici „filozof", nici revoluționar în gîndire. El nu năzuiește spre o transformare radicală a stării de lucruri, ci, recunoscînd prezența în epocă a unei anumite frămîntări a spiritelor, dorește ca acestea să fie canalizate către progres printr-o educație adecvată și îngrijită. A mai lăsat cîteva romane în care zugrăvește moravurile libertine ale epocii, slabe lucrări de erudiție istorică și *Memorii* incomplete, mărturie prețioasă asupra vieții scriitorului și a cercurilor literare de la începutul domniei lui Ludovic al XV-lea (Acad. fr.: 1747.)

Op.: *Histoire de la baronne de Luz* (1741); *Acajou et Zirphile* (1744); *Considérations sur les moeurs de ce siècle* (1751); *Mémoires pour servir à l'histoire des moeurs du XVIIIe siècle* (1751); *Confessions du comte de...* (1762); *Mémoires secrets sur le règne de Louis XIV, La Régence et le règne de Louis XV* (post. 1790); *Mémoires* (post. 1855). I.N.

DUCRAY-DUMINIL *François-Guillaume* (1761-1819), critic dramatic, cunoscut pentru indulgența cu care judeca eșecurile dramaturgilor, și autor a numeroase romane și povestiri moralizatoare pentru tineret.

Op.: *Victor ou l'Enfant de la forêt* (1796); *Coelina ou l'enfant du mystère* (1798); *Le Petit Carillonneur* (1809). I.N.

DU DEFFAND *Marie-Anne* VICHY DE CHAMROND, marchiză (1697—1780). Salonul ei, deschis la început în strada Beaune din Paris, apoi în strada Saint-Dominique, a fost unul dintre cele mai strălucite ale epocii, jucînd un rol însemnat în difuzarea noilor idei și idealuri ale Secolului Luminilor. A fost frecventat, în afară de prietenii ei intimi, de scriitori, filozofi și savanți francezi și străini renumiți, printre care Fontenelle*, Montesquieu*, La Harpe*, Marivaux*, Sedaine*, Voltaire*, Diderot*, Condorcet*, Marmontel*, d'Alembert*, Gibbon, Hume și alții. În 1765 **DOAMNA D.D.** se îndrăgostește de scriitorul englez Walpole, cu 20 de ani mai tînăr decît ea. Corespondența cu el (pe lîngă cea pe care o întreținea cu Voltaire, ducesa de Choiseul etc.) dezvăluie un suflet de femeie dotată cu o vioiciune intelectuală deosebită, cu o judecată ascuțită, cu perspicacitate și multă luciditate, o personalitate complexă și interesantă; publicată postum în anii 1802, 1859 și 1864, corespondența **DOAMNEI D.D.** reprezintă un document de mare valoare literară și istorică pentru cunoașterea secolului al XVIII-lea. I.N.

DU FAIL [-faj] *Noël* (1520?—1591), gentilom breton, magistrat de carieră, se numără printre povestitorii cei mai înzestrați și originali ai Renașterii franceze. I se datorează trei culegeri de povestiri în care ne înfățișează tablouri ale vieții rustice bretone, pune în scenă țărani care vorbesc în graiul lor autentic, prezintă cu relief și cu exactitate surprinzătoare scene din viața satelor și face elogiul vieții rurale. Personajele sale se caracterizează prin autenticitate, scriitorul surprinzînd și creionînd trăsături care le individualizează precis. În cele 35 de povestiri care alcătuiesc culegerea *Contes et discours d'Eutrapel...* sînt redate conversațiile a trei personaje: filozoful rustic Eutrapel, plin de umor și bonomie, mondenul și înțeleptul Polygame și procurorul afacerist Lupolde (care ascund personaje reale). Pe lîngă varietatea subiectelor tratate, acest ciclu de povestiri se semnalează atenției prin critica adesea mușcătoare făcută unor stări de lucruri contemporane și prin verva și umorul sarcastic de care dă dovadă autorul, subordonînd totul devizei „*ridentem dicere verum quid vetat?*" Deși este în bună măsură tributar lui Rabelais*. **DU F.** rămîne totuși original prin naturalețea și jovialitatea tonului, prin realismul tablourilor zugrăvite și prin filozofia umanistă pe care o proclamă.

Op.: *Discours d'aucuns propos rustiques, facétieux et de singulière récréation* (1547); *Baliverneries ou contes nouveaux d'Eutrapel* (1548); *Contes et discours d'Eutrapel par le feu seigneur de la Herissaye, gentilhomme breton* (1585). I.N.

DUFRESNY *Charles* DE LA RIVIÈRE (1648—1724), dramaturg. Descendent, pare-se, al unui fiu nelegitim al lui Henric IV, D. este protejat cu constanță și bunăvoință de Ludovic XIV. Înzestrat cu un real simț artistic, el și l-a încercat în diferite domenii, fiind pe rînd, desenator de grădini, redactor la „Mercure* galant" și autor de comedii. A scris, între anii 1699 și 1720, singur sau în colaborare cu Regnard*, o serie de comedii ușoare, în versuri și în proză, piese scurte, superficiale, în care adoptă adeseori procedee ale vodevilului. Interesantă este culegerea de cugetări,

povestiri și dialoguri *Amusements (...) d'un Siamois*, care l-a inspirat pe Montesquieu* în *Scrisorile persane*.

Op.: *Nouvelles historiques* (1692); *Le Négligent* (1692); *L'Esprit de contradiction* (1700); *Le Double veuvage* (1702); *Entretiens ou amusements sérieux et comiques d'un Siamois* (1705); *La Coquette de village ou le Lot supposé* (1715); *La Réconciliation normande* (1719). I.N.

DU GUILLET *Pernette* (1520?—1545), poetă din școala lioneză*, prietenă și inspiratoare a lui Maurice Scève*, cîntată de acesta sub numele de *Délie*. A scris poezii a căror temă aproape exclusivă este dragostea concepută ca un sentiment de exaltare intelectuală, concepție care o deosebește de cealaltă poetă lioneză, Louise Labé*.

Op.: *Petit oeuvre d'amour* (1538); *Rymes et poésies de gentile et vertueuse dame Pernette du Guillet* (1545, 1552). I.N.

DU HAILLAN *Bernard de Girard* (1535?—1610), istoric și umanist, socotit de A. Thierry*, drept întemeietorul istoriei Franței. Are meritul de a fi căutat izvoare demne de crezare și de a fi încercat să supună această nouă știință unei metode riguroase.

Op.: *Histoire de France* (1576, 1627). I.N.

DUHAMEL *Georges* (1884—1966), romancier,poet și eseist de tradiție realistă și umanistă. Biolog și medic, **D.** își face debutul în poezie sub semnul *unanimismului** lui J. Romains*, din al cărui falanster face parte. Angajat apoi, ca medic-chirurg, în tragedia primului război mondial, își redactează primele două lucrări în proză, *Vie des Martyrs* și *Civilisation*, în care denunță gravitatea flagelului care amenința viața și civilizația lumii, situîndu-se pe pozițiile unui umanism blajin izvorît din milă și dragoste față de suferințele oamenilor și căruia se adaugă o poziție hotărît potrivnică tuturor forțelor ce amenință integritatea umană. După război publică volume de reportaje asupra civilizațiilor americană și sovietică, susceptibile, gîndea scriitorul, de a aduce un mesaj nou bătrînei și învechitei civilizații europene, și două mari romane fluviu: ciclul lui *Salavin* (personaj derizoriu și simpatic încarnînd slăbiciunea omului obscur conștient de măreția ființei sale) și *Cronica familiei Pasquier*, admirabilă frescă în profunzime a vieții sociale pariziene dintre 1880 și 1930. Ideea majoră ilustrată în scrierile lui **D.** este existența primejdiei reprezentată pentru civilizație de automatism și rutină. Condamnînd civilizația industrială și excesul de mașinism ilustrat mai ales în Statele Unite, **D.** crede într-un umanism rezultat dintr-o educație a sensibilității, într-o domnie a „inimii" și într-un pacifism rezonabil și vigilent — poziție utopică, adesea retrogradă, salvată doar prin generozitatea intențiilor sale. (Acad. fr.: 1935.)

Op.: *Vie des Martyrs* (1917); *Civilisation* (1918); *Vie et Aventures de Salavin* (I *Confession de Minuit*, 1920; II *Deux hommes*, 1924; III *Journal de Salavin*, 1927; IV *Le Club des Lyonnais*, 1929; V *Tel qu'en lui-même*, 1932); *Le Voyage à Moscou* (1927); *La Nuit d'orage* (1928); *Scènes de la vie future* (1930); *Chronique des Pasquier* (I *Le Notaire du Havre*, 1933; II *Le Jardin des bêtes sauvages*, 1934; III *Vues de la Terre promise*, 1934; IV *La Nuit de la Saint-Jean*, 1935; V *Le Désert de Bièvres*, 1936; VI *Les Maîtres*,

1937; VII *Cécile parmi nous*, 1938; VIII *Le Combat contre les ombres*, IX *Suzanne et les jeunes hommes*, 1941; X *La Passion de Joseph Pasquier*, 1945); *Chronique des saisons amères* (1940—1943), (1949); *Lumières sur ma vie* (4 vol., 1949); *Travail, ô mon seul repos* (1959); *Traité du départ* (1961). Al.D.P.

DUMAS *Adolphe* (1806—1861), scriitor romantic, secretarul lui Lamartine*, autor de drame istorice, destul de apreciate de contemporani. Aderă la grupul *Le Félibrige**, și publică o culegere de poezii în limba provensală: *Une liame de rasin*, 1858.
Op.: *Le Camp des croisés* (1838); *Mademoiselle de La Vallière* (1842). M.S.

DUMAS *Alexandre*, zis **DUMAS-TATĂL** (1802—1870), dramaturg și romancier din grupul romantic. Fiul unui mulatru devenit general în armata lui Napoleon, orfan la patru ani, obligat să-și cîștige de tînăr existența ca ajutor de notar, expeditionar și copist, D. își cucerește, de prin 1825, o binemeritată reputație de dramaturg prin cîteva vodeviluri jucate pe scenele teatrelor de bulevard și prin drama romantică *Henri III et sa Cour* inspirată din istoria Franței — prima de acest fel reprezentată la Paris. Reușita piesei îl îndeamnă să persevereze în acest gen: între 1831 și 1836 dă mai multe drame istorice pasionate și violente al căror succes va rivaliza cu cel repurtat pe același tărîm de scriitorii consacrați ai epocii, Hugo*, Vigny* sau Scribe*. După o scurtă perioadă de activitate politică revoluționară, se dedică în 1836 romanului de aventuri, gen prin care se va impune posterității. Publică de asemenea cîteva lucrări istorice de mică importanță, impresii de călătorie — capodoperă a reportajului — și mai multe volume de amintiri, vioaie, colorate și spirituale. Deși ponegrit și depreciat de toate manualele de literatură — în special pentru stilul lui dezlînat — D. rămîne unul dintre scriitorii romantici cei mai consecvent citiți și îndrăgiți. Romanele lui sfidează orice critică, atrăgînd prin vitalitatea și exuberanța lor, prin elanul pasionat care le animă. Povestesc aventuri adevărate, destine excepționale, deformate de o imaginație nesecată care acumulează evenimentele neașteptate, tragice și comice, într-o înlănțuire pasionantă. Eroii principali sînt psihologic puțin izbutiți, totuși vii, zîmbitor eroici, spirituali, impunîndu-se amintirii cititorilor întocmai ca eroii legendari ai baladelor populare sau ai epopeilor.
Op.: *Henri III et sa Cour* (1829); *Antony* (1831); *Kean ou Désordre et génie* (1836); *Les Trois Mousquetaires* (1844); *Vingt ans après* (1845); *La Reine Margot* (1845); *La Dame de Monsoreau* (1845); *Le Comte de Monte-Cristo* (1845); *Joseph Balsamo* (1846); *Le Vicomte de Bragelonne* (1850); *Le Collier de la Reine* (1850); *Ange Pitou* (1853); *Impressions de voyage* (1835—59); *Mes Mémoires* (1852—54). M.S.

DUMAS *Alexandre*, zis **DUMAS-FIUL** (1824—1895), fiul natural al lui Al. Dumas-tatăl*, romancier, dar mai ales dramaturg postromantic. Devenit celebru prin romanul *La Dame aux camélias*, în care ia, urmînd pilda romanticilor, apărarea curtezanei, victimă a societății, răscumpărată printr-o dragoste sinceră (v. și *La Traviata* de Verdi), D.-FIUL, adept al principiului utilității artei,

se consacră ulterior unui teatru cu teză, moralizator: „Orice literatură care n-are drept scop perfectibilitatea, moralizarea, idealul, într-un cuvînt utilul, este o literatură rahitică, nesănătoasă, moartă la naștere". Piesele sale, construite cu măiestrie, bine închegate, zugrăvesc necruțător lumea burgheză coruptă, contemporană lui: tirania amară a banului *(La Question d'Argent)*, lumea semimondenă a curtezanelor *(Le Demi-Monde)*, urmările adulterului, neajunsurile suferite de copiii naturali, victime ale inconștienței și depravării părinților lor *(Le Fils naturel)*, plaga divorțului etc. Prea ancorate în societatea și morala timpului său, agresiv didactice, cu personaje schematice simplificate pentru ușurarea demonstrației, deși uneori prezentînd situații mișcătoare, dramele lui **D.-FIUL** sînt azi depășite ca problematică și realizare. (Acad. fr.: 1874.)

Op.: *La Dame aux camélias* (1848); *Le Demi-Monde* (1855); *Le Fils naturel* (1858); *Un père prodique* (1859); *Les Idées de Madame Aubray* (1867). M.S.

DUMESNIL *René* (n. 1879), istoric și critic literar, autorul cîtorva studii de factură tradițională consacrate lui Flaubert* și romancierilor naturaliști.

Op.: *Flaubert, son hérédité, son milieu, sa méthode* (1905); *Guy de Maupassant, l'homme et l'œuvre* (1935); *L'Époque réaliste et naturaliste* (1945); *La Musique romantique française* (1945); *Histoire illustrée du théâtre lyrique* (1953;) *La Vocation de Gustave Flaubert* (1961). M.S.

DUPATY *Louis Emmanuel* **MERCIER** (1775—1851), autor de comedii și opere comice. (Acad. fr.: 1836.)

Op.: *Valets dans l'antichambre* (1802); *La Prison militaire* (1803). M.S.

DU PERRON *Cardinalul Jacques* **DAVY** (1556—1618), orator bisericesc și personalitate de frunte a vieții ecleziastice din secolul al XVI-lea, comparabilă cu Bossuet*. **DU P.** aparține istoriei literare prin poemele sale și prin numeroasele traduceri pe care le-a făcut din Horațiu, Virgiliu și psalmii lui David. S-a consacrat ca orator la moartea lui Ronsard*, pronunțînd cu această ocazie o orație funebră care a echivalat cu un triumf.

Op.: *L'Oraison funèbre de Ronsard* (1586); *Traité du Saint-Sacrement de l'Eucharistie* (1622). I.N.

DU PLESSYS *Maurice* (1864—1924), poet manierist, unul dintre fondatorii Școlii romane*.

Op.: *Premier livre pastoral* (1891); *Études lyriques* (1896); *Odes olympiques* (1922). M.S.

DURANTY *Louis-Émile-Edmond* (1833—1880), romancier și critic literar, unul dintre principalii reprezentanți ai mișcării realiste, editorul (alături de Assézat) revistei „Réalisme" (1856—1857), potrivnică idealismului romantic. Prieten cu pictorii Courbet, Manet și Degas, este autorul unei broșuri despre „noua pictură" (1876), prima scriere închinată pictorilor impresioniști, și colaborator la revista „Gazette* des beaux-arts".

Op: *Le Malheur d'Henriette Gérard* (1860); *La Cause du beau Guillaume* (1862); *La Nouvelle peinture* (1876). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

DURAS [-Ra:S] *Marguerite* (n. 1914), romancieră și autoare de piese de teatru și scenarii de film, integrată în curentul Noului roman. Primele opere, socotite de critică drept neorealiste, și născute din amintirile Indochinei sale natale, se caracterizează printr-o aparentă indiferență a autoarei față de personajele sale, care își trăiesc șters și lent, într-o atmosferă apăsătoare, o viață de suprafață. Într-o a doua perioadă de creație, potrivit unei estetici proprii, **M.D.** realizează „romane" statice, din care acțiunea, intriga sînt aproape absente, dar întemeiate pe un fundal de moarte sau crimă — făptuite de asasini „inocenți" — învăluite într-o atmosferă de așteptare sau de surdă și iremediabilă plictiseală, închinate analizei vieții elementare a unor personaje în aparență lipsite de probleme economice sau sociale, dar roase, minate, de bătrînețe, de boală, sau de o pasiune refulată ce izbucnește uneori sub formă de crimă sau nebunie (v. *L'Amante anglaise* sau *Le Vice-Consul*). Primele romane aveau o structură clasică greoaie; ultimele acordă un loc mereu crescînd dialogului — la rîndul său din ce în ce mai eliptic.

Op.: *La Vie tranquille* (1944); *Un Barrage contre le Pacifique* (1950); *Des Journées entières dans les arbres* (1954); *Le Square* (1955); *Moderato cantabile* (1958); *Hiroshima mon amour* (1960); *Une aussi longue absence* (1961); *L'Après-midi de Monsieur Andesmas* (1962); *La Vice-Consul* (1966); *Le Marin de Gibraltar* (1966); *L'Amante anglaise* (1968.) Al.D.P.

DURRY *Marie-Jeanne* (n. 1901), critic literar și poetă, profesoară de literatură franceză la Sorbona. Tema constantă a liricii ei este fatalitatea, inexorabilul integrării noastre în mișcarea cosmică; durerea certitudinii — tragice și exaltate — de a fi un fragment efemer, deși înzestrat cu putință de cugetare, al lumii. Este de asemenea o excelentă comentatoare a poeziei moderne (Laforgue*, Apollinaire*) și a sensibilității romantice (Chateaubriand*, Nerval*).

Op.: *Soleils de Sable* (1959); *Mon ombre* (1963). Al.D.P.

DURTAIN *André* **NEPVEU**, zis **LUC** (1881—1959), poet, romancier și eseist din grupul L'Abbaye*, autor de romane exotice, cosmopolite și unanimiste, reprezentînd o amplă panoramă critică a epocii noastre.

Op.: *L'Étape nécessaire* (1907); *Douze Cent Mille* (1922); *La Source rouge* (1924); *Frank et Marjorie* (1934); *Le Retour des Hommes ou Quatre Continents* (1935); *Voyage au Pays des Bohohom* (1938); *Mémoires de notre vie* (4 vol., 1947—1950). Al.D.P.

DUTOURD *Jean* (n. 1920), romancier și eseist. Necruțător și plin de vervă în eseuri care cultivă cu succes limba și stilul marilor moraliști *(Le Complexe de César)*, **D.** s-a ilustrat de asemenea în romane satirice și alegorice și în lucrări subtile de critică literară.

Op.: *Le Complexe de César* (1946); *Au Bon Beurre* (1952, Premiul Interaliat); *Le Fond et la forme* (1958); 1960—1965); *Les Horreurs de la paix* (1964). Al.D.P.

DU VAIR *Guillaume* (1556—1621). Om de stat, filozof, orator și moralist, **DU V.** a fost în același timp și unul dintre cei mai mar

prozatori ai timpului. Ca orator, este cunoscut mai ales pentru discursurile: *Exhortation...* și *Suasion...*, acesta din urmă provocînd, din partea Parlamentului, condamnarea guvernării Franței de către un monarh străin. Stilul oratoric al lui **DU V.** este de o mare puritate, direct, viu și spiritual. În lucrarea teoretică *De éloquence...*, **DU V.** se ridică împotriva erudiției, digresiunilor, amplificărilor și reminiscențelor mitologice în oratorie, pledînd pentru simplitate, concizie și eficacitate. Tratatul marchează o dată însemnată în istoria limbii franceze și a exercitat o influență considerabilă asupra lui Malherbe*, prietenul autorului.

Op.: *De la philosophie morale des stoïques* (1585); *De la Sainte Philosophie* (1588?); *Exhortation à la paix adressée à ceux de la Ligue* (1592); *Suasion de l'arrêt pour la Loi Salique* (1593); *De la Constance et Consolation ès calamités publiques* (1593); *Traité de l'éloquence françoise et des raisons pourquoi elle est demeurée si basse* (1594 sau 1595).

I.N.

DUVAL *Alexandre* PIAEUX-DUVAL, zis **ALEXANDRE** (1767—1842), actor și dramaturg, director al teatrului Odéon (1807), apoi director al bibliotecii *Arsenal*. Autor de drame istorice, clasice prin respectarea regulii celor trei unități, care au cunoscut succesul pe plan european, de comedii și de opere de critică literară, ostile școlii romantice. (Acad. fr.: 1812.)

Op.: *La Vraie Bravoure* (1793); *Le Lovelace français* (1796); *Le Château d'Udolphe* (1798); *Édouard en Écosse* (1802); *La Jeunesse de Henri V* (1806); *De la littérature romantique* (1836); *Le Théâtre français depuis 50 ans* (1838). M.S.

DU VERDIER *Antoine* (1544—1600), bibliofil și bibliograf erudit, posesor al celei mai importante biblioteci personale din acea vreme, autor al unei tragedii și al unei satire.

Op.: *Philoxène* (1567); *Les Homonymes* (1572). I.N.

DUVERNOIS *Henri Simon* SCHWABACHER, zis **HENRI** (1875—1937 critic literar, romancier, povestitor și dramaturg. A pus vervă pariziană și spirit fin de observație atît în romane și povestiri, cît și în piese de teatru, mai ales în comedii. A colaborat la „romanul celor patru" cu Bourget*, Gérard d'Houville* și Pierre Benoit*, și a lăsat un volum de savuroase amintiri: *Apprentissages*.

Op.: *Les Vous et les Toi* (1893); *La Dame de bronze et le monsieur de Cristal* (1921); *L'Ilote ivre* (1936); *La Fugue* (1927); *Cœur* (1927); *Jeanne* (1931). Al.D.P.

e

ÉCOLE DU PALAIS L' sau ÉCOLE PALATINE, şcoală care, reînnoită şi perfecţionată de Alcuin*, a funcţionat paralel cu Academia* Palatină. Era deschisă nu numai copiilor aristocraţiei franceze, dar şi celor de origine modestă, care puteau spera să ajungă, datorită aptitudinilor lor, la înalte funcţii de stat şi bisericeşti. A.V.

ÉGINHARD [e-zi-na:R] (770?—840), biograf al lui Carol cel Mare şi preceptor al tînărului Lothar, fiul lui Ludovic cel Pios. Idealizîndu-şi eroul şi privind cu părtinire actele întreprinse în cursul domniei, E. urmăreşte, în biografia redactată: *Vita Karoli magni* (după 820), să dea vieţii şi guvernării lui Carol cel Mare putere de exemplu pentru urmaşi. A.V.

ÉLUARD *Eugène* GRINDEL, zis **PAUL** (1895—1952), poet suprarealist şi umanitarist, născut în cartierul muncitoresc Saint-Denis din Paris. Trăieşte o tinereţe zbuciumată, starea sănătăţii sale obligîndu-l să-şi întrerupă studiile şi să petreacă mai multe luni într-un sanatoriu din Elveţia. Este mobilizat în timpul primului război mondial, şi compune în tranşee primele sale versuri (v. culegerile de versuri *Le Devoir et l'inquiétude* şi *Poèmes pour la paix*). Participă la manifestările pariziene ale dadaismului* (1919—1921), colaborează la „Littérature"* (1920—1921), şi se afiliază grupării suprarealiste (v. *Répétitions*, *Mourir de ne pas mourir*). În 1924 dispare din Paris şi întreprinde o călătorie misterioasă străbătînd, se pare, Malaesia, India şi Oceania. La întoarcerea sa în Paris se asociază tuturor experienţelor grupului suprarealist, fiind primul care stabileşte o deosebire precisă între „texte suprarealiste", „relatări de visuri" şi „poeme propriu-zise", precum şi între „poezie involuntară" şi „poezie intenţională", (v. *Les Dessous d'une vie*). Începînd din 1936 se îndepărtează de suprarealişti, în sensul unei întoarceri către o simplitate concretă a limbajului, regăsind astfel, prin poezie, contactul cu oamenii, contact ce va deveni din ce în ce mai strîns pe măsură ce evenimentele politice i-l vor impune: războiul civil din Spania (v. *Guernica*, 1938) şi dureroasa experienţă a Rezistenţei* (1940—1944) la care ia parte activă îl conving că este de datoria poeţilor să participe cît mai intens „la viaţa celorlalţi oameni, la viaţa comună", şi să dea artei sale un scop practic. În 1924 aderă la partidul comunist pe atunci în ilegalitate. Poezia lui devine o poezie angajată, ecou al tragismului vieţii reale, dar şi al speranţei şi al elanului vital al omenirii. În cadrul itinerariului astfel parcurs, de la suprarealism la poezie militantă, angajată, de circumstanţă, lirismul lui É. păstrează o notă personală, consecventă şi originală, datorată suflului generos ce o animă în orice conjunctură. Experienţa suprarealistă i-a revelat simţul misterului, valoarea visului, a trăirilor onirice, a imaginilor somptuoase, a senzualităţii; acţiunea angajată, dimpotrivă, l-a aşezat în mijlocul vieţii concrete, a crezurilor ferme, l-a învăţat valoarea actului, a dat un sens şi un conţinut mai înalt sentimentului de dragoste. Din această îmbinare unică, depăşire victorioasă a contradicţiilor

suprarealismului, s-a născut poezia lui É., cu armonioasa și vie ei îmbinare de lumină și mister, cu vitalitatea ei nesecată, exorcizare a stărilor de spaimă în fața nesiguranței și a neliniștei, chemare vibrantă de solidaritate, generozitate și dragoste de oameni.

Op.: *Le Devoir et l'inquiétude* (1917); *Poèmes pour la paix* (1918), *Répétitions* (1922); *Mourir de ne pas mourir* (1924); *Capitale de la douleur* (1926); *La Vie immédiate* (1932); *La Rose publique* (1934); *Poésie involontaire et Poésie intentionnelle* (1942); *Poésie et vérité* 1942 (1943); *Au rendez-vous allemand* (1944); *Poésie ininterrompue*, I, II (1946, 1953); *Le Poète et son ombre* (1963).

Al.D.P.

EMMANUEL *Pierre* (n. 1916), poet, romancier și eseist. Este, la începuturile activității lui, creatorul uneia dintre cele mai patetice pagini ale poeziei Rezistenței. Evoluează apoi către o poezie profetică și vizionară, epică și lirică, retorică și pasionată, amintind de misticismul nuanțat de obsesie sexuală al lui P.J. Jouve* și împărtășind puterea verbală a lui Hugo*, animată de un puternic suflu catolic, adevărată epopee a facerii lumii, victorie cîștigată împotriva revoltei orgoliului prometeic.

Op.: *Élégie* (1940); *Tombeau d'Orphée* (1941); *Jours de colère* (1942); *Prière d'Abraham* (1943); *Le Poète fou* (1944); *Poésie, raison ardente* (1947); *Babel* (1952); *Versant de l'âge* (1958); *Évangéliaire* (1960); *Ligne de faîte* (1966); *Baudelaire* (1967).

Al.D.P.

EMPIS [ã-pi] *Adolphe* SIMONIS, zis (1795—1868), dramaturg, administrator la *Théâtre-Français* (1856—1859), autor de drame, comedii și librete de operă. (Acad. fr.: 1846.)

Op.: *Rothwell* (1824); *L'Héritière* (1844); *Les Six femmes d'Henry VIII* (1854).

M.S.

ENCYCLOPÉDIE L' (17 vol. *in folio* + 11 vol. de planșe, 1751—1772.) vast dicționar enciclopedic, operă colectivă a filozofilor și oamenilor de știință de seamă din veacul al XVIII-lea, bilanț la zi al cunoștințelor omenești, instrument de luptă împotriva doctrinelor învechite, a opiniilor și instituțiilor trecutului, a autorității tradiționale și a bisericii catolice, realizat cu scopul de a instrui oamenii, contribuind la fericirea lor și la creșterea virtuților lor. Concepută inițial de librarul Le Breton (1745) ca o traducere a enciclopediei engleze a lui Chambers (*Cyclopaedie* 1728—1742), deci ca o întreprindere comercială, E. devine curînd o afacere politică de importanță națională, „una din aventurile cele mai importante din istoria culturii" (J.-C. Lecercle). Meritul acestei transformări de optică precum și acela de a fi dus la capăt această uriașă sarcină îi revine lui Diderot*, spiritul conducător al lucrării și făuritorul ei. Organizator neobosit, Diderot a întocmit lista colaboratorilor (benevoli), a revăzut manuscrisele trimise, a redactat peste o mie de articole din domeniul literaturii, filozofiei, moralei, teologiei, politicii etc. și a încredințat lui d'Alembert* întocmirea prefeței, vestitul *Discours préliminaire*. În ciuda divergențelor de opinii ale colaboratorilor ei, E. prezintă în ansamblul ei un spirit unitar, de frondă și opoziție în fața tuturor celor ale căror interese erau legate de menținerea vechiului regim și al privilegiilor de castă: curtezanii, nobilimea, clerul; o aplicare generală către „ar-

Scanned with OKEN Scanner

tele folositoare"; un interes major pentru ştiinţe şi pentru aplicarea lor practică, pentru activitatea productivă şi pentru chestiunile de ordin economic şi politic; o metodă unică, riguroasă, ştiinţifică, întemeiată pe raţionalism şi empirism; o încredere vădită în posibilităţile ştiinţei şi în progres. Conţinutul ei filozofic este variat: materialismul evoluţionist al lui Diderot se întîlneşte cu senzualismul lui Condillac* sau cu deismul lui Voltaire*, rezultanta acestor tendinţe fiind totuşi un raţionalism consecvent, care sapă dogmele în vigoare şi îşi întemeiază morala pe alte baze decît cele teologice. Gîndirea politică (ce îmbracă şi ea forme felurite) este axată în jurul acelorași deziderate: respingerea noţiunii de drept divin şi urmărirea unor reforme care să aducă abolirea privilegiilor şi instaurarea egalităţii drepturilor. În economie, enciclopediştii reclamă, de comun acord, reforme care să faciliteze dezvoltarea producţiei, o mai mare libertate pentru industrie şi comerţ, desfiinţarea vechilor structuri şi măsuri ce îngrădesc această libertate. Publicarea în etape a celor 38 de volume a avut de înfruntat cabale şi adversităţi, printre care cea mai puternică a fost ostilitatea bisericii, care a obţinut în două rînduri (1752 şi 1759) revocarea din partea Consiliului de Stat a privilegiului de publicare şi condamnarea E. din partea papei Clement al XIII-lea la 3 septembrie 1758, putînd fi realizată doar graţie sprijinului acordat de cîteva personalităţi de vază ale timpului precum d'Aguesseau, Malesherbes* d-na de Pompadour etc. şi tenacităţii lui Diderot. Printre colaboratori: cavalerul de Jaucourt*, d'Holbach*, Marmontel*, Morellet*, Condillac*, Condorcet*, Voltaire*, Montesquieu*, Helvétius*, Quesnay*, Turgot* şi Rousseau*.

Răsunetul *Enciclopediei* a fost considerabil, atît în Franţa cît şi în străinătate. Enciclopediştii dăduseră culturii universale un instrument de cunoaştere de o mare valoare documentară şi filozofică, care, pe lîngă unele scăderi inerente unei opere atît de întinse, avea meritul incontestabil de a trezi în sînul publicului spiritul critic şi gustul pentru cercetarea ştiinţifică şi de a răspîndi idei noi şi îndrăzneţe, al căror ecou avea să se facă auzit la sfîrşitul secolului. I.N.

ENFANTS SANS SOUCI Les (sau LES SOTS, „nebunii"), nume dat în secolele XV şi XVI membrilor unei corporaţii dramatice pariziene *(confrérie)* ce avea în fruntea ei doi demnitari principali: *le Prince des Sots* şi *la Mère Sotte*. Erau continuatorii bufonilor (v. *Fête des Fous)* şi purtau veşminte caracteristice, simbolizînd nebunia: pantaloni şi surtuc bicolore (de obicei verde şi galben) ciudat croite şi pălărie cu coarne lungi, de forma urechilor unui măgar, împodobite cu clopoţei. În mînă ţineau o păpuşă *(marotte)* fixată pe un băţ, de asemenea garnisită cu clopoţei. Jucau în piesele numite *Sot(t)ie*, permiţîndu-şi tot felul de giumbuşlucuri şi extravaganţe dar şi ironii muşcătoare, zeflemele felurite la adresa contemporanilor. Prin secolul al XVI-lea se asociază cu *La Confrérie* de la Passion* intercalîndu-şi *sot(t)ie*-urile bufe drept interludii între actele serioaselor *mistere**. M.S.

ENSENHAMEN, gen literar medieval cu caracter moralizator, care înglobează lucrări aparţinînd unor specii diferite; epistole, coblas* şi predicansas — datorate unor trubaduri cunoscuţi ca Peire* Car-

denal și Raimon* de Cornet — , cărți religioase și culegeri anonime de proverbe, redactate toate în limba provensală. Principalele scrieri cu scop educativ cuprind norme de conduită diferențiate pe sexe și pe clase sociale, programe zilnice de activitate, sfaturi de ordin politic și recomandări privitoare la pregătirea jonglerilor (v. TROUBADOURS). Un loc aparte printre scriitorii care au cultivat acest gen îi revine teologului catalan Ramon Llull (1235—1315), autorul a două importante tratate educative *Llibre del Ordre de Cavayleria* și *La Doctrina pueril.* A.V.

ENTRESOL CLUB DE l' (1720—1731), nume purtat de o societate compusă din vreo douăzeci de intelectuali doritori să studieze probleme politice și să discute diferite reforme, care a luat ființă în urma intervenției personale a Regentului. Sediul clubului era în locuința președintelui ei, abatele Alary*. Secretarul clubului și membrul său cel mai activ a fost abatele de Saint-Pierre*. La ședințe se citeau memorii, se țineau comunicări și se comentau evenimentele politice de actualitate. Aici și-a citit Montesquieu*, în 1722, *Dialogue de Sylla et d'Eucrate.* I.N.

ÉPINAY *Louise* TARDIEU D'ESCLAVELLES, DOAMNA DE LA LIVE D' (1726—1783). Aparține istoriei literelor franceze atît pentru prietenia care a legat-o de Rousseau* și găzduirea pe care i-a oferit-o timp de doi ani în casa ei, *l'Ermitage* din pădurea Montmorency, pentru salonul pe care l-a ținut la Paris începînd cu anul 1762, unde se întruneau prietenii ei „filozofi" Grimm*, d'Holbach*, Diderot*, Duclos*, Voltaire* și alții, cît și pentru interesantele memorii pe care le-a lăsat sub forma unui roman autobiografic intitulat *Histoire de Mme de Montbrillant* (1818). Scrisul DOAMNEI d'E. se distinge prin simplitate și naturalețe, prin darul autoarei de a nara. Conversațiile sînt reproduse cu mare fidelitate, personajele se însuflețesc sub pana ei în cadrul unor scene hazlii sau dramatice. Nu mai puțin interesantă este corespondența pe care a întreținut-o cu abatele Galiani. A colaborat activ și la publicația *Correspondance littéraire*, redactată de Grimm între anii 1753 și 1773. I.N.

ÉRACLE v. GAUTIER D'ARRAS

ERCKMANN-CHATRIAN, nume sub care și-au publicat operele ÉMILE ERCKMANN (1822—1899) și ALEXANDRE CHATRIAN (1826—1890). Au scris romane, două drame *(Le Juif polonais* și *L'Ami Fritz)*, și o comedie *(Les Rantzau)*. De inspirație în primul rînd patriotică (acțiunea celor mai multe povestiri petrecîndu-se în Alsacia, în regiunile de frontieră ale Franței), romanele lor, naționale și populare, sînt realiste, cu tendințe rustice, influențate de povestitorii germani din Pădurea-Neagră, hotărît potrivnice războiului.
Op.: *L'Illustre Docteur Mathéus* (1859); *Contes des bords du Rhin* (1862); *Madame Thérèse* (1863); *L'Ami Fritz* (1864); *Histoire d'un conscrit de 1813* (1864); *Waterloo* (1865); *Histoire d'un paysan* (1868—1870); *Le Juif polonais* (1869); *Les Rantzau* (1882). M.S.

ESCHOLIER [es-] *Raymond* (n. 1882), romancier și eseist de origine gasconă, autor de romane psihologice, având drept decor provincia natală, și de biografii romanțate plăcute.

Op.: *Cantegril* (1921); *Daumier* (1923); *La Vie glorieuse de Victor Hugo* (1929); *Henri Matisse* (1937). M.S.

ESPARBÈS *Thomas Auguste* ESPARBÈS zis **GEORGES** D' (1863—1944), autor de povestiri și romane istorice, inspirate din epopeea napoleoneană.

Op.: *La Légende de l'Aigle* (1893); *Les Yeux clairs* (1894); *La Grogne* (1904); *Le Vent du boulet* (1914). M.S.

ESPRIT (1932—1941 ; 1944 →), revistă întemeiată de E. Mounier* și D. Rougemont*, condusă apoi de A. Béguin* și J.M. Domenach, organ al personalismului* — „curent filozofic fideist ce îmbină voluntarismul individualist cu fatalismul religios". Este interzisă între 1941 și 1944 de către guvernul de la Vichy. M.S.

ESPRIT *Jacques* zis abatele (1611—1678), moralist, prieten cu La Rochefoucauld*, la ale cărei *Maxime* — pretinde Tallemant des Réaux* — ar fi colaborat; autorul tratatului de morală: *De la Fausseté des vertus humaines* (1678). (Acad. fr.: 1639.) M.S.

ESTANG *Luc* (n. 1911), poet, romancier și eseist. Religioasă și cosmică, poezia lui E. respinge tot ceea ce este potrivnic, în lume și în filozofia modernă, religiei creștine și ideii divinității. A mai scris un roman-fluviu *(Charges d'âmes)*, povestea unei conversiuni, și numeroase studii de critică literară. A primit în 1962 Marele premiu pentru literatură al Academiei* franceze.

Op.: *Au-delà de moi-même* (1938); *Les Béatitudes* (1948); *Charges d'âmes* (1949—1954); *Les quatre éléments* (1956); *Ce que je crois* (1956); *Le Bonheur et le salut* (1961); *Que ces mots répondent* (1964); *La fille à l'oursin* (1971). Al.D.P.

ESTAUNIÉ *Édouard* (1862—1942), romancier, autor de romane psihologice, disecări pătrunzătoare ale sufletului omenesc, unde trăiesc, într-o atmosferă cvasi-halucinatorie, amintind de Dostoievski, ființe neliniștite, pradă unor pasiuni tăinuite, sau unor dureri adînci. (Acad. fr.: 1923.)

Op.: *La Vie secrète* (1908, Premiul Femina); *Les Choses voient* (1913); *L'Ascension de M. Baslèvre* (1921); *L'Infirme aux mains de lumière* (1924); *Madame Clapain* (1932). Al. D.P.

ESTIENNE *Henri II* (1531—1598), tipograf, lexicograf, filolog și elenist care i-a urmat tatălui său, Robert Estienne*, la conducerea tipografiei din Geneva. Titlul său de glorie este *Thesaurus graecae linguae*, monument de erudiție, conceput după modelul dat de tatăl său pentru limba latină. Opera lui în limba franceză îl așază la loc de cinste printre apărătorii limbii franceze (Du Bellay* și E. Pasquier*). În *Traité de la conformité du langage française avec le grec* subliniază înrudirea existentă între sintaxa francezei și aceea a „reginei limbilor", limba greacă; *Deux dialogues...* constituie o pledoarie pentru apărarea purității limbii franceze împotriva influențelor italiene; în *Projet du livre...* laudă calitățile francezei și recomandă întrebuințarea ei ca limbă literară, ca fiind superioară limbii latine. E. se remarcă și ca pamfletar de talent în *Apologie pour Hérodote*, mînuind satira cu vervă și patimă.

Op.: *Traité de la conformité du langage françois avec le grec* (1565); *Apologie pour Hérodote* (1566); *Thesaurus graecae linguae*

Scanned with OKEN Scanner

(1572); *Deux dialogues du nouveau langage françois italianizé et autrement déguizé* (1578); *Project du livre intitulé de la précellence du langage françois* (1579). I.N.

ESTIENNE *Robert* (1503—1559), filozof erudit dintr-o familie de tipografi celebri, și remarcabil cunoscător al limbii latine, lucrarea sa capitală fiind *Thesaurus linguae latinae*. Persecutat de Sorbona care dezaproba bibliile editate de el, se refugiază la Geneva (1551) unde tipărește un pamflet contra Sorbonei și devine protestant. Scrierile sale vădesc pe lîngă vasta cultură și meticulozitatea erudițului, incontestabile calități literare.

Op.: *Thesaurus linguae latinae* (1531; 1532; 1536); *Les Censures des théologiens de Paris, par lesquelles ils ont faussement condamné les bibles imprimées par Robert Estienne.* I.N.

ESTRIBOT (ESTRABOT), poezie lirică scrisă în limbile provensală și franceză, al cărei subiect era, la început, exclusiv satiric. A.V.

ÉTERNELLE REVUE L' (6 numere 1943), revistă poetică de avangardă, cu tendințe suprarealiste, întemeiată de Paul Éluard* și Louis Parrot*. M.S.

ÉTIEMBLE *René* (n. 1910), romancier, critic și eseist cu preocupări multiple. **É.** știe să-și domine erudiția prin spiritul său strălucit, uneori paradoxal, iar activitatea lui se caracterizează printr-o tendință, mai deschisă sau mai ocolită, de demistificare a ideilor și conceptelor încetățenite, socotite de el imposturi. În acest sens sînt concepute cărțile sale tratînd despre opera și poziția lui Rimbaud*. I se datorează cîteva lucrări spirituale și competente, de satiră a tendințelor de anglicizare a limbii franceze.

Op.: *Le Mythe de Rimbaud* (2 vol. 1952—1961); *Hygiène des lettres: Premières notions* (1952); *Littérature dégagée* (1955); *Savoir et goût* (1958); *Le Péché vraiment capital* (1957); *Parlez-vous franglais* (1964); *Confucius* (1966). Al.D.P.

ÉTIENNE *Charles-Guillaume* (1777—1845), dramaturg mult gustat între 1800 și 1827, autor de vodeviluri și comedii. (Acad. fr. 1811—1816; 1829—1845.)

Op.: *Une heure de mariage* (1804); *Les Deux gendres* (1810); *Les Plaideurs sans procès* (1821). M.S.

EUDES *Saint Jean* (1601—1680), canonizat la 31 mai 1925, teolog, care a propagat în lucrarea sa, *La Vie et le royaume de Jésus dans les âmes chrétiennes* (1637) spiritualitatea berulliană (v. **BÉRULLE**) adaptînd-o spiritului mulțimilor. M.S.

EUROPE (1923→) revistă lunară a intelectualilor de stînga, întemeiată de Romain Rolland*, condusă azi de Pierre Abraham* și Pierre Gamarra*. Reprezintă tradițiile umanismului marxist și revoluționar. S-a specializat în ultimii ani în publicarea de numere consacrate unui singur scriitor, unui singur curent, sau unei priviri de ansamblu asupra literaturii unei singure țări. Astfel au apărut numere consacrate lui Éluard*, Apollinaire*, Romain Rolland*, Proust* sau Diderot*, altele consacrate literaturii Americii latine, suprarealismului* etc., pentru care grupul redacțional a cerut — și cere — colaborarea criticilor de stînga și marxiști, din alte țări, inclusiv pe a celor din țara noastră. Al. D.P.

EXISTENTIALISME *L'*, curent filozofic idealist-subiectiv iraționalist, apărut în Germania la sfîrșitul celui de-al treilea deceniu al secolului al XX-lea, iar în Franța în timpul și după cel de-al doilea război mondial. E. francez își află rădăcinile în gîndirea Sfîntului Augustin și în cea a lui Pascal*, în conceptul despre angoasă al danezului Kierkegaard (1813—1855), în filozofia lui Nietzsche (1844—1900), în scrierile lui Dostoievski și în fenomenologia gînditorilor germani Husserl (1859—1938), Heidegger (n. 1889) și Jaspers (n. 1883). Are două ramuri esențiale: cea catolică (Gabriel Marcel*) și cea atee (J.-P. Sartre*, S. de Beauvoir*, Merleau-Ponty*) precum și diferite tendințe, chiar în sînul aceleiași ramuri (Vezi polemica Sartre*-Camus* în jurul cărții acestuia *l'Homme révolté* sau polemica Sartre-Merleau-Ponty etc.), toate avînd însă trăsături fundamentale comune. În literatură, sînt desemanți cu numele de *existențialiști* scriitorii grupați în jurul lui J.-P. Sartre și al revistei „Temps* Modernes", precum și cei care, în operele lor, ilustrează, în ficțiune sau eseu, temele majore ale E.: contingența ființei umane, neputința rațiunii, saltul, angoasa în fața condiției umane, alienarea, angajamentul în acțiune și responsabilitatea umană etc. E. nu este deci un sistem filozofic în sensul clasic al cuvîntului, ci, spune Kierkegaard, „o afirmare a filozofiei omului împotriva primatului filozofiei ideilor și a filozofiei naturii", născută dintr-o necesitate generală de a privi existența în față, așa cum este trăită, și de a cugeta asupra ei cu eficacitate. În consecință, punctul de plecare al filozofiilor existențialiste este conștiința, caracterului ascuțit și angoasant al problemelor puse în fața omului a precarității și insuficienței soluțiilor oferite de rațiune, negînd caracterul obiectiv al existenței, plasînd astfel personalitatea umană în afara condiționărilor sociale obiective. Exprimînd criza liberalismului și raționalismului burghez, E. oglindește neputința, sentimentul de dezorientare al unor pături ale intelectualității burgheze în condițiile acestei crize. Refuzînd impersonalul și atemporalul, E. caută în clipa prezentă, în concret, răspunsul la problemele ce frămîntă omul în concret și în clipa prezentă, termenii de angoasă, angajament și fidelitate trecînd din domeniul estetic și moral în domeniul filozofic și de acolo, pentru o „mai bună" exprimare a lor, în creația artistică (roman, piesă sau jurnal intim,) mai susceptibilă de a exprima experiența concretă a existenței. Nu „există" în chip autentic decît „acela care se alege" în chip deliberat, care se făurește pe sine însuși, care este propria sa operă (v. Sartre și Heidegger). Principalele teme ale E. sînt, în consecință: contingența ființei umane (taină pentru existențialiștii creștini, absurditate pentru cei atei); neputința rațiunii (temă pascaliană); saltul *(le bondissement)* ființei umane (tonus vital opus desperării); fragilitatea ființei umane, conștientă de condiția ei (și deci angosată); alienarea omului (care trăiește solitar, separat de natură și de sine însuși, de neînțeles pentru propria-i persoană); angajamentul (temă corolară, opusă desperării, echivalentul luării de conștiință a omului, ce devine din acea clipă responsabilul existenței sale); finitudinea și urgența morții; singurătatea (a conștiințelor incapabile de comunicare); străinul (sau celălalt); neantul și desperarea (care înlocuiesc îndoiala metodică, originea gîndirii

raționaliste). Aceste teme variază în intensitate și importanță la existențialiștii creștini și la cei atei. M.S.

EXPILLY [ɛk-spi-ji] *Claude* (1561—1636). Jurist, om politic și poet, autor a două volume de versuri (unele fiind dedicate celebrei Gabrielle d'Estrées), cuprinzînd mai ales poezii de dragoste, dar și ode, elegii și epitafuri, care păcătuiesc prin afectare și verbalism. Se numără printre oamenii de litere care au luat parte la dezbaterea în jurul simplificării ortografiei, al cărei promotor a fost Louis Meigret*.

Op.: *Les Poèmes* (1596, 1624); *Orthographe françoise, selon la prononciation de notre langue* (1618); *Histoire du Chevalier Bayart et de plusieurs choses mémorables advenues sous les règnes de Charles VIII, Louis XII et François I* (1650). I.N.

f

FABLIAUX *(fable;* derivat dialectal care l-a înlocuit pe fr. *fableaus*) (sec. XII), gen literar care înglobează povestiri comice în versuri, fabule poeme, morale sau satirice, poeme alegorice și chiar romane de aventuri reprezentînd primele producții literare ale orașelor. Subiectele, tradiționale și convenționale, au circulat în folclorul multor popoare europene sau orientale. Scrise cu scop moralizator sau numai pentru a stîrni rîsul, aproape toate povestirile (ai căror eroi sînt, de preferință, soți încornorați, reprezentanți ai clerului lacomi și desfrînați și femei lenețe, ipocrite sau adultere) își bazează intriga pe păcălirea unei victime care, în general, își merită soarta: hoții sînt prădați, înșelătorii—înșelați, lacomii—păcăliți, zgîrciții—batjocoriți, soții geloși—încornorați, seducătorii—pedepsiți. Este înfățișată o lume fără idealuri, condusă de mobiluri meschine și vulgare, situată la polul opus față de eroii idealizați ai literaturii cavalerești. Printre F.-urile mai importante menționăm: *Auberée*, *La Vache au prêtre*, *Le Pet au vilain*, *Le Prêtre et le chevalier*, *Le Vilain mire* (sursa de inspirație a lui Molière* pentru farsa *Le Médecin malgré lui)*, *Le Testament de l'âne*, *Estula*, *Le Prêtre qui fut mis au lardier*, *La Nonnette* etc. Printre autorii cunoscuți de F.-uri: Bernier (sec. XIII), autorul povestirii *La Housse partie*, bazată pe un subiect tradițional și condamnînd pe tinerii nerecunoscători față de părinții lor, Cortebarbe *(Les trois aveugles de Compiègne*)*, Eustache d'Amiens *(Le Boucher d'Abbeville)*, Huon* de Cambrai *(La Male honte* și *Le Vair palefroi)*, Henri* d'Andely *(Le Lai d'Aristote)*. F.-urile, gen foarte popular în Franța, au trecut curînd granițele și au folosit drept izvor de inspirație atît unor scriitori italieni din secolele XIII-XVI (Boccaccio, Masuccio sau Ariosto) cît și unor scriitori francezi din secolele XVII, XVIII și chiar XIX (Molière*, La Fontaine*, Voltaire*, Balzac*). A.V.

FABRE D'ÉGLANTINE *Philippe François Nazaire* FABRE, zis (1750—1794). Autor dramatic astfel numit în urma cuceririi la Toulouse (v. **CONSISTOIRE DE...**) a unei flori de măceș *(églantine)* de aur; om politic mort pe eșafod, odată cu prietenii lui, Danton și C. Desmoulins*; a realizat înlocuirea calendarului gregorian prin cel republican, stabilind totodată nomenclatura nouă a lunilor și zilelor. A scris 17 comedii (dintre care cea mai cunoscută este *...La Suite du Misanthrope*, în care sublinia sarcastic defectele personajului Philinte al lui Molière*), bine construite și pline de vervă și ingeniozitate, dar prost scrise și abuzînd de tonul predicativ. Este de asemenea autorul cuvintelor celebrului cîntec popular *Il pleut, il pleut, bergère !*

Op.: *Le Présomptueux, ou l'Heureux imaginaire* (1789); *Le Philinte de Molière, ou la suite du Misanthrope* (1790); *Le Convalescent de qualité, ou l'Aristocrate* (1791); *Isabelle de Salisbury* (1791); *L'Intrigue épistolaire* (1792); *Les Précepteurs* (1799).

I.N.

Scanned with OKEN Scanner

FABRE D'OLIVET *Antoine* (1768—1825), scriitor precursor al grupului Félibrige*, autor de lucrări variate, interesante prin amestecul insolit și eteroclit de stranie filozofie și de erudiție solidă.
Op.: *Le Sage de l'Indoustan* (1796); *De l'état social de l'homme* (1822); *Les Vers dorés de Pythagore* (1813); *La Langue hébraïque restituée* (1816). M.S.

FABRE *Émile* (1869—1955), ziarist și dramaturg, autor de piese realiste de satiră socială (printre care cîteva adaptări după romanele lui Balzac*), jucate pe scena de la Théâtre-Libre* al cărui zelos susținător a fost.
Op.: *L'Argent* (1895); *La Vie publique* (1901); *Les Ventres dorés* (1903). M.S.

FABRE *Ferdinand* (1827—1898), poet și romancier, discipol al lui Balzac*, autor de romane descriind viața mediilor rurale din Cévennes.
Op.: *Les Hirondelles* (1848); *Julien Savignac* (1853); *Le Chevrier* (1868); *L'Abbé Tigrane* (1873); *Toussaint Gabelou* (1887); *Ma vocation* (1889). M.S.

FABRE *Lucien* (1889—1952), poet, eseist și romancier. Poet neoclasic, discipol al lui P. Valéry*, F. este de asemenea autorul unor izbutite romane psihologice evocînd mediile provinciale afaceriste *(Rabevel)* și al unor remarcabile eseuri asupra operelor unor matematicieni celebri ca Einstein și Copernic.
Op.: *Connaissance de la Déesse* (1920); *Les Théories d'Einstein* (1921); *Rabevel ou le Mal des Ardents* (1923), Premiul Goncourt); *Essai sur le génie de Copernic* (1929); *Dieu est innocent* (1946); *Mahaut* (1950). Al. D.P.

FABRI *Pierre* (sec. XV), autorul uneia dintre primele poetici franceze: *Le Grant et vray Art de pleine rhétorique...* (1534) ce descrie genurile literare franceze din perioada imediat premergătoare Renașterii, precizînd în special legile rimei. A.V.

FAGUET *Émile* (1847—1916), profesor la Facultatea de litere din Paris, critic și istoric literar, colaborator la „Journal des Débats", istoricizant și tradiționalist, deosebit de fecund, a cărui judecată, personală și strălucit exprimată, a făcut multă vreme autoritate în cercurile universitare. (Acad. fr.: 1900.)
Op.: *La Tragédie française au XVIe siècle* (1883); *Corneille* (1885); *Le XVIIe siècle* (1885); *La Fontaine* (1889); *Flaubert* (1899); *Questions politiques* (1899); *La Politique comparée de Voltaire, Rousseau et Montesquieu* (1902); *Propos littéraires* (1902—1909); *Pour qu'on lise Platon* (1905); *Rousseau penseur* 1912; *L'Art de lire* (1912); *Balzac* (1913). M.S.

FAGUS [gys] *Georges* **FAYET**, zis (1872—1933), poet original, fantezist și familiar, care a evoluat de la anarhism către o poziție monarhistă și catolică.
Op.: *Testament de ma vie première* (1898); *Ixion* (1903); *La Danse macabre* (1920); *Éphémères* (1925); *Pas perdus* (1926). Al. D.P.

FALBAIRE DE QUINCEY *Charles* **FENOUILLET DE** (1727—1801), enciclopedist și autor de drame burgheze, luptător împotriva into-

leranței (v. drama *L'Honnête criminel*, ce punea în scenă cazul celebru al protestantului Jean Fabre, 1727—1797, care, din dragoste filială, a cerut să fie trimis la ocnă în locul tatălui său, condamnat ca protestant).
Op.: *L'Honnête criminel* (1767); *Le Fabricant de Londres* (1771); *L'École de mœurs* (1776). M.S.

FALLET *René* (n. 1927), poet și romancier care a contribuit la reînnoirea romanului populist.
Op.: *Banlieu Sud-Est* (1947); *La Fleur et la souris* (1948); *Pigalle* (1949); *Les Pas perdus* (1954); *Les Vieux de la vieille* (1958). M.S.

FANTAISISTES Les sau L'ÉCOLE FANTAISISTE. Întemeiată în 1911 de către Francis Carco*, Tristan Derème*, Jean Pellerin* și Robert de la Vaissière, școala fantezistă a reunit în jurul revistei „Le Divan"* poeți talentați de tendință neoclasică, hotărîți să se opună exagerărilor ultimilor simboliști și ultimilor romantici, denunțînd caracterul emfatic și artificial al stilului acestora și lipsa lor de sinceritate și inspirație. T. Derème le-a formulat întrucîtva intențiile în prefața volumului său *Verdure dorée* (1922): a da glas, pe ton glumeț, sentimentelor nobile; a fi modern în spirit și în sintaxă; dimpotrivă, a fi rafinat pînă la prețiozitate în sintaxă și formă. Printre precursori: Paul-Jean Toulet*, Apollinaire*, Max Jacob* și, într-un trecut mai îndepărtat, Saint-Amant* și F. Villon*. M.S.

FARCE DE MAÎTRE PIERRE PATHELIN La. Adevărată comedie cu multiple surse de inspirație (Terentius, Aulus-Gellus, Advocacie* Nostre Dame), această farsă anonimă a fost scrisă probabil între anii 1461—1469. Eroii piesei, toți niște escroci, nu urmăresc decît să se înșele între ei, să-și smulgă unul altuia un cîștig necinstit: zgîrcitul și prostănacul postăvar Guillaume Joceaulme crede că l-a păcălit pe Pathelin (avocat fără clienți) vînzîndu-i postavul la un preț mult mai mare decît cel real, dar acesta, cu ajutorul soției sale, Guillemette, reușește să rămînă în posesia postavului fără a-i plăti nici un ban negustorului. Vicleanul Pathelin se vede însă obligat să cedeze la rîndul său în fața lui Thibault l'Aignelet, păstorul postăvarului Guillaume. Aignelet omorîse și furase mai multe oi stăpînului său care-i intentase un proces ce-l putea duce la spînzurătoare. Pathelin acceptă să-i fie apărător și-l învață să simuleze neghiobia, răspunzînd în fața tribunalului doar prin behăituri la întrebările judecătorului. Desfășurarea procesului este deosebit de hazlie: supărarea lui Guillaume, care, văzîndu-l pe Pathelin, își aduce aminte de paguba suferită și-și prezintă plîngerea în chip confuz, vorbind totodată de oi și de postav, behăiturile lui Aignelet, nedumerirea judecătorului grăbit care achită păstorul fără a fi înțeles nimic din ce se petrecea în fața lui, și imploră într-una: *Revenons à nos moutons* (Să revenim la oile noastre), frază rămasă dicton în limba franceză, sînt dovada unei mari măiestrii în mînuirea efectelor comice. La sfîrșitul piesei, ipocritul Pathelin este la rîndul lui înșelat de Aignelet, care, profitînd de lecțiile sale, îi răspunde prin behăituri în loc să-i plătească onorariul stabilit. Excepționala forță comică a piesei, claritatea și ritmul susținut al dublei intrigi pe care se bazează, neprevăzutul situațiilor, natura-

leţea dialogului, realismul şi savoarea lipsită de vulgaritate a replicilor pe care şi le dau aceşti ipocriţi venindu-şi de hac unul altuia fac din *Farsa jupînului Pathelin* o capodoperă a genului comic, iar din personajul principal un precursor al lui *Tartuffe* creat de Molière*. A.V.

FARDOULIS-LAGRANGE *Michel* (1910—1957), poet, suprarealist disident, colaborator la revista „Le Grand* Jeu".
Op.: *Volonté d'impuissance* (1941); *Le Texte inconuu* (1948). M.S.

FAREL *Guillaume* (1489—1565), teolog protestant, polemist temut de contemporani, reformatorul de la Neufchâtel (1530), prieten şi colaborator cu Calvin* şi Th. de Bèze*.
Op.: *Le Glaive de la parolle* (1550); *Du vray usage de la Croix* (1560). M.S.

FARET *Nicolas* (1596—1646), avocat, scriitor şi om politic protejat de cardinalul de Richelieu; membru fondator al Academiei* franceze, pentru care a redactat primul discurs-program, contribuind şi la întocmirea statutelor ei. Este autorul a numeroase traduceri de lucrări istorice şi al unor scrieri de etică dintre care cea mai importanţă, *L'Honneste Homme...*, inspirată după *Curtezanul* lui Baldasare Castiglione, în acelaşi timp tratat de morală şi manual de politeţe, a cunoscut o vogă deosebită (v. **HONNÊTE HOMME**) (Acad. fr.: 1634.)
Op.: *Des vertus nécessaires à un Prince* (1623); *L'Honneste homme ou l'Art de plaire à la Cour* (1630, reeditat de cinci ori în timpul vieţii lui F.: 1631, 1634, 1636, 1639, 1640). M.S.

FARGUE *Léon-Paul* (1876—1947), poet şi ziarist simbolist, situat la limita suprarealismului*. Legat prin temperament de boema pariziană, copil al Parisului, hoinar petrecînd nopţi întregi în conversaţii fără sfîrşit, F. a fost pentru mulţi poeţi mai tineri un model şi un exemplu, fără să fi aderat la vreo şcoală sau mişcare literară. Prin muzicalitatea sa, prin gustul său pentru o penumbră în care sclipesc imagini rare, prin parfumul de toamnă şi frunze uscate, prin lirismul său fluid, melancolic şi insinuant, poezia lui F. aparţine simbolismului; prin noutatea imaginii, importanţa acordată visului şi simţul unui miraculos modern, se apropie de suprarealism: „Să se sfîrşească o dată cu limba carteziană. Se simte nevoia unui «clişaj» instantaneu al erecţiilor subconştientului, a unei limbi provenind din suculenţa interioară", afirmă el. În proză apare ca un inventator verbal extraordinar, însufleţit de o vervă rabelaisiană impetuoasă.
Op.: *Poèmes* (1905; 1918); *Épaisseurs* (1918); *Banalités* (1930); *D'après Paris* (1932); *Le Piéton de Paris* (1939); *Haute solitude* (1941); *Lanterne magique* (1944); *Poisons* (1946); *Portraits de famille* (1947). Al. D.P.

FARRÈRE *Frédéric Charles* BARGONE, zis **CLAUDE** (1876—1957), romancier, ofiţer de marină. A preluat moştenirea lui Loti*, scriind romane exotice şi poetice, avînd drept cadru în special Indochina (a cărei civilizaţie atrăgea spiritul lui curios şi-i punea probleme de tot felul), Turcia şi Japonia. Într-o fază mai tîrzie a încercat şi satira antiburgheză (*Les Petites Alliées*), dedicîndu-se la bătrîneţe exclusiv istoriei şi studiului chestiunii orientale. (Acad. fr.: 1935.)

Op.: *Fumée d'opium* (1904); *Les Civilisés* (1905); *L'Homme qui assassina* (1907); *Mlle Dax, jeune fille* (1907); *La Bataille* (1911); *Les Petites alliées* (1911); *Les Quatre Dames d'Angora* (1934). Al. D.P.

FATOUVILLE *Anne* MAUDIT DE FATOUVILLE, zis **NOLANT DE** (? — 1715?) autorul puțin cunoscut a vreo 14 comedii de moravuri scrise pentru actorii de la Comédie*-Italienne, anunțînd într-o oarecare măsură piesele lui Lesage* și Beaumarchais*.

Op.: *Arlequin Grapignan ou Arlequin procureur* (1684); *La Banqueroutier* (1687); *Le Marchand dupe* (1688); *La Précaution inutile* (1692). M.S.

FATRAS Le, nume desemnînd două genuri poetice înrudite, însă cultivate în epoci diferite: a) *la Fatrasie* (sec. XIII), specifică nordului Franței. Are formă fixă și este lipsită de orice conținut logic de idei. Alegîndu-și personajele dintre animale, abstracțiuni, fenomene ale naturii sau stări psihice, poetul le pune să săvîrșească acțiuni cu care acestea sînt incompatibile. Din apropierea neobișnuită și nepotrivită între agent și acțiunea pe care trebuie s-o realizeze rezultă absurdul ce caracterizează acest gen de suprarealism* medieval. Scrise numai pentru amuzament, *fatrasies*-ele nu au fost probabil publicate decît după moartea autorilor lor. Din cele 66 păstrate, 11 sînt ale lui Philippe* de Rémi; celelalte 55, mai vechi, sînt adunate într-o culegere anonimă: *Les Fatrasies d'Arras*. b) *le Fatras* gen poetic asemănător celui precedent, cultivat tot în nordul Franței, între secolele XIV-XVII. Forma, tot fixă, este puțin modificată, de asemenea conținutul. Dacă la început, *fatras*-ul se caracterizează prin același suprarealism ca genul *fatrasie*, scrierea intitulată *Le Doctrinal* a lui Baudet Herenc* face distincția între *fatras*-uri imposibile și *fatras*-uri posibile, Herenc fiind autorul ultimelor *fatras*-uri imposibile. După el genul capătă definitiv un conținut rațional. Din cele 64 *fatras*-uri păstrate, 30 par a fi fost scrise pentru a parodia cîntecele populare din epoca respectivă, iar celelalte apar fie în artele poetice ale vremii, fie în *Mystères**, a căror monotonie o întrerup din cînd în cînd. M.S.

FAUCHET *Claude* (1530—1602). Istoriograf al Franței sub Henric IV, F. se face cunoscut prin publicarea lucrării *Antiquités...* în care, pe baza unei metode scrupuloase și cu referiri la surse, studiază istoria galilor și a francilor pînă la anul 840, spulberînd mitul originii troiane a francezilor. Se dovedește un filolog erudit și un deschizător de drumuri pe tărîmul istoriei literare în opera intitulată *Recueil de l'origine...* În partea întîi a acestei lucrări, F. cercetează originile limbii franceze, manifestînd interes și pentru etimologie. Partea a doua este consacrată unor notițe literare tratînd despre 127 de truveri francezi, din opera cărora autorul citează și fragmente. Prin metoda sa scrupuloasă și prin maniera sa de a lucra pornind de la manuscrise, F. este un novator și un precursor al istoricilor literari de mai tîrziu.

Op.: *Recueil de l'origine de la langue et poésie françoise* (1581); *L'Origine des dignités et magistrats de France* (1590); *Antiquités gauloises et françoises* (1579—1602). I.N.

Scanned with OKEN Scanner

FAURE *Élie* (1873—1937), eseist și critic de artă. A judecat și valorificat operele de artă ca reprezentative pentru un moment din viața civilizațiilor (v. *L'Esprit des formes*), influențînd prin aceasta gîndirea estetică a lui Malraux* și René Huyghe. A cercetat de asemenea formarea spiritului modern și sufletul diferitelor națiuni.
Op.: *Histoire de l'art* (1909—1921); *Découverte de l'archipel* (1923); *D'autres terres en vue* (1923); *Montaigne et ses trois premiers-nés* (1926); *L'Esprit des formes* (1927). M.S.

FAURIEL *Claude* (1772—1844), erudit, istoric și critic literar, profesor la Facultatea de litere din Paris, prieten cu d-na de Staël* și cu Schlegel; E. Renan* spunea despre el, că ar fi fost unul dintre oamenii veacului al XIX-lea „care au pus în circulație cel mai mare număr de idei și inaugurat cele mai multe ramuri de învățămînt". Dedicat exclusiv activității didactice, a lăsat, în schimb, relativ puține opere scrise.
Op.: *Chants populaires de la Grèce moderne* (1824—1825); *Histoire de la Gaule méridionale sous la domination des conquérants germains* (1836); *Histoire de la poésie provençale* (post., 1847); *Dante et les origines de la langue et de la littérature italiennes* (post. 1854). M.S.

FAVART *Charles Simon* (1710—1792), director al unor trupe de teatru și, mai tîrziu, unul dintre cei cinci directori ai Operei Comice din Paris, autor de comedii. Fiu al unui plăcintar, el însuși fiind plăcintar, F. își creează o reputație europeană, stabilind prietenii literare și relații întinse în lumea intelectuală franceză și străină; întreține o bogată corespondență cu diverse personalități, un adevărat jurnal, scris într-un stil dinamic și savuros. Este autorul unor comedii cu o intrigă bine construită, ce se disting prin grație și ingeniozitate. Se presupune că soția sa și Voisenon* au colaborat la piesele lui, dar partea care revine fiecăruia este greu de identificat.
Op.: *La Chercheuse d'esprit* (1741); *Les Trois sultanes* (1761); *Annette et Lubin* (1762); *L'Anglais à Bordeaux* (1763); *Les Moissonneurs* (1768). I.N.

FAVRE *Adolphe* (1808—1886), poet, vodevilist și romancier fecund
Op.: *L'Amour d'un ange* (1852); *Le Carrefour de la croix* (1854); *L'œuvre du démon* (1863). M.S.

FAVRE *Antoine*, zis și **FAURE** (1557—1624), magistrat și poet, prieten al Sfîntului Francois* de Sales, cu care a întemeiat, la Annecy, Academia florimontană (1607—1622), grupare de 40 de erudiți locali; tatăl gramaticianului Vaugelas*. A compus o tragedie *(Les Gordians...)* care îl anunță pe Corneille*.
Op.: *Centurie première de sonnets spirituels...* (1595); *Les Gordians et Maximins, ou l'ambition* (1598); *Centurie de quatrains moraux* (1601). I.N.

FAVRE *Lucienne* (n. 1896), scriitoare descoperită de Colette*, autoare de romane a căror acțiune se petrece în Africa de Nord sau în Orient.
Op.: *Bab-el-Oued* (1926); *L'Homme derrière le mur* (1927); *Les Mille et un jours* (1941—1948). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

FAYDIT abatele *Pierre Valentin* (1644—după 1700), călugăr răspopit, spirit răzvrătit și critic, închis la Saint-Lazare în urma publicării tratatului său *Altération...* (1696), apoi surghiunit, din ordinul regelui, în provincia Auvergne, unde a compus lucrarea *Télémacomanie*, violentă și nedreaptă satiră a romanului lui Fénelon* *Les aventures de Télémaque*.

Op.: *Altération du dogme théologique par la philosophie d'Aristote* (1696); *La Télémacomanie ou la censure et critique du roman intitulé „Les Aventures de Télémaque"* (1700). M.S.

FAYE *Jean-Pierre* (n. 1925), poet, romancier și dramaturg. Reprezentant al literaturii experimentale și autor de poeme voit ermetice, F. se consacră în primul rînd căutării unei formule romanești noi, respingînd atît formula balzaciană cît și — în oarecare măsură — cea a Noului roman, preconizînd „dreptul la privirea globală", folosind procedeul intersectării planurilor și al „fotografiei" neretușate.

Op.: *Fleuve renversé* (1959); *La Cassure* (1961); *L'Écluse* (1964); *Analogues* (1964); *Le Récit unique* (1967). M.S.

FÉLIBRIGE Le, mișcare literară provențală, inițiată la 21 mai 1854 în Castelul Font-Ségugne (Comtat) și definitiv constituită la 21 mai 1876 la Avignon de către Mistral* și discipolii săi: Roumanille*, Aubanel*, Mathieu, Tavan, Brunet și Giéra. Scopul F.-ului era apărarea limbii provențale (occitană) precum și reînvierea și propășirea literaturii și tradițiilor din ținuturile unde răsună această limbă. Dirijat de un „capoulié", sprijinit de un consistoriu, F.-ul a publicat, începînd din 1858, *l'Almanach provençal (Armana prouvençau)* și un *Dictionnaire provençal-français* (1878—86.) M.S.

FÉNELON *François* DE SALIGNAC, **DE LA MOTHE-** (1651—1715), prozator și episcop. Viața și opera lui sînt strîns legate de activitatea desfășurată ca prelat — totodată propovăduitor al religiei catolice și apărător al doctrinei quietiste — și ca pedagog. Hirotonisit la 24 de ani, însărcinat de tînăr cu convertirea protestanților și întărirea credinței catolice la noii convertiți, F. este numit în 1689 preceptor al ducelui de Burgundia, moștenitorul tronului, iar în 1695 arhiepiscop de Cambrai. Adept din 1688 al gîndirii quietiste — socotită de majoritatea clerului catolic, în frunte cu Bossuet*, drept o erezie — și admirator al celei care o lansase, d-na Guyon, F. întreprinde o campanie violentă pentru triumful noii doctrine (sprijinită la început de însăși d-na de Maintenon*), publicînd diferite scrieri, epistole și tratate în favoarea ei. Lupta, care mobilizează întreaga Biserică catolică într-o întrecere de broșuri și scrieri pro și contra, este curmată în cele din urmă de intervenția papei (1699) care condamnă oficial quietismul* și lucrările lui F., obligîndu-l la o retractare umilitoare, dînd astfel cîștig de cauză lui Bossuet și partizanilor săi. Principalele lucrări pedagogico-literare ale lui F. au drept scop instruirea elevului său, Delfinul Franței, în arta de a domni (*Télémaque*, prelucrare în spirit modern a *Odiseei* lui Homer, *Dialogues des morts*, *Examen de conscience d'un roi*), fiind în primul rînd expresia unei gîndiri politice îndrăznețe, exprimată de asemenea în scrierile *Lettre à Louis XIV* și *Tables des Chaulnes*, care anunță pe Montesquieu* și Rousseau*, F. combate absolutismul afirmînd necesitatea asocierii națiunii la guvernare,

Scanned with OKEN Scanner

a subordonării puterii regale unor legi și a abolirii tuturor privilegiilor abuzive. Preconizează o eră de pace, dezvoltarea agriculturii și renunțarea la luxul corupător, o „viață sănătoasă" cu „moravuri rustice" potrivită cu „adevăratele necesități ale naturii", realizînd astfel o operă novatoare și, implicit, o satiră severă a regnului tiranic, războinic și fastuos al lui Ludovic XIV. Calitățile de scriitor ale lui F., arta lui de prozator precum și fondul inspirației denotă o perfectă asimilare a culturii elenistice, rezultat al admirației sale pentru gîndirea și literatura antică. Lucrările teoretice privind limba, elocința, poezia, teatrul, istoria etc. *(Lettre à l'Académie, Projet d'enrichir la langue, Projet d'un traité sur la tragédie* etc.*)*, scrise în cadrul polemicii dintre Antici și Moderni (v. QUERELLE DES ANCIENS ET DES MODERNES) o dovedesc cu prisosință, cu toată poziția de modern, asumată de F. Opera lui F., puțin cunoscută pentru că este prea didactică și adesea tributară unor preocupări agresiv religioase, rămîne un document important al literelor epocii de tranziție între gîndirea clasică și dogmatică a veacului al XVII-lea și cea dezbărată de prejudecăți, dinamică, triumfătoare, a veacului al XVIII-lea.

Op.: *Éducation des filles* (1687); *De la véritable et solide piété* (1690); *Lettre à Louis XIV* (1697); *Explication des maximes des Saints sur la vie intérieure* (1697); *Télémaque, Suite du quatrième livre de l'Odyssée d'Homère ou les aventures de Télémaque fils d'Ulysse* (1699); *Dialogues des morts* (1700; 1712); *Tables de Chaulnes* (1711); *Lettre à M. Dacier sur les occupations de l'Académie* (1714); *Dialogues sur l'éloquence en général et sur celle de la chaire en particulier, avec une lettre écrite à l'Académie française* (1714, post., 1716, 1718); *Directions pour la conscience d'un roi* (post. 1747). M.S.

FERRY *Eugène Louis Gabriel* DE BELLEMARE, zis GABRIEL (1809—1852). scriitor, colaborator la „Revue* des Deux Mondes" autor de povestiri și studii de moravuri inspirate din cei șapte ani petrecuți în Mexic.

Op.: *Costal l'Indien* (1852); *Le Coureur des bois* (1853); *Scènes de la vie mexicaine* (1854); *Les Révolutions du Mexique* (1864). M.S.

FESTIN D'ÉSOPE Le (nov. 1903—aug. 1904, 9 numere), revistă literară întemeiată de G. Apollinaire* și A. Salmon* (în care a fost publicată pentru prima oară *l'Enchanteur pourrissant* de G. Apollinaire). Printre colaboratori: Jean Mollet, Jean Sève, A. Jarry*, René Fauchois, Paul Géraldy*. M.S.

FEUILLET *Octave* (1821—1890), dramaturg și romancier, scriitor oficial de prestigiu în timpul celui de-al II-lea Imperiu. Idealist, uneori artificial, refractar realismului și naturalismului, a excelat în prezentarea unui tip de femeiușcă, agitată și capricioasă pe atunci la modă. A încarnat în *Monsieur de Cahors* imoralismul înaltei societăți burgheze. (Acad. fr.: 1862.)

Op.: *Échec et mat* (1846); *Le Pour et le Contre* (1853); *Le Roman d'un jeune homme pauvre* (1858); *Monsieur de Cahors* (1867); *Histoire d'une Parisienne* (1881). M.S.

FÉVAL *Paul-Henri-Corentin* (1817—1887), romancier și dramaturg, autor cu precădere de romane-foiletoane și de aventuri.
Op.: *L'Homme de fer* (1856). *Le Bossu ou le Petit Parisien* (1858); *Le Roi des gueux* (1859); *La Première aventure de Corentin Quimper* (1876). M.S.

FEYDEAU *Ernest* (1821—1873), erudit, poet și romancier. Prieten cu Flaubert*. F. urmează exemplul realist al acestuia, zugrăvind însă cu predilecție scene de dragoste pasională.
Op.: *Fanny* (1858); *Daniel* (1859); *La Comtesse de Châlis* (1867) M.S.

FEYDEAU *Georges* (1862—1921), autor de vodeviluri și comedii. Reușește să se impună printr-o tehnică inegalabilă în construirea unor intrigi complexe, uneori neverosimile, prezentate într-un ritm rapid, excelînd în realizarea de dialoguri hazlii.
Op. : *Tailleur pour dames* (1887); *Champignol malgré lui* (1892); *Un fil à la patte* (1894); *Le Dindon* (1896); *La Dame de chez Maxim* (1899); *Occupe-toi d'Amélie* (1908); *On purge Bébé* (1910). (M.S.

FEYDEAU *Mathieu* (1616—1694), avocat, doctor la Sorbona, jansenist, persecutat pentru convingerile sale, surghiunit și închis în repetate rînduri. Autor al unor *Memorii* compuse după 1677, nepublicate, menționate de Sainte-Beuve* în monumentala sa lucrare *Port-Royal*. M.S.

FICHET *Guillaume* (1433? — după 1472), teolog, profesor și scriitor a cărui operă reprezintă o sinteză între tradiția medievală și spiritul umanist. A avut un rol hotărîtor în formarea primei generații de adevărați umaniști cărora le-a predat logica și teologia de pe poziția realiștilor (v. **QUERELLE DES UNIVERSAUX**), precum și literatura și filozofia antichității. Este fondatorul primei tipografii din Franța (1470). I se datorează o stîngace dar entuziastă *Rhétorique*. A.V.

FIÉVÉE *Joseph* (1767—1839), publicist și scriitor, colaborator la „Mercure* de France", director la „Journal des Débats" în timpul primului imperiu. A scris o operă comică *(Les Rigueurs du cloître)* și cîteva romane apreciate la vremea lor.
Op.: *Les Rigueurs du cloître* (1792); *La Dot de Suzette* (1798); *Frédéric* (1799). M.S.

FIGARO Le (1854—1942; 1944 →), săptămînal satiric de mare circulație actuală, întemeiat de H. de Villemessant (+1879), devenit cotidian după 1866. Monarhist în perioada 1870—1871, evoluează curînd către un republicanism moderat. Este întregit de alte două săptămînale: „Le Figaro littéraire" și „Le Figaro-sélection", acesta din urmă conținînd spicuiri din presă, destinate străinătății precum și de o publicație lunară: „Le Figaro agricole". Apariția lui a fost întreruptă 2 ani în timpul ocupației naziste. M.S.

FILLEAU DE LA CHAISE *Jean* (1631—1693), erudit, partizan al jansenișilor (v. **JANSÉNISME**), a colaborat cu marele Arnauld* și Nicole* la editarea *Cugetărilor* lui Pascal. A publicat, sub pseudonimul **DU BOIS DE LA COUR** un *Discours...*, apreciat în cercurile jansèniste, uneori republicat ca prefață la *Cugetări*.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Discours sur les Pensées de M. Pascal* (1672); *Histoire de Saint-Louis* (2. vol., 1688). M.S.

FLAUBERT *Gustave* (1821—1880), prozator realist. Normand cu aspect de viking, fiu de medic, student diletant la facultatea de drept, atras de literatura romantică la modă, F. reușește în preajma anului 1842 să pătrundă în cercurile *Muzei franceze** și ale *Cenaclului**, și să se împrietenească cu Hugo*, hotărît să urmeze pilda noilor săi prieteni, să devină scriitor. O boală nervoasă pune însă capăt existenței sale mondene. Obligat să ducă un trai liniștit și supravegheat, F. se retrage la proprietatea lui de la Croisset, lîngă Rouen, unde viața i se va confunda cu cea a romanelor sale. Cîteva călătorii în Orient, o mare iubire platonică pentru Élise Schlésinger, soția unui om de afaceri (v. personajul Marie Arnoux din *l'Éducation sentimentale*), legătură furtunoasă, timp de zece ani cu scriitoarea Louise Colet*, prietenia cu Maxime Du Camp* și Louis Bouilhet*, devotata tutelă literară pe care o exercită asupra tînărului Maupassant*, procesul dezlănțuit de apariția romanului *Doamna Bovary* sînt singurele evenimente mai deosebite din tihna amară a cenobitului de la Croisset.

Romantic prin temperament, F. a fost tentat adesea de unele teme istorice și exotice (v. *La Tentation de Saint Antoine*, *Smarh*, *Hérodias*, *Salammbô*). A izbutit totuși, printr-o îndîrjită disciplinare a naturii sale să creeze, potrivit concepțiilor sale estetice, o operă realistă, transpunere obiectivă a vieții și lumii în creația artistică. Mediul medical al copilăriei îi inoculează credința în determinismul fiziologic și-l îndeamnă să aplice investigației psihologice metoda științelor biologice, bazată pe observarea obiectivă, amănunțită, a fenomenelor. Astfel, în concepția lui, scriitorul are nevoie de o documentare sîrguincioasă, neostenită, de o anchetă obligatorie asupra mediului și epocii în care se desfășoară viața personajelor sale, accidentalul urmînd a fi înlăturat în folosul adevărului universal. În consecință, F. va studia nenumărate tratate medicale pentru descrierea otrăvirii Emmei Bovary, sau a efectelor foamei asupra mercenarilor încercuiți (v. *Salammbô*), va cerceta tratate de istorie și va vizita Tunisia pentru a învia atmosfera vechii Cartagine a lui Hamilcar Barca, va reconstitui din documente viața Parisului dintre 1840 și 1851 (v. *L'Éducation sentimentale*). Observarea sufletelor omenești, a zbuciumului intim al personajelor, trebuie făcută imparțial, obiectiv: „Artistul trebuie să ticluiască astfel lucrurile încît posteritatea să creadă că el nici nu a trăit". Reacțiile sufletești ale personajelor vor fi deci explicate prin manifestările și actele lor, la rîndul lor condiționate de acțiunea conjugată a eredității, mediului și împrejurărilor. Rezultat al unei zugrăviri imparțiale, obiective, romanul transmite totuși o morală, dar implicită și pe care cititorul este dator s-o descopere singur: „Dacă cititorul nu extrage din carte morala ce trebuie să afle într-însa, asta înseamnă că cititorul este un imbecil ori cartea falsă". Și totuși, în ciuda obiectivității, vehement reclamate, F. nu se poate împiedica să nu-și exprime atitudinea față de realitatea zugrăvită: vezi, de pildă, satira necruțătoare a prostiei burgheze (personajul Homais din *Madame Bovary* și romanul *Bouvard et Pécuchet*). Dar scopul artei este — gîndește F. — în primul rînd crearea frumosului; scriitorul va trebui deci, plecînd

de la adevăr, să tindă către *frumos*, iar acesta va rezulta din acordul desăvîrșit realizat între formă și gîndire: „cu cît expresia se apropie mai mult de gîndire, cu cît cuvîntul aderă mai bine la aceasta, cu atît este mai frumos". Nu există subiecte frumoase prin ele însele; orice subiect poate deveni *frumos* prin magia și puritatea stilului, obținute printr-o muncă titanică, depusă asupra fiecărei fraze. Temele majore ale lui F. sînt prostia burgheză și ratarea individului în societatea contemporană lui, discordanța dintre ideal și realitate, concentrate toate în romanul *Madame Bovary*. Personajul principal al acestei opere, în același timp cel mai desăvîrșit al creației flaubertiene, este Emma Bovary (despre care autorul spunea: „Emma Bovary sînt eu însumi)", prototipul individului înzestrat cu calități obișnuite, care caută să se smulgă printr-un sistem de iluzii din ce în ce mai nerealizabile din mediocritatea înconjurătoare. Sfîrșește prin a fi strivit de această mediocritate și de inconsistența propriului sistem de iluzii. Destinul Emmei Bovary este asemănător din multe puncte de vedere cu cel al lui Don Quijotte, iar atitudinea față de realitate a acestui personaj a dat naștere conceptului de *bovarism* prin care se exprimă opoziția neputincioasă a individului — dornic să evadeze din condiția reală și compensîndu-și insatisfacția prin proiectarea propriei personalități într-o condiție ideală — față de angrenajul unei societăți pe care o respinge și care la rîndul ei îl respinge. Același bovarism caracterizează pe Frédéric Moreau (eroul principal din *L'Éducation sentimentale*) și, prezentat la modul caricatural, pe Bouvard și Pécuchet. Romane ale unor destine individuale, totodată ample fresce ale vieții de provincie *(Mme Bovary, Un Cœur simple)* și pariziene *(L'Éducation sentimentale)* contemporane lui F., operele marelui scriitor au constituit o pildă pentru aproape toți romancierii realiști care i-au urmat.

Op.: *Mémoires d'un fou* (1838); *Smarh* (1839); *Novembre* (1840); *La Tentation de Saint-Antoine* (1849; 1874); *Madame Bovary* (1856, 1857); *Salammbô* (1862); *L'Éducation sentimentale* (1869); *Trois Contes: Un Cœur simple, La Légende de Saint Julien L'Hospitalier, Hérodias* (1877); *Bouvard et Pécuchet* (post. 1881); *Correspondance* (post. 1887—1893).

M.S.

FLÉCHIER *Valentin-Esprit* (1632—1710), predicator, profesor de retorică la Narbonne, apoi lector al Delfinului (1661), la sfîrșitul vieții episcop de Nîmes. În 1665 asistă la ședințele „Les Grands Jours" din Auvergne (tribunale însărcinate cu înăbușirea și pedepsirea revoltelor și abuzurilor din Auvergne) și relatează evenimentale trăite în foarte prețioase *Memorii*. Este primit la Hôtel de Rambouillet* și participă la viața mondenă de la Curte. Pronunță *Discursuri funebre*, în special unul la moartea lui Turenne, foarte apreciate de nobilii de la Curte, asemuite chiar cu cele rostite de Bossuet*, care se impun prin armonia și cadența unei limbi rafinate. (Acad. fr.: 1673.)

Op.: *Mandements et Lettres pastorales* (post. 1826); *Mémoires sur les Grands Jours d'Auvergne* (post. 1844).

M.S.

FLEG *Edmond* FLEGENHEIMER, zis **EDMOND** (1874—1964), poet și romancier. Întreaga sa operă gravitează în jurul mesajului pe

care Israelul și civilizația sa l-au adus și-l aduc încă lumii. Opera lui poetică de căpetenie, apărută în șapte cărți succesive, cu titluri diferite între 1913 și 1948 în coloanele publicației lui Ch. Péguy*, „Cahiers de la quinzaine", a fost reeditată în 1954 într-un singur volum, sub titlul: *Écoute, Israël.* Romanele lui, precum și lucrările lui doctrinale, se impun prin ceea ce Fr. Mauriac* numește „vocația lor de reconciliere". Tot F. a fost acela care a compus libretul operei *Oedipe* de G. Enescu.

Op.: *Le Juif du Pape* (1925); *L'Enfant prophète* (1926); *Moïse* (1928); *Pourquoi je suis juif* (1928); *Salomon* (1930); *Vers le monde qui vient* (1960). Al.D.P.

FLERS *Marie-Joseph Louis Camille Robert* PELLEVÉ DE LE MOTTE-ANGO, *marchiz* DE, zis **ROBERT** DE (1872—1927), dramaturg, ginerele lui V. Sardou*. A scris nuvele, apoi însemnări de călătorie, în sfîrșit, în colaborare cu Arman de Caillavet, și, după moartea acestuia (1915), cu Francis de Croisset*, comedii ușoare, vodeviluri și piese-bufe care au cunoscut un mare succes. Este de asemenea autor (împreună cu Croisset) al operetei *Ciboulette* (muzică de Reynaldo Hahn). (Acad. fr.: 1920.)

Op.: *Le Roi* (1908); *Le Bois sacré* (1910); *L'Habit vert* (1912); *Monsieur Bretonneau* (1914); *Les Vignes du Seigneur* (1923); *Les Nouveaux Messieurs* (1925). Al.D.P.

FLEURET *Fernand* (1884—1943), prozator, poet tradiționalist urmînd exemplul libertinilor* preclasici, prieten din tinerețe cu Apollinaire*, autor de poeme satirice și macaronice.

Op.: *Friperies* (1907); *Falourdin* (1916); *Épîtres plaisantes* (1924). M.S.

FLEURIOT *Zénaïde* (1829—1890), scriitoare, autoare de romane sentimentale și moralizatoare pentru fete tinere și copii. A scris numeroase comedii și proverbe pentru tineret, reunite sub titlul *Théâtre chez soi.*

Op.: *Sans beauté* (1862); *Le Petit Chef de famille* (1874); *Théâtre chez soi* (1873); *La Petite Duchesse* (1876). M.S.

FLEURY *Claude* (1640—1723), avocat, apoi preot, prieten cu Bossuet* și Fénelon*, preceptor în mai multe familii princiare. Este autorul unor importante lucrări de pedagogie, jurisprudență, și teologie. (Acad. fr.: 1696.)

Op.: *L'Histoire du droit français* (1674); *Traité des études* (1686); *L'Histoire ecclésiastique* (20 vol., 1691—1720). M.S.

FLOIRE ET BLANCHEFLOR (sec. XII), roman idilic tratînd tema banală a nenumăratelor peripeții prin care trec, înainte de a se căsători, doi tineri îndrăgostiți, de religie și stare socială diferite, temă reluată cu mai multă artă în *Aucassin et Nicolette**. A.V.

FLORIAN *Jean-Pierre* CLARIS DE (1755—1794). Acest nepot îndepărtat al lui Voltaire* a moștenit ceva atît din spiritul de zeflemea al patriarhului de la Ferney cît și din atmosfera de lirism și romanesc care răzbătea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Ispitit deopotrivă de teatru, poezie și roman, F. a izbutit cu adevărat numai în fabulă, fără a se înălța însă pe culmile atinse de La Fontaine*. Fabulele sale se disting prin ironie, spirit,

Scanned with OKEN Scanner

o nuanță de scepticism și printr-o morală optimistă. Este de asemenea autorul unor comedii grațioase și vesele. Mai puțin izbutite sînt romanele pastorale, *Galatée* și *Estelle* (inspirate după *Daphnis et Chloé*, după poemul *Les Bergeries* al lui Racan* și mai ales după opera elvețianului Gessner); în aceste romane idilice ca ton și atmosferă, totul este artificial și convențional. F. nu a reușit nici în romanul istoric *Numa Pompilius*, palidă imitație a lui *Télémaque* de Fénelon. (Acad. fr.: 1788.)

Op.: *Les Deux billets* (1779); *Le Baiser* (1780); *Jeannot et Colin* (1780); *Le Bon ménage* (1782); *Galatée* (1783); *La Bonne mère* (1785); *Numa Pompilius* (1786); *Estelle et Némorin* (1788); *Le Bon père* (1790); *Gonzalve de Cordoue* (1791); *Fables* (1792). I.N.

FOIGNY *Gabriel* **DE** (1630—1692), călugăr răspopit, autorul unei ciudate călătorii imaginare: *La Terre Australe connue: C'est-à-dire la description de ce pays inconnu jusqu'ici, de ses moeurs et de ses coutumes* (1676) — povestire utopică înrudită cu celebrele lucrări ale lui Thomas Morus și Campanella, în care își concretizează idealul de egalitate între oameni și ura împotriva religiilor existente, afirmîndu-și, abia mascat, ateismul. M.S.

FOIRE THÉÂTRE DE LA v. **THÉÂTRE DE LA FOIRE**

FOLLAIN *Jean* (1903—1971), poet, colaborator la revistele „Europe"* și „Cahiers* du Sud". Realizează o poezie picturală a obiectelor, care devin tot atîtea semne sub puterea evocatoare a amintirii. Se înscrie, alături de F. Ponge*, pe aceeași linie a poeților, care, determinînd o fenomenologie lirică, dornici să surprindă invizibilul prin descrierea vizibilului, se apropie de investigațiile Noului roman. A primit în 1970, Marele premiu de poezie al Academiei* franceze.

Op.: *L'Épicerie d'enfance* (1938); *Ici-bas* (1941); *Exister* (1947); *Chef-lieu* (1950); *Territoires* (1953); *Appareil de la terre* (1960); *Espace d'instants* (1971). Al.D.P.

FOLQUET DE MARSEILLE (1160?—1231), trubadur, apoi episcop al orașului Toulouse și conducător al represiunilor împotriva Albigenzilor (v. *Troubadours*). Scrise în prima perioadă a vieții, poeziile sale tratează într-un stil rece și arid tema iubirii. A fost citat de Petrarca în *Triumful Iubirii* (cîntul III). A.V.

FOMBEURE *Maurice* (n. 1906), poet al fanteziei și al inspirației directe și naturale, într-un moment în care poezia franceză se voia dificilă, ermetică; romancier și eseist. „Poezia a devenit prea dificilă, scria el, în 1930, în revista «Jeunesse»*, a sosit momentul să o dezbărăm de toate capcanele ei [...] ar trebui să dăm poeziei o nouă feciorie". Influențat de Apollinaire*, de Max Jacob* și chiar de Saint-Amant* (despre care a scris un studiu), F. rămîne un poet parizian încărcat de nostalgia ținutului natal (Poitou), respectuos față de legile naturale dar gustînd fantasticul și cocaseriile.

Op.: *La Rivière aux oies* (1932); *Soldat* (1935); *Les Moulins de la parole* (1936); *A dos d'oiseau* (1942); *Aux créneaux de la pluie* (1946); *Saint-Amant* (1947); *Les Godillots sont*

Scanned with OKEN Scanner

lourds (1948); *Les Étoiles brûlées* (1950); *Sous les tambours du ciel* (1959); *Quel et le coeur?* (1968). Al.D.P.

FONDANE *Benjamin* (1898—1944), numele francez al poetului român de inspirație tradiționalistă, **BENJAMIN FUNDOIANU** (v. versurile *Priveliști*), stabilit la Paris cu mult înainte de cel de-al doilea război mondial, mort în lagărul nazist de la Auschwitz unde fusese deportat. Poemele sale din perioada pariziană cîntă lumea modernă, contradicțiile, angoasele și patimile ei. Paralel cu activitatea de poet a dus o activitatea de filozof existențialist (v. *La Conscience...*) și de critic literar *(Rimbaud...)*.
Op.: *Ulysse* (1933); *Rimbaud le Voyou* (1934); *La Conscience heureuse* (1936); *Titanic* (1937); *Exode* (1940). M.S.

FONTAINAS *André* (1865—1948), poet simbolist de origine belgiană, stabilit la Paris în 1888, colaborator la revistele „La Plume"* și „Mercure* de France".
Op.: *Crépuscules* (1897); *Vie d'Edgar Poe* (1919); *Lumières sensibles* (1927); *Mes souvenirs du symbolisme* (1929); *Confession d'un poète* (1936). M.S.

FONTAINE *Charles* (1514—1570?), poet, partizan al lui Marot*, pe care l-a apărat împotriva lui Sagon*, primind cu rezerve inovațiile poeților Pleiadei*. Ca poet platonician și-a apărat convingerile în *La Contr'amye de court*, protestînd împotriva poemului *L'Amie de court* al lui La Borderie*. În poeziile sale (elegii, epigrame, epistole etc.), se dovedește un artist arhaizant dar nu lipsit de stil, farmec și grație.
Op.: *La Contr'amye de court* (1543); *Ruisseaux de Fontaine* (1555). I.N.

FONTAINE *Nicolas* (1625—1709), jansenist cucernic și modest, prieten și colaborator al d-lui de Sacy*, autor al unor *Memorii* prețuite de erudiți — *Mémoires pour servir à l'histoire de Port-Royal* (Utrecht, 1736) — și redactor al celebrului *Entretien de Pascal avec M. de Sacy* despre Epictet și Montaigne (v. **PASCAL**). M.S.

FONTANES *Louis* **DE** (1757—1821), poet influențat de Young, și critic literar. A întemeiat, împreună cu La Harpe*, „Le Mercure* de France" și a publicat numeroase studii de critică literară, între altele despre Chateaubriand*, care-și făcea pe atunci debuturile, contribuind substanțial la lansarea lui.
Op.: *La Forêt de Navarre* (1778); *Le Poème séculaire sur la Fédération de 1790* (1790). M.S.

FONTANEY *Antoine* (1803-1837), poet romantic minor, din cenaclul lui Nodier*, l'*Arsenal*.
Op.: *Ballades, mélodies et poésies diverses* (1829); *Scènes de la vie castillane et andalouse* (1835); *Journal intime* (post. 1925). M.S.

FONTENELLE *Bernard* **LE BOVIER DE** (1657—1757), filozof raționalist și scriitor, colaborator din 1677 la „Le Mercure* galant", precursor al enciclopediștilor. Nepot al fraților Pierre și Thomas Corneille*, personalitate bine cunoscută atît în cercurile mondene și în saloanele aristocrației (de altfel satirizat pentru obiceiurile

lui mondene de La Bruyère* în *Les Caractères*, sub numele de *Cydias*) cît și în cafenelele literare ale epocii, a exercitat, prin lucrările și activitatea sa o mare influență novatoare în gîndirea epocii: a creat, prin asocierea literaturii cu știința (v. *Entretiens sur la pluralité...*), o nouă formă de expresie literară, ridicînd în același timp curiozitatea științifică la rangul de calitate indispensabilă oricărui om de litere, dezbărînd totodată știința și învățătura de noțiunile corolare de plictiseală, gravitate și dificultate; a introdus filozofia în cadrul conversațiilor de salon, făcînd-o plăcută, atrăgătoare, și pregătind astfel calea filozofului francez din secolul al XVIII-lea; a impus, prin raționalismul său militant, spiritul critic, independența de judecată și conceptul demnității gîndirii individuale drept valori noi, de preț (v. în *Histoire des oracles*, celebrul episod al *Dintelui de Aur*, demascare a lipsei de fundament științific al superstițiilor și prilej de afirmare a îndoielii în metafizică). Partizan al Modernilor în cadrul vestitei *Querelle* des Anciens...* (dar consecvent apărător al unchiului său P. Corneille, căruia îi aduce neîncetat laude și pe care încearcă să-l imite, compunînd tragedii neizbutite), spirit îndrăzneț și polemic, F. este înainte de toate un agitator de idei, un campion al raționalismului cu caracter experimental, dublat însă de un epicurean zîmbitor și senin. (Acad. fr.: 1691.)

Op.: *Description de l'empire de la poésie* (1678); *Aspar* (1680); *Dialogue des morts* (1683); *Le Jugement de Pluton* (1684); *De l'Origine des fables* (1684); *Lettres galantes du chevalier d'Her* (1685); *Éloge de M. Corneille* (1685); *Entretiens sur la pluralité des mondes* (1686); *Histoire des oracles* (1687); *Discours sur l'églogue* (1687); *Digression sur les Anciens et les Modernes* (1688); *Brutus* (1690); *Parallèle de Corneille et de Racine* (1693); *Histoire de l'Académie royale des sciences* (1702, 1708); *Éloges des académiciens de l'Académie royale des sciences morts depuis l'an* 1699 (1708, 1719); *Géométrie de l'infini* (1727); *Réflexions sur la poétique* (1742); *Vie de P. Corneille avec l'histoire du théâtre français jusqu'à lui* (1742); *Théorie des tourbillons cartésiens* (1752). M.S.

FORCADEL *Étienne* (1534—1573). Profesor de drept la Toulouse și poet bucolic în stilul lui Teocrit.

Op.: *Le Chant des seraines avec plusieurs compositions nouvelles* (1548); *Oeuvres poétiques* (1579). I.N.

FORGUES *Paul-Émile* **DAURAND** (1813—1883), ziarist (cunoscut și sub pseudonimul **OLD NICK**), traducător din literaturile engleză și americană, și prozator. L-a revelat în Franța pe E.Poe și a tradus printre altele cîteva romane de Ch. Brontë și *Coliba Unchiului Tom* de Beecher Stowe. A fost însărcinat de Lamennais* să publice manuscrisele pe care le lăsase la moartea sa, dar nu și-a îndeplinit misiunea decît parțial. M.S.

FORNERET *Xavier* (1809—1884), poet ignorat în timpul vieții, precursor al suprarealismului*, autor de drame și alte lucrări în care predomină nota de umor negru și sarcasm.

Op.: *Sans titre, par un homme noir, blanc de visage* (1838); *Encore un an de sans titre* (1839); *Pièce de pièces* (1840); *Temps perdu* (1840); *Lignes rimées* (1853); *Caressa* (1858); *Ombres de poésies* (1860). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

FORT *Paul* (1872—1960), poet, dramaturg și memorialist, ales *Prinț al poeților* * în 1912 după Léon Dierx*, fondator al revistei „Vers et Prose* (1905—1914). A debutat la Paris în plină atmosferă simbolistă, întemeind în 1890 *Le Théâtre d'Art*, opus scenei de la Théâtre-Libre*, și devenit curînd, sub direcția lui Lugné-Poë, *Le Théâtre de l'Oeuvre*, unde au fost reprezentate dramele sale istorice precum și cele simboliste ale lui Maeterlinck*. A publicat între 1896 și 1922 peste 30 de volume de *Balade franceze*, republicate ulterior de Flammarion în 17 volume (1922—1958). Aceste balade, simple și populare, scrise într-o proză ritmată, cadențată, se inspiră din folclorul național, din eposul național și din viața cotidiană. De valoare poetică redusă, au pătruns totuși în cercuri largi, multe dintre ele intrînd în repertoriul șansonetiștilor celebri.
Op.: *Ballades françaises* (17 vol., 1896—1922); *Louis XI, curieux homme* (1922); *Ysabeau* (1924); *Mes Mémoires (toute la vie d'un poète*: 1892—1941) (1944). Al.D.P.

FOUCHER *Paul* (1810—1875), scriitor romantic minor, critic dramatic și ziarist, cumnat cu V. Hugo*, cu care a colaborat la drama *Amy Robsart*, 1828.
Op.: *Yseult Raimbaud* (1834); *Entre cour et jardin* (1870). M.Si.

FOUCHET *Max-Pol* (n. 1913), poet și eseist stabilit cu părinții, lui în Algeria, cînd avea 10 ani. S-a făcut cunoscut prin editarea la Alger, a revistei „Fontaine" (1939) la care au colaborat în timpul războiului toți scriitorii care au luat atitudine împotriva cotropitorului nazist și a doctrinei sale rasiste. Stabilit la Paris din 1948, F. a jucat un rol principal la radioteleviziune (emisiunile *Terre des arts* și *Lecture pour tous*) și a întreprins numeroase călătorii în America de Sud și Africa. Opera lui poetică este relativ redusă și puțin originală.
Op.: *Simples sans vertu* (1937); *Vent profond* (1938); *Les limites de l'amour* (1942); *Les Peuples nus* (1953); *Terres indiennes* (1955); *Portugal des voiles* (1959); *Demeure le secret.* (1961). Al.D.P.

FOUGÈRE *Jean* (n. 1914), prozator moralist și umorist, denunțînd prin intermediarul unor personaje „inadaptate" absurdităților lumii contemporane.
Op.: *Un Cadeau utile* (1954); *La Cour des Miracles* (1955); *La Vie de château* (1960); *Les Petits Messieurs* (1963). M.S.

FOURIER *Charles* (1772—1837), socialist utopic, critic al orînduirii capitaliste, al racilelor și contradicțiilor ei. Convins de faptul că, în societatea capitalistă, avuția, adunată la un pol al societății, generează sărăcia și mizeria la celălalt pol al societății, F. a elaborat ideea dezvoltării sociale în trepte: „civilizației" (orînduirii capitaliste) trebuie să-i urmeze orînduirea „societară", sau „armonia societară", care va înlătura toate contradicțiile societății capitaliste și în care va exista o concordanță între interesele individuale și cele colective. Celula de bază a noii societăți — care va trebui să corespundă „naturii umane" — era considerată de el *falanga*. Ca și ceilalți socialiști utopici, F. nu a înțeles rolul istoric al proletariatului și necesitatea revoluției politice, închipuindu-și că trecerea la socialism putea fi înfăptuită în mod pașnic

nic graţie ajutorului şi generozităţii celor avuţi. (Acad. fr.: 1826.)
Op.: *Théorie des quatre mouvements et des destinées générales* (1808); *Nouveau Monde industriel et sociétaire* (1820, reeditat în 1841 sub titlul: *Théorie de l'unité universelle*). M.S.

FOURNIER *Marc* (1818—1879), ziarist şi dramaturg, autor de drame populare cu efecte ieftine, director al teatrului de la Porte Saint-Martin unde au fost reprezentate dramele lui C. Delavigne*, V. Hugo* şi Dumas*tatăl.
Op.: *Madame de Tencin* (1846); *Les Libertés de Genève* (1848); *Les Nuits de la Seine* (1853). M.S.

FRAIGNEAU *André* (n. 1907), romancier şi eseist diletant, refuzînd angajarea, ostil existenţialismului şi realismului militant, ataşat stilului clasic şi spiritului mediteranean. Excelează în realizarea de jurnale-memorii apocrife.
Op.: *Fortune virile* (1944); *Jean Cocteau par lui-même* (1957). M.S.

FRANCE *Anatole-François* THIBAULT, zis **ANATOLE** (1844—1924), poet şi romancier. Născut la Paris, fiu de librar-bibliofil, elev la colegiul iezuit Stanislas, A.F. studiază filozofia şi obţine în 1876 un post de bibliotecar la Senat. Îşi face debuturile literare ca poet parnasian *(Poèmes dorés)*; se impune ca prozator în 1881 cu romanul *Le Crime de Sylvestre Bonnard* urmat, la intervale regulate, de numeroase alte volume reflectînd acelaşi diletantism uşor, acelaşi scepticism indulgent şi uneori plin de compătimire pentru slăbiciunile omeneşti, pentru neîncetata străduanie a oamenilor de a cuceri fericirea pămîntească *(La Rôtisserie de la reine Pédauque, Le Jardin d'Épicure)*, acelaşi anticlericalism burghez nedezmînţit *(Thaïs)*. Publică articole de critică literară impresionistă, străbătută de o ironie subtilă şi de un umanism indulgent *(La Vie littéraire)* — articole publicate în ziarul „Le Temps" între 1888 şi 1893. Duce, la acea epocă, o existenţă de diletant rafinat, colecţionînd obiecte rare şi curioase şi cărţi vechi în ediţii de bibliofilie; se dovedeşte a fi un estet de bună calitate dar şi un fiu spiritual al Luminilor, un discipol mai senin al lui Voltaire*. După 1896 participă, alături de É. Zola*, la lupta pentru apărarea şi reabilitarea lui Dreyfus, făcîndu-se ecoul pasionat, irascibil şi violent al evenimentelor politice şi sociale contemporane, militînd din ce în ce mai înverşunat împotriva nedreptăţii sociale şi pentru separarea Bisericii de Stat. Crede în progresul social, în ciuda viziunilor pesimiste din *L'Île des Pingouins* — unde civilizaţii monstruoase distruse de forţe anarhiste sînt înlocuite fără încetare de civilizaţii tot atît de monstruoase — şi aderă în 1921 la Partidul Comunist Francez. Opera şi gîndirea lui A.F. evoluează deci de la o căutare a frumuseţii descriptive şi reci, trecînd printr-o atitudine de scepticism ironic şi blajin (întruchipată în personajul Jérôme Coignard), de toleranţă zîmbitoare, la o poziţie conştientă şi militantă, de luptă în numele adevărului şi dreptăţii împotriva ipocriziei clericale, a făţărniciei burgheze şi a oprimării sociale (v. *Histoire contemporaine*, în care apare M. Bergeret, un tip de intelectual inteligent şi sceptic, *alter-*

Scanned with OKEN Scanner

ego-ul autorului său, și *Crainquebille*). Folosește un stil de o mare perfecțiune, ce se înscrie în cea mai bună tradiție a secolului al XVIII-lea, utilizînd resursele ironiei și ale erudiției, mlădierile expresive ale sintaxei și un rafinament puțin desuet dar de calitate. (Acad. fr.: 1897; Premiul Nobel: 1921.)

Op.: *Poèmes dorés* (1873); *Le Crime de Sylvestre Bonnard* (1881); *Le Livre de mon ami* (1885); *Thaïs* (1891); *La Vie littéraire* (4 vol. 1893); *Les Opinions de Jérôme Coignard* (1893); *La Rôtisserie de la Reine Pédauque* (1893); *Le Jardin d'Épicure* (1894); *Le Lys rouge* (1894); *L'Histoire contemporaine* (4. vol., 1897—1901); *L'Affaire Crainquebille* (1901); *L'Île des pingouins* (1908); *Les Dieux ont soif* (1912); *Le Petit Pierre* (1918); *La Vie en fleur* (1922). M.S.

FRANC-NOHAIN *Maurice Étienne* **LEGRAND**, zis (1873—1934). Avocat de profesiune, **F.-N.** s-a făcut cunoscut ca poet fantezist și plin de vervă prin numeroase culegeri de versuri, satire la adresa burgheziei provinciale *(Flûtes, Dimanches en famille)*. Este autorul unor fabule, piese de teatru *(La Grenouille et le Capucin)* și al unui roman *Couci-Couça*.

Op.: *Flûtes* (1898); *Les Chansons des trains et des gares* (1899); *La Nouvelle Cuisinière bourgeoise* (1900); *Le Dimanche en famille* (1902); *Le Kiosque à musique* (1922); *Fables* (1921, 1927, 1931, 1933, 1936); *Couci-Couça* (1923) *Guide du bon sens* (1932). M.S.

FRANÇOIS DE SALES *sfîntul* (1567—1622), teolog și umanist, orator și prozator, episcop de Geneva (cu reședința la Annecy) din 1602, canonizat în 1665. În calitatea sa de prelat catolic a luptat cu fapta, vorba și scrisul împotriva calvinismului, folosind drept arme principale blîndețea și persuasiunea, și participînd la mișcarea de renaștere spirituală a catolicismului legată de Contra-Reformă. Scrierea lui cea mai cunoscută, al cărei succes nu s-a dezmințit nici pînă azi în rîndurile catolicilor practicanți este *Introduction à la vie dévote*, — demonstrație a necesității de a duce o viață dominantă, pînă în cele mai neînsemnate acte, de o dragoste adîncă pentru Dumnezeu, breviar al regulilor de comportament pentru a atinge devoțiunea perfectă, reguli diferențiate însă după existența personală a fiecăruia, adică după apartenența socială. *Introduction* ... apare deci ca o tentativă de conciliere a credinței creștine ce propovăduiește egalitatea oamenilor în fața lui Dumnezeu și a inegalității sociale ce stabilește între oameni diferențe nejustificate dar cu atît mai mari. Predicînd umilința, resemnarea și blîndețea, chiar și în fața nedreptății, stabilind comportamente diferite în funcție de clasa căreia îi aparții, **F. DE S.** deschidea calea compromisurilor, cu prisosință bătută ulterior de iezuiți, creînd unul dintre fundamentele teoretice ale moralei atît de vehement combătută de Pascal* între 1656 și 1657 prin *Provincialele* sale.

Op.: *Défense de l'étendard de la Sainte Croix* (1600); *Introduction à la vie dévote (1608); Traité de l'amour de Dieu* (1616). M.S.

FRAPIÉ *Léon* (1863—1949), romancier realist, celebru prin romanul *La Maternelle*, evocare amară a vieții într-o grădiniță de copii săraci.
Op.: *La Maternelle* (1904, Premiul Goncourt); *La Boîte aux gosses* (1907); *Les Contes de la Maternelle* (1910, 1919); *La Reine de Cœur* (1936). M.S.

FRÉDÉGAIRE, prezumptivul autor al continuării scrierii lui Grégoire de Tours* *Historia Francorum*, pe care o duce din 591 până în 642. Legenda originii troiene a francilor pomenită de el este reluată de Ronsard* în epopeea sa *La Franciade*. A.V.

FRÉNAUD *André* (n. 1907), poet încercînd o descifrare a lumii în funcție de subiectivitatea poetului și o explorare a omului pornind, naturalist, de la împrejurările vieții acestuia. Poezia lui F. apare ca o aventură metafizică și solitară a cărei „dramă se confundă cu cea a Totului și a tuturor", într-o formă oscilînd între versul tradițional, versul liber și proza.
Op.: *Les Rois Mages* (1943; 1966); *Vache bleue dans une ville* (1944); *Ancienne mémoire* (1960); *Il n'y a pas de paradis* (1962); *La Sainte Face* (1968). M.S.

FRÉRON *Élie-Catherine* (1718?—1776). Publicist și critic literar, cunoscut mai ales în urma nedreptelor atacuri pe care Voltaire* le-a dezlănțuit împotriva lui. Colaborează la revista „Observations sur quelques écrits modernes", condusă de abatele Desfontaines. Apoi încearcă să întemeieze și să lanseze periodicele „Lettres de la Comtesse" (1745), „Lettres sur quelques écrits de ce temps" (1749), curînd desființate de cenzură, și, în cele din urmă, întemeiază, la 3 februarie 1754, „L'Année littéraire" (1754—1790) care i-a supraviețuit sub direcția fiului său Louis-Stanislas. Deși înzestrat cu simț critic și cu măsură, F., erudit și om de vastă cultură, a păcătuit prin ostilitatea cu care a întîmpinat noile idei ale secolului său, rămînînd părtaș al tradiției în literatură și în gîndire și intolerant față de *Enciclopedie* și partizanii ei.
Op.: *Histoire de Marie Stuart* (1742); *Ode sur la bataille de Fontenoy* (1745); *Histoire de l'empire d'Allemagne* (1771). I.N.

FROISSART *Jean* (1333 sau 1337-după 1400), poet și cronicar. Și-a petrecut aproape întreaga viață în anturajul marilor seniori alături de care a călătorit vreme îndelungată. Activitatea lui poetică cuprinde scrieri narative sau didactice puternic influențate de concepția iubirii „curtenești" (v. **COURTOISIE**), numeroase poezii lirice aparținînd îndeosebi genului scurt cu formă fixă (balade, rondouri, *virelais**, *lais**, *pastourelles**), și un roman arthurian (v. **ROMANS BRETONS**) — *Meliador* — lungă și monotonă povestire a aventurilor cavalerului cu același nume pornit să cucerească iubirea prințesei scoțiene Hermondine. F. este în primul rînd autorul unei simple cronici a războaielor vest-europene dintre 1327 și 1400, operă documentată dar părtinitoare, scrisă de pe poziții vădit aristocratice. În primele cărți ale operei sale este anglofil; după 1390, cînd părăsește Anglia, își schimbă însă opiniile devenind net filofrancez. Talentul său de povestitor se dezvăluie însă aici în toată plenitudinea; este un pictor desăvîrșit care face să reînvie strălucirea civilizației feudale, spectaculo-

zitatea bătăliilor și eroismul — inutil dar magnific — al unor personaje istorice.

Op.: *L'Espinette amoureuse*; *Le Trettié amoureux à la loenge dou joli mois de May*; *Le Débat dou cheval et dou levrier*; *Le Dit dou Florin*; *Plaidoierie de la Rose et de la Violette*; *Meliador* (înainte de 1388); *Les Chroniques de France, d'Engleterre et des païs voisins* (înainte de 1387); *Chronique de Flandre* (pentru anii 1378—1387). A.V.

FROMENTIN *Eugène* (1820—1876), pictor orientalist, scriitor și critic de artă. Este autorul unor volume plăcute evocînd anii petrecuți în Algeria, și al cîtorva lucrări valoroase de critică artistică, scrise în urma călătoriilor sale în Belgia și Olanda *(Les Maîtres d'autrefois)*. Capodopera lui rămîne însă clasicul *Dominique*, roman al amintirii, în care F. retrăiește o idilă din tinerețe îmbrăcînd-o într-o haină străvezie de ficțiune. Roman personal, confesiune sinceră, purtătoarea unui mesaj moral, condamnare a himerelor romantice: fericirea înseamnă cunoașterea temeinică a vieții privită senin, cu simplitate și bun simț. Povestea lui Dominique și a verișoarei lui, Madeleine, este povestea unei iubiri pătimașe, învinsă de voința și forța morală corneliană a celor doi eroi. Este întrețesută de destăinuiri sentimentale șoptite, străbătută de un viu și gingaș sentiment al naturii, se impune prin acuitatea senzațiilor descrise, prin tonul de veracitate pasionată al povestirii și analizelor, prin frumusețea morală a personajelor. Totodată idealist, romantic și clasic, *Dominique* este expresia perfectă a unei personalități complexe și atrăgătoare și nu poate fi încadrat într-o școală anumită sau într-un anumit curent literar.

Op.: *Visites artistiques* (1852); *Simples pélerinages* (1856); *Un été dans le Sahara* (1856); *Une Année dans le Sahel* (1858); *Dominique* (1862); *Les Maîtres d'autrefois* (1876). M.S.

FURETIÈRE *Antoine* (1619—1688), scriitor realist, opus curentului prețios, romancier, pamfletar și lexicograf. Avocat, procuror fiscal, apoi abate de Chalivoy și prior de Pruines, prieten cu Boileau*, Racine*, La Fontaine* și Molière*, F. s-a impus în lumea literelor prin publicarea unor *Fabule* și *Satire* precum și a lucrării burlești și satirice *Le Voyage de Mercure*, izbutită șarjă împotriva oamenilor de litere, pedanților, avocaților și oamenilor de finanțe ai vremii. Publică în 1666 *Le Roman bourgeois*, capodopera sa, operă realistă și satirică de descriere a moravurilor burgheze și, în același timp, reacție împotriva romanelor artificiale la modă (intitulată sugestiv: *anti-roman*). Fapt nou și original în istoria literelor, eroii lui F. sînt mici-burghezi plați și convenționali trăind meschin în cartierul din jurul banalei piețe Maubert din Paris. Viața lor se desfășoară lin, lipsită de orice aventură, sub semnul a două tendințe opuse: tradiționalismul rigid și dorința de a se conforma cu orice preț modei, bine surprinse de autor. Toți sînt ridicoli și puțini la minte, vulgari și morocănoși, opusul perfect al eroilor romanești ai d-rei de Scudéry* sau ai lui d'Urfé.* F. i-a întîlnit în viața de toate zilele (s-a afirmat de pildă că Charroselles reprezintă pe Charles Sorel* și că înfumurata Collantine ar fi marchiza de Cressé, modelul folosit și de

Racine* pentru realizarea contesei de Pimbesche din *Les Plaideurs*) sau din operele prietenilor săi iluştri (Javotte seamănă cu Agnés din *L'École des femmes* de Molière, iar Bedout cu Chrysale din *Les Femmes savantes* sau cu Gorgibus din *Les Précieuses ridicules*). *Le Roman bourgeois* nu s-a bucurat de un mare succes în momentul apariţiei, în ciuda calităţilor sale realiste şi satirice indiscutabile, fiind o operă greoi construită, pedantă, monotonă şi plictisitoare, azi reabilitată pentru interesul documentar pe care-l reprezintă: descrierea veridică şi minuţioasă, lipsită de orice complezenţă, a unui ungher social din Parisul Marelui Secol. Numele lui F. mai este legat de redactarea unui *Dicţionar universal* care urma să apară înaintea celui elaborat cu mare încetineală de Academie. Acuzat de a fi folosit munca colectivă a academicienilor, izgonit din sînul Academiei, chemat în faţa tribunalelor, F. şi-a apărat vehement opera, afirmîndu-şi desăvîrşita onestitate de lexicograf prin pamflete colerice şi epigrame grosolane. Moartea scriitorului a curmat judecarea procesului. *Dicţionarul* (care a cunoscut ulterior un binemeritat succes) a apărut postum în Olanda cu o prefaţă de P. Bayle*. Figură combativă a veacului al XVII-lea, adversar necruţător al preţiozităţii şi artificialităţii, F. trebuie considerat drept unul dintre pionierii realismului în proză. (Acad. fr.: 1662.)

Op.: *Poésies diverses* (1655); *Nouvelle allégorique ou Histoire des derniers troubles arrivez au Royaume d'Èloquence* (1658); *Le Voyage de Mercure* (1659); *Le Roman bourgeois* (1666); Pamflete: *Plan et Dessein allégorique et tragico-burlesque intitulé Les Couches de L'Académie* (1687); *Factum pour Messire Antoine Furetière, abbé de Chalivoy, contre quelques-uns de l'Académie Française* (1688); *Second et Troisième Factum* (1688); *Dictionnaire universel contenant généralement tous les mots français tant vieux que modernes et les termes des sciences et des arts* (post. 1690). M.S.

FUTURISME, mişcare literară şi estetică de avangardă, întemeiată de poetul italian F.T. Marinetti prin violentul său manifest în limba franceză publicat la 20 februarie 1909 în „Le Figaro"*. F., mişcare explozivă, influenţată de elanul vital al lui Bergson*, de filozofia virilă a lui Nietzsche şi de teoriile despre violenţă ale lui Sorel, reprezintă exaltarea agresivă a vieţii moderne, a maşinilor, a vitezei, a războiului, în dauna civilizaţiei trecutului care se cere, iconoclast, cu desăvîrşire distrusă. Poeţii futurişti creează opere cu totul dezbărate de formele tradiţionale, afişînd dispreţ faţă de sintaxă, cerînd imaginaţiei şi cuvintelor o totală libertate, deschizînd astfel calea dadaismului*, suprarealismului* şi celorlalte mişcări de avangardă. M.S.

g

GABORIAU *Émile* (1832—1873), întemeietorul romanului polițist francez. Creatorul tipurilor de polițist: M. Lecoq (strămoș al lui Sherlock Holmes) și de detectiv amator: *Le père Tabaret.*
Op.: *L'Affaire Lerouge* (1866); *Le Crime d'Orcival* (1867); *Monsieur Lecoq* (1869); *La Corde au cou* (1873). M.S.

GABORY *Georges* (n. 1899), poet fantezist (v. **FANTAISISTES**), autorul unui volum de poeme intitulat: *Poésies pour Dames seules* (1922). M.S.

GACE BRULÉ (1160 sau 1165-după 1213), truver originar din provincia Champagne, format în anturajul contesei Marie de Champagne. Cele aproximativ 60 de poeme rămase de la el (*Chansons**, *jeux-partis**, *débats**) tratează, cu excepția a două dintre ele, tema iubirii. Bun cunoscător al doctrinei „dragostei perfecte" (v. **COURTOISIE**), G.B. consideră iubirea ca o pasiune irezistibilă, fatală, și de aceea greu de satisfăcut, care chinuiește sufletul cu dorințe imposibil de îndeplinit. Excelent versificator și bun muzician este autorul unei poezii cu caracter abstract dar nu obscur, de o factură oarecum monotonă, dar de o reală noblețe. A.V.

GACE DE LA BUIGNE (sec. XIV), scriitor de origine normandă. A scris *Le roman des deduis* (1359—1377), lung poem alegoric ce prezintă lupta între Virtuți și Vicii, urmată de o dezbatere între *Amour d'oiseaux* și *Amour de chiens*, personaje care susțin, primul superioritatea vînătorii cu șoimi și al doilea aceea a vînătorii cu cîini. Lucrarea reia subiectul tratat de Henri* de Ferrières în ale sale *Livres du roy Modus et de la royne Ratio*, și servește drept model poemului *Débat de deux dames sur le passe temps de la chasse des chiens et oyseaulx* al lui Guillaume Crétin*. A.V.

GAGUIN *Robert* (1433—1501), unul dintre ultimii scriitori medievali și totodată unul dintre primii umaniști francezi, prieten cu G. Fichet*, Erasmus, Pico della Mirandola. Este autorul cîtorva poezii inspirate de diverse evenimente contemporane precum și al unei judicioase dar sumare istorii generale a Franței.
Op.: *De Arti Metrificandi* (1473); *Le Débat du laboureur, du prestre et du gendarme* (1480); *Le Passe-temps d'Oysiveté* (1489); *Compendium de origine et gestis Francorum* (1495); *Epistolae et Orationes* (1497). A.V.

CAILLARDET *Frédéric* (1808—1882), avocat și scriitor, fondatorul la New York al ziarului francez „Courier des États-Unis", colaborator, după 1848, al ziarului parizian „La Presse". Este autorul unei drame, *La Tour de Nesle* (1832; 1861), rescrisă în întregime de Dumas*-tatăl (din îndemnul directorului teatrului de la Porte Saint-Martin, Félix Harel) și reprezentată în 1832 cu mare succes, sub singura iscălitură a lui Dumas. După 1861,

Scanned with OKEN Scanner

însă, în urma unui proces intentat de G. lui Dumas, piesa este jucată sub numele celor doi autori. M.S.

GAI SAVOIR (**GAÏ SABER**), expresie provenţală, folosită de trubadurii medievali pentru a denumi concepţia lor, totodată realistă şi idealistă, despre viaţa amoroasă. A.V.

GALLAND *Pierre* (1510—1559), savant latinist, profesor de elocvenţă latină la Collège* de France (1545—1559). A participat — cu *Pro schola Parisiensi contra novam Academiam P. Rami oratio* (1551) — la violenta polemică în favoarea aristotelismului care l-a opus colegului său Ramus*, fervent platonician, polemică în care a fost înfrînt şi de care îşi bate joc Rabelais* în *Le Quart Livre*. I.N.

GALOPIN *Arnould* (1865—1934), navigator şi romancier. A cultivat romanul psihologic, ştiinţific şi de aventuri, evocînd cu predilecţie viaţa marinarilor din secolul al XVII-lea sau contemporani.
Op.: *Le docteur Oméga* (1910); *Kénavo* (1925); *Mathurin Le Clech* (1927); *Le Bacille* (1928); *La Dangereuse découverte du Professeur Frog* (1930); *Le Tour du monde de deux gosses* (1931—1932). M.S.

GALTIER-BOISSIÈRE *Jean* (1891 — 1966), romancier şi polemist. Autor de romane şi cronici evocînd cu vervă truculentă şi umor viaţa din tranşee a soldaţilor din primul război mondial, precum şi viaţa pariziană din anii imediat următori. Îşi datorează celebritatea mai ales întemeierii şi animării, în 1915, pe front, a revistei „Le Crapouillot“*. Scrierile lui relative la cel de-al doilea război mondial dovedesc aceeaşi vervă satirică neînduplecată, acelaşi umor nesecat.
Op.: *En rase campagne* (1917); *Un hiver à Sanches* (1917); *Coin de la riflette* (1912); *La Bonne vie* (1927); *Mémoires d'un Parisien* (1960—1963). Al. D.P.

GAMARRA *Pierre* (n. 1919), scriitor şi publicist comunist, poet legat de viaţa oamenilor, descriind în operele sale existenţa aspră a maselor populare franceze, viaţa grea a ţăranilor şi învăţătorilor din Languedoc. În ultima vreme a scris romane şi povestiri pentru copii şi tineret; este redactor-şef la revista „Europe“*.
Op.: *Essai pour une malédiction* (1944); *La Maison du feu* (1947); *Les Enfants au pain noir* (1950); *Le Maître d'école*; (1961) *La Femme de Simon* (1961). Al.D.P.

GANDILLOT *Léon* (1862—1912), renumit autor de vodeviluri de un comic irezistibil.
Op.: *Les Femmes collantes* (1886); *La Tortue* (1896); *Vers l'amour* (1905). M.S.

GANDON *Yves* (n. 1899), romancier, poet fantezist şi liric şi critic literar. Opera lui romanescă se întemeiază atît pe datele istoriei trecutului cît şi pe observarea realităţii sociale înconjurătoare. Cu vădită aplecare către insolit, fantastic şi anticipare a viitorului (*v. Après les hommes*). Dibaci în parodiere, a dat un volum de pastişe ale diferitelor stiluri (*Mascarades littéraires*) şi, continuînd studiile astfel începute, un volum de analiză a stilului

cîtorva contemporani de seamă: *Le Démon du style*. Călător neostenit, a lăsat reportaje de înaltă clasă.

Op.: *Mascarades littéraires* (1930); *Le Blason de la mélancolie* (1933); *Le Démon du style* (1938); *Prières de la dernière nuit* (1943); *Petite suite d'été* (1957); *À la recherche de l'Éden* (1962); *Après les hommes* (1964). Al.D.P.

GANZO *Robert* (n. 1898), poet venezuelan, de expresie franceză. Creează o operă modernă, neoclasică, pe linia tradiției lui Mallarmé* și Valéry* publicată în 1956 sub titlul: *Oeuvre poétique*. Al.D.P.

GARÇON *Maurice* (1889—1967), avocat, eseist, și istoric, specializat în studiul literaturii diabolice, al proceselor de vrăjitorie și al biografiei personajelor misterioase. (Acad. fr.: 1946.)

Op.: *Le Diable* (1926); *La Vie exécrable de Guillemette Babin, sorcière* (1930); *Magdeleine de la Croix, abbesse diabolique* (1939). M.S.

GARENCIÈRES *Jean* DE (către 1371—1415?), poet, autorul a 50 de poeme lirice (balade, rondouri, *complaintes**), care cîntă iubirea într-o manieră elegantă și agreabilă, dar lipsită de profunzime și sinceritate. A contribuit la formarea lui Charles* d'Orléans. A.V.

GARIN DE MONGLANE (LA GESTE DE): v. **CHANSONS DE GESTE**

GARNIER *Robert* (1534—1590), poet dramatic care, în timpul vieții sale, s-a bucurat de o mare faimă, fiind considerat, „podoaba teatrului francez". G. a dat scenei șase tragedii inspirate din Seneca, din istoria romană și mitologia greacă, o tragicomedie cu accente de dramă romantică *(Bradamante)*, al cărei subiect este luat din *Orlando Furioso* al lui Ariosto, și o ultimă tragedie inspirată din istoria poporului evreu, *Les Juives*, opera sa capitală. Are meritul de a fi creat un stil tragic străbătut de retorism și accente morale dar și de un oarecare lirism spontan pe care tragedia secolului următor nu-l va cunoaște. Prin dialog și tiradele viguroase, îl prefigurează pe Corneille*, iar prin subiectul tratat în ultima sa tragedie, îl anunță pe Racine*.

Op.: *Porcie, épouse de Brutus* (1568); *Hippolyte, fils de Thésée* (1573); *Cornélie, épouse de Pompée* (1574); *Marc Antoine* (1578); *La Troade ou la destruction de Troie* (1579); *Antigone* (1580); *Bradamante* (1582); *Sédécie ou les Juives* (1583). I.N.

GARY *Romain* (n. 1914), romancier și diplomat de origine rusă. Operele sale, vaste fresce cosmopolite, prezintă eroi îndrăzneți, anticonformiști și protestatari, a căror luptă individuală ia uneori forma unei sfidări aruncate societății, unui univers în care ei nu știu, de cele mai multe ori, să distingă între valorile adevărate și cele false.

Op.: *Éducation européenne* (1945, Premiul Criticii); *Tulipe* (1946); *Les Racines du ciel* (1956, Premiul Goncourt); *Lady L.* (1963); *La Danse de Gengis Cohn* (1967); *La Tête coupable* (1968). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

GASCAR *Pierre* FOURNIER, zis **PIERRE** (n. 1916), romancier, nuvelist, ziarist și dramaturg existențialist. Martor lucid al vremii sale, a scris pagini cutremurătoare despre lagărele de concentrare pe care le-a cunoscut ca prizonier în timpul războiului *(Les Bêtes, Les Temps des morts)*, pagini aspre despre viața adolescenților nevoiași, zguduiți fizic și moral în epoca tumultuoasă de dinainte de război, în sfîrșit reportaje pătrunzătoare, înțelepte, urmare a călătoriilor sale prin Asia.

Op.: *Le Visage clos* (1951); *Les Bêtes* (1953, Premiul Criticii); *Le Temps des morts* (1953, Premiul Goncourt); *Chine ouverte* (1955); *L'Herbe des rues, Voyage chez les vivants* (1958); *Le Fugitif* (1961); *Les Charmes* (1965); *Histoire de la captivité du Français en Allemagne* (1967). Al.D.P.

GASQUET *Joachim* (1873—1921) poet liric, neoclasic, fidel Eladei și latinității, adept al doctrinei lui Ch. Maurras*.

Op.: *L'Arbre et les vents* (1901); *Dionysos* (1904); *Les Hymnes* (1918); *Les Chants de la forêt* (1920); *Il y a une volupté de la douleur* (1921); *Bûcher secret* (1921); *Omphale* (1921). M.S.

GASSENDI *Pierre* GASSEND zis *abatele* (1592—1655), filozof epicurian și materialist, fizician, matematician și astronom, hirotonisit în 1617; profesor de filozofie și teologie la Aix, apoi, după refuzul său de a-l instrui pe tînărul rege Ludovic XIV, profesor de matematică la *Collège* de France* (1645). G. întreține relații permanente și strînse cu spiritele luminate ale epocii: Kepler, Hobbes, Mersenne* și mai ales Galileu, fiind înconjurat de un mare număr de discipoli și admiratori. Combate gîndirea aristoteliciană și pe Descartes* (împotriva căruia publică lucrarea *Disquisitio metaphysica*, 1644), opunîndu-se, de pe poziția empirismului, a senzualismului și a concepției atomiste a lui Epicur, îmbrățișată de el, teoriei carteziene a ideilor înnăscute și distincției între trup și suflet făcută de Descartes.

Op.: *Exercitationes paradoxicae adversus Aristotelaeos* (1624); *Disquisitio metaphysica* (1644); *Manuel de la philosophie d'Épicure* (1659). M.S.

GASTON III *Conte* DE FOIX, zis **PHOEBUS** (?—1391), autorul unei ample și originale cărți de vînătoare *(La Chasse)*. Deși provensal, G. și-a redactat lucrarea într-o excelentă limbă franceză. A.V.

GAUCELM FAIDIT (1150? — după 1202), trubadur din provincia Limousin, autorul unei opere bogate și rafinate *(chansons, jeux-partis*, tensons*)* a cărei temă centrală este iubirea. Cel mai cunoscut dintre poemele sale este un *planh** inspirat de moartea regelui Richard* Inimă de Leu. A.V.

GAUCHET *Claude* 1540?—1620), prelat și poet, amator de poezie și muzică și autor de poezii profane și sacre de valoare mediocră.

Op.: *Le Plaisir des champs* (1583); *Cantiques spirituels* (1609). I.N.

GAUTIER D'ARRAS (sec. XII), contemporanul și rivalul lui Chrétien* de Troyes, autor de romane cavalerești dintre care *Eracle*, bazat pe elemente de inspirație orientală, pare a reflecta legăturile

reale dintre Ludovic VII și fosta sa soție — Aliénor d'Aquitaine — — pe care tocmai o repudiase. Reluînd într-un stil agreabil tema deja tratată de Marie* de France în *Le Lai d'Eliduc*, autorul povestește în *Ille et Galeron* întîmplările prin care trece un bărbat cu două soții.

Op.: *Eracle* (1164); *Ille et Galeron*. A.V.

GAUTIER *de Coincy* (1177 sau 1178—1236), poet liric și moralist, autorul uneia dintre cele mai cunoscute culegeri de *Miracles** datorate cultului Fecioarei Maria. Poemele sale morale satirizează diverse categorii sociale ale epocii (cavaleri, avocați, medici, călugări și preoți) și nu-l cruță nici pe papă. A.V.

GAUTIER-GARGUILLE HUGUES QUÉRU sau GUÉRU DE FLÉCHELLES, zis (1573?—?), celebru actor comic și șansonetist din trupa de la Hôtel* de Bourgogne. Interpreta de preferință rolurile de bătrîn ridicol sau de soț încornorat. Autor de cîntece adesea licențioase adaptate după folclorul normand, gascon și parizian, publicate în 1632, apoi în 1634 și 1643. M.S.

GAUTIER *Judith Louise* (1850—1917), scriitoare, fiica lui Théophile Gautier*, soția, pentru scurtă vreme, lui Catulle Mendès*, iubita lui Richard Wagner. A făcut parte dintre membrii fondatori ai Academiei Goncourt* (1896) și a publicat romane și drame exotice, memorii interesante, traduceri și adaptări după poeți chinezi și japonezi.

Op.: *Le Livre de Jade* (poeme chinezești adaptate, publ. sub pseud. JUDITH WALTER 1867); *Le Vieux de la montagne* (1893); *Les Parfums de la pagode* (1919); *La Tunique merveilleuse* (1899); *Le Collier des jours* (1902). M.S.

GAUTIER *Théophile* (1811—1872), scriitor romantic, făuritorul doctrinei artei pentru artă. Ucenic pictor în tinerețe, adept înflăcărat al romantismului* și discipol entuziast al lui V. Hugo* (pe care-l sprijină în ziua bătăliei lui *Hernani*, 1830), G. întemeiază prin 1830 *Le petit Cénacle* de tineri romantici frenetici: *Les Jeune*-France* (C. Nanteuil*, P. Borel* etc., evocați de el zîmbitor și ironic în culegerea de povestiri *Les Jeune-France*) și publică poeme pitorești, fantastice și romantico-macabre (*Albertus*, *La Comédie de la Mort*). Rămîne însă un adept al frumuseții plastice greco-latine și respinge, după 1832, noua orientare utilitară, socială, politică sau morală, dată artei de scriitorii romantici, ca Hugo*, Lamartine*, sau Vigny*, devenind curînd animatorul unei noi teorii, a *artei pentru artă*. Arta, susține el, este, prin însăși natura ei, dezinteresată, independentă de orice scop utilitar, căci: „tot ce este folositor este urît"; ea trebuie să rămînă pură, nepătată de intenții morale sau politice, să evite sentimentalismul, înlocuind emoțiile prin senzații și impresii. Poetul, scriitorul au un singur țel: crearea, printr-o luptă de fiece clipă a Frumosului veșnic, ideal: „opera va fi cu atît mai frumoasă cu cît se va naște din dificultăți învinse". De unde grija extremă acordată formei unui poem, tehnicii realizării lui, metrului, ritmului, rimei etc. în detrimentul ideilor. G. și-a tradus teoriile în operă: poemele din volumul *Émaux et Camées* se impun prin desăvîrșirea formei lor, îndelung cizelată, prin frumusețea lor

picturală, rece și impersonală. Bijuterii stranii, strălucitoare, lipsite de viață și armonie, care deschid calea poeziei plastice, olimpian-impasibilă a *Parnasse**-ului, dar pe drept uitate de posteritate. Adevăratul G. trăiește azi prin încîntătoarele lui amintiri din epoca de glorie a romantismului, vioaie, vesele, ironice, antrenante, prin romanul lui de capă și spadă *Le Capitaine Fracassé*, prin *Mademoiselle de Maupin*, satiră a ipocriziei burgheze filistine, sau prin arheologicul *Roman de la Momie* ce reînvie atmosfera străvechiului Egipt al Faraonilor.

Op.: *Albertus* (1833); *Les Jeune-France* (1833); *Mademoiselle de Maupin* (1835—36); *Poésies diverses* (1838); *Émaux et Camées* (1852); *Le Roman de la Momie* (1858); *Le Capitaine Fracasse* (1863); *Histoire du romantisme* (1874). M.S.

GAVAULT *Paul* (1867—1951), dramaturg, autor de vodeviluri de un comic incontestabil; director al Teatrului „Odéon" (1914—1921).

Op.: *Le Papa de Francine* (1896); *La Petite chocolatière* (1909); *Ma tante d'Honfleur* (1914). M.S.

GAY *Sophie* **MICHAULT DE LAVALETTE**, măritată (1776—1852), scriitoare cunoscută în cercurile literare romantice, apărătoare a d-nei de Staël* (1802), autoare de romane, reflectînd moravurile vremii sale, precum și de cîteva comedii și romanțe.

Op.: *Laure d'Estell* (1802, publ. sub pseudonimul **Mme LIOTIER**); *Léonie de Montbreuses* (1813); *Anatole* (1815); *Les Malheurs d'un amant heureux* (1818—1823); *La Duchesse de Châteauroux* (1834). M.S.

GAZETTE La (1631—1914), primul jurnal tipărit, din Franța, și, poate, din Europa, hebdomadar întemeiat de Théophraste Renaudot* cu încuviințarea lui Richelieu. Organ oficial al monarhiei, **LA G.** a publicat în coloanele sale articole semnate de Richelieu ca și relatări ale operațiilor militare dintre 1631 și 1642 ale lui Ludovic XIII redactate de însuși regele. Începînd din 1762 apare bisăptămînal, sub numele de „Gazette de France"; devine cotidian cu numele de „Gazette nationale de France" în 1792. Este prost văzut în timpul Imperiului, regalist sub Restaurație și legitimist sub regimurile următoare. Își încetează apariția în 1914, după trei secole de existență. M.S.

GAZETTE LITTÉRAIRE DE L'EUROPE La (1764—1766), revistă literară întemeiată și condusă de abatele Arnaud și de Suard*. Publică opere originale inedite, traduceri și dări de seamă asupra ultimelor noutăți literare. M.S.

GEFFROY *Gustave* (1855—1926), romancier naturalist, critic de artă apologet al impresioniștilor și ziarist. (Acad. Goncourt: 1896.)

Op.: *Notes d'un journaliste* (1887); *La Vie artistique* (1892—1903); *L'Enfermé* (1893); *Daumier* (1901); *L'Apprentie* (1904); *Herminie Gilquin* (1907); *Claude Monet* (1924). M.S.

GENET *Jean* (n. 1910), romancier, poet și dramaturg. Își datorează renumele vieții scandaloase pe care a dus-o (de pungaș și pederast) studiului ostentativ pe care i l-a consacrat J.-P. Sartre*

(Saint-Genet, comédien et martyr) și strălucirii stilului său: „victoria mea este verbală, o datorez somptuozității termenilor", spune scriitorul. G. reprezintă un caz de revoltă spirituală asemănătoare celei demonstrate de un Sade*, un Rimbaud*, un Lautréamont*; face, ca și Rousseau*, dar cu mai mult cinism, din viața lui, din slăbiciunile, visurile, obsesiile și revoltele sale, materia operelor sale, într-o căutare și deificare desperată a răului, care nu este însă decît o fațetă a căutării căii binelui. În teatru integrează obsesiile sale personale, sentimentul său de singurătate și părăsire, zugrăvirii și criticii realității contemporane, punînd în discuție probleme sociale majore ca de pildă rasismul *(Les Nègres)*, revoluția *(Le Balcon)*, războiul *(Les Paravents)*. Piesele sale nu sînt axate în jurul unei intrigi bine definite; le lipsește o structură fixă, coerența sau veridicitatea socială: sînt proiectarea unor lumi interioare, cu gîndire pre-logică străbătută de angoasa izolării și a incomunicabilității într-un limbaj devenit incantație mai curînd decît comunicare și prin aceasta pot fi atașate teatrului absurdului.

Op.: *Le Condamné à mort* (1942); *Les Bonnes* (1947); *Notre-Dame-des-Fleurs* (1948); *Journal du voleur* (1949); *Haute Surveillance* (1949); *Miracle de la rose* (1951); *Les Nègres* (1958); *Le Balcon* (1959); *Les Paravents* (1965). M.S.

GENEVOIX *Maurice* (n. 1890), romancier și eseist. Pregătit pentru cariera universitară, G. a cunoscut aventura războiului (zugrăvit de el în culori sobre: *Ceux de quatorze*), care i-a determinat schimbarea destinului și îmbrățișarea carierei de scriitor. A fixat imaginea ținutului natal (Nivernais și Sologne) în romane în care omul, în contact cu natura sălbatică, cu misterul pădurilor și bălților, urmărește vînatul, fiind la rîndul său urmărit și hăituit *(Raboliot)*, și din care se degajă o poezie sălbatică dominată de simțul auzului și de cel tactil (*v. La Dernière Harde*). Călătoriile lui în America și Africa îi inspiră pagini fermecătoare de eseuri-reportaje. (Acad. fr.: 1946.)

Op.: *Ceux de quatorze* (*Sous Verdun*, 1916; *Nuits de guerre*, 1917; *Au seuil des guitounes*, 1918; *La Boue*, 1921); *Raboliot* (1925, *Premiul Goncourt*); *Le Dernière Harde* (1938); *Afrique blanche et noire* (1949); *Fatou Cissé* (1954); *Le Roman de Renard* (1958); *Derrière les Collines* (1964); *Histoire du Beau-François* (1965); *Tendre bestiaire* (1969). Al.D.P.

GENLIS *Madeleine-Félicité* DUCREST DE SAINT-AUBIN, contesă DE (1746—1830). Scriitoare; doamnă de onoare a ducesei de Chartres și educatoare a viitorului rege Louis-Philippe și a altor vlăstare ale casei de Orléans, pentru care a scris romane și comedii destinate să contribuie la eficiența sistemului ei pedagogic. Sub Imperiu a publicat și romane istorice.

Op.: *Théâtre d'éducation à l'usage des jeunes personnes* (1771—1780); *Adèle et Théodore* (1782); *Les Veillées du château* (1784), *Conseils sur l'éducation du Dauphin* (1790); *Les Leçons d'une gouvernante* (1791); *Les Petits Émigrés* (1798); *Mademoiselle de Clermont* (1802); *La Duchesse de la Vallière* (1804); *Madame de Maintenon* (1806); *Le Siège de la Ro-*

chelle (1808); *Mémoires inedits sur le XVIIIe siècle et sur la Révolution* (1825). I.N.

GENNARI *Geneviève* (n. 1920), romancieră și eseistă. Analistă pătrunzătoare a sufletului feminin, **G. G.** evocă în romanele sale fete tinere și femei în luptă cu dragostea, îmbinînd cercetarea psihologiei lor cu zugrăvirea mediului burghez în care trăiesc. Ultimele sale scrieri, însă, vădesc o aplecare către onirism fantastic și literatura de anticipare.
Op.: *Les Cousines Müller* (1949); *Les Nostalgiques* (1953); *Journal d'une bourgeoise* (1959); *Nouvelles du temps et de l'espace* (1965). Al.D.P.

GENS DE LETTRES *Société des*, asociație de apărare a situației materiale și morale a scriitorilor, înființată în 1838 de Louis Desnoyers,* după ideile lansate de Balzac*, în *Lettre aux écrivains du XIXe siècle* („Revue de Paris", 1 nov. 1834). M.S.

GEOFFRIN *Marie-Thérèse* ROCHET **DOAMNA** (1699—1777), soția unui burghez înstărit și ignorant, „regina salonului" din secolul al XVIII-lea. În salonul ei din strada Saint-Honoré (1749—1777), vestit peste hotarele Franței (**D-NA G.** fiind în corespondență cu Ecaterina a II-a a Rusiei și cu Stanislas Poniatowski, viitorul rege al Poloniei, care a primit-o cu fast la Varșovia, 1766), se strîngeau în fiecare luni artiștii reputați ai Parisului (Falconet, Boucher, Le Tour, Horace Vernet, Van Loo) iar în fiecare miercuri literații și filozofii francezi și străini printre care Montesquieu*, Marivaux*, Grimm*, Morellet* d'Holbach*, Helvétius*, abatele Galiani, Horace Walpole, Gibbon sau David Hume. Subiectele dezbătute la aceste întruniri erau dintre cele mai îndrăznețe, stăpîna casei fiind favorabilă ideilor noi și susținîndu-i cu subvenții bănești pe enciclopediști și pe filozofii lipsiți de resurse materiale. I.N.

GEOFFROI DE MONMOUTH (către 1100—către 1155), ecleziast englez, erudit scriitor de expresie latină, autor al unei destul de fanteziste *Istorii a regilor Britaniei (Historia regum Britanniae)* care povestește, printre altele, faptele vitejești ale regelui Arthur și profețiile lui Merlin, constituind una din sursele romanelor Mesei Rotunde (v. **ROMANS DE LA TABLE RONDE**). A.V.

GÉRALDY *Paul* **LE FÉVRE**, zis **PAUL** (n. 1885), poet și dramaturg, autor de comedii zîmbitoare în stilul lui Marivaux*. Este cunoscut mai ales prin culegerea de poezii *Toi et Moi*, dialog amoros și sentimental care i-a cucerit favoarea păturilor mai largi ale publicului, nereceptive la îndrăznelile poeziei noi.
Op.: *Toi et Moi* (1913); *Les Noces d'argent* (1917); *Aimer* (1921); *Le Prélude* (1923); *Vous et moi* (1960); *Trois Comédies sentimentales* (1961). Al.D.P.

GERBERON *Gabriel* (1628—1711), erudit jansenist, autor a numeroase opere de teologie, al unei prețioase ediții a operelor Sfîntului Anselm și al unei istorii a jansenismului: *Histoire générale du jansénisme*, 3 vol., 1700). M.S.

GERBERT DE MONTREUIL (sec. XIII), poet, autorul de Troyes, nuări a lui *Parceval*, ultimul roman al lui Chrétien* unei cont-

Scanned with OKEN Scanner

precum și al unui roman înrudit — prin tema comună a „rămășagului“ — cu *Guillaume de Dole* al lui Jean* Renart.
Op.: *Le Roman de la Violette* (către 1229); *Parceval.* A.V.

GERSON *Jean* (1363—1429), teolog și pedagog, unul dintre precursorii umanismului renascentist francez, care a combătut deopotrivă excesele nominalismului (v. **QUERELLE DES UNIVERSAUX**) și ale scolasticii ca și pe cele ale misticismului. Redactate mai întîi în latină, numeroasele sale lucrări, destinate păturilor largi, vizau restabilirea unui înțelept echilibru între credință și rațiune. Au fost fie traduse, fie completate de alte scrieri în limba franceză.
Op.: *Opusculum tripartitum de praeceptis decalogi, de confessione et de arte moriendi; La montaigne de contemplation; La Mendicité spirituelle; La Médecine de l'âme; L'ABC des simples gens;* o *Vision* împotriva operei *Le Roman de la Rose.* A.V.

GESTE DES LOHERAINS LA v. **CHANSONS DE GESTE**

GHELDERODE *Michel* **DE** v. **DE GHELDERODE MICHEL**

GHÉON *Henri Léon* **VANGEON**, zis **HENRI** (1875—1944), poet, dramaturg și romancier de inspirație catolică, mistică. A colaborat la revista „Mercure* de France“ cu poezii influențate de moda simbolistă, a participat la întemeierea revistei „Nouvelle* Revue française“, a realizat vreo 40 de piese inspirate adesea din teme religioase împrumutate vechilor Mistere* medievale și recurgînd la alegorie.
Op.: *Chansons d'aube* (1897); *Le Consolateur* (1899); *Le Pain* (1912); *Témoignage d'un converti* (1919); *Le Pauvre sous l'escalier* (1921); *Judith* (1937); *La Jambe noire* (1941); *Dramaturges d'hier et de demain* (1944, 1963). Al. D.P.

GHIL *René* (1862—1925), poet și teoretician al poeziei „științifice“. Simbolist la începuturile lui, **G.** și-a făurit în cele din urmă o concepție singulară, spiritualistă și mesianică, a poeziei, nu foarte convingător realizată.
Op.: *Dire du mieux, Dire des sangs, Dire de la loi* (1899—1925); *La Tradition de la poésie scientifique* (1919); *Les Dates et les œuvres* (1923). M.S.

GIDE *André* (1869—1951), prozator, eseist și dramaturg. Și-a scandalizat sau uluit contemporanii în timpul vieții prin opera diversă și contradictorie, apărîndu-i lui Cocteau* ca o „fraudă vie“. Este socotit azi un umanist care și-a croit un drum greu și anevoios spre un cult al omului, înfrîngîndu-și treptat rămășițele unei educații burgheze și religioase precum și acel individualism exacerbat, care era, de altminteri al întregii sale generații. Născut la Paris dintr-un tată protestant, originar din Uzès, și o mamă catolică din Normandia, **G.** a întruchipat de la naștere un veșnic conflict între două religii și două concepții de viață opuse. Tatăl lui, profesorul Gide, s-a stins de timpuriu, el fiind crescut de mamă într-o disciplină religioasă, riguroasă și austeră. Copilul Gide, înzestrat cu deosebite calități dar și cu unele ciudate tendințe spre perversitate, avea

să lupte împotriva acestei educaţii; *Jurnalul* şi amintirile sale *(Si le grain ne meurt)* sînt tot atîtea etape ale itinerarului său moral în „lupta cu îngerul". O inteligenţă critică foarte mobilă, un umor de bună calitate, o spontană posibilitate de a se situa pe poziţii morale opuse, caracterizează această parte a operei lui G. care se termină cu romanul *Les Faux-Monnayeurs*, perioada zisă a „dispo-nibilităţii" sale. Simbolist în primele opere, G., după efuziunile lirice din *Les Nourritures terrestres*, devine tot mai mult un moralist ironic. „Cu singura excepţie a cărţii *Les Nourritures terrestres* — va scrie G. în prefaţa *Imoralistului* — , toate cărţile mele sînt cărţi „ironice": sînt cărţi de critică. *La Porte étroite* este critica unei anu-mite tendinţe mistice; *Isabelle*, critica unei anumite forme a imagi-naţiei romantice; *La Symphonie pastorale*, a unei forme de minciună faţă de tine însuţi; *L'Immoraliste*, a unei anumite forme de indivi-dualism". Una dintre cărţile mai importante din această perioadă este *Les Caves du Vatican*, apologia dar şi critica „actului gratuit", adică a unei acţiuni nemotivate din punct de vedere psihologic, al unei imposibile libertăţi. Romanul *Les Faux-Monnayeurs*, adevă-rată răspîntie a ideilor autorului din această perioadă, este şi el un roman ironic, căci este în acelaşi timp o critică a procedeelor de fabricaţie a romanului, făcută de însuşi creatorul instalat în centrul operei, fiind prin aceasta de asemenea un precursor al Noului roman. După 1926 G. se îndreaptă din ce în ce spre o literatură angajată: *Le Voyage au Congo* arată fărădelegile colonialismului, pe care G. le înfierează fără cruţare. Scriitorul se declară marxist, deşi, după unele pagini din *Jurnalul* său, rezultă că el a considerat comunis-mul ca pe varianta cea mai justă a creştinismului. *Retour d'U.R.S.S.*, publicat în 1936, anul războiului civil din Spania, este ilustrarea acestor confuzii. Această orientare spre un umanism care-l instalează pe om în centrul universului, în locul oricărei alte divinităţi, se precizează în paginile *Jurnalului* ca şi în piesa *Oedipe* şi mai ales în *Thésée*, adevărat testament literar al scriitorului. Vechiul mit este un pretext pentru G. de a vorbi despre el însuşi în lumina seninătăţii care scaldă ultimii ani ai scriitorului. G. este şi un critic literar important, o voce foarte autorizată a gene-raţiei sale. În *Prétextes*, *Incidences* etc. se poate urmări evoluţia sa spre un gust clasic, căci el pledează pentru nevoia constrîngerii în artă, care trebuie să aibă un caracter naţional, numai astfel pu-tînd pătrunde în universal. Numărîndu-se printre fondatorii revis-tei „Nouvelle* Revue Française", deschisă tinerelor talente, G. a descoperit caracterul cu totul nou al unor scriitori ca Michaux*, Saint*-Exupéry, Kafka, Dostoievski, făcîndu-i cunoscuţi publi-cului francez. (Premiul Nobel: 1947.)

Op.: *Les Cahiers d'André Walter* (1891); *Traité du Narcisse* (1891); *Le Voyage d'Urien* (1893); *Paludes* (1895); *Les Nourritures terrestres* (1897); *Le Prométhée mal enchaîné* (1899); *L'Im-moraliste* (1902); *La Porte étroite* (1909); *Isabelle* (1911); *Les Caves du Vatican* (1914); *La Symphonie pastorale* (1919); *Les Faux-Monnayeurs* (1925); *Si le grain ne meurt* (1926); *Voyage au Congo* (1927); *Le Retour du Tchad* (1928); *L'École des femmes* (1929); *Oedipe* (1931); *Retour de l'U.R.S.S.* (1936); *Journal* (3 vol., 1939—1950); Thésée (1946).

Al. D.P.

Scanned with OKEN Scanner

GILBERT *Claude* (1652—1720), avocat, autorul curioasei *Histoire de Calejava ou de l'Isle des Hommes raisonnables* (Dijon, 1700), roman utopic inspirat, pretinde autorul, după Descartes* și Erasmus. Avaiții, locuitorii insulei Calejava, trăiesc într-o comunitate deplină, avînd drept principiu moral călăuzitor căutarea fericirii personale în fericirea aproapelui. „Geometrismul" social și religios preconizat de Gilbert în această organizare socială, precum și apologia adusă suprimării ceremoniilor reflectă tendința către simplificare existentă în tot veacul al XVII-lea, dar amplificată la sfîrșitul lui. M.S.

GILBERT *Gabriel* (1620?—1680?), autor dramatic și poet, secretar al ducesei de Rohan, apoi al reginei Christina a Suediei, mort în mizerie. Figurează, sub numele de GALLUS, în *Dictionnaire des précieuses* de Somaize*. Scrie, începînd din 1640, tragedii, tragicomedii și o comedie: *Les Intrigues amoureuses*.

Op.: *Marguerite de France* (1641); *Rhodogune* (1642); *Sémiramis* (1647); *Poésies diverses* (1661); *Les Intrigues amoureuses* (1667); *Le Courtisan parfait* (1668). M.S.

GILBERT *Nicolas-Joseph-Laurent* (1750—1780), poet liric elegiac și satiric din grupul lui Fréron*, adversar înverșunat al filozofilor* și al Enciclopediștilor (v. *Le Carnaval...*, *Le Siècle*, *Le XVIIIe siècle* și *Mon Apologie)*. La originea legendei acreditate de Vigny* *(Stello)* și de Hégésippe Moreau* *(Un souvenir à l'hôpital)*, după care, contrar oricărui adevăr istoric, G. ar fi murit în mizerie într-un spital, se află poemul *Le Poète malheureux* (1772), denunțarea romantică a tristeții și mediocrității soartei poetului neînțeles de familie și respins de societate, scrisă, pare-se, drept protest la adresa criticilor — nejustificate — ce i le adusese La Harpe*.

Op.: *Début poétique* (1771); *Le Carnaval des auteurs* (1773); *Le Siècle* (1774); *Le Dix-huitième siècle* (1775); *Mon apologie* (1778). I.N.

GIL BLAS (1879—1916), cotidian de stînga întemeiat de A. Dumont*, devenit curînd monden și bulevardier. Printre redactori-colaboratori: Maupassant*, C. Mendès* și Jean Richepin*. M.S.

GILLES DE VIEUX MAISONS (sf. sec. XII—înc. sec. XIII), truver, poet liric. Protestele lui Conon* de Béthune și ale lui Gace* Brulé stîrnite de atacurile împotriva iubirii pe care le conținea una din scrierile lui G. — reprezintă prima dispută literară franceză cunoscută. I se datorează o *chanson à citations* (poem ale cărui strofe se termină fiecare prin versul-titlu al unor compoziții cunoscute ale confraților săi), unicul model de poem-antologie redactat în limba franceză. A.V.

GILSON *Étienne* (n. 1884), scriitor, profesor de filozofie la Sorbona (1920), specializat în gîndirea evului mediu, de tendință catolică. (Acad. fr.: 1946.)

Op.: *Le Thomisme* (1922); *Saint Thomas d'Aquin* (1925); *Dante et la philosophie* (1939); *Le Philosophe et la théologie* (1960). M.S.

GILSON *Paul* (1906—1963), poet elegiac și fantezist, pe linia miraculosului modern și duios al lui Apollinaire*, influențat de Cocteau* și de romantismul german.

Op.: *À la vie à l'amour*, *Ce qui me chante* (1956); *L'Arche de Noël* (1963); *Énigmarelle* (1963). M.S.

GINGUENÉ *Pierre Louis* (1748—1816), literat, istoric și critic literar. L-a continuat pe Chamfort* în redactarea colecției *Tableaux historiques de la Révolution française*. I se datorează și un curs de istorie a literaturii italiene, reprezentînd prelegeri ținute sub Imperiu și publicate mai tîrziu, în nouă volume, sub titlul *Histoire littéraire de l'Italie*, care a contribuit substanțial la cunoașterea literaturii italiene în Franța și a locului pe care aceasta îl ocupă în concernul culturii europene. A colaborat la volumele 13 și 14 din monumentala lucrare *Histoire littéraire de la France*, a cărei publicare se datorează benedictinilor congregației Saint-Maur.

Op.: *La Confession de Zulmé* (1779); *Éloge de Louis XII, père du peuple* (1788); *De l'Autorité de Rabelais, dans la révolution présente et dans la constitution civile du clergé, ou Institutions royales, politiques et ecclésiastiques tirées de Gargantua et de Pantagruel* (1791); *Notice sur la vie et les oeuvres de Piécini* (1800); *Histoire littéraire de l'Italie* (1811—1824). I.N.

GIONO *Jean* (1895—1970), romancier și eseist. Născut în Provence, pe platourile de la Manosque, G. a început prin a cînta peisajul natal, legătura indestructibilă dintre om și elementele cosmice, într-o proză unde liricul se împletește în chip fericit cu epicul (v. trilogia *Pan*). Explicînd mitul lui Pan într-un eseu intitulat *Présentation de Pan*, G. a căutat să dea poeziei sale un mesaj, creînd astfel *gionismul*, filozofia întoarcerii la pămînt și la natură, ca singură salvare împotriva mașinii și a industrializării rapide. Pacifist doctrinal, G. refuză ordinul de mobilizare în 1939 și este închis sub acuzația de comunism. Predicînd întoarcerea la pămînt în timpul regimului de la Vichy și întrucît colaborase la revista „La Gerbe" a lui Alphonse de Châteaubriant*, s-a văzut acuzat ulterior de a fi pactizat cu politica lui Pétain. După Eliberare, G. se angajează pe calea epicului pur, realizînd romane-cronici stendhaliene, fresce istorico-romanești de o mare frumusețe, lirice și zbuciumate, care l-au impus printre maeștrii romanului contemporan. (Acad. Goncourt: 1954.)

Op.: *Trilogia Pan*: *(Colline* 1929; *Un de Baumugnes*, 1929; *Regain*, 1930); *Présentation de Pan* (1930); *Le Grand Troupeau* (1931); *Jean le Bleu* (1933); *Le Chant du Monde* (1934); *Que ma Joie demeure* (1935); *Les Âmes fortes* (1949); *Le Hussard sur le toit* (1951, Marele Premiu al literaturii din Monaco); *Le Moulin de Pologne* (1952); *Le Bonheur fou* (1957); *Deux Cavaliers de l'orage* (1965). Al. D.P.

GIRARDIN *Delphine* GAY, *Doamna Émile* DE (1804—1855), fiica scriitoarei Sophie Gay*, din cercul d-nei Récamier de la Abbaye-aux-Bois*. A compus poeme elegiace *(Le Retour*, *Le Dernier Jour de Pompéi*, *Napoline)*, publicate în „Revue* française", cronici despre Parisul monarhiei constituționale a lui Ludovic Filip I în „La Presse*" (1836—1848), sub pseudonimul: VICOMTE DE LAUNAY, romane, o fantezie plăcută, *La Canne de M. Balzac* (1836), și cîteva piese de teatru.

Op.: *Le Lorgnon* (1831); *Le Marquis de Pontanges* (1835); *La Canne de M. de Balzac* (1836); *La joie fait peur* (1854). M.S.

GIRARD D'AMIENS (a doua jum. a sec. XIII — înc. sec. XIV), trubadur, autor al unor romane în tradiția arthuriană (v. **ROMANS DE LA TABLE RONDE**) și al unui lung poem epic intitulat *Charlemagne*.

Op.: *Escanor* (către 1280); *Méliacin; Charlemagne*. A.V.

GIRAUDOUX *Jean* (1882—1944), romancier și dramaturg. Născut în orășelul Bellac din Limousin, G. și-a făcut studiile la Paris, specializîndu-se în limbi germanice și pasionîndu-se de timpuriu pentru romantismul german. În 1910 îmbrățișează cariera diplomatică, făcîndu-se totodată cunoscut în literatura postbelică prin publicarea, între 1917 și 1927, a cîtorva romane „poetice", în parte inspirate din experiența războiului (*Amica America, Adorable Clio, Suzanne et le Pacifique, Siegfried ou le Limousin, Bella, Eglantine*). În 1928 întîlnirea hotărîtoare cu Louis Jouvet îl determină să se consacre teatrului. Piesele pe care le scrie începînd din 1928 îi fixează renumele de scriitor mai mult decît romanele sale, ale căror prețiozitate și piruetare verbală a stilului supără. Teatrul lui G. umanist prin excelență, nu este unul de analiză psihologică în sensul tradițional al cuvîntului, ci mai curînd de situații în care se frămîntă personaje cu valoare simbolică. Sînt atinse aici problemele esențiale ale condiției umane: lupta împotriva rutinei, dreptul la fericirea pămîntească, sfidarea aruncată divinului și supranaturalului, existența perechii omenești, antinomia dintre ordinea umană și cea cosmică sau divină etc. Fantezia, umorul, umanismul, imaginea rară și surprinzătoare conferă operei lui G. o actualitate mereu împrospătată.

Op.: *L'École des Indifférents* (1911); *Lectures pour une Ombre* (1917); *Amica America* (1919); *Adorable Clio* (1920); *Simon le Pathétique* (1918); *Elpénor*, (1919); *Siegfried et le Limousin* (1922); *Juliette au pays des Hommes* (1924); *Bella* (1926); *Siegfried* (1928); *Amphitryon 38* (1929); *Judith* (1931); *Intermezzo* (1933); *La Guerre de Troie n'aura pas lieu* (1935); *Électre* (1937); *Ondine* (1939); *Pleins Pouvoirs* (1939); *Choix des élues* (1939); *Sodome et Gomorrhe* (1943); *La Folle de Chaillot* (post. 1945). Al. D.P.

GIRAUD *Victor* (1868—1953), critic literar de tendință catolică, secretar la „Revue* des Deux-Mondes" (1904).

Op.: *Pascal* (1898); *Les Maîtres de l'heure* (1911—1927); *Maurice Barrès* (1922); *Le Christianisme de Chateaubriand* (1925—1928); *De Chateaubriand à Brunetière* (1939). M.S.

GLATIGNY *Albert* (1839—1873), poet fantezist și satiric, actor, ziarist și autor dramatic.

Op.: *Les Vignes folles* (1860); *Les Flèches d'or* (1864); *Gilles et Pasquins* (1872); *L'Illustre Brizacier* (1873). M.S.

GLOBE Le (1824—1832), revistă (culegere) filozofică, politică și literară întemeiată de P.F. Dubois (1793—1874) și Pierre Leroux* care numără printre colaboratori pe Sainte-Beuve* și pe Stendhal*, reprezentant al romantismului liberal. După 1830 devine, sub influența lui P. Leroux, și sub direcția lui Michel Chevalier, organul saint-simonismului. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

GOBINEAU *Joseph Arthur, conte* DE (1816—1882), diplomat, scriitor și filozof, care a cucerit postum o celebritate mondială în urma utilizării doctrinelor sale în scopuri rasiste de către național-socialiști. La începuturile lui ziarist, colaborator la „Revue* des Deux Mondes" și „La Quotidienne", apoi romancier mediocru, G. este, curînd după 1849, atras de politică, fiind numit ministru al Afacerilor Străine, apoi ambasador (funcție pe care o păstrează pînă în 1877) și trimis în numeroase și îndepărtate țări (Persia, Brazilia, Grecia, Suedia etc.). Paralel cu activitatea lui de politician, G. publică cîteva romane, nuvele și piese de teatru precum și importante lucrări istorice și eseuri. Dintre acestea, *L'Essai sur l'inégalité des races humaines* în care expune concepția lui despre existența a două tipuri de rase omenești: „superioare" și „inferioare", primele fiind sortite să domine pe celelalte. Rasele superioare se păstrează astfel, dacă își respectă puritatea, ferindu-se de contaminarea cu cele inferioare (învinse). Exemplu, rasa ariană, atîta vreme dominantă, și al cărei principal reprezentant este poporul german. Această teză a lui G. a servit drept fundament doctrinar teoreticienilor rasismului și naziștilor.

Op.: *Le Prisonnier chanceux* (1847); *Mademoiselle Irnois* (1847); *Essai sur l'inégalité des races humaines* (1853—1855); *Trois années en Asie de 1855 à 1858* (1858). *Traité des écritures cunéiformes* (1864); *Les Pléiades* (1874); *Nouvelles asiatiques* (1876); *La Renaissance* (1877). M.S.

GODEAU *Antoine* (1605—1672), poet fecund, episcop de Grasse și Vence, cunoscut în cercurile mondene, care l-au iubit și răsfățat pentru voioșia și hazul lui, sub porecla de LE NAIN DE JULIE (d'Angennes*). Discipol al lui Malherbe* (în cinstea căruia publică un *Discours sur les oeuvres de Malherbe*), pe care-l numește „onoarea secolului său", G. a lăsat un mare număr de poeme de toate genurile (ode, elegii, pastorale, catrene, stanțe, sonete, imnuri etc.) de o inspirație banală dar cizelate cu migală. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Oeuvres chrétiennes, vers et prose* (1633); *Cantiques en vers françois* (1637); *Discours sur les oeuvres de Malherbe* (1629); *Paraphrase sur les Épistres de saint Paul aux Corinthiens, aux Galates, aux Éphésiens* (1632); *Vie de l'Apostre Saint Paul* (1647). M.S.

GODEFROI DE BOUILLON v. CHEVALIER AU CYGNE Le

GODET DES MARAIS *Paul* (1647—1709), îndrumător spiritual al vestitei școli Saint-Cyr întemeiată de d-na de Maintenon*, apoi episcop de Chartres. Adversar al jansenismului*, al d-nei Guyon și al lui Fénelon*. A contribuit prin scrierile sale la condamnarea quietismului*.

Op.: *Lettre pastorale* (1697); *Lettres à Madame de Maintenon* (post. 1755). M.S.

GOFFIN *Robert* (n. 1898), poet belgian de expresie franceză, romancier și eseist. Călător pasionat, mare amator de jazz și cinema, G. a fost influențat de poeții „cosmopoliți" ai generației anterioare, Cendrars* și Valery Larbaud*, unind în poemele sale sentimentul de uimire admirativă în fața universului modern cu un spirit clasic, uneori chiar malherbian, al prosodiei din care însă versul liber nu

este exclus. A scris de asemenea remarcabile studii despre poeți și poezie și vreo zece romane mediocre.

Op.: *Jazz-band* (1922); *La Prose pour l'ombre* (1935); *Histoire du Jazz* (1943); *Le Voleur de feu* (1950); *Rimbaud vivant* (1956); *Mallarmé vivant* (1956); *Fil d'Ariane pour la poésie* (1964); *Sources du ciel* (1964). M.S.

GOLL *Yvan* (1891—1950), poet, romancier și dramaturg. Născut dintr-un tată alsacian și o mamă lorenă, G. a fost, din copilărie, bilingv, folosind în aceeași măsură limbile franceză și germană în care și-a scris opera poetică și dramatică. A participat, încă din 1912, la manifestările expresioniste din Berlin, publicîndu-și acolo primele versuri (în germană). S-a stabilit în Franța în 1919, devenind curînd unul dintre poeții moderniști de vază. Fără să aparțină nici unei mișcări literare, G. a precedat și anunțat într-un fel dadaismul*, cubismul și suprarealismul*, poeziile lui păstrînd însă o tonalitate semiclasică, duioasă, învăluite fiind într-o stranie atmosferă de legendă. Operei sale poetice i se adaugă romane zugrăvind satiric și virulent modul de viață burghez, scrieri vădind preocupări pentru magie, ba chiar alchimie, și piese de teatru care prin tehnica adoptată se înscriu direct pe linia teatrului absurdului*.

Op.: *Élégies internationales* (1915); *Requiem pour les morts de l'Europe* (1916); *Poèmes d'amour* (1925); *Poèmes de la jalousie* (1926); *Poèmes de la vie et de la mort* (1927); *Le Microbe de l'Or* (1927); *Sodome et Berlin* (1929); *Lucifer vieillissant* (1934); *La Chanson de Jean sans Terre* (1936); *Les Géorgiques parisiennes* (1951); *Les Cercles magiques* (1951). Al. D.P.

GOMBAULD *Jean* OGIER sau OGER DE (1570—1580? — 1666), poet, discipol credincios al lui Malherbe*, totuși influențat uneori de cercul pretios al marchizei de Rambouillet*. Autorul unui roman alegoric în proză, *Endimion*, al unei pastorale dramatice, *L'Amaranthe*, al unei tragedii, *Les Danaïdes*, și a foarte numeroase sonete socotite de contemporanii săi (chiar de severul Boileau*) dintre cele mai izbutite. Poezia lui, de factură clasică, se caracterizează prin sobrietate, perfectă proprietate a termenilor, armonie și cadență studiate și desăvîrșite realizate. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *L'Endimion de Gombauld* (1624); *L'Amaranthe de Gombauld* (1631); *Les Poésies de Gombauld* (1646); *Lettres de Gombauld* (1647); *Les Danaïdes, tragédie, par M. Gombauld* (1658). M.S.

GOMBERVILLE *Marin* LE ROY DE (1600—1674), poet și scriitor, jansenist cucernic spre sfîrșitul vieții. Participă la întrunirile de la Conrart*, face parte dintre primii academicieni, și, purist fiind, se străduiește să „curețe" limba de arhaisme. Ia hotărît poziție în cearta din jurul conjuncției *car*, fiind pentru suprimarea ei din *Dicționarul Academiei*. Dornic să se adapteze spiritului vremii, scrie romane de aventuri galante, inspirate după *Amadis**, întrecîndu-se în acest sens cu Honoré d'Urfé*, Scudéry* și La Calprenède*. Construiește intrigi complexe, stufoase, cu personaje romanești convenționale, vorbind limba folosită la Hôtel de Rambouillet*, care-și plimbă „of"-ul pe toate continentele lumii (în Mexic, Senegal, insulele Canare, Armenia sau Danemarca), surprinzător de realist zugrăvite. Introducerea acestei note de exotism prin de-

scrierea veridică a decorului ambiant (pentru care se pare că s-ar fi documentat, citind diferite relatări de călătorie apărute la vremea lui) constituie de altfel principalul merit al lui G. (Acad. fr.: 1634.) Op.: *La Carithée* (1621); *Polexandre* (4 vol., 1629, 1632); *Cythérée* (1642). M.S.

GONCOURT ACADÉMIE DES, întemeiată în 1896, în urma voinței exprimate prin testament (1884) de Edmond de Goncourt*, recunoscută oficial în 1902—1903. Este compusă din zece membri aleși pe viață, stipendiați din veniturile lăsate în acest scop de fondator, care se întrunesc în fiecare an, în decembrie, în cadrul unei mese tradiționale (la restaurantul Drouant din Paris), pentru a decerna un premiu de 5 000 de franci „tinereții, originalității talentului, tendințelor noi și îndrăznețe ale gîndirii și ale formei". Primii zece membri: Léon Daudet*, J.-K. Huysmans*, Octave Mirbeau*, J.-H. Rosny*-Aîné, J.-H. Rosny*-Jeune, Léon Hennique*, Paul Margueritte*, Gustave Geffroy*, Élémir Bourges*, Lucien Descaves*. Primul premiu: în 1903, acordat lui John-Antoine Nau*, pentru volumul *Force ennemie*. Printre laureații ulteriori: Louis Pergaud* *(De Goupil à Margot*, 1910*)*, Henri Barbusse* *(Le Feu*, 1916*)*; Marcel Proust* *(À l'Ombre des jeunes filles en fleurs*, 1919*)* André Malraux* *(La Condition humaine*, 1933*)*, Simone de Beauvoir* *(Les Mandarins*, 1954*)*; Félicien Marceau* *(Creezy*, 1969*)*. M.S.

GONCOURT frații *Edmond Louis Antoine* HUOT DE *Goncourt* (1822—1896) și *Jules Alfred*, HUOT DE *Goncourt* (1830—1870), scriitori naturaliști, primul taciturn și auster, elaboratorul planului, al schemei operelor, al doilea entuziast și exaltat, șlefuitor pasionat al stilului. Au scris împreună, într-o desăvîrșită armonie, studii istorice în care învie minuțios și documentat viața secolului al XVIII-lea, apoi romane realiste care au contribuit la formarea esteticii lui Zola*. Frații G. considerau că romancierii, „povestitori ai prezentului" *(raconteurs du présent)*, trebuie să folosească metodele istoricilor „povestitori ai trecutului". De aceea acordă o mare atenție documentării după natură: romanele lor au toate o cheie (de ex. M-me Gervaise este una din mătușile lor, Soeur Philomène, o infirmieră dintr-un spital din Rouen, Dl. Mauperin, însuși tatăl lor), iar ei întreprind călătorii de cercetare pentru a zugrăvi mai bine locurile unde trăiesc personajele. Sînt interesați în special de moravurile societății; viața burgheziei înstărite, a scriitorilor, a spitalelor etc. Iar eroii lor sînt adesea cazuri patologice, ființe nervoase și pasionate, susceptibile de a emoționa prin tragismul existenței lor. (Astfel *Germinie Lacerteux* este analiza unui caz de isterie, iar *Madame Gervaise*, studiul științific al unei crize religioase" etc.). Adevărul uman este creat prin descrieri subtile și dialoguri vii iar intriga este neglijată. Stilul rafinat, impresionist, folosește resursele cele mai variate ale vocabularului (neologisme, termeni rari), ale sintaxei și ale ritmului, fiind însă uneori în dezacord cu subiectele alese. Merită o atenție specială *Jurnalul intim* redactat de ei, din care Edmond a publicat fragmente după moartea fratelui său (între 1887 și 1896) și care a rămas inedit timp de 50 de ani conform voinței lui. Publicarea lui a fost salutată ca un eveniment de seamă în lumea literelor. De menționat întemeierea, din inițiativa și cu subsidiile lor, a Academiei Goncourt* care con-

Scanned with OKEN Scanner

feră anual un premiu, tinzînd să distingă un scriitor tînăr și talentat.

Op.: *Histoire de la société française pendant la Révolution* (1854); *Portraits intimes du XVIII-e s.* (1857); *L'Art du XVIII-e s.* (1859—1870), *Charles Demailly* (1860); *Soeur Philomène* (1861); *Renée Maupérin* (1864); *Germinie Lacerteux* (1864); *Manette Salomon* (1867); *Madame Gervaise* (1869); *Outamaro* (1891); *Hokousaï* (1896); *Journal 1851—1896* (post. 4 vol., 1956). M.S.

GONDINET *Edmond* (1828—1888), autor fecund de vodeviluri, comedii și librete de operă, dintre care *Lakmé*, în colaborare cu Ph. Gille.

Op.: *Le Plus Heureux des trois* (în colab. cu Labiche*, 1870); *Le Panache* (1875); *Les Affolés* (1883); *Lakmé* (1883). M.S.

GOUBERVILLE *Gilles* PICOT DE (?—1577?). Autor al unui jurnal: *Journal du Sire de Gouberville* (post. 1892, 1895), ținut cu regularitate timp de aproape 14 ani (1549—1562), oglindă a vieții materiale și spirituale a mediului rural francez din secolul al XVI-lea, descoperit de-abia în secolul al XIX-lea. I.N.

GOUDEAU *Émile* (1849—1906), poet și scriitor din grupul decadenților, autorul unor poeme ironice și voit paradoxale și al unor interesante *Memorii* despre înființarea clubului *Hidropaților* (v. SYMBOLISME).

Op.: *Fleurs de bitume* (1878); *Poèmes ironiques* (1884); *La Vache enragée* (1885); *Dix ans de bohême* (1888). M.S.

GOURMONT *Rémy* DE (1858—1915), poet, romancier, dramaturg fecund, dar mai ales critic și eseist, atașat grupului simbolist. Este unul dintre fondatorii revistei „Mercure* de France". Trăiește claustrat, obligat să ascundă boala de piele incurabilă care-i măcina fața, iar viața i se confundă cu ritmul apariției operelor sale. Plăcute contemporanilor noștri nu rămîn însă decît eseurile și lucrările critice, articole și cărți interesante și pasionate, reflectînd o poziție estetizantă care sfîrșește prin a ancora în prețiozitate. Ceea ce valorifică G. în opera de artă este manifestarea spontană a individualității, a libertății depline — în fapt obscuritatea, ermetismul, căci: „Arta personală — singura Artă — ... este anormală, ilogică, de neînțeles". Astfel G. preconizează o artă gratuită, ruptă de contingențele reale, simplu joc de forme și transpoziții, fuga neîncetată după rafinat, ciudat și prețios, iar critica lui, subtilă și pătrunzătoare, vizează la dibuirea detaliilor specifice, revelatorii, din opera unui scriitor.

Op.: *Une Nuit au Luxembourg* (1906); *Un coeur virginal* (1907); *Histoires magiques* (1893); *Le Pélerin du Silence* (1896); *Le Livre des Masques, Portraits symbolistes, gloses et documents sur les documents et sur les écrivains d'hier et d'aujourd'hui* (1896—1898); *L'Esthétique de la langue française* (1899); *La Culture des Idées* (1900); *Les Promenades littéraires* (1904—1913); *Lettres à Sixtine* (1921). M.S.

GOURNAY *Marie* LE JARS, zisă *Domnișoara* DE (1566—1645), eruditâ, discipolă entuziastă a lui Montaigne*. A îngrijit publicarea mai multor ediții postume a *Eseurilor* lui Montaigne, după manuscri-

sele adnotate pe care le moștenise, cu note și prefețe menite să le lămurească mai bine sensul — ceea ce constituie titlul ei de glorie cel mai sigur. A desfășurat o vie activitate literară, fiind în contact cu erudiții de vază din vremea ei, prețuită de mulți (Balzac*, Colletet*, La Mothe Le Vayer*), ironizată de cîțiva (Saint-Évremond*, Sorel*). Era legată de idealurile literare renascentiste, admirînd poeții Pleiadei* și protestînd vehement împotriva sărăcirii și încorsetării limbii franceze preconizate de Malherbe*. A publicat un mare număr de opuscule: discuții pe subiecte literare, tratate de morală, poezii de circumstanță, azi cu totul date uitării.

Op.: *L'Ombre de la Demoiselle de Gournay* (1626); *Les Advis ou les présents de la Demoiselle de Gournay* (1634). M.S.

GOZLAN *Léon* (1803—1866), romancier, dramaturg și ziarist, un timp secretar al lui Balzac* (a cărui viață intimă a evocat-o în lucrarea: *Balzac en pantoufles*). A scris numeroase romane — frescе ale societății contemporane, povestiri spirituale, comedii și drame superficiale.

Op.: *Le Notaire de Chantilly* (1836); *Méandres* (1842); *La Nuit blanche* (1844); *Les Vendanges* (1853); *Le Tapis vert* (1855); *Balzac en pantoufles* (1856.) M.S.

GRACQ *Louis* POIRIER, zis **JULIEN** (n. 1910) poet, romancier și autor dramatic. Însușindu-și experiența suprarealismului*, G. a reușit s-o integreze în marea tradiție literară a realității magice și a stilului poetic, legîndu-și totodată opera de tradiția mai veche a romantismului, a visului care-și dispută prezența asupra realității imediate. A scris romane, într-un stil colorat, de o mare virtuozitate artistică, în care se pot discerne influențele lui Chateaubriand* și Nerval*, Flaubert*, Lautréamont* și A. Breton*, pamflete și un studiu interesant despre A. Breton.

Op.: *Au Château d'Argol* (1938); *Un beau ténébreux* (1945); *Liberté grande* (1947); *André Breton* (1948); *La littérature à l'estomac* (1950); *Le Rivage des Syrtes* (1951, Premiul Goncourt, refuzat de autor), *Un balcon en forêt* (1958); *Préférences* (1961). Al.D.P.

GRAFFIGNY *Françoise* DE (1695—1758). Scriitoare celebră pentru *Lettres d'une Péruvienne* (1747), roman epistolar care a cunoscut numeroase ediții. I se mai datorează o dramă în proză *(Cénie)* și o comedie (*La Fille d'Aristide*, 1758), precum și cunoscuta *Vie privée de Voltaire et de Madame du Châtelet, ou six mois à Cirey*. I.N.

GRAMONT *Antoine III, duce* DE (1604—1678), autorul unor memorii cuprinzînd perioada 1604—1659 *(Mémoires)*, publicate succesiv în 1716, 1717, 1724, interesante pentru cunoașterea vieții nobilimii franceze și germane și a politicii lui Mazarin. Figurează, sub numele de Galerius, în *Dictionnaire des précieuses* al lui Somaize* și sub cel de „îndemînaticul Lycante" în romanul alegoric *La Carte de la Cour* de Gabriel Quéret*. M.S.

GRAND-GUIGNOL, teatru din Montmartre (1895—1962). Prezenta spectacole inițiate de Oscar Méténier și Max Maurey* în 1897 și compuse din mai multe piese scurte, vesele, sau, mai frecvent,

de groază. De unde expresia: *C'est du Grand-Guignol* pentru a indica o dramă dintre cele mai sumbre. M.S.

GRAND JEU Le (1928—1931), grup poetico-filozofic ai cărui promotori au fost Roger Vailland*, Roger Gilbert-Lecomte*, R. de Renéville* și René Daumal*; revista — organ al acestui grup. **LE G.J.** se considera „o comunitate" (R. Doumal) ale cărei scopuri, apropiate de cele ale suprarealismului* erau: „studiul tuturor procedeelor de depersonalizare, de transpunere a conștiinței, de vizionarism, de dobîndire a calității de medium", și adaptarea unui cîmp nelimitat de posibilități dintre care experiența yoga-ului indian și „confruntarea sistematică a faptului liric și a faptului oniric cu învățămintele tradiției oculte". M.S.

GRÉBAN *Arnoul* (sec. XV), organist al catedralei Notre-Dame, muzician și om de litere, autorul piesei celei mai reprezentative pentru teatrul religios de la sfîrșitul evului mediu — *le Mystère de la Passion*, reprezentată la Paris în 1450 (v. **MYSTÈRES**). A.V.

GRÉBAN *Simon* (?—?), canonic, autor al unui mister început, poate, de fratele său Arnoul Gréban*, *Le Mystère des Actes des Apôtres* (v. **MYSTÈRES**). A.V.

GREEN *Julien* (n. 1900), romancier, eseist și autor dramatic. Născut în Franța, din părinți americani, protestanți, **G.** optează după multe ezitări și oscilări, pentru Franța, îmbrățișînd într-un tîrziu, după crize și căutări, religia catolică. Romanele sale amintesc de cele ale lui Mauriac* prin intensitatea pasiunilor descrise, ajunse pînă la paroxism, în ambianța sugrumătoare a mediului provincial. Exprimă angoasele și scrupulele unei lumi provinciale, privită prin prisma unui om modern. Eroii săi sînt prizonierii profundelor crize de conștiință din care nu pot ieși, fiind în veșnic conflict cu o lume de unde divinitatea a fost alungată. *Jurnalul* său dă la iveală o fire pasionată, frămîntată, asemenea celei a eroilor săi. A primit în 1951 Marele Premiu literar al Monaco-ului, pentru ansamblul operei sale. (Acad. fr.: 1971.)

Op.: *Mont-Cinère* (1926); *Adrienne Mesurat* (1927); *Léviathan* (1929); *Journal* (8 vol. 1928—1954); *Minuit* (1936); *Moïra* (1950); *Le Malfaiteur* (1956); *Partir avant le jour* (1963); *Terre lointaine* (1966); *L'Autre* (1971). M.S.

GREGH *Fernand* (1873—1960) poet, dramaturg și eseist, admirator constant al lui V. Hugo*, căruia i-a consacrat un studiu. Torentul hugolian se simte și în versurile lui, impregnate de un autentic umanism. (Acad. fr.: 1953.)

Op.: *Couleur de la vie* (1927); *La Gloire du coeur* (1932); *Victor Hugo, sa vie, son oeuvre* (1954); *Le Mot du Monde* (1957). Al.D.P.

GRÉGOIRE DE TOURS (**GEORGIUS FLORENTIUS**) (538—594), episcop al orașului Tours, istoric, autorul primului document de mari proporții al istoriografiei franceze, *Historia Francorum*, și al mai multor culegeri de miracole. Stilul lui este greoi, viciat de o sintaxă plină de greșeli și de un vocabular cu totul primitiv. Impresionează însă sinceritatea și grija pentru exactitatea informației.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Historia Francorum*; *les Miracles de saint Martin*; *Les Miracles de saint Julien* (după 585); *De gloria martyrum* (586—588); *De gloria confessorum* (587); *Vitae Patrum* (594). A.V.

GRENIER *Roger* (n. 1919), romancier și eseist a cărui gîndire pesimistă dublată de o morală exigentă și de năzuința către o fericire cucerită prin luptă îl apropie de A. Camus*. Romanele sale dau viață unor eroi însuflețiți de un entuziasm factice, curînd învinși de soartă, cufundîndu-se în mocirla desperării și a tăcerii.

Op.: *Les Monstres* (1953); *Les Embuscades* (1958); *La Voie romaine* (1960); *Le Palais d'hiver* (1965). Al.D.P.

GRESSET *Jean-Baptiste-Louis* (1709—1777), poet și dramaturg satiric și malițios care și-a încercat talentul în toate domeniile creației literare, apreciat de mulți contemporani (printre care regele Frederic II al Prusiei) și aspru criticat de Voltaire*. Numele lui rămîne legat de poemul spiritual *Vert-Vert*, prezentare veselă și ironică a vieții monastice, și de lupta dusă în cadrul Academiei împotriva invaziei de idei și de obiceiuri engleze ce puteau primejdui limba și civilizația franceză. (Acad. fr.: 1748.)

Op.: *Ode sur l'amour de la patrie* (1730); *Vert-Vert, histoire d'un perroquet de Nevers* (1734); *Édouard III* (1740); *Sidney* (1745); *Le Méchant* (1747); *Les Bourgeois* (1747); *Les Parvenus* (1748); *L'Esprit à la mode et l'École de l'amour-propre* (1751); *Le Parrain magnifique* (1757). I.N.

GRIMM *Frédéric-Melchior* baron DE (1723—1807). Critic literar german de expresie franceză, stabilit în Franța, unde și-a făcut relații numeroase în lumea literară și artistică a vremii. Diderot* d'Alembert*, Rousseau*, d'Holbach*, Duclos*, Doamna d'Épinay* s-au numărat printre prietenii lui. La rugămintea abatelui Raynal*, preia conducerea publicației lunare sub formă de scrisori, „Correspondance littéraire, philosophique et critique", destinată să țină la curent mai mulți suverani europeni cu principalele evenimente ale vieții pariziene. Aceste „scrisori" aveau un caracter secret, fără a fi însă clandestine. Timp de 20 de ani, din 1753, și pînă în 1773, G. își asumă aproape în întregime (a apelat uneori și la ajutorul lui Diderot și al Doamnei d'Épinay) sarcina de a redacta aceste buletine. Marele său merit este de a fi inaugurat cu ele în Franța critica modernă, împletind comentariile estetice cu cele de ordin istoric și dînd Franței, printr-un efort susținut și constant, o istorie completă a culturii franceze, la difuzarea și cunoașterea căreia pe plan european a adus o contribuție însemnată. G. se mai semnalează și prin spiritul său nepărtinitor, prin lipsa de idei preconcepute și de ostilitate față de unii scriitori cu care nu era în relații bune sau care l-au defăimat (de exemplu, Rousseau), prin justețea vederilor și judecăților sale de valoare, pe care posteritatea nu le-a infirmat. Un alt merit al lui G. este acela de a fi făcut cunoscuți în Franța o seamă de scriitori germani ca Gessner, Haller sau Klopstock, și de a fi descoperit în Greuze sau Houdon artiști plastici de geniu, la a căror recunoaștere și prețuire a contribuit substanțial. Păstrarea bibliotecilor lui Voltaire* și Diderot*, cumpărate de împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei, cu care era în raporturi de prietenie și al cărei consilier de stat a fost de la 1777, i se datorează tot lui. I.N.

GRINGORE (sau **GRINGOIRE**) *Pierre* (1475—1538). Mai puțin cunoscut pentru poemele sale didactice și alegorice cu tendințe moralizatoare (*Le Chasteau de Labour* și *Le Chasteau d'Amour*), este cunoscut mai cu seamă pentru opera sa dramatică și pentru cea polemică. Începînd cu anul 1501, el și-a descoperit vocația pentru teatru, intrînd în confreria teatrală „Les Enfants* Sans-Souci", unde a montat piese pe gustul timpului (farse, *sotties**, *moralités**); curînd a început să scrie el însuși astfel de piese, al căror succes a fost foarte mare sub domnia lui Ludovic XII, dar care au fost date uitării după 1550. Printre piesele sale cele mai cunoscute se numără: *La Vie monseigneur sainct Loys*, vastă revistă alegorică în nouă cărți, cu numeroase personaje abstracte, dar și cu personaje din popor vorbind o limbă naturală și plină de savoare; *Sotye nouvelle...* în care autorul satirizează abuzurile din timpul domniei lui Ludovic XI, și *Jeu du Prince des Sots*, violentă diatribă împotriva papalității, cu care regele era atunci în conflict. În același spirit sînt scrise și pamfletele îndreptate contra papei Iuliu II (*La Chasse du cerf des cerfs*, joc de cuvinte pe formula „servus servorum" și *L'Espoir de la paix*) și contra lui Calvin (*Le Blason des hérétiques*, 1524). Dornic de a-și cîștiga favoarea suveranului și protecția celor puternici și punîndu-și talentul în slujba devizei „Tout par raison, raison partout, partout raison", G. ne apare astăzi ca o figură mai puțin luminoasă decît cea înfățișată de Victor Hugo* în *Notre-Dame de Paris* și de Théodore de Banville* în piesa *Gringoire*.

Op.: *Le Chasteau de labour* (1499); *Le Chasteau d'Amours* (1500); *Les Folles Entreprises* (1505); *La Vie monseigneur Sainct Loys* (?); *Le Jeu du Prince des Sots et de mère Sotte* (1512); *Sotye nouvelle des croniqueurs* (1515). I.N.

GROSJEAN *Jean* (n. 1912), poet catolic, deopotrivă influențat de Claudel* și Rimbaud*.

Op.: *Terre du temps* (1946, Premiul Pleiadei); *Hypostases* (1950); *Livre du juste* (1952); *Les Prophètes* (1955); *Hiver* (1965). Al.D.P.

GUÉHENNO *Marcel*, zis **JEAN** (n. 1890), eseist și critic literar. Copil de muncitor, a reușit cu prețul unor mari strădanii, să-și desăvîrșească studiile, încununate de o strălucită carieră universitară. S-a impus prin cîteva lucrări de critică asupra lui Michelet* (*L'Évangile éternel*) și J.-J. Rousseau* în care se străduiește să demonstreze (pornind și de la propriul său exemplu raporturile ce există între originea populară și cultura intelectuală. Ulterior, și-a lărgit cîmpul de investigații și a publicat diferite eseuri în care își exprimă convingerile sale laice și încearcă o conciliere a gîndirii lui Socrate, Montaigne* și Barrès*, opera lui luînd întrucîtva alura unei autobiografii intelectuale și morale. A participat la Rezistență* și a consemnat experiența acelor ani într-un apreciat *Journal...* (Acad. fr.: 1963.)

Op.: *L'Évangile éternel* (1927); *Caliban parle* (1928); *Conversion à l'humain* (1931); *Journal d'un homme de quarante ans* (1934); *Journal d'une „révolution"* (1939); *De l'Université dans la Résistance et dans la France nouvelle* (1945); *Journal des années*

noires (1946); *Jean-Jacques en marge des „Confessions"* (1948); *Jean-Jacques, grandeur et misère d'un esprit* (1952); *Aventures de l'esprit* (1954). Al. D.P.

GUÉRET *Gabriel* (1641—1688), avocat, scriitor, critic literar, autor al unui roman alegoric, *La Carte de la Cour*, în stilul vestitei *Carte du Tendre** și al unor critici adesea răuvoitoare la adresa scriitorilor contemporani.

Op.: *La Carte de la Cour* (1663); *Le Parnasse réformé* (1668); *Les auteurs en belle humeur* (Amsterdam, 1723); *La guerre des auteurs anciens et modernes* (1671). M.S.

GUÉRIN *Charles* (1873—1907), poet fecund, stoic, de factură tradițională, redactorul revistei „Le Sonnet" (Nancy) și colaborator la cîteva periodice pariziene.

Op.: *Fleurs de neige* (1893); *Joies grises* (1894); *Le Coeur solitaire* (1898); *Le Semeur de cendres* (1901); *L'Homme intérieur* (1905). M.S.

GUÉRIN *Eugénie* DE (1805—1848), sora și sfătuitoarea lui Maurice de Guérin*, scriitoare de inspirație creștină, autoarea unui *Jurnal* și a unor *Scrisori* publicate sub titlul: *Reliquiae* de G.S. Trébutin și Barbey d'Aurevilly*.

Op.: *Reliquiae (post. 1855); Lettres à Louise de Bayne* (post. 1924—1925); *Lettres à son frère Maurice* (post. 1929). M.S.

GUÉRIN *Maurice* DE (1810—1839), poet romantic delicat, revelat postum publicului, inițiator, alături de Aloysius Bertrand*, al poemului în proză. Suflet mistic zbuciumat între credința creștină tradițională și un panteism intuitiv și spontan, vibrînd puternic „la ritmul vieții universale", G. rămîne cunoscut prin două poeme în proză armonioase și melodic ritmate: *La Bacchante* și *Le Centaure*, acesta din urmă fiind un imn de bucurie adus vieții, încheiat printr-un elan senin de fericire la ideea morții, a contopirii definitive în sînul universului.

Op.: *Le Centaure* (post. 1840); *La Bacchante* (post., 1861); *Glaucus* (post. 1861); *Journal et Lettres, 1832—1835* (post. 1865). M.S.

GUEULETTE *Thomas-Simon* (1683—1766), prozator și dramaturg, autor de comedii, opere comice și pastorale. A reeditat și adnotat texte din evul mediu și din secolul al XVI-lea.

Op.: *Soirées bretonnes. Nouveaux contes de fées* (1712); *Les mille et un quarts d'heure, contes tratares* (1715); *La Vie est un songe* (1717); *Les Comédiens par hasard* (1718); *L'Amour précepteur* (1726); *Les Pieds de mouches* (1732). I.N.

GUICHE *Armand de* GRAMONT, conte DE (1638—1673), nobil fanatic, îndrăzneț, seducător cunoscut pentru viața sa galantă, autorul unor apreciate *Memorii* militare asupra campaniei din Țările de Jos: *Mémoires* (1744). M.S.

GUICHES *Gustave* (1860—1935), scriitor realist, romancier al moravurilor provinciale, discipol al lui Zola*, dar semnatar în 1887 al *Manifestului** *celor Cinci* (împotriva romanului *La Terre* al lui Zola).

Op.: *Céleste Prudhomat* (1886); *Un coeur discret* (1892); *La Tueuse* (1921); *Tout se paie* (1928). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

GUILBERT *Yvette* (1867—1944), celebră șansonetistă franceză (pictată de Toulouse Lautrec), creatoarea cîntecelor *Le Fiacre* și *Madame Arthur*; autoarea unor interesante memorii.
Op.: *La Chanson de ma vie* (1929); *La Passante émerveillée* (1929)
M.S.

GUILHEM DE MONTANHAGOL (?—1258), trubadur din Toulouse. A scris poeme cu caracter politic și mai ales a orientat poezia de dragoste pe o cale nouă: pierzînd orice element monden de galanterie, la el iubirea devine o virtute care înalță și sanctifică negăsindu-și realizarea în viața lumească. Afirmația sa: „din iubire provine castitatea" a stat la baza curentului din poezia renascentistă italiană cunoscut sub numele de *Dolce Stil Nuovo*. A.V.

GUILHEM FIGUEIRA (către 1195—?), trubadur, autor al unui celebru *sirventes** împotriva Romei — reședința capului bisericii catolice — cea mai violentă piesă satirică produsă de evul mediu meridional contra papalității. A.V.

GUILLAUME DE BERNEVILLE (sec. XIII), poet anglo-normand, autorul unei traduceri în versuri a scrierii latine *Vita sancti Egidii*.
A.V.

GUILLAUME DE BÉTHUNE (ultima treime a sec. XIII), truver, autor de poeme lirice religioase. A.V.

GUILLAUME DE CHAMPEAUX (către 1070—către 1121), teolog, rector al școlilor din Paris, profesor de filozofie al lui Abélard*. A fost la început un reprezentant al realismului (v. **QUERELLE DES UNIVERSAUX**), dar, constrîns de rigurozitatea implacabilă a dialecticii lui Abélard, a trebuit să-și modifice de două ori propriul sistem de gîndire. A.V.

GUILLAUME DE CONCHES (sec. XII), teolog, profesor interesat îndeosebi de gramatică, dar preocupat și de comentarea lucrărilor unor filozofi ai antichității greco-latine.
Op.: *Dragmaticon; Moralium dogma; Gloses sur Priscien; Gloses sur Boèce; Gloses sur Platon.* A.V.

GUILLAUME DE DIGULLEVILLE (1293?—după 1380), scriitor normand. Teolog instruit și moralist auster, încearcă să introducă puțină ordine în haosul spiritual al epocii printr-o serie de scrieri alegorice intitulate *Pélerinages*, de factură asemănătoare *Divinei Comedii* a lui Dante.
Op.: *Le Pélerinage de la Vie Humaine* (1330—1332); *Le Pélerinage de l'Âme* (către 1355); *Le Pélerinage de Jésus-Christ* (nedatat) A.V.

GUILLAUME DE JUMIÈGES zis CALCULUS (sec. XI), cronicar normand, autorul unei istorii oficiale a primilor șapte duci ai Normandiei (pînă la 1070) dedicată lui Wilhelm Cuceritorul, principala sursă de informații asupra secolului al XI-lea normand (*Gesta Normannorum ducum*, către 1072). A.V.

GUILLAUME DE LORRIS (prima jum. a sec. XIII—?), autorul primei părți a celebrului *Roman** *de la Rose*, operă scrisă către 1230, și considerată ca un adevărat „cod" sau „ghid" al „dragostei perfecte". A.V.

Scanned with OKEN Scanner

GUILLAUME DE MACHAUT (1300?—1377), poet, muzician și romancier. Deși scrierile lui reiau teme frecvente ale producției spirituale medievale, subiecte tradiționale pe care nu le reînnoiește cîtuși de puțin, felul în care le tratează este cu adevărat original. Vorbind la persoana întîi și prezentîndu-se ca protagonist al unor acțiuni care, de fapt, își au modelul în literatura curtenească (v. **COURTOISIE**), păstrînd pentru eroinele lui portretul tradițional al „doamnei" nobile, dar alegîndu-și eroii dintre contemporani, el îmbină în așa măsură ficțiunea cu realitatea încît prima capătă contururi precise și cea de-a doua se învăluie în farmecul fanteziei. Șef al noii școli poetice a secolelor XIV—XV, M. consideră că poezia și muzica sînt de nedespărțit, poezia fiind totuși cea care precedă muzica și-i impune propriile ritmuri; amîndouă izvorăsc incontestabil din bucurie, orice suferință sau durere împiedicînd procesul creator. Adevărata poezie este condiționată de o muncă îndîrjită din partea scriitorului și de sinceritatea absolută a sentimentelor lui, iar principalul ei obiect este iubirea, profană sau divină. Apreciind poezia drept o artă savantă a constrîns-o să intre în cadrul precis al genurilor cu formă fixă, făcînd ca balada, *lai**-ul, *virelai**-ul, rondoul să cîștige în precizie și în armonie, să capete noi combinații strofice, ritmuri și rime, prevestind acrobațiile verbale alescolii marilor retoricieni (v. **GRANDS RHÉTORIQUEURS**). Succesul lui a fost atît de mare, încît Eustache Deschamps* s-a proclamat discipolul său și l-a luat drept model în lucrarea teoretică *l'Art de dictier;* Christine* de Pisan, Martin* le Franc și Alain* Chartier s-au inspirat adesea din opera lui, iar marii retoricieni l-au revendicat ca precursor.

Op.: *Le Dit de Vergier; Le Jugement dou Roy de Behaingna* (1340); *Le Remède de Fortune* (către 1341), *Le Dit dou Lyon* (1342); *Le Dit de l'Alérion* sau *Dit des Quatre Oiseaux* (înainte de 1349); *Le Jugement dou Roy de Navarre* (1349); *Le Confort d'ami* (1357); *La Fontainne amoureuse* sau *Livre de Morpheus* (1361?); *Le Voir Dit* (1364); *La Prise d'Alexandrie* (după 1369); *Le Prologue*. A.V.

GUILLAUME DE POITIERS (?—între 1087 și 1101), cronicar. Deși nu a terminat biografia lui Wilhelm Cuceritorul (pe care o tratează în amănunțime pentru perioada 1035—1067), este autorul celei mai bune istorii a cuceririi Angliei de către normanzi: *Histoire de Guillaume le Conquérant* (1073—1074). A.V.

GUILLAUME DE TYR (către 1130—?), istoric de expresie latină al celei de-a doua Cruciade. Scrierea sa — *Historia rerum in partibus transmarinis gestaurum* sau *Historia Hierosolymitana* — foarte documentată, începută către 1169, se oprește la 1184, și este continuată de un anume Ernoul pînă în 1228. A.V.

GUILLAUME IX D'AQUITAINE (1071—1126), primul trubadur și cel dintîi poet de limbă vulgară (limbă romanică) din întreaga Europă medievală. Profesînd o doctrină sentimentală bine definită, poetul afirmă că dragostea este izvorul virtuții și al tuturor purtărilor alese, că un adevărat îndrăgostit trebuie să posede toate calitățile cavalerești, și că în iubire, între „doamnă" și adoratorul ei trebuie să existe aceleași relații ca între un suzeran

și vasalul său. Aceste principii sînt esențiale pentru ceea ce s-a numit *la fin'amor* (v. COURTOISIE), și Guillaume IX este primul reprezentant al genului literar medieval al „curteniei". Ușurința cu care trece de la registrul trivial al limbii, la cel sublim, frumusețea imaginilor pe care le creează ca și tehnica cu care-și construiește versurile *(Chansons d'amour)* îl recomandă ca pe un artist desăvîrșit. A.V.

GUILLAUMIN *Émile* (1873—1951), romancier al vieții rurale.
Op.: *La Vie d'un simple* (1904); *Baptiste et sa femme* (1911). M.S.

GUILLEMIN *Henri* (n. 1903), istoric literar și eseist. Și-a făcut o specialitate din judecarea operei literare după documente secrete, inițiind, ca și contemporanul său Étiemble*, o operă de „demitificare" a scriitorilor, puțin obiectivă, uneori chiar supărătoare.
Op.: *Monsieur de Vigny, homme d'ordre et poète* (1955); *Benjamin Constant, muscadin* (1958); *L'Homme des Mémoires d'Outre-Tombe* (1958). Al.D.P.

GUILLEVIC *Eugène* (n. 1907), poet breton. A făurit întîi o poezie aspră, granitică și solemnă ca și stîncile din Bretagne, provincia sa natală *(Terraqué, Exécutoire, Coordonnées)*, apoi o poezie militantă, elocventă și voit prozaică *(Trente et Un Sonnets)*. După 1960, G. se întoarce la prima lui manieră, dînd o nouă vigoare vînei telurice și cosmice îndrăgită de el în tinerețe.
Op.: *Terraqué* (1942); *Exécutoire* (1947); *Coordonnées* (1950), *Trente et Un Sonnets* (1954); *Carnac* (1961); *Sphère* (1963); *Ville* (1969). Al.D.P.

GUILLOUX *Louis* (n. 1899), romancier. Fiu de cizmar sărac, a luptat din greu pentru a-și termina studiile. Romanele sale populiste dovedesc o angajare față de cei exploatați, angajare care nu merge însă pînă la revoltă, ci se nutrește din profunzimea amintirilor și a simțului de observație.
Op.: *Compagnons* (1930); *Angelina* (1932); *Le Sang noir* (1935); *Le Jeu de patience* (1949, Premiul Théophraste Renaudot); *Parpagnacco* (1954). Al.D.P.

GUIOT DE PROVINS (sf. sec. XII—înc. sec. XIII), truver. Poet de curte și autor al multor versuri de dragoste, ajunge, către sfîrșitul vieții, la un pesimism amar care-l face să atace cu vehemență toate categoriile sociale în scrierea sa intitulată *La Bible Guiot*.
Op.: *L'Armeüre du Chevalier; La Bible Guiot*. A.V.

GUIRAUD *Alexandre*, baron (1788—1847), poet catolic, autorul elegiei *Le Petit Savoyard* devenită clasică, al cîtorva tragedii și al operei *Pharamond* (muzica: Boieldieu). (Acad. fr.: 1826.)
Op.: *Pélage* (1820); *Les Macchabées* (1822); *Élégies savoyardes* (1823); *Chants hellènes* (1824); *Pharamond* (1825). M.S.

GUIRAUT DE BORNELH *(Bornell)* (a doua jum. a sec. XII), trubadur. Autor al multor poeme de dragoste *(chanson, sirventes*, pastourelles*, complaintes*)*, el afirmă că iubirea este un mijloc de autoperfecționare și de înălțare pentru om. Oscilînd între stilurile trobar* clus și trobar* leu, este mai curînd un poet ermetic. A.V.

Scanned with OKEN Scanner

GUIRAUT RIQUIER DE NARBONNE (către 1230—către 1295), trubadur, autorul unei opere de peste 100 de *cansons**, *sirventes**, *pastourelles**, *aubes**, *tensons** și cîntece religioase. Cîntăreț al dragostei, deși profesează în mod constant *la fin'amor* (v. COURTOISIE), sfîrșește prin a condamna iubirea trupească și a o exalta pe cea spirituală, platonică, aplicînd procedeele liricii profane la poezia religioasă. Prolix și lipsit de profunzime, regretînd trecutul, reflectînd cu exactitate epoca de decadență în care a trăit, și nereușind, în ciuda calităților sale reale, să dea versurilor lui o rezonanță nouă, este considerat ca „ultimul adevărat trubadur".
A.V.

GUIREC *Jean* CHARTON, zis **JEAN** (n. 1898), romancier naturalist, apoi realist, interesat de aspectele psihologice ale vieții.
Op.: *Le Protecteur* (1924); *Danger de mort* (1929); *Le Crime des indifférents* (1939); *Les Faux Abandons* (1954). M.S.

GUIRLANDE DE JULIE La (1641), culegere concepută de marchizul Charles de Montausier și realizată din îndemnul lui, formată din 87 de madrigaluri, 2 sonete și 2 epigrame, în care peste două duzini de flori („mîndre", „discrete", „strălucitoare" și „timide") își unesc glasurile pentru a cînta farmecele frumoasei, „incomparabilei", „adorabilei", „augustei", „divinei", „castei" Julie d'Angennes, fiica d-nei de Rambouillet, iubită de marchizul de Montausier. Este un omagiu colectiv adus în ziua de 22 mai 1641, de Sf. Julie, de către toți poeții din anturajul de la *Hôtel de Rambouillet** (Chapelain*, Scudéry*, Malleville*, Desmarets de Saint-Sorlin*, Godeau*, Gombauld*, Ménage* etc.), sub forma unui manuscris împodobit cu o somptuoasă ghirlandă pictată de Nicolas Robert, caligrafiat de Nicolas Jarry și legat în piele scumpă de Le Gascon.
M.S.

GUITRY *Sacha* (1885—1957), actor, dramaturg fecund, autor a peste 130 de piese bulevardiere vesele, ironic-moralizatoare, ce se înscriu pe linia lui Capus*, Tristan Bernard* și Jules Renard*, al mai multor culegeri de eseuri și maxime, a 33 de scenarii cinematografice și al cîtorva cărți de amintiri.
Op.: *Nono* (1905); *Le Veilleur de nuit* (1911); *La Pélerine écossaise* (1914); *Mon père avait raison* (1919); *Si j'ai bonne mémoire* (1934); *Quadrille*, (1937); *N'écoutez pas mesdames* (1942); *Toâ* (1949).
Al.D.P.

GUITTON *Jean* (n. 1901) filozof, romancier și eseist. Discipol al lui Bergson* în tinerețe, s-a afirmat ulterior ca un gînditor catolic eminent. (Acad. fr.: 1961.)
Op.: *Le Temps et l'éternité chez Plotin et Saint-Augustin* (1933); *La Philosophie de Newman* (1933); *La Pensée moderne et le catholisisme* (8 vol., 1930—1935); *Difficultés de croire* (1948); *La Conversion de Ratisbonne* (1964); *Le Clair et l'obscur* (1965).
Al.D.P.

GUTH *Paul* (n. 1910), ziarist, dramaturg și romancier. Scriitor plin de vervă și umor, a născocit cu succes un tip de caraghios ingenuu și duios, *Le Naïf*, consacrîndu-i un ciclu de șapte romane în care îl urmărește în toate situațiile posibile determinate de

viața modernă: în timpul serviciului militar, în preajma și în timpul căsătoriei, în căutarea unui apartament etc.

Op.: *Le Pouvoir de Germaine Calban* (1952); *Mémoires d'un Naïf* (1953, Premiul Courteline); *Le Naïf sous les drapeaux* (1954); *Le Naïf aux quarante enfants* (1956); *Le Naïf locataire* (1956, Marele Premiu al Romanului al Academiei franceze); *Le Mariage du Naïf* (1957). M.S.

GUTTINGUER *Ulric* (1785—1866), poet, adept al romantizmului creștin.

Op.: *Mélanges poétiques* (1824, culegere cuprinzînd versurile publicate în revista „La Muse* française"); *Edith ou le Champ d'Hastings* (1827); *Fables et méditations* (1837); *Les Deux Âges du poète* (1844); *Dernier Amour* (1852). M.S.

GYP *Sibylle Gabrielle Marie-Antoinette* DE RIQUETI DE MIRABEAU, contesă DE MARTEL DE JANVILLE, zisă (1850—1932), autoare a peste o sută de romane ușoare, vesele, îndrăznețe, satirizînd societatea mondenă și politică din vremea ei.

Op.: *Petit Bob* (1882); *Autour du mariage* (1883); *Autour du divorce* (1886); *Ohé ! la grande vie* (1891); *Le Mariage de Chiffon* (1894); *Ohé ! les dirigeants* (1896); *Les Profitards* (1918). M.S.

h

HABERT *François* (1508?—1561?), deşi a studiat dreptul, s-a consacrat poeziei, ajungînd poet de curte sub Francisc I şi Henric II. În afara operelor de circumstanţă dictate de îndatoririle sale de poet oficial, a lăsat poezii lirice şi poeme alegorice personale în tradiţia grupului *Grands Rhétoriqueurs**, abuzînd de artificii de stil şi acrobaţii de versificaţie.
Op.: *Le Combat de Cupido et de la Mort* (1541); *Le Voyage de l'homme riche* (1543); *Le Temple de Chasteté* (1549). I.N.

HABERT *Germain* (1615—1654), abate monden, poet preţios şi galant, unul dintre colaboratorii culegerii *La Guirlande** *de Julie*. (Acad. fr.: 1634.)
Op.: *La Métamorphose des yeux de Philis en astres* (1639); *Vie du Cardinal de Bérulle* (1646). M.S.

HABERT *Philippe* (1605—1637), fratele lui Germain Habert*, poet din grupul *Les Illustres Bergers** şi din cel al poeţilor care au colaborat la culegerea *La Guirlande** *de Julie*. Poemele sale au fost publicate în culegerea *Le Temple de la Mort* (1633). (Acad. fr.: 1634.) M.S.

HAEDENS [-dəns] *Kléber* (n. 1913), romancier şi critic. Romanele sale satirice, îndreptate împotriva burgheziei contemporane, sînt dovada unui spirit necruţător dublat de un stilist strălucit. Criticul însă ignoră cu bună ştiinţă obiectivitatea, după exemplul lui Léon Daudet*, maestrul său, fiind un adversar ireductibil al modernismului în literatură, ceea ce-l duce la condamnarea fără apel a existenţialismului*, a Noului* roman, şi a poeziei moderne sub toate aspectele sale.
Op.: *L'École des parents* (1937); *Magnolia Jules* (1938); *Une Jeune serpente* (1940); *Adieu à la rose* (1945); *Histoire de la littérature française* (1954); *Paradoxe sur le roman* (1964); *L'Été finit sous les tilleuls* (1966); *Salut au Kentucky* (1967). M.S.

HALÉVY *Daniel* (1872—1962), istoric şi eseist dreyfusist, colaboratorul lui Ch. Péguy* la revista „Cahiers de la quinzaine". S-a interesat îndeaproape de viaţa muncitorilor şi ţăranilor, evocîndu-le traiul în lucrări erudite şi în romane. A publicat importante biografii de filozofi şi scriitori.
Op.: *Essai sur le mouvement ouvrier en France* (1901); *Visites aux paysans du Centre* (1921); *Nietzsche* (1941); *Péguy* (1944); *La Vie de Proudhon* (1948). Al.D.P.

HALÉVY *Léon* (1802—1883), scriitor, adept al lui Saint-Simon*, autor de versuri elegiace, piese de teatru şi lucrări tratînd despre istoria poporului evreu.
Op.: *Fables* (1840—1856); *Le Chevreuil* (1821); *Électre* (1864); *Résumé de l'histoire des Juifs anciens* (1827); *Résumé de l'histoire des Juifs modernes* (1828). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

HALÉVY *Ludovic* (1834—1903), dramaturg și romancier spiritual, ironic, chiar caustic, sensibil și amar totodată. Autor de numeroase opere-bufe (în colaborare cu Henri Meilhac*, muzica: Offenbach), de comedii și vodeviluri (în colaborare cu H. Meilhac) și de romane tradiționale, de moravuri pariziene. (Acad. fr.: 1884.)
Op.: *La Belle Hélène* (1864); *la Grande Duchesse de Gérolstein*, (1867); *La Périchole* (1868); *Carmen* (1875); *Le Petit-Duc* (1878); *Fanny Lear* (1868); *Froufrou* (1869); *La Boule* (1874); *Un Mariage d'amour* (1881); *L'Abbé Constantin* (1882). M.S.

HAMILTON *Antoine*, **COMTE DE** (1648—1720), prozator francez de origine irlandeză, s.abilit în Franța după executarea regelui Carol I al Angliei; cumnatul ducelui de Gramont*, ale cărui *Memorii* le-a redactat. M.S.

HAMP [â] *Henri* **BOURILLON** zis **PIERRE** (1876—1962), romancier și dramaturg. S-a consacrat observării diferitelor categorii de oameni angrenați în ocupațiile lor: marinari, mecanici, mineri etc., prezentînd rezultatele anchetelor sale sociale în romane și reportaje de calitate, adunate sub titlurile generale *La Peine des hommes* (27 vol. 1908—1957) și *Enquêtes et gens*. Al.D.P.

HARDY *Alexandre* (1570—1632), dramaturg deosebit de fecund, azi dat uitării, creatorul tragicomediei veacului al XVII-lea. Face parte în calitate de autor-actor din trupa Comedienilor Regelui *(Comédiens du Roi* v. **HÔTEL DE BOURGOGNE**) condusă de Valleran le Comte (1611—1627), apoi din cea a Vechilor Comedieni ai Regelui *(Vieux Comédiens du Roi)* condusă de Claude Deschamps. A scris, pare-se, peste 500 de piese, dintre care doar 34 au fost tipărite. Dramaturg iscusit, om de teatru înnăscut, a reușit să modernizeze tragedia, substituind lamentațiilor statice din secolul al XVI-lea acțiuni dinamice, bogate în conflicte și cu o intrigă complicată. Nu respectă regulile impuse tragediei de italienii Scaliger și Castelvetro, dar cunoaște arta de a pregăti un deznodămînt fericit și de a realiza efecte teatrale; adoptă însă adesea un ton trivial nepotrivit cu necesitățile stilului tragic clasic.
Op.: *Didon se sacrifiant* (1603); *Coriolan* (1607); *Marianne* (1600); *La Mort de Daïre* (1619); *La Mort d'Alexandre* (1624); *Timoclée ou la Juste vengeance* (1624). M.S.

HARDY *René* (n. 1911), romancier, participant activ la Rezistență. Operele lui evocă amintiri din timpul războiului, punînd în discuție problemele responsabilității, curajului, datoriei și dreptății.
Op.: *Amère Victoire* (1958); *Sentinelle perdue* (1959); *La Frontière passe à Muratoli* (1962); *Gautier sans amour* (1965). M.S.

HAZARD *Paul* (1878—1944), eseist și istoric, profesor la Collège* de France, fondator, împreună cu F. Baldensperger*, al publicației „Revue de littérature comparée" (1921). A scris lucrări despre Italia, pe care a vizitat-o în mai multe rînduri cu pasiunea unui călător neobosit, și altele de o deosebită importanță, închinate secolului al XVIII-lea francez. Împreună cu medievistul Joseph Bédier* a condus binecunoscuta *Histoire de la Littérature française*

Scanned with OKEN Scanner

illustrée (2 vol. 1923—1924 și 1948—1949). (Acad. fr.: 1940.)
Op.: *La Révolution française et les lettres italiennes* (1910); *La Vie de Stendhal* (1927); *L'influence française en Italie* (1934); *La Crise de la conscience européenne, 1680—1715* (1935); *La Pensée européenne au XVIIIe siècle* (post. 1946). Al.D.P.

HELLENS [ɛl-lɛn] *Frédéric* VAN ERMENGHEM, zis **FRANZ** (n. 1881), poet și romancier belgian de limbă franceză. Autor de nuvele, poezii și romane unde fantasticul se împletește cu realul și familiarul.
Op.: *Mélusine* (1921); *Éclairages* (1926); *La Femme partagée* (1929); *Liturgies* (1939); *Moreldieu* (1948); *Miroirs conjugués* (1950); *Comédie des portraits* (1966). Al.D.P.

HELLO *Ernest* (1828—1885), eseist catolic, adversar violent al ateismului și al scientismului lui Renan*, fondatorul ziarului „Le Croisé" (1858), inițiatorul unei renașteri spiritualiste în Franța epocii sale.
Op.: *M. Renan et la „Vie de Jésus"* (1863); *L'Homme* (1872); *Physionomies de Saints* (1875); *Les Plateaux de la balance* (1880). M.S.

HELVÉTIUS *Claude-Adrien* (1715—1771), filozof materialist-mecanicist, senzualist, discipol al lui Locke, reprezentant al filozofiei sociale, protector al enciclopediștilor; fermier general între 1738 și 1751. Este cunoscut pentru lucrările *De l'Esprit* și *De l'homme*. Cea dintîi — condamnată de Rege, Parlament, Sorbona și papă, de iezuiți și de janseniști, ca fiind un rezumat al Enciclopediei*, cartea „tuturor erorilor și ereziilor omului", arsă în piața publică — este o ilustrare cu concluzii practice a teoriilor senzualiste ale lui Condillac*. A doua, publicată postum, reia și întregește aceleași teorii. H. pleacă de la principiul că obiectul filozofiei este fericirea umană, și construiește o nouă știință a omului, folosind metodele fizicii pozitive, combătînd ineismul și revelația și luînd ca punct de plecare sensibilitatea organică a omului, din care decurge întreaga lui viață spirituală. Scopul imediat al lui H. era rezolvarea unei probleme sociale, aceea a creării unor condiții susceptibile să îndemne pe orice individ să conlucreze la fericirea celorlalți. Introducea astfel noțiunea de interes (ce va sta mai tîrziu în centrul utilitarismului englez) — mai precis de interes personal „just înțeles" adică împletit cu cel social. Nici o acțiune omenească, proclamă H., nu scapă legii interesului, problema care se pune pentru filozofi și pentru legislator fiind aceea de a distinge între interesele ce opun pe om omului și cele care le unesc voințele. Programul pe care îl propune în concluzie — program conceput de pe pozițiile unui mare burghez înstărit — prevedea armonizarea intereselor personale cu cele sociale (și, în ultimă instanță cu cele ale statului) prin elaborarea și aplicarea unor legi comune, formulate de reprezentanți aleși, libertatea presei, lupta împotriva bogățiilor generatoare de privilegii (proprietatea privată urmînd să fie totuși menținută) și descătușarea statului de sub jugul bisericii — idei care au influențat gîndirea progresistă a veacului al XVIII-lea.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *De l'Esprit* (1758); *De l'homme, de ses facultés intellectuelles et de son éducation* (post. 1772); *Le Bonheur* (post. 1772). M.S.

HÉMON *Louis* (1880—1913), romancier stabilit în Canada, mort prematur în urma unui accident de cale ferată, a cărui operă a fost editată, aproape în întregime, postum. Capodopera sa este *Maria Chapdelaine* — simpla și tragica poveste de dragoste a unei tinere canadiene.

Op.: *Lizzie Blakeston* (1908); *Maria Chapdelaine* (post. 1916, 1921); *La Belle que voilà* (post. 1923); *Colin-Maillard* (post. 1924); *Monsieur Ripois* (post. 1950). Al.D.P.

HÉNAULT *Charles—François* zis **LE PRÉSIDENT** (1685—1770). Magistrat, istoric și literat, președintele camerei de anchete a Parlamentului din Paris. A scris epigrame și cîntece galante, comedii și drame istorice — originale pentru epoca lui —, dintre care mai izbutită este *François II* (1747), precedată de o prefață ce conține germenii unor concepții preromantice, sau chiar romantice, despre teatru care le-au influențat pe Mercier* și V. Hugo*. (Acad. fr.: 1723.)

Op.: *Cornélie vestale* (1713); *Marius à Cirthe* (1715); *Abrégé chronologique de l'histoire de France jusqu'à la mort de Louis XIV* (1744); *François II, roi de France* (1747); *Mémoires* (post. 1806). I.N.

HENNIQUE *Léon* (1851—1935), romancier și dramaturg naturalist, prieten cu Zola* și frații Goncourt*. A participat la întocmirea volumului *Les Soirées de Médan** cu nuvela *L'Affaire du Grand 7* și la încercările de la *Théâtre** *Libre* unde se urmărea triumful realismului pe scenă. (Acad. Goncourt: 1896.)

Op.: *La Dévouée* (1878); *L'Empereur d'Assoucy* (1879); *L'Accident de M. Hébert* (1884); *Poeuf* (1887); *La Mort du duc d'Enghien* (1888); *Chronique du temps qui fut la Jacquerie* (1903). M.S.

HENRI D'ANDÉLY (sf. sec. XII—prima jum. a sec. XIII), poet de origine normandă. Este autorul unei parodii interesante: *La Bataille des septs arts* — în care prezintă rivalitatea dintre învățămîntul axat pe gramatică și studiul autorilor latini și învățămîntul axat pe studiul logicii și al filozofiei naturii, făcînd să triumfe dialectica aristoteliană cu prețioase referiri la istoria intelectuală a epocii — și al unui *Lai d'Aristote*, poem moralizator reluînd o veche temă orientală: batjocorirea unui vizir al lui Alexandru cel Mare, victimă a cochetăriilor unei tinere șirete. H. d'A. substituie vizirului pe Aristotel, cel mai celebru dintre filozofii antichității, pentru a da mai multă greutate moralei ce se desprinde din povestire. Subiectul, tratat de autor cu umor delicat, se impune în literatura medievală. A.V.

HENRI DE FERRIÈRES (sec. XIV), autorul de origine normandă al unei foarte valoroase opere de cinegetică — *Les Livres du roi Modus et de la royne Ratio* — tratînd într-o limbă arhaizantă despre viața și obiceiurile animalelor, felul în care trebuie hăituite, urmărite, doborîte, tăiate în bucăți etc. A.V.

HENRIOT *Émile* (1889—1961), poet de factură clasică influențat de H. de Régnier* și de poeții latini; romancier, eseist și critic literar, colaborator la „Le Temps" apoi la „Le Monde". Președinte general la „Alliance française" (1948—1961). (Acad. fr.: 1945.)
Op.: *La Flamme et les cendres* (1909); *Vignettes et allégories* (1925); *Courrier littéraire* (1922—11959); *D'Hèloïse à Marie Bashkirtseff* (1936); *De Marie de France à Katehrine Mansfield* (1937); *De Lamartine à Valéry* (1946); *Les Jours se raccourcissent* (1954). Al.D.P.

HÉRÉDIA *José Maria* DE (1842—1905), poet parnasian născut în Cuba, prietenul și discipolul lui Leconte de Lisle*. A rămas celebru prin volumul *Les Trophées* (1893), alcătuit din 118 sonete evocînd civilizațiile trecute, meleagurile îndepărtate sau țărmurile bretone, galerie de miniaturi scrupulos șlefuite, model de artă descriptivă și obiectivă riguros structurată într-un cadru fix și refuzînd anecdotica și retorismul. (Acad. fr.: 1894.) M.S.

HÉRIAT *Raymond Gérard* PAYELLE, zis **PHILIPPE** (n. 1898), dramaturg și romancier realist, urmînd schemele balzaciene tradiționale și acordînd o mare importanță analizelor psihologice; s-a afirmat în special cu romanul-fluviu *Les Boussardel*, amplă cronică a trei generații burgheze. (Acad. Goncourt: 1949.)
Op.: *L'Innocent* (1931, Premiul Théophraste Renaudot); *La Main tendue* (1933); *La Foire aux garçons* (1934); *Les Boussardel:* I *Les Enfants gâtés* (1939), Premiul Goncourt; II *Famille Boussardel*, 1946, Marele Premiu al Academiei franceze; III *Les Grilles d'or* (1957); IV *Le Temps d'aimer*, (1968); *Belle du jour* (1950); *Noces de deuil* (1953); *Retour sur mes pas* (1959). Al.D.P.

HERMANT *Abel* (1862—1950), romancier, eseist și dramaturg realist. Este autorul a aproximativ 50 de romane satirice—descriind cu umor feroce moravurile societății contemporane—și a numeroase biografii romanțate. Activitatea lui de colaboraționist în timpul războiului (explicată patetic în *Treizième Cahier)* i-a adus în 1945 condamnarea la închisoare pe viață și excluderea din Academia franceză. (Acad. fr.: 1927.)
Op.: *Nathalie Madoré* (1888); *La Carrière* (1894); *Mémoires pour servir à l'histoire d'une société* (1895—1937); *Le Sceptre* (1896); *Le Char de l'État* (1900); *Le Cavalier Miserey* (1900); *Les Souvenirs du Vicomte Courpière* (1901); *Le Cycle de Lord Chelsea* (4 vol., 1913); *Souvenirs de la vie frivole* (1923); *Souvenirs de la vie mondaine* (1935); *Treizième Cahier* (1949). Al.D.P.

HERNE *L'* (1962→) caiete poetice și literare publicate sub direcția lui Dominique Roux, consacrate cîte unui mare scriitor francez sau străin. Dintre poeții prezentați: René Guy Cadou*, Ezra Pound, Henri Michaux*. M.S.

HÉROALD *Ferdinand* (1865—1949), dramaturg, prozator și poet simbolist, unul dintre principalii colaboratori la „Mercure* de France". Își caută inspirația poetică în vechile mituri grecești, în lumea medievală, uneori în propria-i sensibilitate.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *L'Exil de Harini* (1888); *Les Hérétiques* (1905); *La Route fleurie* (1911); *Cléopâtre* (1921). M.S.

HÉROËT *Antoine*, zis **LA MAISONNEUVE** (1492?—1568), poet, platonician ataşat Şcolii lioneze* protejat de Marguerite de Navarre*, discipol al lui Cl. Marot* şi precursor al Pleiadei*. A scris poeme de circumstanţă, *blasons** rondouri şi două poeme mai lungi: *La Parfaicte Amye* (ilustrare a teoriilor platoniciene despre dragoste, apărare a femeii şi a dragostei pure— sursă de virtute şi poezie— şi protest implicit împotriva concepţiilor dezvoltate de La Borderie* în *L'Amye de court)* şi *L'Androgyne* în care relua aceeaşi temă a dragostei — sentiment de înălţare a omului.
Op.: *L'Androgyne* (1542); *La Parfaicte Amye* (1542). I.N.

HERRIOT *Édouard* (1872—1957), om politic, eseist şi biograf. Deşi a jucat un rol important în viaţa politică a Republicii a III-a, H. a dus o bogată şi intensă activitate intelectuală, publicînd numeroase biografii şi memorii interesante. (Acad. fr.: 1946.)
Op.: *Madame Récamier et ses amis* (1925); *Dans la forêt normande* (1925); *La Vie de Beethoven* (1929); *Jadis* (1948—1952). Al.D.P.

HERVIEU *Louise* (1878—1954), romancieră cu tendinţe autobiografice.
Op.: *Sangs* (1936, Premiul Femina); *La Rose de Sang* (1953). M.S.

HERVIEU *Paul-Ernest* (1857—1915), romancier şi dramaturg realist cu tendinţe naturaliste. Romanele sale — studii de moravuri pesimiste — prezintă, cu vădite accente satirice, cercurile mondene contemporane, crude şi pervertite; piesele sale sînt construite pe principiile utilitare şi moralizatoare ale lui Dumas*-fiul, şi au drept tematică principală dramele cuplului sau ale familiei burgheze. (Acad. fr.: 1900.)
Op.: *La Bêtise parisienne* (1884); *Peints par eux-mêmes* (1893); *Les Tenailles* (1895); *La Loi de l'homme* (1897); *L'Énigme*, (1901); *La Course au flambeau* (1901). M.S.

HESTEAU *Loys* (?—?), poet, autor de poezii de dragoste şi satirice dar cunoscut mai ales pentru poezia lui ermetică şi ocultistă.
Op.: *Oeuvres poétiques* (1578); *La Table d'Hermès expliquée par sonnets* (1620); *Poème sur l'Azothe des philosophes* (1624). I.N.

HETZEL *Jules* (1814—1886), scriitor şi editor, republican proscris după lovitura de stat din 1852, întors în Franţa după amnistia din 1859. A întemeiat o librărie pentru tineret şi a îngrijit publicarea revistei „Magasin d'éducation et de récréation". A fost primul editor al lui Jules Verne* ale cărui succes şi vogă le-a presimţit. A publicat, sub pseudonimul **P.-J. STAHL**, mai multe volume destinate tineretului.
Op.: *Scènes de la vie publique et privée des animaux* (1851); *Histoire d'un prince* (1857); *Histoire d'un homme enrhumé* (1859). M.S.

HOFFMANN *François—Benoît* (1760—1828), poet şi critic literar, celebru prin foiletoanele de critică literară, dramatică şi istorică

publicate în „Journal de l'Empire", apoi în „Journal des Débats". M.S.

HOLBACH *Paul-Henri* DIETRICH baron D' (1723—1789), filozof german de expresie franceză, născut în Palatinat și stabilit în Franța în 1725. Aderînd la ideile „filozofilor"*, s-a împrietenit cu mulți dintre ei, punîndu-le la dispoziție averea sa. A colaborat la *Enciclopedie** cu peste 400 de articole de chimie și de mineralogie. Începînd cu anul 1749, salonul său devine cartierul general al enciclopediștilor și totodată un focar al ateismului și al luptei împotriva bisericii. Deist la început, **d'H.** ajunge foarte curînd un ateu convins, încredințat că toate religiile, dar mai ales creștinismul, sînt un flagel al omenirii. Lupta împotriva dogmelor și propaganda antireligioasă și anticlericală îl duc pe **d'H.** la materialism. În concepția lui, conștiința și gîndirea sînt produse ale materiei, mișcarea o proprietate a materiei, iar diversele proprietăți și combinații ale ei nu sînt altceva decît Natura, singura în măsură să dezvăluie omului condiția și destinul său (v. *Le Système de la nature*). El a fundamentat din punct de vedere teoretic necesitatea înlocuirii societății feudale cu una „naturală" și „rațională", care nu era în realitate decît însăși societatea burgheză idealizată. Moralei creștine, **d'H.** îi substituie o morală naturală, care constă în dominarea pasiunilor și instinctelor, în dirijarea omului spre virtute și spre deprinderi în acord cu regulile de convietuire socială și în cunoașterea și practicarea științelor, singurele în măsură să-l împace pe om și să-i pună impulsurile în acord cu armonia generală a lucrurilor. Materialismul radical și consecvent al lui **d'H.**, critica nedezmințită ce o aduce — în numele rațiunii și al științei — tuturor religiilor revelate sau naturale, vederile lui sociale și politice, au trezit admirația contemporanilor săi, adesea mai puțin îndrăzneți și hotărîți, în special a lui Diderot*.

Op.: *Le Christianisme dévoilé* (1767); *La Contagion sacrée ou Histoire naturelle de la superstition* (1767); *Théologie portative* (1768); *Essai sur les préjugés* (1770); *Système de la nature* (1770); *Le Système social ou Principes naturels de la morale et de la politique* (1773); *Politique naturelle ou discours sur les vrais principes du gouvernement* (1774); *L'Ethocratie ou le gouvernement fondé sur la morale* (1776); *La Morale universelle ou les devoirs de l'homme fondés sur la nature* (1776). I.N.

HONNÊTE HOMME, termen consacrat prin care se definea, în secolul al XVII-lea, tipul cavalerului desăvîrșit atît din punct de vedere moral cît și intelectual. Noțiunea este amplu explicată de N. Faret* în lucrarea sa *L'Honneste Homme...* (1630) și tributară celei introduse în Italia de *Curtezanul* lui B. Castiglione (1528). I se cer „onestomului" atît calități morale: cinste, dezinteres, generozitate, devotament, fidelitate, cît și intelectuale: inteligență, erudiție, judecată, subtilitate etc., sau sociale: îndemînare în mînuirea armelor și în jocurile de societate, cucernicie neprefăcută, eleganță vestimentară, arta conversației. Alături de Faret, și după exemplul lui, alți pedagogi se străduiesc să definească cît mai amănunțit această noțiune, ca de pildă François Grenaille

(1616—1680) în lucrările: *L'Honnête fille* (1639—1640), *L'Honnête garçon* (1642), *La Mode* (1642) etc., manuale de educaţie cu precădere didactice, influenţate de concepţiile burgheze despre morală. Încetul cu încetul însă, în mediile aristocratice, acestor calităţi li se substituie altele, mai superficiale, de purtare exterioară: curtoazie desăvîrşită, uzanţa galanteriei, îndemînare în gesturi, duh, vorbă aleasă. Teoreticianul „onestomului" ideal din a doua jumătate a secolului al XVII-lea este cavalerul de Méré*, într-un *Discurs*, publicat postum în 1700 dar gîndit şi realizat în preajma anului 1677. H.H., după Méré, este definit ca un diletant în opoziţie cu omul de meserie; chiar dacă ar avea vreo ocupaţie definită, nu trebuie, în nici o clipă, să se fălească cu o erudiţie sau o competenţă mai deosebită. „Onestitatea" se dobîndeşte în contactul cu societatea aleasă; necesare sînt în primul rînd calităţile mondene şi arta de a purta o conversaţie, cu tact şi măsură. Astfel noţiunea de H.H. evoluează de la începutul secolului pînă la apusul lui, fiind înlocuită treptat, la începutul veacului următor prin cea de *bel-esprit*. M.S.

HÔTEL DE BOURGOGNE *Théâtre de l'*, fost teatru parizian amenajat în 1548 de *Confrérie** *de la Passion* pe terenul unde se înălţase castelul ducilor de Burgundia (str. Mauconseil nr. 34), din care nu rămăsese decît un turn. Este cedat în 1588 unei trupe de actori profesionişti care ia numele de *comédiens du roi* sau *troupe royale*. Condusă după 1599 de *Valeran-Lecomte* (sau le Comte), devine celebră în urma reprezentării tragediilor lui Hardy*, Garnier* şi Rotrou* apoi a celor ale lui Corneille* şi Racine* impunîndu-se drept principala trupă din Paris specializată în reprezentarea tragediilor. Intră în rivalitate şi conflict, începînd din 1658, cu trupa lui Molière*, cu care însă fuzionează în 1680, sub numele de *Comédie*-Française*. Pe scena de la H. de B. s-au ilustrat actori vestiţi precum Gautier*-Garguille, Turlupin, Montfleury, Mondory şi la Champmeslé, interpreta eroinelor lui Racine. Între 1680 şi 1783 teatrul a fost ocupat de trupa actorilor italieni (v. *Comédie-Italienne*). M.S.

HOUGRON *Jean* (n. 1923), romancier şi nuvelist. Scriitor realist, a evocat în opere stufoase şi violente viaţa din Indochina, în care a trăit şi pe care a părăsit-o cînd aceasta şi-a proclamat independenţa. După această dată a renunţat la decorurile exotice, plasînd acţiunea romanelor sale pe pămîntul francez.

Op.: *La Nuit indochinoise* (6 vol., 1950—1958); *Par qui le scandale* (1960); *Le Signe du chien* (1960); *Histoire de Georges Guersant* (1964). *Je reviendrai à Kandara* (1955). Al.D.P.

HOUSSAYE *Arsène* HOUSSET, zis ARSÈNE (1815—1896), poet, dramaturg, romancier şi critic de artă din grupul romantic de la *Impasse du Doyenné**, prieten cu Th. Gautier* şi Gérard de Nerval*, director al publicaţiei „l'Artiste" (1843), administrator al *Comediei** *franceze* (1849—1859), director al Teatrului Liric (1875). Opera lui bogată este azi cu desăvîrşire dată uitării.

Op.: *Les Caprices de la marquise* (1844); *Les Pantoufles de Cendrillon* (1852); *Histoire du quarante et unième fauteuil de*

l'Académie française (1855); *Poésies complètes* (1858); *Les Femmes du temps passé* (1862); *Souvenirs d'un demi-siècle* (1885—1891). M.S.

HOUVILLE GÉRARD D' (1875—1963), poetă și prozatoare, fiica lui José-Maria de Heredia*, soția lui Henri de Régnier*, cumnata lui Pierre Louys*. Influențată de estetica parnasiană, dar mai ales de cea simbolistă, este atrasă de teme funerare și de nostalgia ținuturilor exotice.
Op.: *Le Séducteur* (1914); *Jeune Fille* (1916); *Les Poésies de Gérard d'Houville* (1931); *Enfantines et amoureuses* 1946). M.S.

HUET *Pierre Daniel* (1630—1721), episcop de Avranches, mare erudit, azi dat uitării, autoritate recunoscută în lumea literelor din secolul al XVII-lea. Este numit, împreună cu Bossuet*, preceptor al Delfinului (1670), și în această calitate îngrijește tipărirea colecției de clasici *Ad usum Delphini**. Operele lui de critică filozofică și literară uimesc prin vastitatea informației, întemeind astfel părerea lui Sainte-Beuve* care afirma despre Huet: „Este condeiul cel mai învățat din Europa". (Acad. fr.: 1674.)
Op.: *Traité sur l'origine des romans* (1670); *Censura philosophiae cartesianae* (1689); *Mémoires pour servir à l'histoire du Carthésianisme* (1692); *Commentarii de rebus ad eum pertinentibus* (1718). M.S.

HUGNET *Georges* (n. 1906), poet suprarealist utilizînd imagini insolite, fantastice, uneori înfricoșătoare, pentru a denunța marasmul și lipsa de originalitate din scriitura contemporană.
Op.: *Droit de varech* (1930); *Oeillades ciselées en branche* (1939); *Non-vouloir* (1942); *Ici la voix* (1954). M.S.

HUGO *Victor-Marie* (1802—1885), scriitor romantic, personalitate dominantă a veacului al XIX-lea. Fiul unor părinți despărțiți curînd după nașterea sa: Sigisbert-Léopold Hugo*, general și conte sub Imperiu, guvernator al Madridului între 1811—1812, și Sophie Trébuchet, dintr-o familie bretonă catolică și regalistă, H. face studii serioase la liceul Louis-le-Grand, uimindu-și maeștrii prin precocitatea talentului său literar, de care era dealtminteri conștient, hotărît fiind să devină un scriitor mare: „Vreau să fiu Chateaubriand sau nimic" scrie el în 1816, pe unul din caietele sale de școală. În anii 1817 și 1819 este laureatul concursurilor poetice inițiate de Academia* franceză și de cea din Toulouse (v. **CONSISTOIRE DE TOULOUSE**); în 1819 întemeiază, împreună cu frații săi Abel (1798—1855, autor de lucrări literare și istorice), și Eugène (1800—1837, poet, mort tînăr într-un ospiciu) și sub patronajul lui Chateaubriand*, revista legitimistă și catolică „Le Conservateur littéraire", în care sînt preamăriți Lamennais*, Lamartine* și A. Chénier* și unde își publică primul roman, *Bug-Jargal*. Colaborează apoi la revista „La Muse* française", publică *Ode*, *Balade* și un nou roman: *Han d'Islande*, devenind curînd șeful necontestat al tînărului grup romantic din care făceau parte Vigny*, Dumas*, Mérimée*, Sainte-Beuve*, Th. Gautier*, Nerval*, Deschamps* etc. *Prefața* la *Cromwell* (manifest al noii Școli romantice), reprezentarea pieselor *Hernani* (în jurul căreia

se creează o vîlvă neasemuită și se dă o vestită „bătălie") și *Marion de Lorme*, publicarea volumului *Les Orientales* pecetluiesc triumful romantismului — și al lui propriu — instituind o perioadă de liberalism în literatură prin introducerea ideilor de libertate a inspirației și a formei, de respingere a oricăror dogme și reguli artistice. Din 1830 și pînă în 1848 H. duce paralel o fecundă activitate literară și politică: publică neîncetat versuri, piese și romane, cucerind astfel o faimă uriașă, întărită prin alegerea lui în 1841 ca membru al Academiei* franceze. Este numit *pair* al Franței în 1845, și în această calitate ia cuvîntul în Cameră în favoarea Poloniei dezmembrate, împotriva pedepsei cu moartea și a nedreptății sociale. Pacifismului burghez al lui Ludovic-Filip I și prudenței sale conservatoare, H. le opune personalitatea covîrșitoare și glorioasă a lui Napoleon, „marele om al secolului", și ideea libertății triumfătoare. Democratismul lui H. se dezvoltă și se întărește: salută cu bucurie revoluția din 1848; participă activ la instaurarea celei de-a doua Republici; este un adversar ireductibil al Loviturii de Stat de la 2 decembrie 1851 a lui Ludovic-Napoleon Bonaparte (Napoleon III) și al Imperiului reinstaurat de acesta. Decît să-l slujească pe uzurpator, H. preferă să ia calea exilului: fuge în Belgia, se stabilește apoi la Jersey (1852), de unde este expulzat, apoi la Guernesey (1855). De acolo, bătrînul tribun democrat și anticlerical, partizan al unei Republici universale și dușman al tiraniei, nu încetează să înfiereze pe Napoleon al III-lea „cel Mic" și pe partizanii săi (v. *Napoléon le Petit*, *Les Châtiments*, *Histoire d'un Crime* etc.). Se întoarce în Franța îndată după dezastrul de la Sedan (1870) și după abdicarea împăratului și asistă la apărarea Parisului comunard împotriva trupelor lui Thiers (v. *L'Année terrible*). Este ales senator în 1876. Bătrînețea și necazurile provocate de moartea celor din familie nu-i doboară vitalitatea: continuă să publice pînă în ultima clipă volume de versuri și pagini de proză. Funeraliile sale la care au participat mii de oameni de toate categoriile sociale au fost o adevărată apoteoză a gloriei sale. Uriașa operă a lui H. se caracterizează prin imaginație grandioasă, sensibilitate viguroasă și dinamism mereu reînnoit. Viziunea poetului despre lume este întemeiată pe o concepție manicheistă clădită deci pe contraste și antiteze, ceea ce explică aspectul totodată exact și himeric al operei sale, dualitatea ei neîncetată. Poetul este liric și epic. Pornește de la un lirism intim, melancolic sau pitoresc, izvorît din amintiri, visări sau senzații încă tributar înaintașilor săi, un Chénier*, un Lamartine (v. *Les Feuilles d'automne*). O clipă atras de mirajul poeziei pure, dar convins de misiunea terestră a poetului, de călăuză, profet și vizionar (v. poemul *Fonction du poète*, în *Les Rayons et les Ombres*), creează la sfîrșitul vieții o poezie socială și cosmică, (*La Legende des siècles*), devenind, după propriile sale cuvinte, „ecoul sonor" al tuturor glasurilor firii (v. *Les Châtiments*, *Dieu La Fin de Satan*, *Les Quatre Vents de l'Esprit*). Reînnoiește epopeea, democratizînd-o, introducînd alături de zei, regi și eroi, oameni simpli și chiar ocnași. Versurile sale sînt mărturia unei facilități și abundențe creatoare nemaiîntîlnite, a unei elocințe calde și avîntate, a unei somptuozități verbale uluitoare și a unei mari

bogăţii de imagini spontane, metafore-instrument al cunoaşterii cu valoare de revelaţie. H. foloseşte puterea evocatoare a sunetelor, mînuieşte ritmurile cele mai deosebite şi îndrăzneţe, revoluţionînd prozodia, sfărîmînd constrîngerile impuse de dogmele clasice, creînd o poetică nouă întemeiată pe magia evocatoare a ritmurilor şi a cuvintelor. Dramaturg, H. reînnoieşte teatrul creînd drama romantică căreia îi dă o bază teoretică prin manifestul incendiar *Prefaţa la Cromwell* (1827), întemeind-o pe aceeaşi idee manicheistă a existenţei, în natura omului, a principiilor opuse ale binelui şi răului, aflate în veşnică luptă şi contradicţie. Drama, gîndeşte H., trebuie să fie „poezie completă", „zugrăvire totală a realităţii". Ţine totodată de tragedie şi de comedie; foloseşte deci alternat tragicul şi comicul, sublimul şi burlescul. Subiectul ei trebuie să fie istoric, împrumutat însă unor epoci relativ apropiate de cea modernă — evul mediu şi Renaşterea — şi tratat subiectiv, folosind în aceeaşi măsură legenda şi documentul. Eroii vor fi prada unor sentimente intense, a unor pasiuni mistuitoare, bîntuitoare; prin aceasta le este negată complexitatea: simplificaţi, reduşi la o singură dimensiune, vor fi categoric buni sau categoric răi, la limita tipurilor melodramei. Personajele istorice vor fi supuse aceloraşi deformări nejustificate de istorie (v. Don Carlos în *Hernani*, Richelieu în *Marion de Lorme*). Farmecul dramei romantice astfel concepute constă în lirismul şi în fantezia ei, în elementul epic violent colorat care predomină: „istorie ascultată la porţile legendei", vastă frescă evocînd vremuri tumultuoase îndepărtate (revoluţia Angliei, Spania lui Carol Quintul, Evul Mediu germanic etc.), pe fundalul căreia răsună invectiva (v. *Ruy Blaş*, III, 2), se naşte meditaţia (v. monologul lui Don Carlos, *Hernani*, IV, 2). Drama romantică va cunoaşte un succes fără seamăn între anii 1830 şi 1835 dar efemer, eşecul ei fiind definitiv pecetluit în 1843 odată cu reprezentarea *Burgravilor*. Romanele lui H., la început influenţate de formula romanului negru (v. *Han d'Islande*), cu intrigi melodramatice desfăşurîndu-se în cadre istorice grandios evocate (v. *Notre-Dame de Paris*, *Quatre-Vingt-Treize*) sînt vaste fresce sociale şi epice, clădite în jurul unor teze umanitare, mărturie a evoluţiei scriitorului de la romantismul exacerbat al tinereţii la apostolatul social preconizat şi făptuit în perioada exilului. Ocnaşi, prostituate, vagabonzi, pescari şi orfani dezmoşteniţi — contemporanii lui H. — devin eroii principali ai unor aventuri şi tribulaţii nenumărate, în luptă cu o organizaţie socială hîdă şi nemiloasă; pradă mizeriei, nedreptăţii sau represiunii crude, ei sînt sufleteşte salvaţi graţie calităţilor lor înnăscute, a contactului cu învăţătura sau cu mila evanghelică propovăduită şi aplicată de creaturi de elită (v. episcopul Myriel în *Mizerabilii*). H. rămîne cel mai reprezentativ scriitor al Franţei: creator genial, deosebit de fecund şi de dinamic, poet, profet şi vizionar, tribun dezlănţuit împotriva nedreptăţii sociale, simbol al revoltei şi al revendicărilor maselor, a constituit într-o mare măsură pivotul întregii activităţi literare, sociale şi politice a epocii sale, stînca neclintită de care se lovesc fluxul şi refluxul ideilor şi sentimentelor, sprijinul moral al unor conştiinţe raliate şi îmbărbătate prin prezenţa lui. (Acad. fr.; 1841.)

Op.: *Bug-Jargal* (1820, 1826); *Han d'Islande* (1823); *Cromwell* (1827); *Odes et ballades* (1828); *Les Orientales* (1829); *Hernani* (1830); *Marion de Lorme* (1831); *Notre-Dame de Paris* (1831); *Les Feuilles d'automne* (1831); *Le Roi s'amuse* (1832); *Les Chants du crépuscule* (1835); *Les Voix intérieures* (1837); *Ruy Blas* (1838); *Les Rayons et les Ombres* (1840); *Les Burgraves* (1843); *Napoléon le Petit* (1852); *Les Châtiments* (1853); *Les Contemplations* (1856); *La Légende des siècles* (1859, 1877, 1883); *Les Misérables* (1862); *Les Travailleurs de la mer* (1866); *L'Homme qui rit* (1869); *L'Année terrible* (1872); *Quatre-Vingt-Treize* (1874); *Histoire d'un crime* (1877); *L'Art d'être grandpère* (1877); *Les Quatre Vents de l'Esprit* (1881); *Dieu* (post. 1891). M.S.

HUGUES DE BERZÉ (a doua jum. a sec. XII—către 1220), poet liric şi moralist, autor al poemului moral-satiric *La Bible au Seigneur de Berzé*, continuare a lucrării: *La Bible Guiot* de Guiot* de Provins. A.V.

HUGUES D'ORLÉANS, zis PRIMAT (1093—după 1160), poet de expresie latină aparţinînd tagmei „clericilor goliarzi" (clerici „desfrînaţi", „vagabonzi"). Printre cele aproximativ 50 de poezii păstrate, dintre care majoritatea cîntă plăcerile vieţii, cea mai cunoscută este *Dives eram et dilectus*, melancolică confesiune a omului care îmbătrîneşte. A.V.

HUGUES DE SAINT-VICTOR (?—1141), teolog erudit, reprezentant de seamă al centrului cultural de la mănăstirea Saint-Victor supranumit „noul Augustin". Este autorul unei opere imense îmbrăţişînd în aceeaşi măsură filozofia, ştiinţele umaniste şi artele liberale.
Op.: *De gramatica; Practica geometriae; Chronicon; Didascalion; Dindimi in philosophiam; De sacramentis fidei christianae; De arca Noe morali; De arca Noe mystica; De arrha animae.* A.V.

HUMBOURG *Pierre* (n. 1901), marinar, romancier şi reporter, fondatorul premiului Interaliat (1930). Autor de scrieri viguroase înviind impresiile resimţite în decursul peregrinărilor sale, cu personaje pasionate într-o permanentă căutare a adevărului.
Op.: *Silvestre le Simple* (1929); *Impasse* (1933); *Mort de vieillesse* (1956); *Les Sentiers de l'automne* (1959). M.S.

HUON DE BORDEAUX *(Le Cycle de)* v. **CHANSONS DE GESTE**

HUON D'OISY (?—1190), unul dintre primii truveri, autorul printre altele, al unui *sirventes** virulent îndreptat împotriva lui Conon* de Béthune.
Op.: *Sirventes* (1189); *Tournoiement* (1189). A.V.

HUON LE ROI DE CAMBRAI (sec. XIII), poet religios, autor al unor scrieri glorificînd faptele sfinţilor sau satirizînd ordinele călugăreşti din vremea sa. Este considerat de unii istorici ca fiind acelaşi cu „Huon le Roi" — autorul *fabliau**-ului *Le Vair Palefroi*, sau cu „Huon de Cambrai" care satirizează în *fabliau*-ul *La Male Honte* viciile regelui Henric III al Angliei.

Op.: *Li Regrés Nostre Dame; La Vie de saint Quentin; Li Abecés par ekivoche et li significations des lettres; Li Ave Maria en roumans; Le Vair Palefroi (?); La Male Honte (?).* A.V.

HURET *Jules* (1864—1915), ziarist, inițiatorul unei celebre anchete asupra literaturii contemporane (1890); *L'Évolution littéraire En-quête sur le déclin du naturalisme et l'avenir du symbolisme naissant* (publ. 1891), document capital cuprinzînd teoriile și opiniile a 64 de scriitori, printre care, esențiale, cele exprimate de Mallarmé*, H. de Régnier*, Moréas*, Huysmans*, Zola* și A. France*. M.S.

HUYSMANS *Georges Charles*, zis **JORIS-KARL** (1848—1907), romancier de origine olandeză, la începuturile lui adept al naturalismului* (este unul dintre colaboratorii volumului *Les Soirées de Médan*, v. Zola*), autorul romanelor documentare *Les Soeurs Vatard*, *En Ménage*, *À Vau l'eau*, apoi adept al decadentismului și al simbolismului* *(À Rebours)*, o vreme atras de magia neagră *(Là-bas)*, ancorat în cele din urmă în misticism *(En Route*, *La Cathédrale*, *L'Oblat*, *Les Foules de Lourdes)*. Temperament sensibil, de artist mereu în căutare de senzații rafinate, neașteptate, H. creează în *À Rebours*, volumul său cel mai cunoscut, un personaj straniu, tipul decadentului pre-simbolist, *Des Esseintes*. Acesta, dezgustat de „realitatea vulgară", se străduiește să organizeze în jurul lui un mediu rafinat, să provoace senzații rare și multiple, recurgînd adesea la artificiu și stări de nevroză, halucinație sau chiar nebunie: „Aplecarea lui către artificiu, nevoia lui de excentricitate... erau de fapt, porniri, elanuri către ideal, către un univers necunoscut, către o beatitudine îndepărtată".
Op.: *Les Soeurs Vatard* (1879); *Croquis parisiens* (1880); *En Ménage* (1881); *À Vau l'eau* (1882); *À Rebours* (1884); *Là-bas* (1891); *En Route* (1895); *La Cathédrale* (1898); *L'Oblat* (1903), *Les Foules de Lourdes* (1905). M.S.

HYDROPATHES (1878—1880), „societate" literară efemeră, zgomotoasă și provocatoare, întemeiată de către Émile Goudeau*, Georges Lorin și M. Rollinat*, cu sediul la *Café de la rive gauche*, pe bd. Saint-Michel, la care au participat majoritatea scriitorilor de avangardă viitori simboliști; P. Bourget*, Ch. Cros*, Rollinat*, Tailhade*, Moréas* etc. M.S.

i

IDÉOLOGUES Les, grup de filozofi și literați, discipoli ai lui Condillac* — printre care: Cabanis*, Condorcet*, Volney* și Destutt de Tracy* — ce-și consacră meditațiile și cercetările psihologiei materialiste întemeiate pe fiziologie. Au avut o mare influență în formarea intelectuală a lui Stendhal*. M.S.

IKOR *Roger* (n. 1912), romancier și eseist. S-a făcut cunoscut la început ca istoric al mișcării muncitorești (v. **L'INSURRECTION...**), apoi ca romancier realist. Se înscrie în tradiția romanului „de existență", pe linia lui J. Romains* și Roger Vailland*, suferind însă de asemenea influența lui Zola*, Hemingway și R. Bloch*. Opera lui poartă pecetea tragicei experiențe a războiului, pe care l-a trăit ca prizonier într-un lagăr nazist din Pomerania (1940—1945), fiind un răspuns la frămîntările evreilor din societatea contemporană, și totodată un act de încredere în demnitatea umană.

Op.: *L'Insurrection ouvrière de juin 1848 ou la première Commune* (1936); *Les Grands Moyens* (1951); *Les Fils d'Avram* (I *La Greffe du printemps*, 1955; II *Les Eaux mêlés*, 1955, Premiul Goncourt); *Si le temps...* (6 vol., 1960—1969); *Peut-on être Juif aujourd'hui?* (1968). Al. D.P.

ILLUMINISME, termen folosit în secolul al XVIII-lea pentru a desemna toate curentele iraționale (întemeiate pe ocultism, magie, misticism swedenborgian, cabală etc.) ce se opuneau atît rațiunalismului cît și religiilor codificate. I. implica o credință în anume forțe supranaturale, susceptibile de a fi utilizate de inițiați pentru a stabili o comunicare cu „lumea de dincolo", manifestările, teoriile și practicile lui fiind deosebit de variate și diversificate în funcție de nivelul de cultură și de sinceritate al adepților. Printre grupurile de iluminiști: vizionarii de la Copenhaga (care interogau o lumină misterioasă de aparență fosforică), quietiștii valdenzi (contemplativi cufundați în trăiri interioare), grupul *Les Philatèthes* din Paris (discipoli ai lui Swedenborg și Martinès de Pasqually*), iluminații *(les illuminés)* din Avignon (care sub direcția lui Dom Pernety, căutau piatra filozofală), francmasonii etc. Printre marii iluminiști făuritori de sisteme filozofice coerente: Lavater, Swedenborg, Martinès de Pasqually și Saint-Martin*. I. reprezintă pe plan spiritual religiozitate rebelă a dogmelor prestabilite, exaltare a sensibilității individuale și a imaginației, angoasă și neliniște metafizică, revoltă și protest împotriva încătușărilor minții, protestare a intuiției în fața rațiunii — tot atîtea semne precursoare ale romantismului*. M.S.

ILLUSTRE THÉÂTRE L' v. **MOLIÈRE**

INSTITUT DE FRANCE L', instituție născută din reconstituirea sub acest nume, prin articolul 298 al Constituției anului III al Republicii franceze (1795), a Academiilor suprimate de Convenție în 1793. Era, în 1795, format din 312 membri, repartizați în trei clase

mari: 1) ştiinţe fizice şi matematice; 2) ştiinţe morale şi politice; 3) literatură şi belle-arte. La 21 martie 1816 regele Ludovic XVIII îl reorganizează, împărţindu-l în 4 academii (cărora li se adaugă o a cincea în 1832), corespunzînd vechii orînduiri dinainte de 1793: *Academia franceză*, *Academia Inscripţiilor*, *Academia de ştiinţe*, *Academia de belle-arte* şi *Academia de ştiinţe morale şi politice*. Institutul Franţei îşi are sediul în clădirile vechiului *Collège des Quatre Nations*, a cărui capelă, restaurată de arhitectul Vaudoyer, a fost transformată în sală de şedinţe (unde au loc, de asemenea, ceremoniile de recepţie a noilor academicieni). Fiecare academie are, în cadrul Institutului, obligaţia să ţină o şedinţă anuală precum şi una suplimentară, comună pentru toate cinci. M.S.

IONESCO *Eugène* (n. 1912), dramaturg român de expresie franceză. A debutat în România ca poet intimist, elegiac *(Elegii mărunte pentru fiinţe mici)* şi critic literar agresiv şi nonconformist, atacînd cu vehemenţă pe marii scriitori consacraţi ai vremii: T. Arghezi, I. Barbu, C. Petrescu (v. *Nu*). S-a stabilit în 1938 la Paris, începîndu-şi cariera de dramaturg abia în 1949 cu „anti-piesa" *La Cantatrice chauve*, care i-a adus celebritatea, înscriindu-l totodată printre protagoniştii teatrului absurdului. În dorinţa lui de a explora realităţile condiţiei umane şi de a regenera teatrul, purificînd arta dramatică de toate zgurile literare care o înăbuşeau, I. preconizează un teatru al violenţei şi paroxismului, totodată „violent comic şi violent tragic", care să regăsească înseşi sursele tragicului, pătrunzînd pînă în străfundurile grotescului şi ale caricaturii. Pentru a-şi atinge scopul, teatrul, gîndeşte I., trebuie să folosească o tactică de şoc: realitatea, conştiinţa spectatorului, limba obişnuit folosită trebuie dislocate, răsturnate, siluite, pentru a permite o nouă percepere a realităţii, o viziune integrală a absurdităţii lumii. Piesa de teatru este, pentru I., o construcţie constituită dintr-o serie de stări de conştiinţă sau de situaţii care se intensifică, devin din ce în ce mai dense şi inextricabile, se înnoadă, apoi se deznoadă sau se încurcă mai rău. Construcţiei logice şi elegante a pieselor clasice, I. îi opune deci o creştere progresivă a tensiunii psihologice, într-un ritm accelerat, de intensificare, acumulare şi proliferare dus la paroxism şi sfîrşind adesea printr-o descărcare a tensiunii dobîndite într-un hohot de rîs liberator, de esenţă tragică. Temele fundamentale ale teatrului ionescian sînt două: protestul împotriva pericolului ameninţător pe care-l reprezintă civilizaţia burgheză şi mecanică actuală, care duce la pierderea adevăratelor valori umane, la o devalorizare a vieţii, şi pledoaria în favoarea regăsirii de către oameni a dimensiunii metafizice şi poetice pierdute. La acestea se adaugă tema singurătăţii, a izolării individului, a dificultăţii comunicării, a supunerii omului faţă de presiunile exterioare, faţă de conformismul mecanic, a angoasei în faţa morţii şi a problemelor sexuale. (Acad. fr.: 1970.)

Op.: *Elegii mărunte pentru fiinţe mici* (1931); *Nu* (1934); *La Cantatrice chauve* (1950); *La Leçon* (1950); *Les Chaises* (1952); *Victimes du devoir* (1953); *Amédée ou Comment s'en débarrasser* (1954); *Le Nouveau Locataire* (1954); *Tueur sans gages* (1959); *Rhinocéros* (1960); *Le Roi se meurt* (1962); *Le Piéton de l'air* (1963); *Notes et Contre-notes* (1963); *La Soif et la faim* (1966);

Journal en miettes (1967); *Passé présent* (1968); *Découvertes* (1969); *Jeux de massacre* (1969); *Macbett* (1971). M.S.

ISOPETS (de la *Esop* — considerat drept creatorul acestui gen literar), nume dat culegerilor de fabule din Esop și Fedru traduse sau adaptate în franceză din limba latină. Deși numele lui Fedru nu a fost cunoscut decît în secolul al XVI-lea, opera lui, remaniată sau transpusă în versuri și în proză, a circulat în tot evul mediu, apreciată în special pentru valoarea ei moralizatoare. Ea a stat la baza multor culegeri de fabule ca: *l'Ésope de Wissenbourg și l'Ésope d'Adémar* (sec. X), *l'Isopet de Lyon*, *l'Isopet I*, *L'Isopet II de Paris*. Respectînd întocmai modelele latine, care acordă mai mare importanță lecției morale decît povestirii propriu-zise, aceste *Isopets*-uri nu au decît o slabă valoare literară. Au constituit surse de inspirație prețioase, mai ales pentru *Roman* de Renart* și pentru La Fontaine*.

ISOU *Isidore* GOLDSTEIN, zis (n. 1925), poet și eseist român de expresie franceză. A întemeiat o școală, *Le Lettrisme**, astfel numită pentru că acorda o importanță deosebită literei, mai potrivită, gîndea el, să exprime mesajul scriitorului decît cuvîntul demonetizat și desuet. Și-a expus teoriile în numeroase manifeste și texte doctrinare, ilustrîndu-le prin scenarii și piese de teatru de neînțeles. A scris de asemenea romane erotice naive și stîngace.

Op.: *Oeuvres de spectacle* (1965); *L'Agrégation d'un nom et d'un Messie* (1947); *Introduction a une nouvelle poésie et à une nouvelle musique* (1947); *La Mécanique des femmes* (1949). Al. D.P.

ISTRATI *Panait* (1884—1935), prozator român de expresie franceză. De origine proletară, autodidact, sprijinit de R. Rolland*, I. devine autor cunoscut de romane și povestiri cu vădit caracter autobiografic, evocînd romantic și pitoresc aspecte din viața țăranilor din Bărăgan, lumea porturilor dunărene, aceea a haiducilor etc. Scrierile lui sînt expresia spiritului său de revoltat individualist și anarhic, exprimat prin intermediul eroilor săi, firi violente, pătimașe, răvășite de sentimente puternice, adesea pradă viciului, și angajați în conflicte dramatice cu sfîrșit tragic.

Op.: *Les Récits d'Adrien Zograffi: Kyra Kyralina* (1924); *Oncle Anghel* (1925); *Les Chardons du Bărăgan* (1928); *La Maison Thuringer* (1933). Al. D.P.

IVOI *Paul* DELEUTRE, zis **PAUL D'** (1856—1915), prozator și dramaturg, autor de romane de aventuri mult gustate de tineret — dintre care cel mai cunoscut este *Les Cinq sous de Lavarède* (1894) — și de piese de teatru bulevardiere. M.S.

j

JABÈS *Edmond* (n. 1912), poet egiptean de expresie franceză. Poemele sale, în versuri și proză incantatorie, amintesc de Nerval*, fiind vădit influențate de estetica suprarcalistă.
Op.: *Je bâtis ma demeure* (1959); *Livre des questions* (1962). M.S.

JACCOTTET *Philippe* (n. 1925), poet elvețian de expresie franceză, stabilit în sudul Franței, colaborator permanent la „N.R.F."* Poezia lui cîntă „adevărul poetic cuprins în tainicul labirint al vieții interioare" (G. Trolliet).
Op.: *Pour les ombres* (1944); *Trois Poèmes aux démons* (1945); *L'Effraie et autres poésies* (1953); *L'Ignorant* (1958). M.S.

JACOB *Max* (1876—1944), poet, romancier, eseist, pictor și dramaturg; evreu născut la Quimper (Bretania), trecut la catolicism, mort, victimă a barbariei naziste, în lagărul de la Drancy. Boem din Montmartre trăind din expediente și frecventînd grupul de la Bateau-Lavoir*, J. a jucat un rol de seamă în cercurile de avangardă literare și artistice din primii ani ai veacului al XX-lea din care făcea parte, participînd atît la primele manifestări ale cubismului cît și la cele ale suprarealismului*; a fost prieten cu Picasso și cu A. Salmon*, și înrudit spiritualicește cu Apollinaire* prin fantezia lui nesecată și aplecarea către mistificare. Poezia lui J. este o stranie împletire de lirism și burlesc, de spirit religios autentic și de umor (pînă și convertirea lui la catolicism, patetic zugrăvită în *La Défense de Tartuffe*, apare burlescă în... *Matorel*), de efuziune sentimentală și de satiră socială violentă (v. romanul *Filibuth...* și lucrarea *Le Cabinet noir*, despre moravuri burgheze), realitatea cotidiană fiind prezentată ca un joc al întîmplării (v. volumul de poeme în proză intitulat semnificativ *Le Cornet à dés*), joc ce merge pînă la ștergerea limitelor dintre real și ireal, dintre personalitate și lumea înconjurătoare. J. a folosit cu virtuozitate imaginea insolită, calamburul, jocul de cuvinte, vorba fără legătură, clișeele jurnalismului și ale stilului foileton — procedee ce au fost reluate de suprarealiști — realizînd o poezie nouă, viguroasă, autentică ale cărei influență și importanță nu încetează să se manifeste și să crească.
Op.: *Le Roi Kaboul et le marmiton Gauvin* (1904); *Saint Matorel* (1909); *Les Oeuvres burlesques et mystiques de frère Matorel au couvent de Barcelone* (1911); *Le Cornet à dés* (1917); *Le Phanérogame* (1918); *La Défense de Tartuffe* (1919); *Le Laboratoire central* (1921); *Le Roi de Béotie* (1921); *Filibuth ou la Montre en or* (1922); *Le Cabinet noir* (1922); *Art poétique* (1922); *Tableau de la bourgeoisie* (1930); *Rivage* (1931); *Ballades* (1938); *Derniers poèmes* (post. 1945). Al. D.P.

JACQUES BRETEL (sf. sec. XIII), truver, autorul unui lung poem intitulat *Le Tournoi de Chauvency* (1285), prețios document istoric și operă literară de calitate. A.V.

Scanned with OKEN Scanner

JACQUES D'AMIENS (a doua jum. a sec. XIII), poet liric, autorul cîtorva *chansons d'amour*, *pastourelles**, al unui *Art d'amour* inspirat după Ovidiu și al altor poezii printre care un *débat** în dialog cu Colin* Muset.
Op.: *Art d'amour* (?), *Remèdes d'amour* (?). A.V.

JACQUES DE BRÉZÉ (a doua jum. a sec. XV), poet manierist de origine nobilă.
Op.: *La Chasse* (1481—1490); *Dits du bon chien Souillard* (1483—1490); *Louanges de Madame Anne de France* (1488—1490). A.V.

JACQUES DE CESSOLES (?), scriitor de origine italiană, autorul unei opere cu caracter educativ și moral (*Liber de Moribus hominum et oficiis nobilum sive super ludum scacchorum*, înainte de 1337) inspirată după *Speculum historiale* a lui Vincent* de Beauvais. Versiunea franceză datorată lui Jean* de Vignay (între 1332—1350) îmbogățită cu elemente luate din *Legenda aurea* a lui Jacques de Voragine, a fost reluată de Christine* de Pisan. A.V.

JACQUES DE DOUAI (a doua jum. a sec. XIII), profesor la Universitatea din Paris, partizan al aritostelismului moderat și adversar al averoismului, autorul unor comentarii asupra operelor lui Aristotel. A.V.

JACQUES D'OSTUN (AUTUN) (sec. XIII), poet, autorul celei mai frumoase *chanson** *d'amour* din literatura medievală. A.V.

JACQUES DE VITRY (către 1170—1240), prelat și istoric, unul dintre adepții cruciadei împotriva Albigenzilor. I se datorează o *Historia orientalis* sau *Hierosolymitana* (din care s-au păstrat doar două cărți) — descriere amănunțită a Orientului și mai ales a Palestinei — și o culegere de povestiri de origine arabă sau siriană, *Exempla*, prețios document de istorie literară. A.V

JACQUES *Jacques* (sec. XIII), poet burlesc, autorul unui ciudat poem, *Faut mourir* — un fel de *danse macabre** literar — în care moartea dialoghează cu cîteva persoane de diferite categorii sociale, care refuză să moară.
Op.: *Faut mourir* (1657); *L'Ami sans fard* (1664); *Le Démon travesti, découvert et confus* (1673). M.S.

JACQUES *Lucien* (1898—1960), poet pe linia lui Vildrac* și Chennevière*. Încearcă să reînvie tonul vechilor *fabliaux**-uri, folosind o limbă simplă și savuroasă, uneori agresivă și truculentă.
Op.: *Carnets de moleskine* (1939); *Tombeau d'un berger* (1952). M.S.

JALOUX *Edmond* (1878—1949), romancier și critic literar care a contribuit la răspîndirea în Franța a literaturilor străine, în special a celor germane și engleze. Cronicar de prestigiu între cele două războaie mondiale, a semnat săptămînal în „Les Nouvelles littéraires" cîte un foileton asupra cărților apărute (adunate în parte în volumul *L'Esprit des livres*). A lăsat un mare număr de romane în care analiza psihologică fină și poezia obiectelor se împletesc cu o atmosferă de vis și mister. (Acad. fr.: 1936.)

Op.: *L'Esprit des livres* (1923); *De Pascal à Barrès* (1927); *Ô toi que j'eusse aimée* (1926); *Rainer Maria Rilke* (1927); *Perspectives et personnages* (1931); *Vie de Goethe* (1933); *La Grenade mordue* (1934); *Les Saisons littéraires* (1942); *D'Eschyle à Giraudoux* (post. 1946). Al. D.P

JAMET *Léon* (? —1561? 1581?), poet, discipol al grupului *Grands Rhétoriqueurs**, prieten cu Clément Marot* care i-a adresat mai multe epistole. M.S.

JAMMES *Francis* (1868—1938), poet și romancier. Un primitiv, un naiv, un stîngaci și un provincial, care are nostalgia ținuturilor exotice dar și a fetelor de pension, J. a compus o poezie personală foarte aparte, care a constituit un model: *jammismul*, afirmație mai deosebită a naturismului*, puternic colorat de un misticism de esență franciscană.

Op.: *Un Jour* (1895); *De l'Angélus de l'Aube à l'Angélus du Soir* (1898); *Le Deuil des primevères* (1901); *Le Roman du Lièvre* (1903); *Géorgiques chrétiennes* (3 vol., 1911—1912); *Ma France poétique* (1926); *Janot poète* (1928); *Pipe chien* (1933); *Sources* (1936). Al. D.P.

JAMYN *Amadis* (1540—1593), poet discipol al lui Ronsard* membru al Academiei* Palatului, imitator al poeților lirici greci, latini, italieni și neolatini. Poezia lui *(Oeuvres poétiques*, 1575; 1584*)* se impune prin cîteva evocări ale naturii într-un stil simplu și direct. I.N.

JANIN *Jules* (1804—1874), ziarist și critic literar, supranumit „prințul criticii". Colaborează la „Le Figaro"*, „La Quotidienne", „Le Messager" și între 1836—1876 la „Journal des Debats" unde asigură pagina de critică dramatică, favorabilă romantismului. A publicat de asemenea o parodie a literaturii macabre a epocii, *L'Âne mort...*, povestiri fantastice și un eseu despre poetul Béranger*. (Acad. fr.: 1870.)

Op.: *L'Âne mort et la femme guillotinée* (2 vol., 1828); *Contes fantastiques* (1832); *Contes littéraires* (1832); *La Religieuse de Toulouse* (1850); *Histoire de la littérature dramatique* (articole publicate în „Journal des Débats", 6 vol., 1858); *Contes du châlet* (1858); *Béranger et son temps* (1866). M.S

JANSÉNISME, doctrina lui Jansénius, episcop de Ypres (**CORNELIUS JANSEN**, 1585—1638), cuprinsă în lucrarea *L'Augustinus* (1640), reînviere a concepției Sfîntului Augustin (354—430); înrudită spiritualicește cu calvinismul, de aceea combătută cu succes, ca erezie, de iezuiții discipoli ai lui Luis Molina (1536—1600), moliniștii. (v. **PORT-ROYAL**). Învățătura lui Jansénius privește în primul rînd chestiunea atît de controversată a existenței și eficacității harului divin, apoi cea a liberului-arbitru și a predestinării. Spre deosebire de moliniști, Jansénius consideră că harul *nu* este dat tuturor oamenilor; că oamenii au nevoie, pentru a se putea ruga și pentru a putea îndeplini poruncile lui Dumnezeu în vederea mîntuirii lor, de un har eficace care să le determine voința; că acest har eficace este acordat de Dumnezeu după bunul său plac și nu după merit, încă dinainte de nașterea omului (acesta fiind predestinat, liberul său arbitru nu joacă aproape nici un rol în opera

mîntuirii sale); că, în consecinţă, viaţa creştinului trebuie să se scurgă într-o angoasă neîncetată, acordarea sau suprimarea arbitrară a harului (deci, a posibilităţii de mîntuire) fiind absolut imprevizibilă. J.-ul este o doctrină sumbră, pesimistă, totuşi adoptată de multe personalităţi din veacul al XVII-lea, de călugăriţele austere şi de solitarii de la Port-Royal*, de scriitori precum Pascal* şi Racine* (v. afirmaţia lui despre *Phèdre*, că ar fi „o creştină căreia i-a lipsit harul"). Doctrina aceasta a fost prigonită de Biserica catolică oficială sub pretextul că producea deznădejde în sufletele credincioşilor, împingîndu-i către indiferenţă şi ateism. M.S.

JARRY *Alfred* (1873—1907), poet simbolist, cu o nuanţă personală de agresivitate (v. *Les Minutes de sable: mémorial* şi *César Antéchrist*); scriitor de avangardă-tip, romancier şi dramaturg, oferind un exemplu de angajare totală a vieţii şi a operei, colaborator la „Revue blanche"* şi la „Théâtre de l'Oeuvre"* a lui Lugné-Poe. Apare în literatura epocii ca o rafală de nonconformism, fantezie şi burlesc, care foloseşte toate resursele ironiei şi ale umorului negru. Preconizează şi realizează o poezie a distrugerii, formă a unei „revolte superioare a spiritului", a unei atitudini anarhice şi individualiste, proprie de asemenea răzvrătiţilor Lautréamont* şi Rimbaud*, mijloc de afirmare a libertăţii individuale faţă de o ordine socială, morală şi estetică, privită de pe înălţimile unei superiorităţi sarcastice. Este inventatorul patafizicii (la *pataphysique*), „ştiinţa soluţiilor imaginare, care acordă simbolic lineamentelor proprietăţile obiectelor descrise de virtualitatea lor" (v. *Faustroll*), — „ştiinţă" îmbrăţişată cu entuziasm de admiratorii lui J. care au creat chiar, în 1948, un *Colegiu de patafizică* cu statut şi legislaţie proprii. Printre „satrapii" acestui colegiu: Raymond Queneau* (1950), Jacques Prévert*, Eugène Ionesco* (1951), Boris Vian* (1954). J. a rămas în istoria literaturii mai ales prin piesa *Ubu roi* care i-a adus celebritatea în faţa contemporanilor şi a posterităţii, farsă feroce, parodie sarcastică a pieselor de mare spectacol şi satiră necruţătoare a burghezului cupid, laş, sălbatic, megaloman şi hrăpăreţ, întruchipare caricaturală a vulgarităţii, josniciei şi absurdităţii adesea triumfătoare.

Op.: *Les Minutes de sable: mémorial* (1894); *César Antéchrist* (1895); *Ubu roi* (1896); *Les Jours et les nuits* (1897); *Ubu enchaîné* (1900); *Le Surmâle* (1902); *Ubu sur la Butte* (1906); *Les Gestes et opinions du Dr. Faustroll, pataphysicien* (post. 1911). M.S.

JACOURT *Louis* DE (1704—1779), savant şi enciclopedist, membru al Academiei din Berlin şi al Societăţii regale din Londra, principalul şi cel mai devotat colaborator al lui Diderot* la *Enciclopedie**, pentru care a redactat articole de medicină, ştiinţe naturale, fizică, istorie, drept şi politică. Entuziast, el a jertfit cauzei *Enciclopediei* o parte din averea sa. Este autorul unei istorii a vieţii şi operelor lui Leibniz, *Histoire de la vie et des oeuvres de Leibniz* (1734). I.N.

JAUFRÉ DE FOIXA (sf. sec. XIII—înc. sec. XIV), trubadur de origine catalană, autor al unui tratat de gramatică şi poetică *Regles de trobar* (către 1290) inspirat din lucrarea *Razos de trobar* al lui Raimon* Vidal. A.V.

Scanned with OKEN Scanner

JAUFRÉ RUDEL (sec. XII), trubadur celebru, autorul cîtorva *chansons* d'amour*, eroul unei frumoase legende de iubire. Plecînd în căutarea Contesei de Tripoli, „doamna îndepărtată" de care se îndrăgostise fără a o fi văzut vreodată și pe care o cînta în toate poeziile sale, J.R. a murit, pare-se, în brațele acesteia în clipa primei lor întîlniri. Enigmatica și inaccesibila iubită (închipuită sau reală) a inspirat poetului versuri ce exprimă, pe un ton monoton dar armonios, un regret constant și de nevindecat, corespunzător concepției cavalerești despre dragostea perfectă. Frumusețea acestei legende a inspirat mulți scriitori moderni de la Heine, Swinburne și Carducci (poezii) la Edmond Rostand* (drama *La Princesse lointaine*). A.V.

JAY *Antoine* (1770—1854), ziarist, om politic și critic literar liberal, adversar înverșunat al romanticilor, împotriva cărora a scris lucrarea *La Conversion d'un romantique* (1830). (Acad. fr.: 1832.) M.S.

JEAN BODEL (1165?—1210?), truver din Arras, autorul unei opere variate ce cuprinde poezii lirice *(pastourelles*, congé*)*, *fabliaux**-uri, un poem epic și un miracol*. *Les Congés*, partea cea mai originală a creației sale, sînt scrise către sfîrșitul vieții, cînd, atins de lepră, B. este obligat să părăsească orașul pentru a se închide în leprozeria de la Grand Val de Beauvains, și constituie o succesiune de imagini cînd înspăimîntătoare prin realismul lor crud, cînd mișcătoare prin durerea pe care o ascund. Ele au inspirat mai mulți poeți din secolul al XIII-lea, printre care Baude* Fastoul și Adam* de la Halle. Poemul epic *La Chanson des Saisnes* este un ciudat amestec de epopee, de roman cavaleresc și de realism burghez. Fost membru al trupei de actori numită la *Confrérie des Jongleurs et Bourgeois d'Arras*, B. este și autorul unei drame* liturgice, *Le Jeu de Saint-Nicolas*, care, în ciuda unui anumit schematism și a lungimilor exagerate, este o fericită îmbinare a dramei epice cu comedia realistă și cu farsa, anunțînd arta modernă.

Op.: *Le morteruel, Le Vilain de Bailleul, Gambert et les deux clercs, Brunain la vache au prêtre; Les Deux chevaux; Le Convoiteux et l'Envieux; Le Songe desvez; Le Loup et l'Oie; Barat; Travers et Haimet* sau *Les Trois Larrons; La Chanson des Saisnes* (Chanson des Saxons) (ultima treime a sec. XIII); *Le Jeu de Saint-Nicolas* (1200—1202?). A.V.

JEAN BRETEL (?—1272), poet liric din Arras, președintele „Puy"*-ului (asociație literară) din acest oraș, șeful școlii poetice locale. Autor al cîtorva poezii de dragoste, el excelează în genul numit *Jeu-parti**. A.V.

JEAN D'ARRAS (sec. XIV), autorul unui prolix roman în proză care face istoria romanțată a casei de Lusignan *Roman de Mélusine* (1392—1393). A.V.

JEAN DUPIN (1302—1374), moralist, autorul unui gen de revistă satirică intitulată *Le Livre de Mandevie*, interesantă descriere a moravurilor epocii sale. A.V.

JEAN DE JUSTICE, v. ADVOCACIE NOSTRE DAME

JEAN DE MANDEVILLE (sec. XIV), scriitor neidentificat încă, autorul sau pseudoautorul mai multor cărți de călătorie, *Les Voyages*, asamblare foarte abilă a unor surse livrești bogate în amănunte despre Constantinopol, Egipt și Orient în general, cuprinzînd numeroase idei originale, povestite într-un stil viu și pitoresc. A.V.

JEAN DE MEUN(G), *Jean* **CHOPINEL** sau **CLOPINEL** (către 1240—1305), scriitor de origine burgheză, savant și îndrăzneț continuator al operei lui Guillaume* de Lorris, *Roman* de la Rose*.
Op.: *Roman de la Rose* (1275—1280); *Consolation* (traducere din Boetius); *De Re militari* (traducere din Vegetius) (1284); *Epistres d'Abailard et d'Heloïs* (traducere inedită). A.V.

JEAN D'OUTREMEUSE, alias **JEAN DES PRÉS** (1338—1400), grefier din Liège, autorul unor mediocre poeme epice, al unei cronici în proză, și al unui *Lapidar*.
Op.: *Ogier le Danois* (epopee pierdută); la *Geste de Liège* (fragmente); *le Myreur des histors;* le *Trésorier de philosophie naturelle des pierres précieuses* (1390). A.V.

JEAN DE VIGNAY (1282 sau 1285—?), traducător. A transpus în limba franceză opera *Legenda Aurea* a lui Jacques de Voragine (Iacopo de Varazze, 1228—1298), hagiograf italian, *Speculum historiale* datorat lui Vincent* de Beauvais și *Liber de Moribus* al lui Jacques* de Cessoles. Traducerile sale se caracterizează printr-un stil greoi și prin numeroase greșeli de lexic și de sintaxă.
Op.: *De la Chose de la Chevalerie; Épîtres et Évangiles; le Miroir Historial; La Légende dorée; Le Jeu des Échecs; le Miroir de l'Église; Les Enseignements* și la *Chronique de Primat* (datînd toate din anii 1348—1350). A.V.

JEAN ERART (?—1258 sau 1259), truver, autoral cîtorva piese lirice de dragoste și al unor *pastourelles** pline de pitoresc, mișcare și prospețime. A.V.

JEAN LE BEL (1290?—1370), cronicar din Liège. A participat la diverse expediții militare, pe care le-a descris apoi în a sa *Histoire vraye et notable des nouvelles guerres et choses avenues depuis l'an mil CCCXXVI jusques à l'an LXI en France, en Angleterre, en Escoce, en Bretaigne et ailleurs*. A.V.

JEAN LE FÈVRE (sec. XIV), scriitor moralist și traducător. Transpunînd în limba franceză, sub titlul de *Les Lamentations de Metheolus*, o pledoarie împotriva femeilor datînd de la sfîrșitul secolului al XIII-lea, **L.F.** însuși pare atît de speriat de înverșunarea acuzațiilor aduse sexului slab, încît se simte obligat să conteste, pe jumătate în serios, pe jumătate în ironie, o descriere atît de net antifeministă. Traducerea, ca și teza contrară argumentelor din Matheolus intitulată *Le Livre de Leesce*, va fi amintită și folosită cu un secol mai tîrziu în *Les Quinze* joies du mariage*. Poemul *Le Respit de la Mort*, scris probabil la bătrînețe, este un precursor al dansului* macabru.
Op.: *Le Livre de Leesce* (1370—1371?); *Le Respit de la Mort* (1376?); *L'Epistre sur les misères de la vie* (inedită). A.V.

JEAN *Raymond* (n. 1925), poet, romancier și eseist. Opera lui romanescă încearcă o conciliere (explicată și argumentată în eseurile

sale de critică) între năzuința descriptivă a Noului* roman și năzuința semnificantă a romanului angajat, abordînd discuția marilor probleme ale omului și a adevărurilor contemporane într-o tehnică amintind de procedeele lui Robbe-Grillet* sau ale lui Marguerite Duras*.

Op.: *Les Ruines à New York* (1959); *La Conférence* (1961); *Les Grilles* (1963); *La Littérature et le réel* (1965); *Le Village* (1966); *Paul Éluard par lui-même* (1968). M.S.

JEAN RENART (prima jum. a sec. XIII), romancier, cel mai original dintre succesorii lui Chrétien* de Troyes. Operele sale se bazează pe descrierea ingenioasă și amuzantă a societății vremii: *L'Escoufle* reînnoiește tema idilică din *Floire** *et Blanchefleur; Guillaume de Dole* numit și *Roman de la Rose* este povestea unei femei care trebuie să-și dovedească cinstea pe nedrept contestată, iar *Le Lai de l'Ombre* istorisește fapta unui tînăr cavaler care reușește să cîștige iubirea unei doamne printr-o gingașă dovadă de statornicie în sentimente: mereu respins el aruncă în apa fîntînii, ce reflecta chipul femeii îndrăgite, inelul pe care aceasta i-l trimisese înapoi, oferind astfel bijuteria ființei pe care o iubea cel mai mult după neîndurătoarea doamnă, adică umbra ei.

Op.: *L'Escoufle* (1200—1202); *Guillaume de Dole* (1212—1213); *le Lai de l'Ombre* (1221—1222); *Galériou de Bretagne* (?). A.V.

JEANSON *Francis* (n. 1920), eseist, critic și romancier, discipol credincios și exeget al lui J.-P. Sartre*, colaborator al revistei „Les Temps* Modernes".

Op.: *Montaigne par lui-même* (1951); *Sartre par lui-même* (1956); *Lignes de départ* (1963); *Lettres aux femmes* (1965); *Sartre* (1966); *Le Problème moral et la pensée de Sartre* (1966). Al. D.P.

JEANSON *Henri* (n. 1900), ziarist, dramaturg și autor de scenarii de filme, colaborator (sub pseudonimul **HUGUETTE EX-MICRO**) la „Le Canard enchaîné".

Op.: *Toi que j'ai tant aimée* (1928); *Aveux spontanés* (1930); *Il était un petit navire* (1951). M.S.

JEU, termen medieval denumind la început dramele (v. *Drame liturgique*) și aplicat ulterior primelor comedii. A.V.

JEUNE-FRANCE, nume dat prin 1830 unui grup de tineri scriitori și artiști din școala romantică, excentrici și intransigenți, participanți înflăcărați la bătălia lui *Hernani* (1830, v. **V. HUGO**). Dintre ei: Théophile Gautier* (care le-a consacrat de altfel volumul *Les Jeune-France*, 1833), Gérard de Nerval*, Célestin Nanteuil*, Jehan Du Seigneur, Pétrus Borel*. M.S.

JEUNESSE (1930—1935), revistă de poezie neo-fantezistă, întemeiată la Bordeaux de Jean Germain și Pierre Malacamp. Printre colaboratori: Robert Kanters*, Gaëtan Picon*, Jean Rousselot*, Joë Bousquet*, Jean Follain*. M.S.

JEU-PARTI Le (<*partir un jeu* = a propune o problemă pentru a fi dezbătută), gen poetic al liricii medievale. Se prezintă sub forma unei discuții între doi poeți care își expun rînd pe rînd punctul de vedere asupra unei probleme teoretice, de ordin general (o chestiune

de cazuistică amoroasă, de natură poetică sau de ordin personal). Asemănătoare dialogului platonician, eglogei virgiliene, dezbaterilor judecătorești carolingiene sau concursurilor poetice pe o temă dată, această poezie dialogată (care mai poartă numele de: *tenson* sau *partimen*) poate fi opera a doi autori sau numai a unuia singur, care furnizează el însuși întrebările și răspunsurile (Monge* de Montauban, Thibaud* de Champagne etc.). Interlocutorii, chiar atunci cînd unul dintre ei este fictiv, își răspund într-un număr egal de strofe sau în două poezii distincte, bazate pe același ritm, putînd face uneori apel, pentru pronunțarea unei sentințe cît mai juste și imparțiale la o a treia persoană (un mare senior, un protector al poeților sau o femeie cultă de origine nobilă) ce îndeplinește rolul de judecător. Sînt considerate drept originea prezumptivă a *Curților de iubire* (v. **COURTOISIE**). Aceste discuții, de multe ori sterile și plicticoase, puteau fi purtate pe un ton savant și elegant, subtil și delicat sau sarcastic și violent. Foarte răspîndită în sudul Franței, unde probabil s-a și născut, *la tenson* a legat în dialoguri poetice pe mulți trubaduri renumiți ca Bernard de Ventadour* și Peire* d'Auvergne, Raimbaut* de Vaqueiras și marchizul Alberto Malaspina* etc. A.V.

JOBELINS v. **QUERELLE DES JOBELINS ET DES URANIENS** (ou **URANISTES**)

JODELLE *Étienne* (1532—1573), poet și dramaturg, membru al Pleiadei*; întemeietorul teatrului clasic francez. A dat scenei o tragedie „statică" în stil declamatoriu, — prima tragedie franceză solemn reprezentată în fața lui Henric II, actorii fiind prietenii dramaturgului — mai degrabă elegie decît dramă: *Cléopâtre captive*, și o comedie, *Eugène*, încercare neizbutită de a crea o operă cu totul originală, națională și literară, care, rupînd cu tradiția evului mediu, să imite pe antici într-un stil adaptat timpurilor moderne (v. prologul-prefață al piesei).
Op.: *Cléopâtre captive* (1553); *Eugène* (1552 sau 1553). M.S.

JOIES DU GAI SAVOIR Les, nume dat poeziilor laureate în cursul secolelor XIV și XV de Consistoriul* din Toulouse. Compuse pe teme religioase sau istorice, mai rar inspirate din viața orașului Toulouse, aceste poezii sînt, de cele mai multe ori, de factură academică și dovedesc declinul brusc al liricii trubadurești după Cruciada împotriva Albigenzilor (v. **TROUBADOURS**). A.V.

JOINVILLE *Jean* DE (1225—1317), cronicar-memorialist, senești al provinciei Champagne, prieten și sfetnic al regelui Ludovic IX cel Sfînt pe care l-a întovărășit în timpul cruciadei a VII-a (1248). A redactat, la cererea reginei Jeanne de Navarre, o biografie a Sfîntului Ludovic (*Mémoires* sau *Histoire de Saint Louis*, 1309) în care elementul hagiografic este temperat de cel autobiografic-critic. Lucrarea se compune din două părți: prima privește viața personală și psihologia Sfîntului Ludovic, J. căutînd să scoată în relief și să dovedească omenia și generozitatea acestuia; a doua tratează despre domnia și campaniile militare ale regelui. Lucrarea se impune prin bogăția amănuntelor pitorești care au reținut privirea autorului, altminteri lipsit de spirit critic și de darul viziunilor de ansamblu. A.V.

Scanned with OKEN Scanner

JONGLEURS, v. TROUBADOURS

JOSEPH *Le Père* (1577—1638), capucin cunoscut sub numele de *Eminența cenușie*, colaborator și confident al lui Richelieu, întemeietor al jurnalismului, unul dintre fondatori și redactor între 1624 și 1638 al periodicului „Le Mercure* françois", polemist și orator, scriitor și poet.

Op.: *Introduction à la vie spirituelle; Discours sur la légitimité d'une alliance avec les hérétiques.* M.S.

JOUHANDEAU *Marcel* (n. 1888), romancier și eseist. Profesor de latină și franceză, se impune publicului prin romanul *Les Pincegrain*, socotit de Gide* un „accent deosebit de iubire decepționată, de elan mistic și de răutate diabolică". Opera relativ vastă a lui J. cuprinde cel puțin trei aspecte esențiale: romanele și povestirile ironice și malițioase în care reînvie viața orășelului provincial Chaminadour (Guéret-ul lui natal); cele închinate legăturilor matrimoniale dintre bărbat și femeie (ciclul lui *Godeau*, *Les Pincegrain*, *Chroniques maritales*), în sfîrșit eseurile și încercările de introspecție, din care se degajă o filozofie esențialistă, încrezătoare în valoarea absolută a ființei umane, aflată în intensitatea trăirii. Dintre eroii lui se impune Godeau, prezent în mai multe opere, personaj bogat și complex, credincios și ironic față de Dumnezeu, de un pesimism îndîrjit în ceea ce-l privește pe om, pîngărit de păcatul strămoșesc, dar în același timp convins de valoarea de neînlocuit a ființei umane: „Moartea unei ființe înseamnă distrugerea unui tot". Godeau îl încarnează pe scriitor: este rînd pe rînd psiholog, observator de suflete, metafizician dominat de un orgoliu nietzscheian, poet suprarealist și pictor duios al realității. Clădită pe coordonatele antitetice ale ironiei și misticismului, opera lui J. este realizată într-un stil totodată solemn și familiar, grav și umoristic, concis și imagistic.

Op.: *Les Pincegrain* (1924); *Monsieur Godeau intime* (1926); *Prudence Hautechaume* (1927); *Binche-Ana* (1933); *Monsieur Godeau marié* (1933); *Chaminadour I, II, III* (1934, 1936, 1941): *Chroniques maritales* (1938); *Mémorial I — VI* (1948 — 1958); *Journaliers I—VII (1957—1961)* (1961 — 1965); *Que la vie est une fête* (1966). Al. D.P.

JOURNAL D'UN BOURGEOIS DE GISORS (1588—1617, publ. în 1878), lucrare anonimă, relatare cronologică a evenimentelor petrecute între 1588 și 1617 în regiunile Gisors, Vexin, Picardie și Île-de-France. M.S.

JOURNAL D'UN BOURGEOIS DE PARIS, lucrare anonimă relatînd evenimentele mai însemnate din viața capitalei Franței între 1405 și 1445, văzute prin prisma mentalității unui burghez cu stare ostil fracțiunii Armagnac și nemulțumit de măsurile luate de guvernămînt. Scris, pare-se, de un canonic de la Notre-Dame, aparținînd Universității, *Jurnalul* se impune ca un document istoric de valoare și ca o operă literară vie, dinamică, colorată, scrisă într-o limbă cu calități stilistice evidente. M.S.

JOURNAL DES SAVANTS Le (1665—1750), periodic de informare științifică, înființat de Denys de Sallo din inițiativa lui Colbert.

Scanned with OKEN Scanner

Scopul acestei reviste era de a publica dări de seamă libere asupra unor lucrări nou-apărute și notițe necrologice ale personalităților de curînd dispărute, precum și de a furniza lămuriri asupra teoriilor științifice mai noi sau a descoperirilor recente. M.S.

JOUVE *Pierre-Jean* (n. 1887), poet, romancier și eseist, personalitate de seamă a poeziei contemporane, restauratorul unei poezii vizionare și tragice, al cărei prototip poate fi regăsit în opera lui Agrippa d'Aubigné*. Poet catolic la începuturile sale, pornit de la experiența simbolistă și umanistă categoric respinsă după 1933, el s-a întîlnit cu psihanaliza lui Freud și și-a pus apoi opera sub dublul semn al Dragostei și al Morții. Explorarea inconștientului l-a apropiat de suprarealism*, fără să-l facă totuși să urmeze această experiență poetică, întrucît vedea în scrisul automat „artificiul unei pseudolibertăți". Poezie a angoasei, profetică și vizionară, situată, ca la Nerval* sau Dante, pe pragul care separă și permite comunicarea între lumea oamenilor, a morții, cu lumea divină, a lui Dumnezeu și a Satanei, poezia lui J., înscrisă pe linia tradiției baudelairiene, este în același timp o poezie a coborîrii în adîncurile cele mai josnice ale instinctului, urmată de o nevoie permanentă de elevație spirituală. Romanele sale vădesc o inspirație asemănătoare. I s-a acordat în 1966 Marele Premiu de Poezie al Academiei franceze.

Op.: *Noces* (1928); *Vagadu* (1931); *Sueur de sang* (1934); *Gloire* (1942); *Tombeau de Baudelaire* (1942); *Apologie du poète* (1947); *Diadème* (1949); *Ténèbres* (1964); *Ténèbres* (1965).

Al. D.P.

JOUY *Victor-Joseph* ÉTIENNE DE (1764—1846), scriitor și om politic liberal. Autor de tragedii, librete de operă, nuvele și povestiri zugrăvind aspecte ale moravurilor contemporane. (Acad. fr.: 1815.)

Op.: *Sylla* (1822); *L'Hermite de la chaussée d'Antin* (1812—1814); *L'Hermite de la Guyane* (1816); *L'Hermite en province* (1824).

M.S.

JUIN *Hubert* (n. 1926), poet, romancier și eseist belgian de expresie franceză. Poezia sa este socială și militantă, studiile și articolele sale vădesc o înclinare către neobișnuit, fantastic și știință-ficțiune. A tradus poeme de E. Jebeleanu și a scris o *Introduction à la poésie roumaine* pentru o antologie a poeziei române apărute la Paris, în editura „Club du Livre progressiste".

Op.: *Les Chants profonds* (1962); *Chaperon rouge* (1963); *Le Repas chez Marguerite* (1966).

Al. D.P.

JULLIAN *Philippe* (n. 1919), romancier și biograf, pe linia lui Abel Hermant* și Jules Renard*, umorist subtil, unind o vervă spirituală cu deosebite calități de erudit.

Op.: *La Veuve du baronnet* (1958); *My Lord* (1961); *Les Reines mortes du Portugal* (1965); *Robert de Montesquiou, un prince 1900* (1965).

M.S.

JULLIEN *Jean* (1854—1919), dramaturg francez, autor de piese dezbărate de orice convenționalism, reprezentînd aspecte din realitatea contemporană. Și-a expus teoriile, influențate de gîndirea lui Ibsen, în volumul *Le Théâtre vivant* și în articole publicate în revista „Art et Critique" întemeiată de el în 1890.

Op.: *La Sérénade* (1888); *L'Échéance* (1890); *Le Maître* (1890); *Le Théâtre vivant* (1891—1896); *La Poigne* (1900); *L'oasis* (1903); *Les Plumes du Geai* (1906).

M.S.

Scanned with OKEN Scanner

JULLIEN *Jean* (1854—1919), dramaturg francez, autor de piese dezbărate de orice convenţionalism, reprezentînd aspecte din realitatea contemporană. Şi-a expus teoriile, influenţate de gîndirea lui Ibsen, în volumul *Le Théâtre vivant* şi în articole publicate în revista „Art et Critique" întemeiată de el în 1890.

Op.: *La Sérénade* (1888); *L'Échéance* (1890); *Le Maître* (1890); *Le Théâtre vivant* (1891—1896); *La Poigne* (1900); *L'oasis* (1903); *Les Plumes du Geai* (1906).

M.S.

Scanned with OKEN Scanner

k

KAHN *Gustave* (1859—1936), poet și istoric literar simbolist influențat de Jules Lafargue*, teoretician al vers-librismului (v. prefața la volumul de versuri *Palais nomades*). Întemeietor, împreună cu J. Moréas* și P. Adam*, al revistelor „La Vogue" și „Le Symboliste"; autor de prețioase amintiri evocînd perioada de apogeu a simbolismului.

Op.: *Palais nomades* (1887); *Chansons d'amant* (1891); *Limbes de lumière* (1895); *Symbolistes et Décadents* (1902); *Boucher* (1905); *Fragonard* (1907); *Silhouettes littéraires* (1925); *Baudelaire* (1928); *Origines du Symbolisme* (1939). M.S.

KANTERS *Robert* (n. 1910), eseist și critic literar, foiletonist cunoscut prin activitatea sa la „Figaro"* și „Figaro Littéraire". Rigoarea judecății lui este însă adesea alterată de subiectivism și de tentația noutății gratuite.

Op.: *Des Écrivains et des hommes* (în colab. cu Gilbert Sigaux, 1953). Al.D.P.

KARR *Alphonse* (1808—1890), scriitor și ziarist, director la „Figaro"* din 1839. A rămas în istoria literelor mai puțin prin romanele sale impregnate de romantism și de un sentimentalism nuanțat de umor, cît prin revista lunară de mici proporții, „Les Guêpes" (1839—1848), al cărei singur redactor era și în care dădea frîu liber inspirației sale de autor satiric, și prin pamfletele publicate între 1839 și 1880 în „Figaro" și reunite în trei volume: *Une Poignée de vérité*, *Trois cents pages* și *Menus propos*.

Op.: *Sous les tilleuls* (1832); *Voyage autour de mon jardin* (1845); *Les Soirées de Sainte-Adresse* (1853); *Histoire d'un pion* (1854); *Les Guêpes* (1839—49); *Nouvelles Guêpes* (1853—1855); *Livre de Borel* (1880). M.S.

KÉDROS *André* (n. 1920), romancier și nuvelist grec de expresie franceză. Obligat din cauze politice să-și părăsească țara de baștină, nu încetează s-o evoce în romanele sale satirice străbătute de vehemente accente politice.

Op.: *Peuple-roi* (1952); *Les Carnets de M. Ypsilante, homme d'affaires* (1955). Al.D.P.

KEMP *Robert* (1879—1959), eseist, critic literar și ziarist, colaborator permanent la „Nouvelles* Littéraires" și „Le Monde". Scriitor de formație clasică, partizan al criticii impresioniste, s-a străduit să înțeleagă și să valorifice îndrăznelile literaturii noi. (Acad. fr.: 1956.)

Op.: *La Vie des livres* (1955); *La Vie du théâtre* (1956). Al.D.P.

KESSEL *Joseph* (n. 1898), romancier și ziarist de origine sud-americană, născut în Argentina, stabilit definitiv în Franța din 1908. A inaugurat, înaintea lui A. Malraux*, romanul-reportaj, exaltînd aventura, riscul și acțiunea, și a introdus, înaintea lui Saint-Exupéry*, lumea piloților în literatură (v. *L'Équipage* și *Vent de*

Sable). Romanele sale, colorate și patetice, exaltă destinele aventuroase ale unor eroi trăind în afara societății sacrificîndu-se pentru realizarea unui ideal — uneori discutabil. Sacrificiul, socotit de ei izvor de fericire, nu exclude însă frica ori suferința: ei duc o luptă desperată împotriva nenorocirii, agățîndu-se adesea frenetic de speranța de a trăi, în dorința supremă de a-și realiza destinul. Iubitor de oameni, pe care îi privește cu încredere și simpatie, K. își arată predilecția pentru nomazii „veșnic trecători" în care descoperă semnul demnității umane, și pentru animale, asociate destinului omenesc (v. leul King din Kilimandjaro și armăsarul afgan, Jehol). K. a participat activ la Rezistență* și este, alături de nepotul lui, Maurice Druon*, autorul cîntecului: *Chant du partisan*. După Eliberare și-a reluat activitatea de reporter, publicînd o vastă frescă (inegal izbutită) a Parisului anilor 1920—1939: *Le Tour des malheurs* și amintiri despre al doilea război mondial. A fost distins în 1927 cu Marele Premiu pentru Roman al Academiei franceze, în 1958 cu Premiul Ambasadorilor, în 1959 cu Marele Premiu din Monaco. (Acad. fr.: 1962.)

Op.: *La Steppe rouge* (1922); *L'Équipage* (1923); *Les Captifs* (1926); *Vent de sable* (1929); *Mermoz* (1938); *Le Tour des malheurs* (1950); *Au Grand Socco* (1952); *Le Lion* (1958); *Terre d'amour, terre de feu* (1965); *Les Cavaliers* (1967). Al.D.P.

KLINGSOR *Léon* LECLÈRE, zis TRISTAN (1874—1966), poet, pictor și compozitor independent și fantezist. Tratează, cu umor subtil, subiecte banale, familiare. Utilizează versul liber folosit de La Fontaine* și ritmul vechilor cîntece populare.

Op.: *Le Valet de coeur* (1908); *Humoresques* (1921); *Cinquante sonnets du dormeur éveillé* (1949); *Florilège Tristan Klingson* (1962). Al.D.P.

KLOSSOVSKI *Pierre* (n. 1903), scriitor de origine poloneză, romancier „blestemat", cu pretenții profetice, deopotrivă influențat de filozofia lui Nietzsche și de poetica suprarealistă. Romanele lui — povestiri legendare sau istorice, erotice și demoniace, oscilînd între realitate și imaginație, sînt o tentativă de explorare cvasi-dementială a conștientului și inconștientului omenesc, libere de orice constrîngere morală și dominate de optica lui Sade*, „filozoful scelerat".

Op.: *La Vocation suspendue* (1950); *Les Lois de l'hospitalité*: *Roberte, ce soir* (1954); *La Révocation de l'Édit de Nantes* (1959); *Le Souffleur* (1960). M.S.

KOCK *Charles-Paul* DE (1793—1871), romancier și dramaturg; zugrăvește caricatural și hazliu, cu aplecare către erotism și glume deochiate, burghezia epocii sale.

Op.: *Gustave le mauvais sujet* (1821); *La Pucelle de Belleville* (1834); *L'Homme aux trois culottes* (1842); *La Fille aux trois jupons* (1863). M.S.

KUNSTLER *Charles* (n. 1887), romancier și eseist, istoric și critic de artă.

Op.: *La Fontaine aux trois miracles* (1935); *Fersen et son secret* (1947); *Watteau l'enchanteur* (1937); *Gauguin, peintre maudit* (1947). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

L'VII (1959→), revistă trimestrială „de poezii și proze originale", întemeiată de Roland Busselin și Alain Bosquet*. Publică lucrări franceze inedite și traduceri din operele celor mai buni scriitori străini.
M.S.

LABÉ *Louise*, supranumită **LA BELLE CORDIÈRE** (1526?—1565?), poetă atașată de către istoricii literari grupului *École lyonnaise**; creatoarea unei opere originale, dezbărată de dictatura petrarchistă și de retorica artificială a epocii, tratînd o singură temă — dragostea — o dragoste totală, senzuală și spirituală, privită ca o necesitate imperioasă a sufletului și simțurilor și, prin intermediul acestei teme, despre condiția femeii. Cele 3 elegii, cele 24 de sonete și lungul *Débat** în 5 părți dintre Nebunie *(Folie)* și Dragoste *(Amour)*, publicate în 1555 într-un singur volum *(Les Euvres de Louïze Labé lionnoize)*, reprezintă de fapt o autobiografie patetică născută dintr-un examen de conștiință sever și sincer — expresia convingerilor și sentimentelor poetei, experiență trăită și cugetare asupra ei, neobișnuită în acea epocă de galanterie factice și de platonism frigid. Sînt strigătul unei femei care-și acceptă feminitatea, mîndră de trupul și de frumusețea ei, hotărîtă să și le îngrijească, hotărîtă să-și trăiască viața din plin, prin posesiunea ființei îndrăgite (finalitatea vieții) dar și prin ridicarea minții ei „deasupra furcii de tors și a fusului"; o afirmare făcută înainte de vreme a revendicărilor feministe: a fi pe plan egal cu bărbatul, a nu se ascunde de glorie, cantonîndu-se într-o falsă modestie, într-un ipocrit anonimat, a nu se lăsa despuiate de „cinstita libertate" ce le îndreptățește pe femei să învețe, să scrie, să-și exprime părerile, să ia parte activă la viață; o lecție de etică demnă, un fior de voluptate reținută, o tînguire de femeie, rănită în dragostea ei.

Op.: *Débat de Folie et d'Amour* (1555); *Sonnets* (1556); *Élégies* (1556).
M.S.

LABICHE *Eugène-Marin* (1815—1888), dramaturg, autor de comedii și vodeviluri (scrise adesea în colaborare cu Émile Augier*, Henry Monnier* etc.). Critica moravurilor burgheze, uneori destul de ascuțită, se împletește în piesele lui cu o veselie nesecată, antrenantă, irezistibilă, izvorîtă din folosirea savantă a comicului de orice tip, mînuit cu dibăcie și integrat acțiunii cu perfectă naturalețe. Se pot aminti ca mai izbutite, și de renume universal, comediile *Un Chapeau de paille d'Italie*, „unul dintre hohotele de rîs ale secolului al XIX-lea", și *Le Voyage de Mr. Perrichon*, din care se desprinde o sumară, meschină și veridică filozofie a vieții burgheze. (Acad. fr.: 1880.)

Op.: *Un Chapeau de paille d'Italie* (1851); *Edgar et sa bonne* (1852); *Le Voyage de Mr. Perrichon* (1860); *Les Vivacités du capitaine Tic* (1861); *La Poudre aux yeux* (1861); *La Cagnot-*

te (1864); *Le plus heureux des trois* (1870); *La Cigale chez les fourmis* (1876). M.S.

LA BOÉTIE *Étienne* (1530—1563). Magistrat, umanist și scriitor, celebru mai ales prin prietenia care l-a legat de Montaigne*, dar nu mai puțin remarcabil prin opera sa și prin ideile înaintate pe care le proclamă. În disertația *Discours sur la servitude volontaire* compusă, probabil, la vîrsta de 23 de ani, L.B. se ridică cu vehemență împotriva tiraniei dar și a popoarelor care, uitînd de forța lor, acceptă jugul tiranilor. Poet cu înclinații spre petrarchism, a compus 29 de sonete în limba franceză și poezii în limba latină, printre care deosebit de interesante sînt cele adresate lui Montaigne. Mai importante rămîn totuși lucrările sale în proză, care, semnificative ca fond, constituie totodată dovada că, în acea perioadă, limba franceză era aptă să exprime realități înalte.
Op.: *Discours sur la servitude volontaire* (post. 1576); *Mémoire sur l'Édit de janvier* 1562 (post. 1917). I.N.

LA BORDERIE *Bertrand* DE (1507-după 1547), poet atașat curții lui Francisc I, influențat de estetica grupului *Grands Rhétoriqueurs**. A publicat două scrieri în versuri: *l'Amye de court*, protest spiritual împotriva dragostei platonice și *Discours du voyage de Constantinople*, relatare fastidioasă și artificială a misiunii în Orient ce i se încredințase între anii 1537—1538.
Op : *L'Amye de court* (1541); *Discours du voyage de Constantinopole* (1542). I.N.

LA BRÈTE *Alice* CHERBONNEL, zisă **JEAN DE** (1858—1945), prozatoare, autoarea romanului *Mon Oncle et mon curé* (1889), poveste de dragoste duioasă și spirituală, des reeditată, care a încîntat cîteva generații de fete tinere. M.S.

LA BRUYÈRE *Jean* DE (1645—1696), prozator și moralist. Parizian, de origine mic-burgheză, L.B. a studiat dreptul, a fost numit avocat la Parlamentul din Paris, cumpărîndu-și apoi, în 1673, la Caen, slujba de trezorier al finanțelor, puțin remuneratorie dar și puțin absorbantă. În 1684 devine, cu ajutorul lui Bossuet*, preceptor al ducelui de Bourbon, nepotul marelui Condé, și pătrunde în mediul de la Curte, prilej de observație și meditare asupra vieții mai marilor zilei. În 1688 publică, la librarul Michallet* o primă ediție a unicei sale cărți, *Les Caractères de Théophraste, traduits du grec, avec les Caractères ou les moeurs de ce siècle*, la care nu va înceta să lucreze, amplificînd-o, pînă la moartea sa, și din care va scoate pînă în 1694 alte 7 ediții. Participă la lupta în jurul Quietismului*, situîndu-se de partea lui Bossuet, împotriva lui Fénelon* și a d-nei Guyon, apoi la *Querelle** *des Anciens et des Modernes*, rămînînd un partizan neînduplecat al Anticilor, pe care îi apără, în chip public, în persoanele și operele lui La Fontaine*, Boileau* și Racine* împotriva lui Fontenelle* și Thomas Corneille*, în cadrul discursului său de recepție la Academie (1693). *Caracterele* lui L. B., carte compusă din maxime și portrete, inspirate, ca gen, din opera grecului Teofrast (care figurează, tradusă, în fruntea lor), cuprinde elemente de critică literară precum și, mai ales, o aspră descriere moralizatoare a moravurilor veacului său, fundamentată pe idei sociale și politice înaintate, anunțînd

ideologia veacului ce urmează. Critica literară, prezentă în primul capitol, *Des ouvrages de l'esprit*, înfăţişează totodată o teorie a artei clasice înrudită cu aceea a lui Boileau, totuşi mai nuanţată şi subtilă. L.B. insistă asupra doctrinei imitării creatoare, reluînd, în genere, ideile lui Montaigne, Pascal* şi La Fontaine*, dogmatismul lui clasic fiind temperat de un anume relativism născut dintr-o viziune modernă a evoluţiei limbii şi literaturii. Reprezentarea moravurilor pe care L.B. o întreprinde după acest preambul are un triplu interes: istoric şi documentar, social-politic şi stilistic, *Caracterele* impunîndu-se şi prin perfecţiunea formei — conform esteticii clasice. Portretele realizate evocă lumea de la Curte, în ceea ce are mai caracteristic, adevărată revistă satirică a moravurilor şi sentimentelor secolului al XVII-lea în declin, tipurile realizate căpătînd însă totodată (tot conform doctrinei clasice), valoare general-umană. Maximele strecurate printre portrete, comentar sarcastic al lor, reprezintă o critică raţionalistă a organizării politice şi sociale, rezultat al experienţei autorului lor şi al concepţiilor sale. Folosind ironia şi sarcasmul, fundamentîndu-şi pledoariile şi afirmaţiile pe o strictă logică, L.B. face apologia meritului personal, înfierînd privilegiile conferite nobleţei de sînge, inegalitatea nedreaptă şi apăsătoare, mizeria în care trăiesc ţăranii, practica absolutismului regal, pasiunea războinică a tiranilor, existenţa torturii etc., denunţînd de asemenea odiosul regim incipient al banilor ca prezent şi viitor flagel al statului, corupător al minţilor şi purtării oamenilor. Idei înaintate, reluate pe baze ideologice mai solide de scriitorii secolului al XVIII-lea, care îşi vor fi arătat roadele la izbucnirea marii revoluţii din 1798. (Acad. fr.: 1693.) M.S.

LA CALPRENÈDE *Gautier* DE COSTES, *sieur* DE (1609 sau 1610 — — 1663), dramaturg şi romancier, influenţat de tradiţia romanelor curteneşti medievale. Se căsătoreşte în 1646 cu *preţioasa* Madeleine de Lyée, şi devine în 1650, prin brevet, gentilom al regelui. Scrie tragedii mediocre care se bucură, înainte de succesul *Cid*-ului lui P. Corneille* (1637), de oarecare consideraţie. În ultima, *Le Comte d'Essex*, are chiar îndrăzneala — care nu va fi repetată nici de el nici de contemporanii lui — de a trata un subiect aproape contemporan. Îşi datorează însă celebritatea romanelor sale, construite după modelul lui d'Urfé*, îmbinare artificială de nuvele galante, în care eroinele, de obîrşie ilustră, dau dovada unei virtuţi admirabile şi neclintite, demnă de cea mai autentică tradiţie clasică (v. eroinele lui Corneille: Chimène, Pauline etc.). Eroii, tineri îndrăgostiţi, adoptă atitudinea cavalerilor din romanele curteneşti: semeţi, chiar orgolioşi, sau dispreţuitori, înfruntînd primejdia cu bărbăţie, suferă în faţa femeilor iubite de o totală atonie a voinţei care şochează şi indispune în ultimă instanţă. Mult gustate de contemporanii săi (La Fontaine*, d-na de Sévigné*, La Rochefoucauld* etc.), romanele lui L.C. scrise într-o limbă arhaică şi rigidă, nu mai prezintă azi decît un interes strict documentar.

Op.: *Mort de Mithridate* (1635); *Bradamante* (1637); *Le Comte d'Essex* (1638); *Cassandre* (10 vol., 1642—1650); *Cléopâtre* (12 vol., 1647—1658); *Faramond* (12 vol., 1661—1670). M.S.

LACAUSSADE *Auguste* (1817—1897), poet liric originar din insula Bourbon, inspirat de natura tropicală a ţinutului natal; secretarul lui Sainte-Beuve*.
Op.: *Salaziennes* (1839); *Poèmes et paysages* (1852); *Les Épaves* (1861). M.S.

LA CEPPÈDE *Jean* DE (1550?—1622), magistrat şi poet de inspiraţie religioasă, foarte apreciat de Malherbe*.
Op.: *Imitation des Psaumes de la pénitence, avec des sonnets et des méditations sur le mystère de la Rédemption* (1594); *Seconde partie des théorèmes spirituels sur les mystères de la descente de Jésus-Christ aux enfers* (1613—1621). I.N.

LACHAMBEAUDIE *Pierre* (1806—1872), poet şi şansonetist de tendinţă democratică, potrivnic lui Napoleon III.
Op.: *Essais poétiques* (1829); *Fables populaires* (1839); *Fleurs de Villemomble* (1861). M.S.

LACLOS *Pierre* CHODERLOS DE (1741—1803), prozator. Ofiţer de artilerie din 1760, duce o viaţă monotonă de garnizoană, fără a putea obţine din cauza originii sale burgheze, gradele ierarhice pe care competenţa sa ar fi trebuit să i le asigure. Publică în 1782 celebrele sale *Liaisons dangereuses*, apoi o *Lettre sur l'éloge de Vauban* potrivnică sistemului defensiv preconizat de Vauban, în urma căreia este trimis disciplinar la Toul. Intră, în 1788, într-un concediu nelimitat, şi se stabileşte la Paris, în serviciul ducelui de Orléans. Ia parte activă la Revoluţie, fiind un timp membru influent al clubului Iacobinilor şi dirijînd „Le Journal des Jacobins"; se retrage însă cînd influenţa lui Robespierre devine precumpănitoare. Participă, ca ofiţer, la apărarea patriei şi este numit general după bătălia de la Valmy (1792). Este închis ca orleanist (1793), apoi ca partizan al lui Danton (1794), dar scapă cu viaţa din închisoare. Napoleon îi redă gradul de general. Moare la asediul Tarentului (1803). Este „omul unei singure cărţi", *Les Liaisons dangereuses*, roman epistolar axat pe un dublu conflict tragic: cel dintre doi libertini, vicontele de Valmont şi marchiza de Merteuil, reflectînd contradicţia dintre sexe în mediul social aristocratic francez din secolul al XVIII-lea şi cel care opune pe aceşti doi libertini d-nei de Tourvel, de condiţie socială şi de mentalitate diferită, — totodată descriere realistă şi critică a aristocraţiei pariziene corupte şi a libertinajului pe care această aristocraţie îl suscită. Morala celor doi libertini este întemeiată pe o negare totală a afectivităţii întru folosul senzualităţii pure — morală ce se opune sensibilităţii trăite în acel veac al pasiunilor patetice (v. *Manon Lescaut*, *La Nouvelle Héloïse* sau chiar *Paul et Virginie*). Iar intenţiile moralizatoare manifestate de autor sînt fără îndoială tributare influenţei lui J.—J. Rousseau* subliniind revendicarea dezvoltării afective totale a individului şi aşezînd în centrul operei dialectica dintre natural şi social. Căci cele trei figuri feminine centrale—Cécile, d-na de Merteuil, d-na de Tournel—ilustrează contradicţia rousseau-istă societate-natură şi depăşirea ei. Prima reprezintă naturalul, afectivitatea vie; este însă lipsită de simţ moral (achiziţie socială, gîndeşte Rousseau). A doua, d-na de Merteuil, este antiteza ei: fiinţă lipsită de spontaneitate, şi radical imorală, coruptă de mediu. Cît despre d-na de Tournel, aceasta

depășește contradicția, încarnîndu-se într-însa o formă superioară a afectivității activate de o conștiință morală. Opera lui L., complexă și contradictorie, a fost multă vreme considerată de critică un imn închinat perversității naturii umane, sensul ei de critică socială făcută de pe poziții rousseauiste fiind ignorat. M.S.

LACÔTE *René* (n. 1913), poet oscilînd la începuturile lui între simbolism* și suprarealism*, deschis, după dureroasa încercare colectivă a celui de-al doilea război mondial, unui umanism cald amintind de cel al lui Éluard*: „de la orizontul unui om singur la orizontul tuturora". Semnează cronica de poezie de la „Lettres* françaises".

Op.: *Les Volets entr'ouverts* (1930); *Le Fond des yeux* (1932); *Métamorphoses* (1941); *Vent d'ouest* (1942); *Claude* (1943); *Journal d'une solitude* (1946); *Où finit le désert* (1952). M.S.

LACRETELLE *Jacques* DE (n. 1888), romancier și eseist. Fiu de diplomat, cu studii la Cambridge, călător neobosit, a debutat cu un roman autobiografic, *Vie inquiète de Jean Hermelin*. A publicat apoi un roman de mare răsunet, *Silbermann*, replică severă dată antisemitismului, unde L. opune elevația morală a unui tînăr intelectual evreu decăderii și limitării mediului în care trăiește și unde este atîțată mereu ura rasială. În schimb *La Fin de Silbermann*, în care L. își reia eroul, profund decepționat după experiența modului de viață american, ruinat, incapabil să mai lupte împotriva societății ostile, exprimă convingerea existenței unei fatalități implacabile apăsînd asupra coreligionarilor eroului său. Celelalte romane ale lui L., scrise într-o limbă șlefuită amintind totodată de Gide* și de Racine*, sînt studii amare ale ipocriziei și egoismului social. (Acad. fr.: 1936.)

Op.: *La Vie inquiète de Jean Hermelin* (1920); *Silbermann* (1922, Premiul Femina); *La Fin de Silbermann* (1930); *Les Hauts Ponts* (4 vol., 1932—1936); *Le Pour et le Contre* (1946); *Amour nuptial* (1948); *Deux Coeurs simples* (1953); *La Galerie des amants* (1963); *L'Amour sur la place* (1964).

Al. D.P.

LACROIX *Jules* (1809—1887), romancier realist, poet al războiului din 1870 și al Comunei din Paris *(L'Année infâme)*, și dramaturg. Frate cu Paul Lacroix*. A tradus în versuri și adaptat pentru scenă *Macbeth* (1830) și *Regele Lear* (1868) de Shakespeare.

Op.: *Une Grossesse* (1833); *Le Bâtard* (1838); *La Tireuse de cartes* (1845); *Le Testament de César* (1849); *Valérie* (1851); *L'Année infâme* (1872). M.S.

LACROIX *Paul* (1806—1884) (cunoscut sub pseudonimul P.-L. JACOB sau LE BIBLIOPHILE JACOB), scriitor și erudit, autor de romane istorice captivante și de lucrări istorice temeinic documentate.

Op.: *Le Roi des ribauds* (1831); *L'Homme au masque de fer* (1836); *La Chambre des poisons* (1839); *La Jeunesse de Molière* (1857); *Vie militaire et vie religieuse au Moyen-Âge* (1872) M.S.

LA FARE *Charles Auguste*, marchiz DE (1644—1712), poet galant, ducînd o viaţă desfrînată pe care a cîntat-o în versurile sale, autor al unor memorii asupra domniei lui Ludovic XIV, care le precedă pe cele ale lui Saint-Simon*, interesante mai ales ca punct de comparaţie cu ale acestuia.
Op.: *Mémoires et réflexions sur les principaux événements du règne de Louis XIV* (post. 1715); *Poésies* (post. 1755). I.N.

LAFAGRUE *Marc* (1880—1926), poet elegiac, prieten cu Tristan Derème*, Francis Carco* şi Philippe Chabaneix*, ale cărui poeme au fost editate postum cu titlul: *Les Plaisirs et les regrets* (1928). M.S.

LA FAYETTE *Marie Madeleine* PIOCHE DE LA VERGNE, contesă DE (1634—1693), romancieră. Elevă a gramaticianului Ménage* măritată de tînără cu un nobil mult mai în vîrstă decît ea, doamnă de onoare a principesei Henriette d'Angleterre, **D-NA DE L. F.** se stabileşte definitiv la Paris prin 1659, consacrîndu-se exclusiv, după această dată, educaţiei celor doi copii ai ei şi vieţii mondene-literare. Îşi organizează un salon în tradiţia de la Hôtel de Rambouillet*, unde îşi dau întîlnire spiritele cele mai alese ale epocii printre care ducele de La Rochefoucauld*, prietenul şi confidentul ei devotat, şi spirituala d-nă de Sévigné*. Se impune istoriei literelor franceze prin romanul de analiză psihologică *La Princesse de Clèves*, operă romanescă îmbinînd subtilitatea spiritului preţios cu sobrietatea şi realismul psihologic al artei clasice şi fermecînd prin adevărul uman al pasiunilor resimţite şi descrise. Acţiunea se desfăşoară într-un cadru istoric atent evocat (curtea regelui Franţei Henric II); eroii, aristocraţi „de sînge şi de spirit", plasaţi în cadrul unor situaţii complicate şi puţin verosimile, sînt pradă unor pasiuni violente dar stăpînite printr-un efort lucid al voinţei, în virtutea unui ideal cavaleresc al onoarei şi gloriei, precum şi al unei angoase intime în faţa vieţii, trădînd pesimismul datorat influenţei janseniste suferite de autoare.
Op.: *La Princesse de Montpensier* (1662), sub pseudonimul: **SEGRAIS**); *Zaïde* (1670, sub acelaşi pseudonim); *La Princesse de Clèves* (1678, fără nume de autor); *Mémoires pour la Cour de France pour les années 1688 et 1689* (1689); *La Comtesse de Tende* (post. 1724). M.S.

LAFITTE *Pierre* (1872—1938), dramaturg şi romancier; ziarist, creatorul magazinului modern ilustrat în Franţa („La vie au grand air", 1897; „Femina", 1901; „Musica", 1902; „Je sais tout", 1905; „Fermes et châteaux", 1905), fondatorul cotidianului „Excelsior"* (1910), codirector al „Figaro"*-ului (1938) şi editorul cîtorva colecţii de romane poliţiste dintre care cele consacrate lui Arsène Lupin.
Op.: *Les Trois Marie* (1841); *Le Docteur rouge* (1844). M.S.

LA FONTAINE *Jean* DE (1621—1695), poet şi fabulist. S-a născut la Château-Thierry, în Champagne, într-o familie de burghezi înstăriţi. Studiază dreptul la Paris (1642—1647) unde face parte din academia literară „Cavalerii Mesei Rotunde" împreună cu Pellisson*, Furetière* şi Tallemant* des Réaux, şi unde leagă prietenii trainice; se întoarce în oraşul natal, se căsătoreşte cu o fetiţă de 15 ani, Marie Héricart (1647), capătă funcţia de „maestru al apelor şi pădurilor" (1652); i se naşte un fiu, de care se dezinteresează. Se stabileşte la Paris (1658), în preajma lui Nicolas Fou-

quet, controlor general al Finanţelor, apoi, cînd acesta este întemniţat din porunca regelui (1661), la bătrîna ducesă de Orleans, în palatul Luxembourg. Compune poeme ocazionale, comedii *(Eunucul, Clymène)*, poeme *(Adonis, Le Songe de Vaux)* şi mai multe povestiri *(Contes)* în versuri, vesele şi licenţioase, după Boccaccio şi Ariosto. La moartea ducesei (1672) se stabileşte în casa d-nei de La Sablière* unde intră în contact cu spiritele cele mai luminate ale epocii, savanţi, călători, libertini, gassendişti şi jansenişti, un Bernier*, un Gassendi*, un Roberval* sau un Sauveur. Frecventează saloanele la modă, pe ducele de La Rochefoucauld*, şi pe d-na de La Fayette*, pe d-na de Sévigné* şi pe d-ra de Scudéry*; este prietenul lui Boileau*, al lui Racine* şi al lui Molière*. Între timp publică prima sa culegere de *Fabule* (1668), primite cu admiraţie de public; mai compune un lung poem didactic *(Le Quinquina)*, poezii ocazionale, un roman în proză, *Psyché*, şi este admis, nu fără eşecuri repetate, printre academicieni. Participă la vestita *Querelle* des Anciens et des Modernes*, alături de Boileau, situîndu-se de partea Anticilor, în ciuda prieteniei sale pentru Perrault* (v. *l'Épître à Huet*, 1687). S-a impus posterităţii mai ales prin *Fabulele* sale, inspirate atît după Esop şi Fedru, cît şi din scrierile evului mediu *(Roman de Renart*, Fabliaux*)* şi Renaşterii (Rabelais*, Bonaventure des Périers*), sau (în culegerea a doua) din înţelepciunea orientală, din povestirile lui Pilpay mai ales. Publicate în 1668, primele şase „cărţi" *(livres)* de fabule, dedicate Delfinului Franţei, concepute tradiţional şi clasic, cu scop pedagogic şi moralizator, deci utilitar, formează o frescă veridică şi totodată hazlie a moravurilor contemporane, prezentată cu ajutorul unor personaje simbolice (animale, oameni, plante, obiecte animate, individualizate) într-o formă dramatică: „ele instruiesc, convingînd pe cei vîrstnici de temeinicia cunoştinţelor căpătate din experienţă" afirmă L.F. în prefaţă, fiind însă de asemenea „o amplă comedie cu o sută de acte diferite / a cărei scenă este universul" (Cartea V, fabula 1). Povestirea prozaică, uscată, searbădă, sentenţioasă, a vechilor fabulişti este transformată într-o istorisire vioaie, ce împleteşte acţiunea vie, logică, verosimilă (figurată de dialoguri sau monologuri) cu naraţiunea la prezent, animată de comentariile poetului. Morala exprimată (aşezată fie la început, fie la sfîrşitul fabulei, uneori implicită) este, de obicei, populară, tradiţională, universal valabilă,— afirmaţii şi constatări ale înţelepciunii de veacuri, de mult trecute în zicale şi proverbe (I, 16; IV, 15; III, 5). Cea de-a doua culegere de *Fabule* (1678) prezintă, faţă de prima, un orizont lărgit, o diversitate sporită: sursele de inspiraţie sînt mai numeroase; satira mai ascuţită şi îndrăznelile autorului mai mari (VII, 1; VIII, 14); aluziile politice se înmulţesc (XII, 25); chestiunile sociale sînt mai răspicat subliniate şi discutate; acţiunea este mai complexă; viziunea filozofică a autorului capătă o nouă dimensiune, făţiş, epicuriană. Fabula se ridică treptat la rangul de eseu moral sau de poem liric, IX, 2 (elegie, confidenţă şoptită, discurs). „Să înnoieşti, să înveseleşti" părea a fi deviza primei culegeri. „Libertate, varietate" sună cea a „cărţilor" publicate în 1678.

Scriitor clasic, exemplar al veacului Regelui Soare, L.F. a încercat în *Fabulele* sale, să realizeze portretul psihologic multiform al

omului, al ființei umane universale, identică de veacuri, cu calitățile dar mai ales cu defectele și viciile sale: lașitate, zgîrcenie, răutate, timiditate, prostie, vanitate etc., Și totuși ființele zugrăvite de el poartă pecetea epocii lor, sînt diferențiate după clasa socială din care fac parte, în funcție de condiția lor socială, organizate în cadrul ierarhiei feudale a veacului lor: piramida în vîrful căreia se află trufașul, maiestuosul Leu, înconjurat de nobilii curtezani, impostori servili, ipocriți, rînduiți după rang și avere, pe trepte scoborîtoare din ce în ce mai largi, așezate pe o bază solidă: poporul, oamenii de rînd, obidiți, împilați, exploatați, umili, sfioși, cinstiți, dar, la nevoie, mai descurcăreți decît cei aflați în fruntea lor. Sînt de asemenea diferențiate după locul în care trăiesc: Curtea regelui, oraș, mănăstire sau sat și după vîrstă. Sînt complexe, nicidecum clădite pe o singură dimensiune, ci individualizate, umanizate, și bune și rele în același timp, așa cum se întîmplă și în viață. Căci **L. F.** este înzestrat cu un uimitor dar de observație, de pătrundere a sufletului omenesc, dar și a tuturor detaliilor mediului ambiant. Notații rapide, fugitive, dar pitorești, exacte, evocă cadrul acțiunii (o pădure, un crîng, o poiană, malul unui rîu (II, 12; VII, 4), răcoarea însorită a primăverii (V, 8), frigul aspru al iernii, dezlănțuirea furtunii), schițează portretul fizic al jivinei (X, 2; VII, 4), înfățișarea plantei sau a omului (I, 22). Artă neasemuită a evocării, împletită cu o artă a dialogului, a mînuirii resurselor verbale celor mai neașteptate și îndrăznețe, și cu o tehnică desăvîrșită folosind toate posibilitățile versificației, rimei și ritmului — artă ce-l consacră pe **L.F.** drept un foarte mare poet liric al veacului clasic, veac al gîndirii logice, cumpănite. (Acad. fr.: 1683.)

Op.: *L'Eunnuque* (1654); *Adonis* (1659); *Clymène* (1658); *Le Songe de Vaux* (1659); *Élégie aux nymphes de Vaux* (1661); *Voyage en Limousin* (1663); *Contes et nouvelles, I-re série* (1665); *Fables (Livres I—VI)* (1668); *Les Amours de Psyché et de Cupidon* (1669); *Poème de la captivité de Saint-Malc* (1673); *Nouveaux contes* (1674), *Fables (Livres VII—XI)* (1678); *Discours à Mme de La Sablière* (1684); *Fables (Livre XII)* (1694). M.S.

LAFORGUE *Jules* (1860—1887), poet simbolist, breton născut la Montevideo și păstrînd toată viața nostalgia „țărilor nebune și pestrițe și a apusurilor de soare pe mare". Introdus în cercurile literare simboliste, a frecventat cercul *Les Hydropathes** și s-a împrietenit cu Charles Cros*, Rollinat* și G. Kahn*, colaborînd la revista acestuia „La Vogue". Scriitor original, pesimist schopenhauerian, obsedat de ideea eșecului și a frustrației, agravată de sentimentul fragilității sale fizice, **L.** a compus poeme și cîntece desperate, patetice și suave, în care ironia flagelatoare și umorul negru se împletesc cu o duioșie și o tandrețe romantică și cu o fantezie despletită. A cultivat o formă ce ține în același timp de cîntecul popular și de *lied*-ul rafinat, uzînd de disonanțe prozaice și ritmice, și de orchestrații variate, precum, în ultimele sale poeme, și de versul liber, temut de Verlaine*.

Op.: *Les Complaintes* (1885); *L'Imitation de Notre-Dame la Lune* (1886); *Moralités légendaires* (post. 1887). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

LA GRANGE *Charles* VARLET, *sieur* DE (1639—1692), actor celebru din trupa lui Molière*, interpretul rolurilor de tînăr îndrăgostit. A îngrijit prima ediţie a *Operelor complete* ale lui Molière (1682), însoţită de o prefaţă — prima biografie a marelui actor. A ţinut de asemenea un *Registru* la zi (*Registre de La Grange* (1658—1685), *précédé d'une notice biographique, publié par les soins de la Comédie française*, publicat postum în 1876) în care nota amănunţit şi scrupulos data, programul şi reţeta fiecărei reprezentaţii, precum şi evenimentele mai importante trăite de trupa lui, izvor nepreţuit de documentare pentru istoricii teatrului şi biografii lui Molière.
M.S.

LAGRANGE-CHANCEL *François-Joseph* DE CHANCEL DE LA GRANGE, zis (1677—1758), dramaturg, imitator servil al procedeelor lui Racine*, şi pamfletar: compromis în conspiraţia de la Cellamare, şi certat cu Regentul Franţei, ducele de Orléans, şi-a cîştigat o notorietate vremelnică prin culegerea de pamflete calomnioase, *Les Philippiques*, îndreptate împotriva acestuia, care circulau pe ascuns, şi care au stîrnit, prin virulenţa lor, pînă şi indignarea lui Voltaire*.
Op.: *Jugurtha (Adberbal)* (1694); *Oreste et Pylade* (1696); *Méléagre* (1700); *Amasis* (1701); *Alceste* (1704); *Ino et Mélicerte* (1713); *Sophonisbe* (1716); *Les Philippiques* (1717?). I.N.

LA HARPE *Jean François* DE (1739—1803), poet, autor dramatic şi critic literar care a evoluat de la o poziţie revoluţionară înflăcărată (1789—1794), către catolicism şi legitimism. A început prin a scrie tragedii prost primite de public; şi-a cucerit însă celebritatea de critic literar şi dramatic în urma participării şi izbîndirii sale în diferite concursuri academice, unde a dobîndit premii pentru o serie de *Elogii* (*Éloge de Fénelon, de Racine, de La Fontaine* etc.) şi a colaborării sale la „Mercure"*, dar mai ales după 1786 cînd a ţinut prelegeri publice de literatură la *Lycée des Arts*, Ateneu pus la dispoziţia unui auditoriu feminin dornic să se informeze. Aceste prelegeri au fost publicate începînd cu anul 1799 sub titlul *Lycée ou cours de littérature...* Meritul lui LA H. constă nu atît în judecăţile de valoare pe care le formulează asupra stilului şi fondului operelor literare discutate, cît mai ales în faptul de a fi fost cel dintîi care a luat în considerare istoria literară în totalitatea ei, începînd de la Homer, privită în ea şi pentru ea. (Acad. fr.: 1776.)
Op.: *Poésies fugitives* (1762); *Warwick* (1763); *Pharamond* (1765); *Éloge de Henri IV* (1770); *Éloge de Fénelon* (1771); *Éloge de Racine* (1772); *Éloge de Catinat* (1773); *Éloge de La Fontaine* (1774); *Menzicoff* (1776); *Jeanne de Naples* (1781); *Coriolan* (1784); *Virginie* (1786); *Lycée ou cours de littérature ancienne et moderne* (1799); *Philosophie du XVIIIe siècle* (post. 1805); *Mélanges inédits de littérature* (post. 1810). I.N.

LA HONTAN *Louis Armand* DE LOM D'ARNE, baron DE (1666—1715?), călător, prozator şi filozof. A publicat relatări ale călătoriilor sale în America septentrională de curînd descoperită, în care laudă viaţa popoarelor „sălbatice" opunînd-o civilizaţiei europene, sistemului monarhist şi creştinismului. Scrierile lui au contribuit la crearea în secolul al XVIII-lea a concepţiei utopice despre

„bunul sălbatic“ (v. de pildă, *L'Ingénu* de Voltaire*, *Discours...* de Rousseau*, *Supplément au Voyage de Bougainville* de Diderot*).
Op.: *Nouveaux voyages en Amérique septentrionale* (1703); *Dialogues* (1704). M.S.

LAHOR *Jean* v. **CAZALIS** *Henri*

LAI (Le) (sec. XII—XIV), gen poetic și muzical caracterizat printr-o expresie căutată și somptuoasă. Termenul, de origine celtică, care desemna pasajele lirice introduse uneori în vechile epopei irlandeze, denumea, într-o primă fază, un tip de poezie populară latină. Traducînd în versuri povestirile celtice, Marie* de France a dat un sens mai larg acestui cuvînt. Există două tipuri diferite de *lais*-uri: 1) poeme mari, independente, de inspirație uneori obscură, alteori alegorică, și purtînd adesea titluri enigmatice: *Le Lai d'Aristote* (v. **HENRI D'ANDEIL**), *le Lai d'Ignaure* (v. **RENAUD DE BEAUJEU**), *le Lai** *de l'Oiselet*, *le Lai de l'Ombre* (v. **JEAN RENART**); 2) poeme arthuriene figurînd în toate romanele în proză care țin de „materia bretonă“ (v. **ROMAN DE LA TABLE RONDE**): *Désiré*, *Graelent*, *Guingamor*, *Doon*, *Melion*, *Espine*, *Tydorel*, *La Folie Tristan*. Simple poeme narative la început, ele devin în secolul al XIV-lea piese lirice care cîntă iubirea ca o pasiune fatală, ca o boală necruțătoare care stăpînește și mistuie sau înalță sufletul, găsindu-și în sine începutul și sfîrșitul. Cele mai frumoase *lais*-uri bretone se datoresc scriitoarei Marie de France. A.V.

LAI DE L'OISELET, poem anonim din a doua treime a secolului al XIII-lea, — transpunere a unei fabule moralizatoare indiene într-un elogiu adus societății cavalerești și vieții curtenești (v. **COURTOISIE**) în opoziție cu viața țăranilor. A.V.

LA JEUNESSE *Ernest* (1874—1917), scriitor și caricaturist, autor de pastișe ironice și de romane cu tendință satirică.
Op.: *Les Nuits, les ennuis et les âmes de nos plus notoires contemporains* (1896); *L'Imitation de notre maître Napoléon* (1897); *L'Holocauste* (1898); *Cinq ans chez les sauvages* (1901); *Des soirs, des gens, des choses* (1911). M.S.

LALOU *René* (1889—1960), istoric literar, eseist și profesor de literatură. Opera critică a lui **L.**, influențată de înclinațiile sale către pedagogie și didactism, încearcă o explicitare a fenomenelor literare pe baza unor documente scrupulos analizate dar și a unor opinii personale, umorul ferind-o de pedanterie, ceea ce l-a îndreptățit pe Knut Hamsun să o considere rodul unei „subiectivități dezinteresate“.
Op.: *Histoire de la littérature française contemporaine de 1870 à nos jours* (1922); *Défense de l'homme* (1926); *Vers une alchimie lyrique* (1927) *Le Clavecin non tempéré* (1933). Al. D.P.

LAMARTINE *Alphonse* **DE** (1790—1869), poet romantic. Născut într-o familie nobilă, legitimistă și catolică, **L.** rămîne inactiv pînă la întoarcerea Burbonilor, desăvîrșindu-și doar studiile prin lecturi și printr-o lungă călătorie în Italia (1811—1812). Diplomat în timpul Restaurației (1820—1830), deputat în timpul Monarhiei din Iulie (1820—1851) dar evoluînd către republicanism și reprezentînd, după 1843, opoziția față de guvernămînt, participă cu

înflăcărare, cu pană și fapta, la Revoluția din 1848, fiind ales în Guvernul provizoriu. Dar convingerile sale democrate sînt oscilante; după 1849 se retrage din viața politică, consacrîndu-se exclusiv scrisului.

Atras din tinerețe de vocația de scriitor, poet liric prin excelență, cîntăreț al sufletului („versurile sînt preaplinul care se revarsă din suflet"), scriind sub imperiul inspirației și refuzînd să-și șlefuiască versul („adevărata poezie este improvizație"), L. a determinat, prin publicarea *Meditațiilor* (1820), o salutară revoluție în poezia franceză, înlocuind și contribuind la înlocuirea vechiului și artificialului joc al versurilor, convențional, desuet și retoric, printr-o poezie originală, devenită experiență pasională trăită, proiecție a subiectivității într-o prozodie eliberată, permeabilă emoției și cutremurării personale: „Mă cîntam pe mine, pentru mine... era o alinare a propriei mele inimi care se lăsa legănată de propriul ei plîns. Aceste versuri erau o tînguire sau un strigăt al sufletului. Cadențam acest strigăt sau această tînguire". L. cîntă fiorul dragostei, speranțele și regretele sale, durerea pierderii femeii iubite (Elvira, nume fictiv dat lui Julie Charles, soția unui fizician, moartă de tînără de tuberculoză, în 1817), neliniștea sa spirituală, groaza morții ce-l va cuprinde, credința într-o viață viitoare și veșnică. Își caută alinare în sînul naturii — veșnică, prietenă și mîngîietoare — și în rugăciune. Cu trecerea anilor, poezia sa evoluează paralel cu gîndirea lui politică, poetul fiind preocupat să transpună în versuri, armonios monotone și prea didactice, cugetările sale filozofice și morale. Abordează teme metafizice generale (v. *L'Homme*, *L'Immortalité*, *La Prière*, *Dieu*, *Jocelyn*, epopee a soartei umane, *La Chute d'un Ange*, analiză a cauzelor păcatului strămoșesc, *La Mort de Socrate*, demonstrație asupra nemuririi sufletului), împletind umanitarismul său cu aspirațiile religioase. Salutat ca un geniu, adorat ca un idol de contemporanii săi la apariția *Meditațiilor*, L. moare aproape uitat, iar poezia lui este azi pradă unui discredit aproape general. I se reproșează facilitatea, scurgerea ei necontenită, ritmată și melodioasă, dar monotonă ca o melopee, apoi retorismul ei, abuzul de perifraze și metafore convenționale amintind de Parny* și Delille*; apoi biografismul ei, forma narativă pe care o îmbracă și în ultimă instanță didacticismul ei solemn.

Ultimii douăzeci de ani din viața poetului (1849—1869), întunecați de dificultăți bănești, sînt consacrați unei susținute activități de prozator menite în primul rînd să-i asigure traiul și stingerea datoriilor. Redactează amintiri de tinerețe *(Les Confidences)*, romane sociale dulcege *(Geneviève, Le Tailleur de pierres de Saint-Point)*, vaste compilații istorice neglijent întocmite, biografii de oameni celebri și, începînd din 1856, un *Cours familier de littérature*, publicat în fascicule și adresat unor abonați, operă fadă, inegală, dar conținînd pe alocuri cîte o licărire, o strălucire a vechiului său talent de poet. (Acad. fr.: 1830.)

Op.: *Méditations poétiques* (1820); *Nouvelles Méditations poétiques* (1823); *La Mort de Socrate* (1823); *Harmonies poétiques et religieuses* (1830); *Sur la Politique rationnelle* (1831); *Ode sur les révolutions* (1831); *Voyage en Orient* (1835); *Jocelyn* (1836); *La Chute d'un ange* (1838); *Recueillements poétiques*

(1839); *Histoire des Girondins* (1847); *Les Confidences* (conținînd fragmentele *Graziella* și *Raphaël*) (1849); *Geneviève* (1851); *Le Tailleur de pierres de Saint-Point* (1851); *Histoire de la Restauration* (1851—1853); *Histoire de l'humanité par les grands hommes* (1852—1856); *Histoire de la Turquie* (1854—1855); *Cours familier de littérature* (28 vol. (1856—1869). M.S.

LAMBERT *Anne-Thérèse* DE MARGUENAT DE COURCELLES, marchiză DE (1647—1733), prozatoare, amfitrioana unui salon celebru care a reunit după 1690 cîteva dintre personalitățile de prestigiu ale literaturii epocii: Fontenelle*, La Motte-Houdar*, Marivaux*, abatele de Saint-Pierre* etc. A scris, după exemplul lui Fénelon*, lucrări cu caracter educativ și numeroase compilații istorice, geografice și științifice, corect întocmite.

Op.: *Avis d'une mère à son fils* (1726); *Réflexions nouvelles sur les femmes* (1727); *Avis d'une mère à sa fille* (1728); *Traité de l'amitié* (1732); *La Vieillesse* (1732). I.N.

LAMENNAIS *Hugues Félicité* ROBERT DE LA MENNAIS sau (1782—1854), filozof și teolog. Fiu de mare burghez înnobilat, L. duce în tinerețe o viață retrasă, consacrată studiului teologiei. Este hirotonisit în 1816, afirmîndu-se drept luptător pentru cauza Bisericii catolice franceze prin publicarea primului volum din *Essai sur l'indifférance...* 1821, unde își exprima convingerea că numai consimțămîntul universal al genului uman ar putea servi ca fundament credinței catolice. Este primit la acea dată în cercul lui Chateaubriand*, se împrietenește cu Joseph de Maistre*, Bonald, Lamartine* și Hugo*; militează pe plan politic printre ultraregaliști, apoi printre ultramontani, visînd un imperiu mondial (sau chiar numai european) dominat spiritual de Papă. Devenit, cu timpul, adversar al monarhiei, se raliază revoluției din 1830 în care vedea o lichidare a puterilor temporale și zorii unei lumi noi pe care autoritatea creștinismului avea s-o guverneze. După 1830 întemeiază ziarul „l'Avenir", adresat în special preoților săraci, chemați să sprijine cuceririle revoluției, lupta pentru libertatea conștiinței, a presei, a cultului etc. Autoritatea Papei, susținea el, trebuia înlocuită prin cea a poporului. Vaticanul condamnă „l'Avenir" și ideologia lui prin enciclica *Mirari vos* (1831). L. se retrage în Bretania lui natală și trei ani mai tîrziu, în 1834, publică vestitele *Paroles d'un croyant*, în care afirmă că numai popoarele și revoluția sînt capabile să salveze creștinismul și să-l readucă pe Papă pe calea cea bună. Excomunicat, înlăturat din sînul Bisericii catolice, L. nu încetează o clipă să militeze în favoarea năpăstuiților, a săracilor lumii, atacînd puterile spirituale și temporale, Biserica și guvernul lui Ludovic Filip I. Alegerea lui ca deputat în 1848 și întemeierea ziarului „Le Peuple constituant" (1848), reprezintă încununarea carierei lui politice și revoluționare. Activitatea și gîndirea lui L. care constituie o încercare de a reuni într-o sinteză, fără îndoială imposibilă, religia tradițională și crezul revoluționar, stau la baza mișcărilor actuale de democrație creștină.

Op.: *Essai sur l'indifférence en matière de religion* (1817); *Les Paroles d'un croyant* (1834); *Le Livre du peuple* (1838); *De l'Esclavage moderne* (1840); *De la Religion* (1841). M.S.

LA ME(S)NARDIÈRE *Hippolyte*, JULES PILAY DE (1610—1663), medic al cardinalului de Richelieu, poet mediocru și teoretician de seamă al poeziei clasice. (Acad. fr.: 1655.)

Op.: *Traité de la mélancolie* (1635); *Poétique* (1640); *Poésies françaises et latines* (1656). M.S.

LA METTRIE *Julien* OFFRAY DE (1709—1751), medic militar în Franța și în Țările de Jos; filozof materialist și ateu, precursor al Ideologilor* și al pozitivismului. În urma condamnării în 1746 la arderea în piața publică a volumului său *La politique du médecin de Machiavel*... (pamflet împotriva unor medici ai timpului și a Facultății de Medicină din Paris) de către Parlamentul din Paris, L.M. este obligat să se expatrieze în Olanda, apoi la Berlin unde este primit la Curtea lui Frederic II. În lucrările sale filozofice (și în special în *L'Homme-machine*), se dovedește un adept al materialismului agnosticist și al senzualismului, negînd orice metafizică. Ambiția filozofului era de a înlătura vechile concepții providențialiste, finaliste sau animiste și de a constitui o știință a omului fundamentată pe experiență, care să stabilească locul omului în regnul viu, căci omul, spune L.M., nu este un produs miraculos, ci se naște și se dezvoltă ca urmare a unor cauze pur naturale, sufletul lui depinzînd de organele corpului împreună cu care se formează, crește și descrește: nu este deci cu nimic superior animalului pe care Descartes* îl socotise o mașină. Fiind un produs natural, trăind în mijlocul naturii, omul nu poate fi fericit luptînd împotriva propriei lui firi. Pornind de la aceste premise, bazîndu-se de asemenea pe gîndirea lui Epicur, L.M. își fundamentează atacurile împotriva religiei creștine care pretinde să creeze fericirea omenească impunînd drept regulă esențială constrîngerea — ajungînd pînă la negarea oricărei forme de morală naturală, și suscitînd din această cauză animozitatea filozofilor contemporani, chiar și pe aceea a lui Diderot*. Multă vreme ignorat, L.M. este considerat azi drept unul dintre spiritele cele mai îndrăznețe ale secolului Luminilor.

Op.: *Histoire naturelle de l'âme* (1745); *La politique du médecin de Machiavel, ou le chemin de la fortune ouvert aux médecins* (1746); *La Faculté vengée* (1747); *L'Homme-machine* (1748); *L'Homme-plante* (1748); *Discours sur le Bonheur, ou l'Anti-Sénèque* (1748); *Le Système d'Épicure* (1750); *L'Art de jouir* (1751). I.N.

LA MOTHE LE VAYER *François* DE (1588—1672), filozof, preceptor (1652—1660), apoi istoriograf al regelui Ludovic XIV. Adept al teoriilor lui Copernic, discipol al lui Gassendi, și, în consecință, adversar al filozofiei oficiale, scolastice, L.M. Le V. nu pregetă totuși, din prudență și sărăcie, să accepte orice compromis filozofic, lucrările lui prezentînd un curios amestec de spirit creștinesc dogmatic, epicurism, cinism și pyrrhonism. (Acad. fr.: 1639.)

Op.: *De la Vertu des païens* (1642); *Discours pour montrer que les doutes de la philosophie sceptique sont d'un grand usage dans les sciences* (1668). M.S.

LA MOTTE *Antoine* HOUDAR, zis DE (1672—1731), dramaturg, autor de comedii *(Isbé, Le Carnaval et la folie, Le Magnifique)* și de tragedii. Locul pe care îl ocupă azi în istoria literelor franceze și-l datorează însă unei traduceri trunchiate a *Iliadei* lui Homer, care, provocînd reacția Doamnei Dacier*, a făcut să renască vechea dispută dintre Antici și Moderni. Atacat violent de d-na Dacier în *Traité des causes de la corruption du goût*, LA M. dă o replică plină de curtoazie în lucrarea *Réflexions sur la critique*, devenind purtătorul de cuvînt al „modernilor" din generația a doua. LA M. este totodată unul dintre promotorii unei campanii împotriva poeziei, susținînd superioritatea prozei asupra poeziei, căreia îi aduce acuzația de a întuneca și de a mutila gîndirea și de a întîrzia progresul rațiunii. (Acad. fr.: 1710.)

Op.: *L'Iliade en vers français* (1714); *Réflexions sur la critique* (1715); *Les Macchabées* (1721); *Romulus* (1722), *Inès de Castro* (1723); *Oedipe* (1730). I.N.

LANCELOT *Claude* (1615—1695), jansenist, unul dintre marii solitari de la Port-Royal*, bun pedagog, profesor de greacă și matematică la „Petites Écoles", unde l-a avut elev pe Jean Racine*, apoi călugăr benedictin. I se datorează numeroase lucrări didactice, metode de învățare a limbilor moarte și vii.

Op:. *Nouvelle Méthode pour apprendre facilement et en peu de temps la langue latine* (1644); *Le Jardin des Racines grecques* (1657); *Nouvelle Méthode pour apprendre... la langue espagnole* (1660); *Nouvelle Méthode pour apprendre... la langue italienne* (1660); *Mémoires touchant la vie de M. de Saint-Cyran* (post. 1738). M.S.

LANGUET *Hubert* (1518—1581), scriitor politic, propovăduitor al unor idei foarte îndrăznețe pentru timpul său (dezvoltate în cartea *Vindiciae contra tyrannos...*, apărută sub pseudonim); cu 200 de ani înaintea lui J.—J. Rousseau*, proclama ideea că ordinea socială se întemeiază pe un fel de contract intervenit între suveran și popor, afirmînd dreptul acestuia din urmă de a-și apăra libertatea, chiar prin insurecție. L. este cunoscut și pentru alte lucrări cu caracter istoric și politic.

Op.: *Vindiciae contra tyrannos, sive de principis in populum populique in principem legitima potestate* (1579); *De la puissance légitime du Prince sur le peuple et du peuple sur le Prince* (1581); *Apologie de Guillaume d'Orange* (1581). I.N.

LA NOUE *François* DE, zis **BRAS DE FER** (1531—1591), ofițer protestant și bun prozator, autorul unor *Discours politiques et militaires* (1587) care se disting prin varietatea tematicii abordate, prin spiritul de moderație și toleranță ce le însuflețește și prin înțelepciunea patriotică de care sînt străbătute. I.N.

LANOUX *Armand* (n. 1913), poet, romancier și eseist. Poet fantezist, oscilînd între verva unui Carco* și suprarealismul lui Desnos*, L. s-a ilustrat mai ales ca prozator, publicînd romane polițiste, insolite *(La Canadienne assassinée)*, apoi populiste, în sfîrșit mari fresce sociale *(Les Lézards dans l'horloge)*. Este de asemenea auto-

rul unor bune lucrări de critică și istorie literară consacrate scriitorilor pe care i-a cunoscut și epocii în care a trăit.

Op.: *La Canadienne assassinée* (1943); *La Nef des fous* (1948, Premiul Populist); *Colporteur* (1953); *Bonjour, Monsieur Zola* (1954); *Physiologie de Paris ou Paris en forme de coeur* (1955—1965); *Le Commandant Watrin* (1956, Premiul Interaliat); *La Tulipe orageuse* (1959); *La Rendez-Vous de Bruges* (1958); *Quand la mer se retire* (1963, Premiul Goncourt). Al.D.P.

L'ANSELME *Jean Marc* MINOLTE, zis **JEAN** (n. 1919). Virtuoz debutînd sub influența lui Apollinaire*, a unanimismului* și a fanteziei lui Prévert*, **L'A.** scrie poeme totodată naive și umoristice, echivalentul desenelor stîngace de copii sau ale *graffiti*-urilor anonime. Mai lucrate și șlefuite, după exemplul lui M. Jacob* și R. Queneau*, folosind o limbă argotică și simplificații sintactice care simulează vorbirea eliptică a analfabeților, ultimele lui opere capătă o dimensiune nouă: duioșia, mascată de ironie, fără a pierde nimic din farmecul fanteziei dintîi.

Op.: *Cahier d'histoires naturelles* (1950); *Du Vers dépoli au vers cathédrale* (1963); *Le Caleçon à travers les âges* (1966); *Très cher Onésime Dupan de Limouse* (1966). M.S.

LANSON *Gustave* (1857—1934), istoric și critic literar, contemporan cu Lemaître*, Brunetière* și A. France*. Considerînd că faptul literar este istoric, plasat în cadrul unor împrejurări temporale (situație politică sau socială, stadiu al filozofiei, mișcări literare) și legat de acestea, **L.** cerea ca „impresia spontană" a cititorului să fie corectată de o „analiză cugetată" care să țină seamă de împrejurările istorice și de datele obiective ale științei. Prin aceasta limita atît impresionismul lui Lemaître cît și dogmatismul lui Brunetière sau biografismul lui Sainte-Beuve*, tinzînd către o critică mai complexă, mai armonioasă și mai aproape de adevăr; restrînge deci subiectivismul, întărind impresia prin confruntarea și consolidarea ei cu datele științifice culese cu grijă, preconizînd însă în același timp, și în primul rînd, contactul direct cu textele de studiat. Influența sa asupra istoricilor literari contemporani sau făcînd parte din generația următoare a fost extrem de importantă; a scăzut după 1940, cînd noi metode de investigație a fenomenului literar au fost preconizate și aplicate (v. **NOUVELLE CRITIQUE**).

Op.: *Principes de composition et de style* (1887); *Nivelle ou la Comédie larmoyante* (1888); *Bossuet* (1890); *Boileau* (1892); *Histoire de la littérature française* (1894); *Études morales et littéraires* (1895); *Corneille* (1898); *Voltaire* (1906). M.S.

LANTIER *Étienne François* DE (1734—1826), poet și prozator, supranumit, în urma publicării relatărilor sale de călătorie din Grecia, „Anacharsis al budoarelor". A scris comedii, povestiri în proză și versuri și un poem în opt cînturi: *Geoffroi Rudel*, în care vădește înclinație către pitoresc și senzualitate.

Op.: *L'Impatient* (1778); *Les Rivales* (1798); *Voyages d'Anténor en Grèce et en Asie* (1798); *Contes en prose et en vers* (1801); *Geoffroi Rudel ou le Troubadour* (1825). M.S.

LANTURELUS Les (1771—1789), grup de intelectuali și oameni de duh din nobilime ce se întruneau la marchiza de la Ferté-Im-

bault, pentru a citi și comenta operele literare nou-apărute, principiul lor fundamental fiind necesitatea de a echilibra fantezia cu rațiunea. Printre membrii grupului: Grimm*, d-na de Staël*, Bernis* și pictorul Hubert Robert. M.S.

LA PÉRUSE *Jean*-BASTIER DE (1529—1554), poet și dramaturg, prieten cu Ronsard*, care i-a dedicat cunoscuta *Élégie à La Péruse* (expresie a concepțiilor sale literare din 1550). Este autorul tragediei *Médée* (1553) imitată după Seneca, operă mult superioară *Cleopatrei* lui Jodelle*, și care marchează o dată importantă în istoria teatrului francez. I.N.

LAPOINTE *Savinien* (1811—1893), cizmar-poet, închis pentru a fi conspirat împotriva lui Ludovic-Filip I, autor de poeme lirice și satirice, de cîntece, de comedii în versuri și de povestiri.
Op.: *Une Voix d'en bas* (1844); *Les Prolétariennes* (1848); *Les Échos de la rue* (1850); *Contes* (1853; 1859); *Chansons* (1859). M.S.

LAPORTE *René* (1905—1954), poet și romancier în a cărui operă se reflectă toate tendințele moderne ale poeziei, oricît de diferite sau de incompatibile între ele, de la suprarealism* la angajamentul revoluționar, contopite într-un tot original „cu alură de fabulă, narațiune sau apolog".
Op: *Corde au cou* (1927); *La Somnambule* (1932); *La Part du feu* (1935); *Les Passagers d'Europe* (1942); *L'An quarante* (1943); *Un air de jeunesse* (1951); *Poésie choisie* (1954). M.S.

LAPRADE *Victor* RICHARD DE (1812—1883), poet romantic de inspirație creștină și platoniciană, influențat de Lamartine*, manifestînd un gust delicat pentru natură și înclinații filozofice. (Acad. fr.: 1858.)
Op.: *Les Parfums de la Madeleine* (1829); *Odes et poèmes* (1844); *Poèmes évangéliques* (1850); *Idylles héroïques* (1858); *Les Voix du silence* (1865); *Sentiment de la nature avant le christianisme* (1866); *Histoire du sentiment de la nature* (1883). M.S.

LARBAUD *Valery* (1881—1957), poet, romancier și eseist. L. aparține ca și B. Cendrars* sau P. Morand* acelei generații care, străbătînd continentele cu trenul, cu vaporul sau cu avionul, se pătrunde tot mai mult de acel spirit cosmopolit care face din scriitor un cetățean al lumii. Spirit cosmopolit este și eroul celebrului roman *Le Livre de Barnabooth*, peruvian bogat, mare călător, cultivat, senzual și aventuros, care-și plimbă prin lume gîndurile și nostalgiile, așternîndu-le pe hîrtie, în proză sau versuri, la masa impersonală veșnic alta și totuși aceeași a hotelurilor sau în compartimentul trepidant al vreunui expres — adevărat *alter ego* al scriitorului. L. s-a impus publicului prin romanele sale de subtilă analiză psihologică scrise într-un stil clasic și fluid, prin studiile sale de critică literară *(Ce vice impuni: la lecture)* și prin traducerile sale din limba engleză și spaniolă, el fiind primul traducător în limba franceză al capodoperei lui Joyce: *Ulysse*.
Op.: *Le Livre de M. Barnabooth* (1908), *Fermina Marquez* (1911); *Beauté, mon beau souci* (1920); *Ce vice impuni: la lecture*

(1925); *Amants, heureux amants* (1926); *Jaune, bleu, blanc* (1927); *Sous l'invocation de Saint-Jérôme* (1946); *Journal* (1954). Al.D.P.

LARGUIER *Léo* (1878—1950), poet, romancier, eseist și dramaturg. A cultivat o poezie familiară, elegiacă, de factură clasică, și a lăsat cîteva opere în proză — romane, cronici, eseuri, amintiri — vii și colorate. (Acad. Goncourt: 1936.)

Op.: *Les Isolements* (1905); *François Pain, gendarme* (1919); *Les Ombres* (1935); *Les Dimanches de la rue Jacob* (1936); *Cézanne* (1947); *Fâchés, solitaires et bourrus* (1949); *Quatrains d'automne* (post. 1953). M.S.

LARIVEY *Pierre* DE (1540—1619), ecleziast și autor dramatic, fiul unui negustor italian cu numele de Giunto, care, stabilindu-se în Franța, și-a tradus numele în *L'arrivé* (Larivey). A tradus și adaptat mai mulți autori italieni și a scris între 1579 și 1611 cîteva comedii în *proză* (ceea ce constituia o noutate), despre care însă nu se știe dacă au fost sau nu jucate. Imitate după italieni, aceste piese au introdus în Franța personajele tradiționale ale comediei italiene și au plăcut prin vivacitatea stilului. Una din ele, *Les Esprits*, a fost readaptată în 3 acte pentru scenă de A. Camus* în 1953.

Op.: *Les Six premières comédies facétieuses du sieur de Larivey: Le Laquais, La Veuve, Les Esprits, Le Morfondu, Les Jaloux, Les Écoliers* (1579); *Trois nouvelles comédies de P. de Larivey: Constance, Le Fidèle, Les Tromperies* (1611). M.S.

LA ROCHEFOUCAULD *Edmée*, ducesă DE (contemporană), poetă și eseistă, cunoscută și sub pseudonimul **GILBER MAUGE**. A scris mai multe volume de versuri străbătute de un fior metafizic, monografii documentate asupra unor poeți, cîteva eseuri filozofice și subtile comentarii despre *Caietele* lui P. Valéry*.

Op: *Nombre* (1926); *Plus loin que Bételgeuse* (1952); *Anna de Noailles* (1952); *Paul Valéry* (1954); *Léon-Paul Fargue* (1959); *Pluralité de l'être et la nature de l'esprit* (1965). AL.D.P.

LA ROCHEFOUCAULD *François prinț* DE MARCILLAC, duce DE (1613-1680), moralist și memorialist de seamă. Vlăstar de nobili, dintr-o familie de străveche obîrșie, **L.R.** participă la luptele duse de nobili împotriva lui Richelieu întîi, a lui Mazarin apoi, lăsîndu-se antrenat în mai multe comploturi neizbîndite. Învins, rănit, și pe jumătate infirm, **L.R.** se retrage între 1652 și 1656 pe moșiile sale. La întoarcerea lui în capitală rămîne departe de Curte, ducînd o viață mondenă, frecventînd cercurile literare ale epocii și înnodînd prietenii trainice în special cu d-nele de La Fayette* și de Sévigné* și cu d-ra de Scudéry*. Își scrie *Memoriile*, compune celebrele sale *Maxime*, a căror ediție I datează din 1665, precum și un volum de *Réflexions diverses*, publicat postum. **L.R.** reprezintă vechiul spirit nobiliar, plămădit din orgoliu de castă nemăsurat și visări eroice, entuziaste. Înfrîngerea sa proprie, cea a clasei sale, domesticită de monarhia absolută a lui Ludovic XIV, credința lui creștină de nuanță jansenistă, determină pesimismul lucid al concepției sale despre om și natura umană. Omul, gîndește **L.R.**, este — în afara cîtorva aleși — într-o stare totală

de corupție, sclav al amorului său propriu, sursă a tuturor acțiunilor sale. Pretinsele sale virtuți nu sînt decît reacții ale acestui amor-propriu, rațiunea însăși rămîne inoperantă, voința omului fiind slabă, incapabilă de luptă, de rezistență. Iar bunătatea și mila nu sînt adesea decît slăbiciuni ale firii și nu adevărate virtuți. Față de aceste constatări, L.R. propune sufletelor de elită un ideal sever aristocratic, creștin și clasic: aristocratic, fiind numai apanajul celor „aleși"; creștin, pentru că este întemeiat pe umilință; clasic, întrucît e bazat pe logică, rațiune și luciditate; omul trebuie să aibă curajul unei aspre introspecții, trebuie să ajungă să se cunoască, să-și pătrundă propria fire, să-și mărturisească propriile greșeli și să le judece cu umilință, lepădînd orice orgoliu, orice vanitate, pentru a le putea remedia în sensul învățăturii, creștine, pentru a putea realiza un progres moral. Pentru cititorul modern interesul *Maximelor* constă în primul rînd, în portretul moral al aristocratului secolului al XVII-lea schițat de L.R., în disecarea nemiloasă a sufletului contemporanilor săi, ce dă la iveală defectele unei clase în declin, istoric sortită pieirii, soluțiile propuse pentru îndreptarea morală a omului dovedindu-se desuete și inoperante, fiind expresia unei ideologii de mult apuse. De remarcat extrema frumusețe a stilului dens, a formulelor strălucitoare și lapidare care-i înveșmîntează gîndirea.

Op.: *Mémoires de M.D.L.R.* (1662; 1669); *Réflexions ou Sentences et Maximes morales* (1665; anonime); 1666, 1675, 1676, 1678). M.S.

LA ROQUE *Siméon-Guillaume* **DE** (1551—1615), poet, precursor al lui Malherbe*, autorul a numeroase volume de poezii, care se disting prin claritatea și proprietatea termenilor.

Op.: *Premières oeuvres* (1590); *Les heureuses amours de Cloridan* (1594); *Les Amours de Caristée* (1595); *La chaste bergère* (1599); *Les Secondes amours* (1599). I.N.

LARTÉGUY *Jean* (n. 1920), ziarist și romancier. Angajat voluntar în 1939, luptător în cadrul Forțelor Franceze Libere, L. a participat apoi la cîteva campanii militare din Indochina, Coreea și Algeria. A transpus experiența sa din război în romane-reportaje inegale, eroice și violente, care au cucerit favoarea publicului.

Op.: *Les Centurions* (1960); *Les Tambours de bronze* (1965). Al.D.P.

LA SABLIÈRE *Doamna* **DE** (1640—1693), una dintre cele mai atrăgătoare și instruite femei din secolul al XVII-lea, protectoarea lui La Fontaine*. În saloanele ei, unde era comentată cu înfrigurare filozofia lui Gassendi*, își dădeau întîlnire multe dintre spiritele materialiste și luminate ale veacului, de pildă medicul călător François Bernier*, matematicienii Roberval și Sauveur. M.S.

LA SALE *Antoine* **DE** (1388?—1462?), prozator originar din Provența, stabilit la curtea ducilor de Anjou, apoi la cea a ducilor de Burgundia, unde a avut prilejul să-l cunoască îndeaproape pe viitorul Ludovic XI, surghiunit de tatăl său, regele Carol VII. Este autorul unor lucrări cu caracter istoric, pedagogic sau didactic, dintre care se impun prin vioiciunea originală a evocării *L' Histoire... du petit Jehan de Saintré* (istorisirea tribulațiilor unor

adolescenți) și *Les Quinze Joies...*, satiră sub formă de litanie, a condiției nenorocite a bărbatului însurat.

Op.: *La Salade* (1444); *la Chronique et généalogie des comtes d'Anjou*; *le Paradis de la Reine Sibylle*; *la Sale* (1451); *l'Hystoyre et plaisante Chronique du Petit Jehan de Saintré et de la jeune dame des Belles Cousines* (1456); *Le Reconfort de Madame de Fresne* (1457); *Des anciens tournois et faictz d'armes* (1459); *Les Quinze Joies du mariage ou la Nasse* (post. 1480—1490). A.V.

LAS CASES *Emmanuel*, conte DE (1766—1842), ofițer de marină înnobilat în timpul primului Imperiu. L-a urmat pe Napoleon în exilul din insula Sfînta Elena, servindu-i de secretar pînă în noiembrie 1816 cînd a fost expulzat din ordinul guvernatorului insulei, Hudson Lowe. A redactat vestitul *Mémorial de Sainte-Hélène* (1823), jurnal al captivității împăratului, care a contribuit la crearea unui „mit Napoleon" în sufletul francezilor din timpul Restaurației și al Monarhiei din Iulie. M.S.

LASSERRE *Pierre* (1867—1930), critic literar antiromantic, adept al doctrinelor naționaliste și al gîndirii lui Maurras*.

Op.: *La Morale de Nietzsche* (1902); *Le Romantisme* (1907); *Les Chapelles littéraires* (1920); *Cinquante Ans de pensée française* (1922). M.S.

LA TAILHÈDE *Raymond Pierre Joseph* GAGNABÉ DE (1867—1938), poet de inspirație și factură clasică deși trăind în plină epocă simbolistă, întemeietor, împreună cu Moréas* și Maurras*, al *Școlii romane*, încercare de restaurare a tradiției clasice. Prieten cu poetul Jules Țellier*, la a cărui revistă „Les Chroniques", a colaborat, s-a îngrijit ulterior de publicarea volumului postum de versuri al acestuia: *Reliques* (1890). Către sfîrșitul vieții renunță întrucîtva la rigorile clasicismului său, și se lasă atras de poezia romantică pe care o apără împotriva prietenului său Maurras, într-o plachetă, scrisă în colaborare: *Débat sur le romantisme*.

Op.: *La Métamorphose des fontaines* (1895); *Triomphes* (1905); *Toi qui rêves toujours* (1906); *Coeur des Océanides* (1911); *Poésies* (1926). M.S.

LA TAILLE *Jacques* DE (1542—1562), autorul unor tragedii și poezii felurite și al unui tratat de versificație.

Op.: *Daire* (1560); *Alexandre* (1561); *La Manière de faire des vers en français comme en grec et en latin* (?), (post. 1572—1573). I.N.

LA TAILLE *Jean* DE (1533?—1611?). Vasta sa operă cuprinde între altele două tragedii: *Saül* și *La Famine*, reprezentînd partea cea mai valoroasă a creației sale literare, două comedii: *Les Corrivaux* și *Le Négromant* (traducere din Ariosto), o culegere de poezii diverse cuprinzînd elegii, sonete, satire, epitafuri, și diferite scrieri de circumstanță. În *Art de la tragédie*, care precedă tragedia *Saül*, pe lîngă formularea regulii celor trei unități, găsim și ideea că o tragedie trebuie să conțină o aventură teribilă și ieșită din comun, idee care va fi preluată de unii dramaturgi ai secolelor următoare.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Saül le furieux* (1572); *Le Négromant* (1573); *La Famine ou les Gabéonites* (1574) I.N.

LATOUCHE *Hyacinthe* THABAUD DE LATOUCHE, zis *Henri* DE (1785—1851), poet și dramaturg, admirator al lui Chénier*, favorabil romantismului, totuși critic la adresa *cenaclului** lui V. Hugo* (v. art. *De la camaraderie littéraire* în „Revue* de Paris", oct. 1829), și, în genere, față de toate inovațiile. Colaborator și director la „Le Mercure du XIXe siècle" și „Le Figaro"*.
Op.: *Le Tour de faveur* (1818); *Adieux* (1843); *Les Agrestes* (1844). M.S.

LA TOUR DU PIN *Patrice* DE (n. 1911), poet de inspirație creștină, simbolist prin multiple aspecte (teme abordate: a căutării, a călătoriei, a exilului și exodului; aplecarea către metafizică, conceptția mistică și simbolică a universului, muzicalitatea versurilor etc.), L. T. DU P. se înscrie, la începuturile sale, pe linia marii poezii lirice de formă clasică, opusă poeziei de avangardă, intelectuală sau ermetică. Primul său volum de versuri *(La Quête de joie,* 1933*)* cunoaște o largă audiență, pierdută însă în perioada de după cel de-al doilea război mondial, cînd poetul, retras într-o singurătate metafizică, încearcă să-i dea acesteia glas în versuri. Depărtat de realitate și de lumea înconjurătoare, el năzuiește să creeze un mare poem epic și alegoric de proporțiile *Divinei Comedii*, adevărată epopee a unei aventuri spirituale care merge de la catolicism la teozofie, îmbinînd experiența poetică și cea mistică — încercare de „teopoezie", cum o numește autorul ei. I se acordă în 1961 Marele Premiu de Poezie al Academiei franceze.
Op.: *La Quête de joie* (1933); *La Vie recluse en poésie* (1946); *Une Somme de poésie* (1946); *Le Second Jeu* (1959); *Petit théâtre crépusculaire* (1963). Al.D.P.

LA TOUR *François* BÉRANGER DE (1522?—1599?), jurist și poet, autor de stanțe, pastorale, fantezii epice și burlești și poezii de dragoste, influențat de stil și de tehnica Școlii lioneze și de Pleiadă*; imitator al lui Ariosto (v. *L'Amie des Amies*) și al lui Folengo (v. pastorala *l'Amie rustique* și epopeea parodică *La Moschéide*).
Op.: *Le Siècle d'or et autres vers divers* (1551); *Choréide, autrement louange du bal aux dames* (1556); *L'Ami des amies* (1558); *L'Amie rustique, et autres vers divers* (1558); *La Moschéide* (?). I.N.

LAUBESPINE *Madeleine* DE (1546—1596), poetă, discipolă a lui Ronsard*, doamnă de onoare a reginei Catherine de Médicis, persoană de o vastă cultură, admiratoare a marilor poeți ai epocii și poetă ea însăși. Poeziile sale, rămase în manuscris au fost tipărite în 1926 din grija lui Robert Song cu titlul: *Les Chansons de Callianthe*. Dar în 1927, Fr. Lachèvre critică publicarea, atribuind operele astfel tipărite poetei Héliette de Vivonne. I.N.

LAUNOY *Jean* DE (1603—1678), preot și erudit. A lăsat numeroase lucrări de critică și istorie, de dogmatică și disciplină religioasă, în latină și franceză — opera unui spirit independent, nesupus, greu de încadrat într-una din tendințele spirituale ale epocii.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *De frequenti usu confessionis et eucharistice communionis* (1653); *Prescription touchant la Conception de Notre-Dame* (1676). M.S.

LAURENT *Jacques* (n. 1919), prozator, autor de povestiri și eseuri, animatorul unor reviste și grupări literare estetizante și efemere ostile angajării filozofice sau sociale. A publicat o continuare a romanului *Lamiel*, neterminat, al lui Stendhal* (*La Fin de Lamiel*, 1966). A publicat de asemenea, sub pseudonimul **ALBÉRIC VARENNE**, lucrări de vulgarizare istorică, iar sub cel de **CECIL SAINT-LAURENT** mai multe romane ușoare, destinate unui public puțin pretențios, care au cunoscut un succes apreciabil, fiind transpuse și în filme (*Caroline chérie*, *Bonjour Clotilde* etc.) M.S.

LAUTRÉAMONT *Isidore Lucien* DUCASSE, zis conte DE (1846 — 1870), poet revoltat, precursor al suprarealismului. Născut în Uruguay, venit în Franța la 14 ani, închis, împotriva firii și voinței lui, într-un internat peste măsură de riguros, destinat să studieze matematica și să intre la *École Polytechnique*, mort tînăr de tuberculoză, după ce-și consacrase ultimii trei ani din viață realizării și desăvîrșirii *Cîntecelor lui Maldoror*, **L.** este unul din cazurile cele mai interesante și enigmatice din literatura franceză. Caracterul insolit al operei lui, furia blasfematorie care o străbate, monstruozitatea vizionară a imaginilor folosite au șocat pe contemporanii lui, chiar pe cei mai lucizi. Fanaticul Léon Bloy*, rafinatul Gourmont*, Verlaine* însuși, deși prieten și admirator al lui Rimbaud*, îi socotesc opera expresia unei autentice demențe. Interesul pentru **L.** se trezește abia după 1910. Valery Larbaud* și Max Jacob*, mai tîrziu A. Breton*, Ph. Soupault* și suprarealiștii, sînt cuceriți de sălbăticia dezlănțuită a prozei lui, de revolta lui clocotitoare. Căci *Les Chants de Maldoror* (1869) sînt proiecția sarcastică și violentă a unei uri îndelung acumulată și înăbușită, expresie a unei revolte ajunse la paroxism. Maldoror-Lautréamont, adolescentul integral răzvrătit împotriva lumii și a Creatorului ei, împotriva omului și a creațiilor sale, „născut rău: fatalitate extraordinară", găsește o voluptate sadică, perversă, în acțiunea lui iconoclastă de distrugere, de mutilare, în crearea în jurul lui a suferinței. Trăiește într-o atmosferă de demență, de groază, de coșmar sau de iad, purtat pe rafale de otravă într-un univers în veșnică și halucinantă transformare, bîntuit de cataclisme înfiorătoare: „Haos și răvășire genială, înmărmuritoare, în care autorul-erou se liberează de complexele tinereții", afirmă cel mai pertinent comentator al operei lui **L.**, filozoful G. Bachelard*. M.S.

LA VALLÉE *Joseph* DE (1747—1816), poet, dramaturg și romancier; a introdus, după modelul lui Montesquieu*, „exotismul" în literatură și a dirijat cîteva periodice politice sau artistice.

Op.: *Cécile, fille d'Achmet III...* (1788); *Le Nègre comme il n'y a pas de blancs* (3 vol., 1789); *Lettres d'un mameluk* (1803) M.S.

LA VALLIÈRE *Françoise-Louise* DE LA BAUME LE BLANC (1644 —1710), una dintre favoritele cele mai cunoscute ale lui Ludovic XIV, călugăriță carmelită, autoarea unor *Cugetări* pioase și a unei interesante corespondențe.

Op.: *Réflexions sur la Miséricorde de Dieu, par une dame pénitente* (1680); *Lettres de Mme la duchesse de La Vallière* (post., 1767). M.S.

LA VARENDE *Jean* MALLARD, vicomte DE (1887—1959), romancier normand, ataşat tradiţiilor legitimiste şi catolice, evocator al provinciei sale, autor de romane istorice dramatice în care personajele, orgolioase, brutale şi senzuale, dar curajoase şi ataşate crezurilor lor, sînt pradă unor dileme corneliene. (Acad. Goncourt: 1940, demisionat după Eliberare, în 1944.)

Op.: *Nez-de-Cuir, gentillome d'amour* (1936); *Les Manants du Roi* (1938); *Le Centaure de Dieu* (1938); *Guillaume le Bâtard* (1946); *Man d'Arc* (1950); *La Dernière Fête* (1953); *Coeur pensif* (1957). M.S.

LAVEDAN *Henri* (1859—1940), romancier şi dramaturg moralist şi artificial, observator al moravurilor pariziene. (Acad. fr.: 1898.)

Op.: *Mam'zelle Vertu* (1885); *Deux Noblesses* (1895); *Le Marquis de Priola* (1902); *Le Duel* (1905); *Le Chemin de salut* (1920—1925); *Avant l'oubli* (4 vol., 1933—1940). M.S.

LA VIGNE *Andrieu* DE (1457?—1526?), poet oficial al curţii regale a lui Carol VIII şi Ludovic XII şi, mai ales, dramaturg. Este autorul cîtorva piese (comedii şi farse) de valoare, care se remarcă prin naturaleţea şi comicul lor.

Op.: *Le Mystère de Saint-Martin* (1496); *La Moralité de l'aveugle et du boiteux* (1496); *La Farce du munyer dè qui le diable emporte l'âme en enfer* (1496); *Le Vergier d'honneur de l'entreprise et voyage de Naples* (1499); *Sotie nouvelle à huit personnages* (1507); *Sotie à dix personnages* (1514). A.V.

LAYA *Jean-Louis* (1761—1833), revoluţionar şi dramaturg. (Acad. fr.: 1817).

Op.: *L'Ami des lois* (1793); *Les Deux Stuarts* (1797); *Une journée du jeune Néron* (1799). M.S.

LÉAUTAUD *Paul* (1872—1956), eseist şi memorialist. După o tinereţe zbuciumată şi boemă, a găsit în 1895 un loc de secretar de redacţie la „Mercure* de France". În această calitate a putut cunoaşte pleiada de poeţi simbolişti şi de critici literari ai vremii. Spiritul său de observaţie foarte ascuţit, verva sa maliţioasă şi răutăcioasă, i-au permis să se realizeze în voluminosul său *Journal littéraire*, început în 1893, unde nu sînt cruţaţi nici scriitorii contemporani şi nici cei clasici (Corneille*, Racine*, Nietzsche, Dostoievski etc.). Încă din timpul vieţii şi-a reunit numeroasele articole apărute la „Mercure de France" (1907—1921), la „N.R.F."* (1922—1924) şi „Nouvelles* littéraires" (1924—1939), publicîndule sub pseudonimul de **MAURICE BOISSARD**. A publicat de asemenea cîteva scurte povestiri autobiografice, dintre care *Le Petit Ami* s-a bucurat de o unanimă preţuire.

Op.: *Le Petit Ami* (1903); *Le Théâtre de Maurice Boissard* (1926—1944); *Journal littéraire* (19 vol., 1954—1966). M.S.

LEBLANC *Maurice* (1864—1941), romancier, autor de romane poliţiste, creatorul lui Arsène Lupin.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Arsène Lupin contre Sherlok Holmes* (1908); *L'Aiguille creuse* (1909); *813* (1910); *Arsène Lupin, gentleman cambrioleur* (1914). M.S.

LEBLOND *Marius et Ary*, pseudonimul ales de doi scriitori născuți în insula La Réunion: *Georges* **ATHÉNAS** (1877—1955) și *Aimé* **MERLO** (1880—1958), fondatorii revistei „La Grande France" (ulterior devenită „La Vie"), autorii romanului *Vies parallèles* (satiră a Parisului văzut de scriitori exotici) și al cîtorva lucrări în care abordează chestiuni coloniale și sociale.

Op.: *Vies parallèles* (1902); *Les Sortilèges* (1905); *L'Oued* (1907); *En France* (1909, Premiul Goncourt); *Ulysse Cafre* (1926). M.S.

LEBOIS *André* (n. 1915), romancier, dar mai ales critic literar, analist pertinent al operelor poeților generației simboliste și a celor contemporani lui.

Op.: *Alfred Jarry* (1950); *Les Tendances du Symbolisme à travers l'oeuvre d'Élémir Bourges* (1952); *Villiers de l'Isle-Adam, révélateur du verbe* (1952); *La Genèse du Crépuscule des Dieux* (1954); *Pierre Albert-Birot* (1956); *Admirable XIXe siècle* (1958); *L'Oeuvre de Milosz* (1960). M.S.

LE BOUVIER *Gilles*, zis **LE HÉRAUT BERRY** (către 1386- după 1454), istoric, autor al unor scrieri comandate de regele Carol VII pentru justificarea politicii sale de cucerire. A redactat, în urma numeroaselor sale călătorii, o interesantă carte de geografie fizică și economică, care descrie, fără hărți și pretenții științifice, mai multe țări din Europa și Orientul Apropiat, Islanda, Laponia și Imperiul lui Timurlenk.

Op.: *Chronique du roi Charles VII* (pentru anii 1402—1455); *Histoire de Richard II* (1440); *La Description des pays* (1445); *Recouvrement de Normandie* (1449); *Armorial* (1454—1458). A.V.

LEBRAS *Auguste* (1811—1832), poet de tendințe democratice. S-a sinucis împreună cu colaboratorul său, Victor Escousse (1813—1832), în urma eșecului dramei sale *Raymond*.

Op.: *Les Trois Journées du peuple* (1830); *Les Armoricaines* (1831); *Raymond* (1832). M.S.

LE BRAZ *Anatole* (1859—1926), scriitor breton, evocator al provinciei natale.

Op.: *La Légende de la mort en basse Bretagne* (1893); *Pâques d'Islande* (1897); *Le Théâtre celtique* (1905); *Poèmes votifs* (1927). M.S.

LEBRUN *Denis* **ÉCOUCHARD**, supranumit **LEBRUN-PINDARE** (1729—1807), poet liric admirat de contemporani, cîntărețul Revoluției (v. *Odes républicaines au peuple français, An III*), și apoi al lui Napoleon (v. *Ode au Vengeur* și *Les Conquêtes de l'homme sur la nature*). Poemele lui, reci acrobații retorice, grandilocvente și artificiale, astăzi uitate, au fost strînse de Ginguené* și publicate în 1811 într-o ediție în 4 volume. M.S.

LEBRUN *Pierre-Antoine* (1785—1873), poet și dramaturg, a cărui tragedie *Marie Stuart* (1820) a fost considerată una dintre primele

capodopere romantice. Opera lui trebuie totuși situată la limita romantismului, fiind încă mult tributară spiritului clasic. (Acad. fr.: 1828).

Op.: *Ode à la Grande Armée* (1805); *Épître sur le bonheur de l'étude* (1817, Premiul Academiei franceze); *Marie Stuart* (1820); *Cid d'Andalousie* (1825); *Voyage en Grèce* (1828). M.S.

LE CARON *Louis*, zis **CHARONDAS** (1534—1613). Avocat și poet parizian. A scris poeme și studii literare în formă de dialog. Unul dintre aceste dialoguri, intitulat *Ronsard ou de la poésie*, aduce în scenă pe Ronsard* și Jodelle* și pe oratorii Pasquier* și Fauchet*. Ca jurist a rămas cunoscut pentru comentariul Codului lui Henric III.

Op.: *La Clarté amoureuse* (1554); *Dialogues* (1556). I.N.

LE CLÉZIO *Jean Marie G.* (n. 1943), romancier înscris printre reprezentanții tineri ai Noului* Roman, descriind cu precădere stări psihologice și patologice excepționale, provocate de tulburări fizice.

Op.: *Le Procès-Verbal* (1963, Premiul Théophraste Renaudot); *La Fièvre* (1965); *Le Déluge* (1966); *Terra amata* (1967); *L'Extase matérielle* (1967). M.S.

LECOMTE *Georges* (1867—1958), romancier realist cu accente de critică socială, dramaturg influențat de Ibsen, eseist și critic de artă. (Acad. fr.: 1924.)

Op.: *L'Art impressionniste* (1892); *Mirages* (1893); *Les Valets* (1897); *Les Cartons verts* (1901); *Le Veau d'or* (1903); *Servitude amoureuse* (1949); *Ma Traversée* (1949). M.S.

LECONTE DE LISLE *Charles-Marie René* (1818—1894), poet, șeful școlii parnasiene. Născut în insula La Réunion, se stabilește definitiv în Franța în 1845. Discipol al lui Fourier*, colaborează la revista acestuia „La Phalange" (1845—1847), unde publică poeme inspirate din miturile eroice ale antichității grecești și pătrunse de idealul democrat fourierist. Participă activ la revoluția din 1848 și lansează în același an o scrisoare-manifest asupra desființării sclavagismului. Renunță însă curînd la activitatea politică, consacrîndu-se vocației lui de scriitor. Este înconjurat de discipoli din ce în ce mai numeroși: C. Mendès*, Hérédia*, Sully-Prudhomme*, Verlaine*, Mallarmé*, și socotit șeful noii școli parnasiene, reacție împotriva romantismului, creată oficial prin întemeierea culegerii *Le Parnasse contemporain** (1866). Considerînd arta ca o adevărată religie, **L. DE L.** visează unirea ei cu știința și filozofia pozitivă: „Arta și știința, multă vreme despărțite în urma eforturilor divergente ale inteligenței, trebuie să tindă să se unească strîns, dacă nu chiar să se contopească". Poezia va continua să privească înspre trecut, dar va încerca să-l reînvie printr-o documentare riguroasă, precisă, a faptelor și ideilor. Iar poetul va cultiva impersonalitatea căci etalarea sentimentelor personale constituie o adevărată profanare a artei. Poetul are înalta misiune de a crea frumosul în sine printr-o execuție perfectă, tinzînd la reprezentarea imaginii desăvîrșirii și plenitudinii. Poezia lui **L. DE L.** răspunde acestor deziderate teoretice expuse de el în prefețele la volumele sale de versuri și prin viu grai disci-

polilor săi: reînvie documentat trecutul istoric; cuprinde elemente de filozofie greacă sau hindusă; este rece, impersonală și descriptivă, vizuală și sculpturală, ignorînd vizionarul și imaginativul; atinge perfecțiunea formală năzuită, folosind o limbă pură și precisă, o rimă desăvîrșită, strofe regulate, armonios austere. Și totuși, în ciuda impersonalității cerute și în parte realizate, poezia lui L. DEL. lasă să se întrevadă cîteva aspecte din sufletul lui: nostalgia pămîntului natal, exotic și luxuriant, cultul său mistic pentru frumos, neliniștea metafizică și pesimismul adînc ce-l cuprind, reprezentînd astfel un mesaj mai complet decît o credea acest adversar al romanticilor. (Acad. fr.: 1886.)

Op.: *Poèmes antiques* (1852); *Poèmes barbares* (1862); *Les Érinnyes* (1873); *Poèmes tragiques* (1884). M.S.

LE DOYEN *Guillaume* (?—1537?). Poet cronicar, autorul unei interesante cronici rimate: *Annales et chroniques du païs de Laval et parties circonvoisines* (post. 1859), care narează evenimente petrecute între anii 1480 și 1537, în comitatul Laval din estul provinciei Bretania. I.N.

LEDUC *Violette* (n. 1913), romancieră integrată curentului existențialist, prietenă cu Simone de Beauvoir*, autoare de romane autobiografice prezentînd cazuri de prietenii echivoce, iubiri perverse și nepermise, sinucideri, căsătorii experimentale sortite eșecului etc.

Op.: *L'Asphyxie* (1946); *L'Affamée* (1948); *Ravages* (1955); *La Bâtarde* (1964); *La Femme au petit renard* (1965); *Thérèse et Isabelle* (1966). M.S.

LEFÈVRE D'ÉTAPLES *Jacques* (1450?—1536), umanist, discipol al lui Erasmus, admirator al lui Luther, revelator și comentator al filozofiei lui Aristot, dar influențat de gîndirea mai modernă a lui R. Lulle și a lui Ruysbroeck, pe care îi traduce, încercînd o conciliere între știință, filozofia greacă și religia creștină. Aparține literaturii prin traducerea în limba franceză, după Vulgată, a Vechiului Testament (1530).

LEFÈVRE-DEUMIER *Jules* (1797—1857), dramaturg, poet liric și romancier romantic, influențat de Byron. A colaborat la „La Muse* française", rămînînd însă în afara grupului lui V. Hugo* și al marilor romantici oficiali.

Op.: *Le Parricide* (1823); *Les Cloches de Saint-Marc* (1825); *Confidences* (1833); *Sir Lionel d'Arquenay* (1834). M.S.

LEFÈVRE *Frédéric* (1889—1949), romancier, ziarist și critic literar. A inaugurat, în coloanele revistei „Les Nouvelles* littéraires" cronica intitulată *Une Heure avec...*, convorbiri cu scriitori reprezentativi dintre cele două războaie, colecție de mărturii prețioase, publicate de el în 7 volume (1924—1933). A scris și cîteva romane pitorești, pline de amintirile ținuturilor natale.

Op.: *Itinéraire de Maurice Blondel* (1928); *Matinée du hêtre rouge* (1929); *Sol* (1931); *L'Amour de vivre* (1932); *Mes amis et mes livres* (post. 1950). Al.D.P.

LEFRANC DE POMPIGNAN *Jean-Jacques* DE (1709—1784), magistrat și poet, adversar declarat al Filozofilor. Este autorul unei

tragedii *(Didon et Énée)*, al unei comedii satirice *(Les Adieux...)* și al unei culegeri de poeme: *Poésies sacrées et philosophiques*, despre care Voltaire* spunea că „sînt sacre pentru că nimeni nu se atinge de ele". (Acad. fr.: 1760.)
Op.: *Didon et Énée* (1734); *Les Adieux de Mars* (1735); *Le Triomphe de l'harmonie* (1737); *Poésies sacrées et philosophiques* (1756). I.N.

LE FRANC *Marie* (1879—1964), scriitoare evocînd în romanele sale Bretania, țara ei de baștină și Canada, țara de adopțiune.
Op.: *Grand Louis l'innocent* (1927, Premiul Femina); *Hélier, fils des bois* (1929); *O Canada, terre de nos aïeux* (1947); *Le Fils de la forêt* (1952). M.S.

LE GOFFIC *Charles* (1863—1932), scriitor breton care evocă în versurile, piesele și romanele sale, viața, oamenii și obiceiurile ținutului său natal, iar în povestirile sale aspecte din primul război mondial. (Acad. fr.: 1930.)
Op.: *Amour breton* (1889); *L'Âme bretonne* (4. vol., 1902—1910); *Les Marais de Saint-Goud* (1916); *Quelques ombres* (1930). M.S.

LEGOUVÉ *Ernest* (1807—1903), poet, romancier, dramaturg de factură tradiționalistă. (Acad. fr.: 1855.)
Op.: *Les Morts bizarres* (1832); *Max* (1833); *Édith de Falsen* (1840); *Louise de Lignerolles* (1848); *Adrienne Lecouvreur* (1849, în colab. cu Scribe); *Soixante Ans de souvenirs* (1885—1887). M.S.

LE HOUX *Jean* (1551?—1616), poet originar din Vire, autor în colaborare cu Olivier Basselin, de cîntece de pahar publicate în mai multe culegeri intitulate *Vaux-de-Vire*. I.N.

LEIRIS *Michel* (n. 1901), poet, eseist și etnograf integrat în mișcarea suprarealistă, apoi apropiat de Noul Roman, dornic să-și caute un drum propriu, să contopească acțiunea cu scrisul, experiența poetică cu cea a vieții. Profesiunea sa de etnograf și studiile întreprinse de el asupra unor populații din Africa (v. *Afrique fantôme*) l-au ajutat să cunoască și să pătrundă misterele și miturile primitive, și, în urma revelațiilor primite, să se cufunde în tainele cele mai adînci ale trecutului propriu, pentru a extrage din ele, aproape concomitent cu scurgerea zilelor și evenimentelor, o regulă de viață, de viitor. Operele lui sînt, în majoritatea lor, autobiografice, confesiune patetică și căutare a „timpului care este pe cale să se piardă", întunecate de obsesia sinuciderii.
Op.: *Simulacre* (1925); *L'Afrique fantôme* (1934); *Tauromachie* (1937); *La Règle du jeu:* (I *Biffures*, 1948; II *Fourbis*, 1955; III *Fibrilles*, 1966); *Brisées* (1966); *Afrique Noire. La Création plastique* (1967) Al.D.P.

LEMAIRE DE BELGES *Jean* (1473—1524?), istoric de o vastă erudiție și poet, discipol al școlii Grands Rhétoriqueurs*. A compus poezii de circumstanță, dictate de îndatoririle lui de poet de Curte, unde folosește abil simbolul (v. *Le Temple...*) și alegoria (v. *La Plainte...* sau *Couronne...*), opera lui principală rămînînd poemul în trei cărți *Illustrations de Gaule...*, vastă frescă istorică și mitică, în care dezvoltă punctul de vedere fantezist dar curent încă în evul mediu, despre o origine comună a galilor și germanilor. I se mai

datorează o excelentă lucrare, *Traité de la Concorde...*, discuție asupra meritelor limbilor franceză și italiană, vădind preocupări moderne ce vor fi mai ales cele ale umaniștilor generației următoare. Prin interesul lui față de antichitatea greacă și prin poziția lui față de problemele limbii, L. DE B. poate fi socotit un precursor al Renașterii; rămîne însă, prin procedeele retorice folosite, un scriitor al evului mediu.

Op.: *Le Temple d'Honneur et de Vertu* (1503); *La Plainte du Désiré* (1503); *Couronne Margaritique* (1503); *Les Regrets de la dame infortunée sur le trépas de son très cher frère unique* (1507); *Illustrations de Gaule et Singularités de Troie* (1510; 1512; 1513); *Traité de la différence des schismes et des conciles de l'église et de la prééminence et utilité des conciles de la sainte église gallicane* (1511); *Couplets de la valitude de la reine* (1512).

M.S.

LEMAÎTRE *Jules François Élie* (1853—1914), critic literar impresionist și autor de comedii. Profesor la Le Havre, Alger și Grenoble pînă în 1884, își cîștigă celebritatea de critic în 1885 printr-un articol despre Renan* publicat în „La Revue bleue", preludiu la celebra serie *Les Contemporains*. Din acea clipă duce o triplă activitate: de om politic antidreyfusist, naționalist, adept al grupării *Ligue de la Patrie française*, al monarhismului lui Maurras* și al grupului l'*Action française* (1908); de scriitor, autor de comedii aplaudate *(Révoltée*, 1889; *La Bonne Hélène*, *Le Pardon)* și de critic dramatic la „Journal des Débats" (v. volumul *Impressions de théâtre)*. Critica lui L., ostilă dogmatismului și pedantismului contemporanului său Brunetière*, limitată ca orizont dar agreabilă de citit sau consultat, este prin excelență impresionistă, exprimînd strict părerile subiective, adesea superficiale, ale unui om de gust și de cultură, spiritual și ironic, de concepții net conservatoare.

Op.: *Les Contemporains* (1885—1889); *Impressions de théâtre* (1888); *Révoltée* (1889); *En marge des vieux livres* (1905); *Lettres à mon ami* (1909).

M.S.

LEMARCHAND *Jacques* (n. 1908), romancier și cronicar dramatic. Autor de romane psihologice și romanești de factură tradițională, L. este cunoscut mai ales prin foiletoanele sale de critică dramatică publicate în „Le Combat" și „Le Figaro* littéraire", serioase și imparțiale, mărturie a unei culturi temeinice vădind atașament față de tradiție și clasicism, dar simpatie pentru modernism, în special pentru teatrul de avangardă al lui Ionesco*, Beckett* sau Adamov*.

Op.: *Conte de Noël* (1937); *Parenthèse* (1945); *Geneviève* (1945).

Al. D.P.

LEMERCIER *Népomucène* (1771—1840), poet și dramaturg, autor la modă în timpul perioadei Directoratului, adept al enciclopedismului secolului al XVIII-lea, republican convins, adversar al lui Napoleon și al Restaurației. Tragediile sale, cu subiecte luate din istoria Franței, pregătesc calea romantismului. (Acad. fr.: 1810.)

Op.: *Agamemnon* (1794); *Ophis* (1798); *Charlemagne* (1816); *Cours analytique de littérature générale* (1817); *Louis IX en Égypte* (1821); *Frédégonde et Brunehaut* (1821).

M.S.

LEMIÈRRE *Antoine Marin* (1723—1793), dramaturg și poet, laureatul mai multor concursuri inițiate de Academia* franceză. Tragediile sale, a căror originalitate nu a fost apreciată de publicul contemporan, receptiv numai la accentul lor patriotic (v. reprezentarea tragediei *Guillaume Tell* în 1793), vădesc un simț sigur al situațiilor tragice. Poemele sale didactice au plăcut pentru noutatea și expresivitatea imaginilor. Dintre ele *Les Fastes* evocă fidel viața populară cotidiană a Parisului dinainte de Revoluție precum și viața, suav idilică, de la țară.

Op.: *Les Hommes unis par les talents* (1757); *Hypermnestre* (1758); *Térée* (1761); *Idoménée* (1764); *Artaxerce* (1766); *Barneveldt* (1766); *Guillaume Tell* (1767); *La Peinture* (1769); *La Veuve de Malabar* (1770); *Les Fastes ou les usages de l'année* (1779). I.N.

LEMONNIER *Léon* (1890—1953), critic și romancier, fondator, împreună cu A. Thérive*, al grupului populist (v. **POPULISME**) și semnatarul *Manifestului romanului populist* din 1930. Romanele sale sînt o demonstrație, destul de izbutită, a părerilor susținute în manifest.

Op.: *La Maîtresse au coeur simple* (1924); *La Femme sans péché* (1927); *Edgar Poe et les poètes français* (1932). Al.D.P.

LENORMAND *Henri-René* (1882—1951), dramaturg, romancier și memorialist. Piesele sale (dintre care primele, pînă în 1920, erau destinate scenei de la *Grand-Guignol**), de inspirație pesimistă, prezintă cazuri psihologice sau psihopatologice, bărbați și femei învinși de o fatalitate ineluctabilă care conlucrează cu dorința lor tainică de distrugere.

Op.: *Le Simoun* (1920); *L'Homme et ses fantômes* (1924); *La Maison des remparts* (1943); *Une fille est une fille* (1949); *Les Confessions d'un auteur dramatique* (2 vol., 1949—1953). M.S.

LENÔTRE *Théodore* GOSSELIN, zis **G.** (1857—1935), ziarist, apoi istoric, specializat în reînvierea de evenimente minore, de domeniul anecdotei. (Acad. fr.: 1932.)

Op.: *Captivité et Mort de Marie-Antoinette* (1897); *Vieilles maisons, vieux papiers* (1900—1909); *Louis XVII et l'énigme du Temple* (1920); *La Petite Histoire* (14 vol., 1932—1954). M.S.

LÉONARD *Nicolas-Germain* (1744—1793). Poet și romancier, născut în insula Guadelupa. Tributar unor modele antice (Tibul, Properțiu) și moderne (Gessner, Thomson, Collins, Goldsmith), lirica lui se distinge prin accente proprii de o mare sinceritate, pigmentate de grație și melancolie, regrete și nostalgii, fiind în această privință asemănătoare celei a lui Parny*, și amintind-o pe cea lamartiniană.

Op.: *Idylles morales* (1766); *La Nouvelle Clémentine* (1774); *Idylles et poésies champêtres* (1782); *Lettres de deux amants habitant Lyon* (1783). I.N.

LEPRINCE DE BEAUMONT *Jeanne-Marie* (1711—1780). Și-a întemeiat o reputație de scriitoare de talent datorită literaturii educative pe care a scris-o pentru copii și adolescenți. Opera sa cuprinde peste 70 de romane și povestiri dintre care a rămas celebru basmul *La Belle et la Bête* ecranizat de J. Cocteau* (1946).

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Le Triomphe de la vérité* (1748); *Le Magasin des enfants ou dialogue d'une sage gouvernante avec ses élèves* (1757); *Le Magasin des adolescents* (1760); *Le Mentor moderne* (1772); *Contes moraux* (1773); *Nouveaux contes moraux* (1776); *Le Nouveau magasin français* (1780). I.N.

LE ROUGE *Gustave* (1867—1938), romancier, autor de romane-foileton polițiste, în care misterul se dezleagă cu un optimism fericit. A fost prieten cu Verlaine*, despre care a lăsat amintiri interesante.
Op.: *Le Mystérieux Dr. Cornélius* (1918—1919); *Les Chevaliers du chloroforme* (1918); *Verlainiens et décadents* (1928); *Les Écumeurs de la pampa* (1933). M.S.

LEROUX *Gaston* (1868—1927), prozator, autor de romane polițiste și creatorul tipului de detectiv amator Rouletabille, ale cărui investigații sînt fundamentate pe o logică și un raționament imbatabile.
Op.: *Le Mystère de la chambre jaune* (1908); *Le Parfum de la dame en noir* (1909). M.S.

LE ROY *Eugène* (1836—1907), istoric și romancier realist. Evocă în romanele sale țărănimea revoltată din Périgord, ținutul lui natal.
Op.: *Le Moulin du Frau* (1895); *Jacquou le Croquant* (1899); *Nicette et Milou* (1901); *Les Gens d'Aubéroque* (1907). M.S.

LESAGE *Alain René* (1668—1747), romancier și dramaturg, bun cunoscător (și traducător) al literaturii spaniole care i-a influențat mult opera. Cucerește succesul în 1707 o dată cu publicarea romanului moralizator *Le Diable boiteux* (imitat după *El Diablo Cojuelo* de Luis Velez de Guevara și amintind *Caracterele* lui La Bruyère*), strălucită galerie de tipuri sociale contemporane ridicole, ingenios demascate, și cu reprezentarea comediei în proză *Crispin rival de son maître*. Între 1700 și 1740 dă la Théâtre* de la Foire vreo sută de comedii și opere comice scrise în colaborare cu Fuzelier, d'Orneval, Pannard, Fromaget și Piron*, precum și comedia de moravuri *Turcaret*, rechizitoriu împotriva uneltirilor și speculațiilor bancherilor epocii, influenți, aroganți și odioși tuturor în ultimii ani ai domniei lui Ludovic XIV (vezi și portretele oamenilor finanței în *Caracterele* lui La Bruyère*). Publică de asemenea cîteva romane de aventuri, printre care *Gil Blas*, roman picaresc „cu sertare", de aventuri și moravuri, în care își propusese „să reprezinte viața oamenilor așa cum este ea". Opera lui L. este o operă satirică prin excelență, reflectînd indignarea sa lucidă de burghez intelectual și tradiționalist, dar cu desăvîrșire lipsită de „idei", adică de un suport ideologic ferm, putînd fi considerată, din acest punct de vedere, mai degrabă o operă a secolului al XVII-lea decît a secolului Luminilor. Comediile sale originale *(Crispin, Turcaret)*, concepute pe linia tradiției lui Molière* dar avînd drept obiect principal și explicit satira socială și exprimînd o condamnare în bloc a categoriilor sociale criticate, se caracterizează printr-un schematism simplificat al psihologiei personajelor, a căror trăsătură esențială este lăcomia, venalitatea, dorința de a cîștiga și acumula bani, de a face avere, dar s-au impus posterității prin dialogul spiritual, prin ironia veselă și mușcătoare care-l anunță pe Beaumarchais*. În romanele sale, dimpotrivă, predomină aventura și diversitatea. Sînt „un inventar al nebuniilor și al mizeriilor inerente naturii uma-

ne", cu numeroase portrete-cheie devenite clasice prin arta compunerii lor (v. de pildă, în *Gil Blas*, portretul parazitului, I, 2, sau cel al arhiepiscopului din Grenada, VII, 3—4). Astfel capodopera lui, *Gil Blas*, este un roman biografic complex, o experienţă de viaţă, povestea unei ascensiuni sociale, un „Bildungsroman" înainte de vreme, fiind totodată un roman de aventuri reluînd temele şi folosind clişeele obişnuite ale genului (răpiri, captivităţi, evaziuni, hoţi, caverne etc.) şi desfăşurîndu-se în voia hazardului — ceea ce permite descrierea, lipsită de orice pedantism a întregii societăţi contemporane, cu oamenii, obiceiurile şi moravurile ei. Iar eroul, aventurierul Gil Blas, strămoşul lui Figaro, a cărui onestitate şi onorabilitate sînt relative, reprezintă un compromis între tradiţionalul *picaro* şi *l'honnête* homme*, lipsit însă de dimensiunea eroică, totuşi capabil uneori de sentimente cavalereşti, deşi acestea nu fuseseră, pînă la acea dată decît apanajul aristocraţiei. Imaginaţiei lui L. plimbîndu-şi eroul prin lume şi plasîndu-l în situaţiile cele mai inextricabile, i se adaugă un excepţional talent de povestitor: are darul decupării şi alternării episoadelor cărora le dă titluri umoristice şi recurge constant cu ingeniozitate, la vorbirea directă, literaturizată şi teatrală, ce-i drept, dar vie şi creatoare de resurse multiple. Astfel îi este justificat locul de seamă ce-l ocupă printre precursorii marelui roman francez al secolului al XIX-lea.

Op.: *Le Point d'honneur* (1702); *Crispin, rival de son maître* (1707); *Le Diable boiteux* (1707); *Turcaret ou le financier* (1709); *Histoire de Gil Blas de Santillane* (1715, 1724, 1735); *Histoire de Guzman d'Alfarache* (1732); *Aventures de M. Robert Chevalier dit de Beauchêne, capitaine de flibustiers dans la nouvelle France* (1732); *Histoire d'Estebanille Gonzalès, surnommé le garçon de bonne humeur* (1734); *La Journée des Parques* (1734); *La Valise trouvée* (1740). M.S.

LESORT *Paul André* (n. 1915), romancier existenţialist creştin, preocupat de probleme religioase şi sociale.

Op.: *Les Reins et les coeurs* (1947); *Le Fil de la vie* (I *Né de la chair*, 1951; II *Le Vent souffle où il veut*, 1954); *Vie de Guillaume Périer* (1966). Al. D.P.

LESPINASSE *Julie Éléonore* DE (1732—1776). Nepoata nelegitimă a d-nei Du Deffand* în casa căreia trăia în calitate de doamnă de companie, J. DE L. a atras atenţia multora dintre prietenii amfitrioanei (în special aceea a lui d'Alembert*), fapt care a obligat-o să părăsească casa protectoarei ei în 1762. A deschis atunci un salon propriu, adevărat focar de propagare a ideilor enciclopediste, unde puteau fi întîlnite personalităţi ilustre ale Parisului filozofic şi literar, precum d'Alembert, Turgot, Condorcet*, Morellet*, Suard* Malesherbes* etc. J. DE L. aparţine istoriei literare şi ca autoare a unor *Scrisori (Lettres de Mademoiselle de Lespinasse*, post. 1809), adresate prietenului ei Guibert, care revelează o pasiune mistuitoare exprimată cu ardoare şi veridicitate patetică. I.N.

LETTRES FRANÇAISES LES (1942 →) periodic şi tribună de prestigiu pentru literatura modernă, întemeiat în ilegalitate de Jacques Decour* şi de un grup de scriitori rezistenţi, cunoscut pentru poziţia anticolaboraţionistă. A intrat în legalitate în 1944. Astăzi apare

sub conducerea scriitorului Louis Aragon*. Manifestînd o orientare consecvent marxistă, L. FR., prin scrierile colaboratorilor săi, reușește să îmbine politicul cu esteticul, devenind astfel o revistă de certă competență în cunoașterea realității vieții intelectuale și artistice din Franța de azi. M.S.

LETTRES Les (1945→), revistă de poezie întemeiată de André Silvaire, ce grupează în jurul ei aproape pe toți marii poeți contemporani. A devenit, după 1960, și sub imboldul lui Pierre Garnier, organul *Spațialismului*. M.S.

LETTRES PORTUGAISES Les, cinci scrisori anonime, de o mare frumusețe literară — exprimînd o iubire senzual-pătimașă și deznădăjduită — traduse din portugheză și publicate de Barbin* la 4 ianuarie 1669. Literele franceze le-au revendicat paternitatea, academicianul E. de Boissonnade stabilind însă, cu certitudine, în 1810, că aceste scrisori au fost scrise de călugărița Mariana Alcofarada, iubita contelui francez de Saint-Léger. M.S.

LETTRISME Le (sau *La Lettrie*), școală poetică de avangardă, „expresia estetică cea mai inedită de după cel de-al doilea război mondial", lansată în 1945 de Isidore Isou*, scriitor dornic să reînvie aventura dadaistă din 1916. Printre adepții mai de seamă: Maurice Lemaître și François Dufrêne. Letriștii pornesc de la ideea că „poezia nu are nimic de-a face cu literatura" și încearcă să capteze „valoarea umană sonoră", formată din „zgomote" percepute de la distanțe mari, creînd și folosind pentru aceasta un nou instrument de comunicare, format din sunete onomatopeice, organizate în contexte de o valoare poetică întemeiată doar pe armonia lor imitativă; este „arta care acceptă materia literelor reduse și devenite ele, pur și simplu (adăugîndu-se elementelor poetice și muzicale sau înlocuindu-le) și care le depășește pentru a turna în blocul lor opere coerente" (I. Isou). Noutatea conceptului nu este absolută: elemente letriste au fost concepute înaintea lui Isou și folosite de Tzara*, Artaud*, Michaux*, sau Audiberti*, dar integrate într-un complex poetic mai vast. Mișcarea letristă, deși insolită și eroică, este fără îndoială un eșec, determinat de absurditatea punctului de plecare: litera nu va putea niciodată înlocui cuvîntul, oricît de demonetizat și de desuet ar fi acesta. Al. D.P.

LÉVI-STRAUSS *Claude* (n. 1908), sociolog, etnolog și filozof, profesor la *Collège* de France*, interesat de mentalitatea și mitologia primitivă pe care o studiază structural, fără subsumarea lor la normele și la procesele gîndirii europene, înnoind astfel studiul etnografiei și, dincolo de aceasta, studiul literaturii.

Op.: *L'Anthropologie structurale* (1951); *Tristes tropiques* (1955); *La Pensée sauvage* (1962); *Le Cru et le cuit* (1964). Al. D.P.

LEYS D'AMORS Les, cod poetic redactat la Toulouse între 1341 și 1355 de Guilhem Molinier* Bartholomieu Marc (doctor în drept) la cererea apărătorilor poeziei de limbă provensală (v. **CONSISTOIRE* DE TOULOUSE**). Codul a fost creat pentru a consemna și transmite știința de a „inventa", de a compune versuri (*amors*=poezie). A avut drept rezultat pozitiv menținerea pentru un anumit timp, deși pe cale artificială, a limbii provensale în poezie. Sursele, rar

indicate, menționează pe Brunetto Latini, Seneca, Cicero, Aristotel, Priscianus, Donatus, Alexandre* de Villedieu. A.V.

L'HOSPITAL *Michel* **DE** (1505—1573). Cancelar al Franței, promotor al păcii, dreptății și toleranței, figură de o mare puritate și demnitate și orator de faimă, asemănat de Brantôme* cu Cato cenzorul. Cuvîntările sale, pronunțate la diferite ocazii, au fost tipărite sub titlul de *Mercuriales, Harangues et Remontrances*. Scrierea sa cea mai însemnată este *Mémoire adressé à Charles IX et à Catherine de Médicis sur la nécessité de mettre un terme à la guerre civile ou Le but de la guerre et de la paix* (1568), în care cere să se pună capăt războiului civil și denunță instigațiile consilierilor regali și ale nobilimii care, prin conflictul armat, caută să-și consolideze puterea. **L'H.** este și autorul unor frumoase poezii scrise în latinește. I.N.

LIBERTINS. Denumire dată în secolul al XVII-lea unor scriitori reprezentînd tranziția dintre umanismul Renașterii și filozofia materialistă a veacului al XVIII-lea. Ei se străduiesc să se libereze de opresiunea religiei și să dea existenței omului pe pămînt o finalitate în sine. *Libertinii* se afirmă cu îndrăzneală la începutul secolului. Prigoniți de Richelieu, își reiau avîntul după moartea acestuia, în timpul Frondelor (1643—1653) și-și continuă activitatea, în ciuda reacțiunii creștine existente (v. **PASCAL** și **BOSSUET**) în timpul întregii domnii a lui Ludovic XIV. Printre poeții libertini se numără Théophile de Viau* iar în mai mică măsură Boisrobert* și Saint-Amant*. Printre filozofii libertini: La Mothe Le Vayer*, Gassendi*, Guy Patin* și G. Naudé*. M.S.

LICHTENBERGER *André* (1870—1940), romancier și erudit, autorul cîtorva lucrări despre socialismul secolului al XVIII-lea, umorist delicat în romanele lui de analiză a psihologiei copiilor.
Op.: *Mon petit Trott* (1898); *La Petite soeur de Trott* (1898); *Line* (1905); *Notre Minnie* (1907); *Petite Madame* (1912). M.S.

LIPSE *Juste* (1547—1606). Umanist, profesor la Universitatea din Leyda (1579—1591) apoi la cea din Louvain. Este cunoscut atît pentru remarcabila lui exegeză asupra unor autori latini, cît pentru lucrarea filozofică *De Constantia* (1583, traducere franceză: 1594), cunoscută lui Descartes*, în care profesează o atitudine de stoicism în fața vieții și de supunere absolută în fața destinului.
Op.: *De Constantia* (1583); *Manuductio ad philosophiam stoicam* (1604). I.N.

LITTÉRATURE (seria I: martie 1919 — august 1921, directori: L. Aragon*, A. Breton*, Ph. Soupault*; seria II: martie 1922 — iunie 1924, director: A. Breton), revistă de avangardă cu sediul chiar în locuința lui Breton (piața Pantheonului). Dadaistă între 1919—1921, procedînd la o agresivă revizie de valori, la o anchetă asupra creației artistice și valorii destinului uman al poetului, **L.** devine între 1922—1924 specific suprarealistă. Printre colaboratori: P. Éluard*, Fr. Picabia*, B. Péret*, J. Baron*, Max Ernst, Desnos*, și — în anii 1919—1920 — Paul Valéry*. M.S.

LIVRE ABOMINABLE Le (1665), pamflet anonim în versuri asupra procesului lui Fouquet, care judecă cu asprime rolul jucat cu această ocazie de ministrul Colbert și de Séguier*. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

LOIYS *Jean* (n. 1901), poet, romancier și dramaturg de factură tradițională. Atașat unei concepții didactice a poeziei, L. își scrie versurile sub influența unei inspirații bucolice și elegiace, nuanțată de misticism. Este fondatorul revistei de poezie „Points* et contrepoints, în care își afirmă teoriile literare precum și un generos pacifism.

Op.: *Poésie brève* (1949); *Le Sacrifice* (1953); *L'Homme et la guerre* (1962); *Les Enfants des vainqueurs* (1963). M.S.

LOMÉNIE DE BRIENNE *Louis-Henri* DE (1635—1698), om de stat și prozator, ministru în timpul minorității lui Ludovic XIV, închis, ca nebun, timp de 18 ani la Saint-Lazare din dorința familiei lui. A folosit acest răgaz impus pentru a-și redacta *Memoriile* (*Mémoires*, post. 1720), lucrare prețioasă pentru cunoașterea epocii, conținînd detalii interesante și inedite despre conjurația lui Cinq-Mars, despre moartea lui Mazarin și despre disgrația lui Fouquet. M.S.

LORDE *André* DE (1871—1942), dramaturg, autor de comedii și mai ales de drame patetice și sumbre pentru teatrul *Grand-Guignol**.

Op.: *Dernière Torture* (1904); *La Nuit rouge* (1905); *Terre d'épouvante* (1907); *L'Homme de la nuit* (1921). M.S.

LORRAIN *Paul* DUVAL, zis **JEAN** (1855—1906) poet, romancier și ziarist, scriitor oscilînd între naturalism și un simbolism epidermic, celebru, în timpul său, pentru eleganța agresivă cu care învește mînta imoralismul său decadent.

Op.: *Modernités* (1885); *Les Griseries* (1887); *La Forêt bleue* (1883); *Monsieur de Bougrelon* (1897); *La Dame turque* (1898); *Monsieur de Phocas* (1901); *Lettres à/sa/ mère* (post. 1907). M.S.

LOTI *Julien* VIAUD, zis **PIERRE** (1850—1923), ofițer de marină și scriitor. Romanele lui — la limita autobiografiei idealizate, a experienței transpuse — sînt superficiale și banal exotice, senzuale și sentimentale, pe alocuri pătrunse de fiorul morții. Mult apreciate la vremea lor, sînt azi cu totul date uitării. (Acad. fr.: 1891.)

Op.: *Aziyadé* (1879); *Le Mariage de Loti* (1882); *Mon frère Yves* (1883); *Pêcheur d'Islande* (1886); *Madame Chrysanthème* (1887); *Ramuntcho* (1897); *Les Désenchantées* (1906); *Un Pélerin d'Angkor* (1912); *Prime Jeunesse* (1919). M.S.

LOUVET DE COUVRAY *Jean-Baptiste* (1760—1797), romancier și ziarist politic girondin, deputat la Convenție și adversar al lui Robespierre; director și unic redactor al gazetei girondine „La Sentinelle". A scris romane apreciate de contemporani pentru îndrăzneala evocărilor senzuale și pentru inteligența analizei psihologice, dintre care *Les Amours du chevalier de Faublas* — al cărui succes pare a nu se fi dezmințit nici în zilele noastre — și *Émilie de Varmont*, pledoarie în favoarea divorțului și a căsătoriei preoților, precum și *Memorii* bine scrise, utile pentru cunoașterea istoriei Revoluției franceze.

Op.: *Les Amours du chevalier de Faublas* (1787); *Mémoires* (1822). M.S.

LOUŸS *Pierre* LOUIS, zis **PIERRE** (1870—1925), poet, îmbinînd în chip fericit estetica Parnasse*-ului cu preocupările simboliste, ginerele lui J.-M. Héredia*, întemeietorul revistei „La Conque",

la care au colaborat Gide*, Valéry*, Mallarmé* și Verlainé*. S-a lansat cu volumul de versuri *Astarté* (1891) influențat de liricii greci din antichitate, evoluînd cu timpul către o senzualitate voluptoasă și rafinată, amintind perioada de decadență alexandrină, și către satiră. Dintre operele sale trebuie amintite: *Les Chansons de Bilitis*, poeme în proză erotice, considerate de mulți drept o capodoperă a stilului parnasian prin somptuozitatea și precizia descrierilor; *Aphrodite*, roman de moravuri antice cu atmosferă licențioasă; *La Femme et le pantin*, roman „moralist" tratînd despre dragostea senzuală și despre ravagiile pasiunii; în sfîrșit *Les Aventures du roi Pausole*, povestire satirică în stilul prozatorilor veacului al XVIII-lea.

Op.: *Astarté* (1891); *Les Chansons de Bilitis* (1894); *Aphrodite* (1896); *La Femme et le pantin* (1898); *Les Aventures du roi Pausole* (1901); *Journal* (post. 1929); *Correspondance avec Claude Debussy* (post. 1945). M.S.

LULLY (sau **LULLI**) *Jean-Baptiste* (1632—1687), muzician francez de origine italiană, fiu de morar adus în Franța de cavalerul de Guise și crescut în casa d-rei de Montpensier, cunoscută în istorie sub numele de *La Grande Mademoiselle*. Devenit de tînăr un violonist de seamă, compune melodii de dans, colaborează la organizarea cîtorva balete (*Orphée*, 1650) și realizează pentru comediile prietenului său Molière* numeroase intermedii muzicale. Este întemeietorul spectacolului de operă francez îngrijind personal de construirea unei clădiri adecvate pe strada Vaugirard (1672). Cu Quinault* drept colaborator permanent, dar folosind și libretele altor autori cunoscuți (de pildă *Psyché* de P. Corneille*) montează, între 1674 și 1687, un mare număr de spectacole, ale căror partituri muzicale sînt în întregime opera lui.

Op.: *Les Fêtes de l'Amour et de Bacchus* (1672); *Cadmus et Hermione* (1673); *Alceste ou le Triomphe d'Alcide* (1674); *Thésée* (1675); *Isis* (1677); *Psyché* (1678); *Amadis* (1684); *Armide* (1684); *Te Deum* (1687). M.S.

LUMIÈRES PHILOSOPHIE DES v. **SIÈCLE DES LUMIÈRES**

LUMIÈRES SIÈCLE DES (sec. XVIII), secolul Filozofilor*, Ideologilor* și al zorilor gîndirii materialiste moderne, veacul în care spiritul critic și satiric, de frondă, — singura armă a burgheziei și a spiritelor progresiste din secolele anterioare — se transformă într-un curent de gîndire raționalist a cărui trăsătură principală este dorința dîrză de a înlătura nedreptățile sociale prin răspîndirea culturii (luminii) și a cunoștințelor științifice. Acțiunea de „luminare" preconizată este dusă în primul rînd de filozofi (v. **PHILOSOPHES**), burghezi învățați și înstăriți care, convinși de rolul hotărîtor pe care îl joacă conștiința în dezvoltarea socială și în schimbarea moravurilor, luptă, prin scrierile lor împotriva ignoranței și a superstițiilor, pentru dezvoltarea tuturor ramurilor culturii naționale și pentru libertatea cuvîntului și a presei, deci, implicit, pentru răsturnarea orînduirii feudale și pentru discreditarea Bisericii catolice. Opuneau, cu toții, privilegiilor feudale existente, teza egalității oamenilor prin naștere — veche

teorie a dreptului natural; în schimb, pe plan filozofic erau dezbinaţi, oscilînd între un materialism consecvent, ateu, şi poziţii deiste sau idealiste. Gîndirea lor politică este, de asemenea fluctuantă, ezitînd între orientarea moderată (de conciliere, de preconizare a schimbărilor pe calea reformelor) şi cea radicală, democratică şi revoluţionară. Printre reprezentanţii cei mai de seamă ai luminilor (sau *luminism*): d'Holbach*, La Mettrie*, Helvétius* şi Diderot*, Voltaire,* Rousseau* şi Montesquieu*. (v. şi ENCYCLOPÉDIE L'). M.S.

LYCÉE Le (1786—1848), universitatea pariziană particulară de pe strada Valois unde se predau cursuri de literatură (La Harpe*), istorie (Marmontel*), ştiinţă şi filozofie, în spiritul Filozofilor. După 1803 a primit numele de *Athénée*. M.S.

LYONNAISE *(L'École)* (sec. XVI), grupare poetică din Lyon — important centru al umanismului renascentist. Deşi nu au format niciodată o adevărată „şcoală", membrii ei — Maurice Scève*, Barthélemy Aneau*, Antoine Héroit*, Pernette du Guillet* şi Louise Labé* — erau însufleţiţi de un crez artistic comun: o admiraţie pentru poeţii italieni la fel de vie ca cea pentru antichitate, o concepţie neoplatonică, idealistă, despre iubire, cultivarea constantă a stilului rafinat excluzînd orice element de vulgaritate, conştiinţa acută a valorii şi a rolului poeziei. Constituită înaintea Pleiadei*, ŞC.L. a adoptat o atitudine de accentuată şi constantă rezervă faţă de aceasta, deşi unii dintre tinerii care s-au format sub îndrumarea ei au trecut apoi în cercul lui Ronsard* (Pontus de Tyard*). A.V.

Scanned with OKEN Scanner

m

MABILLON (-jõ) *Jean* (1632—1707), călugăr benedictin, din grupul abației Saint-Germain-des-Prés, autor a numeroase lucrări teologice, filozofice și de erudiție, fondatorul științei diplomației, socotit de contemporanii săi unul dintre cei mai mari savanți europeni contemporani.

Op.: *De re diplomatica* (1681); *Traité sur les études monastiques* (1691—1692); *Lettres touchant le discernement des anciennes reliques* (1700); *Annales de l'ordre de Saint Benoît* (1703—1745). M.S.

MABLY *Gabriel* **BONNOT DE** (1709—1785), istoric, filozof și economist precursor al Revoluției franceze; fratele mai mare al lui Condillac*. Adoptă față de gîndirea filozofilor și economiștilor contemporani poziții similare cu cele asumate de J.-J. Rousseau*: consideră literele, arta, știința, sau chiar industria, elemente de corupție și decădere; critică dreptul de proprietate și preconizează comunitatea bunurilor; afirmă un ideal republican, proclamînd necesitatea subordonării intereselor particulare interesului general al societății.

Op.: *Parallèle des Romains et des Français par rapport au gouvernement* (1740); *Le Droit public de l'Europe fondé sur les traités* (1748); *Observations sur les Romains* (1751); *Observations sur les Grecs* (1759); *Entretiens de Phocion sur les rapports de la morale avec la politique* (1763); *De l'Étude de l'histoire* (1778); *De la manière d'écrire l'histoire* (1783); *Principes de morale* (1784). I.N.

MACER (-sɛ:r) (sau **MACÉ**) *Jean* (sec. XVI), poet, prieten cu Ronsard*, dar potrivnic păgînismului și senzualității Pleiadei* și înfocat adversar al anti-aristotelismului lui P. Ramus* (v. *Philippique contre les poëtastres et rimailleurs françoys de nostre temps*, 1557). A.V.

MAC ORLAN *Pierre* **DUMARCHAIS**, zis **PIERRE** (n. 1882), romancier și poet. Aventurier și boem, a colindat împreună cu Dorgelès* și Carco*, mediile de declasați, de cheflii sau aventurieri din Montmartre, dar și cele din cartierele nevoiașe din Rouen, Neapole, Florența sau din marile orașe belgiene. Romanele sale au drept cadru această lume interlopă cunoscută de el în timpul peregrinărilor sale, pe care a zugrăvit-o cu un realism ce nu exclude fantasticul, un „fantastic social" în care mizeria, pasiunea și nebunia ating culmi tragice într-o atmosferă de sumbră desperare. (Acad. Goncourt: 1950).

Op.: *Le Chant de l'équipage* (1918); *A bord de «l'Étoile Matutine»* (1920); *Le Petit Manuel du parfait aventurier* (1920); *La Cavalière Elsa* (1921); *La Vénus internationale* (1823); *Marguerite de la nuit* (1925); *Le Quai des brumes* (1927); *La Bandera* (1931); *Oeuvres poétiques* (1946); *Chansons pour acordéon* (1953); *Mémoires en chansons* (1965). Al.D.P.

MAETERLINK [mɛ-tɛR-lɛ̃:K] *Maurice* (1862—1949), poet și dramaturg belgian de limbă franceză. Poet de prestigiu în mediile simboliste de la sfîrșitul veacului trecut, volumele sale *Serres chaudes* și *Douze chansons* au făcut epocă, surprinzînd atît prin incantația lor cît și prin fiorul de necunoscut și de mister care se desprinde din ele. A creat drama simbolistă, poetică și feerică, cu personaje diafane, terorizate sau angoasate, pradă unor puteri malefice obscure, pierdute la limita dintre vis și realitate, dominate de un destin implacabil — gen artificial, curînd perimat, dar care a cunoscut o vogă apreciabilă. Este de asemenea autorul unor scrieri filozofice inspirate de misterele spectacolului naturii. A primit Premiul Nobel în 1911.

Op.: *Serres chaudes* (1889); *Pelléas et Mélisande* (1890); *La Mort de Tintagillé* (1894); *Douze chansons* (1896); *Aglavaine et Sélysette* (1896); *Trésor des humbles* (1896); *La Sagesse et la Destinée* (1898); *L'Intelligence des fleurs* (1907); *L'Oiseau bleu* (1908); *La Mort* (1913); *La Vie des termites* (1926); *La Vie des fourmis* (1930). AI.D.P.

MAGASIN ENCYCLOPÉDIQUE Le (122 vol., 1792—1816), întemeiat de Millin*, completat cu 17 volume de *Annales encyclopédiques* (1817—1818) și continuat de „La Revue encyclopédique" (1819—1833); periodic științific oferind publicului o documentație la zi și abundentă asupra vieții intelectuale din Franța. M.S.

MAGNY *Olivier* DE (1529?—1561), poet, adept al Pleiadei*, imitator grațios și delicat dar pedant, manierist și prolix, al sonetelor lui Petrarca și Du Bellay* (v. *Les Amours*) și al poemelor lui Ronsard* (v. *Gayetez*).

Op.: *Hymne sur la naissance de Madame Marguerite de France, fille du roi tres chrestien Henry* (1553); *Les Amours* (1553); *Gayetez* (1554); *Les Souspirs* (1557); *Les Odes* (1559). A.V.

MAGRE *Maurice* (1877—1942), poet debutînd sub semnul simbolismului, atras apoi de gîndirea unanimistă pe care o exprimă în versuri alexandrine somptuoase cu ornamente baroce, și înclinînd în cele din urmă către o poezie spiritualistă cu accente viguroase; prozator împletind senzualismul cu mistica orientală și cu ezoterismul.

Op.: *La Chanson des hommes* (1898); *Les Belles de nuit* (1913); *La Montée aux Enfers* (1918); *La Porte du mystère* (1924). M.S.

MAGU (1788—1860), muncitor agricol, apoi țesător; admirator al lui Béranger*, poet al vieții muncitorilor de la sate și orașe.

Op.: *Poésies* (1839); *Poésies nouvelles* (1845). M.S.

MAILLET sau MAILLIET *Marc* DE (1568—1628,) poet boem și original, autor de versuri satirice, ironizat de toți contemporanii săi (Maynard*, Théophile*, Saint-Amant*, Furetière*) pentru agresivitatea lui.

Op.: *Poésies à la louange de la reyne Marguerite* (1611—1612); *Poésies de M. de Mailliet, dédiées à Madame de Jehan* (1616); *Les Épigrammes de M. de Mailliet* (1620). A.V.

MAINE DE BIRAN *Marie François Pierre* GANTHIER, zis (1766—1824), psiholog și metafizician. Gînditor pătrunzător și îndrăzneț, permanent preocupat de manifestările cele mai mărunte ale vieții sale fizice și psihice, susține că natura intimă a omului nu se dezvăluie nici prin gîndire, cum credea Descartes*, nici prin senzații, cum afirma Condillac*, ci prin efort. Sistemul său filozofic afirmă caracterul infailibil al „apercepției imediate", care permite omului să dobîndească conștiința ființei sale și a eului său prin sentimentul unei rezistențe de învins. Eul se naște și ia conștiință de sine prin voință, efort și acțiune. În urma unei drame familiale, M. DE B. se închide spre sfîrșitul vieții în sine și alunecă spre misticism, devenind apologet al lui Pascal*, cum ne-o dezvăluie *Jurnalul* său intim, publicat postum.

Op.: *Influence de l'habitude sur la faculté de penser* (1803, mai cunoscut sub titlul: *Mémoire sur l'habitude*); *Mémoire sur la décomposition de la pensée* (1805); *Traité de l'aperception immédiate* (1807); *Essai sur les fondements de la psychologie et sur ses rapports avec l'étude de la nature* (post.); *Journal intime* (parțial 1841). I.N.

MAINTENON *Françoise d'*AUBIGNÉ, marchiză DE (1635—1719), nepoată a poetului Agrippa d'Aubigné*, văduva poetului Scarron* (1660), soția legitimă a regelui Ludovic XIV (1684). Pedagogă înnăscută, preocupată de problemele educației tineretului, a întemeiat vestita școală Saint-Cyr (1686) unde erau educate fiicele de obîrșie aleasă, ale căror părinți scăpătaseră sau muriseră în slujba regelui, și unde se retrage după moartea lui Ludovic XIV. Este autoarea unor interesante *Entretiens* și *Avis aux maîtresses de Saint-Cyr* în care revelă calitățile sale de organizatoare, echilibrul și simțul ei practic dezvoltat. A lăsat o serie de *Scrisori* adresate între altele lui Ludovic XIV, Charles d'Aubigné și Ninon de Lenclos, tratînd cu competență chestiuni politice, religioase și literare, adunate și publicate de-abia între 1854 și 1866 sub titlul *Lettres et Entretiens de Madame de Maintenon* (10 vol). M.S.

MAIRET *Jean* (1604—1686), dramaturg, autor de pastorale, comedii, tragicomedii și scrieri teoretice care au contribuit cu eficacitate la crearea și impunerea teatrului clasic francez. M. se face cunoscut încă din 1621, cu piesa „de concetti" *Sylvie*, pastorală fericit întregită cu elemente împrumutate tragicomediei. Zece ani mai tîrziu tragedia-pastorală *Sylvanire* îi consacră succesul, asigurînd genului o fundamentare teoretică prin lungul *Discours-préface* care o însoțea și în care structura piesei și regulile generale prezidînd la elaborarea ei sînt explicate și recomandate. După trei ani, *Sophonisbe* (1634) se impune drept prima mare tragedie clasică franceză, constituind apogeul carierei dramatice a lui M.: acesta este răsplătit oficial cu o importantă pensie anuală, iar Richelieu îl numește printre cei 5 autori care-i materializau în scris tragediile concepute de el. Triumful *Cid*-ului (dec. 1636) întunecă însă gloria lui M., care, înregistrînd pe scenă, între 1637 și 1640, trei eșecuri succesive, renunță la cariera de scriitor, sfîrșindu-și zilele în afara vieții publice.

Op.: *Chryséide et Arimant* (1620); *Sylvie* (1621); *Virginie* (1628); *Sylvanire ou la Morte vive* (1629); *Les Galanteries du duc*

Scanned with OKEN Scanner

d'Ossonne (1634); *Marc-Antoine ou la Cléopâtre* (1630); *Sophonisbe* (1634). M.S.

MAISON DE POÉSIE, instituție întemeiată la începutul secolului al XX-lea de Émile Blémont, în scopul de a-i ajuta, moralmente și materialmente, pe poeții nevoiași. Este dirijată de un comitet de 7 membri aleși prin cooptare și acordă anual numeroase premii, dintre care: Premiul Verlaine, Premiul Petitdidier, Premiul Gabriel Vicaire. M.S.

MAISONNEUVE *Louis* SIMONNET DE (1745—1819), dramaturg, autor de comedii și de tragedii aplaudate de contemporani; directorul publicației, inițiată în 1777, *Nouvelle Bibliothèque de campagne* (24 de volume).
Op.: *Roxelane* (1765, reprez. 1785); *Odmar et Zulma* (1788). M.S.

MAISTRE [mɛs-TR(ə)] *Joseph* conte DE (1753—1821), scriitor și filozof legitimist, apărător al monarhiei și al religiei catolice; adversar al Filozofilor* (în special al lui Voltaire*) și al Revoluției: „Trebuie neapărat distrus spiritul veacului XVIII", afirma el. Cheia de boltă a gîndirii sale este ideea atotputerniciei providenței, împotriva căreia voința umană este dezarmată, idee pe care o opune raționalismului enciclopediștilor (v. *Considérations sur la France* și *Soirées de Saint-Pétersbourg* — dialog între trei interlocutori asupra problemei răului și a providenței). M. susține necesitatea revenirii la monarhia tradițională, absolutistă, a cărei putere trebuie însă contrabalansată de religie; căci, spre deosebire de Bossuet*, M. afirmă dreptul Papei de a interveni în viața laică a statelor catolice, demonstrînd infailibilitatea lui și apărînd rolul istoric al papalității *(Du Pape)*. Este primul mare critic al ideilor din 1789, inițiatorul școlii contrarevoluționare în cadrul căreia se vor afirma mai tîrziu Lamennais*, Bloy* și Maurras*. Teoretician riguros, dialectician subtil, apărînd poziții medievale cu o logică scolastică, M. nu este mai puțin un scriitor și un polemist de mare talent, înzestrat cu un stil viguros, colorat, pasionat, elocvent și plin de naturalețe, din care elementul retoric lipsește cu desăvîrșire.

Op.: *Lettres d'un royaliste savoisien à ses compatriotes* (1793); *Études sur la souveraineté* (1794—1796); *Considérations sur la France* (1797); *Du Pape* (1819); *De l'Église gallicane dans son rapport avec le souverain pontife* (1820); *Soirées de Saint-Pétersbourg ou Entretiens sur le gouvernement temporel de la Providence* (post. 1821). I.N.

MAISTRE [mɛs-TR(ə)] *Xavier*, conte DE (1763—1852), prozator precursor al romantismului, ofițer emigrat în Rusia în timpul revoluției din 1789 și rămas în țara lui de adopțiune, atașat statului-major al lui Suvorov. A lăsat cîteva povestiri vioaie, simple și naturale, dovada unei bogate imaginații, precum și un badinaj plăcut în stilul lui Sterne, *Voyage autour de ma chambre* (cugetări pornite de la privelișteа obiectelor familiare și degajînd o filozofie senin-zîmbitoare), care l-a impus posterității.
Op.: *Le Voyage autour de ma chambre* (1795); *Le Lépreux de la cité d'Aoste* (1811); *Les Prisonniers du Caucase* (1825); *La*

Jeune Sibérienne (1825); *Une Expédition nocturne autour de ma chambre* (1825). M.S.

MAJAULT *Joseph* (n. 1916), eseist și romancier al neliniștii contemporane și al contradicțiilor omului actual, influențat de maniera lui Estaunié* și a lui F. Mauriac*. Zugrăvește de preferință mediile provinciale. Analizează relațiile ce se stabilesc între membrii aceleiași familii, frămîntat fiind, îndeosebi, de problemele cuplului omenesc.

Op.: *Mauriac et l'art du roman* (1947, Premiul Academiei franceze); *Je plaide coupable* (1953); *Un Amour heureux* (1957); *L'Été trop court* (1958); *Les Enfants du soir* (1962); *James Joyce* (1963); *La Conférence de Genève* (1967). M.S.

MALEBRANCHE *Nicolas* DE (1638—1715), filozof și savant, discipol al lui Descartes*, deși folosindu-i paradoxal doctrina în sensul concilierii fizicii carteziene cu metafizica augustiniană prin dezvoltarea germenilor platonicieni pe care îi confirma; teolog antiquietist (v. tratatul *De l'amour de Dieu*; v. **FÉNELON** și **QUIÉTISME**). Ca filozof, M. încearcă să concilieze gîndirea raționalistă a lui Descartes cu teologia, elaborînd o teorie a „cauzelor ocazionale" (conform căreia Dumnezeu ar fi singura cauză a oricărei mișcări sau acțiuni a ființelor omenești, dorințele sufletului nefiind decît „ocazia" mișcărilor), completată cu o teorie a „viziunii în Dumnezeu" (prim pas către panteism). În istoria literelor, M. se impune ca prozator de seamă, dovedind, după Descartes, că limba clasică franceză este aptă să trateze strălucit subiectele filozofice cele mai spinoase.

Op.: *De la recherche de la vérité* (1674); *Traité de la Nature et de la Grâce* (1680); *Traité de morale* (1683); *Méditations chrétiennes et métaphysiques* (1683); *Entretiens sur la métaphysique et la religion* (1688); *Traité de l'amour de Dieu* (1697). M.S.

MALÈGUE *Joseph* (1876—1940), romancier mistic, autorul unui roman autobiografic, *Augustin ou le Maître est là* (1933), analiză subtilă a conflictului dintre orgoliul intelectual și aspirația către sfințenia ce-i frămîntă sufletul. M.S.

MALESHERBES *Chrétien-Guillaume* DE LAMOIGNON DE (1721—1794), om politic devotat monarhiei și mort pe eșafod; spirit luminat, competent și accesibil ideilor noi. În calitatea sa de director al *Direcției Librăriei* (al cenzurii) a favorizat tipărirea scrierilor filozofilor și în special a *Enciclopediei**, și a luptat pentru a paraliza activitatea cenzurii și a obține libertatea presei, toate eforturile lui tinzînd către reforme înnoitoare, bazate pe principiul toleranței. Este autorul unor memorii asupra unor probleme de drept și de economie și al unor observații asupra istoriei naturale a lui Buffon*. (Acad. fr.: 1774.)

Op.: *Mémoire pour Louis XVI* (1794); *Observations sur l'histoire naturelle de Buffon et de Daubenton* (post. 1796); *Mémoires sur la librairie et la liberté de la presse* (post. 1809). I.N.

Scanned with OKEN Scanner

MALET *Léon*, zis LÉO (n. 1909), poet suprarealist și autor de romane polițiste împletind umorul negru și *suspense*-ul: *Les Nouveaux Mystères de Paris* (20 vol.)
Op.: *J'arbre comme cadavre* (1936); *Hurle la vie* (1940); *Vie et survie du vampire* (1961). Al.D.P.

MALFILÂTRE *Jacques-Charles-Louis* DE CLINCHAMP DE (1732—1767), poet considerat adeseori ca un simbol al geniului neînțeles de contemporani, opinie pusă în circulație de cunoscutele versuri ale lui Gilbert* din *Le Dix-huitième siècle (De foame a murit Malfilâtre ignorat/ Un prost de ar fi fost, el ar fi prosperat)*, care sînt departe de a reflecta adevărul istoric, M. murind în realitate în urma unui accident de călărie. A lăsat ode (v. *Le Soleil fixe au milieu des planètes*, 1759), egloge inspirate după Virgiliu (pe care l-a și tradus în parte), mici piese de teatru fără valoare, un poem mitologic (*Narcisse dans l'île de Vénus*, 1769), inspirat dintr-un episod din *Metamorfozele* lui Ovidiu, dar tratat în spirit elin, și un început de epopee despre descoperirea lumii noi: *La Colombiade*. Precursor al lui A. Chénier*, poet minor grațios, posedînd simțul ritmului și darul imaginației, un stil elegant și de o mare limpezime, M., azi uitat sau ignorat, se înscrie printre poeții preromantici precursori ai veacului al XIX-lea. I.N.

MALHERBE *François* DE (1555—1628), poet și gramatician, fondatorul poeziei clasice franceze și al limbii franceze clasice moderne. Fiul unui magistrat din Caen, cu studii făcute la universitățile din Bâle și Heidelberg, M. intră în 1586 în slujba regelui Henric III (căruia îi dedică poemul *Les Larmes de Saint-Pierre*), iar în 1605 se stabilește la Paris, ca poet de curte al regelui Henric IV, cu obligația să preamărească evenimentele mai importante din timpul domniei protectorului său. Exercită din acea clipă, timp de peste 20 de ani, o adevărată dictatură asupra poeziei și a limbii franceze, stîrnind atacuri violente din partea rivalilor săi (Desportes*, M. Régnier*), dar suscitînd de asemenea admirații pasionate, creînd o școală și adunînd în jurul său discipoli de vază (Racan*, Maynard*). M. impune conceptul unei poezii riguroase, întemeiată pe rațiune, logică, o poezie clară, ordonată ca un discurs, subordonată unor reguli severe, respectate cu strictețe, rezultatul unei munci asidue asupra stilului și al unei tehnici desăvîrșite, nicidecum al inspirației, al imaginației, și mai puțin al improvizației. Disciplinează versificația, cerînd respectarea cezurei, prohibind hiatul, suprimînd anacolutul, încălecările de versuri sau inversiuni, reclamînd o rimă bogată, căutată, care să satisfacă atît ochiul cît și urechea, o limbă simplă, directă, ferită de vulgarități, de cuvinte „murdare", de expresii echivoce, purificată de neologismele și arhaismele încetățenite de Pleiadă*. Preconizează folosirea de preferință a cuvintelor abstracte sau generale, a antitezelor, metaforelor și comparațiilor logice, a imaginilor care să dea vigoare și relief ideii, să fie strălucirea concentrată a gîndirii figurate. Opera poetică a lui M. îi reflectă întru totul gîndirea. Poeziile sale, impersonale, disciplinate, evocă aspectul universal al lucrurilor, într-o limbă clară, densă, energică, armonioasă, turnată în tipare stricte, mai apropiată de exigențele rigoristice moderne decît de anarhia romantică. Din îndemnul lui M. și prin

exemplul dat, haosul poetic al evului mediu și tumultul erudit al Renașterii sînt înlocuite cu o demnitate rigidă, expresie a ordinii, disciplinei și rațiunii, din care însă lipsește fiorul poetic.
Op.: *Les Larmes de Saint-Pierre* (1587); *Vers du sieur de Malherbe à la Reine* (1611); *Oeuvres* (post. 1630); *Poésies* (post. 1666, 1689). M.S.

MALLARMÉ ACADÉMIE, societate literară întemeiată în 1937 de un grup de scriitori (P. Fort*, M. Maeterlinck*, P. Valéry* etc.) în cinstea lui Mallarmé*, pentru a-i perpetua amintirea și a „menține onoarea poeziei". Printre membrii acestei academii, ulterior aleși: J. Cocteau*, H. Mondor*, Ch. Vildrac*. M.S.

MALLARMÉ *Étienne*, zis **STÉPHANE** (1842—1898), teoretician și poet simbolist. Profesor de engleză la Tournon, Besançon și Avignon, apoi la Paris în 1871, instalat din 1874 într-un mic apartament din rue de Rome, unde-și primește în fiecare marți discipolii, **M.** se impune ca poet publicului mai larg după 1884, data apariției *Poeților blestemați* ai lui Verlaine* și a romanului *À Rebours* de Huysmans* (v. **SYMBOLISME**), restul vieții fiind în întregime dedicată operei sale. Moare, fără a fi realizat Marea Operă totală la care visa *(Le Grand Livre)*, sinteză a întregii sale experiențe poetice. **M.** a practicat cultul Poeziei și al Idealului, considerat în sens metafizic și socotind esența lucrurilor opusă aparențelor contingente. Renunțînd la plăcerile obișnuite, poetul trebuie să se dedice în cadrul unei asceze totale (v. *Ses purs ongles très haut...*) „explicației orfice a pămîntului" și creării unui verb nou, care să permită trecerea de la universul cotidian limitat la cunoașterea exaltantă a unui „cosmos organizat sub semnul Frumuseții". Numai acest verb nou — alchimie verbală rafinată, dematerializată, lucrînd prin sugestii, depășind simțul vulgar și concret al lucrurilor — va permite abolirea Obiectului și revelarea Ideii. Astfel poetul „ros de demonul analogiei", în posesia unei expresii noi, incantatorii, străină limbii de toate zilele, capătă rol de mediator al Absolutului (v. *Toast funèbre*), de inițiat, de preot al unei noi religii (v. *L'Azur*, *Prose pour des Esseintes*, *Divagations* etc.). Poemele lui **M.** exprimă tentația creației, solicitarea „seninei ironii", mirajul actului poetic, dar și drama nerealizării, a neputinței creatorului *(Le Vierge le vivace, le bel aujourd'hui)*; scrise într-o sintaxă dislocată, frază poetică disimetrică întemeiată pe puterea de sugestie a sunetelor, în care triumfă arabesca, cuvîntul ambiguu, imaginea multiplă, alunecă din această pricină către ermetism — considerat de **M.** drept o necesitate poetică primordială. De aceea poezia lui **M.** este enigmatică, greu comunicabilă, rezervată unui public restrîns (v. de ex. celebrul *Un Coup de dés jamais n'abolira le hasard* 1897, socotit de Valéry* „un act de demență"), obligat să recurgă la felurite explicații și exegeze pentru a le pătrunde tîlcul.
Op.: *Vers et Prose* (1893); *Divagations* (1897); *Poésies* (post. 1899, 1913); *Vers de Circonstance* (post. 1920); *Igitur ou la Folie d'Elbehnon* (post. 1925). M.S.

MALLET-JORIS *Françoise* (n. 1930), romancieră belgiană de expresie franceză. Romanele ei din prima epocă — orientate de prefe-

rință către zugrăvirea nemiloasă a mediilor sociale literare și artistice, care îi sînt bine cunoscute — dovedesc o permanentă și lucidă căutare a adevărului pe care scriitoarea (convertită în 1954 la religia catolică) consideră a-l fi găsit în religie (v. *Lettre à moi-même*). În *Les Signes et les Prodiges*, dimpotrivă, F.M.-J. analizează destinul unui om, ființă susceptibilă de mîntuire, plasat într-un univers ostil al cărui sens îi scapă, punîndu-și totodată noua întrebare ce-o frămîntă: în ce măsură este posibilă confruntarea dintre Dumnezeu și oameni.

Op.: *Le Rempart des Béguines* (1951); *La Chambre rouge* (1955); *Les Mensonges* (1956); *L'Empire céleste* (1958, Premiul Femina); *Les Personnages* (1961); *Lettre à moi-même* (1963); *Les Signes et les Prodiges* (1966). M.S.

MALLET *Robert* (n. 1915), poet, eseist și dramaturg, stabilit multă vreme în Madagascar. Este autorul unor poeme simbolice și filozofice, uneori exotice, impregnate de stoicism, îndelung lucrate (v. *Mahafaliennes*), al cîtorva piese de teatru, dintre care: *L'Équipage au complet*, dramă a solidarității virile și a răspunderii colective și al unor studii și eseuri de valoare asupra lui Jammes*, Gide*, Claudel*, Léautaud* etc. (v. *Une mort ambiguë*, unde stabilește o dramatică paralelă între Gide și Léautaud).

Op. *L'Équipage au complet* (1956); *Mahafaliennes* (1961); *Une mort ambiguë* (1965 Premiul Criticii); *Région inhabitée* (1965). Al.D.P.

MALLEVILLE *Claude* DE (1597—1647), poet clasic elegant și facil, spiritual și dezinvolt. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Lettres d'amour* (1641); *Poésies* (post. 1649). M.S.

MALOT *Hector* (1830—1907), scriitor și critic literar, autor a peste 60 de romane realiste, rămas celebru în special prin *Sans famille* (1878), premiat de Academia* franceză, tradus în mai multe limbi — odiseea unui copil crezut orfan, care-și regăsește familia — de obîrșie nobilă și bogată — după numeroase aventuri duioase, comice sau tragice.

Op.: *Victimes d'amour* (1859—1866); *Romain Kalbris* (1869); *Sans famille* (1878); *Le Docteur Claude* (1879); *La Bohême tapageuse* (1880); *En Famille* (1893); *Le Roman de mes romans* (1896, autobiografie literară). M.S.

MALRAUX *André* (n. 1901), romancier născut la Paris, scriitor caracteristic pentru „generația etică" din 1930. După terminarea studiilor întreprinse la Școala de limbi orientale, M. pleacă în Extremul-Orient, întreprinde săpături arheologice în Laos și participă la lupta revoluționară din China (1923—1927). Între 1927 și 1933 publică primul său mare ciclu de romane — glorificare ale acțiunii (aventură sau act revoluționar): *Les Conquérants*, *La Voie royale*, *La Condition humaine*. După 1933 se angajează din ce în ce mai mult în acțiunea revoluționară; aderă la Comitetul Mondial Antifascist, ia apărarea lui Thaelman și a lui Gh. Dimitrov, participă la primul Congres al scriitorilor sovietici de la Moscova (1934) și se angajează voluntar în rîndurile republicanilor spanioli în 1936, la izbucnirea războiului civil

din Spania (v. transpunerea romanescă a acestuia în *l'Espoir*). În anii celui de-al doilea război mondial este mobilizat într-o unitate de tancuri, și făcut prizonier; evadează, intră în Rezistență sub numele de Berger (nume pe care îl va da ulterior eroului ciclului său de romane *La Lutte avec l'ange*, din care nu va apărea în Elveția decît prima parte, *Les Noyers de l'Altenburg*, cealaltă fiind distrusă de hitleriști), și conduce, în timpul luptei pentru eliberarea Franței, brigada Alsace-Lorraine. Între 1958 și 1968, la venirea la putere a Generalului de Gaulle, ocupă diferite funcții importante în guvern, dintre care aceea de ministru însărcinat cu Afacerile Culturale.

Unitatea operei lui M., contradictorie în aparență, se întemeiază pe valoarea salvatoare a actului, totodată sau rînd pe rînd experiență individuală, experiență colectivă și experiență artistică, eroii săi încarnînd cîte o atitudine semnificativă de luptă și de dăruire pentru idealul lor, mărturie a demnității lor umane. Accentul este pus fie pe revolta în fața tragismului condiției umane, fie pe convingerea posibilității (și necesității) ameliorării ei, prin acțiunea colectivă, frățească, revoluționară. Eroii lui M. (în majoritatea lor bărbați curajoși și dîrzi) se află într-o neîncetată luptă împotriva propriului lor trup și a morții; participă la acțiuni violente într-un univers absurd din care Dumnezeu lipsește, înlocuit printr-un sentiment înălțător de fraternitate, printr-un crez revoluționar; căci acțiunea lor este legată de lungi dezbateri ideologice, reflectînd marile probleme ce au frămîntat și frămîntă conștiința modernă în cadrul vieții politice și morale, în înfruntarea vieții și a morții. În lucrările apărute după 1945 M. renunță la forma narativă, consacrîndu-se studiilor de estetică, convins fiind de importanța actului creator: opera de artă, înălțîndu-se deasupra nimicirii și a morții, se înscrie în permanența civilizației umane, artistul întrecîndu-l pe erou în virtutea veșniciei actului său.

Op.: *La Tentation de l'Occident* (1926); *Les Conquérants* (1928); *La Voie royale* (1930); *La Condition humaine* (1933, Premiul Goncourt); *L'Espoir* (1937); *Les Noyers de l'Altenburg* (1943); *Goya* (1947); *Psychologie de l'art* (3 vol.: *Le Musée imaginaire*, 1947; *La Création artistique*, 1948; *La Monnaie de l'absolu*, 1950); *Les Voix du silence* (reluare și modificare a volumului *La Monnaie de l'absolu*, 1951); *La Métamorphose des dieux* (1957); *Antimémoires* (1967); *Les Chênes qu'on abat* (1971). Al.D.P.

MALVIN *Geoffroy* **DE** (către 1545—1617), magistrat și umanist, scriitor de limbă franceză și latină. I se datorează cîteva discursuri și scrisori, cuprinzînd numeroase citate din textele antice, și poeme de factură ronsardiană. A.V.

MANIFESTE DES CINQ CONTRE „LA TERRE" („Le Figaro"*, 18 aug. 1887), protest ostentativ, redactat de scriitorii P. Bonnetain, G. Guiches, L. Descaves*, P. Margueritte* și J.-H. Rosny*, împotriva „obscenității" naturalismului* lui É. Zola*, prea mult subliniată în romanul *La Terre*. M.S.

MANOLL *Michel* (n. 1911), poet din École de Rochefort*, influențat de Reverdy*; creatorul unui univers poetic patetic, insolit și elegiac.
Op.: *La Première chance* (1937); *Gouttes d'ombre* (1944); *En ce lieu solitaire* (1956); *Souviens-toi de l'avenir* (1962). M.S.

MAQUET *Auguste* (1813—1888), prozator, autor de romane, drame și librete de operă. A colaborat, pînă în 1851, cu Al. Dumas*-tatăl la redactarea romanelor acestuia, printre care: *Les Trois Mousquetaires* și *Le Comte de Monte-Cristo*. M.S.

MARAIS THÉÂTRE DU v. **THÉÂTRE DU MARAIS**

MARAT *Jean-Paul* MARA zis (1743—1793), medic și jurist, unul dintre fruntași Revoluției din 1789 și pamfletar temut al timpului. A întemeiat gazeta „Le Publiciste parisien", redactată în întregime de el, și devenită, începînd cu numărul 6, celebrul „L'Ami* du peuple" 1789—1793). Înainte de izbucnirea Revoluției, se făcuse cunoscut prin eseuri și printr-un elogiu al lui Montesquieu* prezentat Academiei din Bordeaux. A murit la 13 iulie 1793, asasinat de Charlotte Corday.
Op.: *Les Chaînes de l'esclavage* (1774); *De l'Homme ou des principes de l'influence de l'âme sur le corps* (1775); *Éloge de Montesquieu* (1785); *Plan de législation criminelle* (1787). I.N.

MARCABRU(N) (sec. XII), poet liric, autor de *chansons** în stilul *trobar** *clus*. M. opune o viziune realistă și brutală viziunii idealiste a „dragostei perfecte" (v. **COURTOISIE**) exprimată de un Guillaume IX sau Eble II de Ventadour*, considerînd-o artificială, falsă și dăunătoare. Asemeni unui profet, prevestește în versuri dure, aspre, vehemente, descompunerea societății cavalerești adepte a doctrinei dragostei perfecte, împinsă la decădere morală prin însăși excesele sentimentului pe care îl cultivă. Pe de altă parte, convins fiind că arta este o disciplină severă, M. este primul mare reprezentant al tendinței de a compune o poezie obscură, ermetică, al cărei univers să se adreseze numai unor inițiați, și a cărei formă, bogată și variată, dar excesiv de căutată și îndelung elaborată, să fie unicul element de susținere. Deși adeseori confuz și contradictoriu, M. este un poet viguros și original, foarte personal în alegerea temelor creației sale lirice și mai ales în mînuirea mijloacelor de expresie. A.V.

MARCADÉ *Eustache* (?—1440), teolog, poet și autor de *Mystères** (v. și **GRANDS RHÉTORIQUEURS***).
Op.: *La Vengeance Jhesucrist; Le Mystère de la Passion* (?) A.V.

MARCASSUS *Pierre* **DE** (1584—1664), dramaturg, autor de pastorale și tragicomedii, și romancier în stil pretios.
Op.: *La Clorymène* (1626); *Timandre* (1628); *L'Amadis de Gaule* (1629); *Éromène* (1633); *Les Pécheurs illustres* (1648); *Réflexions morales et chrétiennes* (1662). M.S.

MARCEAU *Félicien* (n. 1913), romancier și dramaturg belgian de expresie franceză. Caracterizîndu-se printr-un amestec de realism și fantastic, romanele lui M. amintesc uneori pe M. Aymé* (v.

Chair et cuir și mai ales *L'Homme du roi*, considerat drept capodopera sa). Din romanul *Chair et cuir*, M. a scos o tragicomedie, *L'Oeuf*, care a cîștigat imediat favoarea publicului, determinîndu-i vocația de dramaturg. Simțul său dramatic, deosebit de ascuțit, umorul și îndrăzneala sa, amărăciunea, mascată de o jovialitate sarcastică, stilul său strălucitor, i-au asigurat în acest domeniu un succes binemeritat.

Op.: *Capri, petite île* (1951); *Chair et cuir* (1951); *L'Homme du roi* (1952); *Les Élans du Coeur* (1955, Premiul Interaliat); *Balzac et son monde* (1955); *L'Oeuf* (1957); *Les Cailloux* (1962); *Madame Princesse* (1965); *Les Années courtes* (1968); *Creezy* (1969, Premiul Goncourt). Al.D.P.

MARCEL *Gabriel* (n. 1889), filozof, eseist, dramaturg și critic muzical. Gînditor creștin, M. reprezintă existențialismul* catolic care își trage rădăcinile din filozofia lui Kierkegaard: recunoaște ambiguitatea dureroasă a condiției umane, refuză însă s-o califice drept absurdă, insistînd asupra valorii personale și a necesității depășirii individuale. Teatrul său, întemeiat pe gîndirea lui filozofică, se vrea un „teatru al sufletului în exil", o mare însemnătate fiind acordată morții și lumii invizibile.

Op.: *Journal métaphysique*, 1914—1923 (1927); *Homo viator* (1944); *Mystère de l'être* (1951); *Le Déclin de la Sagesse* (1954); *L'Homme problématique* (1955); *Présence et Immortalité* (1959). Al.D.P.

MARGUERITE D'ANGOULÊME (1492—1549), regină a Navarrei, poetă și prozatoare. Fiind foarte instruită și resimțind o mare admirație pentru literatură și filozofie, s-a înconjurat, la curtea fratelui său Francisc I, de numeroși umaniști și scriitori pe care-i încuraja și-i proteja împotriva atacurilor Sorbonei. Suspectată pentru atitudinea sa favorabilă umanismului de către reprezentanții acestei instituții retrograde și reacționare care i-au și condamnat prima carte — *Le Miroir de l'âme pécheresse* — a fost însă curînd obligată să se retragă în posesiunile ei din ținutul Navarrei. În ultimii ani ai vieții această retragere s-a transformat într-o izolare completă, mai cu seamă după venirea la tron a lui Henric II. Patronînd starea de efervescență culturală specifică domniei lui Francisc I, M. este ea însăși autoarea unei opere bogate dar inegale ce cuprinde numeroase poezii, povestiri și piese de teatru. Consacrate definirii atitudinii sale religioase, dezbaterii unor probleme filozofice sau dezvăluirii propriilor stări sufletești, poemele ei sînt, în ciuda prolixității, a repetărilor și a lipsei totale de plan în expunere, una din primele expresii ale lirismului modern. Lucrarea cea mai importantă a M. este însă *L'Heptaméron* un fel de *Decameron* francez scris pentru a susține teoria platoniciană a iubirii. Urmate de comentarii mai valoroase decît ele însele, cele 75 de nuvele care-l compun, mediocru construite, se caracterizează prin realismul personajelor, recrutate în mare parte din anturajul imediat al autoarei, prin autenticitatea obiceiurilor descrise, prin vivacitatea unor dialoguri și prin minuțiozitatea analizelor psihologice.

Op.: *Le Miroir de l'âme pécheresse* (1531); *La Farce de Trop, Prou, Peu, Moins; Les deux Filles; La Nativité; Les Trois*

Rois; Les Innocents; le Désert; Comédie sur le trépas du Roi (1547); *Les Marguerites de la Marguerite des Princesses* (1547); *L'Heptaméron* (1558—1559). A.V.

MARGUERITE DE VALOIS (DE FRANCE sau DE NAVARRE) (1553—1615). Fiică a lui Henric II și a Catherinei de Medicis, căsătorită pînă în 1599 cu Henric IV, este autoarea unor spirituale *Mémoires* (1628), a cîtorva poeme și a mai multor scrisori foarte apreciate de contemporanii săi. A.V.

MARGUERITTE *Paul* (1860—1918), romancier realist, influențat, la începuturile lui, de estetica naturalistă, mai apropiat însă de frații Goncourt* și de scriitori ruși decît de Zola*. În august 1887, devenit adversar al naturalismului*, semnează *Manifestul* celor Cinci* împotriva romanului *La Terre* al lui Zola și inițiază seria romanelor sale realiste, de renume mondial, luîndu-și drept colaborator, între 1896 și 1908, pe fratele său, Victor Margueritte*. Excelează mai ales în analiza psihologiei copiilor *(Poum, Zette)* și în povestiri evocînd aspecte trăite din războiul franco-prusac (1870—1871). (Acad. Goncourt: 1896.)

Op.: *Tous quatre* (1885); *Jours d'épreuve* (1889); *La Force des choses* (1891); *Poum* (1897); Tetralogia *Une Époque: Le Désastre* (1898); *Les Tronçons du glaive* (1901); *Les Braves Gens* (1901); *La Commune* (1901); *Zette* (1903); *L'Embusqué* (1916). M.S.

MARGUERITTE *Victor* (1866—1942), romancier realist, multă vreme colaboratorul fratelui său Paul Margueritte*. Semnează singur romane violent erotice, în care pledează pentru emanciparea femeii, suscitînd adesea scandaluri răsunătoare (v. de pildă romanul *La Garçonne)*, și lucrări angajate (eseuri și pamflete) în favoarea împăcării dintre popoare: *La Patrie humaine*, *Non*, *Avortement de la S.D.N.* etc.

Op.: *Prostituée* (1907); *La Garçonne* (1922); *Le Couple* (1924); *La Patrie humaine* (1931); *Non* (1931); *Nos égales* (1933). *Avortement de la S.D.N.* (1936). M.S.

MARIAGE DES SEPT ARTS Le (sec. XIII), titlul a două poeme inspirate dintr-o alegorie a gramaticului african Martianus Capella (sec. V). Și unul (datorat lui Jehan Le Teinturier d'Arras) și celălalt (anonim) au drept cadru visul, și povestesc, cu o ușoară schimbare a personajelor, căsătoria Gramaticii, Logicii, Retoricii, Astronomiei (respectiv Teologiei, Geometriei și Aritmeticii) cu Credința, Penitența, Milostenia, Oratia (respectiv Dragostea, Abstinența și Spovedania). Amîndouă pot fi considerate ca un imn închinat iubirii ideale cavalerești opusă senzualității. A.V.

MARIE DE FRANCE (sec. XII), poetă de valoare, cea mai veche dintre scriitoarele franceze cunoscute. Despre viața ei nu se știe nimic, dar se presupune că, născută în Franța, ar fi trăit la curtea lui Henric II al Angliei. Prelucrînd într-un mod foarte personal vechi cîntece *(lai*)* bretone, compune scurte povestiri avînd ca temă unică iubirea. Ele evoluează de la o nuanță la alta a acestui sentiment, atingînd adeseori eroicul și chiar miraculosul *(Guigemar, le Freisne, Bisclavret, Lanval, Yonec, Le Laustic, Milun, Chevrefoil, Eliduc)* și punînd în scenă personaje care, în ciuda aparen-

tei lor naivităţi, vădesc o psihologie rafinată. Inspirat tot din tradiţia celtică, dar lipsit de farmecul pe care mînuirea cu sobrietate a unor mijloace de expresie variate şi armonios înlănţuite îl dădea *lais*-urilor, *L'Espurgatoire*... este o operă mai puţin originală, încărcată de lungi pasaje de natură teologică sau morală. M. DE F. este şi autoarea unora dintre primele culegeri de fabule în limba franceză, după modelul *Ysopets**-urilor. Valoarea literară pe care vigoarea unor trăsături satirice le-o conferă se pierde însă de cele mai multe ori în ariditatea povestirii şi în insistenţa cu care se subliniază latura morală a acesteia.

Op.: *Lais* (înainte de 1167); *Fables* (către 1180); *L'Espurgatoire Saint Patriz* (după 1180). A.V.

MARIGNY *Jean* DE (către 1450—după 1510), poet şi istoric de origine burgundă, cunoscut în special printr-o cronică a războaielor provinciei sale natale, relatare făcută din punctul de vedere al lui Carol Temerarul al cărui partizan era.

Op.: *L'adventurier rendu a dangier conduit par Advis, traictant des guerres de Bourgogne. Et la journée de Nanci avec la vie et testament de maistre Enguerrant de Marigny*...(1510). A.V.

MARIN *François* (1721—1809), ziarist, director al publicaţiei „Gazette de France"* ridiculizat de Beaumarchais* în *Mémoires*, autorul unor scrieri critice la adresa primului *Discurs* al lui J.-J. Rousseau*, al unor lucrări istorice şi al cîtorva piese de teatru. M.S.

MARITAIN *Jacques* (n. 1882), eseist şi filozof catolic neotomist. Discipol al lui Bergson* în tinereţe; protestant convertit la catolicism de către Léon Bloy*, M. se uneşte cu grupul scriitorilor catolici (Péguy*, Massis*, Bloy etc.); se alătură un timp lui Maurras* şi colaborează la organul legitimist „L'Action française", pînă la condamnarea acestuia de către Vatican; în 1920 şi 1933, data plecării sale în Canada în calitate de profesor de studii medievale, la Institutul din Toronto, precum şi de la această dată încoace, n-a încetat să publice opere filozofice catolice impregnate de gîndirea sfîntului Toma d'Aquino. A luat, în timpul celui de-al doilea război mondial, o atitudine hotărît potrivnică guvernului de la Vichy, înfeudat barbariei hitleriste. În 1948 s-a stabilit în S.U.A. ca profesor la Universitatea din Princeton. În 1961 a fost laureatul Marelui Premiu Naţional de Literatură.

Op.: *La Philosophie bergsonienne, études critiques* (1913); *Art et scolastique* (1920); *Éléments de philosophie* (1920—1923); *Religion et culture* (1930); *Science et sagesse* (1935); *La Personne et le bien commun* (1947). Al.D.P.

MARIVAUX *Pierre* CARLET DE CHAMBLAIN DE (1688—1763), dramaturg, autor de comedii psihologice care reînnoiesc genul socotit definitiv cristalizat prin opera lui Molière*. Or, piesele lui M. datorează mai mult lui Racine* decît lui Molière, prin aceea că transpun pe planul comicului intriga dramatică declanşată de o acţiune pur interioară, şi aflată în faţa unor obstacole fictive, trecătoare, născute mai ales din sufletul eroilor. La M. zugrăvirea caracterelor, a moravurilor, a unor suflete răvăşite de patimi cedează pasul analizei subtile a sentimentelor, analiză căreia i

s-a dat numele de „marivaudage“, termen aplicat cîteodată în sens negativ pentru a desemna o nuanțare și un rafinament excesiv al cuvintelor, al analizei și observației umane. În teatrul lui M. femeia este, ca și la Racine, pe primul plan — femeia înarmată cu eternele ei atribute, luptînd pentru făurirea fericirii ei. Dar piesele lui M. comportă și semnificații sociale, dramaturgul dovedind că posedă și un fond de filozofie alături de potențialul lui de analist. *L'Île des esclaves*, *La Colonie* învederează, spre exemplu, că M. îi dorea pe oameni mai drepți, mai umani. Pe de altă parte, există în alte comedii ale acestui scriitor situații în care dragostea aflîndu-se în luptă cu prejudecățile sociale triumfă, eroii descoperind că sînt demni unul de celălalt. Ne aflăm aici în fața reflexului imaginii unei societăți ispitite să suprime ierarhizările sociale arbitrare, fără să aibă încă îndrăzneala să treacă la fapte *(Le Jeu de l'amour et du hasard)*. M. aparține istoriei literare și prin două romane realiste: *La Vie de Marianne* (operă neterminată) și *Le Paysan parvenu*, totodată studii psihologice rafinate și remarcabile tablouri de moravuri, în care autorul descrie viața de toate zilele din diferite medii ale Parisului și provinciei. Dacă *La Vie de Marianne* este mai ales un roman de analiză, care urmărește destinul fluctuant al unei tinere orfane, în *Le Paysan parvenu* ni se înfățișează cariera unui țăran înzestrat cu farmec, viclenie și spirit de intrigă, care face carieră datorită acestor însușiri. La începutul și spre sfîrșitul carierei, M. s-a consacrat și jurnalisticii, redactînd și lansînd mai multe periodice („Le Spectateur français“, 1722—1724; „L'Indigent philosophe“, 1728 și „Le Cabinet du philosophe“, 1734) și colaborînd la „Mercure“*, activitate în care s-a afirmat ca un narator de talent și un bun psiholog. La M. mai trebuie remarcate caracterul personal, calitatea și suplețea stilului, care se adaptează precis și nuanțat sinuozităților sufletului eroilor săi. Prin psihologia personajelor, finețea analizei, subtilitatea cu care sînt scrutate străfundurile sufletului omenesc și grația unui lirism delicat și învăluitor, M. anunță de departe teatrul lui A. de Musset* și Giraudoux*. (Acad. fr.: 1742.)

Op.: *L'Iliade travestie* (1717); *Arlequin poli par l'amour* (1720); *La Surprise de l'amour* (1722); *La Double inconstance* (1723); *L'Ile des esclaves* (1725); *Le Seconde surprise de l'amour* (1727); *Le Jeu de l'amour et du hasard* (1730); *La Vie de Marianne ou les Aventures de la comtesse...* (1731—1741); *Les Serments indiscrets* (1732); *L'Heureux stratagème* (1733) *La Mère confidente* (1735); *Le Paysan parvenu* (1735—1736); *Les Fausses confidences* (1737); *Le Préjugé vaincu* (1746); *La Femme fidèle* (1755). I.N.

MARMONTEL *Jean-François* (1723—1799), poet, dramaturg, filozof, povestitor și memorialist, istoriograf al Franței după 1771. După cîteva succese efemere, obținute cu tragediile *Denys le Tyran* și *Aristomène*, publică romanul filozofic *Bélisaire* (pledoarie pentru toleranță și înfierare a fanatismului) și poemul în proză *Les Incas...* (rechizitoriu împotriva sclavajului) care atrag asupra lui rigorile cenzurii, creîndu-i însă, totodată, un renume european. Colaborator al *Enciclopediei** cu articole privind literatura (reunite mai tîrziu în culegerea *Éléments de littérature* — lipsită de originalitate

critică), M. se impune însă posterității mai ales prin amintirile sale, publicate postum (*Mémoires d'un père*), în care evocă scene din copilăria sa, impresii asupra atmosferei saloanelor pariziene, anecdote și portrete ale lumii la modă, precum și diferite fapte marcante din viața literară și artistică, precum și, în ultimele 8 cărți, din evenimentele din Revoluție. Scrierea, de un interes istoric real, poartă însă, ca și toate operele lui M., pecetea frivolității și a superficialității. (Acad. fr.: 1763.)

Op.: *La Gloire de Louis XIV perpétuée dans le roi son successeur* (1746); *Denys le Tyran* (1748); *Aristomène* (1749); *Cléopâtre* (1750); *Egyptus* (1753); *Contes moraux* (1761); *Bélisaire* (1767); *Les Incas, ou la Destruction de l'empire du Pérou* (1777); *Éléments de littérature* (1787); *Mémoires d'un père pour servir à l'instruction de ses enfants* (post. 1807). I.N.

MAROT *Clément* (1496—1544), fiul retoricianului Jean Marot*, cel mai de seamă reprezentant al liricii franceze din perioada în care Villon* dispăruse, iar Pleiada* nu se constituise încă. Deși poet oficial al Curții, a fost mereu prigonit de biserică din cauza nonconformismului și a spiritului său independent: închis de cîteva ori pentru a fi transgresat, fățiș sau pe ascuns, dogmele catolicismului, a fost obligat, în ciuda prețuirii pe care i-o arăta Francisc I, să se refugieze la Ferrara și Veneția, apoi la Geneva. Moare la Torino. Format de tatăl său în spiritul poeziei medievale, și-a început cariera de scriitor prin poeme ce se resimt de influența modelelor înaintașilor săi. Curînd însă întîmplările neplăcute prin care a trecut i-au inspirat o seamă de versuri satirice printre care *L'Enfer*, diatribă contra judecătorilor și avocaților, și diferite *epistole* adresate prietenilor săi mai puternici sau chiar regelui pentru a le solicita ajutorul. Cuprins și el de suflul înnoitor al Renașterii, și receptiv îndeosebi la noutatea creației lirice italiene, M. introduce și împămîntenește în Franța sonetul de tip petrarchesc și *strambotto*-ul. Tot lui îi revine și meritul de a fi fixat pentru mai multe secole genul epigramei în limba franceză. Compunînd cu o vervă plină de pitoresc, nu rareori crudă, scurte poeme satirice pe tema defectelor femeilor sau a năravurilor călugărilor, a lăsat admirabile pagini de ceea ce se va numi mai tîrziu „le badinage marotique" (mod spiritual de epigramare glumeață și grațioasă). Stilul acesta este propriu și epistolelor, gen pe care M. l-a transformat, dintr-o simplă scrisoare de dragoste în versuri, în piese extrem de variate ca inspirație și tonalitate. În sfîrșit, *Elegiile* sale, emoționante prin pasiunea care le însuflețește, vădesc multă sinceritate și-l anunță pe Ronsard*.

Op.: *Le Temple de Cupido* și *L'Épître de Maguelonne à son amy Pierre de Provence* (1514); *Épître du Lion et du Rat* (1526); *Déploration de la Mort de Florimond Robertet* (1527); *L'Adolescence Clémentine* (1532); *Épître au Roi* (1535); *Épître de Trippelippes, valet de Marot, à Sagon* (1537); *L'Enfer* (1539); *Églogue au Roi sous le nom de Pan et de Robin* (1539). A.V.

MAROT sau DES MARETZ *Jean* (1450—1526), poet aparținînd grupului *Grands Rhétoriqueurs**, tatăl lui Clément Marot*. Numeroa-

sele sale poeme istorice sau morale, plate și prolixe, cu totul lipsite de originalitate și spontaneitate, ilustrează decadența poeziei lirice la sfîrșitul evului mediu.

Op.: *Le Vray disant Advocate des Dames* (1506); *Le Voyage de Gênes* (1507); *Le Voyage de Venise* (1509); *La Déploration* și *L'Épitaphe de Claude de France* (1524). A.V.

MARQUETS *Anne* **DE** sau **DES** (?—1588), poetă și umanistă celebrată de scriitorii Pleiadei*; a lăsat numeroase poeme și traduceri, printre care 380 de sonete de inspirație religioasă, publicate după moartea sa.

Op.: *Sonnets, prières et devises en forme de pasquins pour l'assemblée de Messieurs les Prélats et Docteurs, tenue à Poissy* (1562); *Sonnets spirituels* (post. 1605). A.V.

MARTAINVILLE *Alphonse-Louis-Dieudonné* (1776—1830), dramaturg regalist, autor de comedii și vodeviluri de o vervă comică indiscutabilă, potrivnic atît Revoluției (satirizată de el în comedia *Les Suspects et les Fédéralistes* și în volumele în proză *La Nouvelle Montagne ou Robespierre)* cît și lui Napoleon pe care l-a ridiculizat în cîntece și într-o piesă „eroico-romantico-bufă" (1815). Capodopera lui este feeria *Le Pied de Mouton.*

Op.: *Les Suspects et les Fédéralistes* (1795); *Grivoisiane* (1801); *Histoire du Théâtre-Français* (1802); *Le Pied de mouton* (1807). M.S.

MARTET *Jean* (1886—1940), poet, dramaturg și romancier realist-tradiționalist, secretarul lui Clémenceau căruia i-a consacrat cîteva lucrări entuziaste. S-a impus publicului cu romanul *Marion des Neiges.*

Op.: *La Boulangère* (1911); *Marion des Neiges* (1926); *Récif de corail* (1933). M.S.

MARTIAL [-sjal] **D'AUVERGNE** (1430 sau 1435—1508), jurist, poet și prozator, autor al unor scrieri care se încadrează în tradiția literaturii „curtenești" (v. **COURTOISIE**) dintre care *Les Arrêts d'Amour*, continuare a poemului *Les Erreurs du jugement de la belle dame* (ciclul *La Belle dame sans merci)* al lui Alain Chartier*.

Op.: *Les Arrêts d'Amour* (către 1460); *Les Dévotes louanges de Notre-Dame* (1461—1483); *Les Vigiles de Charles VII* (1477—1483); *La Danse des femmes* (?) A.V.

MARTIN *Aimé* (1786—1847), prozator, prieten și discipol al lui Bernardin* de Saint-Pierre(pe a cărui văduvă a luat-o în căsătorie). S-a îngrijit de publicarea operelor prietenului dispărut (1817—1819), i-a închinat un studiu aproape hagiografic, și a lăsat numeroase lucrări, din toate domeniile, azi cu desăvîrșire uitate.

Op.: *Essai sur la vie et les ouvrages de Bernardin de Saint-Pierre* (1820); *De l'éducation des mères de famille* (1834); *Caligula* (1838); *La Gageure* (1838). M.S.

MARTIN-CHAUFFIER *Louis* (n. 1894), romancier și eseist. S-a făcut cunoscut în presă unde a semnat un mare număr de articole; a publicat un eseu de oarecare proporții asupra lui Chateaubriand* și cîteva romane mediocre. Teribila experiență a Rezistenței*

și deportarea suferită i-au inspirat o carte, mărturie a sălbăticiei lagărelor de concentrare: *L'Homme et la bête.*

Op.: *Patrice ou l'indifférent* (1924); *L'Épervier* (1925); *Chateaubriand ou l'obsession de la pureté* (1943); *L'Homme et la bête* (1947); *Mon père n'est pas mort* (1950). M.S.

MARTIN DU GARD *Roger* (1881—1958), romancier și dramaturg. Admirator al lui Zola*, apoi al lui Tolstoi, a cărui forță de creație constituie pentru el un model și un stimulent, **M. DU G.** publică întîi un roman în formă de dialog, *Jean Barois*, în același timp romanul unui personaj și al unei generații, în care reînvie oscilările dintre scientism și credință ale epocii simboliste, precum și agitația declanșată de afacerea Dreyfus și diviziunea dramatică a intelectualității de atunci. Devine colaboratorul revistei „N.F.R."* și, preocupat vremelnic de teatru, cooperează cu Jacques Copeau la redeschiderea sălii de la Vieux-Colombier. În 1920 concepe planul romanului-fluviu ciclic *Les Thibault* — capodopera sa —, la care va lucra pînă în 1940. În timpul războiului trăiește retras, ostil ocupației naziste, la Nisa și în proprietatea sa de la Tertre (în Bellême). Romanul *Les Thibault* este o mare frescă a societății franceze dinainte de primul război mondial, văzută prin prisma destinului a două familii franceze, una catolică și conservatoare (Thibault), alta protestantă (Fontanin), realizată de pe poziții anticonservatoare. Este „dosarul definitiv pe care acest fiu al marii burghezii l-a constituit împotriva clasei sale, cu scrupuloasă conștiinciozitate, servită de o tehnică perfectă" (F. Mauriac*). Dar este și un roman al condiției umane, o meditație în jurul unor mari teme precum destinul, justiția, moartea sau adevărul. Eroii, destine individuale, victime ale iluziilor epocii, ale propriilor iluzii dar și ale forțelor nimicitoare ale biologiei și istoriei, acționează în cadrul unui destin colectiv, acela al Franței, al societății franceze. Înfrîngerea lor finală, atît pe plan individual cît și pe plan colectiv accentuează, pentru întreg ciclul, sentimentul de amărăciune, tristețe, chiar pesimism ce-l învăluie. A primit premiul Nobel în 1937.

Op.: *Jean Barois* (1913); *Le Testament du père Leleu* (1914); *Les Thibault* (I *Le Cahier gris*, 1922; II *Le Pénitencier*, 1922; III *La Belle Saison*, 1923; IV *La Consultation*, 1928; V *La Sorellina*, 1928; VI *La Mort du père*, 1929; VII *L'Eté 1914*, 1936; VIII *Épilogue*, 1940); *La Gonfle* (1928); *Un Taciturne* (1931); *Vieille France* (1933); *Notes sur André Gide* (1951). Al.D.P.

MARTINEAU *Henri* (1882—1958), poet, erudit, doctor în medicină cu teza: *Le Roman scientifique de Zola...* Este autorul a numeroase studii despre Stendhal*, și al unui volum de poezii *(Fumées)*, fondatorul revistei literare „Le Divan"* (1909).

Op.: *Fumées* (1902); *Le Roman scientifique de Zola: la médecine et les Rougon-Macquart* (1907); *L'Itinéraire de Stendhal* (1914); *Stendhal méconnu* (1935); *Petit Dictionnaire de Stendhal* (1950); *L'Œuvre de Stendhal* (1951); *Le Cœur de Stendhal* (1952—1953). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MARTIN *Édouard* (1828—1866), dramaturg, colaboratorul lui Labiche* (între altele la realizarea izbutitei comedii: *Le Voyage de M. Perrichon*, 1860) și al lui Albert Monnier, împreună cu care a scris numeroase drame și comedii (1857—1863). M.S.

MARTIN LE FRANC (1410?—1461?), călugăr, poet de origine normandă. Scrierea sa cu caracter moral *Le Champion des Dames* ia apărarea femeilor împotriva misoginismului lui Jean de Meun* (v. **ROMAN DE LA ROSE**) și se înscrie printre lucrările născute din lupta de idei care a împărțit Franța în feminiști și antifeminiști între secolele XV—XVI.

Op.: *Le Champion des Dames* (1440—1442); *l'Estrif de Fortune et de Vertu* (1447—1448) A.V.

MARY *Jean* **MONNIOT**, zis **ANDRÉ** (1879—1962), poet din *Școala romană*, de factură clasică, folosind de preferință forme fixe de poezii și tonul tînguirilor populare medievale, discipol al lui Moréas*. A adaptat în franceza modernă cîteva opere de seamă din literatura franceză medievală al cărui bun cunoscător era (ex. *Tristan et Yseut)*.

Op.: *Symphonies pastorales* (1903); *Forêteries* (1903—1906); *Le Cantique de la Seine* (1911); *Rondeaux* (1924); *Rimes et Bacchanales* (1942); *L'Arcadie* (1954). M.S.

MASCARON *Jules* **DE** (1634—1703), episcop cunoscut pentru predicile și panegiricile sale retorice ținute în fața regelui și a întregii Curți (1667—1679), mai apreciate la acea epocă chiar decît cele ale lui Bossuet*, fiind mai puțin critice la adresa nobilimii. Rămase în manuscris pînă în secolul al XIX-lea, au fost publicate de-abia în 1828 sub titlul: *Oeuvres de Jules de Mascaron*. M.S.

MASSILLON [-si-jɔ̃] *Jean-Baptiste* (1663—1742), profesor de litere și filozofie, hirotonisit preot în 1692, orator și predicator renumit, urmașul lui Bossuet* și al lui Bourdaloue*, de care se distinge prin aceea că sacrifică adesea învățătura dogmatică celei morale. Predicile și oratiile sale funebre — cele pronunțate la moartea ducelui de Conti (1709), a Delfinului (1711), a lui Ludovic XIV (1715) — se impun prin căldura și patetismul lor. (Acad. fr.: 1719.)

Op.: *Le Carême de l'Oratoire* (1699); *Carêmes* (1701, 1704); *Le Petit Carême* (1718). I.N.

MASSIS [-sis] *Henri* (1886—1970), critic și eseist. Discipol al lui Péguy*, fervent admirator al lui Ch. Maurras*, ale cărui idei le-a adoptat și le-a apărat, prieten cu Psichari* și Maritain*, M. se raliază după 1913 catolicismului integral. Critica literară pe care o întreprinde în numele unui ideal tradiționalist, patriotic, catolic și raționalist, este expresia coerentă, vehementă și polemică a concepțiilor sale. (Acad. fr.: 1960).

Op.: *L'Esprit de la Nouvelle Sorbonne* (sub pseudonimul **AGATHON**, 1911); *Jugements* (1923, 1924); *Défense de l'Occident* (1927); *L'Honneur de servir* (1937); *Les Idées restent* (1940); *D'André Gide à Marcel Proust* (1948); *Maurras et notre temps* (1951); *L'Occident et son destin* (1956); *Visages des idées* (1958); *De l'Homme à Dieu* (1959). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MASSON *Loys* (n. 1915), poet liric și creștin, născut în insula Mauriciu; dramaturg și romancier. Poet vizionar, folosește un verset de tip claudelian, dar mai suplu și mai ritmat, și o imagistică violentă și insolită ce amintește pe Rimbaud, pentru a-și exprima sentimentele creștinești și durerea sălbatică în fața tragismului social al epocii sale.

Op.: *Fumées* (1937); *Pour une Église* (1946); *Les Vignes de Septembre* (1955); *Le Notaire des Noirs* (1962, Premiul *des Deux Magots*); *La Dame de Pavoux* (1965). M.S.

MASSON *Michel* (1800—1883), lucrător în piatră, dramaturg, autor de vodeviluri și de drame; prozator, înviind în povestiri moralizatoare și virtuoase viața atelierelor de șlefuitori ai pietrei, și romancier prolix.

Op.: *Le Maçon* (1829, în colab. cu Brucker, publicat sub pseudonimul **MICHEL RAYMOND**); *Contes de l'Atelier* (4 vol., 1832—1834); *Marthe et Marie* (1851). M.S.

MATTHEY A. v. ARNOULD *Arthur*

MATTHIEU *Abel* (sec. XVI), jurisconsult și om de litere. Importanța sa rezidă în cele două scrieri *(Devis)* care, fiind consacrate preamăririi limbii franceze, au contribuit la fixarea ortografiei acestei limbi.

Op.: *Devis de la langue française dédié à Jeanne d'Albret, reine de Navarre* (1559); *Second devis de la langue française, dédié à Jeanne d'Albret* (1560). A.V.

MATTHIEU *Pierre* (1563—1621), poligraf, dramaturg și istoric. A scris tragedii cu alură de pamflet, romane cu cheie împotriva primului ministru italian Concini, și poeme cu caracter moralizator.

Op.: *Esther, tragédie* (1585); *Stances sur l'heureuse publication de la paix* (1588); *la Guisiade* (1589); *Histoire des derniers troubles de France* (1594—1595); *L'Entrée de Henri IV* (1595); *Histoire de France* (1605); *Eloge sur Henry le Grand* (1609); *Tablettes (Quatrains) de la Vie et de la Mort* (1610); *La Conjuration de Conchine* (1618). A.V.

MAUCLAIR *Séverin* **FAUST, zis CAMILLE** (1872—1945), poet, romancier, critic și istoric de artă, influențat deopotrivă de simbolismul lui Mallarmé* și Maeterlinck* și de gîndirea lui Barrès*; mare admirator al impresioniștilor pe care i-a apărat cu vigoare și subiectivitate. Este, împreună cu Lugné-Poe*, întemeietorul teatrului *l'Œuvre** (1893).

Op.: *Stéphane Mallarmé* (1894); *L'Art en silence* (1900); *Princes de l'esprit* (1920); *Visions de Rome* (1937); *La Hollande* (1940). M.S.

MAUCROIS *François* **DE** (1619—1709), abate de Croissy, canonic supranumit „fluturele în sutană"; poet facil, vesel și plin de vervă, făuritor îndemînatic de madrigaluri, autor dramatic mediocru, în schimb bun traducător din greacă și latină, prieten cu La Fontaine*, Boileau*, Racine*, Conrart* și Tallemant des Réaux*. Operele lui au fost reunite în secolul al XIX-lea în două volume de *Œuvres* (1854). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MAUGE *Gilbert* v. LA ROCHEFOUCAULD *Edmée*

MAULNIER *Jacques Louis* TALAGRAND zis THIERRY (n. 1909), eseist și dramaturg. Atașat doctrinei maurrasiste, el a apărat-o, uneori strălucit, într-un remarcabil stil de pamfletar. Studiile sale literare, uneori părtinitoare sau paradoxale, se impun totuși prin coeziunea și luciditatea raționamentelor expuse, prin subtilitatea și pertinența analizelor. Romanele și piesele sale, prea statice, de factură tradițională, nu fac dovada unei mari originalități. (Acad. fr.: 1964.)

Op.: *Nietzsche* (1933); *Racine* (1936); *Introduction à la poésie française* (1939); *Cette Grèce où nous sommes nés* (1965). Al.D.P.

MAUPASSANT *Guy* DE (1850—1893), romancier și nuvelist realist cu tendințe naturaliste. Originar din Normandia, se stabilește prin 1871 la Paris, slujbaș la Ministerul Marinei apoi la Ministerul Învățămîntului Public. Începe prin a scrie versuri de factură parnasiană (*Des Vers*, 1880), apoi sub influența lui Flaubert*, care îl încurajează impunîndu-i numeroase exerciții de stil, și a lui Zola*, se lasă atras de proză. Publică în culegerea *Les Soirées de Médan** nuvela *Boule-de-Suif* și, în urma succesului dobîndit, se dedică exclusiv activității de povestitor. Publică între 1880 și 1891 aproximativ 300 de nuvele (reunite în 18 volume) și 6 romane; pătrunde în înalta societate și, devenit bogat și cunoscut, își cumpără un iaht cu care face cîteva croaziere pe Mediterană a căror amintire a consemnat-o în volumele *Au Soleil*, *Sur l'eau*, *La Vie errante*. Doborît de un acces de nebunie în 1891, moare, fără să-și mai fi regăsit luciditatea în clinica doctorului Blanche, la Paris. Scriitor lucid și pesimist, M. realizează în nuvelele și romanele sale o frescă veridică a societății contemporane lui: de la țăranii normanzi șireți și hrăpăreți — totuși capabili de patriotism și spirit de sacrificiu în timpul războiului — trecînd prin lumea micii burghezii preocupată de interese meschine, pînă la reprezentanții păturilor avute, cinici, imorali și degenerați. Viziunea lui este satirică, animată de intenții polemice, reflectînd ura lui față de prejudecățile și minciunile unei lumi corupte. Estetic vorbind, M. evoluează de la naturalism* la un realism sobru, documentat, legat de cele mai bune tradiții clasice, dovedindu-se un stilist impecabil, și impunîndu-se, în istoria literelor franceze, drept unul dintre maeștrii nuvelei.

Op.: *Des Vers* (1880); *La Maison Tellier* (1881); *Mademoiselle Fifi* (1882); *Les Contes de la Bécasse* (1883); *Une vie* (1883); *Clair de Lune* (1884); *Miss Harriett* (1884); *Au Soleil* (1884); *Monsieur Parent* (1885); *Bel-Ami* (1885); *Mont-Oriol* (1887); *Le Horla* (1887); *Pierre et Jean* (1888); *Sur l'eau* (1888); *Fort comme la mort* (1889); *Notre Cœur* (1890); *La Vie errante* (1890). M.S.

MAUREY *Max* (1868—1947), dramaturg, autor de piese comice și acerb-ironice, scenarii, pantomime, librete de operetă, reviste și balete. Este întemeietorul, împreună cu A. Franck, al teatrului *Des Capucines* și succesiv director al teatrelor *Grand-Guignol** și *Variétés*.

Op.: *Un début dans le monde* (1901); *Asile de nuit* (1904); *Le Chauffeur* (1908).
M.S.

MAURIAC *Claude* (n. 1914), critic și romancier, fiul lui François Mauriac*. Critic cunoscut al literaturii moderne, la care aderă și ca romancier (cu opere vag influențate de romanul proustian vădind o obsesie a timpului, apropiate ca factură de cele ale scriitorilor Noului roman adunați în jurul revistei „Tel Quel"*), este ostil procedeelor clasice ale narațiunii și refuză existența intrigii, preconizînd analiza realității fără ajutorul unor personaje bine definite care și-ar impune subiectivitatea.

Op: *Introduction à une mystique de l'enfer* (1938); *Jean Cocteau ou la vérité du mensonge* (1945); *Malraux ou le mal du héros* (1946); *Le Dialogue intérieur: toutes les femmes sont fatales* (1957); *L'allitérature contemporaine* (1958); *Le Dîner en ville* (1959, Premiul Medicis); *La Marquise sortit à cinq heures* (1961); *L'Agrandissement* (1963); *André Breton* (1969).
Al. D.P.

MAURIAC *François* (1885—1970), romancier, dramaturg, eseist și ziarist catolic, născut la Bordeaux. A debutat cu un volum de versuri *(Les mains jointes*, 1909*)*, în ale căror accente baudelairiene se întrezărea o adolescență chinuită deopotrivă de nevoia de a crede și de atracțiile unei senzualități care cu greu putea fi potolită, salutat de M. Barrès* ca opera unui poet autentic. Urmează însă calea romanului, gen ce l-a consacrat printre marii scriitori ai perioadei dintre cele două războaie. Se afirmă cu „romane de atmosferă" în care înfățișează o lume, un peisaj și personaje mereu aceleași: o societate provincială, bordeleză burgheză, filistină, dominată de „aristocrația dopului" (adică de marii podgoreni ai regiunii sale natale, Bordeaux), un peisaj de contraste, ținut aspru, nisipos, pîrjolit de suflul sărat al oceanului, în care cresc păduri de pini care iau cîteodată foc, vara, sub dogoarea soarelui, străjuit de pante domoale, acoperite cu vii nesfîrșite, „țară a blestemului, scăldată de fluvii de foc" și personaje chinuite, păcătoase, pradă luptei dintre suflet și trup, „suflete rătăcite", cazuri de conștiință dureroase. Aceste personaje înfruntă mediul filistin, egoist și ipocrit care amenință să le zdrobească; sînt însetate de singurătate, de puritate, de dragoste, dar aleg căi întortochiate, adesea crima, pentru a ieși din impas, pentru a depăși contradicția care le macină. Căci sînt văzute de M., creatorul lor, supus dublei influențe a lui Pascal* și a lui Baudelaire*, drept ilustrarea-limită a celor două postulate simultane care sfîșie ființa umană: aspirația către Dumnezeu și cea, opusă, care o împinge către Diavol, către păcat. Scriitorul și-a exprimat de altfel limpede concepțiile estetice, întrebările ce l-au frămîntat în timpul elaborării lucrării teoretice, scurtă dar esențială: *Le Romancier et ses personnages* în care analizează greutățile întîmpinate „pentru a exprima această lume imensă, încîlcită, mereu schimbătoare nicicînd nemișcată, a unei singure conștiințe umane". Primejdia acestui roman de atmosferă — recunoscută de însuși autorul lui — este monotonia; și într-adevăr M. nu s-a putut reînnoi nici în roman, nici în teatru *(Asmodée, Le Feu sur la terre)*. Merită menționată activitatea de ziarist a scriitorului, care a participat la Rezistență, înfierînd în timpul ocupației, sub pseudoni-

mul de FOREZ, atît pe naziști cît și pe aliatul lor, regimul de la Vichy. Trebuie de asemenea amintite, în opera eseistului, două studii-cheie pentru cunoașterea sa: *La Vie de Jean Racine* și *La Vie de Jésus*. (Acad. fr.: 1933; Premiul Nobel, 1952.)

Op.: *Les Mains jointes* (1909); *Le Baiser au lépreux* (1922); *Génitrix* (1924); *Le Désert de l'amour* (1925); *Thérèse Desqueyroux* (1927); *La Vie de Jean Racine* (1928); *Blaise Pascal et sa soeur Jacqueline* (1931); *Le Noeud de vipères* (1932); *Le Mystère Frontenac* (1933); *Journal* (4 vol., 1934, 1937, 1940, 1951); *Les Anges noirs* (1936); *La Vie de Jésus* (1936); *Asmodée* (1938); *Passage du malin* (1948); *Le Sagouin* (1951); *Le Romancier et ses personnages* (1953); *L'Agneau* (1954); *Mémoires intérieurs* (1959); *Charles de Gaulle* (1964); *Nouveaux mémoires intérieurs* (1965); *Les Autres et moi* (1966); *Un Adolescent d'autrefois* (1970). Al. D.P.

MAUROIS *André*, pseudonimul literar devenit numele legal al lui ÉMILE HERZOG (1885—1967), romancier, eseist și istoric, fiu de industriaș bogat, destinat să urmeze tatălui său în conducerea uzinei familiale. Publicarea, imediat după război, a cărții *Les Silences du colonel Bramble* (satiră plină de umor a ofițerului britanic, rezultat al experienței sale de ofițer de legătură între armata franceză și cea britanică), și succesul obținut, îl determină să se consacre vocației de scriitor. Publică un mare număr de romane unde domină analiza psihologică, apoi mai multe vieți romanțate, partea cea mai durabilă din opera sa, în același timp erudite și agreabile dilettanților, precum și cîteva volume de istorie și eseuri critice de calitate. (Acad. fr.: 1938.)

Op.: *Les Silences du colonel Bramble* (1918); *Les Discours du Docteur O'Grady* (1921); *Ariel ou la vie de Shelley* (1923); *Dialogues sur le commandement* (1924); *La Vie de Disraeli* (1927); *Climats* (1928); *Byron* (1930); *Lyautey* (1931); *Le Cercle de famille* (1932); *Voltaire* 1932); *Chateaubriand* (1938); *Mémoires* (1945); *À la recherche de Marcel Proust* (1949); *Lélia ou la vie de George Sand* (1952); *Olympio ou la Vie de Victor Hugo* (1954); *Les trois Dumas* (1957); *Adrienne ou la Vie de Madame de La Fayette* (1961); *Histoire des États-Unis de 1917 à 1961* (2 vol., 1962—1964); *Prométhée ou la Vie de Balzac* (1965). Al. D.P.

MAURRAS *Charles* (1868—1952), poet, eseist și ziarist. A fost creatorul mișcării conservatoare, monarhiste și retrograde, devenită ulterior fascistă, grupată în jurul ziarului „L'Action française" (1889—1944). În literatură preconizează o întoarcere la tradițiile secolului al XVII-lea și condamnă inovațiile poeziei noi, „decadentă și barbară". Maurras a scris versuri de factură clasică, povestiri și studii severe asupra scriitorilor Chateaubriand*, Michelet*, Hugo*, G. Sand* și Musset*, reprezentanți ai romantismului, necruțător criticat. Colaborationist, a fost condamnat în 1945 la închisoare pe viață (totuși grațiat după cîțiva ani de detențiune) și exclus din cadrul Academiei* franceze unde fusese ales în 1938.

Op.: *Le Chemin de Paradis* (1895); *Enquête sur la Monarchie* (1900—1909); *Anthinea* (1901); *L'Avenir de l'intelligence* (1905); *La Musique intérieure* (1925). Al. D.P.

Scanned with OKEN Scanner

MAXIMIEN (înc. sec. XVI). Poet în slujba regelui Ludovic XII. A scris numeroase alegorii poetice după modelele oferite de *Grands Rhétoriqueurs**.
Op.: *Le débat des dames de Paris et de Rouen sur l'entrée du roy* (1508); *L'arrest du roy des Rommains donné du grant conseil de France* (1509); *La rescription des dames de Millan à celles de Paris et de Rouen* (1512). A.V.

MAYA *Jean* MATON, zis **TRISTAN** (n. 1927), librar la Orléans, poet fantezist influențat de Jarry*, M. Jacob* și Prévert*, autor de opere provocatoare și glumețe, fondatorul premiului Umorului Negru decernat anual la Paris unui scriitor, unui desenator și unui regizor de film.
Op.: *Vers trop verts* (1947); *Fiasco* (1953); *L'oeil fondant* (1957); *Spectacle gratuit* (1961). M.S.

MAYNARD *François* (1582?—1646), poet liric, catolic antiprotestant, discipol al lui Malherbe*, autorul unor foarte izbutite *Ode*, epigrame și poezii în stil clasic, meșteșugit lucrate.
Op.: *Le Philandre* (1613); *Poésies* (1646); *Lettres* (post. 1653.) M.S.

MAZADE *Fernand* (1863—1939), poet de factură clasică, tradițională, inspirat în special din antichitatea greacă.
Op.: *Arbres d'Hellade* (1912); *Athéna* (1912); *Dionysos et les Nymphes* (1913). M.S.

MAZARINADES Les, aproximativ 6 000 de pamflete în versuri sau proză de valoare inegală, publicate între 1648 și 1660, compuse însă în timpul Frondelor, zugrăvind mizeria în care se afla poporul și protestînd împotriva venalității celor la putere, în special a primului-ministru, cardinalul de Mazarin. Printre autorii identificați figurează Guy Patin*, Cardinalul de Retz*, P. Scarron*. Citățm, ca mai izbutite: farsa dramatică *Mazarin et les monopoleurs*, satira burlescă *Le Chant populaire des barricades* și vestita *Lettre de Polichinelle à Jules Mazarin*. M.S.

MAZELINE *Guy* (n. 1901), romancier în tradiția lui Balzac*. Construiește romane de largă respirație, cam monotone, în jurul unor familii din marea burghezie, roase de aviditatea banilor și însetate de aventuri.
Op.: *Les Loups* (1932, Premiul Goncourt); *Chrétienne Compagnie* (1958). Al. D.P.

MÉDAN LES SOIRÉES DE (1880), culegere de șase nuvele având drept temă războiul franco-prusac din 1870, totodată rechizitoriu împotriva războiului și manifest al naturalismului*. Semnează: Émile Zola* *(L'Attaque du Moulin)*, Guy de Maupassant* *(Boule-de-Suif)*, J.-K. Huysmans* *(Sac au dos)*, Henry Céard* *(La Saignée)*, Léon Hennique* *(L'affaire du grand sept)* și Paul Alexis* *(Après la bataille)*. M.S.

MÉDIUM (subtitlu: *Informations surréalistes)* (1952 →) revistă suprarealistă consacrată atît căutărilor suprarealiste cît și celor de alchimie. Printre colaboratori Pierre Vendryes, Raymond Abellio* și René Alleau. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MEIGRET (sau **MEYGRET**) *Louis* (1510?—după 1560), traducător și gramatician. Publică un surprinzător *Traité de l'escriture françoise* prin care cere ca scrierea franceză să devină fonetică și care va da naștere unei vii polemici încheiate în defavoarea autorului, apoi un *Traitté de la grammere françoeze*, prima gramatică franceză a limbii franceze, mult mai tîrziu apreciată la adevărata ei valoare. A.V.

MEILHAC *Henri* (1831—1897), dramaturg, autor de comedii, vodeviluri și opere-bufe, reprezentant al spiritului bulevardier, colaborator al lui Lucien Halévy*. (Acad. fr.: 1888.)
Op.: *La Belle Hélène* (1864); *La Périchole* (1868); *Fanny Lear* (1868); *Le Petit Duc* (1878); *Froufrou* (1869); *Tricoche et Cacolet* (1872); *La Boule* (1874). M.S.

MEMMI *Albert* (n. 1920), scriitor tunisian de expresie franceză, romancier de reputație mondială. A descris, folosindu-și experiența proprie, viața dificilă a evreilor de cultură franceză din Tunis, evitați și chiar persecutați deopotrivă de francezi și de musulmani.
Op.: *La Statue de sel* (1953); *Agar* (1955); *Portrait du colonisé, précédé de Portrait du colonisateur* (1957); *Portrait d'un juif* (1964). M.S.

MÉNAGE *Gilles* (1613—1692), gramatician și erudit, supranumit de Cotin* „le Pédant coquet" (pedantul cochet), satirizat de Boileau* și ridiculizat de Molière* prin personajul Vadius din *Les Femmes savantes*. Frecventa atît cercurile prețioase (de ex. L'Hôtel de Rambouillet*), cît și diferite „academii" de filozofi și oameni de știință la modă (de pildă cercul fraților Du Puy), organizînd chiar în casa lui, miercurea, mici recepții de acest fel, celebre sub numele de *Mercuriales*. Opera lui de gramatician, vastă și însemnată, nu merită disprețul arătat de Boileau și Molière: spirit caustic și combativ M. a intrat în conflict cu Academia*, și cu Vaugelas*, apărînd cauza arhaismelor și neologismelor, fiind în același timp părintele și precursorul științei moderne a etimologiei.
Op.: *Le Parnasse alarmé* (1649, anonim, publ. mai tîrziu sub titlul de *La Requeste des Dictionnaires à l'Académie*, satiră împotriva Academiei); *Observations sur la langue françoise* (1672); *Les Origines de la langue françoise* (post. 1694.) M.S.

MÉNAGIANA LA (1693), culegere cuprinzînd relatările conversațiilor ținute în casa lui Gilles Ménage*, una dintre cele mai importante *ana** din secolul al XVII-lea. M.S.

MÉNAGIER DE PARIS (prin 1393), lucrare anonimă în care sînt enunțate, de pe poziții burgheze, principiile esențiale de educație a tinerelor femei — document interesant al mentalității burgheze de la sfîrșitul secolului al XIV-lea. M.S.

MÉNARD *Louis* (1822—1901), republican, atașat doctrinei lui P. Proudhon*, poet și erudit, autor de studii filozofice, estetice și istorice; admirator al elenismului, gînditor pesimist, adept al sincretismului religios.
Op.: *Prologue d'une révolution* (1849); *Poèmes* (1855); *De la morale avant les philosophes* (1860); *Hermès Trismégiste* (1866); *Rêve-*

ries d'un païen mystique (1876); *Symbolique des religions anciennes et modernes* (1897). M.S.

MENDÈS *Catulle* (1841—1909), poet, prozator, dramaturg și cronicar, reprezentant tipic al decadentismului de la sfîrșitul veacului al XIX-lea; entuziast al poeziei parnasiene, evoluează apoi către un simbolism retoric, cu înclinații către erotism. Duce o viață activă, fecundă, fericită, încununată de succese nu întotdeauna meritate. Întemeiază în 1859, împreună cu L. Cladel* și Villiers de l'Isle-Adam*, „La Revue fantaisiste", de tendință parnasiană. Îngrijește apoi, împreună cu Xavier de Ricard*, apariția culegerii *Le Parnasse contemporain** (1866); publică două poeme inspirate de gîndirea lui Swedenborg *(Hespérus, Contes épiques)*, romane și nuvele subtil perverse, uneori de-a dreptul licențioase, dar vădind gust, rafinament, căutare a ineditului, a deosebitului, apoi piese de teatru violente, pătimașe și librete de operă. M. a fost un mare admirator al culturii germane, apărător înflăcărat al lui Wagner, contribuind la difuzarea operei acestuia în Franța, precum și un interesant cronicar al școlii parnasiene, ale cărei începuturi le povestește în *Légende du Parnasse contemporain*.

Op.: *Philoméla* (1864); *Hespérus* (1869); *Contes épiques* (1872); *Les Folies amoureuses* (1877); *La vie et la mort d'un clown* (1879); *Le Roi vierge* (1881); *Légende du Parnasse contemporain* (1884); *Richard Wagner* (1886); *Gwendoline* (1886, operă, muzică: E. Chabrier); *L'homme tout nu* (1887); *Gog* (1896); *Médée* (1898); *L'Oeuvre wagnérienne en France* (1899); *La Vierge d'Avila* (1905); *Glatigny* (1906). M.S.

MENNESSIER-NODIER *Marie* (1811—1893), poetă, fiica lui Charles Nodier*, autoarea culegerii de versuri *Le Perce-Neige* și a unei interesante monografii a tatălui său.

Op.: *Le Perce-Neige* (1836); *Charles Nodier, épisodes et souvenirs de sa vie* (1867). M.S.

MÉRAT *Albert* (1840—1909), poet intimist și sentimental.

Op.: *Les Chimères* (1866); *Les Souvenirs* (1872); *Poèmes de Paris* (1880); *Les Joies de l'heure* (1902). M.S.

MERCIER *Louis-Émile*, zis LOUIS (1870—1951), poet de inspirație catolică, supranumit „Vigny catolicul", romancier al vieții provinciale a înrădăcinării și fidelității față de pămîntul de baștină.

Op.: *L'Enchantée* (1897); *Voix de la terre et du temps* (1903); *Le Poème de la maison* (1907); *Hélène Sorbiers* (1912); *Les Demoiselles Valéry* (1925); *In hymnis et canticis* (1947). M.S.

MERCIER *Sébastien* (1740—1814), dramaturg, jurnalist și romancier, autor al unor culegeri de ficțiune cu aspecte preromantice. Reluînd formula dramei burgheze a lui Diderot* și exemplul lui Sedaine*, o ilustrează în vreo 50 de piese realiste, exagerat de moralizatoare, lipsite de imaginație și de fantezie, în schimb înecate într-o falsă sensibilitate, inspirate din viața cotidiană, mai puțin din istorie sau din viața unor oameni de seamă, sau imitate după mari dramaturgi străini: Shakespeare, Schiller sau Goldoni. Adversar brutal al clasicismului francez și al teoreticianului său, Boileau*, al lui Tacit, Milton și Shakespeare, M.

apare drept un precursor al romantismului prin gustul ruinelor și prin sentimentul de melancolie cosmică care îi învăluie adesea operele. Pe de altă parte, în evocarea Parisului pe care o realizează, îl anunță pe Balzac*, creînd, prin încercarea lui de a degaja filozofia socială a acestui mediu ieșit din comun, un embrion al mitului Parisului și o psihologie a tipurilor umane determinată de meseria practicată. Din nefericire talentul său artistic nu a corespuns ideilor și tendințelor sale de precursor.

Op.: *Contes moraux ou les hommes comme il y en a peu* (1768); *L'An deux mille quatre cent quarante, rêve s'il en fut jamais* (1770); *Jean Hennuyer, évêque de Lisieux* (1772); *La Brouette du vinaigrier* (1775); *Le Déserteur* (1782); *Tableau de Paris* (1781—1782); *Mon Bonnet de nuit* (1784); *De Jean-Jacques Rousseau considéré comme l'un des principaux auteurs de la Révolution* (1791). I.N.

MERCURE DE FRANCE (1889, 1940; 1946—1965), revistă poetică și literară, întemeiată de Alfred Vallette, născută sub semnul eclectismului, dar reunind curînd marile nume ale simbolismului și influențată de estetica lui R. de Gourmont*. Dintre colaboratori: Henri de Régnier*, Viélé-Griffin*, Verhaeren*, A. Mockel*, Jarry*, Duhamel*, H. Queffélec*. Revistei i s-a adăugat o editură care a prosperat. Paul Léautaud*, în al său *Journal littéraire*, a făcut o adevărată cronică a dezvoltării și vicisitudinilor prin care au trecut grupul amical, revista și editura **M. DE F.** M.S.

MERCURE FRANÇOIS Le, primul periodic francez, de interes în primul rînd politic, apărut la Paris în 1611 sub conducerea lui Jean, apoi a lui Étienne Richer, a vestitului Părinte Joseph* și a lui Théophraste Renaudot* (1638—1648). M.S.

MERCURE GALANT Le (1672—1714, 571 vol.), revistă lunară de informație asupra principalelor evenimente de la Versailles și Paris, concepută sub forma unei scrisori către *Madame*, personaj imaginar. Cuprinde: o cronică mondenă, anunțuri de nașteri, botezuri, căsătorii, decese, învestiri cu noi funcții și demnități, dări de seamă academice etc. Meritul ei literar este redus. Este continuată de „Le Nouveau Mercure Galant" (1714—1716), „Le Nouveau Mercure" (1717—1721), „Le Mercure" (1721—1723), „Le Mercure de France" (1724—1791), „Le Mercure français" (1791—1799) și „Le Mercure de France" (1799 — cu suspendări pînă în 1825), care devine proprietatea lui Chateaubriand*. Acesta o folosește pentru a publica discursuri antinapoleoniene (1807), ceea ce are drept urmare suspendarea ei între 1807 și 1814. Este reînființat sub numele de „Mercure* de France" în 1889. M.S.

MÉRÉ *Antoine* GOMBAUD, cavaler DE (1607—1685), gentilom din Poitou stabilit la Paris prin 1628, cunoscut drept un desăvîrșit *honnête** *homme*, noțiune pe care o definește de altfel pe larg, în trei discursuri apărute separat în 1677: *Des Agréments*, *De l'Esprit*, *De la Conversation*. Personaj ciudat, primit în toate saloanele mondene ale epocii, preocupat de arta de a plăcea și mîndru de reputația sa de cavaler la modă, **M.** era în același timp un pasionat adept al jocului de noroc, prieten cu Pascal* a cărui atenție

ar fi îndreptat-o, pare-se din această cauză, înspre calculul probabilităţilor.

Op.: *Les Conversations de M. de C. et de C. de M.* (1669); *De la Justesse* (1671); *Des Agréments* (1677); *De l'Esprit* (1677); *De la Conversation* (1677). M.S.

MÉRIMÉE *Prosper* (1803—1870), creatorul nuvelei realiste în Franţa. După cîteva încercări izbutite în domeniul teatrului *(Le Théâtre de Clara Gazul, La Jacquerie)* şi în cel al romanului istoric *(Chroniques du règne de Charles IX)*, M. publică în 1829—1830 primele sale nuvele *(L'Enlèvement de la Redoute, Tamango, Mateo Falcone, Le Vase étrusque)*, atingînd în acelaşi timp o culme a genului şi desăvîrşirea artei sale. De aici încolo viaţa i se scurge activ şi tihnit, împărţită între multiplele călătorii întreprinse în Anglia, Spania, Italia, Grecia şi Orient, creaţia lui literară şi obligaţiile numeroase ce decurg din funcţia de inspector general al monumentelor istorice pe care o dobîndeşte în 1834. Contribuie de asemenea prin multiplele traduceri pe care le face, la introducerea în Franţa a literaturii ruse (Gogol, Puşkin, Turgheniev) care îi fusese pildă şi îndemn. Prietenia lui cu familia de Montijo îi aduce, după căsătoria tinerei Eugénie cu Napoleon III, preţuirea împăratului. M. devine un intim al curţii imperiale, poreclit de altfel de public „bufonul Curţii"; este însărcinat cu diferite misiuni diplomatice, numit senator, chemat adesea să-şi dea sfatul în diferite împrejurări. Opera lui M., deşi realistă, poartă pecetea romantismului: tendinţă către mistificare, în operele de tinereţe *(Théâtre de Clara Gazul, La Guzla)*, aplecare către fantastic *(Les Âmes du Purgatoire, Fédérigo, La Vénus d'Île, Lokis)*, gustul pentru aventuri violente, pentru pasiuni dezlănţuite *(Tamango, Le Vase étrusque, Mateo Falcone)*, pentru pitoresc şi culoare locală *(Colomba)*, simţ al fatalităţii *(Carmen)*. Arta lui rămîne însă în primul rînd realistă: atitudinea lui faţă de eroi şi de evenimentele povestite este obiectivă, adesea ironică, sensibilitatea lui fiind controlată de raţiune şi scepticism. Se simte atras de viaţa vie, de faptul adevărat, de aventura trăită, privită adesea cu ochi critic (v. *Arsène Guillot, L'Abbé Aubain)*; foloseşte o documentare precisă, chiar erudită. Îşi şlefuieşte cu grijă povestirea, ţintind în primul rînd către densitate şi concizie, către o tensiune dramatică puternică; elimină din fraza sa lirismul, exaltarea, retorismul, căutînd expresia laconică, sobră, precisă, cea mai adecvată. Ceea ce justifică afirmaţia lui V. Alecsandri, contemporanul său: „tot ce a ieşit de sub pana lui Prosper Mérimée este cizelat cu măiestrie ca obiectele artistice ale lui Benvenuto Cellini". (Acad. fr.: 1844.)

Op.: *Théâtre de Clara Gazul* (1825); *La Guzla* (1827); *La Jacquerie* (1828); *Chronique du règne de Charles IX* (1829); *L'Enlèvement de la redoute* (1829); *Mateo Falcone* (1829); *Le Vase étrusque* (1830); *La Double méprise* (1833); *Les Âmes du Purgatoire* (1834); *La Vénus d'Île* (1837); *Arsène Guillot* (1844); *Colomba* (1840); *Carmen* (1845); *Lokis* (1869). M.S.

MERLEAU-PONTY *Maurice* (1908—1961), eseist şi filozof existenţialist anticatolic, din grupul lui Sartre*, influenţat de Husserl

și Heidegger; colaborator la revista „Les Temps* Modernes“ din 1945. Un timp simpatizant comunist, adoptă în cele din urmă o discutată și discutabilă poziție de compromis (v. și NOUVELLE CRITIQUE).

Op.: *Structure du comportement* (1941); *Phénoménologie de la perception* (1945); *Humanisme et terreur* (1947); *Les Aventures de la dialectique* (1955). Al.D.P.

MERLE *Robert* (n. 1908), romancier și dramaturg. Este autorul unei excelente cărți, *Week-end à Zuydcoote*, în care descrie cu un realism uscat și fără iluzii, bătălia de la Dunkerque, trăită de el, a unei documentate și necruțătoare analize a lagărelor de concentrare: *La Mort est mon métier*, și a cîtorva piese de teatru în stil tradițional.

Op.: *Week-end à Zuydcoote* (1949, Premiul Goncourt); *La Mort est mon métier* (1953); *Moncada, premier combat de Fidel Castro* (1965). Al.D.P.

MERRILL *Stuart Fitzrandolph* (1863—1915), poet nord-american de expresie franceză. Fiu de diplomat, crescut la Paris, este sedus de estetica parnasiană, apoi de cea simbolistă (v. volumul său de versuri *Les Gammes*): „Să exprimi ideea cu ajutorul cuvintelor, să sugerezi emoția prin muzicalitatea acestor cuvinte, iată, cred eu, alfa și omega-ul doctrinei noastre“, scrie el în 1887 lui Viélé-Griffin*. Încetul cu încetul, sub influența lui Whitman, arta lui M. evoluează către o poezie socială, simplă, firească, impregnată de un umanism generos, hotărît întoarsă către viața reală, vibrînd la durerile lumii.

Op.: *Les Gammes* (1887); *Les Fastes* (1891); *Petits Poèmes d'automne* (1895); *Les Quatre Saisons* (1900); *Une voix dans la foule* (1909). M.S.

MERSENNE Abatele *Marin* (1588—1648), teolog, filozof și savant, prieten cu toți marii filozofi francezi contemporani: Descartes* (pe care l-a apărat în timpul exilului acestuia în Olanda), Pascal*, Gassendi*, La Mothe Le Vayer*, Naudé*, Roberval* etc. în corespondență asiduă cu Galileu și Torricelli, cu Voet și Herbert de Cherbury. Apărător al raționalismului aristotelician împotriva astrologilor, cabaliștilor sau alchimiștilor; apoi adept al mecaniciștilor împotriva lui Aristotel, este în cele din urmă favorabil empiriștilor mai degrabă decît lui Descartes. Trebuie socotit ca un martor și intermediar dintre cei mai importanți ai mișcării filozofice din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Op.: *La Vérité des Sciences, contre les Sceptiques et les Pyrrhoniens* (1625); *L'Harmonie universelle, contenant la théorie et la pratique de la musique* (1636); *Lettre à Naudé sur l'aimant.* (1639). M.S.

MERVILLE *Pierre* CAMUS, zis (1785—1853), dramaturg autor de comedii și tragedii, și romancier moralist și moralizator, înzestrat cu spirit de observație.

Op.: *Deux Anglais* (1817); *La Famille Glinet* (1818); *Sophorine* (1820); *Les Deux Apprenties* (1826). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MÉRY *Joseph* (1798—1865), scriitor angajat, cronicar din 1824 la revista „Le Nain jaune", autor (în colaborare cu Barthélemy) de violente poeme satirice împotriva regimurilor Restaurației, *(La Villéliade, La Bacriade)*, și monarhiei din iulie *(Némésis)*. După 1848 M. publică drame (în colaborare cu Nerval*), comedii, romane și librete de operă, dînd dovada unei bogate imaginații.
Op.: *La Villéliade* (1826); *La Corbiéréide* (1827); *La Bacriade* (1827); *Némésis* (1831); *Les Nuits de Londre* (1840); *Le Chariot d'enfant* (1850); *L'Imagier de Haarlem* (1852); *Le Fou et le Sage* (1852); *Les Nuits parisiennes* (1855). M.S.

MESCHINOT *Jean*, zis și LE BANNI DE LIESSE (1420 sau 1422—1491), poet de curte și moralist. Versificator reputat, este cunoscut mai ales pentru *Les Lunettes des Princes*, înșiruire alegorică a portretelor principalelor virtuți, destinată educației prinților în slujba cărora se afla. A.V.

MESLIER *Jean* (1664—1729?), preot în satul Étrépigny din provincia Champagne, autorul unor note intime intitulate *Mémoire des pensées et des sentiments de Jean Meslier* (3 vol., 1864), găsite după moartea sa, studiate, prescurtate și publicate de Voltaire* încă din 1742. Lucrarea cuprinde un proces al creștinismului și al tuturor religiilor revelate, o profesiune de credință materialistă și o denunțare a monarhiei și a nobilimii făcute de pe poziții populare, țărănești. Pune în circulație cîteva idei revoluționare: a egalității și a comunității bunurilor, a necesității unei revoluții populare, precum și ideea că poporul trebuie să fie ateu și materialist, accentul fiind pus în chip firesc, avînd în vedere poziția asumată, pe chestiunea proprietății pămînturilor. Opera lui M. a constituit pentru Voltaire care o descoperise și pentru enciclopediști o mină de argumente în favoarea propriilor concepții. Nu au reținut însă dintr-însa decît critica creștinismului și doctrina materialistă, ideile legate de comunitatea bunurilor și de revoluția socială părîndu-le prea îndrăznețe. I.N.

MESME *Jean-Pierre* DE (1516—1578), poet și astronom, prieten cu Ronsard* și cu scriitorii grupați în jurul Pleiadei*.
Op.: *La Grammaire italienne composée en françoys* (1548); *Les Institutions astronomiques...* (1557). A.V.

MEURICE *Paul* (1820—1905), scriitor romantic, executorul testamentar al lui V. Hugo*, căruia îi servise, după 1852, de intermediar în Franța pentru publicarea operelor sale; redactor-șef la „L'Événement" (1848), autor de piese de teatru și romane, lucrînd adesea în colaborare.
Op.: *Falstaff* (1842, în colab. cu Th. Gautier*); *Hamlet* (1847, în colab. cu Dumas*-tatăl); *La Famille Aubry* (1857); *Fanfan la Tulipe* (1858); *Césara* (1869); *Le Songe d'amour* (1889). M.S.

MÉZERAY *François* EUDES DE (1610—1683), istoric, istoriograf al Franței, fratele lui Jean Eudes*, întemeietorul congregației Eudiștilor, fire îndărătnică și insolentă. Autorul unei mari *Histoire de France...* împodobită cu gravuri reprezentînd chipurile monarhilor francezi și însoțite de catrene, rimate de Jean Beau-

Scanned with OKEN Scanner

doin*, operă discutabilă din punct de vedere al cronologiei și al folosirii izvoarelor, scrisă într-un stil colțuros, neîngrijit, dar importantă prin noutatea prezentării și a tonului antimonarhic adoptat. M. este de asemenea autorul a numeroase *mazarinade**, dovada spiritului său independent și caustic, precum și al unui vestit *Abrégé chronologique...* în care subliniază originea și nedreptatea impozitelor și taxelor suportate de popor, nemulțumind astfel pe Colbert și pe Ludovic XIV — ceea ce-i atrage suprimarea pensiei regale de care se bucura. (Acad. fr.: 1649.)

Op.: *Histoire de France depuis Faramond jusqu'à maintenant, oeuvre enrichie de plusieurs belles et vraies antiquités... avec les portraits des rois, régents, dauphins* (3 vol., 1643—1651); *Abrégé chronologique de l'Histoire de France* (3 vol., 1668). M.S.

MICHALLET *Étienne* (1630? — 1699), tipograf și librar parizian, primul editor al *Caracterelor* lui La Bruyère*, de numele căruia este legată următoarea anecdotă: La Bruyère, neputînd plăti costul tipăririi lucrării sale, i-a propus lui M. să rişte cheltuiala tipăririi, urmînd ca eventualul cîştig să-i rămînă şi să constituie zestrea fiicei sale. Succesul cărții a îmbogățit pe tînăra d-ră Michallet, care a putut face mai tîrziu o căsătorie strălucită. M.S.

MICHAULT LE CARON, zis MICHAULT TAILLEVENT (1395 sau 1400—1450?), poet liric și moralist. Cea mai importantă dintre scrierile sale, *Le Passe-temps*, deplînge trecerea anilor, risipirea iluziilor de tinerețe și irosirea timpului în plăceri efemere, anticipînd prin temă și tonalitate *Testamentul* lui Villon*.

Op.: *Le Songe de la Thoison d'or* (1431?); *Moralité* (1435); *Règne; (Régime) de Fortune; la Destrousse de Michault Taillevent*; *Le Passe-Temps Michault*. A.V.

MICHAUX *Henri* (n. 1899), poet belgian de expresie franceză, înrudit cu suprarealismul*, însă neintegrat într-o școală anume. Experiența lui poetică se confundă cu o experiență vitală: experiența negativității substanțiale a universului, resimțit ca ireductibil ostil. Poezia lui este în același timp documentul doveditor al acestei ostilități, exorcismul ei și o căutare înfrigurată de scăpare din această „condiție umană", scăpare adesea căutată în stările create de drogurile halucinogene (în special mescalina) de care poetul abuzează. Fie lucid, fie sub influența acestora, M. explorează zonele obscure ale universului uman, descrie lumi imaginare cu floră și faună monstruoase, stări de neliniște și angoasă, privite și analizate cu umor negru necruțător, ceea ce permite integrarea lui în familia de spirite din care fac parte Lautréamont*, Jarry* și Kafka. A fost distins în 1965 cu Marele Premiu național al literelor, pentru ansamblul operei sale.

Op.: *Qui je fus* (1927); *Un certain Plume* (1930); *Un barbare en Asie* (1932); *Voyage en grande Carabagne* (1936); *Plume, précédé de Lointain intérieur* (1938); *Épreuves, exorcismes* (1945); *Meidosems* (1948); *L'Infini turbulent* (1957); *Connaissance par les gouffres* (1961); *Vents et Poussières* (1962); *Passages* (1963). M.S.

MICHEL *Jean* (1430 sau 1435—1501), medic și poet, autor de *Mystères**, născut la Angers. A scris o adaptare, de două ori mai lungă

decît originalul, a piesei lui Arnoul Grébан* *La Passion de Paris*, care s-a bucurat de un mare succes, datorită spiritului laic în care a fost concepută.

Op.: *Le Mystère de la Passion de nostre Saulveur Jhésu-crist* (sau *la Passion d'Angers* reprezentată în 1486); *Le Mystère de la Vengeance de Jésus-Christ* (?) A.V.

MICHELET *Jules* (1798—1874), istoric francez, reprezentant al romantismului umanitar. Fiu de tipograf ruinat, profesor de liceu în 1821, suplinitorul lui Guizot la Sorbona (1833—1835), profesor de istorie și morală la *Collège* de France* și membru al Institutului* (1838), de două ori revocat (1848, 1851) pentru ideile sale democrate, destituit din toate funcțiile oficiale în 1852 în urma refuzului de a depune jurămînt lui Napoleon III, M. și-a dedicat întreaga viață operei sale istorice. Potrivnic determinismului lui A. Thierry* și metodei analitice a lui Guizot, M. vrea să realizeze o „reînviere a vieții integrale a trecutului", o reconstituire a „sufletului unei epoci". Se bazează pe o bogată și solidă documentare dar și pe intuiție, imaginație și simpatie, ceea ce-l duce la o concepție idealistă asupra istoriei văzută sub chipul unei lupte neîncetate a „omului împotriva naturii, a spiritului împotriva materiei, a libertății împotriva fatalității". Simbolismul ce-l caracterizează este consecința acestei concepții. M. vede în indivizi, în fapte, în operele trecutului, încarnări ale epocilor și momentelor istorice, — îndrăzneală poetică intuitivă dar antiștiințifică prin nesocotirea datelor observației și ale analizei. După 1848, M., din ce în ce mai atașat idealurilor democratice generos umanitare și anticlerical convins, subliniază cu precădere în lucrările sale, aspectele sociale ale vieții trecutului și prezentului, acordînd poporului — principala forță națională (popor = starea a treia pentru M.), un interes susținut (v. de pildă *Le Prêtre, la femme, la famille, L'Amour, La Femme*, sau mai tîrziu, *La Sorcière*, denunțare a superstițiilor și obscurantismului și *Nos Fils*, expunere a ideilor sale despre educație). A fost un prieten al Principatelor Române, a căror Unire a susținut-o; a prețuit cultura românească, îndeosebi pe N. Bălcescu, pomenit de el cu simpatie în *Légendes démocratiques du Nord* (1854). Opera lui de istoric și sociolog este întregită de cîteva „poeme ale naturii" *(L'Oiseau, L'Insecte, La Mer, La Montagne)*, izbutite încercări descriptive lirico-filozofice, dovada unui generos umanitarism, și a unei filozofii panteiste. Ca scriitor M. se impune prin sensibilitatea lui romantică, lirismul și imaginația sa epică. Sub condeiul său istoria Franței devine, după expresia lui Taine*, o „adevărată epopee lirică", totodată reînviere și viziune personală a unui trecut privit cu dragoste și părtinire. Stilul său, pasionat, patetic, armonios, ritmat, bogat în imagini viguroase, zguduitoare, este expresia desăvîrșită a patosului care-l animă.

Op.: *Histoire de France* (17 vol.: *I—VI*, 1833—1844; *VII—XVII*, 1855—1867); *Le Prêtre, la famille, la femme* (1845); *Le Peuple* (1846); *Histoire de la Révolution* (1847—1853); *L'Oiseau* (1856); *L'Insecte* (1857); *L'Amour* (1859); *La Femme* (1860); *La Mer* (1861); *La Sorcière* (1862); *La Bible de l'Humanité* (1864); *La Montagne* (1868); *Nos Fils* (1869); *Histoire du XIXe Siècle* (3 vol., post. 1876). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MILET *Jacques* (1428 ?—1466?), poet din grupul *Grands Rhétoriqueurs**, autorul unei lungi drame dedicate lui Carol VII, *L'Istoire de la destruction de Troye la grant* (1450—1452, 28 000 versuri împărțite în 4 „zile") — prima piesă franceză care aduce în scenă lumea antică, prevestind Renașterea și conținînd chiar germeni ai tragediei clasice franceze. A.V.

MILIADE La, violent pamflet în versuri împotriva lui Richelieu, publicat în 1637 la Anvers, apoi în 1649, la Paris. M.S.

MILOSZ *Oscar Vladislas* DE LUBICZ-MILOSZ, zis O.V. DE L. (1877—1939), poet, romancier și dramaturg de origine lituaniană. A debutat sub semnul simbolismului* *(Le Poème des décadences)* evoluînd către ezoterism și misticism, ignorînd cu desăvîrșire literatura contemporană modernistă de avangardă (cubism, dadaism, suprarealism etc.) și păstrînd în poemele sale o formă muzicală și sugestivă.

Op.: *Le Poème des décadences* (1899); *Les Sept solitudes* (1906); *Les Éléments* (1911); *Miguel Manara* (1912); *Poèmes* (1915); *La Confession de Lemuel* (1922); *Le Poème des arcanes* (1926); *Contes lituaniens de ma Mère l'Oye* (1933). Al.D.P.

MIOMANDRE *Francis* DE (1880—1959), romancier, poet și traducător. Autor de romane în care fantezia se îmbină armonios cu umorul și insolitul cu realismul. Prin numeroasele traduceri realizate, a introdus în Franța literatura Americii latine.

Op.: *Écrit sur de l'eau* (1908), Premiul Goncourt); *L'Aventure de Thérèse Beauchamp* (1914); *Le Voyage d'un sédentaire* (1918); *Jeux de glaces* (1930); *Otarie* (1933); *Zombi* (1935); *Direction Étoile* (1937); *Humoresques* (1943). Al.D.P.

MIRABEAU *Gabriel-Honoré-Victor* RIQUETI, conte DE (1749—1791), om politic și orator. Aparținînd aristocrației prin naștere, dar manifestînd înclinații pentru ideile democratice, M. a fost ales deputat al stării a treia în Statele generale din 1789, apoi președinte al Adunării constituante. Devenit foarte curînd popular datorită staturii sale impunătoare și a forței sale oratorice, a jucat un rol însemnat în primii doi ani ai Revoluției. Ambițios și cinic, venal și corupt, M. a sfîrșit însă prin a pactiza cu monarhia, trădînd interesele celor care crezuseră în el. După moarte, cînd rolul său ambiguu a fost dezvăluit, rămășițele sale pămîntești au fost scoase de la Panteon unde fusese înhumat. M. aparține literaturii în primul rînd prin vestitele *Lettres à Sophie* (publicate postum), scrisori patetice de dragoste adresate, din închisoarea de la Vincennes unde se afla (1777—1780), tinerei soții a bătrînului marchiz de Monnier, pe care o răpise, cu care se stabilise la Amsterdam (unde fusese depistat și arestat) și care se afla închisă într-o mănăstire; apoi prin cîteva lucrări erotice și eseuri filozofice, scrise tot în timpul încarcerării sale; *Erotica Biblion; Ma Conversion; Des Lettres de cachet et des Prisons d'État;* în sfîrșit, prin discursurile rostite în timpul exercitării funcțiilor sale publice, celebre prin vigoarea, patetismul, logica și soliditatea argumentației lor.

Op.: Discursuri: *Essai sur le despotisme* (1775); *Sur le Véto* (1789); *Sur le droit de paix et de guerre* (1790); *Sur la constitution civile du clergé* (1790—1791); *Sur l'Émigration* (1791); *Lettres à Sophie* (post. 1792). I.N.

MIRACLES Les (sec. XII—XV), gen literar specific evului mediu, inventat și ilustrat de clerici, glorificare în proză sau sub formă dramatică, a intervenţiilor milostive ale sfinţilor și, mai ales, ale Fecioarei Maria, în favoarea oamenilor păcătoși, căzuţi în ispită și deveniţi prada diavolului, pe care reușesc să-i sustragă pedepsei, mîntuindu-le sufletele. Scrise iniţial în latină, apoi traduse în franceză, s-au păstrat în numeroase culegeri, printre care pot fi citate: *Les Miracles de Saint Benoît..., de Saint Germain,... de saint Riquier,... de Saint Josse,... de Saint Martin*. Un loc aparte revine culegerilor consacrate Fecioarei Maria *(Miracles de Notre-Dame)* cea mai valoroasă fiind semnată de Gautier* de Coinci. *Le Miracle de Théophile* a lui Rutebeuf* marchează apariţia unui gen nou: miracolul pe personaje. De factură esenţialmente lirică, piesa se bazează pe monologurile lui Théophile, care, pe un ton avîntat sau mișcător, își exprimă dorinţa de a încheia un pact cu diavolul pentru a se răzbuna de nedreptatea suferită, ezitarea în faţa grozăviei faptului, remușcările pentru comiterea acestei crime sau recunoștinţa faţă de Maica Domnului care smulge diavolului pactul pe care îl iscălise el. Din secolul al XIV-lea se păstrează o voluminoasă culegere de scrieri de acest gen, compusă din 40 de *Miracles de Notre-Dame par personnages*. Multe dintre miracolele apărute în continuare pînă în secolul al XV-lea, sînt scrise sub forma unor *fabliaux**-uri independente *(la Bourgeoise de Narbonne, le Dit du Boeuf, le Dit de la Bourgeoise de Rome, le Jeu des dés, le Harpeur de Rochester* etc.). M. au fost interzise pe la sfîrșitul secolului al XV-lea, ca nocive spiritului creștinesc — păcătoșii obţinîndu-și prea lesne iertarea, după o viaţă de desfrîu. Au contribuit la laicizarea teatrului. A.V.

MIRBEAU *Octave* (1848—1917), romancier, dramaturg și ziarist. Scriitor revoltat împotriva nedreptăţii sociale, burghez răzvrătit împotriva propriei sale clase, M. — unul dintre primii susţinători ai picturii impresioniste franceze — a întemeiat în 1883 revista satirică „Les Grimaces“ și a scris nuvele, romane și piese de teatru realiste cu tendinţe naturaliste, aspre, violente, vehement critice la adresa burgheziei.

Op.: *Le Calvaire* (1886); *L'Abbé Jules* (1888); *Sébastien Roch* (1890); *Le Jardin des supplices* (1898); *Journal d'une femme de chambre* (1900); *Les Vingt et Un Jours d'un neurasthénique* (1901); *Dingo* (1902); *Les Affaires sont les affaires* (1903). M.S.

MIRECOURT *Charles* JACQUOT, zis **EUGÈNE DE** (1812—1880), om de litere și publicist, cunoscut pentru celebrul său pamflet împotriva lui Al. Dumas*-tatăl, în care denunţa obiceiul acestuia de a se servi de „negri“ pentru redactarea romanelor și pieselor sale: *Fabrique de romans: maison Alexandre Dumas et Compagnie* (1845). A lăsat de asemenea o serie de o sută de broșuri „informative“ intitulate *Galerie des Contemporains* (1854—1859), care a suscitat numeroase scandaluri, și cîteva romane istorice sau de moravuri. S-a călugărit în 1872.

MISTRAL *Frédéric* (1830—1914), scriitor francez de expresie occitană, care și-a consacrat viaţa și opera reînvierii limbii provensale

și a vechilor tradiții și obiceiuri ale provinciei sale; șef *(capoulié)* și întemeietor al grupului *Le Félibrige** (1854), fondatorul revistei „L'Aïoli" la Avignon și a *Muzeului* (de folclor) *din Arles* (1904). Dintre operele scrise în limba provensală amintim: *Miréio (Mireille)*, poem în 12 cînturi, tristă poveste de dragoste, realizînd o sinteză între exaltarea pasiunilor romantice la modă și un simț realist al vieții și *Calendau (Calendal)*, epopee mai dinamică, de inspirație similară, povestea dragostei unui pescar provensal și a frumoasei Estérelle, iar dintre operele scrise în limba franceză, *Memoriile*, cu valoare documentară și artistică. Este laureat al Academiei în 1884 (premiul Vitet), împreună cu Gustave Droz*. Obține Premiul Nobel pentru literatură în 1904, cu Echegaray.

Op.: *Miréio* (1359); *Calendau* (1866): *Lis Isclo d'or* (1875); *Hymne à la race latine* (1876); *Trésor du félibrige* (1878, dicționar provensal-francez); *Mes origines, Mémoires et récits* (1906). M.S.

MOCKEL *Albert* (1866—1945), scriitor belgian de expresie franceză, poet, povestitor și critic literar, stabilit la Paris în 1890, fondatorul revistei simboliste „La Wallonie"* (1886) la care a colaborat și Macedonski. Poemele sale, extrem de muzicale, descriu aceeași neîncetată agitație a sufletului în căutarea esenței sale fundamentale.

Op.: *Les Fumistes wallons* (1887); *Chantefable un peu naïve* (1891); *Propos de littérature* (1894); *Stéphane Mallarmé, un héros* (1899); *Clartés* (1902); *Contes pour les enfants d'hier* (1908); *La Flamme immortelle* (1924); *Émile Verhaeren, poète de l'énergie* (1933). M.S.

MOINAUX *Jules* (1815—1895), dramaturg, tatăl lui Georges Courteline*, cu care a colaborat la un mare număr de vodeviluri și librete de operetă. A publicat de asemenea la „Charivari" și „Gazette des tribunaux" dări de seamă umoristice ale proceselor de la palatul de Justiție din Paris unde îndeplinea funcția de stenograf. M.S.

MOLIÈRE *Jean-Baptiste* POQUELIN, zis (1622—1673), autor de comedii, născut la Paris. Fiul primului tapițer al regelui, M. a primit o educație aleasă la Colegiul Clermont, studiind matematica, fizica, filozofia scolastică și întrînd în contact cu mediile libertine, cu Gassendi*, și Cyrano* de Bergerac. În 1643 renunță la viața burgheză ce i se pregătea, caurmaș la slujba tatălui său, și hotărăște să devină actor. Adoptă pseudonimul **MOLIÈRE** și întemeiază cu actrița Madeleine Béjart, trupa *l'Illustre-Théâtre* cu care colindă provincia timp de 12 ani. În această perioadă compune două farse de mică importanță, și primele sale comedii: *L'Étourdi* și *Le Dépit amoureux*. Se întoarce la Paris în 1675 cu trupa lui, acum numită *a lui Monsieur*, deoarece obținuse protecția fratelui regelui. Obține favoarea lui Ludovic XIV (1658) și dreptul de a folosi sala de la Petit-Bourbon, unde înregistrează un mare succes cu reprezentarea comediei *Les Précieuses ridicules* (1659). Devine autor și actor cunoscut, regele acordîndu-i definitiv protecția sa și o pensie. Urmează 15 ani de creație neîncetată, de succese dar și de luptă împotriva cabalelor suscitate de satira pieselor sale și împotriva bolii de plămîni care-l răpune prematur, după a

patra reprezentație a *Bolnavului închipuit* (17 februarie 1673). Autor de comedii dar și teoretician al acestui gen, străduindu-se să ridice comedia la un rang egal cu cel ocupat de tragedie, M. și-a expus doctrina literară în prefețele pieselor *Les Précieuses ridicules*, *Tartuffe* și *Les Fâcheux* și în cele două improvizații într-un act: *La Critique de l'École des Femmes* și *L'Impromptu de Versailles*. După el, „marea regulă a tuturor regulilor" *(la grande règle de toutes les règles)* este de *a plăcea*, regulă clasică prin excelență. (v. BOILEAU și RACINE), căci publicul este „judecătorul absolut", iar *gustul* de care dau dovadă atît cei mulți de la galerie cît și publicul mai rafinat de la parter, trebuie să fie călăuza scriitorului, imboldul către o neîncetată reînnoire. Dar comedia mai are scopul — moral și educativ — „să încerce să îndrepte și să îmblînzească pasiunile"; va fi deci fundamentată pe o teză care comandă acțiunea: satiră a moravurilor prețioșilor provinciali sau a pedanților *(Précieuses ridicules, Femmes savantes);* satiră a educației fetelor și, în genere, a principiilor educative la modă *(École des Maris, École des Femmes);* satiră a căsătoriilor nepotrivite, hotărîte arbitrar de părinți în funcție de situație și avere, și nu în funcție de sentimente și potrivire de caractere *(Femmes savantes, Malade imaginaire* etc); satiră a parvenitismului *(Bourgeois gentilhomme, Georges Dandin)*; satiră a ipocriziei falșilor habotnici, făcută de pe poziții străveziu libertine *(Tartuffe);* satiră a moravurilor deșănțate ale aristocrației cinice și lipsită de scrupule *(Don Juan);* satiră a medicilor *(Malade imaginaire);* satiră a veșnicelor defecte omenești; avariția, gelozia, răutatea, încăpățînarea, ipocrizia, credulitatea etc. Eroii comediilor moliereștí nu vor fi clădiți pe o singură dimensiune facilitînd demonstrația, ci vor fi ființe complexe și umane: Harpagon, de pildă, va fi zgîrcit dar și îndrăgostit, capabil de sacrificii mărunte, temporare. Comediile lui M. pot fi clasificate în comedii-balet, farse, comedii de moravuri și comedii de caracter. Farsele, piese cu caracter simbolic concepute ca un mijloc de a comunica spectatorului o idee sau un adevăr moral, reînnoadă tradiția *comediei dell'arte* italiene și a farsei medievale populare franceze, prin folosirea tuturor procedeelor lor: ciomăgeli, palme, travestiuri, mascarade, *quiproquo*-uri, mimică, gestică, aluzii la actualitate, caricaturi de personaje în viață, limbaj grosolan etc. M. reia tipurile tradiționale de personaje: valetul și subreta, bătrînul „barbon", hîd și tîmp, doctorul, tinerii îndrăgostiți, pedantul, reînnoindu-le însă grație darului său de observator al vieții, fiecare dintre ele căpătînd o individualitate în ciuda asemănării lor cu modelul tradițional. În farse, M. urmărește în primul rînd să stîrnească rîsul, folosind caricatura la maximum, simplificarea personajelor etc. Comediile (cu excepția *Mizantropului* și a lui *Don Juan*) sînt structurate în jurul unei acțiuni complicate, neprevăzută, bine înlănțuită, urmînd schema tradițională a comediei de intrigă, al cărei punct de plecare este o căsătorie contrariată. Cel ce se opune acestei căsătorii, personajul principal al piesei, maniac sau obsedat, este și ținta zeflemelilor autorului: defectele sale, ridicolul lui, sînt luate în derîdere, opunîndu-i-se bunul simț și reacțiile cugetate ale personajelor pozitive, prin care vorbesc concepțiile lui M., așa-numiții „raisonneurs" (v. în special subretele Dorine în *Tartuffe*, Toinette în *Bolnavul*

închipuit etc.). În jurul acestui personaj central M. aduce o pleiadă de intriganți hotărîți să tragă profituri de pe urma slăbiciunii lui. Astfel comedia de intrigă se îmbină cu cea de caracter și cu cea de moravuri. Deznodămîntul fericit este însă de cele mai multe ori artificial, firul complicat și atît de încîlcit al intrigii nemaiputînd fi descurcat altfel. M. folosește în acest scop romanescul cel mai neverosimil (v. *Les Fourberies de Scapin)* sau chiar supranaturalul *(Don Juan)*. Comicul pieselor, rezultat în primul rînd din opoziție și parodie, este constant, deși uneori desfășurarea intrigii tinde către dramă, M. folosind toate procedeele tradiționale posibile pentru a stîrni rîsul. Opere artistice desăvîrșite îmbinînd perfecțiunea formei cu mesajul moral educativ, comediile lui M. nu au încetat, de trei secole încoace, să farmece un public spectator universal.

Op.: *L'Etourdi* (1655); *Le Dépit amoureux* (1656); *Les Précieuses ridicules* (1659); *L'École des Maris* (1661); *Les Fâcheux* (1662); *L'École des Femmes* (1662); *Critique de l'École des Femmes* (1663); *L'Impromptu de Versailles* (1663); *Tartuffe* (1664, 1669); *Don Juan* (1665); *Le Misanthrope* (1666); *Amphitryon* (1668); *Georges Dandin* (1668); *L'Avare* (1668); *Monsieur de Pourceaugnac* (1669); *Les Fourberies de Scapin* (1671); *Le Bourgeois gentilhomme* (1671); *Les Femmes Savantes* (1672); *Le Malade imaginaire* (1673). M.S.

MOLINET *Jean* (1435—1507), poet grandilocvent și istoriograf părtinitor al Casei de Burgundia, autorul unei *Art de Rhétorique vulgaire*, lucrare teoretică asupra metricii și rimei, și al unei *Cronici* referitoare la evenimentele anilor 1474—1506, scriere subiectivă, fără valoare istorică.

Op.: *La Complainte de Grèce* (1464); *Le Dictier des quatre vins franchois* (1465); *Le Trône d'Honneur* (1467); *Chroniques; l'Art de Rhétorique vulgaire* (înainte de 1492); *Le Roman de la Rose moralisé* (1500); *Le Mystère de saint Quentin* (?) A.V.

MOLINIER *Guilhem* (sec. XV), trubadur din Toulouse, unul dintre întemeietorii Consistoriului din acel oraș și autorul, în colaborare cu Bartholomieu Marc (jurist), al codului de legi poetice numit *Leys* d'Amours*.

Op.: *Leys d'Amours; Flor del Gay Saber.* A.V.

MONCRIF —[KRif] *François-Augustin* PARADIS DE (1687—1770), poet, muzician și actor, secretar al contelui d'Argenson și lector al reginei Maria Leczinska. A scris comedii, balete, pastorale, poeme creștine, romane și o satiră erudită împotriva istoricilor pedanți. (Acad. fr.: 1733.)

Op.: *Les Aventures de Zéloïde et d'Amanzarifdine* (1714); *Fausse magie* (1719); *L'Oracle de Delphes* (1722); *Histoire des chats* (1727); *Les Âmes rivales* (1738); *Poésies chrétiennes* (1747). I.N.

MONDOR *Henri* (1885—1962), om de știință și critic literar, chirurg reputat, autor de numeroase lucrări medicale, cooptat membru al Academiei de Medicină (1945). Fervent admirator al poeziei simboliste și mai cu seamă al poeziei dificile de tipul Mallarmé* — Valéry*, a consacrat mai multor poeți din această familie de

spirite studii admirative, pertinente, devenite indispensabile pentru cunoașterea operei lor. (Acad. fr.: 1946).
Op.: *Vie de Mallarmé* (1941); *Pasteur* (1945); *Alain, souvenirs et documents* (1953); *Rimbaud ou le génie impatient* (1955); *Précocité de Valéry* (1957); *Propos familiers de Valéry* (1957).
Al.D.P.

MONFREID *Henri* DE (n. 1879), romancier, călător neostenit și spirit aventurier, a scris numeroase romane de acțiune, violente, exotice, insolite, cărora le-a dat drept cadru meleagurile cutreierate de el în tinerețe: Abisinia (unde a asistat la războiul din 1935—36) și țărmul Mării Roșii.
Op.: *Les Secrets de la Mer Rouge* (1932); *La Poursuite du Kaïpan* (1938); *Le Cimetière des éléphants* (1952); *Pilleurs d'épaves* (1955); *Le Trésor des flibustiers* (1961); *Testament d'un pirate* (1963).
Al.D.P.

MONGE DE MONTAUDON (1155?— 1220?), trubadur. Călugăr, devenit poet de curte al lui Alphonse II de Barcelona*-Aragon, a deținut funcția de președinte al societății poetice *La Cour du Puy*. Partea cea mai originală a operei sale o constituie *sirventes**-urile și cele 3 *tensons** „fictive" ai căror interlocutori sînt Dumnezeu și Călugărul. În primul poem, un Dumnezeu iubitor al trubadurilor îl îndeamnă pe călugăr să părăsească mănăstirea pentru a-și pune talentul în slujba regelui; în cel de-al doilea, călugărul intervine pe lîngă Dumnezeu, iritat de plîngerile depuse de sfinții zugrăviți în biserici împotriva femeilor ce se fardează, pentru a le apăra pe acestea din urmă. Al treilea *tenson* dă amănunte interesante în legătură cu modul de pregătire a fardurilor. Cele trei *tensons* se remarcă prin realism, prin exuberanța aproape rabelaisiană a limbajului și printr-o lipsă de pudoare unică în literatura provensală.
A.V.

MONLUC *Blaise* DE (1499—1577), soldat și memorialist de origine gasconă. Mareșal al Franței (1574). A lăsat interesante comentarii ale războaielor religioase: *Commentaires de Messire Blaise de Monluc, maréchal de France* (post. 1592)
A.V.

MONNIER *Henri* (1799—1877), scriitor, actor și pictor, rămas celebru prin izbutitele caricaturi ale burgheziei franceze pe care le realizează în nuvelele și comediile sale. Este creatorul satisfăcutului și rotofeiului *Joseph Prudhomme* (1857), tipul burghezului pîntecos, mulțumit de sine.
Op.: *Scènes populaires* (1830); *Nouvelles Scènes populaires* (1835—1862); *Grandeur et décadence de Monsieur Joseph Prudhomme* (1853); *Mémoires de Joseph Prudhomme* (1857); *Joseph Prudhomme, chef de brigands* (1860).
M.S.

MONNIER *Marc* (1829—1885), romancier și poet născut la Florența; profesor, apoi rector la Universitatea din Geneva (1872), istoric literar.
Op.: *Les Lucioles* (1853); *L'Italie est-elle la terre des morts?* (1859); *Poésies* (1878); *Nouvelles napolitaines* (1879); *Genève et ses poètes* (1874); *Histoire générale de la littérature moderne* (1884).
M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MONNIER *Mathilde*, dite THYDE (1887—1961), romancieră marsilieză, autoare de lungi romane ciclice, cu caracter populist, evocînd viaţa burgheziei provensale.
Op.: *Les Desmichels* (7 vol., 1937—1948); *Pierre Pacaud* (1942—1952); *Franches Montagnes* (3 vol., 1949—1953). M.S.

MONSELET *Charles* (1825—1888), poet, dramaturg, romancier şi gastronom; autor de comedii mediocre, de romane-foiletoane banale, de articole de critică scînteietoare, şi de cîteva lucrări biografico-literare mai mult spirituale decît temeinic documentate.
Op.: *Rétif de la Bretonne* (1854); *Oubliés et Dédaignés du XVIIIe Siècle* (1857); *Les Tréteaux du sieur M.* (1859); *La Cuisinière poétique* (1859); *Théâtre de Figaro* (1861); *Fréron ou l'Illustre critique* (1864); *L'Almanach des gourmands* (1865); *Gastronomie, récits de table* (1874). M.S.

MONTAIGNE *Michel* EYQUEM DE (1533—1592), prozator şi eseist. Fiu al unui avocat cu vederi umaniste, s-a născut în castelul Montaigne, pe care familia sa îl dobîndise de puţină vreme şi în care el avea să-şi petreacă cea mai mare parte a vieţii. Reuşind să capete de timpuriu, datorită grijii tatălui său, care era un adept al educaţiei prin blîndeţe şi în afara oricărei constrîngeri, nu numai o perfectă stăpînire a limbii latine chiar înainte de însuşirea limbii materne, dar şi numeroase alte cunoştinţe, a fost puternic contrariat de brutalitatea metodelor folosite în şcoală pe care, dealtfel, le va condamna deschis în opera sa. După terminarea studiilor de drept, a îndeplinit pentru un timp funcţia de magistrat în Parlamentul din Bordeaux, unde a avut prilejul să-l întîlnească pe Étienne de La Boétie*, prietenul a cărui moarte timpurie i-a inspirat pagini de reflecţie de o mare frumuseţe. Rămînînd, în urma morţii tatălui său, posesorul unei averi considerabile şi nesimţindu se de loc atras de meseria pe care o exercita, a renunţat curînd la funcţia pe care o deţinea pentru a se retrage în castelul din care nu va mai ieşi decît rareori, împins de nevoia de a-şi îngriji sănătatea sau de a cunoaşte unele dintre ţările vecine, de obligaţia de a onora funcţia de primar al oraşului Bordeaux sau de a se retrage în faţa epidemiei de ciumă ce a bîntuit la un moment dat în această localitate. Izolat în biblioteca castelului *(la librairie)*, M. s-a dedicat aproape exclusiv studiului, petrecînd zile întregi în compania autorilor săi favoriţi (Virgiliu, Lucreţiu, Tacit, Plutarh şi Seneca), meditînd îndelung asupra lecturilor făcute, adnotînd cărţile şi aşternînd pe hîrtie diferite amintiri, anecdote, observaţii personale sau cugetări provocate de paginile citite sau de întîmplările văzute. Simple note disparate la început, ele îi sugerează curînd ideea unei scrieri mai vaste, a unei lucrări închinate cunoaşterii şi analizării sufletului omenesc. Îmbogăţită de la ediţie la ediţie cu noi citate, reflecţii sau povestiri, această lucrare caracterizată aparent printr-o totală lipsă de plan şi printr-o dezordine desăvîrşită a primit titlul de *Eseuri*. Redactîndu-şi cartea, M. a avut originala idee de a o scrie nu sub forma unei confesiuni sau a unor memorii, ci sub aceea a unui portret. Este, de fapt, o suită de autoportrete remarcabile prin sinceritatea lor, în ciuda unei vagi nuanţe de complezenţă pentru propria persoană ce transpare din cînd în cînd. Considerată de Pascal* ca un proiect neinspirat, iniţiativa pe care a

avut-o autorul de a se lua pe sine însuși drept model pentru întreaga speță umană este foarte justificată: pe de o parte, nici un alt individ nu-i era atît de cunoscut încît să-i poată analiza fiecare reacție în mod competent, iar pe de alta, orice experiență particulară poate servi drept bază unei generalizări care să-i privească pe toți oamenii deopotrivă, esența unuia regăsindu-se în toți. Fiind scrise la diverse intervale de timp, autoportretele autorului lasă să se întrevadă diferențe evidente de gîndire și comportare. Astfel, pe plan filozofic, M. trece prin trei faze distincte: începînd prin a fi, sub influența lecturilor din Seneca și a prieteniei cu La Boétie, un admirator și adept al stoicilor, el evoluează treptat spre scepticism pentru a deveni în final un epicurist. Primii îl învățau că omul trebuie să îndure orice suferință și, pentru a nu fi speriat de grozăvia morții, pentru a se obișnui cu ideea ei, trebuie să se gîndească în permanență la ea. Autorul vede însă că oamenii simpli, pentru care moartea este un lucru la fel de normal ca oricare altul, nu-i acordă nici o importanță și nu se pregătesc niciodată special în vederea ei. Această primă îndoială ce se strecoară în sufletul său este întărită de observația că judecata și comportamentul oamenilor sînt foarte diferite de la o naționalitate la alta, de la o țară la alta, de la un continent la altul. Diversitate de moravuri, de tradiții, de port, de instituții, de sisteme politico-administrative, diferențe chiar în privința acelor adevăruri considerate ca general valabile. Această relativitate a tuturor lucrurilor, aceste contradicții evidente îl cufundă pe M. într-o stare de îndoială totală. Doctrina filozofică a scepticismului, care-l face să încline mai curînd spre a considera omul drept o ființă slabă, plină de ezitări și incapabilă de adevărata cunoaștere, își găsește expresia cea mai desăvîrșită în capitolul *Apologia lui Raimond Sebond**. Vrînd să-l apere pe teologul catalan care-și întemeiase credința pe rațiune, M. îi distruge de fapt teoria dovedind cît de slabă este rațiunea omenească, cît de jos se află omul chiar față de unele dintre cele mai mici animale prin debila lui constituție fizică și prin limitele foarte strîmte ale inteligenței sale. Dar scepticismul lui M. nu-l împinge nici la anarhie, nici la imoralitate. Îndoindu-se de capacitatea rațiunii de a găsi o stare de lucruri mai bună decît cea existentă, el rămîne, atît pe plan politic cît și pe plan religios, adeptul tradiției. Această aparență de conservatorism, nu înseamnă însă pentru autor, imobilitate, acceptare oarbă sau indiferentă a nedreptăților de tot felul. M. nu este adeptul schimbărilor de mare amploare revoluționară, temîndu-se ca ele să nu înlocuiască un rău cunoscut, deci suportabil, cu altul necunoscut, deci mult mai grav; dar protestează energic împotriva abuzurilor religioase sau politice, împotriva torturării oamenilor, împotriva distrugerii populațiilor așa-zis barbare în numele unei superiorități cu totul relative dacă nu iluzorii. Pe plan moral, de asemenea, M. caută o linie de mijloc, realizată printr-o bună cunoaștere a propriului eu și a naturii care se cere urmată, nu contrariată. Temperanță și moderație în toate, dar niciodată ocolirea plăcerilor vieții, ori de cîte ori acestea se ivesc — iată concluzia epicuristă la care ajunge M. după îndelungate căutări și meditații. Tipul ideal de om pe care el îl preconizează este gentilomul, instruit acel „*honnête* homme“ care va

fi preluat de secolul al XVII-lea, individul care are cunoştinţe din toate domeniile, fără a-şi face din ştiinţă o preocupare de bază sau o meserie, care se va exprima în termeni aleşi şi va şti să aibă o purtare frumoasă în societate. Pentru a dobîndi aceste însuşiri, tinerii au nevoie, nu de regimul cazon din şcoala ce continua să practice metodele scolastice, ci de un preceptor abil care va încerca mai curînd să formeze judecata elevului decît să-i exerseze memoria. „Capului bine umplut" al lui Rabelais*, M. îi opune un „cap bine făcut". De altfel, adevărata şi singura şcoală recomandabilă pentru un viitor gentilom este şcoala lumii, contactul cu oamenii, călătoriile în ţări străine şi lectura scriitorilor antici bogată în învăţăminte şi poveţe. Acestea sînt concluziile la care ajunge gînditorul şi pe care le exprimă cu multă energie, într-un stil uneori sinuos şi complicat, alteori viu, colorat şi reliefat. Niciodată doctorală sau academică, dar totdeauna bogată în imagini surprinzătoare prin noutatea lor, expunerea sa, la fel de originală ca şi ideile pe care le conţine, îl apropie pe autor nu numai de un gînditor din secolul al XVIII-lea ca Rousseau*, dar chiar de gîndirea modernă.

Op.: *Théologie naturelle* (traducere după Raimond Sebond); *Les Essais* (1580; 1582; 1587; 1588; 1595). A.V.

MONTALEMBERT *Charles* FORBES, conte DE (1810—1870), publicist şi om politic, partizan al celui de-al II-lea Imperiu, reprezentant al „modernismului" acelei epoci, prieten şi apărător al lui Lamennais. A lăsat cîteva lucrări filozofico-politice, dintre care *Des Intérêts catholiques au XIXe s.* (1852), care conţine fraza-cheie a gîndirii sale: „Religia are nevoie de libertate, libertatea are nevoie de religie". (Acad. fr.: 1851.) M.S.

MONTAUSIER *Charles de* SAINTE-MAURE PRÉCIGNY, duce DE (1610—1690), soţul lui Julie d'Angennes* (fiica marchizei de Rambouillet*), iniţiatorul, împreună cu Bossuet*, al colecţiei *Ad* usum Delphini*. M. este modelul folosit de Molière* pentru realizarea personajului Alceste din *Le Misanthrope*, şi autor a şaisprezece *Madrigaluri* din vestita *Guirlande* de Julie*. M.S.

MONTCHRE(S)TIEN *Antoine* DE (1575—1621), poet, autor dramatic şi economist, guvernator al provinciei Châtillon-sur-Loire, ucis în Normandia în timpul insurecţiei protestante din 1621. Este autorul a cinci tragedii de inspiraţie antică sau biblică, oratorice şi elegiace, presărate cu culegeri morale stoico-creştine influenţate de gîndirea lui G. Du Vair*.

Op.: *Tragédies* (volum conţinînd: *Les Lacènes ou la Constance, L'Écossaise ou Marie Stuart, Sophonisbe ou La Carthaginoise, David, Aman*, (1601); *Traité d'économie politique* (1615). M.S.

MONTÉGUT *Émile* (1825—1895), critic literar, colaborator la „Revue* des Deux Mondes" (1847—1890). A revelat în Franţa filozofia lui Emerson şi a dat între 1865 şi 1870 numeroase traduceri comentate din opera lui Shakespeare.

Op.: *Tableaux de la France* (1874—1875); *Livres et âmes des pays d'Orient* (1885). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

MONTÉGUT *Maurice* (1855—1911), poet, dramaturg și romancier de tendință romantică, violent și pătimaș în expresia sentimentelor.

Op.: *La Bohême sentimentale* (1874); *Le Roman tragique* (1875); *Les Noces noires* (1880); *La Faute des autres* (1886); *L'Envie* (1890); *Le Dernier Cri* (1895); *Les Détraqués* (1897). M.S.

MONTESQUIEU *Charles-Louis* DE SECONDAT, baron DE LA BRÈDE *et* DE (1689—1755). Originar dintr-o familie de magistrați, M. a îmbrățișat și el cariera juridică, ajungînd consilier, apoi președinte al Parlamentului din Bordeaux. Ales în 1716 membru al Academiei de Științe din acest oraș și manifestînd de timpuriu o cultură științifică remarcabilă și mai puțin gust pentru funcția sa de magistrat decît pentru erudiție și cercetarea științifică, el publică foarte curînd primele sale lucrări științifice, îmbrățișînd o tematică variată, pentru instituția academică căreia îi aparține (*Dissertation sur la politique des Romains dans la religion; Sur les causes de l'écho; Sur l'usage des glandes rénales; Sur le flux et le reflux de la mer*). În același timp, scrie pentru plăcerea lui, dar în taină, un roman epistolar cu subiect în aparență oriental, care va fi tipărit la Amsterdam, sub vălul anonimatului, *Les Lettres persanes*. Intriga de harem, care constituie pretextul acestei scrieri și care era totodată o concesie făcută gustului timpului, într-o epocă cînd Orientul ajunsese să fie foarte la modă, nu reușește să mascheze adevăratul scop al romanului, care se caracterizează prin două trăsături distinctive: pictura moravurilor timpului prin intermediul unei vaste galerii de portrete și al zugrăvirii unor scene ale vieții pariziene și satira instituțiilor franceze ale epocii, satiră îndrăzneață și adeseori violentă, adresată religiei, moralei, moravurilor, monarhici și justiției. Autorul satirizează fără cruțare pe Papa, pe Ludovic XIV, de curînd decedat, sclavagismul, spiritul de intoleranță, inechitatea legilor, și schițează, totodată, în cunoscutul episod al Troglodiților, portretul unei republici ideale, în care virtuțile stau la loc de cinste. Ajuns celebru după tipărirea acestei scrieri, M., părăsește și vinde funcția sa de magistrat pentru a se consacra exclusiv studiului și scrisului dar și călătoriilor. Peregrinările sale în Germania, Austria, Italia, Elveția, Olanda și mai ales șederea sa timp de doi ani în Anglia, îi îmbogățesc gîndirea și îi adîncesc perspectiva asupra realităților social-istorice. Rodul acestor ani de acumulare și de creație este scrierea *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains*... Lucrarea se distinge prin noutatea metodei, autorul pornind, nu de la idei preconcepute, ci de la fapte, pe care le supune analizei, căutîndu-le și explicația. Față de Bossuet*, care explica mersul istoriei pe baza intervenției providenței, M. se străduiește să facă operă de reconstituire și să elucideze cauzele, punînd bazele determinismului istoric. Lucrarea nu urma să fie, de fapt, decît un capitol al unei scrieri monumentale și originale, *L'Esprit des lois*, care constituie încununarea activității de scriitor a lui M. bucurîndu-se de un uriaș succes. Luînd în discuție noțiunea de lege, M. arată că ea nu poate să emane dintr-o cauză transcendentală și nici să fie dedusă din principii aprioriice. Valoarea ei nu poate fi absolută, ci numai raportată la realități concrete, la societatea pe care este menită

să o cîrmuiască la un moment determinat al istoriei, la climatul, religia și moravurile existente într-un loc dat, la un moment dat. Legile își găsesc aplicarea în trei tipuri de state: în cel monarhic, cîrmuit de o singură persoană pe baza unor legi stabilite; în cel republican, în care principiul de bază este virtutea, puterea fiind deținută de popor sau de o parte a acestuia și în tipul de stat despotic, în care puterea este exercitată de un singur om în virtutea bunului său plac, a unei voințe singulare, cu nesocotirea legilor, regulilor și principiilor. Oricare ar fi tipul de guvernare, stabilitatea nu poate fi asigurată decît dacă legile vor respecta condițiile vieții și ale conviețuirii sociale: libertatea, de exemplu, nu poate fi asigurată decît dacă puterile nu vor fi concentrate în aceeași mînă. M. pune astfel problema separării puterilor în stat: putere executivă, legislativă și juridică. Tot în *L'Esprit des lois* se găsește și cunoscuta „teorie a climatelor", adică a temperamentelor individuale diferite generate de latitudinea geografică diferită în care trăiesc popoarele și de care depind moravurile, spiritul general, religia și reacțiile lor. Teoria va fi reluată mai tîrziu, pe planul criticii literare, de d-na de Staël* și de H. Taine*. Pe lîngă noutatea ideilor lui M., opera sa se distinge și prin calitățile limbii și stilului în care este scrisă: claritate și ordine, bogăție în imagini sugestive, expresive și uneori surprinzătoare, stil cîteodată patetic și retoric, alteori vioi și ironic, — iată atributele unei limbi mînuite de un maestru care vrea să convingă nu numai prin substanța ideilor dezvoltate dar și prin forma în care le îmbracă. (Acad. fr.: 1727.)

Op.: *Les Lettres persanes* (1721); *Le Temple de Gnide* (1725); *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* (1734); *Dialogue de Sylla et d'Eucrate* (1745); *L'Esprit des lois* (1748); *Défense de L'Esprit des lois* (1751); *Arsace et Isménie* (1754); *Essai sur le goût* (1757). I.N.

MONTESQUIOU-FEZENSAC *Robert*, conte DE (1855—1921), poet, romancier, eseist și memorialist, scriitor încarnînd estetismul perioadei *Belle-Époque**, prețiozitatea și decadența acelui sfîrșit de veac. Personaj straniu, celebru pentru fastul recepțiilor sale, pentru rafinamentul excesiv în care se complăcea, pentru orgoliul său de aristocrat de obîrșie veche, trăiește în istoria literelor mai puțin prin opera lui proprie, cît prin eroii pe care i-a inspirat lui Huysmans* (Des Esseintes în *À Rebours*), R. Rostand* (Păunul, în *Chantecler*) și M. Proust* (baronul de Charlus, în *À la Recherche du Temps perdu*).

Op.: *Les Chauves-souris* (1891); *Les Hortensias bleus* (1896); *La Petite Mademoiselle* (1911); *Les Pas effacés* (post. 1923). M.S.

MONTFLEURY *Antoine* JACOB, zis (1640—1685), dramaturg, înverșunat adversar al lui Molière* pe care l-a atacat în *L'Impromptu de l'Hôtel de Condé* (1663), autor de comedii de tip clasic.

Op.: *Le Mariage de rien* (1660); *Les Bestes raisonnables* (1661); *Thrasybule* (1663); *L'École des Filles* (1666); *Le Procès de la femme juge et partie* (1669). M.S.

MONTFORT *Eugène* (1877—1936), poet, eseist și romancier realist, fondatorul, directorul și redactorul revistei „Les Marges" (1903—

1914; 1918—1937) deschisă tinerilor talente poetice. Romanele sale tratează, drept unică temă, dragostea sub îndoitul său aspect spiritual și senzual (v. *La Belle Enfant ou l'Amour à quarante ans*). A dirijat publicarea lucrării *Ving-cinq ans de littérature française, de 1895 à 1920* (1925) care a contribuit la răspîndirea aspectelor noi ale literaturii franceze în rîndurile unui public larg.

M.S.

MONTHERLANT *Henry* **MILLON DE** (n. 1896), romancier, eseist și autor dramatic extrem de fecund. Spirit întreprinzător și violent, în perpetuă căutare de mișcare, de acțiune, a practicat cu pasiune sportul: fotbalul, alergarea la 100 de metri și tauromahia (v. *Les Bestiaires*); a întreprins călătorii în Europa și Africa de Nord; a participat cu bravură la ambele războaie mondiale, consacrîndu-se însă, după Eliberare, exclusiv literaturii. Opera sa de romancier și dramaturg gravitează în jurul unui principiu de viață pe care autorul și l-a impus permanent: alternanța, trăirea simultană a unor atitudini opuse ca hedonismul și eroismul, creștinismul și spiritul profan, revolta și spiritul de supunere sau disciplină, optarea însemnînd pentru M. sărăcire interioară. Această perpetuă pendulare între două extreme — izvorîtă poate din dorința de a nu se angaja, de a nu lua o atitudine categorică și definitivă — i-a permis crearea alternativă de opere de inspirații extrem de deosebite. Astfel *Aux fontaines du désir* exaltă o senzualitate care se refuză în *La Petite Infante de Castille;* ciclul *Les Jeunes Filles*, socotit de unii o apologie a misoginismului, încearcă să scuture mitul cu care amorul viril a înconjurat femeia; *Solstice de juin* este o exaltare a energiilor războinice etc. Piesele lui de teatru, de factură tradițională, pot fi împărțite în două grupuri antitetice: piese profane și piese creștine, mărturie a aceluiași principiu vital al alternanței. În postfața de la *Le Maître de Santiago*, M. și-a explicat astfel opera dramatică și romanele: „În opera mea este un filon creștin și unul profan (sau mai rău decît profan) pe care îl folosesc alternativ, era să spun simultan, cum este și drept, în lumea aceasta orice lucru meritînd deopotrivă asaltul și apărarea, și pentru că noi trebuie să spunem despre un adevăr care s-ar găsi în noi ceea ce un bărbat căsătorit și-a spus măcar o singură dată despre nevastă-sa: Pentru ce ea și nu alta?“ Dacă „insolența“ lui M. nu place tuturor, critica este unanimă în a recunoaște calitățile extraordinare ale scrisului lui, unde sobrietatea clasică se asociază în chip firesc cu strălucirea imaginii. (Acad. fr.: 1960.)

Op.: *La Relève du matin* (1920); *Le Songe* (1922); *Les Bestiaires* (1925); *Aux fontaines du désir* (1927); *La Petite Infante de Castille* (1929); *Les Célibataires* (1934); *Service inutile* (1935); *Les Jeunes Filles* (*Les Jeunes Filles*, 1936; *Pitié pour les femmes*, 1936; *Le Dèmon du bien*, 1937; *Les Lépreuses*, 1939); *La Reine morte* (1942); *Le Maître de Santiago* (1948); *La Ville dont le Prince est un enfant* (1951); *Port-Royal* (1954); *Brocéliande* (1956); *Don Juan* (1958); *Les Garçons* (1969); *Un assassin est mon maître* (1971). Al.D.P.

MONTORGUEIL *Octave* **LEBESGUE**, zis **GEORGES** (1857 — 1933), muncitor autodidact, ziarist și scriitor, autor a două drame li-

rice mediocre și al cîtorva lucrări reușite evocînd viața Parisului de la începutul secolului al XX-lea.
Op.: *La Vie des Boulevards* (1895); *La Vie à Montmartre* (1897); *Monseigneur le Vin* (1927); *La Vie extraordinaire de Robert Macaire* (1928); *Henri Murger, romancier de la bohême* (1929). M.S.

MONTPENSIER *Louise* D'ORLÉANS, ducesă DE, zisă **LA GRANDE MADEMOISELLE** (1627—1693), autoarea unor interesante *Mémoires* (post. 1729) evocînd evenimentele desfășurate între 1630 și 1688, cu sublinierea rolului pe care-l jucase în timpul Frondelor, și cuprinzînd numeroase portrete ale contemporanilor, de o mare finețe psihologică. M.S.

MONTREUX *Nicolas* DE (sec. XVI), dramaturg, romancier și poet fecund dar lipsit de originalitate.
Op.: *Athlette* (1585); *Les Bergeries de Juliette* (1585—1589); *Diane* (1592); *Isabelle* (1594); *Cléopâtre* (1594); *Les Chastes et délectables jardins d'amour* (1594); *Arimène ou le berger désespéré* (1597); *L'Homme, ses dignitez, son franc et libéral arbître* (1599); *Sophonisbe* (1601). A.V.

MORALITÉ La, gen dramatic propriu evului mediu (sec. XIV-XVI), intermediar între *mystère** și *farce* sau *sotie**, care ilustrează, în scopuri pioase, precepte morale și care critică, de pe poziții mai curînd abstracte, instituțiile sociale și uneori chiar purtarea regelui sau a marilor feudali, folosind alegoria ca procedeu principal. M. s-a bucurat de un incontestabil succes, în ciuda formei abstracte, greoaie, pe care o folosește, și a faptului că observarea directă a moravurilor contemporane și a caracterelor umane lipsește de cele mai multe ori. Dintre cele aproximativ 60 de M. păstrate, citățm, ca fiind mai izbutite: *Bien Advisé, Mal Advisé* (1369); *Le Concile de Bâle* (1432) și *La Paix de Péronne* a lui Georges Chastellain, *L'Homme Pécheur* (1494), *Le Mauvais Riche et le Ladre* (sec. XV), *L'aveugle et le boiteux* (1496), *Moralité de l'Affligé* (1545), *Moralité de la Prinse de Calais* (1558), precum și cele semnate de Henri* Baude. M.S.

MORAND *Paul* (n. 1889), poet, romancier, eseist deosebit de fecund. Diplomat de carieră (a fost ministru al Franței la București între 1940—1944) și s-a căsătorit cu o principesă Șutzu), călător entuziast, el a parcurs, ca și Valery Larbaud* pămîntul în lung și în lat, creînd o literatură de reportaj pătrunsă de spirit cosmopolit. Reportajele lui M., scrise într-un stil trepidant și fulgurant care le conferă o valoare de document autentic, sînt „un moment al istoriei uimitor fotografiat", cum se exprimă autorul însuși. Romanele scrise după al doilea război mondial nu sînt lipsite de adîncime psihologică. Interesante sînt și volumele descriind marile orașe la un moment istoric anumit: *Paris, Londres, Bucarest* etc.
Op.: *Tendres Stocks* (1921); *Ouvert la nuit* (1922); *L'Europe galante* (1925); *Paris-Tombouctou-New York* (1930); *Londres* (1933); *Bucarest* (1935); *Chronique de l'homme maigre* (1941); *Hécate et ses chiens* (1954); *Tais-toi* (1965); *Nouvelles des yeux* (1966). Al.D.P.

Scanned with OKEN Scanner

MORÉAS *Jean* PAPADIAMANTOPOULOS, zis **JEAN** (1856—1910), poet grec de expresie franceză, unul dintre reprezentanții mișcării simboliste. Venit la Paris în 1875 pentru a studia dreptul, M. pătrunde în cercul *Hidropaților*, frecventează celebra cafenea *Chat*-Noir*, începe să publice poezii în „Lutèce", se lasă cucerit de boema pariziană zgomotoasă și visează să devină șef de școală. Publică două volume de versuri: *Les Syrtes* și *Les Cantilènes*, în care se îmbină gustul nostalgic pentru evul mediu cavaleresc, spleenul și satanismul baudelairian, cîntecul verlainian și dragostea de cuvinte evocatoare, rare, prețioase, — prim aspect al unei viitoare „alchimii verbale" — într-o atmosferă autumnală și crepusculară. La 18 septembrie 1886 publică în „Le Figaro"* un celebru *Manifest* care încearcă o formulare, destul de confuză, a noii estetici simboliste, pe linie mallarmeană și verlainiană. Curînd însă M. se îndepărtează de simbolism, considerat de el o simplă tradiție, valoroasă în sensul că ajutase la dezbărarea poeziei de sterilitatea parnasiană, și încearcă o întoarcere, dincolo de romantism, la tradiția clasică franceză, *Școala romană* pe care o întemeiază în 1891 (împreună cu Ch. Maurras*, Maurice du Plessys*, R. de La Tailhède* și Ernest Raynaud*) urmărind tocmai restaurarea acestei tradiții. Atinge desăvîrșirea artei sale în volumul de versuri *Stances* (1899): poezie de inspirație păgînă amintind pe alocuri de Pleiadă și de Ronsard*, scrisă într-o limbă sobră, pură, clasică, — totuși mlădiată de reminiscențe simboliste și șlefuită de influența parnasiană vădită în descrierea sau evocarea minuțioasă a naturii.

Op.: *Les Syrtes* (1884); *Les Cantilènes* (1886); *Voyage en Grèce* (1897—1898); *Les Stances* (1899, 1902, post. 1920); *Iphigénie en Tauride* (1903). M.S.

MOREAU *Hégésippe* (1810—1838), poet influențat în același timp de lirica lui Chénier* și de vîna satirică a lui Béranger*. Duce o viață de cumplită mizerie (v. *L'Ode à la faim*, 1830), încearcă zadarnic să întemeieze o foaie satirică: „Diogene", 1833, și se stinge în spitalul *La Charité*. Opera lui cuprinde cinci povestiri în proză și poezii adunate în culegerea *Les Myosotis*, idile pătrunse de o adîncă melancolie.

Op.: *Les Myosotis* (1838); *Contes à ma soeur* (post. 1851.) M.S.

MOREAU *Nicolas* (către 1544—1619), poet. Prieten al lui Ronsard* și asiduu frecventator al cenaclului umanist *L'Académie des Valois;* a lăsat cîteva poeme tipărite împreună cu operele membrilor Pleiadei*. A.V.

MOREL *Jean* DE (1511—1581), poet amator, protector al oamenilor de litere și în special al membrilor grupului Pleiadei*. Ronsard* i-a dedicat poemele *Hymne du Ciel* și *Nouvelle Continuation des Amours*, iar Du Bellay* i-a închinat o parte din sonetele ciclului *Les Regrets* și testamentul său autobiografic. A.V.

MORELLET *André* (1727—1819), om de litere spiritual, prieten al Filozofilor, colaborator al *Enciclopediei**, poreclit de Voltaire* **MORDS-LES** *(Mușcă-i)* din cauza agresivității sale anticlericale. A lăsat lucrări filozofico-critice în maniera lui Voltaire, de econo-

mie politică și de critică literară făcută de pe poziții clasice. (Acad. fr.: 1785.)

Op.: *Remarques sur la Prière universelle du Pape* (1760); *Les Si et les Mais, Les Si et les Pourquoi* (1760); *Observations critiques sur le roman „Atala"* (1801); *Lettres inédites sur l'histoire politique et littéraire* (post. 1822.) M.S.

MORELLY (sec. XVIII), poet și filozof senzualist despre a cărui viață nu se știe aproape nimic. Este autorul cîtorva opere pedagogice și politice, fundate pe teorii senzualiste, și al vestitului *Code de la Nature* (1755), apărut anonim și atribuit de contemporani, pe nedrept, lui Diderot*, — condamnare absolută a nedreptății sociale și care face elogiul „spiritului de comunitate" și pledează în favoarea abolirii contradicțiilor sociale născute din existența proprietății. M.Ș.

MORICE *Charles* (1861—1919), scriitor simbolist și mistic, poet, dramaturg și prozator. A lăsat cîteva opere izbutite de critică literară, printre care *Questions d'esthétique* (1888), publicată ulterior sub titlul *Littérature de tout à l'heure*, expunere a principiilor simboliste, cîteva traduceri din Dostoievski și Nekrasov, romane puțin gustate, o dramă, amintiri și poeme apărute postum. A îngrijit publicarea, în coloanele revistei „Revue* blanche" a primei versiuni a lucrării autobiografice *Noa-Noa* de Paul Gauguin (1897).

Op.: *Paul Verlaine* (1887); *Questions d'esthétique* (1888); *Chérubin* (1891); *Rodin* (1899); *Eugène Carrière* (1906); *Il est ressuscité* (1911); *Tristan Corbière* (1912); *Retour ou Mes maisons* (1913); *Quincaille* (1919); *Le Rideau de pourpre* (post. 1921). M.S.

MOSELLY *Émile* CHÉNIN, zis **ÉMILE** (1870—1918), romancier, evocator al pămîntului loren și al vieții locuitorilor lui.

Op.: *Jean des Brebis* (1904); *Terres lorraines* (1907, Premiul Goncourt); *Le Rouet d'ivoire* (1908); *Journal de Gottfried Mauser* (1916). M.S.

MOTIN *Pierre* (1566—1613), poet satiric și compozitor al curții regale. M. Régnier* i-a dedicat o satiră.

Op.: *Muses folastres; Muses gaillardes* sau *Parnasse satyrique* (1604—1622). A.V.

MOTTEVILLE *Françoise* BERTAUD, măritată LANGLOIS DE (1621—1689), doamnă de onoare și confidentă a reginei Ana de Austria, apoi a reginei Henriette de Anglia (soția lui Carol I al Angliei), memorialistă apreciată, prietenă cu d-nele de La Fayette* și Sévigné*, trecută în *Dicționarul* lui Somaize* sub numele de **MÉLISE**. Fire echilibrată, moralizatoare, lipsită de ambiții, devotată și sinceră, a lăsat *Memorii* plăcute și spirituale: *Mémoires pour servir à l'histoire d'Anne d'Autriche, épouse de Louis XIII, roi de France* (5 vol., post. 1723), document dintre cele mai interesante pentru cunoașterea personalității Anei de Austria și a perioadei Frondelor. M.S.

MOUNIER *Emmanuel* (1905—1950), filozof și eseist, spirit combativ și lucid, fondatorul personalismului—doctrină filozofico-creștină care propune o a treia cale între existențialism și comunism;

cea a revoluției creștine —, și al revistei „Esprit"*, organul acestui curent. Doctrina lui M. formulată în: *Manifeste au service du personnalisme* și în *Qu'est-ce que la personnalisme?* poate fi rezumată în formula: Individul pentru societate și societatea pentru persoană.

Op.: *Révolution personnaliste et communautaire* (1934); *Manifeste au service du personnalisme* (1936); *L'Affrontement chrétien* (1944); *Introduction aux existentialismes* (1946); *Qu'est-ce- que le personnalisme?* (1947); *L'Éveil de l'Afrique Noire* (1948); *Le Personnalisme* (1949). Al.D.P.

MULLER *Charles* (1877—1914), scriitor mort pe front în timpul primului război mondial, colaboratorul lui P. Reboux* la celebra culegere de pastișe a acestuia *À la manière de...* din care pare a fi redactat părțile cele mai izbutite. M.S.

MURET *Marc-Antoine* (1526—1585), umanist, orator, poet și filolog. Bun profesor de latină și comentator al filozofilor antichității, cunoscător al limbii grecești, i-a avut ca elevi pe aproape toți tinerii reuniți mai tîrziu în grupul Pleiadei*. A scris numeroase discursuri, precum și cîteva epistole și ode.

Op.: *Juvenilia* (1553); *Hymnes* (1575); *Institutio puerilis* (1578). A.V.

MURGER [-ʒɛ:R] *Henri* (1822—1861), prozator și poet, al cărui nume rămîne legat de boema pariziană de la mijlocul secolului al XIX-lea, descrisă de el totodată veridic și hazliu. După ani de mizerie cumplită, în urma succesului repurtat cu povestirile: *Scènes de la vie de bohême* și cu piesa *Vie de bohême*, reușește să pătrundă în cercurile intelectuale ale epocii, colaborează la revistele: „L'Artiste"*, „L'Événement"*, „Revue* des Deux Mondes" (1851—1854) și publică mai multe volume de versuri și proză, destul de bine primite de public. Opera lui se impune ca o țesătură agreabilă de fantezie, umor, lirism și sensibilitate.

Op.: *Scènes de la vie de Bohême* (1848); *Vie de bohême* (1849); *Le Pays latin* (1851); *Scènes de la vie de jeunesse* (1851); *Le Bonhomme Jadis* (1852); *Ballades et fontaines* (1854); *Les Nuits d'hiver* (1861). M.S.

MUSE FRANÇAISE La (1823—1824), revistă literară, monarhistă și catolică, organ al primilor romantici (v. Hugo*, A. de Vigny*, Ch. Nodier* etc.). M.S.

MUSELLI *Vincent* (1879—1956), poet boem, de factură clasică, virtuoz care a voit să îmbine rigoarea formală și virtuțile de surpriză ale poeziei noi.

Op.: *Les Travaux et les Jeux* (1914); *Les Strophes de Contre-Fortune* (1931); *Les Sept Ballades de contradiction* (1941). Al.D.P.

MUSSET *Alfred* DE (1810—1857), scriitor romantic, poet, dramaturg și prozator. După studii de drept întrerupte, se dedică exclusiv literaturii, pătrunde în 1828 în cenaclurile romantice la modă *(Le Cénacle, L'Arsenal)* se împrietenește cu Vigny* și Sainte-Beuve* și intră în cercul lui Hugo*. Între 1830 și 1834 publică, la scurte intervale, poeme romantice strălucitoare, pasionate, colorate, exotice, influențate de *Baladele* și *Orientalele* lui Hugo, cuprinzînd o notă de fină ironie împotriva extravaganțelor prie-

tenilor săi romantici *(Contes d'Espagne et d'Italie)*, cîteva comedii și drama *Lorenzaccio*. În 1833 se îndrăgostește de George Sand*. Idila celor doi scriitori, brusc curmată după cîteva luni, liberează vîna lirică a poetului care-și strigă durerea în versuri patetice, sincere și pasionate, cele mai frumoase din opera sa *(Les Nuits*, 1835 — 1837, *Lettre à Lamartine*, 1836, *Le Souvenir*, 1841) precum și în romanul autobiografic: *Confession d'un enfant du siècle*. În același timp, scrie cîteva comedii *(Barberine, Il ne faut jurer de rien, Carmosine, Bettine)*, poeme satirice *(Dupont et Durand)* și o operă critică la adresa romantismului *(Lettres de Dupuis et Cotonet)*. Supraviețuiește gloriei sale, consacrată de intrarea la Academie, murind, melancolic și ignorat, la 47 de ani, măcinat de o viață de excese. Spre deosebire de marii poeți romantici contemporanii lui, M. refuză angajarea și poezia socială: „Poetul trebuie să fie numai poet"; lirismul lui izvorăște exclusiv din zbuciumul său personal, din sfîșierea unui suflet ars de jarul dragostei, preocupat de sentimentele și suferințele sale: ceea ce i-a atras fulgerele justificate ale lui Sainte-Beuve și judecata aspră a posterității. Mai izbutite sînt comediile sale, amintind de Marivaux*, împletire fericită de fantezie, duioșie, melancolie și umor, bazate pe un singur conflict esențial, acela dintre puritate și desfrîu, care trădează preocuparea majoră a poetului, și el oscilînd între aceste două atitudini extreme și plîngîndu-și puritatea pierdută. Capodopera lui rămîne însă drama politică și romantică *Lorenzaccio* în care se înfruntă concepțiile democratice republicane și tirania monarhică, ilustrînd în același timp temele dragi poetului: scepticismul în fața vieții, durerea la gîndul purității pierdute, eșecul unei vieți de desfrîu. (Acad. fr.: 1852.)

Op.: *Contes d'Espagne et d'Italie* (1829); *À quoi rêvent les jeunes filles* (1832); *Rolla* (1833); *Lorenzaccio* (1834); *Les Nuits* (1835—37); *La Confession d'un enfant du siècle* (1836); *Lettres de Dupuis et Cotonet* (1836—1837); *Dupont et Durand* (1838); *Comédies et proverbes* (1840); *Nouvelles* (1841); *Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée* (1845); *Carmosine* (1850). M.S.

MUSSET *Paul* **DE** (1804—1880), prozator, autor de povestiri, nuvele, relatări de călătorie, piese istorice și studii despre secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Este cunoscut mai ales pentru romanul *Lui et Elle* (1859), transpunere romanțată a legăturii fratelui său Alfred de Musset* cu George Sand* — răspuns pătimaș la romanul acesteia *Elle et Lui* — și pentru povestirea închinată copiilor, des reeditată: *Monsieur le Vent et Madame la Pluie*. M.S.

MYSTÈRES Les (sec. XV), gen dramatic de inspirație religioasă și de mari proporții, axat pe urmărirea diferitelor etape ale vieții lui Cristos, pe descrierea răstignirii lui și a suferințelor sau a bucuriei Fecioarei Maria. M. erau reprezentate de asociații oficiale, care dețineau monopolul spectacolelor (v. **CONFRÈRES DE LA PASSION**), trupe ce se compuneau din mai multe sute de actori care jucau timp de cîteva zile în șir, întrerupînd orice activitate în orașul respectiv pe toată durata spectacolului. Scena, montată în aer liber, de obicei în fața bisericilor, prezenta un vast

decor simultan, împărțit în diferite compartimente, numite *mansions*, care dădeau un fel de ubicuitate acțiunii, reunind în același loc cerul, iadul și pământul, trecutul, prezentul și viitorul. Materia era împărțită în episoade succesive numite *journées*. Principalii autori de *Mistere* au fost Eustache Marcadé*, Arnoul Gréban*, Jean Michel*. *Le Mystère de la Passion d'Arras*, urmat de *La Vengeance de Notre Seigneur* și datorat probabil lui E. Marcadé, este scris în prima parte a secolului al XV-lea, fiind cel dintîi dintre marile *Mistere* ale *Patimilor*. Cele 4 „journées" relatează primii ani ai vieții lui Cristos, viața lui publică, patimile, moartea, înmormîntarea și învierea lui. Autorul insistă asupra lamentațiilor Maricі și a torturării lui Cristos. Descrierea acestor suferințe alternează cu pasaje comice. *La Passion d'Arras* a fost folosită de Arnoul Gréban pentru al său *Mystère de la Passion* (către 1450), cel mai celebru dintre *Misterele* secolului al XV-lea; personajele folosesc un limbaj diferențiat. *Le Mystère de la Passion* al lui Jean Michel începe cu predica lui Ioan Botezătorul, continuă cu tăierea capului acestuia, intrarea în Ierusalim și judecarea lui Cristos, și se termină cu episodul păzirii mormîntului. Relatarea faptelor este susținută de multe monologuri, predici, lamentații și argumentări care justifică atitudinea fiecărui personaj. *Le Mystère de saint Quentin* care pare a se datora lui Jean Molinet* (aprox. 1460—1492), este alcătuit din 6 părți de dimensiuni inegale caracterizate printr-un vocabular bogat și prin numeroase ornamente metrice. *Le Mystère des Actes des Apôtres* (1460—1470) început poate de Arnoul Gréban și continuat de fratele său Simon, este singurul reprezentant al seriei de *Mistere* care, paralel cu cele consacrate Patimilor lui Cristos, povesteau fie cucerirea Ierusalimului *(Vengeance de Notre Seigneur)*, fie viața Fecioarei Maria și a apostolilor. Într-un amestec lipsit de originalitate, autorul povestește pasaje din mitologie și din istoria antică precum și viața apostolilor, inclusiv martiriul sfinților Petru și Pavel. *Le sacrifice d'Abraham*, reprezentat ca *Mister* în tot cursul secolului al XVI-lea, relatează, ca o prefigurare a lui Cristos, fapta lui Abraham care, la cererea Dumnezeului său, a fost gata să-și jertfească propriul fiu — pe Isaac — pentru a-și dovedi credința. A.V.

Scanned with OKEN Scanner

n

NADAL (sau **NADAULT**) *Augustin* (1664—1740), dramaturg, autor de tragedii clasice și erudit. Director la „Nouveau Mercure". Op.: *Saül* (1705); *Hérode* (1709); *Antiochus* (1722); *Marianne* (1725). M.S.

NADAR *Félix* TOURNACHON, zis (1820—1910), desenator, aeronaut și prozator, fondatorul publicației „Revue comique" (1849) și colaborator la cîteva ziare și reviste umoristice. A lăsat pantomime și o culegere de nuvele: *Quand j'étais étudiant* (1857), fiind cunoscut însă mai ales pentru activitatea lui de fotograf, pentru galeria de portrete ale scriitorilor de vază, publicate începînd din 1854, „Panthéon-Nadar". M.S.

NADAUD *Gustave* (1820—1893), șansonetist celebru, autor al unor operete de salon și a peste 300 de șansonete dintre care mai cunoscută: *Les Deux Gendarmes*.
Op.: *Idylle* (1861); *Contes, proverbes, scènes et récits en vers* (1870); *Chansons* (3 vol., 1879—1880). M.S.

NADEAU *Maurice* (n. 1911), eseist și critic literar, fondatorul publicației „Les Lettres nouvelles" (1953) în care fenomenul literar este privit în strînsă legătură cu evenimentele politice. Intelectual de stînga, fără a fi înscris în Partidul Comunist, N. a publicat în ziare ca „France-Observateur" și „Combat" cronici literare de valoare, adunate în volumul *Littérature présente*. A consacrat studii de seamă mișcării suprarealiste și romanului francez contemporan și a contribuit la o mai bună cunoaștere a operei și personalității marchizului de Sade*.
Op.: *Histoire du Surréalisme* (1945; 1964); *Exploration de Sade* (1948); *Littérature présente* (1952); *Le roman français depuis la guerre* (1955); *Gustave Flaubert* (1968). Al. D.P.

NAIGEON *Jacques André* (1738—1810), filozof, prieten cu d'Holbach*. Discipol al lui Diderot*, în a cărui intimitate a trăit, N. a îngrijit apariția ediției din 1798 în 15 volume a operelor marelui prozator .(Acad. fr.: 1803.)
Op.: *Le Militaire philosophe* (1768); *La Théologie portative* (1768); *Mémoires historiques et philosophiques sur la vie et les ouvrages de Diderot* (1784—1795, publ. post. 1823). M.S.

NAIN JAUNE Le, titlul cîtorva periodice din secolul al XIX-lea: *Le Nain jaune ou Journal des arts, des sciences et de la littérature* (dec. 1814-iulie 1815), conținînd articole de critică și cronici umoristice potrivnice Imperiului; *Le Nain jaune réfugié* (mart.-nov. 1816), publicat în Belgia; *Le Nain jaune* (cîteva numere, în 1857); *Le Nain jaune* (mai 1863-dec. 1865) condus de Aurélien Scholl*; *Le Nain jaune* (1867—1869), jurnal de opoziție în timpul celui de-al doilea Imperiu, la care au colaborat între alții F. Sarcey* și Barbey d'Aurevilly*. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

NATANSON *Jacques* (n. 1901), dramaturg, autor de comedii psihologice, cu semnificații sociale.
Op.: *L'Âge heureux* (1922); *L'Enfant truqué* (1922); *Le Grelu-chon délicat* (1926); *L'Été* (1934). M.S.

NATURALISME Le, mișcare literară din ultimele decenii ale veacului al XIX-lea (aproximativ 1880—1900), în același timp continuare și exagerare a realismului, expresie a spiritului burghez pozitivist și a celui scientist al epocii, reacție împotriva idealismului dulceag al romantismului epigon. Estetica N. a fost definită de Ê. Zola*, șeful și teoreticianul acestei mișcări, în numeroase manifeste (*Du Roman*, 1866; *Mes Haines*, 1866; *Le Roman expérimental*, 1880; *Le Naturalisme au théâtre*, 1881; *Les Romanciers naturalistes*, 1881 etc.) și ilustrată conștient în 1880 prin culegerea colectivă de nuvele *Les Soirées de Médan** la care au colaborat viitorii principali reprezentanți ai școlii: Maupassant*, Huysmans*, Céard*, Alexis*, Hennique*. Naturaliștii urmăreau — sub influența filozofiei experimentale a lui Claude Bernard* — introducerea în literatură a metodei științelor naturale, pe temeiul afirmației lui Zola, că această metodă „trebuie aplicată nu numai corpurilor însuflețite și neînsuflețite dar și vieții pasionale și intelectuale". Adepți ai unei concepții materialiste și mecaniciste a lumii, naturaliștii credeau, după exemplul lui Taine*, că omul este supus acelorași legi ale determinismului care guvernează întreaga fire, fiind un produs „natural" al eredității, mediului și momentului istoric. Romancierul naturalist, dornic să demonstreze că succesiunea faptelor se desfășoară conform legilor determinismului, este dator să descompună aceste forțe prin observație („opera devine un proces-verbal, nu mai mult") și experiență (literatura devenind un exercițiu de laborator). Romanele naturaliste devin astfel adevărate documente sociale, înfrumusețate la marii scriitori (la Zola, de pildă) prin violența imaginației lor epice și prin fecunditatea vizionară. Moștenitori ai concepției romantice despre rolul și vocația de reformator moral și social ale scriitorului, naturaliștii, contemporanii creșterii uriașe a ritmului de industrializare a Franței dar și de ascuțire a conflictelor sociale, nu se mulțumesc însă să descopere și să înregistreze pur și simplu legile naturii sociale: vor, grație cunoașterii acestor legi, să acționeze asupra societății, să o transforme, s-o amelioreze. Atacă deci toate prejudecățile burgheze, își aleg personajele din mediul proletar și pun accentul, în descrierile lor, asupra aspectelor urîte ale societății moderne. Printre scriitorii atașați de aproape sau de mai departe școlii naturaliste, pot fi numărați, în afară de Zola și de grupul de la Médan: Julles Vallès*, O. Mirbeau*, frații Margueritte*, Jules Renard*, chiar Barbusse* și, în ultimă instanță, scriitorii școlii populiste (v. **POPULISME**), iar printre precursori se cuvin citați frații Goncourt*. M.S.

NATURISME Le, mișcare literară poetică de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, vizînd la împăcarea viziunii simboliste a lumii cu natura și viața, al cărei promotor a fost Saint-Georges de Bouhélier*, fondatorul publicației „Revue naturiste" (1897). M.S.

NAU *Eugène* TORQUET, zis **JOHN-ANTOINE** (1873—1918), poet și romancier naturist, influențat de simbolism. Este primul lau-

reat al Premiului Goncourt*, în 1903, cu romanul *Force ennemie*, povestea unui nebun.

Op.: *Au Seuil de l'espoir* (1897); *Force ennemie* (1903, Premiul Goncourt); *Hiers bleus* (1904); *Cristobal le poète* (1912).

M.S.

NAUDÉ *Gabriel* (1600—1653), personalitate reprezentativă a primei jumătăți a veacului al XVII-lea; medic și bibliograf, bibliotecar al lui Mazarin (pentru care a achiziționat în jur de 40 000 de volume: fondul de bază al viitoarei biblioteci Mazarin); libertin* erudit, prieten cu filozofii materialiști Gassendi*, Guy Patin*, La Mothe Le Vayer*; autor a numeroase lucrări de istorie și filozofie.

Op.: *Marfore ou discours contre les libelles* (1620); *Avis pour dresser une bibliothèque* (1627); *Considérations politiques sur les coups d'États* (1639).

M.S.

NAVIRE D'ARGENT Le (1925—1926), revistă de poezie și literatură deschisă scriitorilor de avangardă francezi și străini, întemeiată de Adrienne Monnier.

M.S.

NECKER DE SAUSSURE *Albertine Adrienne* DE SAUSSURE *Doamna* (1766—1841), scriitoare și pedagogă, vară cu d-na de Staël*; unul dintre martorii de seamă ai atmosferei intelectuale de la Coppet. Traducerea pe care a făcut-o după *Cursul de literatură* al lui Schlegel a venit în sprijinul difuzării unor idei și concepții noi asupra fenomenului literar, care au contribuit la constituirea noului sistem de gîndire romantic.

Op.: *Cours de littérature dramatique de W. Schlegel* (1804 și 1814); *Notice sur le caractère et les écrits de Mme de Staël* (1820); *L'Éducation progressive ou Étude sur le cours de la vie* (1828).

M.S.

NECKER *Jacques* (1732—1804), economist, filozof și politician calvinist de origine germană. Ministru de finanțe al Franței (1777—1781) și tatăl d-nei de Staël*, continuator al politicii economice a lui Turgot, autor de eseuri economice și politice de factură limitat-progresistă.

Op.: *Éloge de Colbert* (1773); *Essai sur la législation et le commerce des grains* (1775); *De l'Importance des opinions religieuses* (1788); *Du Pouvoir exécutif dans les grands États* (1791); *De la Révolution française* (1797); *Réflexions philosophiques sur l'égalité* (1797); *Cours de morale religieuse* (1800).

I.N.

NÉMIROVSKY *Irène* (1903—1942), romancieră franceză, de origine rusă, victimă a barbariei naziste. A zugrăvit cu un pesimism pasionat lumea de afaceri și de desfrîu a Parisului dintre cele două războaie și mediile de străini refugiați în capitala Franței în aceeași perioadă.

Op.: *David Golder* (1929); *Vin de solitude* (1931); *Jésabel* (1936).

Al.D.P.

NENNIUS, numele prezumptivului autor al scurtei scrieri latinești *Histoire des Bretons* (aprox. înc. sec. IX), în care apare pentru pri-

ma dată regele Arthur, viitorul erou al Legendelor Mesei Rotunde (v. ROMANS DE LA TABLE RONDE). A.V.

NÉO-CLASSICISME (în Franța), termen desemnînd, la începutul secolului al XX-lea, reacția comună a unor scriitori de tendințe diferite, împotriva „secbelelor simbolismului", a „romantismului în descompunere", și a „programului inconsistent al umanismului" (Maurras*) și exaltarea, de către cîțiva dintre ei a „virtuților regeneratoare ale tradiției anterioare secolului al XVIII-lea" (v. în acest sens și L'ÉCOLE ROMANE). M.S.

NERVAL *Gérard* LABRUNIE, zis **GÉRARD DE** (1808—1855), poet romantic, precursor al simbolismului* și al suprarealismului*, unul dintre membrii *Micului Cenaclu*, centru al tinerilor *Jeune-*France*, prieten cu Th. Gautier* și Al. Dumas*-tatăl. Cunoscător și iubitor al literaturii și al realităților germane (a tradus *Faust* de Goethe) N. este atras, în urma unei lungi călătorii în Orient (1843), de mitologiile antice și de cultele esoterice, interesat de doctrinele reîncarnării și de sincretismul secolelor II—IV ale e.n. (v. *Isis*), precum și, la întoarcerea lui în Franța, de ocultismul iluminiștilor din secolul al XVIII-lea (Swedenborg, Cazotte*). Dragostea lui nefericită pentru Jenny Colon (1834), care reprezenta pentru el „eterna înfățișare feminină", căsătoria acestei actrițe (1830), apoi moartea ei (1842), îi zdruncină mintea, îndreptînd definitiv gîndirea lui către vis și misticism. Începînd din 1841 suferă de crize periodice de demență, în intervalul cărora scrie operele cele mai frumoase și mai semnificative. N. reînnoiește poezia prin integrarea în universul ei a visului și a supranaturalului. Considera că înțelegerea lumii obscure a sufletului nu poate fi realizată decît prin intermediul visului, a doua viață a omului, ce-i permite pătrunderea în imperiul spiritelor (v. *Aurélia*). Între lumea reală, familiară, și cea suprareală, a visului, se stabilesc uimitoare corespondențe; totul este semn, simbol, perceput obscur, intuitiv, de conștiință. Trecînd prin experiențele haotice ale visului, transcriindu-le ulterior lucid, căutînd legătura logică dintre ele, în versuri ermetice (v. *Les Chimères*) sau în proză halucinată (v. *Aurélia*), poetul realizează o nouă formă a cunoașterii, explorare a necunoscutului, ce va sta la baza curentelor simbolist și suprarealist. Semnificativă în acest sens este povestirea în proză *Aurelia ou le Rêve et la Vie* — urmărire a reîncarnărilor succesive ale unei iubiri unice, în care N. își retrăiește itinerariul spiritual, „coborîrea în infern" — notînd transfigurarea realului în vis, descumpănirea tragică în care se află, neliniștea și trăirea lui mistică, aspirația dureroasă către seninătate și calm spiritual, disponibilitatea lui caldă, umană, față de suferința universală. Opera lui N. — totodată experiență, amintire și vis — are valoare de incantație, de magie delirantă; artă sugestivă, eliminînd logicul, rationalul, izbind prin splendoarea imaginilor, prin intensitatea lirică a atmosferei de amurg, subtil fermecătoare, vaporoasă, învăluitoare ca ceața.

Op.: *Voyage en Orient* (1851); *Les Illuminés* (1852); *Petits Châteaux de Bohême* (1853); *Les Filles du Feu: Angélique, Syl-*

vie, Octavie, Isis, Corilla (1854); *Le Rêve et la Vie, Aurélia* (post. 1855); *La Bohême galante* (post. 1855). M.S.

NERVÈZE *Antoine* DE (1570?—1625?), poet și romancier. I se datorează și cîteva scrieri politice, în care combate războiul civil, și o lucrare asupra morții lui Henric IV.

Op.: *Hyérusalem assiégée* (1599); *Les amours d'Olympe et de Birène* (1605); *Les poèmes spirituels* (1606); *Histoire de la vie et trespas de... Charles de Lorraine, duc de Mayenne* (1606); *Le songe de Lucidor* (1610). A.V.

NESMOND *François* DE (? — ?), autorul unei scrieri de glorificare a limbii franceze: *Oraison en l'honneur de la langue française* (1555). A.V.

NEVEUX *Georges* (n. 1900), poet și dramaturg. A publicat în 1929 versuri de inspirație suprarealistă *(La Beauté du Diable)* urmate foarte curînd de altele, mult mai originale, care par să fie cînd cîntecele unor cerșetori la colț de stradă, cînd ale unor acordeoniști, cîntate într-un oraș magic. Opera lui dramatică gravitează în jurul aceleiași probleme a libertății individuale și a actului izvorît dintr-o necesitate interioară.

Op.: *La Beauté du Diable* (1929); *Juliette ou la Clé des Songes* (1930); *Le Voyage de Thésée* (1943); *Plainte contre l'inconnu* (1950); *Zamore* (1953.) Al.D.P.

NEVEUX *Pol* (1865 — 1939), romancier naturalist, autorul unui roman despre viața țărănească *(Golo)* și al binecunoscutei povestiri *La Douce Enfance de Thierry Seneuse*, evocare a unei copilării provinciale. (Acad. Goncourt: 1924.)

Op.: *Golo* (1897); *La Douce Enfance de Thierry Seneuse* (1916). M.S.

NICOLAS DE TROYES (? — ?), povestitor talentat, autorul unei culegeri de nuvele inspirate din proza italiană a Renașterii: *Grand parangon des nouvelles nouvelles* (început în 1535). A.V.

NICOLE BOZON (sf. sec. XIII — înc. sec. XIV), călugăr, poet, unul dintre cei mai importanți scriitori anglo-normanzi ai timpului său. Este autorul mai multor poeme religioase, al unor scrieri cu caracter moral-filozofic și al cîtorva *Vieți de sfinți* în care urmează îndeaproape *Legenda aurea* (1270) aparținînd hagiografului italian Jacques de Voragine.

Op.: *Char d'Orgueil* (1290?); *Contes Moralisés* (1320—1350); *Vies de Saints et de Saintes*. A.V.

NICOLE ORESME (1320?—1382), teolog, episcop de Lisieux (1378). Spirit enciclopedic ale cărui scrieri, redactate în limba vulgară au contribuit la îmbogățirea și, mai ales, la mlădierea limbii franceze.

Op.: *Ars sermocinandi; Algorismus proporcionem; De Instantibus; De Proportionibus; De Monocordio; le Tractié de la Monnoye*. A.V.

NICOLE *Pierre* (1625—1695), teolog și moralist jansenist, secretarul, apoi prietenul și colaboratorul Marelui Arnauld*. A luat parte activă la disputele dintre janseniști și iezuiți, redactînd

între altele zece scrisori, *Les Lettres imaginaires* (imitate după *Provincialele* lui Pascal*), precum și culegerea de opt scrisori *Les Visionnaires* împotriva poetului și dramaturgului Desmarets* de Saint-Sorlin, în care își exprimă, pe lîngă principalele puncte ale doctrinei sale janseniste, indignarea împotriva autorilor dramatici, adevărați „otrăvitori publici", — ceea ce i-a atras răspunsuri aspre din partea lui Racine*, viitorul lui prieten. S-a afirmat de asemenea ca adversar al calvinismului și al quietismului*. În *Essais de morale* expune cugetări nuanțate asupra dificultății de a stabili pacea printre oameni, de a pătrunde și cunoaște propria fire și iluziile nutrite în genere de oameni, impregnate de un spirit creștin, pesimist dar surîzător.

Op.: *Lettres imaginaires* (1664—1665); *Les Visionnaires* (1664—1665); *La Perpétuité de la foi touchant l'Eucharistie* (3 vol., 1669—1672—1673); *Essais de morale* (1671—1714). M.S.

NICOT *Jean* (1530—1600), diplomat și filolog, socotit, împreună cu Robert Estienne*, primul lexicograf francez; autorul vestitului dicționar *Thrésor de la langue françoise* (post. 1606). A introdus tutunul în Franța. A.V.

NIMIER *Roger* NIMIER DE LA PERRIÈRE, zis **ROGER** (1925—1962), romancier. Împreună cu Antoine Blondin*, Michel Déon*, Jacques Laurent*, N. a reprezentat, prin romanul său *Le Hussard bleu*, o răzvrătire împotriva angajamentului sartrian și o tentativă de a scoate romanul de sub imperiul oricărui fel de angajament. Romanele lui — cinice și romantice, corectate de un grăunte de umor — au fost bine primite de public și critică.

Op.: *Le Hussard bleu* (1950); *Les Enfants tristes* (1951); *Amour et néant* (1951); *Histoire d'un amour* (1953); *Journées de lecture* (post. 1965). Al.D.P.

NISARD *Désiré* (1806—1888), critic literar dogmatic și ziarist liberal, ostil regelui Ludovic-Filip I pînă în 1844, adversar neîmpăcat al romanticilor și admirator al literaturii franceze clasice a veacului al XVII-lea. (Acad. fr.: 1850.)

Op.: *Études sur les poètes latins de la décadence* (2. vol., 1834); *Histoire de la littérature française* (4 vol., 1844—1861). M.S.

NITHARD (? — 844), istoric, fiul Berthei (fiica lui Carol cel Mare). Grație lui s-au păstrat cele mai vechi texte în limba galo-romană *Les Serments de Strasbourg*. A redactat o prețioasă *Histoires* (841?) a epocii, bazată esențialmente pe amintiri personale și numai în mică măsură pe opera lui Eginhard* și pe o versiune a *Analelor regale*, mărturie extrem de valoroasă a evenimentelor din prima jumătate a secolului al IX-lea, în care stabilește o paralelă între epoca de glorie a domniei lui Carol cel Mare și începuturile sumbre și instabile ale domniei lui Carol Pleșuvul. A.V.

NIVARD DE GAND (sec. XII), ecleziast probabil de origine germană, autorul lui *Ysengrin* (1146—1148?) una din sursele epopeii animale *Roman** *de Renart*. A.V.

NIVELLE DE LA CHAUSSÉE *Pierre Claude* (1692—1754). Dramaturg, creatorul comediei de tipul „lacrimogen" *(larmoyant)*, care, îmbinînd tragicul cu comicul și stîrnind plînsul în locul rîsului, anunță literatura sentimentală a veacului, drama burgheză a lui Diderot*

și chiar viitoarea dramă romantică. Deși încearcă să-și fundamenteze teoretic opera în cunoscuta sa *Épître de Clio*... în care pledează totodată cauza anticilor, atacîndu-l și pe La Motte-Houdar*, N. DE LA C. nu reușește să creeze un sistem dramatic coerent, al cărui renume să depășească epoca în care a trăit. Realizează un gen hibrid, artificial, deservit de forma versificată folosită, prea moralizator, cu situații neverosimile, adesea echivoce, și cu personaje ce-și exprimă exagerat de zgomotos sentimentele. (Acad. fr.: 1736.)

Op.: *Épître de Clio à M. de B..., au sujet des opinions répandues depuis peu contre la poésie* (1732); *La Fausse antipathie* (1733); *Le Préjugé à la mode* (1735); *L'École des amis* (1737); *Mélanide* (1741); *Paméla* (1743); *L'École des mères* (1744); *L'École de la jeunesse* (1749); *L'Homme de fortune* (1751); *Le Retour imprévu* (1756). I.N.

NIVOIX *Paul* (1889—1958), dramaturg, autor de comedii facile, unele scrise în colaborare cu M. Pagnol*.

Op.: *Ève toute nue* (1927); *La Maison d'en face* (1932). M.S.

NIZAN *Paul* (1905—1940), prozator, mort pe front, scriitor de inspirație marxistă, ce descrie în romanele sale neliniștea și dezechilibrul tineretului burghez dornic de a instaura prin revoluție o ordine nouă, dar incapabil să se dăruiască unui crez ferm; autorul unor violente rechizitorii anticolonialiste (*Aden Arabie* și *Les Chiens de garde*).

Op.: *Aden Arabie* (1931); *Les Chiens de garde* (1932); *Antonin Bloyé* (1933); *Le Cheval de Troie* (1935); *La Conspiration* (1938, Premiul Interaliat). Al.D.P.

NOAILLES *Anna*, principesă BRÎNCOVEANU, contesă MATHIEU DE (1876—1933), poetă. Născută dintr-un prinț român și o mare pianistă greacă, căsătorită cu nobilul francez Mathieu de Noailles, prietenă cu marii scriitori ai vremii: Proust*, Cocteau*, Jammes*, Colette*, A. DE N. a adus în poezia de la sfîrșitul veacului trecut o notă de frenezie vitală și de senzualitate, umbrite de fiorul morții. Culegerile sale de versuri au fost considerate drept cele mai reușite expresii ale sensibilității feminine. A fost membră a Academiei regale din Belgia și a primit Premiul de literatură al Academiei Franceze.

Op.: *Le Coeur innombrable* (1901); *Les Éblouissements* (1907); *Les Vivants et les Morts* (1913); *L'Honneur de souffrir* (1927); *Poèmes d'enfance* (1930). Al.D.P.

NODIER *Charles* (1780—1844), prozator și poet, jurnalist și publicist, pasionat de entomologie și bibliofilie, romantic prin temperament dar clasic din rațiune, figură ambiguă greu de clasat, socotit azi drept „eminența cenușie" a romantismului, Hoffmann-ul de pe malurile Senei. Copil precoce, participă activ între 1791 și 1795 la numeroase manifestări revoluționare, apoi, după 1801, la altele, antinapoleonice, pentru care este arestat și încarcerat timp de 36 de zile (1803). Evoluează către legitimism, fiind numit sub Restaurație directorul bibliotecii *l'Arsenal* (1823) și decorat cu Legiunea de Onoare. Își creează un cerc de prieteni, scriitori și artiști, un cenaclu celebru, unde își dau întîlnire romanticii generației din 1830: Lamartine*, cel mai vîrstnic dintre ei, Hugo*,

Dumas*, Vigny*, Théophile Gautier*, Tony Johannot, fraţii Deschamps*, A. Devéria, Musset* încă copil etc., şi colaborează la revista „La Muse* française". Rămîne cunoscut în istoria literelor mai puţin prin lucrările lui de entomolog, prin cele de filolog (în care afirmă o doctrină clasică, luptînd pentru puritatea limbii şi pentru eliminarea neologismelor), prin romanele sau versurile sale, cît prin *Povestirile* lui publicate în tot timpul vieţii şi reflectînd cronologic tendinţele evoluţiei sale spirituale. Importanţa acestor povestiri este dublă: pe de o parte ele reprezintă o revizie de valori prin reabilitarea acordată, împotriva raţiunii şi a imperativelor sociale, somnului, visului, hipnozei, halucinaţiei, stărilor as unse ale conştiinţei scăpate de sub controlul raţiunii (fiind în acest sens precursoare ale operei lui Nerval* sau a lui Lautréamont*; pe de altă parte, exprimă un cald umanitarism, înţelegere şi milă faţă de vitregiţii soartei, o bunătate firească şi învăluitoare. Realizarea artistică a povestirilor sale este la înălţimea interesului suscitat de tematica lor: o limbă pură, elegantă, puţin manierată, amintind de graţia alambicată şi firavă a siluetelor lui Watteau, sens al echilibrului, al proporţiilor şi al *suspense*-ului. (Acad. fr.: 1833.)

Op.: *Dissertation sur l'usage des antennes dans les insectes* (1798); *Bibliographie entomologique* (1801); *Les Proscrits* (1802); *Le Peintre de Salzbourg* (1903); *Dictionnaire raisonné des onomatopées françaises* (1808); *Jean Sbogar* (1818); *Smarra ou les démons de la nuit* (1821); *Trilby ou Le lutin d'Argail* (1822); *Du Fantastique en littérature* (1830); *Jean-François les Bas-Bleus* (1832); *La Fée aux Miettes* (1832); *Trésor de Fèves et Fleur de Pois* (1833); *Inès de la Sierra* (1837). M.S.

NOËL *Marie* ROUGET, zisă **MARIE** (1883—1967), poetă elegiacă, de inspiraţie creştină, utilizînd de preferinţă vechile tipare ale poeziei lirice medievale (cantilena, *villanelle**, *complainte*, balade etc.)

Op.: *Les Chansons et les heures* (1921); *Le Rosaire des joies* (1930); *Chants et psaumes d'automne* (1947.) Al. D.P.

NOLHAC *Pierre* GIRAULD DE (1859—1936), poet de factură parnasiană şi istoric, conservator al muzeului de la Versailles (1892—1920), autor cunoscut de monografii erudite şi de biografii romanţate. (Acad. fr.: 1922).

Op.: *La Reine Marie-Antoinette* (1889); *La Dauphine Marie-Antoinette* (1896); *Le Musée de Versailles* (1897); *Le Château de Versailles sous Louis XV* (1898); *Histoire du Château de Versailles* (1899—1900); *Les Sonnets de Pierre de Nolhac* (1907); *Vers pour la patrie* (1920). M.S.

NONNOTTE *Claude François* (1711 — 1793), iezuit şi predicator, adversar al lui Voltaire* care a opus celebrului *Dicţionar filozofic* al acestuia un greoi şi pedant *Dictionnaire philosophique de la religion.*

Op.: *Les Erreurs de M. de Voltaire* (1762); *Dictionnaire philosophique de la religion* (1772). M.S.

NORD *Pierre* (n. 1900), luptător în Rezistenţă, autor de romane poliţiste şi de spionaj, considerat un maestru al *thriller*-ului şi al *suspense*-ului.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Double Crime sur la ligne Maginot* (1936); *Terre d'angoisse* (1937); *Mes camarades sont morts* (1947, Premiul Vérité). M.S.

NORIAC *Claude* CAIRON, zis (1827—1882), *romancier* și umorist.
Op.: *Le 101e Régiment, physiologie militaire* (1858); *La Betise humaine, romane philosophique* (1860). M.S.

NOSTRE-DAME *Michel* DE zis **NOSTRADAMUS** (1503—1566), medic și poet ce se pretindea înzestrat cu darul profeției, autorul mai multor almanahuri.
Op.: *Les Prophéties de M. Michel Nostradamus* (1555); *Le Remède très utile contre la peste et toutes fièvres pestilentielles* (1561). A.V.

NOURRISSIER *François* (n. 1927), romancier și eseist, critic literar la revista „Nouvelles* Littéraires". Lucrările lui N., scrise într-un stil strălucitor, elegant și dezinvolt, influențate în parte de gîndirea lui Drieu La Rochelle*, iau în discuție, cu ironie perspicace, problemele vieții contemporane, impunîndu-se adesea într-o atmosferă de scandal publicului contemporan (v. pamfletul *Les Chiens à fouetter).*
Op.: *L'Eau grise* (1951); *Lorca dramaturge* (1955); *Les Orphelins d'Auteuil* (1956); *Le Corps de Diane* (1957); *Un petit bourgeois* (1963); *Une histoire française* (1966); *La Crève* (1970, Premiul Goncourt). Al.D.P.

NOUVEAU *Germain-Marie-Bernard* (1851—1920), poet mistic, poet „blestemat", considerat azi ca un precursor al poeziei moderne. A dus o existență de boem și de declasat; scurtă vreme prieten mai întîi cu Verlaine* și apoi cu Rimbaud*; veșnic călător, a bătut, adesea pe jos, drumurile Europei, pradă unor crize și deliruri mistice.
A vrut să se călugărească dar a părăsit acest proiect în favoarea unei vieți de ascezăși cerșetorie, sfîrșindu-și zilele într-o colibă dărăpănată din satul său natal, Pourrières (Var), unde se refugiase în 1911. Poemele sale vizionare, toate de inspirație creștină, cîntă trăirile lui mistice, lupta dintre spirit și trup, contopirea și extazul în sînul unei Naturi la rîndul ei confundată cu Divinitatea. Majoritatea lor au fost publicate postum, N. împingînd umilința creștină pînă la refuzul de a lăsa să i se tipărească scrierile.
Op.: *Premiers vers* (1872—1878); *Dixains réalistes* (1876); *Notes parisiennes, la Doctrine de l'amour* (1904, semnate cu pseudonimul **HUMILIS**); *Valentines* (post. 1922); *Le Calepin du mendiant* (post. 1949); *Oeuvres poétiques de Germain Nouveau* (post. 1953). M.S.

NOUVEAU ROMAN Le (sau **L'ANTI-ROMAN**), nume desemnînd după 1955, operele romanești — aparținînd unor scriitori de tendințe și înclinații diferite, gravitînd în jurul revistei „Tel aue"* — dar născute toate, dintr-o opoziție conștientă față de formele tradiționale ale genului. Printre precursorii N.R. se cuvin citați: Proust*, Joyce, Kafka, V. Woolf, Musil, romanul american, „romanul absenței" al lui Maurice Blanchot*, romanele lui S„ Beckett" și cele ironice ale lui Gide* (*Paludes* și mai ales *Les Faux-Monnayeurs)* iar printre reprezentanții lui cei mai de seamă: A. Robbe-Grillet*, N. Sarraute*, Cl. Simon*, M. Butor*, Marguerite Du-

ras* și Robert Pinget*. Acești scriitori resping convențiile tradiționale, considerînd, pe drept cuvînt, că mutațiile survenite în lume, schimbările de concepții și comprehensiune ale fenomenelor, necesită o reînnoire a vechii expresii românești azi depășită și necorespunzătoare. Se numesc partizanii unei literaturi „serioase", „contrarul divertismentului" (Robbe-Grillet), menită să exploreze domenii încă necunoscute (N. Sarraute), devenită un „instrument de ameliorare a cunoașterii" (M. Butor), sau chiar „instrumentul unei recunoașteri, unei recuceriri a propriei persoane și a lumii". Îi unește același refuz al „povestirii" cronologice, al acțiunii desfășurate cinematografic în timp și spațiu, al „intrigii", al „atmosferei" și al „personajului" cu „stare civilă" completă, bine „conturat", descris amănunțit din toate punctele de vedere, solicitat, acaparat, distrus prin interpretări — căci el există, spun ei, „în afara interpretărilor". Refuză analiza psihologică ce le apare drept un artificiu, un mit (mitul adîncirii). Refuză de asemenea comportarea tradițională a scriitorului față de propria-i creație: acesta nu trebuie (și nu poate) să se amestece în viața personajelor create, să le ia partea sau să le condamne, să hotărască în privința conduitei lor, cu atribuțiuni de Dumnezeu și făcînd concurență stării civile! Unanim asumată de noii romancieri, această atitudine negativ-intransigentă față de convențiile genului romanesc formează unitatea grupului; această unitate se sfărîmă însă de îndată ce se trece la o atitudine constructivă, de îndată ce se impune elaborarea unei noi estetici, fiecare scriitor (sau aproape) urmînd o cale singulară: Robbe-Grillet este preocupat de gnoseologia unei lumi labirintice „nici semnificativă, nici absurdă", ci pur și simplu existentă (ea „este" pur și simplu) în care obiectele joacă un rol esențial; N. Sarraute încearcă să stabilească raportul dintre aparență și infrarealitate; Pinget se lasă atras de dialectica universului imaginar etc... N.R. se conturează deci ca o *experiență*, ca o *tentativă deschisă* de a crea opere corespunzătoare epocii în care trăim fără a fi reușit însă să dea, cu metodele preconizate, o operă impunătoare și trainică. Lumea personajelor, chiar aceea a obiectelor neînsuflețite, nu poate fi sustrasă timpului și istoriei: o lume imobilă fiind greu de conceput... și de acceptat. Al.D.P.

NOUVELET *Étienne Claude* (? — ?), poet, autorul unor scrieri de circumstanță în maniera lui Ronsard*.

Op.: *Les divinailles* (1571); *Odes sur les funérailles du chevalier de Soyer* (1571); *Hymne trionfal* (1572). A.V.

NOUVELLE CRITIQUE La (sau: **CRITIQUE D'INTERPRÉTATION**), nume dat, pe la jumătatea secolului al XX-lea, criticii moderne de interpretare, dezvoltată în afara universităților, apărută ca o reacție împotriva criticii tradiționale, și diversă prin formele și tendințele ei multiple. Unitatea trebuie căutată — spune R. Barthes* — în *angajare*, în faptul că orice interpretare a fenomenului literar pe care o întreprinde este plasată sub semnul unei gîndiri sau sistem de gîndire major contemporan: marxism, existențialism, psihanaliză sau structuralism. Printre precursorii noii critici, trebuie menționați: G. Bachelard*, A. Béguin*, G. Bataille*, M. Blanchot*, argentinianul Jorge-Luis Borgès, germanul E.R. Curti-

us, M. Merleau-Ponty*, J. Paulhan*, și germanul Léo Spitzer; iar printre reprezentanții ei principali din Franța: R. Barthes, L. Goldmann, Ch. Mauron, J.-P. Weber, G. Poulet, J.-P. Richard, J. Starobinsky, Gérard Genette și G. Doubrovsky. Urmînd împărțirea propusă de Dominique Noguez, în *Les Chemins actuels de la Critique* (Plon, 1968), putem distinge, cinci tipuri esențiale de critică nouă:

1) Critica marxistă, critică sociologică care explică și determină apariția operei prin contextul economico-social, reprezentată în special prin Lucien Goldmann* (v. *Le Dieu caché*, 1955 și *Pour une sociologie du roman*, 1964), exeget urmărind în chip original tradiția lui G. Lukacs. L. Goldmann stabilește relațiile existente între opera literară și grupul social în care a fost elaborată la nivelul structurilor și nu la nivelul conținutului. Degajează întîi structurile universului imaginar (faza de comprehensiune), inserîndu-le apoi în structurile, mai vaste, ale grupului social (faza de explicație), opera căpătînd astfel valoarea de element constitutiv al conștiinței colective și nu de reflectare a ei. Goldmann consideră drept „mare scriitor" pe acela care reușește să creeze o viziune a lumii (univers imaginar coerent) cu o structură corespunzătoare celei spre care tinde, confuz, ansamblul grupului.

2) Critica psihanalitică întemeiată pe cercetările și concepțiile lui Freud și Jung, critică parțială ce urmează să se integreze criticii totale întregind-o prin reperarea de fapte și relații ce scăpaseră pînă atunci atenției exegeților și a căror sursă ar fi personalitatea inconștientă a scriitorului. Această reperare de fapte și relații exprimate printr-o „rețea de asociații sau grupări de imagini obsedante, de fapt involuntare", realizată printr-o „suprapunere" de texte, dezvăluie, în cele din urmă un „mit personal", pe care criticul îl interpretează psihanalitic, comparînd apoi rezultatele obținute cu informațiile biografice existente. Reprezentantul cel mai de seamă al criticii psihanalitice este Charles Mauron (1920 — 1966 v. lucrările: *Des métaphores obsédantes au style personnel*, 1963 și *Psychocritique du genre comique*, 1964).

3) Critica tematică, de asemenea întemeiată pe psihanaliză, dar urmînd linia lui Bachelard* mai degrabă decît pe cea a lui Freud, are în genere drept scop relevarea în opera scriitorului a unei „rețele de obsesii" dependente de zonele „pre-reflexive" sau „extra-reflexive" ale conștiinței. Pentru unul dintre reprezentanții acestei critici, Jean-Paul Weber (v. *Genèse de l'oeuvre poétique*, 1960 și *Néocritique et paléo-critique, ou contre Picard*, 1966) „tema" înseamnă „un eveniment sau o situație (în sensul cel mai larg al cuvîntului) infantile, susceptibile de a se manifesta — de obicei inconștient — într-o operă sau un ansamblu de opere artistice [...] fie simbolic, fie *clar*". Weber folosește din plin elementul biografic, creînd o „estetică a profunzimilor" prin care speră să contribuie la „stabilirea unei psihanalize integrale depășind pe cea a lui Freud", întrucît, nemulțumindu-se cu complexele universale, abordează domeniul nelimitat al temelor „transpersonale" și „personale". Dacă analizele lui Weber (care au făcut obiectul unor atacuri vehemente — v. Raymond Picard: *Nouvelle critique ou nouvelle imposture*, 1965) sînt vulnerabile și contestabile prin simplificarea (sau chiar simplismul) spre care tind, în schimb lucrările lui Georges Poulet,

J.-P. Richard, Jean Starobinski, Jean Rousset sau Maurice-Jean Lefebre se impun atenției publicului prin judicioasa alegere a „temelor" studiate în opera unui autor și aparținînd „gîndului conștient". G. Poulet (n. 1902) (*Études sur le temps humain*, 4 vol., 1950—1966; *L'espace proustien*, 1963; *Trois essais de mythologie romantique*, 1966) urmărește categoriile (timp, spațiu) sau formele (cercul) susceptibile de a permite regăsirea „actului prin care mintea, pactizînd cu trupul său și cel al celorlalți, s-a unit cu obiectul pentru a se transforma în subiect". J.-P. Richard (n. 1922) (v. *Littérature et sensation*, 1954; *Poésie et profondeur*, 1955; *L'Univers imaginaire de Mallarmé*, 1961) urmărește descoperirea „unor structuri interioare, sau atitudini de existență care definesc și califică originalitatea autorului". J. Starobinski (v. *Jean-Jacques Rousseau: la transparence et l'obstacle*, 1957); *L'oeil vivant*, 1961; *La relation critique* 1970) acordă o importanță privilegiată privirii și experiențelor active sau pasive pe care le suscită sau le implică.

4) Critica formalistă, preocupată în primul rînd de „formele" pe care le îmbracă conștiința autorului decît de conștiința acestuia. Se întemeiază pe lucrările lui Lévi*-Strauss (*Anthropologie structurale*, 1958) și Ferdinand de Saussure (*Cours de Linguistique générale*, ed. 3, 1965), pe cele ale formaliștilor ruși Șklovski/Aihenbaum, Tomașevski și Propp, sau pe cele ale lingviștilor : Roman Jakobson, L. Hjelmslev și A. Martinet și este considerată în Franța încercarea critică cea mai originală din ultimii ani. Reprezentantul ei principal este Roland Barthes; menționăm de asemenea numele lui Gérard Genette (*Figures*, 1966).

5) Critica existențialistă (v. EXISTENTIALISME) reprezentată în primul rînd de J.-P. Sartre*, dar și de critici precum Francis Jeanson* (*Montaigne par lui-même*, 1951; *Lignes de départ*, 1963; *Simone de Beauvoir ou l'entreprise de vivre*, 1966), Jean Pouillon, Bernard Pingaud* și în oarecare măsură Serge Doubrovsky (*Pourquoi la nouvelle critique?* I. *Critique et objectivité*, 1966). M.S.

NOUVELLE REVUE FRANÇAISE La (N.R.F.) (1909—1943; 1953 →), revistă lunară consacrată literaturii și criticii, întemeiată de A. Gide*, J. Copeau și J. Schlumberger*. Trece apoi sub direcția lui Jacques Rivière* (1909—1925) a lui Jean Paulhan* (1925—1940) și, în timpul ocupației naziste, sub cea a lui Drieu de la Rochelle*; este suprimată în 1943, reînvie în 1953 sub numele de „La Nouvelle Nouvelle Revue française" (directori: Jean Paulhan și Marcel Arland*) și-și reia vechiul nume în 1959. „N.R.F." a jucat un rol deosebit în istoria literelor din perioada dintre cele două războaie mondiale. Accesibilă tuturor noutăților, curînd întregită prin anexarea editurii Gallimard*, a contribuit la lansarea multor scriitori azi consacrați, determinînd însă în jurul ei o discutabilă atmosferă de snobism și academism. M.S.

NOUVELLES DE LA RÉPUBLIQUE DES LETTRES, renumit periodic lunar, protestatar, întemeiat la Amsterdam și redactat de Bayle* (martie 1684—febr. 1687), continuat apoi de Basnage de Beauval (1656—1710), sub titlul: *Histoire des ouvrages des savants* (1687—1709, 24 vol.). Cuprindea prezentarea critică și amănunțită a ope-

relor nou-apărute şi pamflete violente împotriva spiritului de intoleranţă religioasă. Difuzarea lui în Franţa era teoretic interzisă, practic însă tolerată. Printre cititorii lui asidui se numărau, între alţii, La Fontaine*, d-na de La Sablière*, Malebranche*. M.S.

NOUVELLES LITTÉRAIRES, ARTISTIQUES ET SCIENTIFIQUES Les (1922 →) săptămînal de informare critică şi bibliografie, de largă difuziune în toate clasele sociale, întemeiat de Andre Gillon, cu Frédéric Lefèvre ca redactor-şef. M.S.

1. Critica de context socio-hist.: Lucien Goldman.
2. Critica psihanalitică - Jung, Freud Ch. Mauron 1956.

3) Crit. tematică:
linia lui Gaston Bachelard:
Repr. - Georges Poulet - "Etudes sur le temps humain" 1950-66
Les métamorphoses du Cercle
- J.P. Richard - Poésie et profondeur 1955
Struct. inter. specifice autorului (originalitatea ac.)
L'Univers imaginaire de Mallarmé 1961.
- Jean Starobinski - J.J. Rousseau: la transparence et l'obstacle 1957
- L'oeil vivant 1961 (PRIVIREA imp.)

4) Crit. formalistă - formele pe care le îmbracă conştiinţa autorului.
- Cl. Lévi Strauss, F. de Saussure 1965 1958
- Ruşii: Sklovski, Tomaşevski, Propp V.
- Roman Jakobson, L. Hjelmslev
- Roland Barthes, G. Genette 1966

5) Crexistenţialistă: J.P. Sartre, Georges Dumbrovsky 1966

O

OBALDIA *René* **DE** (n. 1918), scriitor al absurdului, pe linia lui Jarry* și Ionesco*, autor de poeme în proză stranii și sarcastice în genul lui Michaux*, în care predomină note de umor negru, și de romane fanteziste și fantastice.
Op.: *Les Richesses naturelles* (1952); *Tamerlan des coeurs* (1955); *Fugue à Waterloo* (1956). Al. D.P.

OBEY *André* (n. 1892), dramaturg confruntînd amintirea marilor mituri tragice cu realitatea istorică, într-o atmosferă lirică, grandiloventă, nu lipsită de poezie dar adesea convențională și desuetă. Administrator al *Comediei** *franceze* în 1946.
Op.: *La Bataille de la Marne et Noé* (1931); *Le Viol de Lucrèce* (1932); *Maria* (1946); *L'Homme de cendres* (1949); *Lazare* (1951); *Les Trois coups de minuit* (1958). M.S.

OEUVRE L' (1902—1944), periodic lunar cu caracter pamfletar, întemeiat de G. Téry; săptămînal din 1909 și cotidian din 1915, cu tendințe radical-socialiste și anticlericale, pacifiste; se află sub direcția lui Marcel Déat în timpul ocupației naziste, devenind colaborationist din septembrie 1940; suprimat la Eliberare. M.S.

OEUVRE L' sau *Théâtre de l'Oeuvre*, întemeiat în octombrie 1893 de Lugné-Poe (1896—1940) prin metamorfozarea vechiului *Théâtre** *d'Art* al lui Paul Fort* (1891), în scopul de a prezenta publicului parizian operele marilor dramaturgi străini (Ibsen, Björnson, Strindberg, Gogol, G. Hauptmann) și cele ale tinerilor poeți simboliști: Maeterlinck*, Gide* sau Claudel*. A rămas și în zilele noastre un teatru deschis descoperirilor și încercărilor noi, de încurajare a debutanților, autori și actori. M.S.

OGIER *Simon* (1549—către 1610), poet de limbă latină. Poemele sale cîntă frumusețea peisajului specific provinciei Artois sau glorifică pe marii seniori din această regiune și din Flandra.
Op.: *Irene et Ares*, *Odarum libri III*, *Artesia*, *Lutetia* (publicate între 1588—1601), *Florias*. A.V.

OHNET *Georges* (1848—1918), ziarist și scriitor care a cunoscut o vogă efemeră, autor de lungi romane dulcege, plate, uneori ridicole, în care reia mereu aceeași temă a opoziției, în cele din urmă învinsă, dintre nobilime și burghezia inteligentă și harnică.
Op.: *Serge Panine* (1881); *Le Maître de Forges* (1882); *La Comtesse Sarah* (1883); *La Grande Marnière* (1888). M.S.

OLIER *Jean-Jacques* (1608—1667), teolog de seamă, reprezentant al școlii franceze spiritualiste (v. **BÉRULLE**); autor al unui *Catéchisme chrétien pour la vie intérieure* (1656). M.S.

OLIVET *Pierre-Joseph* **THOULIER D'** (1682—1768), scriitor pasionat de probleme de limbă și de gramatică, angajat, de partea Anticilor, în vestita *Querelle** care a opus partizanii Antichității celor ai Modernismului. Urmaș spiritual al lui Boileau*, a exercitat o

jurisdicție mai contestată decît a acestuia asupra limbii și literaturii epocii sale, fiind și autorul unor izbutite traduceri după Cicero, precum și al unei foarte interesante urmări, veridică și informată, a istoriei Academiei franceze a lui Pellisson*. (Acad. fr.: 1723.)
Op.: *Histoire de l'Académie Française* (1729); *Traité des participes* (1729); *Essais de grammaire* (1732); *Poemata didascalica* (1749); *Remarques sur la langue française* (1767). I.N.

O'NEDDY *Théophile* DOUDEY zis **PHILOTÉE** (1811—1875), poet romantic autentic și original din grupul *Jeune*-France*. Îmbină în poemele sale publicate sub titlul *Feu et flamme* (1833) toate temele romantice majore ale epocii — magie, fantastic, satanism, mirajul Orientului, prețuirea evului-mediu cavaleresc — într-o atmosferă de desperare personală ce admite doar moartea drept refugiu. M.S.

OPÉRA-COMIQUE *Théâtre de l'* (1715—1762), teatru liric care a fuzionat în 1762 cu Comedia Italiană funcționînd în sala de la Hôtel* de Bourgogne apoi în sala Favart. În 1801 fuzionează cu teatrul Feydeau, ocupînd succesiv sălile Ventadour (1829), Des Nouveautés (1832) și a doua sală Favart (1840). Un incendiu îi distruge localul (1887). În 1898 se stabilește în a treia sală Favart pe care o ocupă și azi. Este unit administrativ cu l'Opéra, formînd *La Réunion des théâtres lyriques nationaux*. M.S.

ORIGNY *Pierre* D' (către 1530—1581), poet, autorul unei opere alegorice mediocre ca versificație dar meritorie prin lecțiile de morală destinate tînărului rege Francisc II: *Le Temple de Mars tout-puissant* (1559). A.V.

OURLIAC *Édouard* (1813—1848), romancier romantic original, apreciat de Balzac*, mort la vîrsta de 35 de ani. Evoluează de la o veselie autentică, trecînd prin ironie și scepticism, la melancolie și exaltare religioasă.
Op.: *L'Archevêque et la protestante* (1832); *Jeanne la Noire* (1833); *Suzanne* (1840); *Confession de Lazarille* (1840). M.S.

OURRY *Maurice* (1776—1843), dramaturg, autor de comedii ușoare și antrenante ce poartă pecetea spiritului de la *Le Caveau**. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

p

PAGÈS *François-Xavier* (1745—1802), poet și romancier cultivînd sentimentalismul lacrimogen caracteristic veacului al XVIII-lea.
Op.: *Le Délire des Passions* (1799); *Le Triomphe de l'Amour* (1799); *Les Faiblesses d'un Grand Homme* (1800). M.S.

PAGNOL *Marcel* (n. 1895), dramaturg și nuvelist, născut în Provence, lîngă Marsilia, profesor de engleză pînă în 1925. După mai multe încercări neizbutite, P., neclintit în dorința lui de a se consacra teatrului, obține un succes răsunător cu piesa *Topaze*, — cazul dezagregării unei conștiințe cinstite în contact cu banii — apoi trilogia marsilieză sentimentală: *Marius*, *Fanny*, și *César*, salvată mai ales de interpretarea scînteietoare a actorilor Raimu (César) și Pierre Fresnay (Marius), piese vioaie dovedind un desăvîrșit simț al comicului, folosind cu măiestrie procedeele farsei și dialogul natural, spontan, uneori percutant, întemeiate pe un fond de adevăr uman veșnic. Atras de cinematograf, pentru care realizează cîteva scenarii izbutite, P. își consacră însă o bună parte din energie redactării unor interesante memorii: *La Gloire de mon père*, *Le Château de ma mère*, care amintesc calitățile excepționale de povestitori ale marilor săi înaintași Paul Arène* și A. Daudet*. (Acad. fr.: 1946.)
Op.: *Jazz* (1926); *Topaze* (1928); *Marius* (1928); *Fanny* (1931); *César* (1931); *La Femme du boulanger* (1939); *La Gloire de mon père* (1957); *Le Château de ma mère* (1958); *Le Temps des secrets* (1960). Al. D.P.

PAILLERON *Édouard* (1834—1899), dramaturg fecund, autor de piese satirice și comice, în versuri și proză, bine primite de public. Prin căsătoria sa, în 1863, cu fiica lui François Buloz*, scriitoarea *Marie-Louise Buloz* (1872—1951), autoarea cîtorva volume de istorie literară, dintre care *François Buloz et ses amis*, 1919—1925), P. devine coproprietar al publicației „Revue* des Deux Mondes" și se lansează în lumea literelor, avînd și un salon literar frecventat de scriitori și artiști cunoscuți. (Acad. fr.: 1882.)
Op.: *Le Monde où l'on s'amuse* (1868); *L'Âge ingrat* (1878); *Le Monde où l'on s'ennuie* (1881); *Mieux vaut douceur... et violence* (1897). M.S.

PALAPRAT *Jean* (1650—1721), dramaturg, autor de vodeviluri și comedii, colaboratorul lui Brueys*.
Op.: *Les Sifflets*, prolog la *Le Grondeur* (v. **BRUEYS**); *Arlequin Phaéton* (1692); *La Fille de bon-sens* (1692). M.S.

PALATINE *Élisabeth-Charlotte* **DE BAVIÈRE**, zisă **PRINCESSE** (1652—1722), soția lui Philippe d'Orléans. A lăsat o bogată corespondență, scrisă în limba germană, și tradusă în 1788, 1853, 1863, 1880 și 1890 (3 vol.), în care descrie cu multă inteligență și vervă, dar și cu răutate părtinitoare viața de la curtea lui Ludovic XIV, cu care nu se poate obișnui. În afară de persoana regelui pentru care pare a fi resimțit o oarecare admirație, P.P. îi ura pe toți cei

din preajma ei, dar în special pe Louvois (care ordonase pustiirea Palatinatului) și pe d-na de Maintenon pe care o numește *le chiffon, la sorcière, la vieille, Mme l'ordure.* M.S.

PALISSOT DE MONTENOY *Charles* (1730—1814), poet, autor dramatic și critic literar, adversar al enciclopediștilor și Filozofilor. Nereușita lui în teatru îl hotărăște să atragă atenția asupra sa abordînd satira și atacînd spiritele înaintate ale epocii: în comedia *Le Cercle* își bate joc de J. Rousseau*, în *Petites lettres...*, victima este Diderot*, *Les Philosophes*, comedie inspirată după *Les Femmes savantes* de Molière*, satiră usturătoare și nedreaptă, combate cercul *Enciclopediei**, iar în poemul *La Dunciade*, campania continuă, singurul filozof cruțat fiind Voltaire*, căruia îi închină un studiu părtinitor și laudativ. Verva satirică a lui P. și îndemînarea pe care a manifestat-o în construcția scenică sînt umbrite de parțialitatea și cruzimea cu care a căutat să-și decimeze adversarii.

Op: *Ninus II* (1749); *Les Tuteurs* (1754); *Le Cércle ou les Originaux* (1755); *Petites lettres sur de grands philosophes* (1756); *Les Philosophes* (1760); *La Dunciade ou la guerre des sots* (1764 și 1771); *Mémoires pour servir à l'histoire de notre littérature depuis François Ier jusqu'á nos jours* (1771); *Le Genie de Voltaire, ou Voltaire apprécié dans tous ses ouvrages* (1806). I.N.

PANARD (sau **PANNARD**) *Charles François* (1694—1765), dramaturg, înzestrat cu multă imaginație, autor de cantonete și de poeme bahice mai gustate decît teatrul său, membru al cercului de la cafeneaua *Le Caveau**.

Op.: *Le Tour du Carnaval* (1731); *Les Acteurs déplacés* (1737); *Les Fêtes sincères et l'heureux retour* (1744); *Les Tableaux* (1747); *Le Nouvelliste dupé* (1757); *L'Écosseuse* (1762). I.N.

PANCKOUCKE *Charles Joseph* (1736—1798). Publicist și editor. Este fondatorul unor cunoscute periodice ca „La Gazette Nationale" sau „Le Moniteur universel" (1789, devenit în 1803 „Le Journal officiel" al guvernului), și „La Clef du cabinet des souverains" (ziar creat sub Revoluție și suspendat sub Consulat). A cumpărat în 1774, împreună cu Suard* ziarul „Le Mercure"* dîndu-i o dublă orientare, politică și literară. Ca editor a publicat, între altele, *L'Encyclopédie méthodique* (166 vol., 1772—1832), operele lui Buffon* și ale lui Voltaire* (celebra „ediție Kehl"), P. s-a făcut cunoscut și ca scriitor (*Discours sur le beau*, 1779), traducător și autor de gramatici. I.N.

PAPILLON *Almanque* (1487—1559), poet convențional și mediocru, cunoscut prin participarea sa în 1541 la *Querelle des Amies**.

Op.: *La Victoire d'argent* (1537); *Le Nouvel amour* (1543). A.V.

PAPILLON *Marc* DE, zis **LE CAPITAINE LASPHRISE** (1555—1599), poet și soldat pînă în 1589. A scris în timpul vieții sale zbuciumate, poezii lirice de dragoste străbătute de un senzualism puternic, satire, poeme ocazionale și poezii religioase; a cultivat jocul de cuvinte și acrobațiile ritmice precum și enigmele erotice, mult gustate în acea vreme.

Op.: *Premières Oeuvres Poétiques* (1597, 1599); *Poesies de Papillon* (post. 1600). A.V.

PARAIN *Brice* (1897—1971), filozof, romancier și dramaturg, „eminența cenușie" a revistei „N.R.F."*. Mărturisind izolarea față de o lume ostilă, P. n-a rămas închis în universul propriu, ci a căutat toate felurile de comunicare posibile cu lumea exterioară, trecînd prin comunism, existențialism* și suprarealism*, fără ca întreaga sa personalitate să accepte o integrare definitivă. Imposibilitatea unei depline comunicări l-a îndemnat să reflecteze asupra limbajului și în special asupra funcției sale. Obține în 1967 Marele Premiu al Orașului Paris pentru ansamblul operei sale.

Op.: *Essai sur le logos platonicien* (1942); *Recherches sur la nature et les fonctions du langage* (1942); *La Mort de Socrate* (1950); *Sur la dialectique* (1953); *Joseph* (1964); *Entretiens avec Bernard Pingaud* (1966); *Petite métaphysique de la parole* (1969).

Al. D.P.

PARFAICT (frații) *François* (1698—1753) și *Claude* (1705—1777). Istorici, literați și erudiți ai teatrului francez în general și ai celui parizian în special.

Op.: *Histoire générale du Théâtre-Français* (12 vol., 1734—1749); *Dictionnaire des théâtres de Paris* (7 vol., 1749—1756) (în colab. cu Guérin d'Alguerbe); *Histoire de l'ancien Théâtre-Italien depuis son origine jusqu'à sa suppression en 1697* (1753).

I.N.

PARIS *Gaston* (1839—1903), erudit francez, filolog și medievist de seamă, profesor (1866), apoi administrator (1895) la *Collège* de France*, autor a numeroase studii de istorie literară medievală; a lansat ipoteza originii populare și colective a *gestelor* vechi (v. **CHANSONS DE GESTE**), a contribuit la fundamentarea științifică a filologiei și la întemeierea revistelor „Revue critique" (1866) și „Romania" (1872). (Acad. fr.: 1895.)

Op.: *Histoire poétique de Charlemagne* (1865); *Les Miracles de Notre-Dame* (1876—1892); *La Littérature française au Moyen-Age* (1888); *François Villon* (1901).

M.S.

PARMENTIER *Jean* (1494—1530), navigator, autorul unui jurnal de călătorie în versuri: *Description nouvelle des merveilles de ce monde* (post. 1536.)

A.V.

PARNASIENS *Poétes* v. **PARNASSE** Le

PARNASSE Le, școala poetică constituită între 1860 și 1866, ca o reacție împotriva romantismului sentimental, grupînd poeți a trei generații uniți prin același cult al artei pentru artă, al perfecțiunii formale. Estetica parnasiană se constituie încetul cu încetul în cadrul revistelor lui C. Mendès* („La Revue fantaisiste", 1861) și Xavier de Ricard („La Revue du Progrès", 1863—64 și „L'Art", 1865), preluînd, în ultimă instanță, concepțiile lui Leconte de Lisle* definite de acesta în prefețele volumelor sale de versuri și în „Le Nain jaune"* (1864). Se manifestă concret prin publicarea, de către Lemerre*, sub titlul de *Parnasse contemporain** a 3 culegeri de versuri (1866, 1871, 1876) cuprinzînd poeme ale celor mai de seamă parnasieni: Leconte de Lisle*, Sully-Prudhomme*, J.-M. de Heredia*; Coppée*, Verlaine*, L. Dierx*, J. Lahor*, C. Mendès*, Mallarmé*. Parnasienii recunosc drept maeștri pe Th. Gautier*, adver-

sar al confesiunii personale (v. LAMARTINE, MUSSET), al abuzului de sentimentalism (v. MUSSET) și al tendinței către profeția socială (v. V. HUGO), preconizînd obiectivitatea estetică; pe Baudelaire* și arta lui riguroasă; pe Banville*, teoreticianul meșteșugului versificației, și pe Leconte de Lisle, poetul impersonal, impecabil, dăruit cultului frumosului formal.

Parnasienii cultivă deci impersonalitatea, rupînd cu tradiția romantică a efuziunii lirice, substituind sentimentului personal o inspirație intelectuală, savantă, chiar erudită, filozofică; își caută temele în trecutul îndepărtat (al Greciei, al Indiei) în dorința de a reînvia vechile idealuri și mituri ale civilizației păgîne, de a săvîrși contopirea poeziei cu știința. Căci această evocare a trecutului nu se realizează, după exemplul romanticilor, cu ajutorul imaginației și al unei culori locale exagerate, ci grație unei scrupuloase documentări asupra ideilor, faptelor, vieții intime și exterioare a raselor străvechi (v. poemele metafizice și științifice ale lui Leconte de Lisle și Sully-Prudhomme). Firește, natura nu este absentă din poezia parnasiană, virgină, exotică, luxuriantă, imuabilă (v. poemele lui Leconte de Lisle), totuși zugrăvită și ea impersonal, rece, precis, fără vibrație, ca un tablou frumos, exterior sufletului. Misiunea principală a poetului, după parnasieni, este realizarea Frumosului. Supuși fanatici doctrinei artei pentru artă inițiată de Th. Gautier, acești poeți ai P.-ului reclamă imperios perfecțiunea formei. Arta, lux intelectual rezervat unei elite, fără contingențe cu adevărul, utilitatea și morala este rodul unei munci migăloase, neostenite, unei îndelungi cizelări. De aceea parnasieni reînvie formele fixe ale poeziei, sonetul de pildă (v. J.-M. DE HEREDIA) șlefuiesc neîncetat versurile lor, îndemînatic mlădiate, ritmate și rimate (v. TH. DE BANVILLE), atingînd o desăvîrșită măiestrie a formei, dar și o rigiditate marmoreană, o lipsă aparent totală de sensibilitate și fior poetic. Poezia parnasiană, descriptivă, obiectivă, rafinată, apropiată ideologic de pozitivism și realism, evoluează însă lesne către prozaism. Lipsită de profunzime, săracă în idei, rece, fără vibrație sufletească, este curînd înlocuită printr-un curent impetuos-înnoitor, simbolismul*. M.S.

PARNASSE BURLESQUE sau **DIVERTISSEMENT DES MÉLANCHOLIQUES** (prin 1665), culegere anonimă de scrieri locale reflectînd viața normandă, în special cea din Rouen. M.S.

PARNASSE CONTEMPORAIN Le, culegere de versuri publicate în serii succesive (1866, 1871, 1876) de editorul Lemerre* din grija lui C. Mendès* și Xavier Ricard*, grupînd în jurul ei poeți de tendințe diferite, totuși uniți prin cultul lor pentru perfecțiunea formei. Dintre aceștia: Leconte de Lisle*, Sully-Prudhomme*, J.-M. de Heredia*, Fr. Coppée*, Ch. Baudelaire*, Verlaine*, Léon Dierx*, C. Mendès, Mallarmé*. M.S.

PARNASSE DES MUSES GALANTES *Le nouveau* (1665), culegere de poezii prețioase (v. PRÉCIOSITÉ) cuprinzînd între altele, versuri de Scarron*. M.S.

PARNASSE SATYRIQUE sau **QUINTESSENCE SATYRIQUE** (1622—1677), culegere de versuri satirice (523 poeme), cîteva semnate de Théophile de Viau*. M.S.

PARNY *Évariste Désiré* DE FORGES viconte DE (1753 — 1814), poet colonial, născut în insula Bourbon, reprezentant al poeziei elegiace și erotice din vremea sa, considerat de criticii timpului său drept „prințul elegiacilor". P. cîntă imaginea și amintirea tinerei creole Esther Lelièvre, întîlnită în 1774 pe insula Bourbon, pe care o celebrează sub numele de Éléonore, evocînd începuturile pasiunii sale, ruptura care a urmat și deznădejdea lui. Format la școala lui La Fontaine* și Voltaire*, P., deși înzestrat cu o sensibilitate săracă, se impune prin simplitatea expresiei sale, supleţea și eleganţa versului, elocinţa, note patetice și voluptoase autentice, fiind citit și cunoscut de cei dintîi romantici pe care a avut meritul de a-i fi influenţat. P. a mai scris pamflete și opuscule licenţioase printre care scandaloasa *Guerre des Dieux* poem eroi-comic (care l-ar fi îndemnat, pare-se, pe Chateaubriand* să scrie *Le Génie du christianisme*), sau satira *Goddam*, îndreptată împotriva englezilor. (Acad. fr.: 1803.)

Op.: *Poésies* (1778); *La Guerre des dieux anciens et modernes* (1799); *Chansons madécasses* (1799); *Le Portefeuille volé* (1805); *Voyage de Céline* (1806); *Isnel et Aslega* (1802, 1808); *La Rose-Croix* (1808). I.N.

PARODI *Dominique Alexandre* (1842—1901), dramaturg de origine italiană, autor de tragedii și drame în versuri și de poeme patriotice *(Nouvelles...)* sau de inspiraţie biblică *(Séphora)*.

Op.: *Passions et Idées* (1865); *Nouvelles messiniennes* (1867); *Ulm le Parricide* (1872); *Rome vaincue* (1876); *Séphora* (1877); *Cris de la Chair et de l'Âme* (1883). M.S.

PAROXYSME *(moderniste)*, formulă lansată de poetul Nicolas Beauduin* în 1911, desemnînd o „sinteză dionisiacă" a numeroase curente contemporane (naturism* simultaneism*, integralism, unanimism*, futurism etc.) și o integrare deplină în univers. Estetica „paroxistică" — eșec evident pe toate planurile — nu a generat opere viabile.

PARROT *Louis* (1906—1948), eseist, poet și romancier. Scriitor provenit dintr-un mediu muncitoresc, autodidact, debutînd sub influenţa poeţilor Școlii romane (v. **MORÉAS**) și a lui Cocteau*, P. a găsit ulterior în suprarealism* o poziţie mai apropiată de spiritul său (v. volumele de versuri *Misery Farm* și *Les Mystère douloureux*), cultivînd însă în același timp, în romanele sale, un populism* duios și patetic. Este de asemenea comentatorul priceput și subtil al cîtorva poeţi moderni dintre care Éluard*, Cendrars* și Lorca (v. colecţia *Poètes d'aujourd'hui*, ed. Seghers).

Op.: *Misery Farm* (1934); *Le Grenier à sel* (1943); *Paille noire des étoiles* (1944); *Les Mystères douloureux* (1945); *L'Intelligence en guerre* (1946); *Oeil de fumée* (post. 1953). M.S.

PARTHENAY L'ARCHEVÊQUE *Anne II* DE (?—1646), poetă protestantă, din familia ducilor de Rohan, autoarea unor versuri despre Henric IV. A.V.

PARTHENAY L'ARCHEVÊQUE *Catherine* DE (a doua jum. a sec. XVI — prima treime a sec. XVII), poetă protestantă, unul dintre șefii partidului protestant în timpul războaielor religioase, autoare

a unor elegii, a unor piese de teatru și a unui pamflet împotriva regelui Henric IV.

Op.: *Holopherne* (1573); *Ballets allégoriques en vers* (1592—1593); *Apologie pour le roi Henri IV envers ceux qui le blasment de ce qu'il gratifie plus ses ennemis que ses serviteurs* (1596). A.V.

PARTIMEN v. JEU-PARTI

PASCAL *Blaise* (1623—1662), savant, filozof creștin și polemist de seamă. Născut în orașul Clermont-Ferrand, P. rămas orfan de mamă la trei ani, a crescut împreună cu cele două surori ale lui, Gilberte și Jaqueline, sub îngrijirea afectuoasă a tatălui său, Étienne Pascal, uimind pe toți cei din jur prin aptitudinile sale precoce pentru matematică și știință. La 16 ani publică un *Essai sur les Coniques* care a stîrnit vîlva și admirația matematicienilor reputați. Prin 1646, de pe atunci atins de o paralizie incipientă de origine tuberculoasă ce avea să-i grăbească sfîrșitul, vine în contact cu gîndirea jansenistă prin citirea operelor lui Jansenius*, Saint-Cyran* și ale Marelui Arnauld*, care-l convertesc la noua doctrină al cărei focar de răspîndire era mănăstirea *Port-Royal**. Devenit jansenist, P. nu renunță la cercetările sale științifice, stabilind la acea dată o distincție între *științele întemeiate pe autoritate* (teologie), al căror adevăr se află în cărțile sfinte, și *științele întemeiate pe raționament* la a căror cunoaștere nu se poate ajunge decît prin intermediul rațiunii și al experienței și care sînt hărăzite unui progres continuu. Între 1651 și 1654, la Clermont-Ferrand întîi, apoi la Paris unde se stabilește pentru cîtva timp, P. se lasă atras de viața mondenă, frecventînd pe tînărul duce de Roannez și pe cavalerul de Méré precum și saloanele aristocratice ale d-nei d'Aiguillon și ale d-nei de Sablé*, dornic să se conformeze idealului veacului: *L'honnête* homme*. Dar, în urma unui accident de trăsură din care scapă cu viața ca prin minune, este copleșit de o puternică criză mistică (23 noiembrie 1654); renunță la orice activitate lumească și științifică și, hotărît să se dedice exclusiv meditației religioase, se retrage la Port-Royal-des-Champs. Ia parte la polemica dintre jansenișți și iezuiți prin publicarea strălucitelor sale *Provinciale* și-și consacră ultimii ani elaborării unor note destinate întocmirii unei *Apologii a creștinismului*, note care au fost publicate postum, sub titlul de: *Pensées*.

Cele 18 *Scrisori Provinciale* sînt publicate clandestin (1656—1657) sub vălul anonimatului, iscălite fiind: *Louis de Montalte*. Primele 10 sînt adresate unui prieten provincial al necunoscutului Montalte; 6 sînt adresate iezuiților în general (XI—XVI); ultimele două, părintelui iezuit P. Annat. Dezbat, rînd pe rînd, problemele spinoase care-i opun pe jansenișți bisericii oficiale reprezentate de iezuiții ipocriți, atît de îngăduitori față de viciile aristocrației: aceea a harului „suficient" și „eficace", din care decurge teoria responsabilității și a actului voluntar (scris. I—IV; XVII—XVIII); aceea a moralei creștine integre și a cazuisticii iezuite culpabile, ducînd pe calea compromisului pînă la explicarea și iertarea omuciderii (VII—VIII); aceea a doctrinei probabilității (după care putea fi invocată pentru izbăvire de păcat orice opinie probabilă, adică susținută de un cazuist cunoscut, scris. V—VI) și a direcției de intenție (actul criminal fiind absolvit în virtutea intenției „bune" cu care a fost săvîrșit, scris. VII—VIII), a devoțiunii ușoare (*dévotion aisée*),

a practicii restricțiilor mentale (atît de folositoare în cazul jurămîntului, scris. IX) și a dispensei, acordată de iezuiți, de a-l iubi pe Dumnezeu (scris. X). *Provincialele* constituie astfel un pamflet admirabil împotriva moralei iezuite și a imposturii bisericii catolice oficiale, armele folosite de Pascal fiind dialectica, strînsă și impecabilă, sarcasmul și ironia susținute de o candoare prefăcută, și elocința, toate întemeiate pe rațiune și utilizînd, bineînțeles, procedeele exagerării și reducerii la absurd.

Cugetările, publicate în 1670, din grija lui Nicole* și Arnauld*, constituie eboșa, prezentată sub formă de fragmente, notări și cugetări răzlețe, a unei monumentale lucrări: *Apologie de la religion chrétienne*, pe care filozoful își pusese în gînd să o realizeze întru folosul spiritual al libertinilor* vremii. Ordonarea acestor cugetări în diferitele ediții care s-au succedat pînă în zilele noastre este de aceea, pînă la un punct, arbitrară, în ciuda străduinței cercetătorilor de a respecta gîndirea și planul pascalian inițial. Se impun în special edițiile îngrijite de L. Brunschwig (sec. XIX) și de Tourneur Anzieu (Cluny, 1960). Planul logic urmat de aceste ediții este următorul: adresîndu-se unui libertin imaginar și folosind toate resursele artei de a convinge *(l'esprit de finesse* aliat cu *l'esprit de géométrie)*, P. urmărește să-i trezească neliniștea, demonstrînd cît de mare este mizeria omului lipsit de Dumnezeu: așezat între două infinituri, *l'infiniment grand* și *l'infiniment petit* (P., 72, ed. Brunschwig), atom neînsemnat față de primul, gigant nemăsurat față de celălalt, incapabil de aceea să le cuprindă cu mintea, omul nu poate atinge adevărul, împiedicat fiind în realizarea acestui scop și de natura lui proprie, aflată veșnic pradă amorului-propriu (100) și imaginației (82), *maîtresse d'erreur et de fausseté*, cele două mari puteri înșelătoare *(puissances trompeuses)*. De asemenea nu-i este îngăduit să realizeze justiția pe pămîntul (82) dominat cum este de obiceiuri și tradiții absurde, relative (294, 295), obligat să asculte de regimuri politice abuzive (299) dar cărora trebuie să li se supună căci războiul civil care ar decurge din răzvrătire este cel mai mare rău (320). Lipsit de adevăr și de dreptate, omul nu poate fi fericit: în zadar își făurește sisteme filozofice dibace și complicate; în zadar se cufundă în plăceri și distracții *(divertissements)*, (139), omul nu poate scăpa din nimicnicia condiției sale umane *(sa misère humaine)*, (171—183). Și totuși omul, această ființă slabă, această „trestie plăpîndă", poate gîndi. Gîndirea, putința de a raționa, într-un cuvînt conștiința, îi creează o stare de superioritate indiscutabilă în natură *(l'homme est un roseau pensant)*, (347, 348, 365, 400). Omul se prezintă deci ca o enigmă vie (416, 420) căutînd cu înfrigurare explicația acestui dualism al propriei sale firi. Aici, P. ia în discuție, combătîndu-le, teoriile stoicilor reprezentați prin Epictet și ale pyrrhonienilor (sceptici) reprezentați prin Montaigne*: primii, afirmă el, nu au văzut decît măreția omului, ceilalți doar mizeria lui, falsificînd astfel — și unii și alții — datele problemei. Explicația cea mai potrivită a acestei duble firi a sa îi este dată omului de religia catolică care-i explică grandoarea prin mitul creației, și nimicnicia prin mitul păcatului originar. De aceea, și în ciuda faptului că existența lui Dumnezeu nu poate fi demonstrată rațional, omul trebuie să opteze pentru credință, afirmă P., formulînd ca argument suprem, vestitul său *pariu*, conform căruia „dacă Dumnezeu nu există nu pierdem nimic, iar dacă există, cîș-

Scanned with OKEN Scanner

tigăm totul" (233). Ultimele cugetări proclamă descoperirea, pe calea inimii și a sensibilității personale, a ființei dumnezeești, salutată cu neţărmurită bucurie (528, 547, 774, 781). Astfel, gîndirea lui P., atît de limpede pe plan ştiinţific, atît de luminos combativă în lupta împotriva iezuiţilor, atît de pătrunzătoare şi necruţătoare în analiza nedreptăţii sociale şi a regimurilor politice existente (299, 320), ajunge la un impas, din care nu iese decît recurgînd la argumente desperate, abdicînd de la raţiune, uitînd de datele obiective ale experienţei, într-un cuvînt demisionînd în faţa vieţii şi a ştiinţei.

Op.: *Essai sur les coniques* (1636); *Expériences nouvelles touchant le vide* (1647); *Préface pour un Traité du vide* (1647); *Lettres provinciales* (ian. 1656— mart. 1657); *Pensées* (post. 1670).

M.S.

PASCAL *Jacqueline* (1625—1661), călugăriţă la Port-Royal*, sora lui Blaise Pascal*, care a jucat un important rol în viaţa fratelui ei. A compus de tînără versuri apărute în culegeri colective, obţinînd un premiu de poezie la Rouen (1640) şi a redactat în tihna mănăstirii, cugetări asupra morţii lui Cristos. M.S.

PASCHAL *Pierre* DE (1522—1565), umanist şi cronicar atacat cu violenţă de către unii dintre contemporanii săi (Turnèbe*, Ronsard*) care au descoperit că promisiunea pe care le-o făcuse de a introduce în scrierile sale un capitol de istorie a literelor nu fusese decît o minciună.

Op.: *Journal de ce qui s'est passé en France pendant l'année 1562* (post. 1834).

A.V.

PASQUIER *Étienne* (1529—1615), magistrat, umanist şi istoric. După ce debutase în 1554 printr-un tratat despre iubire, *Le Monophile*, în care celebrase şi memoria Ioanei d'Arc, este puternic impresionat de caracterul sîngeros al războaielor religioase care trezesc în el simţul patriotismului. Interesat şi pasionat de tot ceea ce constituia istoria instituţiilor publice şi a literaturii franceze, redactează monumentala *Les Recherches de la France* în paginile căreia este sugerată pentru prima oară legătura directă ce există între viaţa socială şi evoluţia vocabularului, şi tot pentru prima dată se vorbeşte despre continuitatea nemijlocită dintre umaniştii Renaşterii şi predecesorii lor — scriitorii medievali. Apărut imediat după primul volum al *Cercetărilor*, *Le Pourparler du Prince* este o discuţie asupra celui mai bun sistem de guvernămînt, P. precizînd că suveranul trebuie să ţină seama de hotărîrile Statelor Generale, pentru că „nu popoarele sînt făcute pentru regi, ci regii pentru popoare". Glorificînd trecutul eroic al patriei, afirmînd calităţile deosebite ale limbii materne împotriva acelora ce nu recunoşteau decît latina ca limbă literară, sau admirînd sincer marile spirite ale epocii sale, P. a fost un precursor al erudiţiei moderne.

Op.: *Le Monophile* (1554); *Recueil de rimes et proses* (1555); *Les Recherches de la France: livre premier, plus un pourparler du Prince* (1560; ediţia completă a celor 10 volume — 1621); *La Puce de Madame des Roches* (1583); *La Main ou Oeuvres poétiques faites sur la main de Estienne Pasquier* (1584).

A.V.

PASSERAT *Jean* (1534—1602), umanist și poet, autorul unor frumoase lecții pe texte din Virgiliu, Plaut, Cicero, Ovidiu, precum și al unor versuri satirice, pline de vervă. I se datorează redactarea în cea mai mare parte a pamfletului *Satyre* Ménippée*.
Op.: *Adieu à Phoebus et aux Muses* și *Ode à Bacchus* (1559); *Hymne de la Paix* (1562); *Chant d'allégresse* (1564); colaborare la *La Satyre Ménippée* (1594); *Kalendae Januariae* (1597).
A.V.

PASSEUR *Étienne* MARIN, zis **STÈVE** (1899—1966), dramaturg, autor de piese paroxistice punînd în scenă pasiuni violente, personaje excesive și deznodăminte furtunoase ale unor situații neverosimile
Op.: *Suzanne* (1929); *L'Acheteuse* (1930); *Une vilaine femme* (1932); *Je vivrai un grand amour* (1935); *Le vin du souvenir* (1942); *N'importe quoi pour elle* (1954).
Al.D.P.

PASSION (sec. XIV și XV), gen dramatic medieval, reprezentare a vieții lui Cristos (în special a patimilor sale) și a numeroase evenimente legate direct sau indirect de ea. Principalele **P.** poartă numele autorului lor, sau cel al orașului unde au fost reprezentate sau unde a fost regăsit manuscrisul. Printre ele pot fi citate: *La Passion d'Arras* de Eustache* Mercadé (+140); *La Passion* d'Arnoul* Gréban (1452); *La Passion de Valenciennes* atribuită lui Jean Molinet* (1547); *La Passion d'Auvergne* (1477); *Les Actes des Apôtres* de Simon și Arnoul Gréban (1452—1478) (v. și **MYSTÈRES**).
A.V.

PASTOURELLE La (sec. XII—XIII), gen poetic medieval, mai puțin răspîndit în sudul Franței. Este o compoziție poetică cu o structură metrică și strofică variabilă, ce aduce întotdeauna în scenă o păstoriță și un cavaler, înlocuit uneori de autorul însuși. Personajul masculin face avansuri pe care personajul feminin le acceptă sau, mai des, le respinge. În ciuda subiectului evident rustic, a simplității și a naivității personajelor, **P.** revelează un rafinament și un caracter elaborat care fac din poezia de origine populară de odinioară un gen poetic pur aristocratic.
A.V.

PATAPHYSIQUE v. **JARRY A.**

PATIN *Guy* (1601—1672), medic și erudit, liber-cugetător, prieten cu G. Naudé*, reprezentant tipic al breslei sale satirizată de Molière*, discipol al lui Hipocrat și Galenus, respingînd orice inovație științifică. Este autorul unor *Scrisori* interesante (*Lettres choisies de feu M. Gui Patin*, publicate postum, în 1683), în același timp docte și zeflemitoare, împănate cu invective și sudălmi, izvor prețios pentru cunoașterea mentalității medicilor și a contemporanilor lor din secolul al XVII-lea.
M.S.

PATOUILLET *Louis* (1699—1779), iezuit și prozator, adversar al janseniștilor și al filozofilor, satirizat și ridiculizat de Voltaire*.
M.S.

PAUL WARNEFRIED zis **PAUL DIACRE** (către 720—către 799), istoric și poet, călugăr al mănăstirii Monte Cassino. Opera sa de căpetenie este *L'Histoire des Lombards*, pe care o duce de la originea

legendară a acestui neam pînă la 744, dovedindu-se un istoric imparțial și un om de vastă cultură.

Op.: *L'Appendice à l'histoire romaine d'Eutrope* (înainte de 774); *L'Histoire des évêques de Metz; L'Histoire des Lombards; Vie de saint Grégoire.* A.V.

PAULHAN *Jean* (1884—1968), eseist și romancier. Redactor-șef apoi director al revistei „N.R.F."*, o deschide din 1925 celor mai buni și mai îndrăzneți scriitori ai generației tinere: Breton*, Éluard*, Supervielle*, Aragon*, Giono*, Malraux*. Participă la Rezistență*, întemeind, cu J. Decour, publicația clandestină „Les Lettres* françaises", și devine unul dintre inspiratorii Comitetului Național al Scriitorilor* de care se desparte însă în 1953 (v. *Lettre aux directeurs de la Résistance*). Admirator și discipol al lui F. Fénéon, simpatizînd cu J. Benda*, P. judecă fenomenul literar contemporan, analizînd competent situația literaturii și a omului de litere modern. Plecînd de la constatarea că literatura contemporană trece printr-o criză sau „stare de teroare", datorită confuziei verbale și, în consecință, intelectuală, creată, P. face apel la reconcilierea omului cu limbajul, la stingerea antagonismelor dintre conținut și formă, dintre scriitor și public, printr-o riguroasă purificare a limbajului ducînd la o purificare a ideilor.

A primit Marele Premiu al Literaturii franceze în 1945 și Marele Premiu al orașului Paris în 1951. (Acad. fr.: 1963.)

Op.: *Le Guerrier appliqué* (1915; 1930); *Les Fleurs de Tarbes ou la Terreur des lettres* (1941); *Clef de la poésie* (1944); *L'Art informel* (1962); *La Preuve par l'étymologie* (1953). Al. D.P.

PÉGUY *Charles* (1873—1914), poet, gînditor, publicist și polemist, propagator al socialismului umanitar, catolic convins, patriot sincer, a cărui viață de luptător, de militant al cauzelor îmbrățișate se reflectă în opera sa, de care nu poate fi despărțită. Fiu de muncitor tîmplar, P. își afirmă încă din 1894 convingerile socialiste, aflîndu-se, la începuturile carierei sale, alături de Jaurès, iar mai tîrziu, alături de Zola* în timpul afacerii Dreyfus. În 1900 întemeiază periodicul „Les Cahiers de la Quinzaine", organ al gîndirii sale, care a jucat un rol important în viața culturală a Franței. Anticonformist și anarhist, P. concepe socialismul, „religie a sărăciei temporale", în chip personal, drept un „mijloc de regenerare morală a umanității", luînd poziție împotriva materialismului, a ateismului, a anticlericalismului, a colectivizării artei și a gîndirii. După 1908 evoluează spre catolicism și misticism, fără a-și renega totuși vechile convingeri, îmbrățișînd, pe plan filozofic, intuiționismul lui Bergson. În preajma primului război mondial se arată adversar al pacifismului și internaționalismului, militînd în favoarea războiului considerat de el ca necesar afirmării orgoliului național francez. În tripticul său mistic *Mystère de la charité de Jeanne d'Arc*, *Le Porche du Mystère de la Deuxième Vertu* și *Le Mystère des Saints Innocents*, opera lui de căpetenie, realizează, în persoana eroilor săi, Ioana d'Arc și Ludovic IX cel Sfînt, tocmai contopirea dintre cele două angajări preconizate de el: angajarea patriotică și cea catolică. Poezia lui P. poartă pecetea simbolismului, este înainte de toate creștină, de rugă fierbinte, rituală și comemorativă, de o simplitate solemnă,

folosind adesea tiparele versetului și ale litaniei, cu împrumuturi frecvente din textele Cărților sfinte (v. seria *Tapiseriilor*). Cîntă bucuriile și chinurile credinței, zbuciumul sufletesc al celor sfîșiați de lupta dintre idealul lor și chemările trupului; glorifică umila muncă manuală, răbdătoare, migăloasă, creatoare de frumos (v. seria *Tapiseriilor*), frumusețile patriei și fericirea de a-ți dărui viața pentru ea, el însuși murind pe cîmpul de luptă în primul război mondial.

Op.: *De la cité socialiste* (1897); *Marcel, premier dialogue de la cité harmonieuse* (1898); *Le Mystère de la Charité de Jeanne d'Arc* (1910); *Le Porche du Mystère de la deuxième Vertu* (1911); *Le Mystère des Saints Innocents* (1912); *La Tapisserie de Sainte Geneviève et de Jeanne d'Arc* (1912); *La Tapisserie de Notre-Dame* (1913); *Ève* (1913); *Note sur M. Bergson et la philosophie bergsonienne* (1914); *Note conjointe sur M. Descartes et la philosophie cartésienne* (1914); *Clio* (post. 1917). M.S.

PEIRE D'AUVERGNE (sec. XII), trubadur. Discipol al lui Marcabru*, respinge trivialitatea și violența expresiilor acestuia, dar preia concepția că arta este o disciplină severă și elaborează o poezie ermetică, bazată pe austeritatea stilului și pe rafinamentul și complexitatea excesive ale formei metrice. A înlocuit ermetismul stilului poetic *trobar** *clus* cu acrobațiile verbale și metrice ale stilului *trobar** *ric*. A.V.

PEIRE VIDAL (sf. sec. XII —înc. sec. XIII), trubadur. Poeziile sale *(chansons*, sirventes*)*, deși tradiționale și convenționale în formă și în conținut, vădesc multă fantezie și o notă de ironie amabilă la adresa confraților săi, uneori la adresa lui însuși. A.V.

PEISSON *Édouard* (1896 — 1963), romancier, autor de romane marinărești și virile în care oamenii se află într-o luptă îndîrjită și neîncetată cu oceanele și vînturile dezlănțuite.

Op.: *Courrier de la Mer Blanche* (1930, Premiul Viking); *Le Pilote* (1937); *Le Voyage d'Edgar* (1940, Premiul Academiei); *Les Rescapés du Névada* (1956); *Grampus* (1962). Al.D.P.

PÉLADAN *Joseph*, zis **JOSÉPHIN** (1859—1918), romancier, dramaturg și critic literar, întemeietorul, în 1892, al grupului masonico-catolic *Rose-Croix*. Fire exaltată, mistică, cu apleeări către ocultism adversar înverșunat al materialismului, P. a lăsat o operă literară relativ vastă care-i reflectă convingerile: romane (dintre care *Le Vice suprême* ilustrează teza degradării ideii în materie), drame *(Babylone, Oedipe et le Sphinx)* și un monumental *Amphithéâtre des sciences mortes* în același timp inițiere în magie și atac violent la adresa realismului*, naturalismului* și pozitivismului.

Op.: *Le Vice suprême* (1884); *La Décadence latine* (19 vol. 1885—1907); *Amphithéâtre des sciences mortes* (7 vol. 1892—1911); *Sémiramis* (1897); *Oedipe et le Sphinx* (1898); *De Parsifal à Don Quichotte* (1906); *Les Amants de Pise* (1912). M.S.

PELETIER *Jacques* (1517—1582), poet, matematician, medic și filolog cunoscut prin teoriile sale asupra ortografiei, printr-o traducere a *Artei poetice* a lui Horațiu, precedată de o apologie a limbii franceze, precum și prin culegerea de poeme *L'Amour des*

Amours, în care introduce pentru prima oară în secolul al XVI-lea poezia științifică (celebrarea lumilor planetare) în literatură. Lucrarea sa *L'Art poétique* este o judicioasă expunere de principii poetice asemănătoare manifestului Pleiadei*.

Op.: *Oeuvres poétiques* (1547); *Dialogue de l'ortografe e Prononciacion Françoese* (1550); *L'Amour des Amours* (1555); *L'Art poétique* (1555); *Les Louanges* (1581). A.V.

PELLERIN *Jean* (1886—1921), poet din Școala Fanteziștilor*, influențat de P.-J. Toulet*, autorul unor poeme de o mare pudoare de sentimente, străbătute de fiorul morții, exprimate în forme prosodice și sintactice rafinate.

Op.: *La Romance du Retour* (post. 1921); *Le Bouquet inutile* (post. 1923) M.S.

PELLISSON-FONTANIER *Paul* (1624—1693), scriitor protestant, convertit la catolicism (1668), prieten cu ministrul Nicolas Fouquet (pe care l-a apărat în momentul disgrației sale în trei *Discursuri* emoționante — ceea ce i-a adus o încarcerare de 5 ani la Bastilia), prieten cu Madeleine de Scudèry*; secretar al lui Fouquet, apoi istoriograf al regelui. Autor al unei *Istorii a Academiei franceze* și al cîtorva lucrări de istorie și teologie.

Op.: *Histoire de l'Académie française jusqu'en 1962* (1653); *Abrégé de la vie d'Anne d'Autriche* (1666); *Histoire de Louis XIV* (3 vol., post. 1749). M.S.

PENSÉE La (1939 →), revistă de orientare marxistă a raționalismului modern întemeiată de Paul Langevin, cu colaborarea eficace a lui René Maublanc. Cuprinde articole doctrinale, eseuri filozofice și comentarii ale chestiunilor actuale celor mai arzătoare. M.S.

PÉRET *Benjamin* (1899—1959), poet și eseist, suprarealist intransigent, codirector al primului număr al revistei „La Révolution* surréaliste" (1924). Maestru al umorului negru, al absurdului, al scrisului automat, P. a adoptat o atitudine de revoltă, agresivitate și insultă (moștenită de la dadaiști), creînd în jurul lui o aureolă de „poet blestemat". A contribuit la o reîmprospătare a limbajului prin folosirea de imagini și asociații neașteptate, jocuri de cuvinte și aliterații insolite.

Op.: *Le Passager du transatlantique* (1921); *Immortelle Maladie* (1924); *Le Grand Jeu* (1928); *De derrière les fagots* (1934); *Au Paradis des fantômes* (1938); *Le Déshonneur des poètes* (1945); *Mort aux vaches et au Champ d'honneur* (1953); *Des cris étouffés* (1957). Al.D.P.

PERGAUD *Louis* (1882—1915), poet și romancier sensibil și realist al vieții rurale și fin analist al psihologiei animale.

Op.: *L'Aube* (1904); *L'Herbe d'avril* (1908); *De Goupil à Margot* (1910, Premiul Goncourt); *La Guerre des boutons* (1912); *Le roman de Miraut, chien de chasse* (1913). M.S.

PÉRI *Gabriel* (1902—1941), om politic, colaborator la „Clarté" și la „L'Humanité"* (1924), animatorul *Caietelor* clandestine ale P.C. Francez în timpul ocupației. Arestat în mai 1941, este împușcat de naziști împreună cu alți ostatici, la 15 decembrie al aceluiași an, devenind simbolul Rezistenței* și al dîrzeniei poporului fran-

cez în faţa nazismului. Aragon* şi Éluard* i-au cîntat moartea în versuri zguduitoare. M.S.

PÉRIER *Gilberte Pascal*, măritată **FLORIN** (1620—1685), sora lui Blaise şi Jacqueline Pascal*, autoarea primei şi celei mai importante biografii a lui Pascal, adesea publicată în fruntea *Cugetărilor: Vie de M.Pascal* (1684). M.S.

PÉRIN *René* (1776—1858), dramaturg (autor de comedii, vodeviluri, feerii şi melodrame), istoric şi poet. A publicat o parodie a operei lui Chateaubriand* *Itinéraire de Paris à Jérusalem: L'Itinéraire de Pantin au mont Calvaire...*, şi o culegere de cîntece: *Le Goguettier sévrien*.

Op.: *Le Flageolet d'Érato, ou le chansonnier du Vaudeville* (1801); *L'Itinéraire de Pantin au mont Calvaire...* (1811); *Le Gouguettier sévrien* (post. 1869, publ. sub pseudonimul **BIBARIUM**). M.S.

PÉRION *Joachim* (1499—1559), teolog şi profesor, autor al unor frumoase traduceri din filozofii greci şi părinţii bisericii latine precum şi al cîtorva lucrări istorice şi hagiografice.

Op.: *De fabularum et ludorum, theatrorum antiqua consuetudine*, (1540); *Pro Ciceronis oratore contre P. Ramum* (1547); *Vie des Patriarches* (1555). A.V.

PÉROCHON *Ernest* (1885—1942), învăţător şi romancier realist al pămîntului şi moravurilor din Vendée. Cunoscut mai ales prin romanul *Nêne*, zugrăvire amară a nerecunoştinţei umane.

Op.: *Nêne* (1920, Premiul Goncourt;) *L'Instituteur* (1927); *Barberine des Genêts* (1933); *Les Endiablés* (1934); *Babette et ses deux frères* (1939). M.S.

PERRAULT *Charles* (1628—1703), prozator parizian, autor de basme devenite patrimoniu universal, teoretician ce a jucat un rol de seamă în cadrul celebrei *Querelle* des Anciens et des Modernes*. După terminarea studiilor de drept, la Orléans (oraş unde, pare-se, diplomele se cumpărau!), lucrează cîtva timp alături de fratele său Pierre, perceptor general al Finanţelor sub Fouquet (v. **LA FONTAINE**) şi intră, la Vaux, într-o lume de literaţi şi oameni de cultură care-i determină vocaţia de scriitor. Burlesc şi preţios în această perioadă, scrie în colaborare cu Beaurain un lung poem: *Les Murs de Troie ou l'Origine du Burlesque* (1653), poezii galante şi un *Dialogue de l'amour et de l'amitié* în proză, de factură preţioasă. Intră în slujba lui Colbert (1654); face, din 1663, parte din *La Petite Académie*, viitoarea *Académie* des Inscriptions*, iar în 1671, este ales academician. Adevărata lui activitate de scriitor începe la acea dată. Scrie poeme epice în proză şi versuri *(Saint Paulin, Adam)*, poeme de circumstanţă *(Le Siècle de Louis le Grand)*, două volume de scurte biografii în proză *(Les Hommes illustres...)*, poezii religioase şi lucrări de polemică şi teorie literară, opere legate toate de poziţia modernistă asumată de P. în cadrul polemicii menţionate. Îl impun posterităţii culegerea lui de basme în proză publicate la bătrîneţe în 1697 („capodopera prea dispreţuită a secolului capodoperelor" spunea Ch. Nodier*) şi modernismul intransigent, afirmat într-o clipă de răscruce istorică a literelor franceze.

Povestirile, atribuite uneori fiului său Perrault* d'Armancour, sînt, cu excepţia lui *Riquet à la Houppe*, preluate din folclor şi adaptate mentalităţii aristocratice. Rafinamentul istorisirii, eleganţa stilului (care nu exclude elementele retorice tradiţionale ale basmelor folclorice: formule cu virtute incantatorie — *Scufiţa Roşie* —, dezvoltări cielice, detalii verosimile cu actualizări pitoreşti, structură lineară a naraţiunii etc.) se grefează pe un fond miraculos cu valoare simbolică şi intenţii moralizatoare. Schema gîndirii rămîne raţională, folclorul fiind, în aceste povestiri, lipsite de elementul superstiţios, privit cu detaşare şi umor. În calitatea sa de modern, P., respectuos faţă de dogmele clasice, afirmă un raţionalism ce-l duce, pe cale directă, logică, către ideea de progres, şi-i determină atitudinea faţă de scrierile grecilor şi ale latinilor: fără a le nega valoarea, P. afirmă preeminenţa secolului său, beneficiar a secole de cultură şi progres, deci superior din toate punctele de vedere faţă de veacurile apuse. *Le Siècle de Louis...* şi biografiile redactate au drept scop tocmai ilustrarea acestei teze al cărei adversar ireductibil a fost Boileau*, Astfel P. se înscrie atît printre marii scriitori ai veacului cît şi printre teoreticienii clasicismului, figură luminoasă, talentată, activă, inteligentă, a cărei valoare merită a fi subliniată . (Acad. fr.: 1671.)

Op.: *Les Murs de Troie ou l'Origine du Burlesque* (1653); *L'Ode aux Nouveaux Convertis* (1684); *Le Siècle de Louis le Grand* (1687); *Parallèle des Anciens et des Modernes* (1688, 1690, 1692, 1697); *Apologie des femmes* (1694); *Les Hommes illustres qui ont paru en France pendant le siècle* (2 vol., 1969—1700); *Contes de ma mère l'Oye* (1697); *Mémoires* (post. 1759). M.S.

PERRAULT *Claude* (1613—1688), fratele lui Charles Perrault*; avocat, medic, apoi arhitect şi scriitor, spirit enciclopedic şi cartezian, membru al Academiei* de Ştiinţe (1666). Este autorul proiectului Colonadei Luvrului (1660—1670) şi a supravegheat construcţia Observatorului (1667). În urma unor amănunţite studii de anatomie şi zoologie, precum şi a numeroase disecţii pe animale şi păsări exotice, a spulberat multe legende neîntemeiate privind viaţa şi obiceiurile acestora. A colaborat cu fratele său, Charles Perrault, la poemul burlesc *Les Murs de Troyes* şi la transpunerea în versuri burleşti a *Eneidei*. A fost partizanul său, deci al Modernilor, în vestita *Querelle* des Anciens et des Modernes*.

Op.: *Les Murs de Troyes* (1653, post. 1900); *Mémoires pour servir à l'histoire naturelle des animaux* (1676); *Essais de physique* (1680—1688); *L'Ordonnance de cinq espèces de colonnes, selon la méthode des anciens* (1683). M.S

PERRAULT D'ARMANCOUR *Pierre* (1678—1700), al treilea fiu al lui Charles Perrault*, căruia unii istorici literari îi atribuie paternitatea *Povestirilor* (Marty-Laveaux, Funck-Brentano), spre deosebire de alţii care i-o contestă hotărît (abatele Dubos*, Walckenaer, A. Hallays) şi de alţii care îl consideră doar colaboratorul tatălui său (abatele de Villiers, E. Henriot*). M.S.

PERRIN *François* (către 1533—1606), cleric, poet moralist și dramaturg. Stilul său se caracterizează mai mult prin forță decît prin eleganță și rafinament artistic.
Op.: *Le Pourtraict de la Vie humaine* (1574); *Cent et quatre quatraines de quatrains* (1587); *Sichem ravisseur* (1589); *Les Escoliers* (1589); *Sennachérib* (1599). A.V.

PERRIN *Pierre*, zis **ABATELE** (1620—1675), poet și libretist în stil preţios, prieten cu Voiture*. A contribuit la răspîndirea obiceiului de a folosi versuri de lungimi diferite în libretele de operă.
Op.: *La Pastorale d'Issy* (1659); *Oeuvres de Poésie* (1661); *Pomone* (1670). M.S.

PERROT DE LA SALLE *Paul* (?—?), traducător și poet, autorul unor scrieri în versuri închinate ocultismului.
Op.: *La Gigantomachie ou combat universel de tous les arts et sciences. Avec la louange de l'asne* (1593); *Tableaux sacrez* (1594); *Les proverbes de Salomon et l'Ecclésiaste, mis en rime françoise* (1595). A.V.

PESQUIDOUX *Joseph* **DE** (1869—1946), scriitor stabilit în provincia Armagnac, laureat al Marelui premiu pentru literatură în 1927, romancier al diferitelor aspecte ale vieţii cîmpeneşti din provincia sa natală. (Acad. fr.: 1936.)
Op.: *La Glèbe* (1922); *La Harde* (1936); *La Livre de raison* (1938) *Gascogne* (1939); *Un petit univers* (1940). M.S.

PETIT *Louis* (1615—1693), poet satiric din cercul de la Hôtel de Rambouillet*, prieten cu P. Corneille*. Și-a publicat operele sub titlul: *Discours satyriques et moraux ou Satyres générales* (1686). M.S.

PEYRÉ *Joseph* (1892—1968), romancier al moravurilor din Sahara și din Spania și al vieţii militare, marcat de gustul acţiunii, de lumina deșertului și de viaţa tumultuoasă; patronat la începuturile lui de J. Kessel*.
Op.: *Complices* (1928); *Sang et Lumière* (1935, Premiul Goncourt); *Roc-Gibraltar* (1932); *Mallory et son Dieu* (1946); *Guadalquivir* (1952); *Jean le Basque* (1953); *Les Remparts de Cadix* (1962); *Pré aux ours* (1964). M.S.

PEYREFITTE *Roger* (n. 1907), romancier și dramaturg. Cu excepţia volumului *La Mort d'une mère*, capodoperă în stil clasic, carte emoţionantă de înaltă ţinută, toate operele publicate de P. sînt libertine, licenţioase, nu departe de pornografie, descriind cu complezenţă pasiuni perverse, ambigue și nefirești, sau dezvăluind elementele de scandal din mediile depravate. A obţinut un mare succes comercial.
Op.: *Les Amitiés particulières* (1944, Premiul Théphraste Renaudot); *Les Amours singulières* (1949); *La Mort d'une mère* (1950); *Les Ambassades* (1951); *Les Fils de la lumière* (1961). Al.D.P.

PHALANGE La (1905—1914), revistă neosimbolistă întemeiată de Jean Royère*, în care, după exemplul lui Mallarmé*, se afirmă necesitatea creării unei poezii a „absolutului". Printre colaboratori: Apollinaire* și A. Breton*. M.S.

PHILIPPE *Charles-Louis* (1874—1909), romancier realist influenţat de Tolstoi, precursor al populismului*. Descrie cu sensibilitate

delicată suferințele oamenilor simpli și tragismul vieților interioare, într-un stil simplu, familiar, uzînd de expresii și fraze populare, dar purtînd încă, vădit, pecetea manierismului decadent postsimbolist. În capodopera sa, *Bubu de Montparnasse*, evocare a mizeriei prostituției și a ororii spitalelor pariziene, P. creează un tip de proxenet cinic (Bubu) ale cărui trăsături se regăsesc în literatura ulterioară închinată mediilor de declasați parizieni.

Op.: *La Mère et l'Enfant* (1900); *Bubu de Montparnasse* (1901); *Le Père Perdrix* (1902); *Marie Donadieu* (1904); *Maquignole* (1906); *Charles Blanchard* (post. 1913). M.S.

PHILIPPE DE MÉZIÈRES (1327—1405), militar și diplomat, autor al unor opere cu caracter religios, politic sau moral, însuflețit de ideea organizării unei cruciade pentru recucerirea Ierusalimului. Opera sa de căpetenie este *Le Songe du Viel Pèlerin*, bogată în date biografice și istorice, adevărat manual de guvernare pentru regi.

Op.: *Le Songe du Viel Pèlerin* (1389); *Le livre de la vertu du Sacrement de Mariage et du réconfort des Dames mariées*. A.V.

PHILIPPE DE RÉMI, SIRE DE BEAUMANOIR (1250?— 1296), poet, romancier și legist, autor al unei opere bogate, variate și spirituale, dar de un rafinament excesiv.

Op.: *Fatrasies; Salut d'amours; Lai d'amours; La Manekine; Jehan et Blonde; Le Conte de fole larguece; Les Coutumes de Beauvoisis* (1283). A.V.

PHILIPPE DE VITRI (1291—1361), filozof, matematician, poet și muzician, prieten cu Petrarca în ochii căruia trecea drept „singurul poet francez" din vremea sa. Este cunoscut azi numai prin scurtul poem închinat frumuseții vieții rustice — *Le Dit de Franc-Gontier* (32 versuri) — ridiculizat de Villon*.

Op.: *Le Chapel des trois fleurs de lis*. A.V.

PHILIPPI *Jean* (1518—1603), magistrat, autorul unor lucrări de drept și părintele prezumptiv al unei scrieri istorico-religioase asupra evenimentelor petrecute în sudul Franței în timpul războaielor religioase.

Op.: *Édits et ordonnances concernant l'autorité et juridiction des Cours des aides de France* (1560); *Mémoires touchant les choses advenues pour le fait de la religion à Montpellier et dans le Bas-Languedoc* (1650—1600) A.V.

PHILOSOPHES Les (sec. XVIII), denumire dată filozofilor materialiști preocupați de problemele de ordin politic, social, religios și moral de care depind destinul și fericirea pămîntenilor, adversari ireductibili ai metafizicii, a cărei finalitate o negau. I.N.

PIBRAC *Guy* **DU FAUR**, *seigneur* **DE** (1529—1584), magistrat, orator și poet, originar din Toulouse. Poemul său bucolic *Plaisirs de la vie rustique*, care prezintă, într-o ciudată îmbinare a mitologicului cu realul, un elogiu al Franței, și mai cu seamă *Les Quatrains*... — de inspirație stoico-creștină — au o expresie viguroasă, descori austeră, un ton imperios și grav.

Op.: *Plaisirs de la vie rustique* (1574); *Quatrains contenant préceptes et enseignements* (1574—1575). A.V.

PICABIA *Francis* (1879—1935), pictor și poet, de origine cubaneză prin tată. În pictură a evoluat de la impresionism la cubism, apoi la arta abstractă. Poet dadaist, prieten cu Tzara* și Ribemont* — Dessaignes, apoi cu A. Breton*, fondatorul revistei „391" * și colaborator la „Littérature", P. a adoptat, după 1921, cîteva din preceptele lui A. Breton și ale suprarealiștilor, fără însă a adera întru totul mișcării. Poemele sale, uneori pure aglomerări de cuvinte insolite, reflectă o imaginație delirantă, din care însă nu lipsesc, uneori, lirismul și logica.

Op.: *Poèmes et dessins de la fille née sans mère* (1918); *Pensées sans langage* (1919); *La Loi d'accommodation chez les borgnes* (1928); *Thalassa dans le désert* (1945); *Dits* (1960). M.S.

PICARD *Louis-Benoît* (1769—1828), dramaturg, autor de aproximativ 85 de comedii — satire ale moravurilor burgheze — și spirit voltairian, liberal. S-a impus între 1795 și 1830 pe scena Comediei* franceze, fiind considerat pe atunci un scriitor comic de talia lui Molière*.

Op.: *Les Visitandiens* (1792); *Le Conteur* (1793); *Les Suspects* (1794); *Médiocre et Rampant* (1797); *L'Entrée dans le Monde* (1799); *Le Collatéral* (1799); *La Petite ville* (1801). M.S.

PICHETTE *Henri* (n. 1924), poet și dramaturg. Este un poet înzestrat, uneori grandilocvent, sfîșiat de marile întrebări ale condiției umane și vădit influențat de Rimbaud* și de suprarealiști, mai tîrziu de Maiakovski și Cendrars*. I se datoresc de asemenea piese de teatru poetice.

Op.: *Apoèmes* (1947); *Les Épiphanies* (1947); *Nuclea* (1952); *Les Revendications* (1958); *Dents de lait dents de loup* (1962). Al.D.P.

PICON *Gaëtan* (n. 1915), critic literar și eseist. Critic de vastă erudiție și de subtilă analiză, preocupat de fenomenul literar, de geneza operei, în măsura în care ea este limbaj, expresia unei stări interioare, individuale sau colective, dar fără a-i considera implicațiile sociale sau istorice; el a publicat mai multe studii indispensabile pentru cunoașterea literaturii de astăzi.

Op.: *André Malraux* (1945); *Georges Bernanos* (1948); *Panorama de la nouvelle littérature française* (1950); *Malraux par lui-même* (1953); *L'Écrivain et son ombre* (1955); *Panorama des idées contemporaines* (1957); *L'Usage de la lecture* (2 vol., 1960—1961). AL.D.P.

PIERRE III D'ARAGON v. BARCELONA-ARAGON

PIERRE IV D'ARAGON v. BARCELONA-ARAGON

PIERRE BERSUIRE (sf. sec. XIII — 1362), călugăr, autor al unui *Reductorium morale* (1320—1343), comentariu moral a' lumii vizibile și invizibile, și al unui *Repertorium morale*, culegere de cîteva mii de cuvinte latinești aranjate în ordine alfabetică și însoțite de comentarii și exemplificări, pentru uzajul predicatorilor. A.V.

PIERRE DE CORBIE (înc. sec. XIII), truver din Arras. În pasturelele sale înlocuiește obișnuita discuție între cavalerul seducător și

păstorița în defensivă, printr-un dialog plin de curtoazie între un păstor și autorul însuși. A.V.

PIERRE DE MOSLINS (a doua jum. a sec. XII — înc. sec. XIII), truver din Champagne, autor al unor piese lirice de dragoste în care se plînge de cruzimea stăpînului său, Amor. A.V.

PIERRE DUBOIS (către 1250— către 1321), jurist și scriitor politic, autor al unei ciudate dar profunde *De recuperatione Terrae Sanctae* (către 1310), în care ideea cruciadelor se îmbină cu cea a colonizării și a pacificării. Lucrarea cuprinde un original plan de instrucție și educație în care figurează educația fizică și învățarea unor meserii și de la care fetele nu sînt excluse. A.V.

PIERRE DE SAINT-CLOUD (sf. sec. XII), autorul celei mai vechi și mai interesante părți din *Roman* de Renart* și coautor al ultimei ramuri a poemului epic *Roman* d'Alexandre*. A.V.

PIERRE-QUINT *Léon* (1895—1956), romancier, critic literar și eseist, autor de romane mediocre și de studii critice interesante, întemeiate pe o căutare psihanalitică a temelor și simbolurilor operei unui scriitor, putînd fi socotit în acest sens un precursor al criticii moderne (v. **NOUVELLE CRITIQUE**).

Op.: *La Femme de paille* (1922); *Déchéances animales* (1923); *Marcel Proust* (1926); *Lautréamont et Dieu* (1930); *André Gide* (1933). Al.D.P.

PIEYRE DE MANDIARGUES *André* (n. 1909), poet și prozator, autorul unor povestiri și romane poetice, de nuanță suprarealistă, în care fabulosul se împletește cu barocul și erotismul cu visarea, scrise într-un stil contorsionat și prețios, de o insolită frumusețe.

Op.: *Le Musée noir* (1946); *Soleil des loups* (1951 Premiul Criticilor); *Le Lis de mer* (1956); *L'Age de craie* (1961); *La Motocyclette* (1963); *La Marge* (1967, Premiul Goncourt). Al. D.P.

PIGAULT-LEBRUN *Guillaume* **PIGAULT DE L'ÉPINEY**, zis (1753—1835), romancier și dramaturg fecund, autor de comedii și romane de o veselie nesecată, satirizînd moravurile societății burgheze contemporane.

Op.: *Charles et Caroline* (1790); *L'Enfant du Carnaval* (1792); *Les Hussards* (1798); *Monsieur Botte* (1802); *Nous le sommes tous* (1819). M.S.

PINGAUD *Bernard* (n. 1923), romancier și eseist, autor de romane psihologice, folosind o tehnică clasică, pătrunse de probleme morale, preocupat mai ales de problema cuplului.

Op.: *Mon beau navire* (1946); *L'Amour triste* (1950); *Le Prisonnier* (1958); *Madame de La Fayette par elle-même* (1959); *La Scène primitive* (1965). Al.D.P.

PINGET *Robert* (n. 1919), romancier și dramaturg influențat totodată de Noul* roman și de teatrul* absurdului, în operele căruia umorul negru, speculația metafizică, nihilismul și naivitatea se întrețes.

Op.: *Graal Flibuste* (1956; 1966); *Le Fiston* (1959); *L'Inquisitoire* (1962, Premiul Criticii); *Quelqu'un* (1965, Premiul Femina); *Le Libera* (1968). Al.D.P.

PIRON *Alexis* (1689—1773), poet satiric și dramaturg, autor de piese pentru Théâtre* de la Foire, de tragedii, și mai ales de comedii, care l-au impus drept unul dintre principalii scriitori comici ai vremii. Celebritatea lui P. se datorează însă mai cu seamă epigramelor sale caustice, mușcătoare, îndreptate împotriva oamenilor de litere (Olivet*, Fréron*, La Harpe*, Voltaire*), pe care le compunea în cafeneaua Procope*, și care i-au pricinuit numeroși dușmani — pe Voltaire printre alții —, care a dat comediei *La Métromanie* titlul zeflemitor de „Piromanie". Dincolo de orice aluzie răutăcioasă, marele filozof văzuse just, căci în „metromanul" Damis, personajul principal al piesei, P. se zugrăvise pe sine însuși. (Acad. fr.: 1753.)

Op.: *Les Fils ingrats ou l'École des pères* (1728); *Gustave Wasa* (1733); *L'Amour mystérieux* (1734); *La Métromanie* (1738); *Fernand Cortez* (1744); *Epîtres et épigrammes* (1779 și 1793). I.N.

PITHOU *Pierre* (1539—1596), jurisconsult, poet și orator. Devotat lui Henric IV, a scris mai multe lucrări menite să împace Biserica catolică cu un rege fost protestant; a participat la elaborarea pamfletului *La Satyre** *Ménippée* și a redactat o cuvîntare care-l va inspira pe Voltaire* în epopeea *La Henriade*.

Op.: *Mémoire Apologétique de l'Ordonnance de Blois* (1579); *Raisons pour lesquelles les évêques de France ont pu donner l'absolution à Henri de Bourbon, roi de France* (1593). A.V.

PITOU *Ange* (1767—1842), șansonetist deportat la Cayenne pentru cîntecele sale batjocoritoare la adresa Revoluției. Întors la Paris prin 1800, a publicat o lucrare plină de umor: *Relation de mon voyage à Cayenne et chez les anthropophages* (1805). M.S.

PIXÉRÉCOURT *René-Charles* GUILBERT DE (1773—1844), dramaturg supranumit „Shakespeare și Corneille al bulevardelor", excelînd în compunerea de melodrame scrise într-un stil emfatic și naiv, construite în jurul unei intrigi complicate, adesea neverosimile cu deznodămînt fericit și convențional, în care virtutea înfruntă viciul, triumfînd în urma unor peripeții și aventuri în care romanescul se împletește sau alternează cu patheticul și grotescul, cu misterul, groaza, violența sau veselia.

Op.: *Victor ou l'Enfant de la forêt* (1798); *Le Château des Apennins* (1799); *Coelina ou l'Enfant du mystère* (1801); *L'Homme à trois visages* (1801); *Pizarre ou la Conquête du Pérou* (1802); *Robinson Crusoé* (1805); *Les Ruines de Babylone* (1810); *Le Chien de Montargis* (1814); *La Lettre de cachet* (1831); *Latude ou Trente ans de captivité* (1834). I.N.

PLANCHE *Gustave* (1808—1857), critic literar, adversar al romanticilor, colaborator la revistele „Le Globe" și „L'Artiste" (1830—1831) apoi la „Revue* des Deux Mondes"

Op.: *Portraits littéraires* (1836, 1849); *Nouveaux Portraits littéraires* (1854). M.S.

PLANH, poezie lirică medievală de jale, varietate a *sirventes**-ului; se raportează la evenimente recente, de obicei tragice, deplorînd fie moartea unei iubite, a unui protector sau a unui prieten, fie vreo calamitate publică. P.-ul continuă tradiția cîntece-

lor funebre cu care anticii își cinsteau morții, urmînd poate modelul epitafurilor din perioada carolingiană sau pe acela al poeziilor latinești din secolul al VIII-lea numite *planctus*, în care erau glorificate personalități din lumea clericală. Cade în mod inevitabil, din cauza exagerărilor, în convenționalism și monotonie, în ciuda tonului solemn și nu lipsit de strălucire pe care îl adoptă. Printre cele mai renumite P.-uri se numără poezia scrisă de Gaucelm* Faidit la moartea lui Richard* Coeur de Lion, cel închinat de Bertran* de Born memoriei lui Henric cel Tînăr al Angliei și poemele dedicate morții lui Blacatz de trubadurii Sordel*și Guiraut* de Borneil. A.V.

PLÉIADE La, școală literară inovatoare întemeiată de P. de Ronsard* la mijlocul secolului al XVI-lea — pe baza principiilor expuse în manifestul *Deffence et illustration de la langue françoyse* publicat în 1549 de Joachim Du Bellay* — formată din 7 membri: Dorat*, Ronsard, Du Bellay, A. de Baïf*, R. Belleau*, Jodelle* și Pontus de Tyard*. Aceștia se reuniseră împreună cu alți tineri la Collège* de Coqueret în jurul clenistului J. Dorat, sub îndrumarea căruia se inițiau în cultura greco-latină; fuseseră cuceriți de frumusețile literaturii antice, dar, apreciind de asemenea operele lui Dante, Petrarca, Boccaccio și Ariosto etc. pe care aceștia nu se sfiiseră să le scrie în limba maternă, se hotărîseră ca, urmînd exemplul italienilor, să facă din limba franceză un instrument putînd rivaliza în perfecțiune cu limbile clasice, pentru exprimarea într-o formă artistică a ideilor și sentimentelor umane. Numindu-se la început „brigada", acest grup — care și-a schimbat de mai multe ori componența — ia, în 1556, numele de *Pleiadă* (constelație din emisfera boreală formată din 7 stele), reluînd denumirea pe care și-o dăduseră în secolul al II-lea î.e.n. 7 poeți din timpul domniei lui Ptolemeu al II-lea al Egiptului.

Cele două scopuri esențiale urmărite de P. sînt cuprinse chiar în titlul manifestului redactat de Du Bellay: *apărarea* limbii franceze împotriva detractorilor săi, și *ilustrarea* ei printr-o literatură de valoare născută din imitarea anticilor. În partea rezervată apărării limbii franceze, se recunoaște că aceasta este săracă în comparație cu latina și greaca, dar cultivînd-o, așa cum latinii își cultivaseră propria limbă după exemplul grecilor, poeții și savanții francezi își vor îmbogăți cu siguranță limba maternă. Această invitație adresată scriitorilor de a-și redacta operele în limba lor națională este urmată de numeroase principii și indicații privitoare la modul de îmbogățire și perfecționare a francezei. Arhaisme, regionalisme, cuvinte tehnice, toate existînd deja, merită a fi scoase la lumină prin folosirea lor de către scriitori; la acestea se vor adăuga, pentru completarea fondului de cuvinte creațiile lexicale formate prin compunere și derivare sau împrumuturile. Ca și vocabularul, stilul poate fi îmbogățit prin introducerea unor construcții sintactice și procedee retorice noi. Limba franceză astfel îmbogățită trebuie ilustrată, adică pusă în valoare prin scrieri meritorii, de talia celor pe care le dăduseră poeții și prozatorii italieni imitîndu-i pe antici. A crea o literatură valoroasă nu înseamnă însă a traduce operele celebre ale antichității. Ceea ce se recomandă este imitarea sau mai precis, însușirea, asimilarea culturii antice și folosirea ei într-un mod pro-

Scanned with OKEN Scanner

priu, personal, de către scriitorii francezi. Această teorie a *imitației originale* va dăinui în literatura franceză timp de două secole, contribuind indirect la nașterea capodoperelor clasicismului. Alte recomandări privesc necesitatea alierii „inspirației poetice divine" cu munca (lectură îndelungată, meditație adîncă, control și autocorectare), tehnica versificației și selecționarea genurilor (epopeea, oda, elegia, epistola, satira, egloga și epigrama, tragedia și comedia — dintre geunrile practicate de antichitate, și sonetul — ca gen modern ilustrat de Petrarca și școala sa).
Toate aceste principii, expuse ulterior, uneori cu mici modificări și de alți membri ai Pleiadei și chiar de Ronsard însuși, vor fi respectate de toți reprezentanții grupului și aplicate cu strictețe în operele lor. E firesc deci ca poezia lor să se caracterizeze, în linii generale, printr-o concepție epicuriană, despre viață, printr-un lirism de factură petrarchistă, prin spiritul „păgîn" al antichității și prin evocarea idilică și pastorală a eroilor mitologiei greco-romane.
Aspru judecată și chiar condamnată de secolul al XVII-lea (de Malherbe* și Boileau*), Pleiada va fi redescoperită în secolul al XIX-lea și unele dintre principiile proclamate de ea ca și anumite procedee pe care le recomandase se vor regăsi în doctrina romanticilor. A.V.

PLISNIER *Charles* (1896—1952), poet și romancier belgian de expresie franceză. Revoluționar trotkist și spirit anarhic, P. a dat dovadă în versurile sale de un avînt liric și polemic ce-l încadrează în familia de spirite înrudite cu un Bloy* sau un Bernanos*.Romancier, dezvoltă vaste fresce în mai multe volume, cronici ale familiilor burgheze care se închină vițelului de aur.
Op.: *Mariages* (1936); *Faux Passeports* (1937, Premiul Goncourt); *Meurtres* (1937—1941); *Mères* (1946—1949); *Brûler vif* (post. 1957). Al.D.P.

PLUME La (1889—1905; 1911—1914 și cîteva luni din 1946), revistă simbolistă, bilunară, întemeiată la 15 aprilie 1889 de Léon Deschamps și condusă, după moartea acestuia, de Karl Boès.M.S.

POÉSIE 40 (apoi: **POÉSIE** 41, **POÉSIE** 42 → **POÉSIE** 48 pînă în 1949, data transformării sale în editura Seghers), revistă de poezie modernă întemeiată de poetul Pierre Seghers* în 1939 (sub numele de *Poètes casqués*, purtat cîteva luni) la Villeneuve-lès-Avignon, în zona liberă a Franței. A fost, în timpul celui de-al doilea război mondial, unul dintre focarele rezistenței intelectuale: „Trebuia să arătăm celor care ne observau, o țară inviolabilă, neschimbată, aceea a lui Racine și a lui Rimbaud, a lui Péguy și a lui Ronsard" M.S.

POÉSIE PURE, noțiune dezbătută în presă în urma unei „lecturi" academice a abatelui Brémond* la 24 octombrie 1925. Brémond a publicat, după această dată în „Nouvelles litteraires" o serie de articole lămuritoare, săptămînale, reunite ulterior în volumul *La Poésie pure* (1926). Stabilea diferențele existente între proză și poezie, apoi confrunta cele două poziții poetice născute din estetica simbolistă: cea care pornea de la dinamismul revoluționar al lui Rimbaud* și de la cel iconoclast al lui Lautréamont* și cea intelectualistă, legată de asceza mallarmeană, insistînd

atît asupra opoziţiei lor existente cît şi asupra voinţei comune celor două tendinţe de a explora resursele limbajului în numele unei exigenţe spirituale — pe care Brémond o considera de esenţă mistică: „aspiră toţi, afirma el, dar fiecare prin magiile intermediare proprii — cuvinte, notări, culori, linii — la rugăciune". Dezbaterile şi polemicile suscitate de articolele lui Brémond au influenţat, fără îndoială, orientarea mai multor poeţi din generaţia următoare: La Tour du Pin*, P. Emmanuel*, Jean Cayrol*, precum şi din cele posterioare: Jouve*, Supervielle*, Saint-John Perse* etc., precum şi explorările psihanalitice ale unui G. Bachelard*.
M.S.

POINTS ET CONTREPOINTS (1935 →), revistă poetică, de factură şi inspiraţie tradiţionalistă, întemeiată de Jean Loisy* şi René Hener.
M.S.

POIROT-DELPECH *Bertrand* (n. 1929), romancier şi critic dramatic la „Le Monde", preocupat de problemele tineretului contemporan.
Op.: *Le Grand Dadais* (1958, Premiul Interaliat); *La Grasse Matinée* (1960).
M.S.

POISSARD *Genre* (sec. XVIII), gen literar introdus de Vadé*, reacţie, printr-un realism truculent exprimat într-un stil popular voit vulgar, chiar trivial, folosind cu exactitate pînă şi injurăturile negustorilor din hale, împotriva literaturii dulcege a scriitorilor mondeni.
M.S.

POIZAT *Alfred* (1863—1936), romancier, poet şi dramaturg, autor de tragedii şi poeme tratînd subiecte împrumutate mitologiei greceşti. A lăsat o istorie a simbolismului* — *Le Symbolisme* (1919) — în care a acumulat judecăţi de valoare infirmate de posteritate, lăudîndu-l în special, excesiv şi ridicol, pe H. de Régnier* — document reflectînd mentalitatea multora dintre contemporanii săi.
M.S.

POMP IGNAN *Jean-Jacques* **LEFRANC**, marchiz DE (1709—1784), magistrat, poet şi dramaturg potrivnic Filozofilor*, adesea batjocorit de Voltaire*. Este autorul unor tragedii în stil clasic, al unei relatări de călătorie amintind de lucrarea lui Chapelle* şi Bechaumont*, şi a unor poeme de inspiraţie biblică.
Op.: *Didon* (1734); *Voyage de Languedoc et de Provence* (1740); *Poésies sacrées* (1751).
M.S.

PONCHON *Raoul* **POUCHON**, zis (1848—1937), poet liric, meşteşugar îndemînatic al versului, cîntăreţ al plăcerilor vieţii, al vinului, al mesei îmbelşugate şi al dragostei. (Acad. Goncourt: 1924).)
Op.: *La Muse au Cabaret* (1920); *La Muse gaillarde* (post. 1939); *Gazettes rimées* (post. 1947).
M.S.

PONGE *Francis* (n. 1889), poet şi eseist considerat de Sartre* drept poetul existenţialismului*, precursor al reismului Noului* roman, obsedat de prezenţa obiectelor, autor al unei adevărate „fenomenologii lirice". Poemele sale — o formă de antipoezie — transcriu cu riguroasă precizie descriptivă şi voinţă deliberată de înregistrare pură, obiectivitatea unui univers în care omul, împăcat cu

lumea dimprejur, învață în fiecare zi cîte ceva de la ea, ia o lecție de umanism. Această „transcriere" este realizată într-o limbă reînnoită care tinde să devină strict tehnică dintr-o dorință a poetului de a-i conferi o perfecțiune minuțioasă; căci limba nu mai este, în concepția lui P., un instrument de creare a lumii prin „numirea" ei, cum afirma Claudel*, ci un instrument al atenției noastre, o posibilitate de a descrie alteritatea lumii, ambiția poetului fiind „de a permite obiectului (pîinii, stridiei, portocalei, viespei, paharului cu apă) să „se creeze, să devină ce este, să fiarbă și să explodeze".

Op.: *Le Parti pris des choses* (1942; 1967); *Poème* (1948); *Le Verre d'eau* (1949); *L'Araignée* (1952); *Le Lézard* (1953); *Pour un Malherbe* (1964); *Le Grand Recueil*: I *Lyres*; II *Méthodes*; III *Pièces* (1965); *Le Savon* (1967); *Nouveau Recueil* (1967). Al.D.P.

PONSARD *François* (1814—1867), dramaturg. Teatrul lui — îndemînatică îmbinare de elemente clasice și romantice — reprezintă o reacție împotriva exagerărilor romantismului și o tentativă de a reînnoi tragedia clasică prin preconizarea unei mai mari libertăți în desfășurarea intrigii, a unor situații mai îndrăznețe și a unui dialog simplu, chiar familiar. Triumfă în 1843, data eșecului *Burgraves*-ilor lui V. Hugo*, prin tragedia *Lucrèce*, P. fiind considerat atunci șeful Școlii Bunului Simț *(École du Bon Sens)*, și se impune unui public burghez care nu se împăcase niciodată deplin cu romantismul. Interesează azi ca expresie a unui moment istoric al evoluției literare și dramatice. (Acad. fr.: 1855.)

Op.: *Lucrèce* (1843); *Horace et Lydie* (1850); *Charlotte Corday* (1850); *Ulysse* (1852); *L'Honneur et l'argent* (1853); *La Bourse* (1856); *Le Lion amoureux* (1866); *Galilée* (1867). M.S.

PONSON DU TERRAIL *Pierre Alexis*, viconte (1829—1871), scriitor, autor de romane-foileton și de aventuri, mult gustate în vremea sa.

Op.: *Les Coulisses du monde* (1853); *Les Cavaliers de la nuit* (1855); *Bavolet* (1856); *Les Exploits de Rocambole* (1959). M.S.

PONTMARTIN *Armand Marie* DE (1811—1890), critic literar de inspirație antiliberală, adversar al romanticilor.

Op.: *Causeries du Samedi* (19 vol., 1857—1892); *Mémoires* (1885—1886). M.S.

PONTOUX *Claude* DE (către 1540—1579), medic și poet de origine burgundă, cunoscut pentru cele 300 de sonete ronsardizante închinate iubitei sale pe care o numește Idée. Folosește tonalități poetice variate mergînd de la liric la burlesc.

Op.: *Figures du Nouveau Testament illustrées de huictains françois* (1570); *Gelodacrye amoureuse* (1576). A.V.

POPULISME, grupare literară întemeiată în 1929 de către Léon Lemonnier* și A. Thérive*, din care au mai făcut parte: Eugène Dabit*, Jean Prévost*, H. Troyat* și Henry Poulaille*. A reprezentat o reacțiune împotriva intelectualismului agresiv contemporan, o întoarcere la naturalismul secolului al XIX-lea. Preconiza un realism minuțios, investigarea veridică a vieții simple, cotidiene, precum și a psihologiei oamenilor simpli și năpăstuiți,

Scanned with OKEN Scanner

fără intenții apologetice, satirice, sociale sau politice. În 1931 a fost întemeiat Premiul Romanului Populist ce se acordă anual
M.S.

PORCHÉ *François* (1877—1944), poet, dramaturg și eseist. Poet de inspirație simbolistă și intimistă și de formă clasică, dramaturg inspirîndu-se cu precădere din realitatea primului război mondial și din istoria Franței, P. este însă cunoscut în special pentru lucrările lui de istorie literară, prea romanțate.

Op.: *Les Dessous du masque* (1914); *L'Arrêt sur la Marne* (1916); *La Délivrance* (1919); *Sonates* (1923); *Verlaine tel qu'il fut* (1933); *Un roi, deux dames et un valet* (1934); *Portrait psychologique de Tolstoï* (1935). M.S.

PORTO-RICHE *Georges* DE (1849—1930), dramaturg, creatorul teatrului psihologic. Analizează în piesele sale mentalitatea și comportamentul bărbaților inconstanți și al femeilor părăsite, realizînd o atmosferă de voluptate dureroasă, amară și lipsită de iluzii. (Acad. fr.: 1923.)

Op.: *Le Vertige* (1873); *Les Deux Fautes* (1879); *La Chance de Françoise* (1889); *Amoureuse* (1891); *Le Passé* (1897); *Le Vieil Homme* (1911); *Le Marchand d'estampes* (1917). M.S.

PORT-ROYAL, abație, mănăstire de maici, întemeiată în 1204 de către Mathilde de Garlande (soția lui Matthieu I de Montmorenci-Marli, plecat în 1202 în cadrul cruciadei a IV-a), pe valea rîului Chevreuse, aproape de Paris, și distrusă în 1712 din porunca regelui Ludovic al XIV-lea, centrul jansenismului*. Disciplina acestei mănăstiri riguroasă la începuturile ei, devenise extrem de blîndă la începutul secolului al XVII-lea, cînd o tînără stareță de 17 ani, Jacqueline Arnauld*, în călugărie: *Maica Angelica*, întreprinse reformarea ei conform canoanelor aspre din secolul al XIII-lea (25 sept. 1609). Curînd celebră pentru spiritul ei de evlavie și sanctitatea vieții ei monacale, comunitatea de maici de la mănăstirea Port-Royal (devenită neîncăpătoare) se stabilește în 1625 la Paris, în foburgul Saint-Jacques. În 1633 P.R. capătă drept duhovnic și director spiritual pe abatele de Saint-Cyran*, discipol înfocat al lui Jansenius și partizan intransigent al doctrinei acestuia, jansenismul. Călugărițele se lasă convertite, iar în jurul lui Saint-Cyran se strîng mai mulți tineri burghezi austeri, dornici să-și asigure mîntuirea sufletească ducînd o viață desprinsă de plăcerile lumești, fără însă a deveni călugări. Stabiliți în clădirile vechiului P-R. capătă numele de *Solitaires* (sau: *Messieurs*) *de Port-Royal* și devin adversarii înfocați ai iezuiților, pe care îi combat din înaltul unei virtuți neîntinate. Organizează o școală neoficială, printre elevii cărora se va număra și tînărul Racine*. Risipiți din porunca lui Richelieu care-l întemnițează la Vincennes pe Saint-Cyran (1638), Solitarii se regrupează după Fronde, prin 1650, instalîndu-se — de vreme ce vechiul lăcaș al P.-R.-ului *(des Champs)* fusese iar ocupat de călugărițele persecutate, fugite din Paris — într-o fermă vecină numită *Les Granges*, unde-și așază școala: *Les Petites Écoles*, care ființează de asemenea la Chesnay și la Les Trous. Pedagogia lor, carteziană, întemeiată pe rațiune, încuraja cugetarea personală. Impuneau o mare austeritate și se îngrijeau îndeaproape de viața morală a elevilor. Acor-

dau întîietate studiului limbii materne față de cel al limbilor moarte, dintre care însă o admirau mai mult pe cea greacă. În 1656 persecuțiile — inițiate la îndemnul iezuiților cu sprijinul papei și aprobarea deplină a regelui — reîncep. *Les Petites Écoles* sînt închise (1656, *Les Granges*; 1660, *Chesnay*). Călugărițele sînt invitate în 1664 să semneze vestitul *Formulaire* (abjurare a învățăturii lui Jansenius și supunere față de cea iezuită); la refuzul lor sînt secbestrate, lovite de interdicție (1665—1669). Sînt obligate să se supună spre a nu fi risipite (1669). Însă persecuțiile nu contenesc. În 1706 ele refuză să semneze un nou *Formulaire* și sînt excomunicate (1707). Mănăstirea este suprimată la ordinul papei (1708), ordin îndeplinit cu ajutorul mușchetarilor regelui (1709) care obligă călugărițele refractare să se risipească în provincie. Distrugerea tuturor clădirilor pe care le ocupaseră la Paris și pe valea rîului Chevreuse este hotărîtă în 1710 și dusă la bun sfîrșit pînă în 1712 (inclusiv devastarea și profanarea cimitirului). **P.-R.** a jucat un mare rol în istoria literelor franceze, fiind focarul unei morale austere de factură protestantă, opusă celei iezuite și polarizînd în jurul lui pe mulți scriitori de origine burgheză și de tendințe moralizatoare (Pascal*, La Fontaine*, Racine*). M.S.

POTTECHER *Maurice* (1867—1960), întemeietorul, în 1895, în satul său natal Bussang (Vosgi), a unui *Théâtre du peuple* cu actori recrutați dintre locuitorii regiunii pe scena căruia și-a reprezentat propriile-i piese, ciudat amestec de legendă, mit, adevăr istoric și critică socială. **P.** și-a descris încercarea și zbuciumul în lucrarea *Théâtre du peuple*.

Op.: *Le Diable marchand de goutte* (1895); *La Liberté* (1898); *Théâtre du peuple* (1898); *La Passion de Jeanne d'Arc* (1904); *Amys et Amyle* (1913). M.S.

POTTIER *Eugène* (1816—1887), muncitor și poet, revoluționar afiliat Internaționalei, participant la răscoala Comunei din Paris. În 1871, condamnat în contumacie (iunie 1871), refugiat în Statele Unite și întors în Franța după amnistia din 1880. Autor de cîntece revoluționare, *Chants révolutionnaires* (post. 1887) și autorul *Internaționalei* (1871). M.S.

POULAILLE *Henry* (n. 1896), romancier populist (v. **POPULISME**) și pacifist, și-a transcris, într-o formă romanțată amintirile sale din timpul primului război mondial.

Op.: *Pain quotidien* (1931); *Pain de soldat* (1937). M.S.

POULET *Georges* v. **NOUVELLE CRITIQUE**

POURRAT *Henri* (1887—1959), romancier născut în Auvergne, reprezentant al populismului* țărănesc. Și-a descris ținutul natal și legendele sale în mai multe volume de povestiri și romane, dintre care mai izbutit este *Gaspard des montagnes*. A culeș cîntece păstorești și povești populare, publicate în *Trésor des contes* (13 vol.)

Op.: *La Colline ronde* (1912); *Gaspard des montagnes* (1922—1931, Marele Premiu al Academiei); *Vents de mars* (1941, Premiul Goncourt); *Le Chasseur de nuit* (1951). Al.D.P.

POURTALÈS *Guy* **DE** (1881—1941), romancier și eseist elvețian naturalizat francez, autor de romane de factură clasică precum

și de numeroase eseuri inteligente, deși adesea romanțate, despre muzicanți și scriitori, purtînd pecetea unui idealism constant.
Op.: *De Hamlet á Swann* (1924); *Liszt* (1925); *Montclar* (1926); *Chopin, Nietzsche en Italie* (1929); *Wagner* (1935); *La Pêche miraculeuse* (1937). Al.D.P.

POUVILLON *Emile* (1840—1906), prozator realist, admirator al lui Zola*, autor de romane regionaliste descriind viața din ținuturile Rouergue și Quercy.
Op.: *Nouvelles réalistes* (1878); *Césette, histoire d'une paysanne* (1881); *Jean-de-Jeanne* (1886); *Mademoiselle Clémence* (1896); *Petites Gens* (1905). M.S.

POZNER *Vladimir* (n. 1905), romancier și eseist rus de expresie franceză. Autor de romane realiste politice și satirice, purtînd pecetea influenței lui Gorki și Cehov, a căror acțiune se petrece în vremurile tulburi ale revoluției din 1917 (*Mors aux dents*), ale ocupației germane în Franța (*Gens du pays*) sau în Spania aflată pradă războiului civil (*Espagne, premier amour*). A cultivat de asemenea pamfletul, îndreptat împotriva modului de viață american.
Op.: *Mors aux dents* (1937); *Les gens du pays* (1946); *Les États désunis* (1950); *Espagne, premier amour* (1965). Al.D.P.

PRADE *Jean Le Roger, sieur* DE (1624—?), poet și dramaturg din grupul Libertinilor*, prieten cu Cyrano de Bergerac* și La Mothe Le Vayer*.
Op.: *Annibal* (1649); *Arsace* (1666). M.S.

PRADON *Nicolas* (1632—1698), autor dramatic mediocru, rivalul lui Racine* și ținta a numeroase atacuri din partea lui Boileau*. „Singura diferență dintre Pradon și mine este că eu știu să scriu", spunea Racine. Numele lui rămîne legat de cabala organizată împotriva tragediei *Phèdre* a lui Racine de către ducesa de Bouillon și ducele de Nevers, adversarii înverșunați ai acestuia.
Op.: *Germanicus* (1674); *Tamerlan ou la mort de Bajazet* (1676); *Phèdre et Hippolyte* (1677); *La Troade* (1679); *Regulus* (1688); *Scipion* (1697). M.S.

PRÉCIOSITÉ La, modă intelectuală, sentimentală și literară, principală manifestare a influenței exercitate asupra literelor de viața mondenă din saloanele aristocrației, în prima jumătate a secolului al XVII-lea (v. și **RAMBOUILLET, HÔTEL DE**). Adepții acestei mode, prețioșii și, mai ales, prețioasele, se complac într-o atmosferă de lux, galantă și artificială; refuză simplitatea, idolatrizează rafinatul, complicatul și căutatul. Tind către singularizare, cad în extravaganță; reintroduc, cu modificări și complicații, vechiul cod al dragostei curtenești (v. **COURTOISIE** și **CARTE DU TENDRE**). Idealul lor este *l'Honnête** *Homme*. În literatură, resping erudiția, pedantismul și realismul, introducînd gustul pentru romanele-fluviu pastorale și galante interminabile (v. **D'URFÉ, SCUDÉRY, LA CALPRENÈDE**) și pentru micile genuri poetice, reduse la jocuri de cuvinte salonarde: madrigaluri, epigrame, sonete, distihuri etc. Impun o revoluție în limbaj la a cărui purificare contribuie, dar pe care îl încarcă ulterior cu ele-

mente retorice, în special cu adverbe de mod superlative și cu perifraze impuse de stările de spirit exaltate pe care urmau să le exprime, să le explice sau să le ilustreze. Curent necesar și salutar la începutul secolului, P. devine curînd din cauza exagerărilor, exceselor și extravaganțelor sale, ținta a numeroase atacuri (v. MOLIÈRE, FURETIÈRE, SOMAIZE, SAINT-ÉVREMOND) și cauza unei fericite și sănătoase reacții realiste. M.S.

PRÉROMANTISME Le, perioadă literară (europeană) de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, caracterizată prin apariția unor opere de factură strict clasică dar conținînd deja cîteva dintre principalele trăsături ale romantismului*: predominanța sensibilității (noțiune legată de cea de virtute), aspirația religioasă, sentimentul profund al naturii, înduioșare, frămîntare inexplicabilă, melancolie, revoltă, desperare etc. Printre principalii scriitori francezi preromantice pot fi citați: J.-J. Rousseau*, Bernardin de Saint-Pierre*, Senancour*, Delille*, Gilbert*, Millevoye* etc. M.S.

PRÉVERT *Jacques* (n. 1900), poet popular, simplu, profund și spiritual. Atașat la început suprarealismului,* de la care păstrează cultul și secretul „imaginei - surpriză", P. și-a continuat cariera scriind scenarii de filme curînd celebre, publicînd apoi, imediat după Eliberare (1944), cîteva culegeri de poezii în care jocurile de cuvinte, calamburile, intervertirile burlești de litere și silabe (arsenal verbal pe care suprarealiștii îl foloseau ca joc umoristic gratuit), capătă, sub pana lui, un tîlc satiric împotriva puternicilor lumii capitaliste. În același timp, adevărat copil al Parisului, poetul se amuză sau se înduioșează în fața spectacolului străzii pariziene, se interesează de umilul detaliu cotidian, împărtășește dragostea oamenilor simpli. Poezia sa, în care gestul, mișcările corpului și limbajul vorbit au o deosebită importanță, a crescut în popularitate, grație interpretărilor unor cîntăreți ca Agnès Capri, Yves Montand, frații Jacques.

Op.: *Histoires* (1946); *Paroles* (1948); *Spectacles* (1951); *Folies furieuses* (1951); *Le Dîner de têtes* (1951); *Guignol* (1952); *La pluie et le beau temps* (1955); *Fatras* (1965); *Imaginaires* (1970). Al.D.P.

PRÉVOST D'EXILES *Antoine François* abatele (1697—1763). Viața unuia dintre precursorii romanului francez modern a fost zbuciumată și țesută din aventură și romanesc. A aparținut întîi ordinului iezuiților, pe care l-a părăsit pentru a se angaja în armată. Apoi intră la benedictini pentru a uita o mare pasiune care i-a tulburat existența și este hirotonisit preot. În 1728 părăsește însă abația de la Saint-Germain-des-Prés și fuge în Anglia, de unde trece apoi în Olanda. După șapte ani, se întoarce în Franța pe care nu o va mai părăsi decît pentru scurtă vreme, în 1741, cînd colaborarea la o revistă satirică îi aduce din nou exilul. Din 1742 se instalează la Chaillot, apoi, numit stareț la Saint-Germain-de-Gennes, se retrage la Saint-Firmin lîngă Chantilly, unde moare în urma unui atac de apoplexie la 25 noiembrie 1763.

Viața agitată pe care a dus-o nu l-a împiedicat pe P. să lase posterității o operă de proporții uriașe, cuprinsă în 112 volume, dintre care 47 tomuri de traduceri din limba latină și engleză și 65 scrieri

originale. Dintre acestea din urmă 15 volume reprezintă lucrări de istorie sau de erudiție, iar aproximativ 50 de volume însumează opera romanescă originală a sa. Dintre numeroasele titluri se detașează trei mari romane, care au fost reeditate de multe ori în cursul secolului al XVIII-lea: *Mémoires d'un homme de qualité* (7 volume), *Cleveland* (8 volume) și *Le Doyen de Killerine* (6 volume). Tomul VII al celui dintîi roman cuprinde celebrul episod intitulat *Histoire du chevalier Des Grieux et de Manon Lescaut*, publicat separat în vara anului 1733, care a imortalizat numele romancierului. *Manon* este mai puțin un roman de moravuri, o pictură a realității contemporane, în care o bună parte a societății epocii s-a putut recunoaște, cît un roman de analiză psihologică, analiză necruțătoare a sentimentului de dragoste. Pasiunea ni se dezvăluie în acest roman ca o forță irezistibilă și pustiitoare, care anihilează rațiunea și voința, semănînd nenorociri și crime. De aici asemănarea dintre acest episod și unele capodopere ale literaturii dramatice clasice, analogia dintre personajul lui Des Grieux și Oreste sau Phèdre din opera raciniană. Dar acest roman-tragedie trebuie judecat și ca un examen de conștiință, ca o destăinuire și ca reflexul unor amintiri personale ale scriitorului, care, cu o perfectă discreție, se ascunde nu o dată sub trăsăturile eroului său, anunțînd cu aceasta pe viitorul erou romantic. Cuceritor este și stilul romancierului, care se remarcă prin desăvîrșita sa naturalețe, prin absența oricărui element de afectare, fard sau retorism.

Lui P. îi revine și meritul de a fi făcut cunoscut publicului francez opera romancierului englez Richardson, prin traducerea în limba franceză a trei importante romane ale acestuia: *Pamela* (1741); *Histoire de Miss Clarisse Harlowe* (1751) și *Histoire du chevalier Grandisson* (1755—1758), care va permite unor scriitori ca Diderot* sau Rousseau* să ia cunoștință de opera părintelui romanului englez modern. P. s-a dovedit un abil dar infidel tălmăcitor: scurtează episoadele prea lungi, atenuează unele trivialități și dă versiunilor sale stilul natural și flexibil care îi este propriu. Scriitor neobosit, P. a întemeiat la Londra și a redactat aproape singur gazeta periodică „Le Pour et le Contre" (17 volume apărute între 1733 și 1740), în care se dovedește un critic atent, onest și înzestrat. Tot el a elaborat o *Histoire générale des voyages* în 15 volume, dintre care șapte sînt traduceri și opt volume reprezintă redactări originale. Vrednic de semnalat este faptul că partea a doua a ultimului său roman, *Le Monde moral*, rămas neterminat, are drept cadru Țara Românească, evocînd și realități istorice românești de la începutul secolului al XVIII-lea precum și figura voievodului Constantin Brîncoveanu.

Op.: *Mémoires et aventures d'un homme de qualité, qui s'est retiré du monde* (1728—1731); *Le Philosophe anglais, ou Histoire de M. Cleveland...* (1731—1739); *Le Pour et le Contre* (1733—1740); *Le Doyen de Killerine, histoire morale...* (1735—1740); *Histoire de Marguerite d'Anjou, reine d'Angleterre* (1740); *Histoire d'une Grecque moderne* (1740); *Mémoires pour servir à l'histoire de Malte* (1741); *Mémoires d'un honnête homme* (1745); *Histoire générale des voyages* (1746—1759); *Manuel lexique* (1750); *Le Monde moral, ou Mémoires pour servir à l'histoire du cœur humain* (1760—1764) I.N.

PRÉVOST *Ernest* (1872—1952), supranumit „poetul tandreței", întemeietorul publicației „Revue des poètes" (1898) pe care o conduce pînă în 1902.
Op.: *Poèmes de tendresse* (1920); *La Douceur infinie* (1944). M.S.

PRÉVOST *Jean* (1901—1944), romancier populist, eseist și critic literar, mort în munții Vercors sub gloanțele naziste. Discipol al lui Alain*, P. suferă ulterior dubla influență a lui Malraux* și Montherlant*, încercînd în eseurile sale să definească o morală a acțiunii *(Tentative de solitude)* și recomandînd un echilibru ideal între munca intelectuală și activitatea sportivă *(Plaisir des sports)*. Este de asemenea autorul cîtorva romane populiste, al unor excelente, erudite și pătrunzătoare studii despre Montaigne* și Stendhal*, al unor pamflete politice *(Usonie)*, precum și editorul vestitului *Mémorial de Sainte-Hélène* al lui Napoleon.
Op.: *Tentative de solitude* (1925); *Plaisir des sports* (1926); *Vie de Montaigne* (1926); *Dix-Huitième Année* (1930); *Les Frères Bouquinquant* (1930); *Les Épicuriens français* (1931); *Le Sel sur la plaie* (1934); *La Terre est aux hommes* (1936); *Usonie* (1939); *La Création chez Stendhal* (post. 1951); *Baudelaire* (post. 1953). Al.D.P.

PRÉVOST *Marcel* (1862—1941), romancier sceptic și erotic, influențat de P. Bourget*. A scris romane de analiză psihologică feminină și de denunțare a imoralității tineretului burghez, în care adulterul și emanciparea femeii joacă un rol principal. (Acad. fr.: 1909.)
Op.: *Lettres de femmes* (1892); *Les Demi-vierges* (1894); *Les Vierges fortes* (1900); *Féminités* (1912); *Les Don Juanes* (1922); *La Retraite ardente* (1927); *La Mort des ormeaux* (1938). Al.D.P.

PRIMAT (sec. XIII), călugăr și cronicar considerat ca autor al *Cronicii* de la Saint-Denis, prețioasă sursă de informații pentru anii 1250—1286. A.V.

PRINCE DES POÈTES titlu onorific decernat de tineretul de pe malul stîng al Senei rînd pe rînd poeților Verlaine*, Mallarmé*, Léon Dierx* și Paul Fort*. În 1960 titlul a fost atribuit, în urma unui referendum organizat pe o scară prea restrînsă de publicația „Nouvelles* littèraires", lui Supervielle*, atunci pe moarte. Suprarealiștii, în frunte cu A. Breton*, au contestat referendumul, titlul nemaifiind de atunci atribuit nimănui. M.S.

PRIVAS *Antoine Paul* TARAVEL, zis **XAVIER** (1863—1927), șansonetist patriotic și sentimental, cunoscut la serile de „La Plume"*, „Chat* Noir" și Procope*. Întemeietorul Cabaretului *des Art*, apoi *des Noctambules*.
Op.: *Chansons humaines* (1897); *Chansons chimériques* (1897); *Chansons vécues* (1903); *La Chanson sentimentale* (1906); *La Chanson des heures* (1907); *Chansons enfantines* (1913); *Chansons françaises* (1919). M.S.

PROCOPE CAFÉ, cafenea pariziană de pe strada Tournon, întemeiată la 1675 de sicilianul Francesco Procopio — primul comerciant care ar fi răspîndit în public obiceiul cafelei; se mută în

1689 în fața localului *Théâtre-Français* și devine, în secolul al XVIII-lea, un centru intelectual renumit pentru discuțiile filozofice sau literare purtate acolo de scriitori și gînditori cunoscuți, printre care Boindin, Fréret, Terrasson*, Duclos*, Fontenelle*, Piron*, Desfontaines*, Marmontel*, Diderot* și Voltaire*. I.N.

PROUDHON *Pierre-Joseph* (1809—1865), tipograf și ziarist, filozof, sociolog și economist, exponent al teoriilor economice mic-burgheze, teoretician al anarhismului, și, în cele din urmă, reprezentant alături de Saint-Simon* al socialismului premarxist. Potrivnic fourieriștilor, gîndirii lui Louis Blanc, comunismului și lui Karl Marx, a fost criticat de acesta în *Mizeria filozofiei* (1847) pentru tendințele conciliatoriste și reformiste mic-burgheze pe care le manifesta în lucrarea sa capitală: *La Philosophie de la Misère*.

Op.: *Système des contradictions économiques ou la Philosophie de la Misère* (1846); *L'Idée générale de la Révolution* (1851); *Philosophie du Progrès* (1853); *De la justice dans la révolution et dans l'Eglise* (3 vol., 1854—1858); *Théorie de la propriété* (1865); *Correspondance* (8 vol, post. 1874—1875).

M.S.

PROUST *Marcel* (1871—1922), romancier născut la Paris, fiul unui medic de renume, Adrien Proust, și al lui Jeanne Weil. Este crescut într-un mediu cultural rafinat și pătrunde de tînăr, în saloanele aristocratice ale epocii. Își face studiile la liceul Condorcet, unde se împrietenește cu cîțiva viitori scriitori printre care R.de Flers*, D. Halévy*, F. Gregh* și Gaston Caillavet*, și colaborează la o revistă a liceenilor, de tendință simboliste, „La Revue lilas". Urmează apoi cursurile de la École des Sciences politiques și de la Sorbona, audiind prelegerile lui Albert Sorel și, mai ales, pe acelea ale lui Bergson*, care îi vor influența profund opera. Își începe cariera literară publicînd articole de critică și estetică și traduceri după operele lui Ruskin. Hipersensibil, bolnăvicios, suferind de astmă, nervos, P. trăiește la acea epocă încă în preajma mamei sale, care, înzestrată cu o sensibilitate superioară, avea să ocupe un important loc în viața și educația sa sentimentală, ocrotit de ea ca în timpul copilăriei. La moartea ei (1905), P. renunță în parte la contactele cu lumea mondenă, dedicîndu-se, după această dată, aproape exclusiv creației sale literare. Se refugiază într-un apartament căptușit cu plută care îl apără de zgomotele lumii dinafară, își regăsește trecutul și-l fixează în paginile ciclului *À la Recherche du temps perdu* (1913—1925).

Operă de observație și de introspecție, opera lui P. este totodată „istoria unei epoci și cea a unei conștiințe" — lumea înconjurătoare și eul scriitorului — un univers construit după o nouă concepție a timpului, clădit ca o catedrală, ca o „biserică în care credincioșii învață încetul cu încetul să cunoască adevărurile și să descopere armoniile", etajat pe trei nivele — acel al burgheziei *(Du côté de chez Swann)*, acel al aristocrației *(Le côté de Guermantes)*, și acel, intermediar, al aristocrației cucerite de burghezie. Trei teme majore se împletesc: a iubirii-dorință, a vocației literare, a timpului. Considerînd, după exemplul lui Bergson, că măsurătoarea în ore, minute și secunde este convențională, necorespunzînd timpului adevărat, duratei psihologice, care este flux

fără sfîrșit, P. concepe universul ca un lanț neîntrerupt de analogii în care o senzație materială poate chema subit o amintire, sau invers. Firește, acest lanț nu poate fi spontan și momentan restabilit decît prin ajutorul memoriei involuntare care, spre deosebire de memoria voluntară, nu face un apel direct și controlat la amintire, și care sfidează ordinea cronologică. De altfel P. respinge literatura de notații și descriptivă, socotind că rolul scriitorului este de a căuta esența realității, deci de a traduce, de a interpreta realitatea, și nu de a produce o copie a ei. El ne propune o literatură a decantării, transpunere a unor elemente trăite, transfigurate de artă, prezentate într-o ordine care nu se supune cronologiei obișnuite, înviate de capriciile memoriei involuntare și însoțite de comentarii subtile, îndelungi, de analize psihologice amănunțite. Iar personajele, figuri totodată individuale și statice, sînt de asemenea supuse influenței irezistibile a timpului, psihologia lor fiind prezentată evolutiv, căci eul nu este un dat neclintit ci într-o perpetuă transformare. „O persoană, scrie P., nu seamănă cu o cale dreaptă, ci ne uimește prin ocolișurile ei ciudate și inevitabile". Stilul lui P., care imită de aproape gîndirea autorului, și care a constituit multă vreme un pretext de scandal și de neînțelegere pentru contemporanii deprinși cu fraza tradițională, echilibrată, armonioasă și retorică, este de o neasemuită bogăție, impunîndu-se prin lungimea, sinuozitatea și supleța sintaxei, prin folosirea rafinată a tuturor timpurilor și modurilor verbale, în special a subjonctivului, și prin utilizarea frecventă a locuțiunilor *soit que*, *peut-être* care marchează îndoiala sau alternativa.

Op.: *Les Plaisirs et les Jours* (1896); *À la Recherche du temps perdu (Du côté de chez Swann*, 2 vol., 1913; 1917; *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*, 2 vol., 1919, Premiul Goncourt; *Le côté de Guermantes I*, 1920; *Le côté des Guermantes II*, *Sodome et Gomorrhe I*, 1921; *Sodome et Gomorrhe II*, 3 vol., 1922; *La Prisonnière*, 2 vol., 1923; *La Fugitive (Albertine disparue)* 2 vol., post. 1925; *Le Temps retrouvé*, (2 vol., post. 1927); *Pastiches et Mélanges* (1919); *Jean Santeuil*, post. 1952; *Contre Sainte-Beuve* (post. 1954). Al.D.P.

PROVERBES DRAMATIQUES, opere dramatice foarte scurte, concepute la sfîrșitul secolului al XVII-lea și foarte la modă în secolul al XVIII-lea, ilustrînd sensul unui proverb (care constituia uneori titlul, sau care, alteori, trebuia ghicit de asistență), cu personaje puține și decor aproape inexistent. Nu erau jucate pe scenele publice, ci în cadrul școlilor (la Saint-Cyr, de pildă, la îndemnul d-nei de Maintenon*, ea însăși autoare de asemenea opere) sau în saloanele aristocrației și aveau, adesea, un scop educativ. Printre autorii mai cunoscuți: d-na de Maintenon, Carmontelle*, Moissy și d-na de Genlis (v. volumul: *Théâtre à l'usage des jeunes personnes* (1779–1780). După 1815, o dată cu producțiile lui Th. Leclerc, A.M. Roederer, H. de La Touche și O. Feuillet*, P.D. părăsesc lumea închisă a saloanelor și pătrund pe scenele teatrelor, fie ca supliment la alte piese, fie ca spectacol de sine stătător. Genul este ilustrat la acea epocă cu deosebit succes și de A.de Musset* care-i conferă noi dimensiuni umane și poetice. M.S.

PRUDHOMME *Monsieur Joseph* v. HENRI MONNIER

PSICHARI *Ernest* ((1883—1914), ofiţer, prozator şi eseist, nepotul lui Renan*. Preconizează în scrierile sale un ideal naţionalist şi creştin războinic, fiind adversarul oricărei forme de pacifism, socotit de el o dovadă de decădere morală.
Op.: *Terres de Soleil et de Sommeil* (1908); *L'Appel des Armes* (1913); *Le Voyage du Centurion* (post. 1916) M.S.

PURE *Michel* DE (1620—1680), doctor în teologie, istoriograf al Franţei sub Ludovic XIII. Autor, printre altele, al unui roman de moravuri în patru părţi: *La Prétieuse...*, cronică a preţiozităţii galante, document autentic şi valoros asupra realităţii veacului al XVII-lea. P. pare obiectiv în zugrăvirea cînd ironică, cînd admirativă a tipurilor de preţioase şi în prezentarea revendicărilor lor, ţintind la o emancipare a femeii şi la dreptul de a contracta căsătorii potrivite, dictate de înclinaţia reciprocă a părţilor şi nu de interesele materiale ale familiilor.
Op.: *La Prétieuse ou le Mystère des ruelles, dédiée à telle qui n'y pense pas* (1656—1658, ulterior intitulată: *Roman de la Prétieuse ou les Mystères de la ruelle*); *Ostorius* (1659); *La Vie du Mareschal de Gassion* (3 vol., 1673). M.S.

PUY (evul mediu). a) Concurs de poezie ce se desfăşura în diferite oraşe din nordul şi vestul Franţei. b.) Nume desemnînd o grupare literară analoagă unei academii, formată din orăşeni şi poeţi, a cărei sarcină era să organizeze recitări poetice şi concursuri în diferite oraşe din Franţa. Cel mai cunoscut P. de acest fel a fost cel constituit în secolul al XIII-lea, la Arras. M.S.

PYAT *Félix* (1810—1889), avocat, ziarist şi dramaturg, cu o îndelungă activitate politică, adversar înverşunat al monarhiei şi al romantismului, prieten cu Louis Blanc, membru al Comunei (martie 1871), deputat de stînga al Marsiliei în 1888, potrivnic generalului Boulanger. A colaborat la „Figaro"* şi „Charivari"*, a fost unul dintre fondatorii Societăţii *Gens** *de lettres*, şi a lăsat cîteva drame mediocre însă gustate de public la vremea lor.
Op.: *Les Deux Serruriers* (1841); *Le Chiffonnier de Paris* (1847). M.S.

PYRAME ET THISBÉ (900 versuri, a doua jum. a sec. XII), poem narativ inspirat din *Metamorfozele* lui Ovidiu, ce povesteşte moartea tragică a doi tineri babilonieni îndrăgostiţi, Pyram şi Thisbe, survenită în condiţii întrucîtva asemănătoare celei a amanţilor din Verona. Subiectul a fost adaptat pentru scenă de Th. de Viau*. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

q

QUADRIVIUM (lat. „patru drumuri"), cel de-al doilea ciclu al învățămîntului universitar medieval în limba latină, care cuprindea inițial, pe lîngă teologie, patru discipline cu caracter matematic: aritmetica, geometria, astronomia și teoria muzicii. După reunirea acestora într-o singură disciplină — matematica — s-au adăugat ciclului: etica, fizica și metafizica. Împreună cu primul ciclu — trivium* — forma grupul celor 7 *arte liberale*. A.V.

QUEFFÉLEC *Henri* (n. 1910), romancier. Opera bretonului Q. se concentrează în jurul peisajului natal, prin excelență maritim, în jurul oamenilor din acele locuri, încleștați într-o veșnică luptă cu elementele firii, dar avînd de înfruntat de asemenea violența pasiunilor umane.

Op.: *Journal d'un Salaud* (1944); *Un Recteur de l'île de Sein* (1945); *Tempête sur Douarnenez* (1951); *Royaume sous la Mer* (1957, Marele Premiu al Romanului al Academiei franceze); *Les Frères de la Brume* (1961); *La Mer* (1966). Al.D.P.

QUENEAU *Raymond* (n. 1903), membru al mișcării suprarealiste pînă în 1929 și admirator al lui Jarry*. Romancier și poet de un populism totodată straniu și bufon, Q. păstrează din entuziasmul tinereții gustul pentru umorul negru, adesea feroce, zeflemeaua, calamburul, imaginile insolite și anarhismul provocator. Folosește de preferință un limbaj vorbit, argotic, presărat cu expresii triviale și glume dubioase. Recurge adesea la fantezii ortografice (v. *Zazie dans le métro*). Pe de altă parte conduce publicarea enciclopediilor de la „N.R.F."*, de o ținută academică nedezmințită, și abordează cu competență probleme dificile de stilistică (*Exercices de style*). (Acad. Goncourt: 1951.)

Op.: *Le Chiendent* (1933, Premiul Les Deux Magots); *Un rude hiver* (1939); *Pierrot mon ami* (1942); *Les Ziaux* (1943); *Exercices de style* (1947); *Bucoliques* (1950); *Bâtons, Chiffres et Lettres* (1950); *Si tu t'imagines* (1952); *Le Chien à la mandoline* (1958); *Zazie dans le métro* (1959); *Cent Mille Milliards de poèmes* (1961); *Les fleurs bleues* (1965). M.S.

QUERELLE DES AMIES La, dispută izbucnită în Franța în urma publicării poemului lui La* Borderie *L'Amye de Court* (1541), în care autorul acuza sexul frumos de perversitate. Îi răspund apărătorii iubirii platonice: Fontaine* (*La Contr'amye*, 1541), Heroët* (*la Parfaite amye*, 1542), Papillon* Almanque (*Le Nouvel amour*, 1543). A.V.

QUERELLE DES ANCIENS ET DES MODERNES La, vestită polemică literară de la sfîrșitul veacului al XVII-lea, declanșată în jurul problemei imitației obligatorii a scriitorilor antici (dogmă fundamentală a esteticii clasice) și axată în ultimă instanță în jurul chestiunii preeminenței Anticilor sau a Modernilor; moment

acut al luptei neîncetate dintre vechi și nou, tradiție și modernism; prim simptom de descompunere a esteticii clasice. La începutul secolului al XVII-lea, filozofii Descartes* și Pascal* proclamaseră suveranitatea rațiunii și credința în progres, insuflînd credința că oamenii veacului lor (Modernii), fiind mai bogați în experiență, ar fi, în chip firesc, superiori Anticilor. Urmîndu-le pilda, cîțiva scriitori mai mărunți (printre care Desmarets de Saint-Sorlin*) începură și ei să afirme, împotriva părerii marilor nume ale epocii, un Corneille* sau un Boileau*, preeminența Modernilor, pornind de astă dată de la chestiunea miraculosului creștin opus miraculosului păgîn. În 1683, eruditul François Charpentier publică o scriere filozofică: *De l'excellence de la langue française*, conchizînd în favoarea artei franceze, pe cînd Fontenelle* în *Dialogues des Morts* (1683) expune și ilustrează teza perfectibilității spiritului uman, deci, implicit, a superiorității generației în viață față de cele anterioare. Pozițiile se precizează și lupta se ascute, devine fățișă, agresivă din 1687 cînd Charles Perrault* prezintă, la 27 ianuarie al aceluiași an, în cadrul unei ședințe de lucru a Academiei franceze poemul *Le Siècle de Louis le Grand* în care îi lăuda pe contemporani în dauna Anticilor, proclamînd secolul lui Ludovic al XIV-lea superior celui al lui August. Boileau protestează pe loc, tăcerea fiindu-i impusă în timpul ședinței de eruditul episcop din Avranche, Huet. Iritat, Boileau compune cîteva epigrame mușcătoare împotriva adversarilor săi. La Fontaine* în *Épître à Huet*, 5 februarie, în care-i laudă pe Homer și Virgiliu, „zei ai Parnasului", apoi La Bruyère* în *Discours sur Théophraste* și în Cap. I din *Les Caractères* (1688), se alătură părerii lui Boileau, arătîndu-se partizanii autorității nezdruncinate a celor vechi și luîndu-i pe „moderni" în zeflemea. Stîrniți, aceștia, folosind jurnalul „Le Mercure* galant", în jurul căruia se grupaseră, și susținuți de „Journal* de Trévoux", își expun din nou și își fundamentează tezele: Fontenelle în *Digression sur les Anciens et les Modernes* (1688), iar Perrault în *Parallèle des Anciens et des Modernes* (1688, 1690, 1692), lucrări însuflețite de un viguros optimism raționalist. Boileau, la rîndul său, publică un *Discours sur l'Ode* (1693), înflăcărat omagiu adus lui Pindar și *Réflexions sur Longin* în care precizează că nu-i socotește superiori pe Antici pentru că au trăit cu veacuri în urmă, ci pentru că s-au bucurat neîntrerupt de admirația și respectul posterității, chezășie a meritului lor neasemuit. A se inspira după cei vechi, a căror perfecțiune și frumusețe au fost consfințite, înseamnă pur și simplu a evita greșelile în care au căzut unii moderni — prețiozitatea sau burlescul — și a practica „arta simplei naturi", singura artă valabilă. Imitația este deci necesară; nu trebuie însă să fie servilă, ci supusă principiilor rațiunii și naturalului, lăsînd neștirbită originalitatea autorilor moderni. De altfel, argumentează Boileau, se poate constata că cei mai mari scriitori ai veacului sînt tocmai cei care i-au imitat mai îndeaproape pe antici: un Racine*, de pildă (căci modernii, în ciuda argumentului lor irefutabil pe plan teoretic, nu creaseră opere la nivelul celor realizate de partizanii imitării anticilor). Ca urmare a intervențiilor Marelui Arnauld*, Boileau se împacă cu Perrault în 1694 și se arată mai conciliant în *Lettre à Charles Perrault* (1700). Continuă să conteste superioritatea scriitorilor moderni, dar recunoaște pe cea a secolului al XVII-lea față de fiecare

dintre secolele trecute în parte... Dintre scriitorii mai moderați și mai luminați care au luat parte la această polemică trebuie amintiți Saint-Évremond* și Fénelon*. Primul *(Sur les Poèmes des Anciens*, 1685*)* formulează principiul evoluției artei în funcție de schimbările survenite în gîndirea, guvernarea și moravurile unui popor: „Dacă Homer ar trăi în zilele noastre ar face poeme admirabile, dar potrivite secolului în care a trăit", afirmîndu-și totodată admirația pentru marele scriitor: „Poemele lui Homer vor fi întotdeauna socotite capodopere, dar nu întru totul modele". Iar Fénelon le urează modernilor să poată, într-o zi, să-i depășească pe cei vechi, fără însă a ajunge să-i dispreţuiască și a uita cît le datorează: „Dacă îi veți învinge pe cei vechi, lor le veți datora gloria de a-i fi învins". Disputa, cîtăva vreme stinsă, se reia cu înverșunare din inițiativa d-nei Dacier*. Aceasta publică în 1711 o traducere după Homer, însoțită de o prefață și comentarii laudative. Houdar de La Motte* îi răspunde printr-o traducere prescurtată a *Iliadei* și *Odiseei* și un *Discours sur Homère* critic la adresa marelui grec. D-na Dacier își apără cu încăpățînare punctul de vedere: admirație totală și supusă față de Antichitate, singura generatoare de opere literare valabile și durabile, în *Des Causes de la Coruption du Goût* (1714). La Motte replică vehement cu: *Réflexions sur la critique* (1715). Polemica d-na Dacier—La Motte aprinde spiritele, suscită discuții, înflăcărează partizani. Sînt publicate numeroase lucrări pro și contra dintre care, mai importante, *La Dissertation critique* (1715), a abatelui Terrasson* și *Les Conjectures académique* (1715) de d'Aubignac* care afirmă amîndouă primatul rațiunii asupra tradiției și vestita *Lettre à l'Académie* (1716), a lui Fénelon, unde bătrînul scriitor își reia părerile admirative față de Antici, nuanțîndu-le însă cu aprecieri pozitive asupra Modernilor. *La Querelle...* apare drept o tendință de scuturare a jugului clasic, impus vreme îndelungată în literele franceze, și o manifestare de individualism, bazată pe raționalism și credință în progres. Anunță spiritul critic al veacului al XVIII-lea și exprimă ideea modernă a relativismului, expusă ulterior de abatele Du Bos* în *Réflexions critiques* (1718), deschizînd și ușurînd calea filozofilor materialiști. M.S.

QUERELLE DES JOBELINS ET DES URANIENS (URANISTES) sau **QUERELLE DES SONNETS**, ceartă stîrnită în 1649 în sînul societății prețioaselor și la Curte în legătură cu publicarea a două sonete: *Sonetul lui Job* de Benserade* și cel al lui *Uranie**, de Voiture*. Opinia publică, chemată să desemneze pe cel mai bun, s-a împărțit cu înverșunare în două tabere, *Jobelins* și *Uranistes*. Invitat să arbitreze litigiul, P. Corneille* îl curmă printr-un spiritual și diplomatic sonet care lăuda deopotrivă meritele literare ale celor două opere. M.S.

QUERELLE DES UNIVERSAUX (lat. *universalia*, „genuri, noțiuni generale"), dispută filozofică izvorîtă din interpretarea diferită a raportului dintre individual (percepție) și general (noțiune), care a împărțit, de-a lungul întregului ev mediu, pe gînditorii scolastici în două tabere opuse: *realiști* și *nominaliști*. Situîndu-se pe poziţiile idealismului obiectiv de tip platonician, primii considerau că noțiunile generale (abstractul) constituie realități de sine stătă toare și anterioare lucrurilor individuale („universalia sunt res").

Principalii reprezentanți ai realismului au fost Anselme* de Canterbury și Toma* d'Aquino. Curentul contrar, al nominaliștilor, susținea că numai lucrurile individuale (concretul), percepute senzorial, au o existență reală; generalul nu există nici separat, nici în lucruri, iar noțiunile generale, conform acestei concepții care are totuși anumite tendințe materialiste, nu sînt decît cuvinte, nume ale lucrurilor („universalia sunt nomina"). Reprezentanții mai importanți ai nominalismului au fost Roscelin* de Compiègne, Duns Scot și W. Occam.

A.V.

QUESNAY *François* (1694—1774), medic și economist de condiție modestă, întemeietor al școlii fiziocraților. A simpatizat cu enciclopediștii, care se întruneau în locuința pe care o ocupa la Versailles, și a colaborat la *Enciclopedie** cu articolele *Évidence*, *Fermiers* și *Grains*. Pe lîngă numeroase contribuții în domeniul medico-chirurgical, Q. a lăsat studii și articole de economie care alcătuiesc baza doctrinei fiziocratice, adunate și publicate după moartea sa de discipolul său Dupont de Nemours (1767).

Op.: *Tableau économique* (1758); *La Physiocratie, ou constitution naturelle du gouvernement le plus avantageux au genre humain* (2 vol., 1767).

I.N.

QUIÉTISME Lc. Doctrină mistică formulată de teologul și predicatorul aragonez Miguel Molinos (1628—1696), în lucrarea *Le Guide spirituel* (1675), și condamnată oficial de Biserica Catolică prin bula *Caelestis pastor* din 16 septembrie 1687. Q., împingînd pînă la extrem doctrina misticilor contemplativi, preconiza pasivitatea absolută a sufletului lipsit de orice răspundere personală în acțiunile (fapte sau gînduri) pe care le-ar putea întreprinde. Singurele căi ducînd spre mîntuire ar fi resemnarea totală, docilitatea față de „instinctul dumnezeirii" care sălășluiește în sufletul fiecărui om, uitarea de sine, umilința desăvîrșită și așteptarea inertă a manifestărilor harului divin. Rugăciunea solicitantă, pocăința, căința, lupta împotriva păcatelor trebuie, în consecință, cu desăvîrșire respinse ca inutile sau chiar dăunătoare, activitatea, gîndirea și dorințele proprii fiind marii dușmani ai vieții mistice. Printre adepții și propovăduitorii de seamă ai Q-ului în Franța se numără d-na Guyon (1648—1717) și Fénelon*, care, reluînd și prelucrînd tezele lui Molinos, consideră în plus proprietatea (deci interesul) ca prim obstacol în calea virtuții, cerînd înlăturarea ei în numele idealului quietist. „Proprietatea este mai rea decît crimele monstruoase săvîrșite de slăbiciune", „este tăgăduirea totală a scopurilor lui Dumnezeu-creatorul", afirma Fénelon în scrisorile adresate d-nei de Maintenon* și cuprinzînd povețe pentru educația tinerelor fete de la Saint-Cyr*. Împotriva quietiștilor se ridică jansenistul Nicole* cu al său *Traité de l'Oraison* (1679), în care afirmă necesitatea voinței de mîntuire, a luptei active, individuale, împotriva păcatelor, și episcopul Bossuet*, reprezentant al poziției catolice oficiale, al papalității. Controversele aprige dintre Bossuet și Fénelon, o clipă stinse în urma *Conferințelor de la Issy* (10 martie 1695) care precizau cele 34 de articole ale doctrinei mistice catolice, reîncep prin apariția lucrării lui Bossuet *Instructions sur les états d'oraison* (1697), potrivnică d-nei Guyon, și celei a lui Fénelon *Explication des maximes des saints* (1697).

Se soldează în martie 1699 prin victoria definitivă a lui Bossuet, care cere arbitrajul Papei Inocenţiu XII, şi obţine condamnarea de către acesta a tezelor lui Fénelon (martie 1698). Q. trebuie considerat ca o reacţie împotriva moralei janseniste aspre şi intransigente şi a activismului iezuit şi ca o primă manifestare a sensibilităţii ce avea să joace un rol însemnat în secolul al XVIII-lea. M.S.

QUINAULT *Philippe* (1635—1688), poet şi autor dramatic. Scrie numeroase tragicomedii şi comedii pe care le dedică personalităţilor vremii (Mazarin, Fouquet, Ludovic XIV, regina Maria Tereza etc.), şi-şi croieşte încet dar sigur un drum în înalta societate, în saloanele la modă ale preţioaselor (v. **PRÉTIOSITÉ**), în ciuda învinuirilor de plagiat aduse de Boisrobert*, Scarron* sau Donneau de Visé* şi a duşmăniei rivalilor săi mai puţin norocoşi. Cunoaşte un succes strălucit în 1665 cu tragedia *Astrate* (criticată de Boileau* în *Satira III* şi în *Dialogues sur les héros de romans*), apoi cu *Pausanias* (1688) şi *Bellérophon* (1671) prin care se încheie însă prima fază a activităţii sale teatrale. Începînd din 1672, Q. va compune aproape exclusiv librete de operă pentru Lulli*: *Les Fêtes de Cérès*, *Alceste*, *Thésée*, *Roland*, *Armide* etc. În 1686, după triumful *Armidei*, cuprins de scrupule religioase, se retrage din viaţa teatrală şi-şi trăieşte tihnit bătrîneţea bucurîndu-se de o pensie regală şi de societatea cîtorva buni prieteni: Boileau*, cu care se împăcase, Charles Perrault* şi Bossuet*.

Tragicomediile lui Q. poartă pecetea influenţei preţiozităţii, în special a romanelor d-rei de Scudéry*. Deformarea, romanţarea şi înfrumuseţarea adevărului istoric, situaţiile romaneşti, substituirile de personaje, asemănările fortuite, travestiurile, scenele de recunoaştere patetică de care abuzează scriitorul ştirbesc puritatea genului clasic al tragediei, dîndu-i un iz de comedie care stîrneşte mînia şi criticile lui Boileau şi ale discipolilor lui. Puţin preocupat de zugrăvirea situaţiilor, a caracterelor istorice sau a politicii, Q. acordă o atenţie deosebită resorturilor intrigii, analizei sentimentelor amoroase, fără a dovedi însă talentul şi cruzimea necruţătoare a lui Racine*. În libretele de operă Q. abordează de asemenea subiecte de dragoste, preluate din vechile legende mitologice *(Thésée, Persée, Phaéton)*, din *Metamorfozele* lui Ovidiu, din romanele medievale *(Amadis)* sau din poemele lui Tasso *(Roland, Armida)*. Talentul lui de libretist constă în crearea de scene şi dialoguri ce se pretează ilustrării muzicale prin violenţa contrastelor, iscate din ciocnirea sentimentelor pasionate, eroice, într-o atmosferă pitorească sau fantastică. Cîteva dintre libretele sale au inspirat şi pe alţi muzicieni, pe Gluck (1714—1787) de pildă *(Armida)*. (Acad. fr.: 1670.)

Op.: *Les coups de l'amour et de la Fortune* (1656); *Amalesonte* (1658); *Le Feint Alcibiade* (1658); *Le Mariage de Cambyse* (1659); *Agrippa, roi d'Albe ou le faux Tibérinus* (1662); *Astrate* (1665;) *Pausanias* (1668); *Bellérophon* (1671); *Cadmus et Hermione* (1673); *Alceste* (1674); *Thésée* (1674); *Proserpina* (1680); *Persée* (1682); *Phaéton* (1683); *Amadis* (1684); *Roland* (1685); *Armide* (1686). M.S.

QUINET *Edgar* (1803—1875), poet şi dramaturg mediocru, de factură romantică, istoric şi filozof de valoare. Republican şi anticlerical, apropiat de Michelet* şi — în urma căsătoriei sale cu

Hermiona Asachi, fiica lui Gh. Asachi (1833) — apropiat prieten al românilor ale căror drepturi și libertăți naționale le-a apărat (v. *Românii*, 1857), **Q.** este numit profesor la *Collège* de France* în 1842 și destituit în același an pentru ideile sale republicane și antiultramontismul său. Participă activ la revoluția din 1848 și se exilează voluntar după proclamarea celui de-al doilea Imperiu, întorcîndu-se în Franța abia după abdicarea lui Napoleon III. Lasă o operă vastă, felurită, de tendințe liberale, progresiste, lirică, romantică, exaltată, potrivnică societății contemporane pe care o atacă violent și necruțător. (Membru de onoare al Academiei Române).

Op.: *Ahasvérus* (1833); *Du Génie des religions* (1842); *Les Révolutions d'Italie* (1848—1852); *Histoire de mes idées* (1858); *L'Histoire de la campagne de 1815* (1862); *La Révolution* (1865). M.S.

QUINZE JOIES DE MARIAGE Les (sf. sec. XIV), suită de tablouri satirico-narative anonime care, reluînd o temă expusă de Teofrast și foarte răspîndită în literatura medievală (mai ales la Jean* de Meun, Jean* Le Fèvre și Eustache* Deschamps), zugrăvesc „bucuriile", de fapt nenorocirile, ce-l așteaptă pe orice bărbat căsătorit. Caracterul convențional al subiectului este compensat de realismul situațiilor, de umorul amănuntelor și de însuflețirea dialogurilor. Scrierea anunță nuvela franceză în proză. A.V.

r

RABAN *Louis-François* (1795—1870), prozator, autor de pamflete, biografii şi de lungi şi numeroase romane de aventuri.
Op.: *Le Curé capitaine* (4 vol., 1819); *Comment l'esprit vient aux filles* (1850). M.S.

RABBE *Alphonse* (1786—1829), prozator şi eseist, autorul a numeroase lucrări istorice şi biografice, şi, mai ales, al unui *Album du Pessimiste* (2 vol., post. 1835), în care justifică logic şi glacial, dreptul oamenilor la sinucidere. Şi el s-a sinucis. M.S.

RABELAIS *François* (1494—1553 sau 1554), prozator născut lîngă Chinon, în familia unui avocat. A învăţat în diverse mănăstiri şi şcoli rezervate viitorilor clerici, dar pasiunea sa pentru limba greacă, condamnată de Sorbona*, l-a făcut să intre repede în conflict cu lumea bisericii. Renunţînd la haina călugărească, a urmat cîtva timp cursurile facultăţii de medicină din Montpellier, după care a început să practice meseria de medic la Lyon. Aflîndu-se acolo în această calitate publică, cel dintîi în Franţa, *Aforismele* lui Hippocrat după un manuscris grecesc, iar ceva mai tîrziu, semnînd cu pseudonimul *Alcofrybras Nasier* — anagramă a numelui său — pe *Pantagruel*, prima „carte" a operei sale de căpetenie, urmată doi ani mai tîrziu de *Gargantua* — care stîrneşte un viu răsunet printre cititori, dar care are drept rezultat şi condamnarea ambelor volume de către reprezentanţii Sorbonei. Violent atacaţi de autor duşmănia acestora este atît de înverşunată încît, după publicarea şi condamnarea celei de-a treia „cărţi", R. este obligat să se refugieze la Metz. Face să apară la Lyon şi o a patra „carte" care este nu numai cenzurată de Sorbona, dar şi condamnată de Parlament. Urma lui se pierde definitiv în 1552, iar cea de-a cincea „carte", apărută postum în 1564, are o paternitate nesigură. Inspirîndu-se, pe de o parte, din scrierea anonimă *Les Grandes et inestimables Croniques du grant et enorme géant Gargantua*, iar pe de alta din farsele studenţeşti de largă circulaţie şi din numeroasele anecdote pe care i le furnizau bogatele sale lecturi, R. îşi propune mai întîi să istorisească viaţa şi isprăvile uriaşului Pantagruel, apoi şi pe cele ale lui Gargantua, tatăl acestuia, realizînd astfel o descriere de mari proporţii şi o satiră de intensitate neobişnuită a mentalităţii relaţiilor sociale, moravurilor şi instituţiilor din Franţa secolului al XVI-lea. În ciuda aspectului buf sau chiar grotesc opera lui R. conţine idei de maximă importanţă („*la substantifique moelle*", cum le numeşte autorul în prolog), printre care două, esenţiale, care rezumă năzuinţele lui R. şi încarnează totodată aspiraţiile fundamentale ale lumii renascentiste: *cultul raţiunii* călăuzite de ştiinţă, dorinţa de a se iniţia în toate tainele naturii şi ale societăţii, astfel încît nimic să nu rămînă necunoscut omului, şi *cultul naturii* aşa cum fusese el practicat în antichitate, cei vechi făcîndu-şi un ideal din dezvoltarea armonioasă a corpului şi a minţii, departe de orice constrîngere şi de orice încălcare a legilor firii. Prima idee se degajă din toate capitolele referitoare

la educaţie sau la oracolul Sfîntului Clondir *(la Dive Bouteille)*. Crezînd în puterea raţiunii, Gargantua, rege uriaş, care simbolizează prin dimensiunile lui dorinţa de atotcuprindere a omului din Renaştere, îi trimite fiului său — gigantul Pantagruel — a cărui limbă acoperă singură o întreagă armată, o scrisoare ce prevede un program de studiu menit să facă din individ un „abis de ştiinţă" nelăsînd la o parte nici unul din domeniile în care mintea omenească pătrunsese pînă atunci; dar efortul de cuprindere a acestor multiple date este susţinut de grija permanentă pentru sănătatea trupului, condiţia fără de care nimic nu se poate realiza. Totodată, răspunsul pe care Panurge, şugubăţul şi şiretul prieten al lui Pantagruel — de fapt un alter ego al lui R. — îl primeşte de la oracolul Clondirului poate fi considerat ca o invitaţie la continua desăvîrşire a cunoştinţelor, căci acel *Trinch* („bea") este susceptibil de interpretarea „Adapă-te la izvoarele ştiinţei care conferă oamenilor esenţa divină şi le dezvăluie adevărul". Cea de-a doua idee, dragostea pentru natură şi necesitatea respectării legilor ei, se desprinde din întreaga operă, care este bazată pe opoziţia permanentă între Natură sau Physis — generatoare a frumuseţii şi a armoniei — şi Antiphysis — simbol a tot ce inutilizează şi deformează, a tot ce este urît şi vicios. Pantagruel, întruchipare a idealului lui R., este călăuzit de o filozofie cu totul opusă ascetismului propovăduit de religia creştină. „Pantagruelismul" definit ca stare de veselie a spiritului este concepţia după care trebuie să trăieşti conform legilor naturii, în pace şi în bucurie, departe de ororile războiului, de excesele intoleranţei religioase şi de abuzurile corupţiei justiţiei. Aceste plăgi sociale pe care R. le cunoscuse îndeaproape sînt supuse unei aspre critici în opera sa; autorul este necruţător în demascarea ignoranţei şi a incompetenţei teologilor de la Sorbona *(les sorbonagres, les sorboniqueurs, les sorbonicoles)*, în prezentarea realistă a pretenţiilor papilor, în descrierea efectelor dăunătoare ale absurdelor *exagerări* pe care le implică atît catolicismul cît şi protestantismul *(les Papimanes* şi *les Papefiques)* în satirizarea vicioaselor practici judecătoreşti *(Bridoie* şi *les Chats Fourrés)*, sau în portretizarea necugetatului şi războinicului rege Picrochole care face măreţe planuri de cucerire a lumii pentru a întemeia o monarhie universală, seamănă jaful şi ruina în calea sa dar, cu totul incapabil să-şi conducă armata, sfîrşeşte printr-o ruşinoasă înfrîngere. Acestuia din urmă i se opune Grandgousier, tatăl lui Gargantua, rege luminat şi paşnic care, departe de a se lăsa însufleţit de idealuri expansioniste, propovăduieşte buna înţelegere şi frăţia între oameni. Acelaşi elogiu este adus de R. moderaţiei şi bunului simţ popular prin personajul eroi-comic al lui Frère Jean des Entommeures, călugăr vesel şi energic, vajnic băutor şi viteaz mînuitor al bîtei, unul dintre principalii apărători ai mănăstirii împotriva atacurilor armatei picrocholine. Pentru vitejia şi devotamentul său, fratele Jean este de altfel răsplătit de Gargantua cu mănăstirea Thélème (gr. *liberă voinţă*), lăcaş care nu are nimic comun cu rigorile şi constrîngerile inerente regimului obişnuit al unei mănăstiri. Deschisă deopotrivă femeilor şi bărbaţilor, oameni cu suflet nobil şi inteligenţă aleasă veniţi acolo să-şi petreacă vremea în mod plăcut, are drept deviză şi unică regulă morală epicurianul îndemn *Fay ce que vouldras* (fă ceea ce doreşti). Mănăstirea Thélème este un fel de „republică luminată"

ai cărei singuri conducători sînt natura și înțelepciunea, dar din care lipsește orice preocupare pentru munca propriu-zisă. Thelemiții nu lucrează și nu produc nimic; ei se plimbă în aer liber, se instruiesc prin lecturi continue, se dedau jocurilor și sportului, într-un cuvînt își cultivă spiritul și trupul, dar nu-și pun niciodată problema muncii fizice din care să se întrețină. Deși activitatea căreia sînt predestinați de autor nu este una productivă — toți fiind nobili ce-și permit să trăiască din averile pe care, prin truda altora au ajuns să le posede, — acești oameni constituie totuși o grupare ce reprezintă idealul de organizare socială propus de R., un ideal superior sistemului politico-administrativ în vigoare în acea vreme, prin respectul deplin pentru rațiunea și libertatea umană pe care îl presupune. Opera lui R. realizează o dublă acțiune asupra vremii sale, o acțiune distructivă, de pulverizare a unei lumi prost alcătuite, și una constructivă, de înlocuire a structurii vicioase printr-una mai rațională și mai dreaptă. Numeroasele idei pe care le conțin *Gargantua* și *Pantagruel* sînt prezentate de R. prin continue fuzionări între realism și fantezie și printr-o alternare permanentă între comic și serios, între normal și gigantic. Neexcluzînd seducătorul rol al poeziei, comicul este prezent sub toate formele sale, căci rîsul este propriu omului și prima intenție a autorului lui *Gargantua* este să stîrnească la cititori această reacție firească. Folosește de asemenea un prodigios vocabular în care sînt deopotrivă folosite cuvintele străine, latinismele, arhaismele, termenii tehnici sau dialectali, onomatopeele și chiar un mare număr de creații proprii — farsele grosolane, uneori chiar vulgare, calambururile, caricaturile grotești, parodiile și subtilele comedii de caracter îmbinîndu-se năvalnic într-o uriașă și genială proliferare.

Op.: *Les Horribles et espouventables faicts et prouesses de très renommé Pantagruel, Roy des Dipsodes, fils du grant géant Gargantua* (1532); *Gargantua* (1534); *Le Tiers Livre des faictz et dictz héroïques du noble Pantagruel* (1546); *Le Quart Livre des faictz et dictz héroïques du noble Pantagruel* (?); *Le cinquième Livre* (1564). A.V.

RABOU *Charles* (1803—1871), ziarist și romancier fecund. Colaborator al lui Balzac (*Contes bruns*, 1831), a fost însărcinat de către acesta să termine și să publice romanele neisprăvite pe care le lăsa: *Le Député d'Arcis* (1854); *Le Comte de Sallenave* (1855); *La Famille Beauvisage* (1855); *Les Petits bourgeois de Paris* (1856—1857). M.S.

RACAN *Honorat de* BUEIL, *senior* DE (1589—1670), poet clasic de seamă, discipol al lui Malherbe* — de la care deprinde meșteșugul versificației și în amintirea căruia redactează foarte prețioase *Memorii* —, stabilit la Paris la curtea lui Henric IV, apoi în slujba vărului său, contele de Bellegarde. Devine cunoscut printr-o pastorală dramatică de aproximativ 3 000 de versuri, *Les Bergeries*, scrisă în cinstea iubitei sale *Arthénice* (Catherine Chabot, soția marchizului de Termes), și reprezentată în 1619 pe scena teatrului *Hôtel* de Bourgogne*. Piesa, pe nedrept dată uitării, prima de acest fel care respectă regula celor trei unități, și în care se contopesc reminiscențe din Virgiliu, Tasso, Guarini, d'Urfé* și Sf. Francisc* de Sales, este atrăgătoare mai ales prin zugrăvirea plină de

farmec a dragostei și a naturii cîmpenești, într-o limbă elegantă, șlefuită, foarte puțin prețioasă, luată mai tîrziu drept model de La Fontaine*. R. ia parte la luptele duse de regele Ludovic XIII și de Richelieu împotriva protestanților, apoi se retrage pe moșia sa de La Roche-Racan unde compune versuri: madrigaluri, elegii, ode, pastorale etc., iar către sfîrșitul vieții, *Psalmii* atent ritmați, în care uzează de numeroase anacronisme, după modelul poeților și pictorilor italieni. Redactează, cu ocazia alegerii lui la Academie*, un discurs *Contre les Sciences*, elocvent paradox împotriva științelor, care-l prefigurează în chip ciudat pe J.-J. Rousseau*. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Les Bergeries* (1619); *Mémoires pour la vie de Malherbe* (1651); *Odes sacrées* (1651); *Oeuvres et poésies chrestiennes de Messire Honorat de Bueil, chevalier, seigneur de Racan* (1660). M.S.

RACHILDE *Marguerite* EYMERY, *Doamna Alfred* VALETTE, zisă (1860—1953), romancieră și eseistă ale cărei viață și activitate sînt strîns legate de mișcarea simbolistă și de revista „Mercure* de France" pe atunci sub conducerea soțului ei A. Valette*. Romanele ei — analize ale unor cazuri psihologice excepționale — se relevă, prin dorința lor evidentă de a scandaliza; amintirile și portretele sale literare sînt tot atîtea vii mărturii ale epocii literare pe care a străbătut-o.

Op.: *Monsieur Vénus* (1889); *Les Hors-Nature* (1897); *Le Meneur des louves* (1905); *Alfred Jarry ou le Surmâle des lettres* (1928); *Portraits d'hommes* (1930). AI.D.P.

RACINE *Jean* (1639—1699), mare dramaturg al epocii clasice, rivalul lui Pierre Corneille*. Născut în orășelul La Ferté-Milon din provincia Valois, orfan de tată și de mamă la trei ani, crescut de bunica Marie des Moulins, jansenistă pioasă, R. primește o educație serioasă și austeră în cadrul școlii organizate de Solitarii de la Port-Royal*, printre dascălii lui numărîndu-se moralistul Nicole* și elenistul Lancelot*. Stabilit la Paris între 1658 și 1660, apoi definitiv în 1663, duce o viață liberă, contrară principiilor morale ce-i fuseseră date pînă atunci. Pătrunde în cercurile mondene, se lasă atras de literatură și teatru, se împrietenește cu La Fontaine* și Moliere*, compune și imprimă poezii de circumstanță (*La Nymphe de la Seine*, în cinstea căsătoriei regelui, *Ode de la convalescence du Roi etc.*), în sfîrșit încredințează lui Molière în 1664 și 1665 două tragedii, *La Thébaïde* și *Alexandre*, reprezentate cu oarecare succes pe scena teatrului *Hôtel* de Bourgogne*. Activitatea lui de dramaturg trezește, firește, nemulțumirea foștilor lui maeștri, nemulțumire transformată în mînie în urma *Scrisorilor* deschise, insolente, usturătoare, de o vervă scînteietoare, pe care R. îndrăznește să le trimită lui Nicole care-i tratase pe dramaturgi drept „otrăvitori publici". Dedicat exclusiv teatrului, R. dă scenei între 1667 și 1677 majoritatea capodoperelor sale, impunîndu-se publicului în ciuda cabalelor iscate împotriva sa, cîștigînd bunăvoința, chiar afecțiunea regelui. În 1667 R. renunță, aparent brusc, la teatru, hotărîre determinată fără îndoială în primul rînd de dorința cîștigării unei poziții sociale respectabile, incompatibilă cu meseria de autor dramatic. Se împacă cu solitarii de la Port-Royal*, acceptă în 1677 slujba de istoriograf al regelui (împreună cu Boileau*), se căsătorește cu Catherine Roma-

net, întemeind un cămin burghez onorabil, rupînd astfel cu un trecut furtunos și nonconformist. Continuă să rimeze versuri (o *Idylle sur la Paix*, de pildă), compune la cererea d-nei de Maintenon* tragediile *Esther* și *Athalie* pentru elevele școlii Saint-Cyr și scrie un scurt istoric al mănăstirii Port-Royal*. Moare în urma unei afecțiuni hepatice, în vîrstă de 60 de ani.

Tragediile lui R. sînt expresia cea mai perfectă a doctrinei și artei clasice. Scopul lor principal este „să placă și să zguduie" (v. prefața la *Bérénice*); subiectele sînt, cu excepția lui *Bajazet*, împrumutate de la anticii greci și romani; personajele — puține la număr — sînt legendare și istorice (Ahile, Ifigenia, Neron, Asuerus), de obîrșie și spirit nobil, și prezentați conform tradiției. R. își proclamă respectul față de această tradiție, acumulează referințele istorice în prefețele pieselor sale; totuși nu rămîne sclavul textelor, alegînd versiunea legendei care îi convine sau chiar făurind una personală (v. *Iphigénie*), subordonată, în genere, principiului verosimilului, „căci doar verosimilul poate cutremura", precum și celui al bunei-cuviințe și al bunului simț. Acțiunea este simplă, aproape statică, întemeiată pe o singură intrigă, arta scriitorului constînd în a „face ceva din nimic", este susținută „de violența patimilor, de frumusețea sentimentelor și de eleganța expresiei", tragedia raciniană punînd în scenă momentul crizei, clipa dezlănțuirii patimilor îndelung mocnite în sufletul personajelor. Drama interioară a acestora este, în mare parte, determinată de caracterul lor: „fiecare erou reacționează conform intereselor, sentimentelor, pasiunilor sale", iar atitudinea lui se repercutează asupra atitudinilor celorlalți, lanțul reacțiilor psihologice fiind rezultatul unei perfecte logici a sentimentelor. Deznodămîntul, punctul culminant al unei progresiuni încete, este verosimil, dar tragic, „oribil", R. îmbrățișînd convingerea lui Aristotel, că tragismul rezultă din „compasiune și teroare". Totuși, se întîmplă ca o parte dintre personaje să cunoască izbînda și triumful, atenuat, ce-i drept, de durerea pricinuită de moartea celorlalți (v. *Mithridate*, *Esther*). Miezul central al tragediilor raciniene este constituit de iubirea-pasiune: „iubirea fiind pasiunea tragică prin excelență". Iubirea, așa cum o concepe R., este o patimă de neînvins, egoistă, izbucnind ca o vîlvîtaie, — o fatalitate inexorabilă, necruțătoare, împotriva căreia rațiunea este neputincioasă, lupta zadarnică. O dată cuprins de văpaia ei, eroul își uită datoriile cele mai elementare: fidelitatea conjugală (Neron, Fedra, Roxana), cuvîntul dat sau datoria de monarh (Pyrrhus) este împins către acțiuni rușinoase sau umilitoare, de pildă către minciună (Bajazet, Neron, Mithridate), cade pradă geloziei (Hermione), furiei oarbe (Roxana, Thésée). Sub imperiul geloziei sau al furiei, pradă imaginației, lipsită de luciditate, iubirea se schimbă în ură și devine nimicitoare. Bune sau rele, personajele raciniene clădite pe contrast și opoziție, sînt ființe totodată slabe și violente, lucide și oarbe, orgolioase și umile, simple instrumente în mîna destinului inexorabil; sînt blestemate ele însele sau prin familia lor, victime ale urii zeilor, prin aceasta prefigurînd eroii romantici; le este refuzată libertatea, negat liberul-arbitru (influență vădită a jansenismului*). Și totuși, eroul racinian luptă pînă în clipa distrugerii, credincios ființei sale umane, răzvrătit pînă în ultima clipă, împotriva fatalității și a destinului. R. dă tragediei clasice forma ei

cea mai desăvîrșită; transfigurînd groaza în frumusețe, dînd glas sentimentelor în versuri lirice muzicale (este considerat cel mai „poet" dintre clasicii francezi, și în același timp, cel mai „modern"), creînd pe alocuri viziuni epice mărețe, cu accente profetice, reușește să creeze o operă desăvîrșită menită admirației tuturor epocilor. (Acad. fr.: 1673.)

Op.: *La Thébaïde ou Les Frères ennemis* (1664); *Alexandre* (1665); *Andromaque* (1667); *Les Plaideurs* (comedie) (1668); *Britannicus* (1669); *Bérénice* (1670); *Bajazet* (1672); *Mithridate* (1673); *Iphigénie* (1675); *Phèdre* (1677); *Esther*, (1689); *Athalie* (1691); *Abrégé de l'histoire de Port-Royal* (post. 1747; 1767). M.S.

RACINE *Louis* (1692—1763), fiul lui Jean Racine*, poet didactic, ilustrînd teme sacre și profane *(La Grâce, La Religion)*, autorul unor *Memorii* aproape hagiografice despre tatăl său, și al unor scrieri teoretice despre poezie, în care se arată discipolul pios al lui Boileau*. (Acad. fr.: 1750.)

Op.: *La Grâce* (1720); *La Religion* (1742); *Mémoires sur la vie et les ouvrages de Jean Racine* (1747); *Réflexions sur la poésie* (1747); *Traité de la poésie dramatique ancienne et moderne*(?). I.N.

RADIGUET *Raymond* (1903—1923), poet și romancier precoce, comparat cu Rimbaud*, considerat un veritabil „copil teribil" al epocii sale. Debutează ca poet prin revistele de avangardă ale vremii („SIC", „Littérature") și publică la 17 ani volumul de versuri *Les Joues en feu*, salutat cu uimire și entuziasm de poeții vremii: Cocteau*, Jacob*, Tzara*, Breton*. **R.** renunță însă la poezie și încearcă o izbutită reînnoire a romanului tradițional de analiză psihologică, realizînd două opere uluitoare, pe linia inițiată de d-na de La Fayette*, în care, după spusele autorului „psihologia este romanescă", „efortul imaginației fiind aplicat nu evenimentelor exterioare, ci analizei sentimentelor".

Op.: *Les Joues en feu* (1920); *Le Diable au corps* (1923); *Le Bal du Comte d'Orgel* (post. 1924). Al.D.P.

RAGUENEAU *Cyprien* (1608—1654), cofetar, poet și actor făcînd parte din trupa lui Molière* la Lyon. A lăsat cîteva ode și a fost imortalizat și idealizat de E. Rostand* în piesa *Cyrano de Bergerac*. M.S.

RAIMBAUT D'ORANGE (sec. XII), trubadur, adept al stilului *trobar* clus* și reprezentant de seamă al complicatului și rafinatului stil *trobar* ric*. A.V.

RAIMBAUT DE VAQUEIRAS (sf. sec. XII—înc. sec. XIII), trubadur, autor, printre altele, al unui poem epic în care își relatează propria viață, și al unor scrieri care, cuprinzînd strofe redactate în italinește, constituie unul dintre cele mai vechi documente literare de limbă italiană vulgară.

Op.: *Discordo plurilingue; Débat avec une dame génoise; Carros; Epistola Epica.* A.V.

RAIMON DE CORNET (sf. sec. XIII—mijlocul sec. XIV), poet liric și satiric laureat al Violetei de aur conferite de Consistoriul* din Toulouse, autor al unei opere bogate și variate *(cansos*, tensons*, planh*)*,

în care femeia iubită („ma Roza") ajunge să se confunde cu Fecioara Maria. A.V.

RAIMON DE MIRAVAL (sf. sec. XII—după 1229), trubadur, autor al unei poezii lipsite de fantezie, dar de factură elegantă, simplă și clară. A cîntat iubirea ideală în numeroase *chansons**, *sirventes** *saluts** *d'amour* și *coblas**. Constituindu-se judecător al faptelor și calităților femeii, rezervîndu-și dreptul de a-i critica și chiar de a-i condamna acțiunile, poetul exprimă o nouă etapă în evoluția doctrinei dragostei perfecte anunțînd concepția cu totul deosebită despre iubire a lui Guilhem* Montanhagol. A.V.

RAIMON JORDAN (sec. XII), trubadur, autor de *cansons** și *tensons**. A.V.

RAIMON VIDAL (prima jum. a sec. XIII), trubadur catalan, autor a trei nuvele destul de stîngace, dintre care *Castia-gilos* ce conține unul dintre puținele exemple de *fabliau** în limba provensală, și al unui tratat în proză asupra limbii trubadurilor *(Razos)* care a inspirat *Les Regles de trobar* ale lui *Jaufre** de Foixa și a fost menționat în *Les Leys** *d'Amours*.

Op.: *Abrils issi'e mays intrava* (înainte de 1213); *Castia-gilos* (după 1214); *So fo el temps c'om era jays; Razos de trobar.* A.V.

RAIMOND BÉRENGUER IV DE PROVENCE v. BARCELONA-ARAGON

RAMBOUILLET HÔTEL DE, locuința Catherinei de Vivonne, italiancă naturalizată, soția lui Charles d'Angennes, marchiz de Rambouillet, loc de întîlnire a societății prețioase franceze din prima jumătate a secolului al XVII-lea (v. **PRÉCIOSITÉ**). Marchiza de R. își primea prietenii, ajutată de fiicele sale Julie d'Angennes (1607—1671) și Angélique, în vestita *Cameră albastră (Chambre bleue)*, devenită curînd centrul bunului gust și al bunei-cuviințe. Trei perioade pot fi distinse în viața mondenă de la **H. DE R.** a) 1620—1625, ascensiunea. Sînt primiți Richelieu (pe atunci episcop de Luçon), Malherbe*, Gombauld*, Cavalerul Marino, Vaugelas*, Racan*, Chapelain*, etc.; b) 1625—1648, apogeul. Sînt primiți: La Rochefoucauld*, Voiture*, Ménage*, Godeau*, Cotin*, Scarron*, frații Scudéry* etc.; c) 1648—1655 (moartea marchizei Catherine), declinul. Julie d'Angennes s-a măritat (1645) părăsind palatul părintesc; Voiture a murit (1648); Fronda bîntuie, risipind o parte dintre nobili; stăpîna casei a îmbătrînit. În ciuda prezenței d-nelor de La Fayette* și Sévigné*, **H. DE R.**, odinioară atît de vestit, este eclipsat de faima altor saloane (al d-nei de Sablé*, al d-rei de Montpensier, al d-rei de Scudéry). **H. DE R.** a fost, înainte de toate, un loc de distracție, unde musafirii, îndrumați de gazde, se destind. Glume, farse, păcăleli, jocuri galante de societate (jocul „de-a inima pierdută", „vînătoarea dragostei"), baluri mascate sau nemascate, gustări la iarbă verde, plimbări pe aleile parcului maiestuosului castel de R., nu departe de Paris, îi înveselesc și întreține o atmosferă de voie bună. La aceste plăceri se adaugă altele, mai serioase: obișnuiții casei citesc mult, se constituie într-un fel de cerc literar, unde fiecare participant poartă un nume romanesc, la modă, ales dintre personajele romanelor prețioase — ale lui d'Urfé*, de pildă. Astfel marchiza se numește „l'incomparable

Arthénice", Julie d'Angennes — Mélanide, Voiture — Valère, Godeau — „le nain de Julie"; au loc controverse literare, certuri (v. QUERELLE* DES JOBELINS ET DES URANISTES) sau discuţii gramaticale savante (discuţia în jurul conjuncţiei *car*, atacată de Academie* pentru că displăcea lui Malherbe şi Gomberville*). Se citesc, se comentează şi se pun în scenă piese inedite (*Sophonisbe* de Mairet*, *Polyeucte* de Corneille*); tînărul Bossuet* ţine predici, îndelung comentate; se compun poeme, sonete etc. (v. *La Guirlande* de Julie*). Dar se practică mai ales arta conversaţiei, ocupaţia de predilecţie a lumii preţioase, ajunsă aici la o culme şi un rafinament nebănuite, pe subiecte cu precădere psihologice, de cazuistică amoroasă. Rolul pozitiv al H. DE R. a fost de a fi contribuit la şlefuirea moravurilor, la introducerea măsurii, cumpătării şi bunului gust, la cizelarea limbii, într-o societate încă necioplită, grosolană, violentă. Dăunătoare au fost exagerările inevitabile, comise în numele idealurilor sale, şi satirizate de Molière* în *Les Précieuses ridicules*. M.S.

RAMOND DE CARBONNIÈRES *Louis*, baron DE (1755—1827), medic, savant, geolog, romancier şi poet. Este considerat unul dintre precursorii romantismului prin dragostea pentru natură şi în special pentru munţi, pe care i-a cunoscut şi descris, după J.-J. Rousseau*, cu exactitate ştiinţifică dar mai ales cu multă sensibilitate. Romanul său de tinereţe, *Les Aventures du jeune d'Olban* pare să fi fost inspirat din *Werther*-ul lui Goethe.

Op.: *Les Aventures du jeune d'Olban* (1777); *Observations faites dans les Pyrénées* (1789); *Voyage au Mont Perdu et dans les Hautes-Pyrénées* (1801); *Au Pic du Midi* (1787—1810), *Trente-cinq voyages* (post. 1922). I.N.

RAMUS *Pierre* DE LA RAMÉE, zis (către 1515—1572), profesor şi filozof. Spirit independent şi îndrăzneţ, a propus înlocuirea aristotelismului printr-un platonism ciceronian, în care filozofia se contopea cu literele şi frumosul cu veridicul, propunere care i-a atras o condamnare din partea consiliului regal la cererea rectorului Universităţii din Paris. A formulat, de asemenea, înaintea lui Descartes*, regulile ce trebuiau să călăuzească mersul raţiunii în orice investigaţie spirituală. În calitate de profesor la Colegiul regal a preconizat o reformă lingvistică cerînd introducerea unei scrieri fonetice în limba franceză şi chiar adoptarea unei pronunţii noi a limbii latine. *Ramismul*, teoria filozofică pe care a iniţiat-o, s-a bucurat de o largă răspîndire în Scoţia, Anglia, Elveţia şi în întreaga Germanie.

Op.: *Dialecticae partitiones* (1543); *Aristotelicae animadversiones* (1543); *Dialectique* (1555); *Ciceronianus* (1556); *Gramère* (1562); *Advertissement sur la réformation de l'Université de Paris, au roy* (1562). A.V.

RAMUZ [-my]*Charles-Ferdinand* (1878—1947), poet şi romancier elveţian de expresie franceză, originar din Vaud. Romanele sale evocă ţinutul lui de baştină şi oamenii din acele locuri, îmbinînd poezia cu realismul, înviind legăturile trainice şi indestructibile ţesute de-a lungul veacurilor între om şi natură, uimirea omului în faţa forţelor cosmice, oscilarea lui tragică între bine şi rău, jocul constant al dragostei şi al morţii.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Aimé Pache, peintre vaudois* (1911); *Le Règne de l'Esprit malin* (1917); *La Grande Peur dans la montagne* (1926); *La Beauté sur la terre* (1928); *Derborence* (1934); *La Guerre aux papiers* (1945). Al. D.P.

RANCÉ *Armand-Jean* LE BOUTHILLIER DE (1626—1700), abate de la Trappe, călugăr cistercian, autorul unui tratat despre viața monacală: *La Sainteté et les devoirs de la vie monastique* (1683), în care condamnă cu asprime atmosfera lumească din mănăstiri și ocupațiile intelectuale ale călugărilor. La apariția lui, tratatul a stîrnit proteste înverșunate, între altele pe cele ale lui Mabillon* expuse în *Traité des Études monastiques*, provocînd astfel o lungă polemică de peste zece ani, la care au luat parte toate spiritele luminate ale epocii, cu greu potolită de Bossuet*. Chateaubriand* i-a închinat abatelui cistercian o interesantă biografie. M.S.

RANDAU *Robert* ARNAUD, zis **ROBERT** (1873—1950), poet și romancier născut la Mustapho, lîngă Alger, operele lui afirmă toate o credință fermă în posibilitățile unei culturi și comunități franco-algeriene.

Op.: *Autour des Feux dans la Brousse* (1899); *Crépuscules aux cabarets* (1903); *Les Explorateurs* (1909). M.S.

RAOUL DE CAMBRAI v. **CHANSONS DE GESTE**

RAOUL DE HOUDENC (1170?—1226), truver, rivalul lui Chrétien* de Troyes. Dezvoltînd ideea perfecțiunii morale și a curajului cavaleresc, *Mérangis de Portlesguez* face trecerea de la romanul epic la cel curtenesc. *Le Songe d'Enfer*, avertisment dat oamenilor pe tonul satiric al *fabliau**-ului pentru a-și supraveghea și corecta purtarea, este primul roman alegoric, gen cultivat apoi de Rutebeuf* și Jean* de Meun.

Op.: *Méraugis de Portlesguez; Le Songe d'Enfer; Le Roman des Ailes de courtoisie; La Voie de Paradis* (?); *La Vengeance de Raguidel* (?). A.V.

RAOUL DE PRESLES (1316—1382), jurist; traducător și istoric. Scrierile sale erudite au mai ales un scop educativ-moralizator și multe dintre ele glorifică natura sacră a monarhiei.

Op.: *Compendium morale de republica* (1363?) *Chroniques françaises* (1363); *Discours de l'oriflamme* (1369); *Musa.* A.V.

RAPIN *Nicolas* (1539—1608), jurist și poet. A lăsat numeroase poezii și o serie de traduceri din italiană, latină și ebraică. A colaborat și la vestitul pamflet *La Satyre** *Ménippée* (1594). M. Régnier* i-a dedicat o celebră satiră.

Op.: *28e Chant du Roland Furieux*- traducere (1579); *Ode saphique* (1582); *Les plaisirs du gentilhomme champêtre* (1583); *Les 7 psaumes de la pénitence* (1588). A.V.

RAPIN *René* (1621—1687), iezuit, poet de limbă latină, supranumit „al doilea Teocrit", mult gustat de cercurile literare ale vremii; istoric și eseist.

Op.: *Eglogae sacrae* (1659); *Hortorum libri IV* (1665); *Réflexions sur la poétique d'Aristote et sur les ouvrages des poètes anciens et modernes* (1674). M.S.

RATISBONNE *Louis* (1827—1900), poet, ziarist la „Journal des Débats", istoric literar și traducător. Executor testamentar al lui Alfred de Vigny*, s-a îngrijit de publicarea operelor postume ale acestuia. Este cunoscut mai ales pentru volumul său de poezii *Figures jeunes* și pentru fabulele scrise pentru copii și adunate în culegerea *La Comédie enfantine*.

Op.: *Henri Heine* (1855); *Au printemps de la vie* (1857); *Héro et Léandre* (1859); *La Comédie enfantine* (1860); *Figures jeunes* (1865). M.S.

RAULIN *Jean* (1443—1514), cleric, autorul unor predici (ridiculizate mai tîrziu de F. Rabelais*) și a numeroase scrisori, interesante documente istorice.

Op.: *Sermons* (1511—1514); *Doctrinale de triplici morte* (post. 1518); *Epistolae* (post. 1520). A.V.

RAYNAL *Paul* (n. 1885), dramaturg de factură clasică, preocupat de analize psihologice. Piesele sale, scrise într-o limbă emfatică și brutală, în același timp tragedii individuale și drame colective, sînt axate pe probleme și teme direct legate de primul război mondial — de descumpănirea celor întorși de pe front, de hiatusul creat între mentalitatea soldaților și cea a civililor — și constituie atît un protest împotriva războiului, cît și un act de acuzare împotriva celor „din spatele frontului" *(Ceux de l'Arrière)*. Au stîrnit numeroase polemici și tulburări în opinia publică.

Op.: *Le Maître de son Coeur* (1914, reprezentat: 1920); *Le Tombeau sous l'Arc de Triomphe* (1924); *Au Soleil de l'instinct* (1932); *La Francerie* (1933); *A souffert sous Ponce-Pilate* (1939); *Le Matériel humain* (1948). M.S.

RAYNAUD *Ernest* (1864—1936), poet „decadent" (v. SYMBOLISME), unul dintre fondatorii revistei „Mercure* de France". Face parte din grupul *École romane** la a cărei întemeiere participă, apoi lansează revista „Le Sagittaire" (1900) de tendințe umaniste și publică prețioase și documentate amintiri literare și politice: *La Mêlée symboliste* și *Souvenirs de police*, inspirate din experiența lui de scriitor și de comisar al circumscripției a XV-a din Paris.

Op.: *Le Signe* (1887); *La Couronne des jours* (1905); *La Mêlée symboliste* (1918—1923); *Souvenirs de police* (1925—1926). M.S.

RAYNOUARD *François* (1761—1836), autor de tragedii istorice în stil clasic, desuete ca formă și fond, și de lucrări filologice. (Acad. fr.: 1807).

Op.: *Caton d'Utique* (1794); *Les Templiers* (1805); *Les États de Blois* (1810). M.S.

RÉALISME, curent artistic și literar născut pe la mijlocul secolului al XIX-lea ce domină în Franța în a doua jumătate a acestui veac, punctul lui de apogeu situîndu-se aproximativ prin 1880—1890. Numără printre precursori pe Balzac* și Stendhal* iar printre adepții și reprezentanții mai de seamă pe Flaubert*, Duranty*, Champfleury* și frații Goncourt*, apoi pe naturaliștii Zola* și Maupassant*. Nu este și nu s-a constituit vreodată într-o școală propriu-zisă, fiind, mai curînd, o „reacție globală a sensibilității", erijată posterior în doctrină estetică. Corespunde, istoric vorbind, cu punctul culminant al civilizației burgheze capitaliste și este determinat

în parte de schimbările sociale contemporane; este influențat de progresul științelor biologice, de filozofia pozitivistă a lui A. Comte* și de determinismul lui Taine*; generalizării romanticce, R. îi opune specificitatea științei, studiul amănunțit al „cazurilor, speciilor și mediilor înconjurătoare". Reclamă obiectivitatea absolută a scriitorului, care trebuie să creeze, cu imparțialitatea omului de știință, opere veridice, riguros fundamentate pe observație și analiză, pe clasificarea fenomenelor și a raporturilor existente dintre ele, ignorînd conceptele de frumos și urît, de bine și de rău. În cadrul R.-ului, ca urmare a efervescenței revoluționare și a constituirii proletariatului într-o clasă pentru sine, conștientă de puterea și de viitorul ei, în funcție de creșterea conștiinței sociale a scriitorilor, se observă un interes deosebit pentru viața și gîndirea claselor populare, ale micilor burghezi, meseriașilor, muncitorilor și țăranilor — prezentate și descrise cu obiectivitate și veridicitate. Genul de predilecție al R., și cel mai reușit din punct de vedere artistic, este romanul, apoi nuvela (v. Mérimée*, Maupassant*). În teatru, R. contribuie la crearea noii drame burgheze și a comediei de moravuri (E. Augier*), marcînd, după cuceririle romantice, o nouă cotitură în istoria scenei. M.S.

REBOUL *Jean*, zis **LE BOULANGER DE NÎMES** (1796—1864), poet, autor de cîntece satirice, apoi, sub influența lui Lamartine*, de poeme romantice elegiace și melancolice dintre care, mai cunoscut este *L'Ange et l'Enfant* (1828). A favorizat tentativa grupului *Les Félibriges** l-a încurajat pe Mistral* și a scris, el însuși, numeroase poeme în limba occitană.

Op.: *Poésie* (1836); *Le Dernier jour* (1840); *Traditionnelles* (1857). A.V.

REBOUX *Henri* AMILLET, zis **PAUL** (1877—1963), poet, romancier, nuvelist, ziarist și dramaturg. Numele lui rămîne legat de o serie de volume scrise în colaborare cu Charles Muller* și intitulate *À la manière de...* (3 vol., 1908—1913), cuprinzînd pastișe parodice după scriitorii francezi și străini. Imitația are aici valoarea unei critici a ticurilor și clișeelor stilistice de care nu scapă uneori nici marii scriitori.

Op.: *Maisons de Danses* (1904); *Le Nouveau Savoir-Vivre* (1931); *La Petite Papacoda* (1932); *Le Sixième Sens* (1953). Al. D.P.

REGNARD [Rə-ŋa:R] *Jean-François* (1655—1709), dramaturg și romancier, fiu de negustori înstăriți care a cutreierat Europa din Sud pînă în Laponia, ajungînd în Asia Mică și în Africa unde a petrecut doi ani de captivitate și sclavie (Alger, 1678—1680): perioadă povestită și romanțată de el în *La Provençale*. Stabilit la Paris în 1682, se consacră literaturii și scrie mici comedii în proză, satire (v. burlesca scriere *Tombeau de M. Boileau-Despréaux*, răspuns la satira *Contre les femmes* a acestuia) și comedii în versuri abil construite, cu personaje lipsite de orice profunzime psihologică, dar în care folosește inteligent toate resursele comicului de situație, de gesturi și limbaj — titlul lui de glorie cel mai sigur.

Op.: *Le Joueur* (1696); *Le Distrait* (1697); *Démocrite* (1700); *Le Retour imprévu* (1700); *Les Folies amoureuses* (1704); *Les Ménechmes* (1705); *Le Légataire universel* (1708). I.N.

RÉGNIER *Henri* DE (1864—1936), poet și romancier fecund care a cunoscut o mare vogă printre contemporani. Influențat în tinerețe de parnasieni, participă, începînd din 1886, la întrunirile de marți din casa lui Mallarmé*, se împrietenește cu Moréas*, Viélé-Griffin* și La Tailhède* și se lasă atras de estetica simbolistă *(Poèmes anciens et romanesques, Tel qu'en songe)* pe care o definește cu mult discernămînt la 6 febr. 1900 în cadrul unei conferințe *(Poètes d'aujourd'hui et poésie de demain)*, situîndu-se la jumătatea drumului dintre simbolismul intelectual al lui Mallarmé și impresionismul lui Verlaine*. Curînd însă înclină spre neoclasicism *(Les Jeux rustiques et divins)*, iar după căsătoria sa cu Gérard d'Houville*, fiica lui Heredia* (1896), se întoarce treptat la estetica parnasiană, fără a renunța totuși la unele tendințe simboliste (de pildă, folosirea versului liber) și fără a-și renega vechii prieteni. Poemele sale, discret melancolice, cîntă singurătatea și evocă trecutul, fixînd în imagini totodată alegorice și poetice simbolizînd sentimente mai curînd decît idei, stări sufletești complexe și trecătoare. Romanele sale, de dragoste, descriu și analizează situații încîlcite, pasiuni nefericite, exaltînd puterea seducției și chinurile dorinței — prinos adus frumuseții feminine tulburătoare — îmbinînd visul romantic, rafinamentul simbolist și neliniștea, nestatornicia modernă. (Acad. fr.: 1911.)

Op.: *Poèmes anciens et romanesques* (1887); *Tel qu'en songe* (1892); *Les Jeux rustiques et divins* (1897); *Les Médailles d'argile* (1900); *La Double Maîtresse* (1900); *La Cité des eaux* (1902); *Les Vacances d'un jeune homme sage* (1903); *Les Rencontres de M. de Bréot* (1904); *La Flambée* (1909); *Le Miroir des heures* (1911); *Le Voyage d'amour* (1930). M.S.

RÉGNIER *Mathurin* (1573—1613), poet satiric, nepot al lui Ph. Desportes*. Atașat pe lîngă cardinalul Joyeuse, face repetate călătorii în Italia, avînd astfel prilejul să cunoască reprezentanții poeziei lui Berni. Stabilit la Paris (1605), scrie satire (gen neglijat de Pleiadă*) care se înscriu în tradiția latină a unui Horațiu sau Juvenal, însă se resimt și de influențe mult mai moderne ca cea exercitată de înțeleptele *Eseuri* ale lui Montaigne* de luxuriantele povestiri ale lui Rabelais* sau de poezia realistă, dar caricaturală și grotescă, cultivată de Berni și de discipolii săi. Régnier realizează o violentă satiră a moravurilor sociale *(Macette)*, o usturătoare satiră literară *(Satire IX à M. Rapin)* îndreptată împotriva unor puriști acuzatori exagerat de severi ai Pleiadei, de tipul lui Malherbe*, și o înțeleaptă satiră psihologico-filozofică. Limba folosită este crudă și chiar licențioasă dar inspirația este vie și bogată.

Op.: 19 Satires: *Discours au roy; Les poètes; La vie de cour; La Poésie est toujours pauvre; Le goût particulier décide de tout; L'Honneur ennemi de la vie; L'amour qu'on ne peut dompter; L'importun ou le fâcheux; Le critique outré (à Rapin); Le souper ridicule; Le mauvais gîte; Régnier apologiste de soi-même; Macette; La folie est générale; Le poète malgré soi; Retraite d'amour; Tristesse d'amour; Franc de crainte et d'envie; Misères* (1608—1613). A.V.

RÉMUSAT *Charles*, conte DE (1797—1875), om politic, prieten cu Guizot și Thiers, și scriitor, autor de numeroase eseuri politice și

filozofice, de articole și studii de critică literară și de drame istorice, publicate postum. (Acad. fr.: 1842.)
Op.: *Essais de Philosophie* (1842); *Abélard* (1844); *De la philosophie allemande* (1845); *Mitiques et études littéraires* (2 vol. 1857); *Abélard* (post. 1877); *La Saint-Barthélémy* (post. 1878). M.S.

RÉMUSAT *Claire Elisabeth* GRAVIER DE VERGENNES, *contesă* DE (1780—1821) autoarea unor *Lettres* (post. 1881) și *Mémoires* (post. 1879—1880) (publicate din grija nepotului ei Paul-Louis Étienne de Rémusat, 1831—1897), document plin de farmec asupra vieții și moravurilor din timpul Consulatului și al Imperiului. M.S.

RENAN *Joseph-Ernest* (1823—1892), scriitor și filozof raționalist. Destinat în tinerețe sacerdoțiului, dar orientat curînd către o adevărată religie a științei, convins de rolul ei primordial și eficace în procesul cunoașterii lumii, R. contribuie, între 1848 și 1870, prin lucrările lui de filozofie și istorie a religiilor, la triumful mișcării scientiste. După 1870 evoluează către scepticism, încercînd apoi o conciliere a tuturor expresiilor filozofice și religioase ale umanității, concepute hegelian drept manifestări deopotrivă necesare și frumoase ale unei realități totale. Scrierile lui îmbină exactitatea eruditului și sensibilitatea visătoare a poetului, de unde complexitatea, originalitatea și farmecul lor. (Acad. fr.: 1878.)
Op.: *L'Avenir de la science* (1848, publ. 1890); *Études d'histoire religieuse* (1857); *Essai sur l'origine du Langage* (1858); *Vie de Jésus* (1863); *Histoire des origines du christianisme* (1863—1883); *Dialogues philosophiques* (1876); *Drames philosophiques* (1878—1886); *Souvenirs d'Enfance et de Jeunesse* (1883); *Histoire du Peuple d'Israël* (1887—93). M.S.

RENARD *Jean-Claude* (n. 1922), poet creștin influențat de Milosz* Le Tour du Pin* și Pèguy*, afirmînd în poemele sale un panteism instinctiv întregit de concepții teogonice, cosmogonice și teozofice amintind de Jakob Boehme, de Swedenborg și de Saint-Martin*
Op.: *Cantique pour des pays perdus* (1947); *Haute Mer* (1950); *Métamorphose du monde* (1951); *Père, voici que l'homme...* (1955); *La Terre du sacre* (1966). M.S.

RENARD *Jules* (1864—1910), scriitor realist de tendințe totodată naturaliste și simboliste. A evocat satiric societatea mic-burgheză din care provenea (v. *L'Écornifleur*, *Poil-de Carotte*) și cu înduioșată veridicitate viața cîmpenească a țăranilor, „frații noștri sperioși" (v. *Le Vigneron dans sa vigne*) și cea a vietăților de prin cîmpuri și din păduri (v. *Histoires naturelles*). R. se impune în primul rînd ca stilist, meșter iscusit al unei limbi clasice, pură, al imaginilor rare, înnoite, mici instantanee originale, create de o alchimie a surprizei. Își alege subiectele din viața de fiecare zi, obișnuită, banală, căci „micul particular uman" îl interesează mai mult decît „umanul general"; tratîndu-le, se situează adesea la limita, greu de cumpănit, dintre tragedie și comedie, totodată și rînd pe rînd ironic și tandru, lucid, pesimist și glumeț (v. *Poil de Carotte*, sau *l'Écornifleur*). (Acad. Goncourt: 1907.)
Op.: *L'Écornifleur* (1892); *Poil de Carotte* (1894); *Le Vigneron dans sa vigne* (1894); *Histoires naturelles* (1896); *La Maî-*

Scanned with OKEN Scanner

tresse (1896); *Le Plaisir de rompre* (1897); *Les Bucoliques* (1898—1908); *L'Oeil clair* (post. 1913); *Journal* (post. 1925); *Correspondance* (post. 1925—1927). M.S.

RENART LE BESTOURNÉ v. **RUTEBEUF** și **ROMAN DE RENART**

RENART LE CONTREFAIT v. **ROMAN DE RENART**

RENAR T LE NOUVE L v. **ROMAN DE RENART**

RENAUD DE BEAUJEU (sf. sec. XII—înc. sec. XIII), autorul unui roman arthurian (v. **ROMANS DE LA TABLE-RONDE**), *Guinglain...* și al unui celebru *lai** intitulat *Le Lai d'Ignaure*. *Guinglain* are ca erou principal pe unul dintre descendenții cavalerului Gauvain și tratează cunoscutul motiv al sărutului care rupe vrăjile. Reluînd tema romanului *Le Châtelain** *de Coucy*, frecventă în literatura medievală, *Le Lai d'Ignaure* prezintă aventura tragică a unui seducător care iubește douăsprezece femei în același timp. Obligat să se mulțumească numai cu dragostea uneia dintre ele, Ignaure este ucis de soțul acesteia, iar inima lui este servită la masă fostelor sale iubite. Rezultat al fanteziei mai curînd decît al sensibilității poetice a autorului său, acest *lai* este o dovadă certă a descompunerii treptate a genului literar respectiv.

Op.: *Guinglain ou le Bel Inconnu* (între 1185 și 1190); *Le Lai d'Ignaure (du Prisonnier)*. A.V.

RENAUDOT *Théophraste* (1586—1653), spirit multilateral și inventiv, întemeietorul primului ziar francez: „La Gazette"*, în 1631 (devenită „La Gazette de France" în 1762), și a suplimentelor lui: „Les Nouvelles" și „Les Extraordinaires". M.S.

RENAUT DE MONTAUBAN (18 488 versuri, sf. sec. XII), gestă din ciclul *Doon de Mayence* (cunoscută de asemenea sub numele *Les Quatres fils Aymon*) care relatează lupta lui Carol cel Mare cu vasalul său Beuves d'Aigremont și aventurile celor patru nepoți ai acestuia, Dalart, Renaut, Guichart și Richart, fiii fratelui său Aymon. Tinerii, urmăriți neîncetat de ura împăratului, trăiesc întîi la adăpostul codrilor, luptă apoi cu Maurii, cuceresc orașul Toulouse, întemeiază Montauban-ul și se refugiază în Westfalia. Cel mai viteaz, Renaut ajunge în cele din urmă în Palestina unde luptă pentru cucerirea Sfîntului Mormînt, sfîrșind ca cerșetor cucernic și determinînd, după moarte, o seamă de miracole. Figura legendară a lui Renaut a inspirat numeroase cîntece și geste franceze din secolul al XVIII-lea, precum cîteva romane spaniole și italiene din secolul al XIV-lea (v. și **CHANSONS DE GESTE**). M.S.

RENÉ D'ANJOU (1409—1480), duce de Anjou (1434), apoi, pentru scurt timp rege al Siciliei și Neapolului (1442). Este autorul unui tratat despre turnire și al unor scrieri alegorice și romanești în proză; i se atribuie paternitatea romanului alegoric în versuri *L'Abusé en court*, care se înscrie în tradiția *Romanului Rozei*.

Op.: *Traité des Tournois; Le Mortifiement de Vaine Plaisance; Le Livre du Coeur d'amour épris* (1457). A.V.

RÉSISTANCE, *La littérature de la* (1940—1944) înglobează operele literare realizate în timpul ocupației Franței de către naziști și a guvernului de la Vichy, elaborate de cei mai buni fii ai poporului

francez, hotărîţi să nu accepte înfrîngerea şi să lupte împotriva cotropitorilor şi a colaboraţioniştilor. Cele două genuri de predilecţie sînt, în chip firesc, pamfletul şi poezia, romanul fiind reprezentat doar de povestirea patetică *Le Silence de la mer*, semnată de Vercors*. Tragicul evenimentelor impune scriitorilor rămaşi fideli onoarei şi tradiţiei Franţei o existenţă primejdioasă, ei fiind urmăriţi de poliţia lui Laval şi de Gestapo, obligaţi să-şi schimbe domiciliul şi să recurgă la pseudonime (R. Desnos* semnează *Cancale;* Mauriac* — *Forez*, Aragon* — *François-la-Colère* etc.). Operele lor circulă oral sau apar în cîteva publicaţii clandestine: „Confluences" (la Lyon), „Poésie 40"* (la Villeneuve-les-Avignon), „Fontaine" (la Alger) şi „Les Lettres* françaises", organ al Comitetului Naţional al scriitorilor (al cărui fondator, Jacques Decour, a fost împuşcat de nazişti). Poezia redevine simplă, firească, patriotică, hrănită din faptul divers, circumstanţă sau eveniment, ecou al vieţii contemporane; este lirică, entuziastă, avîntată, purtătoarea unui mesaj de iubire şi speranţă, dar şi de ură; exprimă voinţe dîrze, hotărîri aspre. Reia, de fapt, tradiţia epică şi civică, mereu vie în sufletul poporului francez (v. *Chansons de Roland*, *Discursurile* lui Ronsard, *Les Tragiques* de A. d'Aubigné* sau *Les Châtiments* de V. Hugo*), fiind considerată una din cele mai înflăcărate întîlniri ale *„Inteligenţei în război"* (titlul unui volum de Louis Parrot*), în ciuda detractărilor unor scriitori — adepţi ai poeziei pure (v. Benjamin Péret* *Le Déshonneur des Poètes*). Dintre cei mai cunoscuţi poeţi ai Rezistenţei: Aragon, Desnos, Éluard*, P. Emmanuel*, R. Char*, A. Frénaud*, P.-J. Jouve*, J. Supervielle*, Jean Tardieu*, şi românii T. Tzara*, B. Fondane* (Fundoianu) şi Ilarie Voronca*. O culegere de poezie a Rezistenţei, *Sang des Poètes*, a apărut la Bucureşti în 1946.

Al. D.P.

RESTIF [Re-tif] **DE LA BRETONNE** *Nicolas-Edme* (1734—1806), poligraf şi prozator de origine ţărănească, realist şi moralizant, autor deosebit de fecund şi de comentat de contemporanii săi. Comentariu al propriei biografii, în care o imaginaţie delirantă deformează şi alterează neîncetat realitatea materială şi psihologică, operele sale reprezintă totodată o viziune, veridică şi sarcastică, deşi idealizată, a vieţii contemporane, rurale şi urbane, şi o analiză psihologică pasionantă a unui caz complex şi interesant. Comunitatea rurală (Sacy şi Bourgogne) pe care o părăseşte la 17 ani, şi care pare a fi atins spre mijlocul secolului al XVIII-lea un punct de echilibru, este evocată de scriitor (şi magnificată de amintire şi depărtare) drept o societate ierarhizată, plasată sub dubla dominare a lui Dumnezeu şi a tatălui *(pater familias)*, ordonată în cadrul unei vieţi comune stricte, subordonată deci unor puteri ancestrale tradiţionale şi sacre. Asprimea vieţii săteşti se estompează în faţa solidarităţii umane şi frăţeşti pe care o simbolizează, în faţa coerenţei şi puterii grupului, chezăşie a securităţii morale şi materiale (v. *La vie de mon père)*. Dimpotrivă societatea orăşenească, privită prin prisma unui ţăran dezrădăcinat devenit proletar (muncitor tipograf), apare drept o comunitate de mult destrămată în care individul, singur, părăsit propriilor sale puteri şi instincte este condamnat distrugerii, pervertirii inevitabile (v. *Les Contemporaines*, *Les Nuits de Paris)*. În centrul confruntării dintre cele două medii, cîmpenesc (=Binele) şi orăşenesc (=Răul), se află individul.

R. erotoman, cinic și epicurean, păstrînd din tinerețe, de la educația religioasă-jansenistă primită, obsesia și gustul morbid al păcatului și al remușcării, nevoia constantă de a-și analiza ființa morală, și, în ultimă instanță, de a pleda cauza moralei, — ceea ce conferă operelor sale caracterul lor paradoxal: trivialitatea și obscenitatea lor corectate de intenții moralizatoare și de o satiră a moravurilor contemporane (v. în special *Le Paysan perverti* și *Monsieur Nicolas*). Aceste opere constituie un uriaș depozit de idei privind viața socială și psihologică a epocii, realizarea lor artistică nefiind, din păcate, corespunzătoare interesului pe care analiza ideilor exprimate l-ar putea trezi.

Op.: *La Famille vertueuse* (1767); *Le Pied de Fanchette ou le soulier couleur de rose* (1769); *La Fille naturelle* (1769); *Lettres d'une fille à son père* (1772); *Le Ménage parisien* (1773); *Le Paysan perverti* (1775); *La Vie de mon père* (1779); *Les Contemporaines ou Aventures des plus jolies femmes de l'âge présent* (1780—1783); *Les Parisiennes* (1787); *Les Nuits de Paris ou le Spectateur nocturne* (1788—1790); *La Femme infidèle* (1788); *Monsieur Nicolas ou le coeur humain dévoilé* (1794). M.S.

RETTÉ *Adolphe* (1863—1930), poet și prozator simbolist, apoi naturalist, idealist și exaltat, cu accente vehemente nonconformiste convertit prin 1905—1906 la catolicism (v. volumul de amintiri *Du Diable à Dieu*).

Op.: *Cloches en la nuit* (1889); *Poésies, 1897—1906* (1907); *Du Diable à Dieu* (1907); *Thulé des brumes* (1892); *Mémoires de Diogène* (1903); *La Basse-Cour d'Apollon, moeurs littéraires.* (1925). M.S

RETZ [Re] *Claude-Catherine* DE CLERMONT-DAMPIERRE, ducesă DE (1545? — 1603), purtînd numele prețios de **PASITHÉE**. Femeie foarte instruită, autoarea unor discursuri și poezii astăzi pierdute, celebră mai cu seamă pentru salonul său („le cabinet de Dictynne") din cartierul Saint-Honoré, important centru al petrarchismului și al prețiozității. A.V.

RETZ [Re] sau **RAIS** *Paul* DE GONDI, *cardinal* DE (1614—1679), nobil răzvrătit, de origine florentină, memorialist de seamă. Obligat, conform voinței părintești să îmbrățișeze cariera ecleziastică, tînărul de Gondi reușește, abia în vîrstă de 29 de ani și, după studii strălucite, să fie numit arhiepiscop de Corint și coadjutor al arhiepiscopatului de Paris. Ia parte activă, ca adversar al lui Mazarin, la tulburările politice din timpul Frondelor, alegîndu-se cu demnitatea de cardinal dar și cu o încarcerare temporară (1653—1654) și cu un surghiun prelungit (1654—1662) petrecut în călătorii prin Europa. În 1662 capătă îngăduința de a se stabili în castelul său de la Commercy, iar în 1664 de a veni la Paris unde-și întîlnește vechii prieteni: d-nele de Sévigné* și de La Fayette*, ducele de La Rochefoucauld*, fiindu-i însă interzis pînă la sfîrșitul vieții să se prezinte la Curte. A rămas celebru în istoria literelor prin *Memoriile* sale publicate postum la Amsterdam în 1717 (*Mémoires*, 3 vol.) care povestesc, cu pretenție de veridicitate, viața autorului lor și intrigile la care a luat parte: tinerețea și începuturile carierei sale ecleziastice, participarea la Fronde, organizarea zilei Baricadelor (oct. 1648), lupta înverșunată dusă împotriva lui Ma-

zarin, întemnițarea sa la Vincennes, în sfîrșit intrigile urzite la Roma pentru revenirea în Franța și recăpătarea drepturilor sale. Din punct de vedere strict istoric, lucrarea este contestabilă, fiind scrisă de R. pentru a-și justifica activitatea față de prieteni și de posteritate și a se prezenta în ipostaza unui politician dibaci, căruia doar soarta îi fusese potrivnică. Portretele interesante și pătimaș realizate ale contemporanilor săi, dușmani sau aliați, descrieri vii și colorate ale scenelor de masă și ale intrigilor din culise, un stil nervos, coleric, pasionat, pe alocuri destul de încîlcit, dar plăcut și antrenant, asigură însă *Memoriilor* lui R. o faimă literară pînă acum nedezmințită. M.S.

REVERDY *Pierre* (1889—1960), poet precursor al suprarealismului, izolat și solitar, considerat drept „poetul cel mai singuratic al generației sale". Pentru R., răzvrătit împotriva realităților artificiale care ascund adevărul lumii, creația poetică este o riguroasă și autentică asceză, situată, după propriile lui cuvinte, la „intersecția celor două planuri, cu ascuțișuri cumplit de tăioase, cel al visului și cel al realității", avînd drept scop căutarea neostenită a unui acord între absolut și real prin intermediul unui limbaj de o puritate diamantină. Este fondatorul revistei moderniste „Nord-Sud" (1917 →) care polarizează toate tendințele noi.

Op.: *La Guitare endormie* (1919); *Les Épaves du Ciel* (1924); *La peau de l'Homme* (1926); *Le Gant de crin* (1927); *Main d'oeuvre* (1949); *Une aventure méthodique* (1950); *La liberté des mers* (1959). Al. D.P.

RÉVOLUTION SURRÉALISTE La (1924—1929) revistă suprarealistă întemeiată de „Centrala Suprarealistă", ilustrînd principiul că „orice descoperire care schimbă natura sau destinația unui obiect sau a unui fenomen constituie un fapt suprarealist". M.S.

REVUE BLANCHE La (1889—1903), culegere simbolistă bilunară, ilustrată, întemeiată la Liège și Paris de Auguste Jeunehomme și Paul Leclercq, multă vreme condusă de Alex. Natanson. Fuzionează în 1903 cu „La Revue". M.S.

REVUE DES DEUX MONDES La (1828—1956), periodic de literatură bilunar întemeiat de Mauroy și Ségur-Dupeyron la 1 august 1828, în coloanele căruia sînt publicate opere de Dumas*—tatăl, Vigny*, Sainte-Beuve*, Balzac* etc. Sub direcția lui François Buloz* (1831—1877) devine, în timpul celui de-al II-lea Imperiu, un organ de opoziție liberal-conservator. Sub direcția lui F. Brunetière* devine favorabil catolicismului. Între 1940 și 1944 este publicat la Royat, iar după Eliberare capătă titlul de: „REVUE, LITTERATURE, HISTOIRE, ARTS, SCIENCES,, DES DEUX MONDES". Fuzionează în 1956 cu revista „Hommes et Mondes". M.S.

REVUE DE PARIS (1829 →), periodic întemeiat de doctorul Véron, concurentul cunoscutei „Revue* des Deux Mondes", în coloanele căruia își publică operele: Balzac*, Dumas*-tatăl, E. Sue*, A. Karr* etc. Întrerupt în 1845, și-a reluat activitatea după 1851 (cu Th. Gautier* și A. Houssaye*); este suprimat de guvern în 1858 — reapare în 1864—65 sub numele „Nouvelle Revue de Paris", apoi în 1894 sub vechiul nume. Este suspendat în 1940 și-și reia activitatea în 1945. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

REYBAUD *Louis* (1799—1879), ziarist liberal (sub pseudonimul **LÉON DUROCHER**), prieten cu Méry* și Barthélémy*, a colaborat la revista „Némésis", specializîndu-se într-un tîrziu în probleme de economie politică. A scris numeroase romane-studii de moravuri. Numele lui rămînînd însă legat de cel al eroului său, Jérôme Paturot, personajul principal dintr-o serie de romane satirice, analize ironice ale „utopiilor" democratice.

Op.: *La Dupinade* (1831); *Jérôme Paturot à la recherche d'une position sociale* (3 vol., 1843); *Jérôme Paturot à la recherche de la meilleure des républiques* (4 vol., 1848); *Athanase Robichon, candidat perpétuel à la présidence de la République* (1851); *Moeurs et portraits du temps* (6 vol., 1853). M.S

RHENANUS *(Reatus* BILD sau *Rhinow)*, zis (1483—1547), umanist originar din Alsacia, autor al unor cursuri și scrisori, prețioasă mărturie a umanismului universitar. A.V.

RHÉTORIQUEURS LES GRANDS (sf. sec. XV—înc. sec. XVI), nume dat unui grup de poeți aparținînd, la început, numai curții de Burgundia, apoi și curților Bretaniei și Franței. Se caracterizează printr-un stil poetic căutat, bazat pe jocuri de cuvinte și pe rime subtile, rafinate și complicate care dau versurilor o notă de eleganță confecționată. Deși scrierile lor teoretice nu neagă necesitatea talentului, ele constituie mai curînd un fel de rețete menite să ușureze, printr-o aplicare aproape mecanică, învățarea meșteșugului versificației. Fără a fi originale, operele Marilor Retoricieni au un pronunțat caracter realist, descriind cu un anumit scepticism și cu o oarecare blazare nenorocirile războaielor și capriciile soartei. Reprezentanții acestui grup au manifestat o vădită predilecție pentru vastele poeme alegorice înscriindu-se în tradiția celebrului *Roman al Rozei*, dar au cultivat și genul lung al dezbaterii, epistolei și doctrinalului cu subiecte politice, morale sau religioase și cu valoare educativă, sau genul scurt al baladei și rondelului. Versificatorii cei mai importanți din secolul al XV-lea sînt: Jean Molinet* (Burgundia); Meschinot* (Bretania), Octavien de Saint*-Gelais (curtea Franței); în secolul al XVI-lea: Jean Lemaire* des Belges, Jean Marot*, Guillaume Crétin* și Bouchet*. A.V.

RIBEMONT-DESSAIGNES *Georges* (n. 1884), poet, romancier și dramaturg, pictor și ziarist. A participat activ la mișcarea dadaistă, apoi la cea suprarealistă, s-a asociat echipei de la „Grand* Jeu"; și-a risipit poemele prin revistele de avangardă ale vremii, adunîndu-le ulterior în volumul „Ecce Homo". A scris povestiri și piese de teatru ciudate, mult apreciate în cercurile pe care le frecventa.

Op.: *L'Empereur de Chine* (1921); *L'Autruche aux yeux clos* (1924); *Histoire de Dada* (1931); *Ecce Homo* (1945); *Smeterling* (1958); *Déjà jadis, ou du mouvement Dada à l'espace abstrait* (1958); *La Vaisselle du roi* (1965). Al.D.P

RIBEYROLLES *Charles* DE (1812—1861), scriitor politic republican și romancier. A jucat un rol important în timpul revoluției din 1848, fiind exilat în 1849; s-a stabilit la Londra, apoi la Jersey unde l-a întîlnit pe V. Hugo*. A lăsat satire interesante, publicate în „Revue de France": *Réponse à Barthélemy* (1832) și *Lettre à M. de Sainte-Beuve* (1840) și cîteva romane mediocre. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

RICARD *Xavier* DE (1843—1911), poet parnasian, opozant republican, doctrinar al mișcării federaliste, participant la Comuna din Paris (1871), fondator al revistelor parnasiene „Revue du progrès" (1863), „l'Art" (1865), apoi, împreună cu Catulle Mendès* al publicației „Le Parnasse* contemporain (1866).
Op.: *Les Chants de l'aube* (1862); *Ciel, rue et foyer* (1865). M.S.

RICHARD I COEUR DE LION, zis **YEA AND NEA** (1157—1199), rege al Angliei, din 1189, poet liric. Prizonier al ducelui Leopold al Austriei a fost eliberat, pare-se, datorită fidelității prietenului său, trubadurul Blondel* de Nesle. Protector al trubadurilor și truverilor, a compus el însuși 2 *sirventes**-uri dintre care unul *(Retrouenge du captif)* datează din vremea prizonieratului său. Moartea lui a inspirat un frumos *planh** al lui Gaucelm* Faidit. A.V.

RICHARD DE FOURNIVAL (1201—1260?), canonic și chirurg, autor al unor poezii de dragoste și al unor tratate didactice în proză, adevărate „arte ale iubirii", rezervate femeilor *(Le Consaus d'Amours)* sau bărbaților *(La Puissance d'Amours)*.
Op.: *Biblionomia; De Vetula; Le Consaus d'Amours; La Puissance d'Amours; Le Bestiaire d'Amours.* A.V.

RICHARD *Jacques* (1840?—1861), poet precoce, admirator al lui V. Hugo*; s-a făcut remarcat prin poezii de circumstanță și prin participarea sa la un Concurs general de poezie latină pentru care a compus un *Éloge du Prince Jérôme* — adevărat pamflet în limba franceză împotriva celui de-al doilea Imperiu — ceea ce i-a dus excluderea din concurs și porecla de „Juvenal al Concursului General", dată de Paul Bourget*. A publicat în jurnalul „La Jeune France" poezii semnate **JOËL LEBRUN**. M.S.

RICHARD *Jean-Pierre* v. **NOUVELLE CRITIQUE** La

RICHARD LE PÉLERIN (sec. XI), autor al gestei *La Chanson d'Antioche* — istorie romanțată a primei cruciade, considerată ca fiind primul text de literatură istorică în limba franceză. A.V.

RICHAUD *André de* (n. 1909), poet de un lirism violent, înflăcărat, în poemele căruia predomină imaginile vegetale și lumina solară, prozator poetico-realist, autor de romane de moravuri sau fantastice; dramaturg de o factură înrudită cu cea a lui Garcia Lorca.
Op.: *La Création du monde* (1930); *L'Amour fraternel* (1936); *La barrette rouge* (1937); *Le Mauvais* (1939); *La Nuit aveuglante* (1946); *Images de Porto* (1946); *Le Droit d'asile* (1954); *Je ne suis pas mort* (1965); M.S.

RICHEPIN *Jean* (1849-1926), poet și romancier boem. Admirator al lui Jules Vallès* în tinerețe, adoptă ulterior o atitudine retorică de frondă și revoltă care maschează un evasiconformism. Opera lui, extrem de bogată, se caracterizează printr-un umanitarism autentic, exprimat într-o limbă adesea savuroasă, truculentă, care nu exclude blasfemia, însă alterată de un retorism și o emfază de calitate îndoielnică. (Acad. fr.: 1908.)
Op.: *La Chanson des gueux* (1876); *Les Blasphèmes* (1884); *La Bombarde* (1899); *Les Étapes d'un réfractaire*; *La Glu* (1881); *Le Chemineau* (1899); *La Clique* (1917); *Les Truands* (1899). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

RICTUS *Gabriel* RANDON DE SAINT-AMAND, zis **JEHAN** (1867—1933), poet și dramaturg. A cîntat într-o limbă poetică, truculentă și argotică, necazurile, dragostea și revolta oamenilor simpli. Opera lui a fost totdeauna un bogat izvor de inspirație pentru șansonetiști.

Op.: *Les Soliloques du pauvre* (1897); *Les Doléances* (1899); *Le Coeur populaire* (1914); *La pipe cassée* (1926). Al.D.P.

RIGAUT DE BARBEZIEUX sau **DE BERBEZILL** (1150?—1215?), trubadur. A încercat să reînnoiască mijloacele de expresie folosite de poezia tradițională, introducînd numeroase comparații cu animale, păsări, soare și stele, împrumutate toate din *Bestiare (Bestiaires)* cărora le-a dat o estetică. A.V.

RIMBAUD *Arthur* (1854—1891), poet și prozator, născut în Ardeni, dintr-o familie de mici burghezi. A fost un copil înzestrat cu însușiri excepționale; la 17 ani își scrisese (sub îndrumarea profesorului și prietenului său Izambard) o parte din opera poetică. Dorind să scape de sub tutela familiei, fuge la Paris, se aruncă în vîltoarea Comunei și este salutat de Verlaine*, în cercul căruia intră, ca un mare poet. Între 1871 și 1873, **R.** duce, alături de Verlaine, o viață de boem la Paris, în Anglia și în Belgia, desăvîrșindu-și opera poetică. În urma rupturii furtunoase cu Verlaine (1873), **R.** se retrage la Charleville, orașul lui natal, unde redactează *Une Saison en Enfer* (confesiunea chinuitoare a dramei raporturilor sale cu Verlaine și mai ales tragedia elaborării și aplicării pînă în ultimele ei consecințe a poeticii lui precum și eșecul acesteia), și o parte din *Les Illuminations*. Din 1874 începe o viață de vagabondaj, cutreieră Europa (Germania, Olanda, Anglia și Italia) renunță complet la literatură, apoi pleacă în Algeria și în Abisinia unde exercită diferite meserii printre care cea de traficant de arme. Moare la Marsilia, de un cancer la genunchi.

R. este un poet cu totul deosebit în literatura franceză, atît din punct de vedere al perioadei lui de creație (între 17 și 23 de ani), cît și al valorii inovatoare a operei. Debuturile sale se situează sub semnul lui Hugo* și în special al parnasienilor (*Le Forgeron*, *Soleil et Chair* etc.). Curînd însă **R.** își constituie o estetică deopotrivă opusă romantismului și parnasienilor, expusă în celebra scrisoare din 25 mai 1871 către Paul Demeny: Poetul este receptorul unui glas, străin de el însuși (inspirația), iar poezia este o formă a cunoașterii proiectate în timp și spațiu, capabilă să descopere deopotrivă unitatea secretă a lumii — inaccesibilă majorității oamenilor — și perspectivele viitoare ale omenirii. Astfel poetul este conceput ca un magician, un vizionar care ajunge să stăpînească secretele universului printr-o „lungă și savantă dereglare a tuturor simțurilor" (pentru acest motiv **R.** a practicat conștient stupefiantele și perversiunea sexuală). Poetul întreprinde prin poezie distrugerea pînă la temelii a societății contemporane, a crezului ei moral, a viciilor, și a tarelor ei (aici se relevă esența atitudinii anarhist-revoluționare a lui **R.**), și înscăunarea, unei ordini paradisiace, a unor noi valori de dragoste, echitate, bunătate și progres.

Evoluția lui **R.** merge de la poezia muzicală de tip incantatoriu *(Derniers vers)* la o poezie — formă a activității spirituale — — capabilă să perceapă prin imagini raporturile primordiale ale

universului. De aceea în *Les Illuminations* — culmea creației sale — logica, raționamentul și metafora clasică sînt înlocuite de fulgurarea revelației.

Op.: *Poésies* (1891; post. 1895); *Une Saison en Enfer* (1873); *Les Illuminations* (1886). M.S.

RIVAROL *Antoine* (1753—1801), prozator și moralist conservator, a pus bazele gîndirii „de dreapta", preconizînd un fixism ale cărui aplicații pot fi regăsite în toate scrierile sale, fie ele lingvistice, literare, religioase, politice, psihologice sau filozofice. Îi lipsește simțul istoriei, considerată de el un tablou, a cărei clipă prezentă ar fi focarul de convergență; concepe omul și universul, civilizația și istoria în afara timpului. Participă la Revoluția din 1789 apărînd cauza Monarhiei în virtutea aceluiași principiu de conservare, de fixitate necesară. Cît despre *Declarația Drepturilor Omului* o consideră o minciună contrazisă de fapte, căci natura, afirmă el, a creat voit oameni inegali. Opera lui cea mai importantă rămîne celebrul *Discours sur... la langue française*, sinteză a achizițiilor intelectuale ale secolului al XVIII-lea, răspuns la întrebarea formulată în 1783 de Academia din Berlin: „Ce a făcut ca limba franceză să fie universală"? în care studiind o stare existentă — limba franceză a secolului său — demonstrează euforic teza, conformă principiilor sale, că limba franceză atinsese un grad de perfecțiune definitiv și de neîntrecut, explicînd cu fervoare cosmopolită, de ce și cum a devenit limba Republicii literelor, limba universală visată de Leibniz. Importanța operei constă în interesul demonstrat de scriitor pentru anumite raporturi existente în limbă (proporții, asamblări, analogii — azi: structuri), pregătind astfel calea promovării actuale a limbii.

Op.: *Discours sur l'universalité de la langue française* (1784); *Lettres à Necker* (1788); *Petit almanach des grands hommes* (1788); *Petit almanach des grands hommes de la Révolution* (1790); *Discours préliminaire du Nouveau dictionnaire de la langue française* (1797). M.S.

RIVAUDEAU *André* DE (către 1540—1580), poet și traducător. Poeziile lui, artistic neizbutite, constituie un violent rechizitoriu, de pe poziții creștine, la adresa păgînismului lui Ronsard*.

Op.: *Oeuvres poétiques (complaintes, hymnes, épîtres)*, 1566. A.V.

RIVIÈRE *Jacques* (1886—1925), eseist și romancier, catolic, prieten cu Claudel* și Alain-Fournier*, director al revistei „Nouvelle* Revue Française" de la înființarea ei (1909). R. a publicat studii și eseuri asupra contemporanilor săi, dovada unui spirit de investigație pătrunzător, a unei vaste culturi și a unei mari comprehensiuni a fenomenului literar, și romane de analiză psihologică de factură clasică *(Aimée)*. A exercitat o mare influență personală asupra scriitorilor generației sale. Corespondența lui cu cumnatul său, Alain-Fournier, este un prețios document pentru cunoașterea celor doi scriitori.

Op.: *Études* (1912); *L'Allemand* (1918); *Aimée* (1922); *Rimbaud* (1930); *Moralisme et littérature* (1933); *À la trace de Dieu* (1925). *Correspondance avec Paul Claudel* (1902—1914); (post. 1926); *Correspondance avec Alain-Fournier* (1905—1914) (post. 1926—1928); *Rimbaud* (post. 1930). Al. D.P.

Scanned with OKEN Scanner

ROBBE-GRILLET *Alain* (n. 1922), romancier reist și cineast, reprezentant principal și teoretician al Noului* roman (v. *Pour un nouveau roman*). Este partizanul unui „roman optic și descriptiv" (spre deosebire de cel contemporan și anterior lui, „visceral", analogic și incantatoriu), în care prezența autorului sau vreo referință de orice ordin (psihologic, social, istoric, filozofic etc.) să nu se facă simțită, lucrurile și evenimentele fiind descrise atent, minuțios și obiectiv, fără un comentariu, acesta fiind lăsat pe seama cititorului, căruia i se rezervă un rol activ, o participare creatoare, conștientă, la actul literar. Punînd în practică teoriile sale, **R.-G.** realizează romane statice, descriptive, obsedate de prezența obiectelor, uneori pseudopolițiste și erotice, pornite de la o crimă misterios săvîrșită *(Les Gommes, Le Voyeur)*, alteori — în ciuda refuzului programatic — psihologice (prezentînd cazuri patologice obsesionale, oedipiene și sadice *(Le Jalousie, La Maison de rendez-vous)*, fascinante tocmai prin misterul lor, prin absența totală de reper istoric sau social și de concluzie.

Op.: *Les Gommes* (1953); *Le Voyeur* (1955); *La Jalousie* (1957); *Dans le labyrinthe* (1959); *Pour un nouveau roman* (1963); *La Maison de rendez-vous* (1965). Al.D.P.

ROBERT DE BLOIS (sec. XIII), truver, autorul unor chansons*, al unui roman arthurian *(Beaudous)* și al unui cod al vieții curtenești în versuri (v. și **ROMANS DE LA TABLE RONDE**).

Op.: *Beaudous; Floris et Lyriopé; Chanson d'Amours; le Chastoiement des Dames; l'Honneur des Dames; l'Enseignement des Princes; la Création du Monde.* A.V.

ROBERT DE BORON (sec. XII—XIII), poet anglo-normand, autor — în colaborare cu necunoscutul Gasse le Blond — al operei: *Le Roman de l'estoire dou Gral (Joseph d'Arimathie, Merlin, Perceval)*. A.V.

ROBERT DE CLARI (către 1170-după 1216), autorul unei istorii în proză intitulată *De chiaus qui conquistrent Constantinople*, care completează cronica lui Villehardouin*. A.V.

ROBERT DE SABLOEIL sau **ROBERT IV DE SABLE** (?—1196), unul dintre cei mai vechi poeți „de curte" (v. **COURTOISIE**) din vestul Franței, autorul unei poezii ciudate în care critica violentă împotriva iubirii și a femeii alternează cu versurile de căință fierbinte. A.V.

ROBERT DE SORBON (1201—1274), capelan și confesor al lui Ludovic IX, fondatorul Sorbonei*. În calitate de prim director de studii, **R. DE S.** a redactat cel dintîi statut al colegiului privind buna organizare a vieții în comun. A compus trei tratate religioase în limba latină scrise într-un stil simplu și direct, ușor accesibil studenților cărora le erau destinate.

Op.: *De Conscientia; De tribus dietis* (Les Trois moyens d'aller au Paradis); *De confessione.*

ROBERT DE THORIGNY (?—1186), cronicar și autor de romane cavalerești. A completat *Gesta Normannorum ducum* a lui Guillaume* de *Jumièges*.

Op.: *Chronique universelle; l'Histoire de Mériadoc, roi de Cambrie.* A.V.

Scanned with OKEN Scanner

ROBERT *Louis* DE (1871—1937), scriitor, autor de romane psihologice.
Op.: *Le Partage du Coeur* (1900); *Le Roman d'un malade* (1911); *Ni avec toi ni sans toi* (1927); *De Loti à Proust* (1929). M.S.

ROBESPIERRE *Maximilien* DE (1758—1794). Personalitate marcantă a Revoluției burgheze, care aparține istoriei literelor prin cuvîntările ținute la tribuna Convenției și la clubul iacobinilor. Elocința sa, expresie a unei firi rigide și incoruptibile, alimentată de ura ce o purta monarhiei și dușmanilor revoluției, se distinge prin rigoarea ideilor și a argumentărilor, prin puterea lor dialectică și prin formulări de o mare energie, dar păcătuiește prin caracterul ei emfatic, prin lipsa de spontaneitate, de căldură, de vibrație și de imaginație. S-a susținut, fără ca aserțiunea să fi fost dovedită, că la redactarea cuvîntărilor sale, R. a făcut adesea apel la condeiul lui Choderlos de Laclos*. Discursurile au apărut pentru prima dată în anul 1840, în trei volume. I.N.

ROBLÈS *Emmanuel* (n. 1914), dramaturg și romancier născut la Oran (Algeria), prieten cu A. Camus*. Scriitor viril, pe linia lui Malraux* și Saint-Exupéry*, R. imaginează, povestește și pune în scenă situații tragice, încordate, în care se opun, într-un conflict mereu reînnoit, sentimentul onoarei și fericirea individuală. Temele ilustrate de el cu precădere sînt: absurditatea existenței, revolta în fața morții, simțul demnității umane, necesitatea înfrățirii și a libertății, obligația sacrificiului individual pentru interesul general.
Op.: *Les Hauteurs de la ville* (1948, Premiul Femina); *Montserrat* (1949); *La Mort en face* (1951); *Cela s'appelle l'aurore* (1952); *Le Vésuve* (1961); *La Croisière* (1968). Al.D.P.

ROCHEFORT *Christiane* (n. 1917), romancieră realistă, evocă sugestiv descompunerea intelectuală și morală a epocii sale, în special a burgheziei pariziene înstărite, precum și viața din vastele aglomerări urbane și din marile imobile adăpostind zeci de familii nevoiașe.
Op.: *Le Repos du Guerrier* (1958); *Les Petits Enfants de Siècle* (1961); *Cendres et or* (1956); *Les Stances à Sophie* (1963); *Une Rose pour Morrison* (1966). M.S.

ROCHEFORT *Victor-Henri*, marchiz DE ROCHEFORT-LUÇAY, zis HENRI (1831—1913), ziarist strălucit de origine nobilă, adversar al celui de-al II-lea Imperiu, partizan înflăcărat al generalului Boulanger, și antidreyfusard convins. Este fondatorul publicațiilor „La Lanterne" și „L'Intransigeant". A scris romane de aventuri și amintiri interesante.
Op.: *Les Dépravés* (1875); *Les Naufrageurs* (1873); *L'Évadé* (1880); *50 pour cent...* (1885); *Aventures de ma vie* (5 vol., 1896). M.S.

ROCHELLE DE BRÉCY *Adèlaïde* VIVIEN-DESCHAMPS, măritată (1771—1841), romancieră legitimistă, evocatoare a războaielor din Vendée, autoarea unor romane de moravuri în care analizează cu precădere și originalitate psihologia femeii urîte (v. *Le Courrier russe*).

Op.: *L'Origine de la Chouannerie* (1803); *Le Courrier russe ou Cornélie de Jurtal* (1806); *L'Homme sans caractère* (sub pseudonimul *Adèle Chemin*, 1809). M.S.

ROCHES *Madeleine et Catherine* DES v. DES ROCHES *Madeleine et Catherine*.

ROD *Édouard* (1857—1910), romancier elveţian de expresie franceză, discipol al lui Zola* pînă prin 1884, apoi dezbărat de influenţa naturalismului, analist al temperamentelor şi al sufletelor. Colaborator la „Revue* des Deux-Mondes".

Op.: *Palmyre Veulard* (1881); *La Sacrifiée* (1892); *Là-haut* (1897); *l'Inutile Effort* (1903); *L'Indocile* (1905); *Le Glaive et le Bandeau* (1909). M.S.

RODENBACH [Ro—den-bak] *Georges* (1855—1898), scriitor simbolist belgian de expresie franceză, discipol al lui F. Coppée*. Poezia lui, meditativă, de o tristeţe bolnăvicioasă, obsedantă, foloseşte sugestia pentru a crea o atmosferă de dezagregare, de ofilire, morală şi fizică. Evocă în romanele, piesele şi poeziile sale, prin ceaţa impreciziunii şi penumbra amurgului, atmosfera Flandrei lui natale şi a oraşului Bruges.

Op.: *Les Tristesses* (1879); *La Mer élégante* (1881); *La Jeunesse blanche* (1886); *Le Règne du silence* (1891); *Les Vies encloses* (1896); *Le Miroir du ciel natal* (1898). M.S.

ROEMOND sau **RAYMOND** *Florimond* DE (către 1540—1601), magistrat şi umanist, autor al unor poezii de circumstanţă scrise în limbile franceză şi latină, renumit pentru colecţia sa de obiecte galoromane care reprezenta pe atunci muzeul cel mai important din regiunea Bordeaux.

Op.: *Erreur populaire de la papesse Jeanne* (1587); *L'Anti-Christ* (1597); *L'Anti-Christ et l'Anti-papesse* (1599—1607). A.V.

ROGER-FERDINAND *Roger* FERDINAND, zis (1898—1967), dramaturg, autor de comedii de o mare inventivitate comică, bazate pe o fină observaţie a firii omeneşti.

Op.: *Un Homme en or* (1927); *Le Président Haudecoeur* (1938); *Les J3 ou la Nouvelle École* (1943); *Les Croulants se portent bien* (1959). M.S.

ROILLET sau **ROUILLET** *Claude* (către 1520-după 1587), poet neolatin şi dramaturg. Autor al mai multor poezii de circumstanţă, i se datorează în special patru tragedii latineşti dintre care trei religioase şi una profană.

Op.: *Varia Poemata* (1556); *Philanira*, *Petrus*, *Aman*, *Catharina*. A.V.

ROINARD *Paul-Napoléon* (1856—?), poet şi dramaturg simbolist, decadent, figură pitorească a boemei literare, un timp afiliat mişcării anarhiste.

Op.: *La Mort du Rêve* (1902); *Les Miroirs* (1909); *La Légende rouge* (1922); *Chercheurs d'impossible* (1929). M.S.

ROLAND *Marie-Jeanne* **PHLIPON** măritată (1754—1793). Îşi datorează notorietatea mai mult rolului de egerie pe care l-a jucat în clanul girondin şi împrejurărilor în care a murit decît calităţii scrierilor pe care le-a redactat în timpul încarcerării ei: note-por-

trete, memorii publicate parțial în 1795 sub titlul de *Appel à l'impartiale Postérité* și mai ales scrisorile publicate toate după moartea ei pe eșafod la 9 noiembrie 1793 (*Lettres à Buzot*, *Lettres de jeune fille*, între 1835 și 1915). I.N.

ROLLAND DE RENÉVILLE *Georges* (1903—1960), poet și eseist, menținător al tradiției ezoterice a simbolismului, apropiat de mișcarea suprarealistă și colaborator la „Le Grand* Jeu".
Op.: *Rimbaud le Voyant* (1929; 1947); *L'Expérience poétique* (1948). M.S.

ROLLAND *Romain* (1866—1944), romancier, dramaturg și eseist. Intelectual de formație naționalistă (fost elev la École Normale Supérieure, 1886—1889, cu teza de doctorat și cercetări în Italia), eclectic și spinozist la începuturile carierei sale, influențat ulterior de gîndirea lui Tolstoi și de cea a lui Gandhi, devine în cele din urmă un reprezentant de seamă al idealismului patriotic și internațional, propovăduind pacifismul, o estetică democratică și o morală laică. Profesor la École Normale (1895—1904) și la Sorbona (1904—1912), se consacră pînă la primul război mondial activității didactice, ținînd cursuri de istoria artelor și publicînd o serie de *Vieți* ale oamenilor iluștri — eroi-creatori ai frumosului (*Beethoven*, *Michel-Angelo*, *Haendel*, *Tolstoi* etc.). Contactul cu muzica, cu acea „artă divină" care „vorbește direct inimii", creînd o vibrare sufletească intensă, îl influențează profund. În artiștii de geniu care au ilustrat-o — Haendel, Strauss și în special un Beethoven — R.R. găsește o întrupare desăvîrșită a „eroului-creator" după concepțiile sale, și le consacră pagini lirice, entuziaste, exaltate, de o mare frumusețe.
Concomitent încearcă — fără succes apreciabil — o renovare a genului dramatic, creînd „epopei dramatice" în care se înfruntă „eroi" însuflețiți și călăuziți de idealuri mărețe (al credinței, al luptei revoluționare). Între 1903 și 1912 publică capodopera sa, romanul-fluviu *Jean-Christophe* — viața unui muzician imaginar, meditație asupra eroismului creatorului și frescă socială și politică a Franței contemporane lui „tragedia unei generații care va dispărea" — cucerind celebritatea. În timpul primului război mondial, pacifismul său, credința că unirea tuturor intelectualilor, peste granițe și peste politică, va putea salva pacea, l-au făcut să publice în Elveția unde se afla, lucrînd la Agenția prizonierilor de război, o serie de articole intitulate *Au-dessus de la mêlée* (1915), ceea ce i-a adus Premiul Nobel, dușmăniile multora dintre compatrioții săi care-l acuzau de trădare și în cele din urmă obligația să se refugieze la Villeneuve (Elveția), unde se stabilește (1921—1937). Publică în acest răstimp opere pacifiste *Liluli*, farsă alegorică; *Clérambault*, povestea unei „conștiințe libere în timpul războiului", ciclul *L'Âme enchantée*, studii și eseuri; devine o personalitate a mișcărilor umanitare, fiind socotit de contemporanii săi „tipul intelectualului de stînga"; întreține o vastă corespondență cu scriitori, filozofi și politicieni de vază (Gandhi, Gorki), prezidează numeroase manifestări pacifiste (de pildă Congresul de la Amsterdam, 1932), întemeiază revista „Europe"*. Își petrece ultimii ani din viață, întristat de prezența naziștilor în Franța, la

Vézelay, unde compune biografia prietenului său Péguy, căruia, prin multe trăsături îi semăna.

R.R. a reînnoit în Franța, tradiția realistă romanescă creînd un nou gen de roman, capabil să cuprindă multiplele aspecte ale vieții moderne: romanul-fluviu construit pe mai multe planuri și urmărind destine care se încrucișează, romanul „polifonic" totodată real și alegoric, în care evenimentele și viețile personajelor (încarnare a cîte unui sentiment) nu se mai desfășoară rectiliniu, ca la Balzac* sau la Zola*, ci după metoda contrapunctului muzical „fiecare din părțile sale izvorînd din același sens care crește, triumfă sau se prăbușește, în suita bucății; romanul muzical (fiind) libera înflorire a unui sentiment, totodată sufletul și esența lui". În afară de aceasta opera lui **R.R.** privită în ansamblul ei, constituie un exemplu de literatură angajată, militantă, pusă în slujba pacifismului și a idealurilor generoase. (Premiul Nobel pentru literatură: 1916.)

Op.: *Les Tragédies de la Foi: Saint-Louis* (1897); *Aërt* (1898); *Le Théâtre de la Révolution: Les Loups* (1898—1899); *Le Triomphe de la raison* (1899); *Danton* (1900); *Le 14 Juillet* (1902); *Le Temps viendra* (1903); *Jean-Christophe* (10 vol., 1903—1912); *Vie de Beethoven* (1903); *Vie de Michel-Ange* (1905); *Vie de Haendel* (1910); *Vie de Tolstoï* (1911); *Liluli* (1919); *Colas Breugnon* (1919); *Pierre et Luce* (1920); *L'Âme enchantée* (7 vol., 1922—1924); *Mahatma Gandhi* (1923); *Compagnons de route* (1936); *Le Voyage intérieur* (1942); *Péguy* (2 vol., 1944). Al.D.P.

ROLLIN *Charles* (1661—1741), profesor, pedagog și moralist de nuanță jansenistă, autorul unor lucrări de pedagogie și educație care au constituit, mai bine de un secol, baza învățămîntului francez.

Op.: *Traité des études* (1726—1728); *Histoire ancienne des Égyptiens, Carthaginois, Assyriens, Babyloniens, Mèdes, Perses, Macédoniens, Grecs* (1730—1738); *Histoire romaine* (1738). I.N.

ROLLINAT *Maurice* (1846—1903), poet al nevrozei și al macabrului din grupul de la *Chat*-Noir*, influențat de zbuciumul metafizic al lui Baudelaire*. Cîntă teama morții în poeme străbătute de fiorii halucinației și ai coșmarului.

Op.: *Les Névroses* (1883); *L'Abîme* (1886); *Les Apparitions* (1896); *Ce que dit la Vie et ce que dit la Mort* (1898). M.S.

ROMAINS *Jules* (pseudonimul literar, devenit numele legal al lui **LOUIS FARIGOULE**)(n. 1885), poet, eseist, romancier și dramaturg deosebit de fecund. Este fondatorul falansterului *Abbaye* de Créteil* și al doctrinei unanimismului* care i-a inspirat lucrările poetice și romanești. Opera sa de căpetenie este romanul-fluviu *Les Hommes de bonne volonté*, vastă frescă a societății franceze între 1908 și 1933, care se desfășoară pe mai multe planuri, adoptînd tehnica cinematografică a succesiunii dar și pe cea a simultaneității. Folosește un mare număr de personaje aparținînd tuturor categoriilor sociale, ceea ce duce la o critică socială lucidă și perspicace, ce se îmbină cu analiza psihologică și cu poezia unanimistă. Ca dramaturg **R.** a dat scenei piese de răsunet, considerate capodoperele

teatrului dintre cele două războaie, în care denunță diferite mituri ale societății moderne capitaliste. (Acad. fr.: 1946.)

Op.: *La mort de quelqu'un* (1911); *La Vie unanime* (1913); *Les Copains*, (1913); *Le dr. Knock ou le triomphe de la médecine* (1923); *Monsieur le Trouhadec saisi par la débauche* (1923); *Donogoo-Tonka* (1930); *Les Hommes de bonne volonté* (27 vol. 1932–1946); *Violation de frontières* (1951); *Interviews avec Dieu* (1952); *Un grand honnête homme* (1961); *Lettres à un ami* (1964); *Lettre ouverte contre une vaste conspiration* (1966).

Al.D.P.

ROMAN D'ALEXANDRE Le (sec. XII), datorat lui Albéric de Pisançon, truver din Dauphiné. Este cel mai vechi roman francez, inspirat din surse clasice. A fost refăcut și prelucrat în repetate rînduri, transformîndu-se treptat într-o imensă operă colectivă împărțită în 4 ramuri *(branches)* principale: 1. copilăria eroului și primele lui cuceriri; 2. expediția lui Alexandru în regiunea Gaza, scrisă de un anume Eustache; 3. evenimentele cuprinse între înfrîngerea lui Darius și uneltirile premergătoare otrăvirii eroului, ramură datorată lui Lambert le Tort de Châteaudun; 4. moartea și funeraliile monarhului macedonean și împărțirea imperiului său, compusă de Pierre* de Saint-Cloud și mai ales, de Alexandre de Bernay (după 1177, care a dat probabil și o formă definitivă întregului roman). Adaptare a mitologiei păgîne la formele civilizației feudale franceze, romanul face din Alexandru un model de cavaler desăvîrșit, tip ce va fi reluat în romanele curtenești (v. **COURTOISIE**).

A.V.

ROMAN D'ÉNÉAS Le (aprox. 1160), peste 10 000 de versuri octosilabice, datorat unui cleric normand anonim și destinat, probabil, curții Plantageneților. Face parte din *triada clasică*, situîndu-se, prin data redactării, între *Le Roman de Thèbes** și *Le Roman de Troie* de Benoît* de Saint-Maure. Sursa de inspirație, *Eneida* lui Virgiliu, este foarte liber folosită de autor, uneori tradusă, alteori adaptată, prescurtată sau completată după cum îi dicta gustul cititorilor săi, astfel încît, dintr-un poem național și religios **R. D'E.** devine un simplu roman de aventuri.

A.V.

ROMAN DE FAUVEL Le. Compus din două cărți apărute respectiv în 1310 și 1314, acest roman alegoric al cărui titlu rezultă din înșiruirea inițialelor cuvintelor *Fausseté*, *Avarice*, *Vilenie*, *Variété*, *Envie Lâcheté*, este datorat lui Gervais du Bus. Inspirată din *Romanul* Rozei*, poate din *Testamentul* lui Jean* de Meun și din romanul *Renart le Nouvel* (v. **ROMAN DE RENART**) această scriere se prezintă ca o satiră anticlericală, dar și ca o critică generală la adresa ambelor puteri — laică și bisericească — care-și disputau supremația în Franța acelui timp.

A.V.

ROMAN DE LA ROSE Le (sec. XIII), capodoperă a literaturii franceze medievale aparținînd genului didactic. Roman prin intriga în jurul căreia este construit, se prezintă ca o adevărată enciclopedie prin bogăția și varietatea cunoștințelor pe care le cuprinde. Însumînd 21 780 de versuri octosilabice, se compune din două părți distincte prin lungimea, conținutul și tonalitatea lor: primele 4 058 de versuri, alcătuind o operă considerată neterminată,

se datoresc lui Guillaume* de Lorris și sînt scrise probabil puțin înainte de 1280. Cu vreo 40 de ani mai tîrziu, aproximativ între 1275—1280, deși un poet anonim îi dăduse între timp o încheiere completîndu-l cu 78 de versuri, Jean* de Meun reia romanul din punctul în care fusese întrerupt și îl duce pînă la capăt, adăugîndu-i alte 17 722 de versuri. Lucrare de tinerețe, partea datorată lui G. de Lorris este o adevărată *artă a iubirii* în tradiția lui Ovidiu. Deși nu este nici creatorul motivului visului, nici inventatorul simbolului trandafirului sau al grădinii iubirii, G. de Lorris este primul care întrebuințează în mod sistematic alegoria pentru a compune o artă a iubirii cu valoare de expunere teoretică și totodată relatare a unui caz particular. Întîmplarea povestită are drept erou pe autorul însuși *(l'Amant)* și se petrece în vis. O minunată grădină, înconjurată de ziduri înalte și supravegheată de înfricoșătoare chipuri zugrăvite constituie cadrul aventurii. Pătrunzînd în interiorul grădinii, *l'Amant* descoperă *Roza*, trandafirul îmbobocit, de care se îndrăgostește imediat. Împărțindu-se în prieteni și dușmani, numeroasele personaje alegorice care sălășluiesc în grădină *(Déduit, Liesse, le Dieu d'Amour, Bel-Accueil, Danger, Honte, Male-Bouche, Peur, Raison, Ami, Pitié, Franchise, Vénus)* se grăbesc să-i dea sfaturi, să ridice obstacole sau să-l ajute în încercarea pe care o face de a se apropia de Roză. Prima parte a romanului se termină cu lamentațiile îndrăgostitului care se vede despărțit și de obiectul iubirii sale și de prieteni prin uneltirile dușmanilor lui. Expresie a idealismului medieval, povestea reflectă și naivitatea dar și profunzimea acestuia.

Partea a doua a romanului, datorată lui J. de Meun, în ciuda alegoriei pe care o continuă, este scrisă în cu totul alt spirit. Bun cunoscător al filozofiei enciclopedice de la sfîrșitul secolului al XII-lea, foarte instruit, sceptic mergînd uneori pînă la cinism, autorul ei disociază rațiunea de credință pentru a o asocia naturii, și propovăduiește ca principiu de conduită un amestec de neoplatonism, scolastică hedonistă și stoicism. Preluînd cadrul general al romanului lui G. de Lorris el îi dezvoltă intriga, *l'Amant* ajungînd în cele din urmă, cu ajutorul Naturii și al Geniului, să culeagă Roza. Introducînd însă noi alegorii, acordînd un rol mai mare unora dintre cele mai vechi (mai ales *Rațiunii)*, înmulțindu-și discursurile, J. de Meun schimbă total caracterul romanului, pe care-l transformă dintr-un tratat de iubire într-o adevărată *Sumă* a cunoștințelor morale, sociale și filozofice ale epocii sale. Mai mult, fostul cod al dragostei cavalerești început de G. de Lorris devine, prin J. de Meun, o denigrantă critică la adresa eticii acesteia. Distingînd, ca și Aristotel, materia de formă, individul perisabil de specia care se perpetuează, J. de Meun respinge atît abstinența propovăduită de biserică, ca fiind contrară naturii, cît și principiile iubirii ideale cavalerești — falsă și inutil complicată. Nutrind dispreț și ostilitate pentru femeie, refuză însă și ideea căsătoriei căreia îi opune principiul unirii libere, aducînd astfel o gravă ofensă moralei creștine. Totuși, departe de a fi fost condamnat pentru atacurile sale, s-a bucurat de un mare renume, iar cartea, poate tocmai fiindcă cele două părți ale sale erau atît de deosebite și au putut satisface gusturile cele mai diverse, a avut un succes răsunător.

A.V.

Scanned with OKEN Scanner

ROMAN DE RENART Le (aprox. 1170—1250), colecție de povestiri independente grupate arbitrar în 27 de ramuri *(branches)* datorate, în cea mai mare parte, unor autori anonimi care istorisesc, parodiind literatura epică și curtenească (v. **COURTOISIE**), aventurile vulpii *(le goupil)* Renart. Ramurile *II* și *V*, cele mai vechi (aprox. 1174—1177), sînt scrise, pare-se, de Pierre de Saint-Cloud, unul dintre puținii autori cunoscuți ai colecției alături de preotul din la Croix-en-Brie și de Richard de Lison. Succesul acestor prime povestiri a fost atît de mare încît a determinat apariția, între 1180—1205, a încă 15 ramuri în care narațiunea își păstrează intacte ingeniozitatea, verva și savoarea. Următoarele 9 ramuri (aprox. 1205—1250) nu mai reușesc însă să aducă nimic nou, mulțumindu-se să reia o materie aproape epuizată. Numeroasele epizoade ale romanului, căruia i s-au atribuit diferite origini (germanică sau latino-franceză, folclorică sau livrescă: culegerea esopică *Romulus*, *Ecbasis Captivi* — carte a unui călugăr din Saint-Évre de Toul, sec. X) și mai ales lucrarea *Ysengrinus* a lui Nivard* povestesc șiretlicurile folosite de Renart împotriva cocoșului Chantecler, a motanului Tibert, a corbului Tiécelin, a cîinelui Roonel, a ursului Brun etc. și, mai cu seamă, a lupului Ysengrin—principalul său dușman și victima favorită. Într-o lume organizată după modelul societății feudale, victimile atacurilor lui Renart vin să se plîngă suveranului lor—leul Noble. Acesta însă ezită să ia măsuri împotriva vasalului rebel pentru a nu-și face din el un dușman. Adus în sfîrșit în fața lui, vinovatul este condamnat la spînzurătoare, dar obține grațierea în schimbul promisiunii (pe care, de altfel, nu și-o va respecta), de a pleca într-un pelerinaj de pocăire. După ce mai comite multe alte fapte rele și încearcă chiar să uzurpe tronul lui Noble, cade grav rănit în cursul unei ciocniri; i se zvonește moartea, este înmormîntat cu pompă, spre marea bucurie a celor pe care-i atacase de atîtea ori, dar reînvie curînd pentru a-și continua aventurile. În ciuda purtării sale, Renart este un personaj simpatic, pentru că, spiritual, activ și mare meșter la vorbă, este în stare să facă față oricărei situații deși, practic, nu triumfă decît asupra animalelor mai puternice decît el, niciodată asupra celor mai mici și mai slabe. Prin el, inteligența și șiretenia înving întotdeauna forța aliată cu prostia. Parodie a eroilor epopeelor și romanelor cavalerești, Renart este eroul realist al literaturii burgheze medievale. Scrise, la început, numai pentru a stîrni rîsul publicului, ramurile mai vechi ale romanului denunță ridicolul societății feudale, fără a-l critica. Deși oamenii apar foarte rar în roman, personajele sînt atît de bine individualizate prin trăsăturile lor morale, prin purtarea, prin funcțiile și poziția pe care o ocupă, caracterele sînt creionate cu atîta precizie și finețe, încît lumea animală este perfect asimilată societății umane, iar amestecul acestor două elemente are ca rezultat un umor seducător. Ramurile următoare, adăugate romanului pînă în 1250, capătă o valoare moral-satirică sporită, iar continuările lui după această dată exprimă cu preponderență latura pur satirică. Între 1261—1270, la adăpostul alegoriei folosite în *Renart le Bestourné*, Rutebeuf* atacă cu violență ordinele călugărilor cerșetori; același spirit critic se degajă și din *Le Couronnement de Renart*, scris între 1251—1288, de un autor flamand necunoscut. Întruchipare desăvîrșită și exclusivă a geniului răului, Renart

victorios ajunge să reprezinte triumful minciunii și al ipocriziei, atotputernicia banului. În această ipostază el devine ecoul disertației moral-politice a lui Jacquemart Gielée (Gellée) intitulată *Renart le Nouvel* (către 1288—1289) și expresie a pesimismului nenuanțat care stă la baza vastei compilații cu valoare de enciclopedie, de satiră moral-politică și de cronică universală numită *Renart le Contrefait* și datorată unui cleric din Troyes (prima jumătate a sec. al XIV-lea). Popularitatea *Romanului Vulpii* s-a reflectat în adoptarea numelui eroului pentru desemnarea vulpii (*renard* înlocuind pe vechiul *goupil*), precum și în apariția unor numeroase adaptări dincolo de hotarele Franței: *Reinhart Fuchs*, datorată lui Henri der Glichezâre (sf. sec. XII), *Reinaert de Vos* — versiunea neerlandeză, *Reineke Fuchs* (scrisă, cu cîteva secole mai tîrziu, de Goethe) și *Jupîn Rănică Vulpoiul* datorată lui Al. Odobescu. A.V.

ROMAN DE THÈBES Le (aprox. 1150); datorat unui cleric normand necunoscut, este cel mai vechi dintre romanele *triadei clasice în* care intră alături de *Romanul* lui Eneas* și de *Romanul Troiei* (v. **BENOÎT DE SAINTE-MAURE**). Avînd ca principală sursă de informație *Thebaida* lui Statius, căreia îi adăugă legenda lui Oedip și diverse alte episoade de invenție proprie, autorul transformă această luptă fratricidă din istoria vechii Grecii într-o operă tipic medievală, aflată la confluența curentului poemelor epice cu acela al romanului cavaleresc. Scrierea reflectă civilizația și sensibilitatea secolului al XII-lea francez. A.V.

ROMANE *École*, școală poetică întemeiată de J. Moréas* și de discipolii acestuia: La Tailhède*, Maurice du Plessys*, E. Raynaud* și Maurras*. Este anunțată publicului la 14 septembrie 1891 prin manifestul din „Le Figaro", semnat de Moréas*. Potrivnică romantismului*, parnasianismului* și simbolismului* reprezintă o întoarcere la cultura greco-latină, la Pleiadă* și la literatura clasică franceză. M.S.

ROMANS DE LA TABLE RONDE sau **ROMANS BRETONS** sau **ROMANS ARTHURIENS** (ultima treime a sec. XII—prima jum. sec. XIII) — titlu desemnînd mai multe cicluri de romane inspirate din așa-numita „materie de Bretania" și avînd, de cele mai multe ori, ca erou central pe regele Arthur. Printre numeroasele surse ale acestui gen de romane se numără scrierea lui Geoffroy* de Monmouth *Historia Regum Britanniae* (1136) și multe legende celtice. *Le Roman de Brut* (Brutus = strămoșul bretonilor), versiune franceză a *Istoriei* lui Monmouth (1135) de normandul Wace*, face aluzie la aceste legende și menționează pentru prima dată *La Table Ronde*, masă a cărei formă rotundă era o dovadă a egalei prețuiri de care se bucurau cavalerii regelui Arthur. Un rol important în îmbogățirea acestei „materii" l-au avut pe de o parte *lais**-urile iar pe de alta trista poveste de iubire a lui Tristan* și a Isoldei. Romanele arthuriene sînt deci opera unor scriitori francezi care îmbină cu artă elementele de origine bretonă cu cele provenite din cultura lor națională, care interpretează și organizează într-un fel personal „materia de Bretania", pentru a o pune în slujba idealului epocii și țării lor. Printre aceștia, pentru a doua treime a secolului al XII-lea se remarcă în primul rînd Chrétien* de Troyes: *Perceval*,

Scanned with OKEN Scanner

ultima lui operă, rămasă neterminată, a fost continuată de mai mulți poeți, unii cunoscuți (Manessier și Gerbert* de Montreuil, care au dat un sfîrșit romanului), alții anonimi. Robert* de Boron a preluat și a accentuat tendințele mistice care se conturaseră la el. La începutul secolului al XIII-lea, după o transpunere anonimă în proză a două dintre romanele lui R. de Boron *(Joseph d'Arimathie* și *Merlin)*, se naște un adevărat roman-fluviu, un ansamblu de scrieri care renunță la forma versului și se intitulează *Le Lancelot en prose* sau *Lancelot-Graal*. Acest ansamblu este împărțit în 5 secții: *Histoire du Saint-Graal, Merlin, Lancelot propre, Quête du Saint-Graal, Mort Arthur (Artu)*. Opunînd mereu lumea spirituală lumii materiale și încercînd să găsească în renunțare o condiție a mîntuirii, întregul ciclu pune aventurile eroilor în slujba unei înțelepciuni practice care viza, în primul rînd, civilizarea războiului și a dragostei. Între 1230 și 1240 a apărut un nou ciclu compus din trei părți, care însă nu se mai ridică la valoarea modelelor lor. Declinul romanului breton devine mai evident în cele două versiuni ale lui *Tristan en prose*, dintre care una este redactată după 1250. Eroul central al romanelor *Mesei Rotunde* este regele Arthur, considerat mult timp de bretonii din mica și marea Britanie ca un mîntuitor care va veni să restabilească gloria și fericirea nației lor înfrînte și dezbinate. Cele mai vechi legende și povestiri îi atribuie numeroase aventuri miraculoase, la unele dintre ele participînd și diverse persoane din anturajul său (regina Guenièvre, Gauvain — prezentat uneori ca nepot al lui, cavalerii Lancelot, Loth etc.). Născut, după *istoria* lui Geoffroy de Monmouth, în castelul Tintagel, fiu al regelui Uther, Arthur este un mare cuceritor, diplomat și civilizator care, grav rănit în cursul unei lupte, nu moare ci este dus, pentru a fi vindecat, în misterioasa insulă Avalon, de unde urmează să se întoarcă într-o zi. Autorul anonim și realist al poemului *La Mort d'Artu* nu acceptă însă această versiune, indicînd locul unde se înalță mormîntul regelui legendar și chiar inscripția de pe lespede. La numeroasele merite atribuite de Geoffroy, Wace îl adaugă, mai tîrziu, pe acela al creării Mesei Rotunde. În romanele arthuriene franceze figura regelui Arthur este întrucîtva deosebită de cea pe care ne-o oferă tradiția anglo-saxonă. De-a lungul celor 5 romane ale lui Chrétien de Troyes, de pildă, Arthur apare în ipostaze foarte diferite: dacă în primul dintre ele este cel mai puternic suveran creștin, centrul unei curți strălucite, iar în următoarele două este un model de curaj, echitate și cavalerism, în ultimele două se vede pus în diverse situații umilitoare, din care nu izbutește să iasă și din cauza cărora pierde întreaga simpatie a autorului și a cititorului. Accentul se deplasează pe alte personaje, caveleri ai Mesei Rotunde, care se ilustrează prin glorioase fapte de arme izvorîte din dorința de a merita dragostea femeii iubite (fie ea chiar regina Guenièvre) sau dintr-o vocație mistică, și care întrec în strălucire pe însuși regele lor devenit un fel de președinte onorific al curții. În *La Mort d'Artu*, acesta capătă o figură eroică și tragică născută, probabil, din lupta care se dădea în sufletul autorului între dorința utopică de a proroci reîntoarcerea regelui în chip de mîntuitor și evidența dispariției lui pentru totdeauna prin moarte. Alături de Arthur, profetul și magicianul său Merlin s-a bucurat de un deosebit succes. Amintit pentru prima oară, sub acest nume,

Scanned with OKEN Scanner

tot de Monmouth, începe să facă carieră în literatură datorită romanului *Merlin* al lui Robert de Boron. Fiind înzestrat cu puterea magică de a ghici viitorul, la început el este cel care prezice gloria și faptele măreţe ale regelui; tot de numele lui se leagă și realizarea profeţiilor privind Masa Rotundă, în ciclul *Graal*-ului. Cu timpul însă personajul său suferă o evoluţie în sensul că dacă, în secolul al XII-lea, Merlin este numai un profet care-și îngrijorează uneori tovarășii prin metamorfozări ciudate și prin rîsul lui enigmatic, în secolul al XIII-lea, vrăjitorul ia definitiv locul profetului. Printre romanele arthuriene tîrzii mai trebuie menţionate: *Beaudous*, operă a lui Robert* de Blois redactată către 1250, și *Artus de Bretagne (Petit Artus de Bretagne* sau *Artus le Petit)*, roman anonim aproximativ din 1365; *Beaudous* este scris sub influenţa lui *Perceval* al lui Ch. de Troyes și are ca erou pe fiul lui Gauvain, unul dintre cavalerii cei mai vestiţi ai regelui Arthur, iar *Artus de Bretagne*, care are legături și cu ciclul lui *Tristan*, povestește aventurile unui descendent al familiei lui Lancelot.

A.V.

ROMANTISME Le, curent literar opus clasicismului*, născut în Franţa la începutul veacului al XIX-lea, pregătit de scriitorii francezi preromantici (v. **PRÉROMANTISME**) ai secolului al XVIII-lea și de contactul, stabilit prin emigranţii din timpul revoluţiei din 1789, cu literaturile străine, engleză, germană, italiană. În prima fază, de zămislire (aprox. 1800—1820), literatura franceză este dominată de două mari personalităţi: legitimistul, misticul Chateaubriand* și liberala, cosmopolita d-nă de Staël* ce încarnează cele două tendinţe înnoitoare ale literaturii. Tot în aceeași perioadă este tradus și publicat *Cursul de literatură dramatică* al lui Schlegel, care conţinea, prezentate sistematic, cîteva din elementele esenţiale ale literaturii romantice în gestaţie: libertatea inspiraţiei, existenţa subiectivităţii, caracterul disonant al geniului, respectul faţă de complexitatea vieţii, fascinaţia misterului și ștergerea limitelor dintre genuri; sînt cunoscute tragediile lui Schiller (care vor înrîuri evoluţia dramei romantice), romanele istorice ale lui Walter Scott și cele „negre“ ale lui Ann Radcliffe, precum și, mai ales, poemele frenetice ale lui Byron, afirmare măreaţă a revoltei individualiste și a sentimentelor exacerbate. Între 1820 și 1830 are loc perioada de afirmare, bătăliile date în numele unor idealuri noi, care se conturează, prind rădăcini, capătă unitate și triumfă prin victoria pe scenă a dramei *Hernani* a lui V. Hugo*. La începutul acestui deceniu apar *Povestirile* lui Nodier* (1818) și *Meditaţiile poetice* ale lui Lamartine* care marchează începuturile efective ale R.-ului în Franţa. Două reviste „Le Conservateur* litteraire“ (1819—1821, în jurul căreia se grupează scriitorii legitimiști, de dreapta, dornici să exprime aspiraţii religioase și spirituale reînnoind numai expresia sensibilităţii: Hugo, fraţii Deschamps*, Vigny*, A. Soumet*) și „Le Globe*“ animat de Stendhal*, romantic liberal convins de urgenţa unei revoluţii literare, polarizează noile tendinţe. Grupul de la „Conservateur“ se întîlnește la Ch. Nodier, în saloanele Arsenalului, întemeiază organul „La Muse française“ (1823—1824) și se întrunește organizat, sub numele de *Le Cénacle**, la V. Hugo, poetul ce realizează prin 1829—1830 unitatea, dacă nu fuziunea celor două

tendințe, cu o evoluție marcată spre liberalism. În decursul acestui deceniu apar atît lucrări teoretice și manifeste importante ale noii școli (*Racine et Shakespeare* de Stendhal, 1823, *Tableau historique de la poésie française et du théâtre français au XVIe siècle* de Sainte-Beuve, 1828, prefața la *Cromwell*, de V. Hugo, 1828, *Réflexions sur la vérité dans l'art* și *Lettre à Lord**** de Vigny, 1829), cît și opere însemnate (*Povestirile* lui Nodier, 1818, *Meditațiile poetice* ale lui Lamartine, 1820, *Han d'Islande*, *Odes et Ballades* de V. Hugo 1823, *Cromwell*, 1828 și *Les Orientales*, 1829, de același poet, dramele *Othello* de Vigny* (după Shakespeare) și *Henri III et sa Cour* de Al. Dumas*-tatăl, 1829) culminînd cu drama *Hernani* de V. Hugo, jucată la Comedia Franceză, ce reprezintă triumful și apogeul noii școli (1830). De la acea dată și pînă în 1843 (eșecul dramei *Les Burgraves* de V. Hugo) curentul romantic evoluează, sub influența Revoluției din Iulie (1830) spre lupta socială, contribuind la introducerea și triumful ideilor revoluției, scriitorii punîndu-și pana în folosul crezului lor politic: „Romantismul, spune Hugo, este liberalismul în literatură", afirmînd (ca și Lamartine și Vigny) că poetul are de îndeplinit o misiune socială. În acea perioadă, extrem de fecundă, sînt jucate dramele lui V. Hugo și *Chatterton* de Vigny (1835), apar romanele sociale ale lui G. Sand* și scrierile istorice ale lui Michelet*. Dar se întrevăd germenii noilor curente literare — al *Parnasse**-ului (v. prefețele la *Albertus*, 1832 și la *Mademoiselle de Maupin*, 1834 de Th. Gautier*) și al realismului* —, precum și orientările noi, sociale ale scriitorilor ce-și vor continua activitatea literară după 1843 (V. Hugo, de pildă).

R. reprezintă, în Franța, reînvierea poeziei lirice (înăbușită de dogmatism și didacticism în secolele anterioare), devenită subiectivă, atît *existență* cît și *experiență*, adesea biografie a pasiunilor. Predomină cultul originarului și al originalului, al eului exacerbat, al libertății absolute; se caută emoția, pasiunea, aparentă sau în profunzime, apoi viziunea. Încetul cu încetul se ajunge la o analiză a stărilor lăuntrice, *a spiritului pur* (Vigny), se încearcă transformarea poeziei în cunoaștere a absolutului, se realizează o viziune simbolică a universului (V. Hugo). Senzația și iraționalul irump (v. Nerval*, Hugo). Forma evoluează, grație libertății preconizate față de dogmele clasicismului: se renunță la formele fixe (odă, elegie, sonet etc.); ritmul, cadența, capătă o suplețe nebănuită; metafora este reînnoită evoluînd spre imagine; rima mai puțin strictă, limbajul mai prozaic: are loc o democratizare și o liberalizare a versului. Pe scena teatrelor apare un nou gen, drama romantică, tributară atît teatrului shakespearian cît și dramei burgheze a lui Diderot* (v. Hugo, prefața la *Cromwell*). Romanul capătă proporții, devine ca și drama, de altfel, reînviere a trecutului, frescă socială, tribună de idei, analiză de pasiuni mistuitoare. Căci, pe lîngă meritul de a fi acordat subiectivității un loc de frunte R. are, în cea de-a doua etapă a lui, marele merit de a fi introdus noțiunile de libertate și adevăr în artă, subliniind misiunea socială ce-i revine scriitorului, rolul lui principal în evoluția societății pe calea progresului. M.S.

ROMIEU *Jacques* DE (către 1540 sau 1550—înc. sec. XVII), poet minor de factură ronsardiană. A compus ode mitologice și rustice în

care sinceritatea sentimentului îl ajută să evite preţiozitatea expresiei.

Op.: *Les Meslanges... où sont comprises les louanges héroïques dudict païs de Vivarois* (1584). A.V.

ROMIEU *Marie* DE (1545?—1590?), poetă, sora lui Jacques de Romieu*. Frumoasă şi instruită, supranumită „a patra Graţie", a compus versuri pline de farmec, şi a lăsat traduceri şi imitaţii după Piccolomini, Jean Passerat* sau Petrarca.

Op.: *Instruction pour les jeunes dames* (1573); *Brief discours de l'excellence de la femme* (1581). A.V.

RONSARD sau **RONSART** *Loys* DE (1469—1544), tatăl poetului Pierre de Ronsard*, autorul a două tratate în versuri consacrate respectiv armelor de luptă şi educării prinţilor, rămase inedite. A.V.

RONSARD *Pierre* DE (1524—1585), fiul lui Loys de Ronsard*, mare poet liric şi epic al Renaşterii franceze, şeful şcolii poetice *la Pléiade**. Născut în castelul Poissonnière din Vendômois, îşi petrece copilăria în mijlocul unei naturi pe care o va regăsi întotdeauna cu plăcere şi care va fi pentru el un permanent izvor de amintiri pitoreşti de nuanţă epicuriană. Obligat să renunţe la cariera armelor şi la cea diplomatică din cauza unei boli contractate în cursul unei călătorii în străinătate în urma căreia îşi pierde auzul, R. se consacră studiului antichităţii latine şi cultivării poeziei în limba franceză. La scurtă vreme după debutul său, care a constat dintr-o serie de traduceri şi adaptări ale *Odelor* lui Horaţiu, întreprinde un studiu amănunţit al limbii şi literaturii greceşti sub conducerea elenistului J. Dorat* profesor la colegiul Coqueret, care-i deschide gustul pentru poezia greacă. Împreună cu cîţiva colegi de şcoală, tineri poeţi ai epocii, formează gruparea literară numită mai întîi *Brigada* apoi *Pleiada*, şi colaborează la manifestul ei teoretic redactat de Du Bellay*. Consacrat ca şef al noii şcoli poetice prin publicarea primelor patru volume de *Ode*, R. îşi concretizează talentul în numeroase culegeri de versuri care-i aduc curînd gloriosul titlu de „prinţ al poeţilor" şi favorurile regelui Henric II. Poet oficial al Curţii îşi exprimă atitudinea de scriitor-cetăţean în *Discursurile* ce-i sînt inspirate de sîngeroasele războaie religioase care au continuat pînă în timpul domniei lui Carol IX. Gloria sa apune odată cu venirea la tron a lui Henric III, care-l înlocuieşte în funcţie cu mult mai tînărul Desportes*. În ultimii 10 ani ai vieţii poetul s-a dedicat aproape exclusiv reeditării operelor lui complete. Artist fecund, R. este un autor epic prin scrierile ce evocă pagini din istoria ţării sale: *La Franciade* — o încercare neizbutită de epopee şi cele cîteva *Discursuri* în care protestează pe un ton grav împotriva ororilor războiului civil; dar el este mai cu seamă un autor liric, prin extrem de numeroasele versuri închinate naturii şi iubirii. Primele volume de *Ode*, scrise sub influenţa lui Pindar şi caracterizate prin formalism şi grandilocvenţă, sînt urmate de culegerea de sonete *Les Amours de Cassandre*, expresie a unui lirism simplu, familiar şi graţios care convenea mai mult genului său poetic. Deşi nu traduc decît rareori o emoţie sinceră ce străbate cu greu prin mulţimea de comparaţii mitologice, epitete clişeu şi antiteze de tip petrarchesc, aceste

sonete închinate tinerei și frumoasei fiice a unui bancher italian — Cassandra Salviati — se remarcă prin armonia lor delicată și prin muzicalitate. De altfel, ele au contribuit în mare măsură la fixarea uneia dintre cele două forme de bază ale sonetului francez. Dacă volumul *Les Folastries*, prin versurile excesiv de sprințare, i-a atras autorului atacurile violente ale protestanților scandalizați de tonul lui prea liber, și dacă *Le Bocage* și *Les Mélanges* sînt două volume vizibil influențate de stilul marotic (v. CLÉMENT MAROT), *La Continuation des Amours*, *La Nouvelle Continuation des Amours* și *Les Odes* ce completează volumele deja publicate trădează o puternică venă horațiană și anacreontică. Toate aceste poezii, dar în special noile sonete de dragoste, inspirate de sentimentul pe care tînăra țărancă Marie Dupin l-a trezit în sufletul poetului, respiră bucuria de a trăi și de a iubi, dorința și îndemnul de a profita de clipa prezentă (horațianul *carpe diem*), dragostea pentru natură, fericirea de a gusta plăcerile iubirii și ale prieteniei. Mai puțin impetuoase ca scrierile de tinerețe, dar tocmai de aceea desăvîrșite ca expresie și conținut, *Les Sonnets sur la Mort de Marie* și *Les Sonnets pour Hélène* — ultima tresărire a sufletului poetului care, bătrîn deja se mai lasă o clipă atins de fiorul dragostei — sînt mișcătoare prin tonul lor de sinceră și tandră confesiune. Cîntăreț neobosit al vieții, al iubirii și al naturii, scriitor-cetățean atunci cînd împrejurările i-au cerut-o, autor grațios și delicat dar știind să fie și energic pînă la violență, poet și teoretician al poeziei, R. a fost celebrat în epoca sa de glorie, relativ uitat la bătrînețe, condamnat și desființat de clasicism (v. MALHERBE, BOILEAU), menținut sub tăcere în secolul al XVIII-lea și readus la lumină de romantici și parnasieni (v. LE PARNASSE), care, recunoscîndu-i varietatea inspirației și perfecțiunea expresiei, i-au redat locul meritat în istoria poeziei franceze.

Op.: *Les Quatre premiers livres d'Odes* (1550); *Les Amours de Cassandre* (1552); *Le Cinquième livre des Odes* (1552); *Les Folastries* (1553); *Le Bocage* (1554); *Les Mélanges* (1554); *La Continuation des Amours* (1555); *Les Hymnes* (1555); *Le Second livre des Hymnes* (1556); *La Nouvelle Continuation des Amours* (1556); *Les Discours* (1562—1563); *Élégies, Mascarades et Bergerie* (1565); *La Franciade* (1572); *Sonnets sur la Mort de Marie* și *Sonnets pour Hélène* (1578).

A.V.

RONSASVALS v. CHANSONS DE GESTE

ROSCELIN DE COMPIÈGNE (către 1050—1112), teolog și filozof scolastic, întemeietorul *nominalismului* (v. QUERELLE DES UNIVERSAUX). A afirmat că noțiunile generale sînt simple „emisiuni vocale" *(flatus vocis)*. A fost profesorul lui Abélard*, devenit ulterior unul dintre adversarii săi.

A.V.

ROSNY J.-H. AÎNÉ (cel mare), pseudonimul lui *Joseph Henri* BOEX (1856—1940), romancier lansat prin romanul naturalist *Nell Horn*, dar îndată după *Manifestul celor Cinci**, detașat de școala lui Zola*. Între 1887 și 1908 publică, sub numele de ROSNY J.-H., în colaborare cu fratele său ROSNY J.-H. JEUNE (cel tînăr), cîteva romane de imaginație, evocare a timpurilor preistorice (v. *Les Xipéhuz*), bine primite de public. Continuă să

scrie, după 1908, romane variate deschise progresului ştiinţific şi social. (Acad. Goncourt: 1896.)
Op.: *Nell Horn* (1886); *Les Xipéhuz* (1887, în colab.); *La Guerre du feu* (1911); *L'Appel du bonheur* (1919); *La Vie amoureuse de Balzac* (1930); *Les Sciences et le pluralisme* (1930).
M.S.

ROSNY J.-H. JEUNE (cel Tînăr), pseudonimul lui *Séraphin Justin François* **BOEX** (1859—1948), romancier, colaboratorul fratelui său în anii 1887—1908. A publicat ulterior romane sociale, de moravuri, istorice şi de imaginaţie. (Acad. Goncourt: 1896.)
Op.: *L'Affaire Derive* (1912); *La Courtisane pasionnée* (1925); *Franz Hals* (1930); *Elisabeth d'Angleterre* (1937); *Le Destin de Marin Lafaille* (1946).
M.S.

ROSSANT sau **ROUSSANT** *André* **DE** (? — după 1594), jurisconsult şi poet, originar din Lyon, autorul unui număr de 120 de catrene îndreptate împotriva lui Henric IV.
Op.: *Les Moeurs, humeurs et comportemens de Henri de Valois*, (1589); *Histoire mémorable récitant la vie de Henry de Valois...* (1589); *Le Cymetière préparé pour Henri de Valois, jadis roy et tyran de la France, avec son tombeau et épitaphe* (1589).
A.V.

ROSSET *Pierre* **FULCRAND DE** (1708 — 1788). Poet didactic minor, autorul unui poem în 9 cîntece despre agricultură, inspirat de traducerea lui Delille* a *Georgicelor: L'Agriculture, ou les Géorgiques françaises* (1774—1782). Poemul conţine toate preceptele cultivării pămîntului, multiplele operaţii cîmpeneşti şi gospodăreşti fiind descrise cu lux de amănunte. Surprinde astăzi părerea destul de elogioasă a lui Voltaire* despre acest poem, care, cu excepţia unor rare versuri izbutite, se caracterizează prin uniformitate, sterilitatea şi prozaismul ideilor, prin sărăcia inspiraţiei poetice şi monotonia versurilor.
I.N.

ROSTAND *Edmond* (1868—1918), dramaturg neoromantic, mult gustat de contemporanii săi. Devine celebru prin drama *Cyrano de Bergerac* (1897), originală şi vioaie, violentă, pasionată şi spirituală, scrisă în versuri lirice şi avîntate, care reînvie vechile „reţete" romantice, fiind clădită pe antiteza dintre urîţenia fizică şi măreţia morală a eroului principal, reprezentant simbolic al tuturor virtuţilor tradiţionale. *Cyrano* este singura dintre piesele lui R. care şi-a păstrat prospeţimea şi care s-a impus posterităţii; atît *L'Aiglon*, epopee sentimentală inspirată din viaţa ducelui de Reichstadt, fiul lui Napoleon, cît şi *Chantecler*, poem dramatic animalier, neizbutit, sau *La Dernière Nuit de Don Juan*, interpretare lirică, pe alocuri fantastică a străvechii teme spaniole, nu se mai bucură de audienţă şi judecată favorabilă. (Acad. fr.: 1901.)
Op.: *Les Romanesques* (1894); *La Princesse lointaine* (1895); *La Samaritaine* (1897); *Cyrano de Bergerac* (1897); *L'Aiglon* (1900); *Chantecler* (1910); *La Dernière Nuit de Don Juan* (post. 1921).
M.S.

ROSTAND *Maurice* (n. 1891), poet, romancier şi dramaturg, fiul lui E. Rostand*. Scriitor mediocru, R. a mărturisit în piesa *La*

Gloire cît de grea este povara gloriei pentru un fiu al cărui tată a fost celebru. A scris piese dulcege, pacifiste, generoase, cu subiecte senzaționale scoase din istorie, o biografie a celebrei actrițe Sarah Bernardt, romane asemănătoare pieselor și memorii interesante.

Op.: *Le Cercueil de cristal* (1920); *La Gloire* (1921); *Le Masque de fer* (1923); *L'Homme que j'ai tué* (1925); *Napoléon IV* (1928); *Charlotte et Maximilien* (1946); *Confessions d'un demi-siècle* (1948); *Madame Récamier*, (1949); *Sarah Bernardt*(1950). Al.D.P.

ROSTAND *Rose Étiennette* GÉRARD, *Doamna* **EDMOND**, zisă **ROSEMONDE GÉRARD** (1871—1953), poetă, colaboratoarea fiului său, Maurice Rostand*.

Op.: *Les Pipeaux* (1889); *Les Papillotes* (1931); *Féeries* (1933). M.S.

ROTROU *Jean* DE (1609—1650), unul dintre cei mai buni și mai fecunzi dramaturgi ai timpului său, autor de tragicomedii, tragedii și comedii izbutite, considerat drept mediator între A. Hardy* și P. Corneille*. Deși protejat de Richelieu și făcînd parte din grupul celor 5 autori subordonați lui, colaborator, în această calitate, la *Comédie des Thuileries* (1635), R. a refuzat, din admirație pentru Corneille*, să participe la cearta din jurul *Cid*-ului. Opera lui, influențată de tradiția teatrală spaniolă, evoluează de la baroc la un clasicism de bun gust. Acțiunea pieselor sale, complicată, bogată în dueluri, asasinate, încercări de sinucidere sau viol, crize de nebunie etc., avînd drept singur resort dragostea, pasiunea, se desfășoară în țări fictive, în afara timpului și spațiului. Eroii sînt puțin individualizați, romanești, angajați în intrigi adesea neverosimile, violența lor fiind însă temperată de influența prețiozității. Comediile lui R., influențate de Plaut, prezintă aceleași caracteristici, accentul căzînd pe complicațiile intrigii și pe crearea de *quiproquo*-uri. Efectele scenice sînt căutate și stilul prețios.

Op.: *L'Hypocondriaque* (1628, din care se va inspira Goethe pentru opereta *Lila*); *Le Véritable Saint-Genest* (1646); *Venceslas* (1647); *Cosroès* (1649). M.S.

ROUCHER *Jean-Antoine* (1745—1794), poet, reprezentant tipic al poeziei rustice și didactice a secolului al XVIII-lea, cunoscut pentru poemul său în 12 cînturi, *Les Mois*, în care evocă, în descrieri excesiv de lungi, întretăiate de digresiuni și considerații filozofice, farmecele vieții rustice. Admirator al lui Rousseau*, R. iubește sincer natura, care îi inspiră numeroase versuri elegante și de o mare gingășie. Citite în saloanele timpului pe măsură ce erau compuse, versurile lui R. au fost, timp de șase ani, foarte aplaudate și socotite chiar drept o minune poetică. În ziua cînd au văzut lumina tiparului, părerile elogioase au făcut însă loc unor opinii mai severe și publicul le-a primit cu răceală. Așa cum arată și criticul La Harpe*, poemul lui R. păcătuiește prin lipsa unui plan, prin lipsa de unitate și de gust, prin monotonie, prin tonul său declamator și prețios. R. a murit pe eșafod, la 25 iulie 1794, în aceeași zi cu André Chénier*, după o detențiune de șapte luni.

Op.: *Les Mois* (1779); *Consolations de ma captivité* (1797, scrisori adresate soției și fiicei sale). I.N.

Scanned with OKEN Scanner

ROUGEMONT *Denis* DE (n. 1906), eseist elveţian de expresie franceză, întemeietorul, împreună cu E. Mounier*, al revistei „Esprit*". R. a scris în sprijinul personalismului, al cărui adept este, numeroase eseuri, dintre care: *Penser avec les mains*, carte plină de vederi profunde şi noi, care, refuzînd intelectualismul, propune o etică a muncii şi a transformării practice a lucrurilor. Este de asemenea un intelectual european îngrijorat de soarta civilizaţiei continentului său, ale cărei contradicţii nu le vede rezolvate decît printr-un federalism european, apărător al culturii occidentale.
Op.: *Politique de la Personne* (1933); *Journal d'un intellectuel en chômage* (1937); *Penser avec les mains* (1946); *L'Aventure occidentale de l'homme* (1957). AI.D.P.

ROUGEMONT *Michel Nicolas* BALISSON (1781—1840), dramaturg fecund, autor de piese uşoare şi vodeviluri mult gustate de contemporani.
Op.: *Le Sultan Misapouf ou l'Ours du sérail* (1817); *Madelon Friquet* (1835, în colab. cu Dupeuty). M.S.

ROUGET DE LISLE *Claude* (1760—1836), ofiţer, poet şi muzician. Este autorul imnului naţional al Franţei, *La Marseillaise*, compus la Strasbourg, în noaptea de 25—26 aprilie 1792, la cererea primarului oraşului, baronul Dietrich, care, în momentul izbucnirii războiului contra Prusiei şi Austriei, îşi exprimase dorinţa ca trupele de voluntari să aibă un cîntec de luptă care să le înflăcăreze elanul patriotic. R. îşi intitulase cîntecul *Chant de guerre de l'armée du Rhin*, dar imnul căpătă cîteva zile mai tîrziu numele de *La Marseillaise*, fiind cîntat de federaţii din Marseille în drumul lor spre Paris. R. a mai scris o piesă lirică, *Bayard en Bresse* (1791), memorii *(Historique et souvenirs de Quiberon*, 1797) şi comedia *L'École des mères* (1798). I.N.

ROUJON *Henry* (1853—1914), critic literar şi artistic, director al Şcolii de Bele-arte (1891). (Acad. fr.: 1911.)
Op.: *Au milieu des hommes* (1907); *En marge du temps* (1908); *La Galerie des bustes* (1909); *Dames d'autrefois* (1910). M.S.

ROUMANILLE *Joseph* (1818—1891), poet şi prozator francez de expresie occitană, unul dintre primii membri ai societăţii *Le Félibrige**. Creator al prozei provenţale moderne, R. a stabilit principiile de bază ale noii ortografii provenţale, ilustrîndu-se de asemenea prin versuri lirice şi epice.
Op.: *Li margarideto (Les Pâqurettes)* (1847); *Li sounjarello (Les Songeuses)* (1851); *La Campano mountado (La Cloche montée)* (1858); *Les Contes provençaux* (1883). M.S.

ROUPNEL *Gaston* (1871—1946), profesor la Facultatea de litere din Dijon, autor de nuvele şi romane descriind viaţa din Burgundia.
Op.: *Nono* (1910); *Le Vieux Garain* (1914); *Bourgogne, types et coutumes* (1936). M.S.

ROUQUETTE *Adrien* (1813—1887), scriitor de expresie franceză, originar din Louisiana, preot, misionar la indienii Choctaws, autor de poeme mistice în care preamăreşte sihăstria.
Op.: *Savanes* (1841); *La Thébaïde en Amérique* (1852); *L'Antoniade* (1860). M.S.

ROUSSEAU *Jean-Baptiste* (1671 ?—1741), poet liric și satiric; dramaturg. A început prin a scrie piese în proză și comedii ignorate de public. Refuzînd să creadă în lipsa sa de talent și de forță comică, crezîndu-se persecutat de o cabală a confraților săi, el s-a dezlănțuit împotriva unora dintre ei (La Motte-Houdar*, Saurin* și alții), în cuplete și epigrame calomnioase. A publicat ode cu caracter politic, personal sau religios, alegorii, cantate și epistole, îndemînatic ritmate și rimate, dar reci, artificiale și retorice, care nu au reușit să se impună posterității.

Op.: *Le Café* (1694); *Jason* (1696); *Le Flatteur* (1696); *Vénus et Adonis* (1697); *Le Capricieux* (1700). I.N.

ROUSSEAU *Jean-Jacques* (1712—1778), scriitor francez, născut la Geneva dintr-o familie de emigranți protestanți. După 16 ani de peregrinări, se stabilește în 1744 la Paris, unde trăiește din expediente (copiază partituri muzicale, dă lecții de muzică, compune muzica unui balet și caută în zadar să impună o nouă notație muzicală). În aceeași vreme, intră în cercul enciclopediștilor, colaborează la *Enciclopedie* și se împrietenește cu Diderot*, Grimm*, d'Holbach* și alți filozofi. Orgolios, stîngaci, timid și suferind de mania persecuției, nu reușește să se impună în societatea frivolă a capitalei, deși este prețuit de numeroși intelectuali ai vremii. Anul 1750 marchează o piatră de hotar în istoria vieții și gîndirii filozofului, cînd vocația sa de scriitor și destinul său de gînditor înnoitor se afirmă în *Discours sur les sciences et les arts*, care obține premiul Academiei din Dijon. Răspunzînd negativ întrebării puse de Academie dacă științele și artele au contribuit la coruperea sau la purificarea moravurilor, **R.** afirmă că omul a fost creat bun de către natură dar că societatea l-a corupt. Fără a susține că științele și artele sînt condamnabile prin ele însele, **R.** încearcă să demonstreze că societatea omenească le folosește în scopuri negative. Cu această idee **R.** pune primul jalon al sistemului său filozofic, dar face totodată primul pas care, cel puțin din punct de vedere moral, avea să-l despartă de societate, să-l transforme cu timpul într-un ostracizat al ei... Al doilea discurs al său *(Discours sur l'origine de l'inégalité...* 1754), răspunde tot unei întrebări puse la concurs de Academia din Dijon. De data aceasta, **R.** nu mai obține premiul, datorită îndrăznelii ideilor pe care le susține, pierzînd și prietenia unora dintre filozofi, care mergeau mai puțin departe în critica socială. În acest discurs **R.** condamnă însăși organizarea societății, punînd problema capitală a libertății omului, amenințată de inegalitatea socială. În comuna primitivă omul, în stare naturală, era liber, lăsîndu-se condus doar de instinctul de conservare. În el sălășluia însă și instinctul „perfectibilității", care îl deosebea de animal. Odată cu constituirea societăților și cu apariția proprietății, pe care se întemeiază societatea modernă, ia naștere inegalitatea averilor, înrobirea și economia întemeiată pe proprietatea privată, care a dus necurmat la instituirea unor regimuri de asuprire socială. Într-o perioadă următoare, de relativă însingurare dar și de zbucium sufletesc intens, **R.** concepe, scrie și publică patru opere capitale ale creației sale: *Lettre à d'Alembert*, *La Nouvelle Héloïse*, *Le Contrat social* și *Émile*. În prima lucrare, **R.**, studiind raporturile dintre teatru și morală, condamnă spectacolele dramatice, tragedia, care stîrnește patimi, cît și comedia, care declanșează

rîsul persiflînd virtutea, sînt deopotrivă de primejdioase şi condamnabile. Susţinînd această părere, R. nu face altceva decît să respecte cu fidelitate logica sistemului său, care se dovedise ostil rafinamentului civilizaţiei, dar îşi îndepărtează totodată definitiv prietenii filozofi, stîrnind şi ostilitatea primejdioasă a lui Voltaire*. Cu totul alta este factura romanului *La Nouvelle Héloïse*. Roman epistolar, fruct al imaginaţiei fecunde a lui R., scrierea este înainte de toate un roman al pasiunii, un imn închinat ei, dar şi virtuţii, datoriei şi vieţii de familie. Omul sensibil tăinuit în R. triumfase de data aceasta, atît sub înrîurirea spectacolelor naturii, cît şi exaltat de dragostea ce i-o inspirase doamna d'Houdetot, cumnata uneia dintre amfitrioanele sale. Meritul romancierului este de a fi dat societăţii epocii un roman — piatră de hotar între două epoci — al cărui ton sincer a făcut să vibreze sensibilitatea şi, precizînd legăturile dintre om şi natură, a încurajat pe contemporani să descopere natura, să o contemple şi să o iubească. Nou este şi stilul romanului; nobil, plin de demnitate şi de un profund lirism, de o muzică şi o poezie fără pereche (deşi pe alocuri retoric), el îl anunţă pe Chateaubriand*. Celor care ar fi putut să-l declare pe romancier inconsecvent cu sine însuşi prin aceea că duşmanul declarat al literelor şi artelor dăduse societăţii un roman, R. le răspundea că readucînd pe om în sînul naturii, într-o singurătate şi pace suverane, el îi oferea putinţa de a se purifica într-un cadru înnoitor, de a ajunge la echilibrul care să-i asigure o fericire nevinovată şi totală. În *Le Contrat social*, R. revine la preocupările lui politice şi sociale, propunîndu-şi să fixeze condiţiile cărora trebuie să le răspundă o societate ideală. O atare societate se va întemeia pe un pact încheiat între oameni, în virtutea căruia „ei vor ceda de bună voie drepturile fiecăruia în folosul comunităţii" convenţie care le va asigura libertatea dar şi trecerea de la starea naturală la starea civilă. În cele patru cărţi care alcătuiesc opera se mai fac consideraţii asupra suveranităţii şi drepturilor ei, asupra guvernării şi funcţionării puterii executive, autorul luînd ca model instituţiile Romei antice. Nu puţine sînt ideile din această lucrare care vor fi preluate de fruntaşii Revoluţiei burgheze, de *Declaraţia drepturilor omului* şi de *Constituţia* din 1793. Nici reconstruirea familiei, nici cea a societăţii nu ar avea finalitate, dacă nu s-ar urmări şi reeducarea individului. Modelul unei educaţii în spiritul sistemului său filozofic este dat de R. în tratatul de educaţie intitulat *Émile*. Principiile fundamentale ale idealului său pedagogic (definit în cele cinci cărţi ale lucrării, care — pînă la cartea a V-a — corespund cu patru etape diferite de vîrstă) se sprijină pe o încredere totală acordată naturii dar şi unui preceptor competent şi pe sustragerea copilului de sub înrîurirea nefastă a societăţii. Cea mai celebră pagină a cărţii este *Profesiunea de credinţă a vicarului savoiard*, care rezumă gîndirea religioasă a lui R. şi crezul său într-o religie naturală. Ea va duce la condamnarea cărţii de către Parlamentul din Paris. În pericol de a fi arestat pentru erezie, filozoful părăseşte Franţa. O nouă şi anevoioasă perioadă „nomadă" a vieţii lui începe acum, plină de umilinţe şi de temeri, care vor exacerba fenomenele nervoase de care suferea, R. Reîntors după cinci ani în Franţa, sub un nume de împrumut scriitorul rătăceşte încă mult timp prin ţară pînă ce se poate fixa în cele din urmă la Paris şi, mai tîrziu, la Ermenonville (în depar-

tamentul Oise), unde moare la 2 iulie 1778. Ultimei perioade din viața sa îi aparțin lucrările *Lettre à Christophe de Beaumont*, *Lettres écrites de la montagne*, *Les Confessions*, *Rousseau juge de Jean-Jacques* și *Les Rêveries d'un promeneur solitaire*. Cele dintîi sînt răspunsuri ironice, amare sau înflăcărate adresate adversarilor săi, arhiepiscopul Parisului și procurorul general Tronchin (acesta scrisese împotriva lui R. *Lettres de la campagne*). *Les Confessions* reprezintă autobiografia lui R., o operă de apologie personală menită să-l justifice, să-l dezvinovățească în fața posterității de acuzațiile ce i se aduceau (îndeosebi de către Voltaire). Aceste mărturisiri, în care autorul lor se analizează cu o luciditate necruțătoare rămîn un document uman cinstit, complet și emoționant al unui suflet adesea neînțeles, chiar dacă, pe alocuri, realitatea este ușor retușată sau memoria îl trădează pe scriitor. *Reveriile*, lucrare împărțită în zece „plimbări", cuprind diverse meditații, relatări din viața sa, considerații asupra botanicii, asupra fericirii, asupra copiilor și o evocare a primei sale amfitrioane, doamna de Warens. Ele trec drept opera cea mai sinceră a lui R., operă impresionantă mai ales prin forma ei și prin mostrele de proză lirică de o perfecțiune neasemuită. Personalitate cu profil tragic, fire dificilă cu trăsături de mizantrop dar scriitor genial și fecund, R., a avut parte de o existență zbuciumată marcată de clocotul unei gîndiri fertile, înnoitoare și în permanentă devenire.

Op.: *Disssertation sur la musique moderne* (1743); *Les Muses galantes* (1745); *Discours sur les sciences et les arts* (1750); *Narcisse* (1753); *Lettre sur la musique française* (1753); *Le Devin du village* (1753); *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* (1754); *Lettre à d'Alembert sur les spectacles* (titlu prescurtat) (1758); *Lettre à Voltaire, au sujet du poème sur la loi naturelle et le désastre de Lisbonne* (1760); *Julie ou La Nouvelle Héloïse* (1761); *Du Contrat social, ou Principes du droit politique* (1762); *Émile ou de l'éducation* (1762); *Lettre à Christophe de Beaumont, archevêque de Paris* (1763); *Lettres écrites de la montagne* (1764); *Lettres sur la législation de Crose* (1764); *Confessions* (p. I 1782, p. II 1788); *Les Rêveries du promeneur solitaire* (1782); *Les Trois Dialogues, ou Rousseau juge de Jean-Jacques* (1790). I.N.

ROUSSEL *Raymond* (1877—1933), poet și dramaturg. A întreprins cercetări poetice ciudate, legînd între ele versuri olorime (analogice din punct de vedere fonetic) realizînd astfel o succesiune de imagini fortuite și ajungînd la crearea unui univers fantastic și baroc în care s-a închis și s-a complăcut. Versurile lui, luate în general în derîdere de public, au fost apreciate de suprarealiști, care au organizat în 1924 reprezentația unei piese scrise de R. după poemul său *Locus solus*, prilej de mare zarvă literară.

Op.: *La Vue* (1904); *Impressions d'Afrique* (1910); *Locus solus* (1914); *L'Étoile au front* (1924); *La Poussière de soleils* (1926). Al. D.P.

ROUSSELOT *Jean* (n. 1913), poet, eseist și romancier, trecut prin suprarealism* și prin Școala de la Rochefort* fără a se înfeuda unei experiențe poetice anumite. S-a silit să rămînă, după propria

expresie, „la înălțimea omului", îmbinînd în operele sale realismul cu fantasticul.

Op.: *Le Goût du pain* (1937); *La Mansarde* (1946); *Il n'y a pas d'exil* (1954); *Une fleur de sang* (1955); *Agrégation du temps* (1957); *Les Heureux de la terre* (1957); *Distances* (1963). Al.D.P.

ROUSSET *David* (n. 1912), ziarist și eseist, participant activ la mișcarea de Rezistență. Arestat în 1943 de către organele Gestapoului, este deportat și eliberat în 1945. Publică în 1946 volumul *L'Univers...*, și un an mai tîrziu *Des Jours...*, inspirate din cei doi ani de tortură petrecuți în închisorile naziste, mărturii autentice și emoționante ale suferințelor deportaților, victime ale barbariei hitleriste. Întemeiază în 1948 — împreună cu Sartre*, Camus*, Breton* și alți intelectuali de stînga — gruparea antifascistă, procomunistă *Rassemblement démocratique révolutionnaire*, adoptînd însă după 1949 o atitudine diametral opusă.

Op.: *L'Univers concentrationnaire* (1946, Premiul Théophraste Renaudot); *Des Jours de notre mort* (1947); *Entretiens sur la politique avec J.-P. Sartre et Gérard Rosenthal* (1949). Al.D.P.

ROUSSIN *André* (n. 1911), actor și autor de piese bulevardiere vesele reprezentînd totodată o fină satiră de moravuri.

Op.: *Am-Stram-Gram* (1945); *La Petite Hutte* (1947); *Bobosse* (1950); *L'Amour fou* (1955); *La Mamma* (1957). M.S.

ROUVEYRE *André* (1879—1962), scriitor și desenator, prieten cu G. Apollinaire*, romancier mediocru și autor de amintiri în care își evocă prietenii dispăruți.

Op.: *Souvenirs de mon commerce* (1921); *Apollinaire* (1945); *Amour et Poésie d'Apollinaire* (1955). M.S.

ROY *Jules* (n. 1907), romancier, eseist, dramaturg. Ofițer-pilot de meserie, el urmează exemplul lui Saint-Eupéry*, scriind o literatură în care fraternitatea virilă și înalte probleme de etică se îmbină într-o nobilă armonie: *La Vallée heureuse*, *Le Navigateur*. Eseurile lui sînt străbătute de o exaltare a mîndriei bărbătești și ostășești. A făcut războiul din Indochina, dar a demisionat, în chip de protest, în timpul războiului din Algeria, despre care a scris un reportaj necruțător la adresa politicii coloniale: *La Guerre d'Algérie*.

Op.: *La Vallée heureuse* (1946, Premiul Théophraste Renaudot); *Le Navigateur* (1934); *La Bataille dans la rizière* (1853); *La Guerre d'Algérie* (1960); *La Bataille de Dien Bien-Phu* (1963); *Le Grand Naufrage* (1966). Al. D.P.

ROY *Claude* ORLAND, zis **CLAUDE** (n. 1915), poet, eseist și romancier. Scriitor îndemînatic și plăcut, deși puțin original, se impune prin vioiciunea descrierilor, prin enunțarea unor paradoxuri fericite și prin formulări pline de haz. A fost influențat în poezie atît de Supervielle* cît și de suprarealiști iar în proză de Stendhal*.

Op.: *La Nuit est le manteau des pauvres* (1948); *Le Poète mineur* (1949); *Un seul poème* (1954); *L'Amour de la peinture* (1956); *L'Amour du théâtre* (1965). Al. D.P.

Scanned with OKEN Scanner

ROYER *Alphonse* (1803—1875), romancier și dramaturg romantic, autor cu precădere de librete de operă, director al Odeonului (1853—56) și al Operei (1856—1862).
Op.: *Les Mauvais Garçons* (1830); *Henri IV et ses compagnons* (1830), *Lucie de Lammermoor* (1839); *Othello* (1844). M.S.

ROYÈRE *Jean* (1871—1956), poet și eseist. A debutat sub influența lui Mallarmé; cercetările lui asupra limbajului și „esteticii metafizice" l-au condus către un muzicism rafinat, către prețiozitate împinsă pînă la limitele barocului. Este fondatorul revistei „La Phalange"* (1906—1914).
Op.: *Exil doré* (1898); *Eurythmies* (1904); *Soeur de Narcisse nue* (1907); *Par la lumière plints* (1919); *Qui étude* (1922) M.S.

RUTEBEUF (?—1280), poet liric și satiric. Originar poate din provincia Champagne, pare a fi făcut carieră la Paris, unde, judecînd după ecourile pe care acestea le-au avut în opera sa, a participat activ la toate evenimentele vremii. Cu o vigoare care îl așază printre cei mai mari poeți francezi, deplînge mizeria vieții cotidiene a omului obligat să depindă, în ciuda talentului său, de generozitatea marilor seniori, se învinovățește pentru propriile slăbiciuni și defecte, se amestecă în certurile universitare, luînd apărarea reprezentanților clerului împotriva diferitelor ordine călugărești, face o propagadă înflăcărată în favoarea Cruciadei, în pofida eșecurilor suferite de Ludovic IX, sau celebrează plin de pioșenie meritele Maicii Domnului. Păstrîndu-și buna dispoziție și tonul glumeț chiar și în momentele de adîncă tristețe, sperînd mereu într-un mîine mai fericit, mînuind cu pricepere cînd verva satirică sau ironia amară a pamfletarului, cînd umorul înduioșat al fratelui de suferință, se ridică mult deasupra unui Jean* Bodel sau a unui Colin* Muset și-l prevestește, într-o tonalitate mai puțin tragică , pe Villon*. R. a fost posesorul unei desăvîrșite tehnici a versului, un adevărat acrobat al rimei.
Op.: *La Pauvreté Rutebeuf, Le Mariage Rutebeuf, La Complainte Rutebeuf; Les Ribauds de Grève; Le Dit des Béguines; Le Dit de l'herberie; Renart le Bestourné; La Complainte d'Outre-Mer, la Complainte de Constantinople; Le Miracle de Théophile* (către 1260). A.V.

Ruysbroeck l'Admirable, călugăr flamand, autorul unei relatări descoperite a călătoriei sale tinuiside (1220-1293)? Sf. Ludovic la marele Hanul Trad. în franc. de Maeterlinck

S

SABATIER *Antoine*, zis **SABATIER DE CASTRES** (1742—1817), poet și eseist. Prieten al lui Helvétius* și adept al gîndirii Filozofilor, devine după 1770 adversarul acestora (v. *Trois siècles...* și *Dictionnaire...*). Publică în timpul și după Revoluția din 1789 numeroase opuscule politice în care pozițiile sale sînt fluctuante sau imprecise.

Op.: *Le Temple de la Volupté* (1762); *Quart d'heure d'un joyeux solitaire* (1766); *Bizarreries du Destin* (1769); *Trois siècles de la littérature française... depuis François Ier jusqu'en 1772* (3 vol., 1772); *Dictionnaire de la littérature* (1777). M.S.

SABATIER *Robert* (n. 1923), poet simbolist și suprarealist, format sub semnul lui Rilke, Valéry* și Milosz*, precum și, în mod paradoxal, romancier realist și picaresc.

Op.: *Canard au sang* (1958); *Dédicace d'un navire* (1959); *La Sainte Farce* (1960); *Dessin sur le trottoir* (1964); *Les Poisons délectables* (1965); *Chinois d'Afrique* (1966); *Dictionnaire de la Mort* (1967). Al. D.P.

SABLÉ *Madeleine* **DE SOUVRÉ** marchiză **DE** (1598 sau 1599—1678), prețioasă din cercul de la Hôtel de Rambouillet*, amfitrioana unui Salon în care s-a impus gustul pentru maxime, fiind ea însăși autoarea unor *Maxime* publicate, împreună cu cele scrise de abatele Ailly, în 1678. Influența ei pare a se fi exercitat îndeosebi asupra ducelui de La Rochefoucauld*, asiduu vizitator al salonului ei. M.S.

SACHS *Maurice*, **M. EHINGSHAUSEN**, zis **MAURICE** (1906—1944). Romancier și eseist inteligent și amoral, secretar și prieten al lui Cocteau*, influențat de gîndirea lui J. Maritain*; colaboraționist notoriu, deși evreu, mort în împrejurări necunoscute, probabil la Hamburg. Anii 1925—1934 trăiesc în cronicile sale împletindu-se cu amintiri mărturisite pe un ton tragic și desperat.

Op.: *Alias* (1935); *A. Gide* (1936); *Le Sabbat* (post. 1946); *Chronique joyeuse et scandaleuse* (post. 1949); *La Chasse à courre* (post. 1949); *Tableau des moeurs de ce temps* (post. 1953). Al. D.P.

SACRIFICE D'ABRAHAM Le v. **MYSTÈRES**

SACY sau **SACI** *Isaac*, **LEMAÎTRE DE** (1613—1684), teolog jansenist și traducător, închis la Bastilia între 1666 și 1669. A tradus Biblia în limba franceză (32 de volume publicate începînd din 1672) și *L'Imitation de Jésus-Christ* (1662, sub pseudonimul **BEUIL**), punînd astfel temeliile „stilului biblic" care i-a influențat pe numeroși scriitori din vremea sa și din secolul următor. M.S.

SADE *Donatien*, marchiz **DE** (1740—1814), romancier și eseist ateu deosebit de fecund. A fost închis în repetate rînduri, petrecîndu-și 30 de ani din viață în închisoare, învinuit fiind de moravuri

deșănțate și acte de cruzime, de otrăviri și crime împotriva naturii. Liber, se semnalează neîncetat prin scandaluri. A scris și a publicat un număr impresionant de romane și alte opere care, socotite pornografice de către contemporani și cenzurate, au deschis ulterior calea psihologiei sexuale moderne. Imaginația obsedată a romancierului îi sugerează mari fresce sadice, întrerupte de lungi discuții ideologice al căror substrat este sentimentul de opoziție în fața optimismului secolului ce se sfîrșea, optimism socotit de către scriitor „naiv" și „tîmp". I se recunosc de către critica franceză actuală — care-i acordă, exagerat, un rol esențial în evoluția literelor — un mare dar de psiholog și o gîndire filozofică manicheistă și individualistă, cu optare către „rău", care conferă operei lui un „dublu interes, uman și ideologic.

Op.: *Les 120 journées de Sodome* (1785—1789); *Justine ou les Infortunes de la vertu* (1791); *Aline et Valcour* (1795); *Juliette ou les Prospèrités du Vice* (1797). M.S.

SAGAN *Françoise* QUOIREZ zisă **FRANCOISE** (n. 1935), romancieră și autoare dramatică. A debutat la 18 ani cu romanul *Bonjour tristesse* care a cunoscut un succes fără precedent. Cu ajutorul unei reclame în stil mare, al unei publicități neobișnuite și al unui tiraj excepțional, **F. S.** s-a impus ca vedetă de prim-plan a literaturii secolului nostru. Se credea pe atunci că *Bonjour tristesse* este cartea de spovedanie a tinerei generații; dar, mai tîrziu, critica și-a dat seama că nu era vorba decît de o minoritate tristă și suferindă, oarecum cinică, oarecum perversă, zbătîndu-se să iasă din lumea ei prea mică și aruncîndu-se într-o viață de care-i era mai curînd frică. Cărțile publicate ulterior au dovedit că **F.S.** nu putea nici să se reînnoiască, nici să iasă din lumea ei mică. Piesa *Un château en Suède* a cunoscut succesul datorită unui excelent director de scenă.

Op.: *Bonjour Tristesse* (1954); *Un certain sourire* (1956); *Dans un mois, dans un an* (1957); *Aimez-vous Brahms?* (1959); *Un château en Suède* (1960); *La Chamade* (1965). Al. D.P.

SAGON *François* (mijlocul sec. XVI), cunoscut și sub pseudonimele **MATHIEU DE BOUTIGNI** și **L'INDIGENT DE SAPIENCE**, poet de origine normandă, de mai multe ori laureat al societăților literare din Rouen, Dieppe și Caen. Poemul pe care l-a scris împotriva lui Clément*, aflat pe atunci în refugiu la Ferrara, a dat naștere unei vii dispute la care au participat aproape toți partizanii și adversarii acestuia.

Op.: *Le Coup d'essay de François de Sagon, secrétaire de l'abbé de Sainct Ebvroul* (1536); *Les Disciples et amys de Marot contre Sagon*; *Le Valet de Marot contre Sagon Frippelippes*. A.V.

SAINT-AMANT *Marc Antoine* GIRARD, *sieur* DE (1594—1661), mare poet liric, marinar și soldat. Duce o viață agitată de călătorii în țări îndepărtate (America, Senegal, insulele Azore etc.), de campanii militare, războaie și misiuni diplomatice (în Spania, Anglia, Italia, Polonia și Suedia). Ultimii ani (1651—1661) și-i petrece la Paris, retras și aproape uitat de contemporani. Libertin*, preocupat de plăcerile materiale ale existenței, gastronom inspirat (v. *Le Melon*, *Le Fromage*, *La Crevaille*), iubitor al vieții boeme și prieten

Scanned with OKEN Scanner

nedezmințit al circiumelor, S.-A., poet bahic și burlesc, continuă, într-un sens, tradiția lui Rabelais* și Marot*. Nesocotind doctrina clasică, respingînd teoria imitației, afirmînd, dimpotrivă, întîietatea inspirației și dovedind o vervă nesecată, S.-A. se arată a fi un poet modern, format la școala vieții, introducînd în versurile sale romantismul peisajelor grandioase (v. *Le Soleil levant*, *l'Hiver des Alpes)*, gustul pentru exotism (v. *L'Automne des Canaries)*, fantastic și halucinație (v. *Les Visions)*, dar și un elan vital, un dinamism dionisiac al simțurilor care-l face să vibreze în ritmul vieții universale. Victimă în timpul lui, a gustului clasic, S.-A. a fost reabilitat de romantici, de Hugo*, și în special de Th. Gautier* care îi închină cîteva pagini elogioase în volumul *Les Grotesques*. (Acad. fr.: 1634.)

Op.: *Oeuvres du sieur de Saint-Aman* (3 vol., 1627—1660). M.S.

SAINT-CYRAN *Jean* DUVERGIER DE HAURANNE, abate DE (1581—1643), teolog, discipol al lui Jansenius (v. **JANSÉNISME**) și propovăduitor al doctrinei acestuia, director spiritual al mănăstirii Port-Royal* din Paris (1634—1638), și îndrumător al gîndirii Marelui Arnauld*. Potrivnic iezuiților, duce o luptă aprigă împotriva societății creștine a vremii sale, dornic fiind să apere Biserica creștină de contaminările vieții moderne, suferind, din cauza acestei activități, persecuțiile cardinalului de Richelieu și patru ani de detențiune la Bastilia (1638—1642).

Op.: *Somme des fautes et faussetés contenues dans la Somme théologique de Père Garasse* (1626); *Maximes* (post. 1648); *Instructions chrétiennes* (post. 1672). M.S.

SAINTE-BEUVE *Charles-Augustin* (1804—1869), critic literar de seamă, prozator și poet, prieten cu grupul scriitorilor romantici. Copil postum, crescut într-un mediu feminin și provincial, S.-B. se stabilește la Paris în 1818, unde își termină studiile liceale. Frecventează cursurile facultății de medicină, dar le părăsește curînd pentru a se dedica scrisului. Atras de literatură, judecător aspru și clarvăzător al ei, devine, încă din 1824, colaboratorul ziarului „Le Globe", publicînd articole de critică literară favorabile romantismului care-i aduc o binemeritată celebritate și prietenia reprezentanților acestui curent, a lui V. Hugo* și a lui Nodier* în special. Totodată scrie poezii lirice, intimiste, confidențe melancolic șoptite, precursoare ale spleenului baudelairian și ale sensibilității melodios exprimate a simboliștilor *(Vie, poésies et pensées de Joseph Delorme*, *Les Consolations)*, precum și un roman de analiză psihologică, *Volupté*, în care învie tristețea neliniștită a sufletului romantic. Dar S.-B. se impune posterității mai ales prin monumentala sa operă de critică literară bazată pe o metodă antidogmatică, numită de el însuși „naturalistă", judecare a operelor și a autorilor lor în raport cu contextul lor social-politic și prin prisma propriilor sale principii morale și politice. Interesat în primul rînd de natura omenească, dornic să apară în ochii contemporanilor și ai posterității „un botanist moral" și să realizeze „o istorie naturală a spiritelor", S.-B. pornește de la opere pentru a descoperi, reconstituind biografiile lor, individualitățile care le-au dat naștere. De unde, investigația atentă a tuturor elementelor biografice, crearea de portrete minuțioase și clasificarea scriitorilor în familii de spirite înrudite deși trăind în epoci diferite. În ju-

decarea trecutului, a literaturii franceze din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, S.-B. dă dovada unei intuiții geniale, a unei judecăți pertinente, a unui gust rafinat, realizînd o critică inventivă și creatoare de calitate. Dimpotrivă, în judecarea contemporanilor săi, greșește de cele mai multe ori, patima și gelozia scriitorului mediocru care a fost neputîndu-se împăca cu lucida obiectivitate a criticului. (Acad. fr.: 1843.)

Op.: *Tableau historique et critique de la poésie française et du théâtre français au XVIe siècle* (1828); *Vie, poésies et pensées de Joseph Delorme* (1829); *Les Consolations* (1830); *Critiques et portraits littéraires* (6 vol., 1832—1839); *Volupté* (1834); *Port-Royal* (1840—1859); *Portraits de femmes* (1844); *Portraits contemporains* (1846); *Causeries du Lundi* (15 vol., 1851—1862); *Chateaubriand et son groupe littéraire sous l'Empire* (1861); *Nouveaux Lundis* (13 vol., 1863—1870); *Mes poisons* (post. 1926.) M.S.

SAINTE-MARTHE *Charles* DE (1512—1555), poet sobru și măsurat, uneori grațios și delicat, alteori prețios și obscur. Datorită insistențelor sale s-a născut omagiul colectiv adus reginei Marguerite* de Navarre, intitulat *Tombeau de Marguerite de Valois Royne de Navarre* (1551).

Op.: *La Poésie française de Ch. de Sainte-Marthe* (1540); *Les questions problémat. du pourquoy d'amours* (1543); *Les oraisons funèbres de M. de Navarre et de Fr. d'Alençon* (1550). A.V.

SAINTE-MARTHE *Scévole* DE (1536—1623), poet și orator, adept al Pleiadei*. Debutînd prin 10 poeme închinate, după moda vremii, iubitei, S.-M. publică 36 de sonete și 12 elegii inspirate, așa cum nu se mai întîmplase niciodată pînă atunci, de dragostea față de soție. Capodopera lui este un poem didactic de 1500 de versuri *(Le Pédotrophie)*, pe care îl dedică artei de a alăpta copiii.

Op.: *Le Tombeau de Brunette* (1553); *Médée* (1556); *Poésies latines* (1575); *Oeuvres Poétiques* (1579); *La Pédotrophie* (1584); *Larmes à la mémoire du Très-Chrestien roy Henri III* (1590); *Éloges des Français illustres* (1598). A.V.

SAINT-ÉVREMOND *Charles* DE MARGUETEL DE SAINT-DENIS *seigneur* DE (1614—1703), nobil răzvrătit împotriva intoleranței și autorității monarhiei absolute a lui Ludovic XIV, exilat din această cauză în Anglia unde moare. Spirit lucid, sceptic, ironic, elev și discipol al lui Descartes* și Spinoza, este autorul comediei *Les Académistes*, satiră îndreptată împotriva Academiei franceze și a pretențiilor ei de reformare a limbii. A rimat numeroase poezii ocazionale, madrigaluri, stanțe, sonete, epigrame și elegii, imagini vii ale epocii și ale clasei sale. Mai izbutită este satira *Le Cercle* împotriva prețioaselor și a prețiozității (1645). A compus de asemenea numeroase eseuri de mici proporții în care se regăsesc germenii gîndirii materialiste din veacul al XVIII-lea, scrieri istorice și cîteva încercări de critică literară.

Op.: *La Comédie des Académistes pour la réformation de la langue française* (1643, publ. 1650); *Conversation du maréchald'Hocquincourt avec le P. Canaye* (1658); *Lettre au marquis de Créqui sur la paix des Pyrénées* (1659); *Réflexions sur les*

divers génies du peuple romain dans les différents temps de la République (1662); *Sur la morale d'Épicure* (1685). M.S.

SAINT-EXUPÉRY *Antoine* DE (1900—1944), romancier și eseist, născut la Lyon. Aviator pasionat, aparținînd aceleiași generații „morale" ca și A. Malraux*, S.-E. a creat o literatură virilă și angajată în sensul unei adeziuni totale la act, impunînd un simț al datoriei față de sine și față de semeni. Pilot de mare clasă, a zburat deasupra deșerturilor africane (v. *Courrier-Sud)* și a participat la stabilirea dificilă, urmare a mari sacrificii, a legăturii aeriene dintre Franța și America (v. *Vol de Nuit)*. În 1939 întreprinde un raid foarte periculos de la New York la Țara de Foc și are un accident în Guatemala soldat cu o foarte gravă fractură craniană. În timpul convalescenței scrie *Terre des hommes*, amplu reportaj și carte de înalt umanism, socotit de unii critici capodopera lui. Este încadrat ca aviator activ în timpul celui de-al doilea război mondial (1939—1940), dar, refuzînd colaborarea cu guvernul de la Vichy, se exilează, imediat după înfrîngere, în Statele Unite, unde scrie două cărți de îmbărbătare a poporului francez *(Pilote de guerre, Lettres à un otage)* și două scrieri parabolice și filozofice, povestirea *Le Petit Prince* și *La Citadelle*, operă de moralist și de poet, carte-cheie pentru înțelegerea umanismului său eroic. Reintră în lupta activă (1943), și moare în cursul unei misiuni aeriene periculoase la care ceruse să participe. Operele lui, inspirate din viața și experiența de aviator sînt scrise sub forma unor reportaje pasionate. Pilotul îndrăgostit de meseria sa, evocă și descrie dramatic și epic misiunile aeriene la care a participat, cu precizări geografice, istorice și tehnice minuțioase, însoțite de lungi comentarii filozofico-lirice — vizînd la transmiterea unei experiențe și a unei concepții umanitare a existenței, a unui „umanism activ al meseriei", sinteză a cîtorva calități primordiale pe care omul este dator să le dobîndească: voință dîrză permițînd atingerea unui scop mai valoros decît însăși viața individuală, simț al responsabilității față de scrieri și respect față de datoria ce trebuie împlinită cu orice preț, simplu și eroic. Dezbărate de orice element romanesc, sentimental, de un tragism infinit în simplitatea și puritatea lor, operele lui S.-E. au constituit un răspuns bărbătesc dătător de energie, pentru mulți tineri pradă întrebărilor și șovăielilor epocii lor.

Op.: *Courrier-Sud* (1929); *Vol de nuit* (1931); *Terre des hommes* (1939); *Pilote de guerre* (1942); *Lettres à un otage* (1943); *Le Petit Prince* (1943; post. 1945); *La Citadelle* (post. 1948). Al.D.P.

SAINT-GELAIS *Mellin* DE (1491—1558), poet, rivalul lui Ronsard* și concurentul lui Clément Marot*. A cultivat cu predilecție genurile scurte și ușoare *(madrigaux, étrennes, épigrammes)* și a fost unul dintre primii poeți care au cultivat sonetul în Franța. A.V.

SAINT-GEORGES DE BOUHÉLIER *Stéphane Georges* DE BOUHÉLIER-LEPELLETIER, zis (1876—1946), eseist și dramaturg. Simbolist în primele sale versuri, S.-G. de B. se alătură apoi grupului naturist, opus simbolismului în numele vieții și al optimismului. S-a impus în teatru cu piese lirice, grandiloevente.

Op.: *Le Carnaval des enfants* (1910); *Le Sang de Danton* (1931); *Le Chant de la liberté* (1934—1945). Al.D.P.

SAINTINE *Joseph-Xavier-Boniface*, zis (1798—1865), romancier și dramaturg, celebru grație romanului sentimental *Picciola* (1836). A scris numeroase vodeviluri (uneori în colaborare cu Scribe*, Bayard, Ancelot etc. sub pseudonimul **XAVIER**), și romane psihologice dulcege, a căror acțiune se desfășoară într-un cadru istoric evocat cu scrupulozitate de erudit. M.S.

SAINT-JOHN PERSE *Alexis* SAINT-LÉGER, zis (n.1887), poet și diplomat născut în Guadelupa. După studii în Franța, la Pau și Bordeaux, îmbrățișează cariera diplomatică, ducînd o viață dublă de înalt funcționar, absorbit de imperativele meseriei sale pe care o ilustrează strălucit, și de poet vibrînd în fața măreției naturii și a forțelor cosmice dezlănțuite. Cel de-al doilea război mondial îl surprinde la Washington, unde îndeplinea funcția de ambasador. Refuză să recunoască guvernul colaboraționist de la Vichy, fiind, drept consecință, destituit și condamnat în contumacie. Se stabilește în Statele Unite cantonîndu-se într-o atitudine solitară de reprobare și dispreț, și nu participă în nici un fel la lupta împotriva naziștilor a forțelor franceze libere. După război nu părăsește America, petrecînd în Franța (la Hyères, proprietatea sa de pe malul Mediteranei) doar lunile de vară. Arta poetică a lui **S.-J.P.** își propune să realizeze o gigantică sinteză a imaginarului, intelectului și realului, într-un climat entuziast, de laudă continuă și de nezdruncinată încredere în forțele uriașe, atotputernice și benefice ale cosmosului, toate culegerile sale de versuri (de la *Éloges* pînă la *Oiseaux*) fiind constituite pe triplul sens al unei experiențe de viață, al unei experiențe poetice, și al măreției omului și naturii. Pentru a realiza o astfel de poezie globală, de proporții planetare, **S.-J.P.** creează o proză muzicală, fluidă și erotică ce ia în considerație atît, „accidentele fonetice [cît și] alterarea semnelor și marile eroziuni ale limbajului", făcînd apel la toate resursele verbale, și strălucind de imagini rare de o somptuoasă frumusețe. A primit premiul Nobel în 1960.

Op.: *Éloges* (1911); *Anabase* (1924); *Exil* (1942); *Pluies* (1943); *Neiges* (1944); *Vents* (1946); *Amers* (1957); *Chronique* (1960); *Oiseaux* (1963). M.S.

SAINT-JUST *Louis Antoine* DE (1767—1794), orator și om politic, fruntaș iacobin și partizan al lui Robespierre, deputat în Convenție, apoi președinte al ei în 1792, mort pe eșafod. Aparține literaturii prin lungul și mediocrul poem erotico-satiric, *Organt*, prin lucrarea filozofico-politică, de circumstanță, *L'Esprit de la Révolution*, care s-a bucurat de un mare răsunet, și prin cîteva eseuri politice publicate postum și reeditate în 1851 prin grija lui Charles Nodier*.

Op.: *Organt* (1789); *L'Esprit de la Révolution et de la Constitution de la France* (1791); *Fragments sur les institutions républicaines* (post. 1800; 1851). I.N.

SAINT-LAMBERT *Jean-François*, marchiz DE (1716—1803), poet renumit în vremea sa, astăzi uitat. Își datorează faima poemului *Les Saisons*, etichetat de Voltaire* drept o capodoperă, care i-a adus celebritatea. Poemul, produs tipic al poeziei descriptive

a epocii, este o evocare a farmecelor vieții rustice într-o succesiune de versuri elegante și corecte, dar fade, lipsite de vibrație poetică, de elanul unei imaginații poetice autentice, de farmec și de cunoașterea adevărată și mai ales afectivă a realităților zugrăvite. Retras la Montmorency în timpul Revoluției, S.-L. a lucrat la o operă de morală laică, *Principes des moeurs*, în care reproduce ideile lui d'Holbach* și Helvétius*. (Acad. fr.: 1770.)

Op.: *Fêtes de l'Amour et de l'Hymen* (1756); *Essai sur le luxe* (1764, articol din *Enciclopedie*); *Les Saisons* (precedat de *Discours sur la Poésie*, 1769); *Deux amis, conte iroquois* (1770); *Principes des moeurs chez toutes les nations ou Catéchisme universel* (1798). I.N.

SAINT-MARC GIRARDIN (1801—1873), om politic liberal, adversar al lui Thiers, scriitor, critic literar, colaborator la jurnalul „Les Débats", dușman implacabil al romanticilor, profesor de poezie franceză la Sorbona (1834). (Acad. fr.: 1844.)

Op.: *Éloge de Lesage* (1822); *Éloge de Bossuet* (1827); *Tableau de la littérature française au XVIe siècle* (1828); *Cours de littérature dramatique* (5 vol., 1843—1863); *La Fontaine et les fabulistes* (1867). M.S.

SAINT-MARTIN *Louis-Claude* DE (1743—1803), poreclit **FILOZOFUL NECUNOSCUT** *(Le Philosophe inconnu)*, filozof iluminist, discipol al lui Martinès de Pasqually, apoi al teozofului Jacob Boehme. Opus materialismului (v. lucrarea *Des Erreurs et de la Vérité*), S.-M. caută adevărul în „spiritualismul pur", care explică lumea accesibilă simțurilor prin Verb (cuvînt), a cărui cunoștință intimă omul o poartă în sine. A contribuit la trezirea, în rîndurile publicului, a gustului pentru mister și ocultism, pregătind astfel calea romantismului; a influențat gîndirea lui Balzac*.

Op.: *Des Erreurs et de la Vérité* (1775); *Tableau naturel des rapports qui existent entre la Nature, l'homme et Dieu* (1782); *L'Homme de désir* (1790); *Ecce homo* (1792). M.S.

SAINT-PIERRE *Charles Irénée* CASTEL, abate DE (1658—1743), filozof moralist, precursor al filozofiei luminilor, autorul unei opere uriașe și prolixe, în care se străduiește să găsească soluții și remedii unei serii de neajunsuri sociale fără a merge însă pînă la îndrăzneli de natură a zdruncina structura societății. Reține atenția în special cunoscutul *Projet de paix perpétuelle* care conține idei îndrăznețe asupra dezarmării și necesității unui arbitraj internațional pe baza ideii federalizării statelor europene. S.-P. s-a numărat printre obișnuiții Clubului de l'Entresol*. A fost ridiculizat de La Bruyère* sub trăsăturile lui Mopse, inoportunul infatuat *(Caractere*, II, 38*)*. (Acad. fr.: 1695; exclus: 1718 datorită lucrării *Discours sur la polysynodie*, în care critica politica lui Ludovic XIV.)

Op.: *Projet de paix perpétuelle* (3 vol., 1713—1717); *Discours sur la polysynodie* (1718.) I.N.

SAINT-PIERRE *Michel* DE (n. 1916), romancier realist de origine nobilă, văr cu Montherlant*. Rînd pe rînd muncitor necalificat, marinar, rezistent, ziarist de extremă dreaptă și om de afaceri, și-a construit romanele din experiențele vieții sale. A dobîndit

succesul cu romanul *Les Aristocrates* unde opune, în sînul acestei caste, pe cei legaţi indisolubil de vechile tradiţii şi pe cei care caută să se acomodeze cu realitatea zilei. Aceeaşi opoziţie, de data aceasta în cercurile ecleziastice, este zugrăvită în *Les Nouveaux Prêtres*, carte care i-a atras vii atacuri, în special din partea clerului de stînga, şi împotriva cărora s-a apărat în *La Sainte colère* şi *Les Prêtres qui souffrent*.

Op.: *Ce monde ancien* (1948); *La Mer à boire* (1952); *Les Aristocrates*, *Les Écrivains* (1957); *Les Nouveaux Aristocrates* (1957); *Les Nouveaux Prêtres* (1964); *La Sainte colère* (1965); *Les Prêtres qui souffrent* (1966). Al.D.P.

SAINT-POL ROUX *Paul* ROUX, zis (1861—1940), poet şi dramaturg, supranumit „Magnificul", însemnat precursor al poeziei moderne. A debutat ca simbolist pentru a realiza apoi o poezie personală, combinaţie savantă şi triumfală a experienţelor vizionare ale lui Rimbaud* şi a intelectualismului lui Mallarmé*, în care elementele baroce se îmbină cu idealismul simbolist. Uimitor şi fecund „născocitor de metafore", dăruit imaginaţiei: „L'imagination, voilà notre seule richesse", reclamînd şi exaltînd energia vitală, „plăsmuitoare de creaturi excepţionale", S.-P.R. a dus mai departe în domeniul Imagine-Idee, practica analogiilor şi corespondenţelor, convins fiind şi de semnificaţia ezoterică a lucrurilor: „un suflet bate în toate, o idee se concentrează în toate, chiar şi în pietrele de pe drum, şi, după cum toate organismele se orientează către soare, tot aşa acest suflet şi această idee se orientează către ideea supremă şi către sufletul suveran al lumii". Încercările lui de pătrundere în lumea de dincolo de realitate, în lumea visului şi a inconştientului au fost admirate şi reluate de suprarealişti care-l consideră pe S.-P.R. drept unul dintre cei mai valoroşi precursori ai lor.

Op.: *La Dame à la Faulx* (1899); *Anciennetés* (1903); *Les Féeries intérieures* (1907); *La Mort du Berger* (1938); *Bretagne est univers* (1941). M.S.

SAINT-SIMON *Claude-Henri* DE ROUVROY, conte DE (1760—1825), economist, filozof, socialist utopic şi precursor al socialismului ştiinţific, din aceeaşi familie cu memorialistul Louis de Saint-Simon*. Potrivit concepţiei lui S.-S., societatea viitorului trebuie întemeiată pe marea industrie, organizată ştiinţific, şi pe participarea la muncă a tuturor membrilor societăţii. Repartiţia cîştigurilor ar fi făcută în funcţie de munca depusă, clasele sociale continuînd să existe, iar proprietatea privată fiind conservată şi ocrotită. Guvernarea comunităţii omeneşti va trebui încredinţată savanţilor şi clasei industriale (industriaşi, bancheri, comercianţi), care vor apăra interesele clasei muncitoare. Astfel, socialismul urma să fie instaurat cu ajutorul claselor avute. Doctrina lui S.-S. a influenţat pe A. Comte* şi pe sociologii burghezi din veacul al XIX-lea cum şi pe unii scriitori contemporani lor, ca de pildă pe romanciera G. Sand*. M.S.

SAINT-SIMON *Louis* DE ROUVROY, duce DE (1675—1755), memorialist, soldat şi curtean. Duce o viaţă agitată, ros de ambiţii nemăsurate şi nereuşind să se impună nici în cariera armelor, nici la Curte, nici în diplomaţie sau în viaţa politică. Se retrage

după 1723 în castelul său de la Ferté-Vidame unde, începînd din 1740, își redactează amintirile *(Mémoires)* care îl vor impune posterității. Memoriile cuprind expunerea cronologică și detaliată a evenimentelor din 1692 pînă în 1723, data morții lui Philippe d'Orléans, regentul Franței în timpul minorității lui Ludovic XV. Se bazează atît pe amintirile și însemnările ducelui însuși (S.-S. obișnuia, încă de la vîrsta de 19 ani, să-și noteze zilnic părerile și impresiile), cît și pe *Jurnalul* lui Dangeau, citit și adnotat cu minuțiozitate, și pe diferite documente diplomatice puse la dispoziția lui de fostul ministru de externe Torcy. Au fost confiscate cinci ani după moartea sa, în 1760, din ordinul ministrului Choiseul și depuse la Ministerul de externe, unde nu au putut fi consultate decît de cîțiva privilegiați (printre care: Voltaire*, d-na Du Deffand*, Duclos* și Marmontel*). Tipărirea lor (incompletă) începe în 1788. Prima ediție completă și exactă (ediția Boislile, 41 vol.) datează din 1879—1928.

Valoarea documentar-istorică a *Memoriilor* este discutabilă. S.-S. este lipsit de obiectivitate, condus de resentimente pe care le etalează fără ocol, falsificînd uneori realitatea. Dacă ducele de Orléans, ducele de Burgundia sau Rancé sînt înfățișați cu simpatie, în schimb Regele-Soare, d-na de Maintenon* și „parveniții" Colbert și Louvois nu sînt cruțați de condeiul lui pătimaș. Dar S.-S. este un bun psiholog, având simțul observației și darul de a pătrunde mobilurile acțiunilor umane. Talentul lui de portretist este neasemuit: reușește să ofere cititorilor o galerie de tipuri și personaje puternic individualizate cum numai Balzac* și Proust* au mai izbutit s-o facă (S.-S. se număra de altfel printre autorii preferați ai lui Proust). Limba, fără să fie de o corectitudine și de o puritate clasică, uzează de un vocabular foarte bogat. Arhaismele, neologismele, termenii împrumutați limbajului tehnic, medical și celui al științelor, filozofiei, religiei, practicii jocurilor, echitației și vînătorii se aliază în metafore, imagini, expresii și formule care surprind și captivează cititorul. Fraza este nervoasă, bogată în cotituri neprevăzute, înrobită agitației de gînduri și patimi ce-l caracteriza pe scriitor. I.N.

SAINT-VICTOR *Paul* BINS, conte DE, cunoscut sub numele de **PAUL DE SAINT-VICTOR** (1827—1881), eseist și critic, adept al romantismului, secretarul lui Lamartine*, în 1848, și admirator al lui V. Hugo*. Lucrările lui, lipsite de orice fundament serios, sînt azi cu totul ignorate.

Op.: *Hommes et Dieux* (1867); *Deux Masques* (1880—1883); *Victor Hugo* (post. 1885); *Anciens et modernes* (post. 1886); *Le Théâtre contemporain* (post. 1889). M.S.

SALACROU *Armand* (n. 1899), dramaturg fecund, autor de piese multiple, diferite ca factură și orientare. Comunist militant și colaborator al ziarelor „L'Humanité" și „L'Internationale"(1917—1922), S. se lasă apoi atras de suprarealiști; ulterior se orientează către cinematografie și în cele din urmă către teatru, izbutind să se impună publicului-spectator în 1934 cu *Une femme libre*. Teatrul lui evoluează și oscilează între comedia-farsă, comică și grotescă (v. *Histoire de rire)*, drama istorică *(La Terre est ronde*, în care eroul principal este Savonarola) și piesa cu teză a scriitorului angajat, satiră a societății burgheze în favoarea unei

dreptăți sociale *(L'Archipel Lenoir, Boulevard Durand)*. (Acad. Goncourt: 1949.)

Op.: *Le Casseur d'assiettes* (1924); *Atlas-Hôtel* (1931); *Une femme libre* (1934); *L'Inconnue d'Arras* (1936); *La Terre est ronde* (1938); *Histoire de rire* (1940); *L'Archipel Lenoir* (1946); *Les Nuits de la Colère* (1947); *Sens interdit* (1952); *Boulevard Durand* (1960); *La rue noire* (1967). Al.D.P.

SALEL *Hugues* (1504—1533), poet, precursor al Pleiadei*, autor al unor epigrame și epistole de factură marotică (v. **CLÉMENT MAROT**).

Op.: *Églogue marine sur le trespas de Fr. de Valoys* (1536); *Les oeuvres* (1539). A.V.

SALIS *Rodolphe* (1852—1897), umorist francez, pictor și ziarist. A întemeiat Școala de pictură „vibrantă sau irizo-subversivă"; a creat, în cartierul Montmartre, vestitul Cabaret *Chat*-Noir* (1881) și a întemeiat apoi jurnalul cu același nume (1882), unde apar povestirile sale hazlii intitulate *Contes du Chat-Noir* (1882). M.S.

SALMON *André* (1881—1969), poet, romancier, critic literar și artistic. A făcut parte din grupul „străzii Ravignan", alături de Apollinaire* și Max Jacob*. A militat pentru cubism și pentru toate curentele artistice de avangardă. Călător pasionat, spirit curios, deschis nu numai formelor noi de artă dar și formelor noi de organizare socială (v. *prikaz*), S. a realizat o poezie fantastică a evenimentului pur unde cel mai mic fapt cotidian este luminat de o rază magică, fiind totodată sau rînd pe rînd liric, epic, familiar, năstrușnic, și folosind cu deosebită predilecție jocurile de cuvinte. A lăsat interesante amintiri, în care retrăiește viața literară și artistică a începutului veacului al XX-lea.

Op.: *Prikaz* (1921); *Tendres canailles* (1921); *Créances* (1926); *Carreaux* (1928); *Vocalises* (1960); *L'Art vivant* (1920); *Mémoires sans fin* (I(1903—1908) 1955; II (1908—1920) 1956; III (1920—1940) 1961). M.S.

SALUT D'AMOUR, poezie lirică medievală, concepută în sudul Franței, preluată ulterior și de nordul țării, epistolă de dragoste formată din trei părți: o introducere *(salutare)*, invocare adresată femeii iubite, cuprinzînd motivul care l-a îndemnat pe autor s-o compună; epistola propriu-zisă, tratînd temele obișnuite din *chansons*-uri, și concluzia, încheiere elegantă a laudei curtenești aduse celei dragi. Maestrul acestui gen (dacă nu chiar născocitorul lui) este trubadurul Arnaut* de Mareuil. A.V.

SAMAIN *Albert-Victor* (1858—1900), poet simbolist minor, unul dintre întemeietorii revistei „Mercure* de France" (1890), colaborator la „Revue* des Deux Mondes". Poezia lui evoluează de la un simbolism elegiac, delicat, rafinat, prețios (v. *Au Jardin de l'Infante*) care păstrează totuși prozodia tradițională, refuzînd ermetismul și versul liber, la un neoclasicism puțin accentuat (v. *Aux Flancs du Vase, Le Chariot d'or*).

Op.: *Au Jardin de l'Infante* (1893); *Aux Flancs du Vase* (1898); *Le Chariot d'or* (post. 1901). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

SAN ANTONIO *Frédéric* **DARD**, zis (n. 1921), autor de numeroase romane polițiste punînd în scenă doi eroi — comisarul San Antonio și adjunctul său Bérurier, zis Béru — care se exprimă într-o limbă argotică truculentă („limbă în relief" a spus Cocteau*), deformată, torturată de o inventivitate verbală și sintactică uluitoare, neîntreruptă înlănțuire de metafore insolite și pline de haz. M.S.

Op.: *L'Histoire de France selon Béru.*

SAND *Armandine Lucie Aurore Dupin, baroană Dudevant,* zisă **GEORGE** (1804—1876), romancieră. Fiica unui ofițer din armata napoleoniană despărțită de soțul ei, baronul Dudevant, în 1831, se stabilește la Paris, ducînd o viață liberă, de boemă, adesea scandaloasă, intrînd curînd în contact cu scriitorii romantici, apoi cu socialiștii utopiști. Își descoperă vocația grație lui Jules Sandeau*, și scrie în colaborare cu acesta primul ei roman: *Rose et Blanche*, imediat urmat de altele *(v. Indiana, Lélia, Mauprat* etc.*)* bine primite de public. Concepțiile lui **G.S.**, reflectate în opera ei romanescă, evoluează sub imperiul evenimentelor și al prieteniilor legate, de la idealismul exaltat al tinereții (1832—1840) la un umanitarism social intransigent (1840—1848), domolit și resorbit într-un „ideal de liniște, inocență și visare" către bătrînețe. Romanele ei, din prima perioadă — romanești, romantice, pătimașe, lirice, declamatorii — exprimă pasiunile iubirii, revendicări feministe și revolta împotriva prejudecăților sociale *(v. Indiana, Lélia, Mauprat)*. Sub influența socialistului Pierre Leroux* și a gîndirii lui Lamennais*, devin angajate în sensul demonstrării necesității nivelării claselor sociale și a instaurării fraternității universale *(v. Le Compagnon du Tour de France, Le Meunier d'Angibault)*. După 1848 însă, **G.S.** se retrage cîteva luni pe an în castelul ei de la Nohant (Berry) și produce o serie de romane cîmpenești, regionaliste, în care învie obiceiuri și siluete țărănești din Berry *(v. La petite Fadette, François le Champi, Les Maîtres Sonneurs)*. Apărătoare consecventă a „drepturilor inimii", convinsă de faptul că „arta nu este un studiu al realității pozitive, ci o căutare a adevărului-ideal", **G.S.** înfrumusețează voit realitatea și-și idealizează personajele, căzînd adesea în sentimentalism, convențional, declamație și banalitate. Este azi scriitorul romantic cel mai puțin citit, personalitatea ei fiind mai atrăgătoare decît opera ei.

Op.: *Indiana* (1832); *Lélia* (1833); *Mauprat* (1837); *Le Compagnon du Tour de France* (1840); *Consuelo* (1842); *Le Meunier d'Angibault* (1845); *La Mare au Diable* (1846); *François le Champi* (1847); *La Petite Fadette* (1848); *Les Maîtres Sonneurs* (1853); *Histoire de ma vie* (1855); *Le Marquis de Villemer* (1861). M.S.

SAND *Maurice* **DUDEVANT**, zis **MAURICE** (1823—1889), scriitor, fiul lui George Sand* cu care a colaborat la realizarea piesei *Les Don Juan de village* (1866). Este autorul unei interesante lucrări despre personajele comediei italiene, *Masques et bouffons* (1859), ilustrată de el. M.S.

SANDEAU *Léonard Sylvain Julien*, zis **JULES** (1811—1883), romancier romantic mediocru, pentru scurtă vreme colaboratorul lui George Sand* (v. romanul *Rose et Blanche*, 1832), pe care o evocă

în *Marianna*. A descris în special viaţa modestă şi natura din regiunile La Marche şi Berry, într-un stil retoric, artificial, plăcut contemporanilor săi (v. succesul repurtat de romanul *Mademoiselle de la Seiglière)*, azi socotit peste măsură de învechit. (Acad. fr.: 1859.)

Op.: *Marianna* (1839); *Valcreuse* (1846); *Mademoiselle de la Seiglière* (2 vol., 1848); *Sacs et parchemins* (1851). M.S.

SARASIN *Jean-François* (1615—1654), poet şi istoric apreciat, din cercul de la Hôtel de Rambouillet*. Curtenitor şi maliţios, a compus madrigaluri izbutite, dibaci rimate, publicate după moartea lui din grija lui Pellisson*, dar şi lucrări de erudiţie, într-o limbă lăudată de contemporani ca fiind concisă şi pură, după exemplul celei a lui Salustius.

Op.: *Histoire du Siège de Dunkerque* (1649); *Oeuvres* (post. 1656). M.S.

SARCEY *Francisque* (1827—1899), critic dramatic de formaţie tradiţionalistă, socotit Unchiul *(L'Oncle)* şi oracolul publicului mijlociu, cronicar la „Le Temps" din 1867 (cînd l-a înlocuit pe Sainte*-Beuve). A jucat un rol nefast în evoluţia teatrului francez, formulînd, în numele „bunului simţ", judecăţi favorabile pieselor depăşite, construite după canoanele tradiţionale, obtuz fiind faţă de orice inovaţie sau tentativă de reînnoire.

Op.: *Quarante Ans de théâtre* (8 vol., 1900—1902). M.S.

SARDOU *Victorien* (1831—1908), dramaturg influenţat de Scribe* şi de Dumas*-fiul, autor de comedii, drame burgheze şi piese istorice patetice, ingenios compuse. A rămas celebru mai ales prin comedia istorică *Madame Sans-Gêne*. (Acad. fr.: 1877.)

Op.: *Pattes de mouche* (1860); *La Famille Benoîton* (1865); *Divorçons* (1880); *La Tosca* (1887); *Thermidor* (1891); *Madame Sans-Gêne* (1893). M.S.

SARMENT *Jean* BELLEMÈRE, zis **JEAN** (n. 1897), dramaturg şi romancier. A construit un teatru apreciat, în general conformist, unde poezia şi sentimentalismul se îmbină cu analiza freudistă a patimilor tulburi.

Op.: *La Couronne de carton* (1920); *Le Mariage d'Hamlet* (1922); *Je suis trop grand pour moi* (1924); *Mamouret* (1941); *Le Plancher des vaches* (1945); *Le Pêcheur d'ombres* (1950). M.S.

SARRAUTE *Nathalie* (n. 1902), romancieră şi eseistă. Protagonistă a Noului* roman, N.S. practică o metodă de creaţie opusă celei a lui Robbe-Grillet*. Condamnînd subiectul, acţiunea şi personajul creat de romanul tradiţional (v. eseurile din volumul *L'Ère du Soupçon)*, scriitoarea tinde să dezvăluie în romanele sale realitatea ascunsă îndărătul gesturilor, al fluxului vorbirii, prin care fiinţele — creaturi banale a căror existenţă este abia indicată — ajung să comunice. Astfel, sub carapacea fără relief a locurilor comune, colcăie, în stadiu larvar, existenţe nediferenţiate pentru o privire exterioară, sensibilă doar limbajului, frazelor, vocii, mascînd marile tulburări ale subconştientului, „fondul comun" al umanităţii noastre. Unii critici o consideră pe N.S. drept pionierul unui nou clasicism, renovatoarea artei romanului.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Tropismes* (1938); *Portrait d'un inconnu* (1948); *Martereau* (1953); *L'Ère du Soupçon* (1956); *Le Planétarium* (1959); *Les Fruits d'or* (1963); *Le Silence* (1964); *Le Mensonge* (1965); *Entre la vie et la mort* (1970). Al. D.P.

SARTRE *Jean-Paul* (n. 1905), eseist, dramaturg, romancier și publicist născut la Paris, reprezentant de seamă al existențialismului ateu. Student la École Normale Supérieure (1924—1928), licențiat în filozofie (1929), profesează pînă în 1945, fiind numit profesor de filozofie rînd pe rînd la Le Havre, Laon și Paris. O scurtă ședere la Berlin (1933—1934) îi permite să-și desăvîrșească cultura filozofică și să se inițieze direct în fenomenologia lui Husserl. Scrie cîteva tratate de filozofie care reflectă influența maeștrilor săi spirituali, Husserl, Heidegger și Jaspers. Își începe cariera literară prin publicarea nuvelelor *Le Mur* și *La Chambre* (1937) și a romanului cu caracter metafizic *La Nausée* (1938). Mobilizat în timpul războiului, făcut prizonier și liberat grație unui subterfugiu, participă la Rezistență ca militant activ și ca scriitor (v. *Les Mouches*, 1943). După Eliberare (1944) încearcă să realizeze o grupare a elementelor de stînga într-un *Rassemblement démocratique révolutionnaire* și întemeiază revista „Temps* modernes" (1945). Publică romane, piese de teatru, eseuri și studii de critică literară. Activitatea sa multilaterală, talentul său, prestigiul crescînd al cuvîntului și semnăturii sale au făcut din S. o personalitate de prim ordin, foarte ascultată în Franța postbelică, audiența lui scăzînd însă simțitor după 1960. A fost protagonistul unui existențialism ateu, filozofie a acțiunii, a „praxis"-ului, evoluînd pînă la o apropiere destul de mare de marxism (v. *Critique de la raison dialectique)*. Gîndirea lui se întemeiază pe postulatul cu valoare de evidență că existența precedă esența și că existența omului exclude existența lui Dumnezeu. „Omul este ceea ce se face" și nu are alt viitor decît acela pe care și-l făurește („omul este viitorul omului"); condamnat a fi liber, omul (și mai ales scriitorul), responsabil de actele sale, se află în perpetuă „situație" (de optare pentru o cale), „angajat" în epoca sa, într-un sens sau altul, traducîndu-și neîncetat angajarea prin acte, și deci răspunzător al propriului său destin. Actele omului — ireversibile — se caracterizează prin autenticitate și ambiguitate. Sînt autentice cînd omul adoptă situația creată smulgîndu-se din conformismul vieții, depășindu-l prin acțiune; dar sînt ambigue, căci despre o libertate adevărată și totală nu se poate vorbi decît într-o orînduire socială în care antagonismul claselor sociale va fi dispărut (v. romanul *Les Chemins de la Liberté*, neterminat, care exprimă tocmai acest impas: profesorul Mathieu Delarue, eroul principal, nu atinge această libertate decît în fracțiunea de secundă a morții sale). Opera literară a lui S., romanescă și mai ales dramatică, este în întregime construită pe acest fundament filozofic, oferind în loc de conflicte exclusiv „situații" (între libertatea personală și cea colectivă, între bine și rău, între acțiune și refuzul ei etc.) care reclamă o optare: conștiința fiind, după S. (conform concepțiilor lui Husserl și împotriva celor ale lui Descartes*) intențională. Dovedind un deosebit simț dramatic, exprimat în tensiunea extremă a situațiilor, teatrul lui S. pare să fie, pînă în prezent, împreună cu *La Nausée* (expresie romanțată a filozofiei sale în care

scriitorul dezvăluie și analizează caracterul contingent, absurd, al existenței) partea cea mai durabilă a operei sale literare (v. în special *Huis-Clos*, socotită de unii critici capodopera scriitorului, prezentare a infernului sartrian — care consistă, afirmă S., în a trăi veșnic sub privirea altora: „*L'Enfer c'est les Autres*" — Infernul sînt Ceilalți). Merită să fie citate studiile sale critice asupra scriitorilor Baudelaire*, Genêt* și Flaubert* precum și eseurile adunate sub titlul *Qu' est-ce que la littérature?* nouă precizare a pozițiilor sale. (A obținut în 1964 Premiul Nobel, pe care însă l-a refuzat).

Op.: *L'Imagination* (1936); *Le Mur* (1937); *La Nausée* (1938); *L'Imaginaire* (1940); *L'Être et le Néant* (1943); *Les Mouches* (1943); *Huis Clos* (1944); *Les Chemins de la Liberté* (3 vol., 1945, 1945, 1949); *Morts sans sépulture* (1946); *La P. respectueuse* (1946); *Baudelaire* (1947); *Situations I—VII* (1947—1965); *Les Mains sales* (1948); *Le Diable et le bon Dieu* (1950); *Saint-Genet comédien et martyr* (1952); *Les Séquestrés d'Altona* (1959); *Critique de la Raison dialectique* (1960); *Les Mots* (1964).

Al.D.P.

SATYRĒ MÉNIPPÉE La (1594), celebru pamflet politic redactat de reprezentanții burgheziei moderate, tolerante și patriote, împotriva Ligii catolice, grupare potrivnică viitorului rege Henric IV. Circulînd pe sub mînă încă din primele luni ale anului 1593, această relatare comică a evenimentelor politice ale vremii este inițiată de doi ecleziaști — Jean Leroy și Jacques Gillot — și redactată de poeții Nicolas Rapin* și Jean Passerat*, de eruditul Florent Chrestien și de juriștii Gilles Durant și Pierre Pithou*. Intitulată la început *La Vertu du Catholicon d'Espagne. Avec un Abrégé de la tenue des Estats de Paris convoquez au X de febvrier 1593 par les Chefs de la Ligue. Tiré des Memoires de Mademoiselle de la Lande, alias la Bayonnoise, et des secrettes confabulations d'elle et du Pere Commelaid*, lucrarea capătă într-o ediție ulterioară numele de *Satyre Ménippée* care, traducînd cultura greco-latină a autorilor săi, desemnează prin *satiră* un amestec de versuri și proză, iar prin *Ménippée* (de la filozoful cinic Ménippe) spiritul liber, ireverențios, chiar licențios, în care a fost compusă. Prima parte a pamfletului *(La Vertu du Catholicon)* se deschide printr-un prolog ce aduce în scenă doi șarlatani, unul loren și altul spaniol, care laudă calitățile miraculoase ale drogului numit *catholicon*, medicament bun la orice, chiar și la arogarea dreptului de a fura și a ucide. Urmează apoi o procesiune burlescă a Ligii și o descriere a tapiseriilor care împodobesc sala de ședințe a Statelor Generale — nou pretext pentru înșiruirea unor istorisiri ironice sau picante *(L'Abrégé des Estats de Paris)*. Partea a doua, un fel de comedie, enumeră mai întîi personajele ce vor juca în rol în adunarea politică, apoi reproduce cuvîntările fictive ale unor participanți reali la acea ședință din 10 februarie. Discursurile primilor șase vorbitori (ducele de Mayenne, delegatul Papei, avocatul Spaniei, reprezentantul clerului, reprezentantul Universității, reprezentantul nobilimii) sînt comice prin naivitatea cu care oratorii își dezvăluie ambițiile personale și egoismul. Datorată probabil lui Pierre Pithou, cea de-a șaptea cuvîntare, rostită de domnul d'Aubray, delegat al Stării a treia, este însă cu totul opusă prin conținutul și tonul ei: vorbind în numele rațiunii, al ponderației

și al toleranței, într-un cuvînt al intereselor țării, el se adresează cu bărbăție celor adunați acolo pentru a rezolva o chestiune atît de importantă ca alegerea unui rege. *Satira* se încheie printr-un *Epilog* format din cuplete comice și ironice la adresa membrilor Ligii. Operă compozită, alcătuită din pagini de valoare inegală, strălucind prin virulența invectivelor din cuvîntarea lui d'Aubray, sau amuzînd prin caracterul incoerent și ininteligibil al discursului rectorului Universității (demn urmaș al lui Janotus, personaj creat de Rabelais*), dar plictisind prin lungimea greoaie și obositoare, în care ironia nu mai este comică, a celorlalte discursuri, *La Satyre Ménippée* este totuși un magistral pamflet politic, a cărui influență asupra contemporanilor nu poate fi contestată. A.V.

SAURIN *Bernard Joseph* (1706—1781), dramaturg, autor de comedii în versuri și tragedii apreciate de contemporani. S-a impus mai ales prin drama burgheză *Beverley* (1768), capodoperă a genului. (Acad. fr.: 1761.)

Op.: *Spartacus* (1760); *Les Moeurs du temps* (1761); *Blanche et Guiscard* (1764); *Beverley* (1768); *Le Mariage de Julie* (1772) I.N.

SAUVAGE *Cécile* (1883—1927), poetă meridională, salutată de Mistral* și Aubanel*, de inspirație naturistă (v. **NATURISME**), socotită de contemporani rivala Anei de Noailles* și a Mariei Noël*. Poezia ei este închinată în special suferințelor și bucuriilor maternității.

Op.: *Tandis que la terre tourne* (1910); *Oeuvres de Cécile Sauvage* [cuprinzînd: *L'Âme en bourgeon*, *Mélancolie*, *Fumées*, *Primevère*, *Le Vallon* etc. (post. 1929)]. M.S.

SAUVAGE *Marcel* (n. 1895), poet, eseist și romancier, autor de poeme „cubiste" fanteziste, al unui excelent roman de anticipație, *La Fin de Paris*, și al cîtorva reportaje interesante asupra realității africane.

Op.: *Oeuvre d'or* (1952); *La Fleur coupée* (1955, Premiul Max Jacob). M.S.

SAVOIR *Alfred* POZNANSKI, zis **ALFRED** (1882—1934), dramaturg polonez de expresie franceză, autor de piese cinice și satirice batjocorind cu umor moravurile contemporane.

Op.: *La Huitième Femme de Barbe-Bleue* (1921); *Banco* (1922); *Baccara* (1927); *La Petite Catherine* (1930); *La Voie Lactée* (1933); *Le Joli Monde* (1934). Al.D.P.

SCALIGER *Jules-César* (1484—1558), medic, filolog și poet italian, primul autor al doctrinei clasicismului francez. Lucrarea sa *Poetices libri septem* cuprinde deja toate ideile importante ale lui Boileau* menite să subordoneze imaginația și sensibilitatea rațiunii. Astfel: poezia, care rezidă în ritm, are nevoie de inspirație divină dar trebuie întotdeauna să se supună unor reguli amănunțite și severe care canalizează talentul. Deși imitația naturii este obligatorie pentru toate genurile literare, ele sînt deosebite unele de altele. Printre acestea, un loc important revine tragediei, care diferă de comedie prin condiția personajelor, și de epopee, prin faptul că nu admite personaje de origine umilă. Este necesar ca acțiunea să fie inspirată de fapte ce s-au petrecut cîndva aievea și să pară în același timp verosimilă prin înlănțuirea normală și logică a episoadelor, a căror tensiune trebuie să crească mereu,

Scanned with OKEN Scanner

pînă la deznodămînt. Preluîndu-i și continuîndu-i ideile, Boileau va avea uneori numai de formulat reguli (de pildă regula celor trei unități) existente deja, într-o formă mai vagă sau mai confuză, la precursorul său.

Op.: *De comicis dimensionibus* (1539); *De comoediae origine et de comicis versibus liber* (1539); *Poetices libri septem* (1561); *De analogia / sermonis / latini disputatio* (1537); *Poemata in duas partes divisa* (1574); *Poemata sacra* (1600). A.V.

SCARRON *Paul* (1610—1660), autor dramatic și romancier, a introdus și ilustrat în Franța genul burlescului. Devine canonic din obligație (1629) dar duce o viață plăcută în societatea curtezanei Marion Delorme (v. V. HUGO), a lui Georges de Scudéry* și a lui Paul de Gondi, viitorul cardinal de Retz*. Este atașat persoanei episcopului de Mans, Charles de Beaumanoir, petrecînd astfel șapte ani în provincie, unde frecventează îndeosebi o trupă de comedianți, ale căror pățanii le va povesti în *Romanul Comic*; participă la o călătorie în Italia, la Roma, a „patronului" său și se împrietenește cu poetul Maynard*. În 1638 este atins de paralizie și se întoarce, biet trup schilodit, țintuit într-un fotoliu, la Paris. Vitalitatea lui, spiritul său optimist și malițios îl salvează de la desperare: rămas olog pe viață își bate joc de propriile-i infirmități, atrăgîndu-și simpatia tuturor. Obține o pensie oficială din partea lui Mazarin, devine centrul unei mici societăți alese, își înjghebează un salon foarte căutat și-și găsește în meseria de scriitor o nouă satisfacție. Publică întîi versuri burlești, adunate în patru culegeri: 1643, 1646, 1647, 1651, apoi două mari poeme: *Le Typhon ou la Gigantomachie* de inspirație mitologică și *Virgile travesti*, și ele de factură burlescă, folosind anacronismul și o limbă îndrăzneață, colorată, chiar grosolană. Ultimul mai ales, care lua în derîdere o epopee clasică, universal admirată, a suscitat entuziasmul spiritelor răzvrătite, dornice să scuture jugul respectului impus față de antichitatea clasică. Atît *Typhon...* cît și *Virgile...* au făcut școală, determinînd numeroase imitații.

Interesul mereu treaz manifestat de S. pentru teatru l-a determinat în chip firesc să scrie piese: a compus între 1645 și 1655 cîteva comedii burlești *(Jodelet ou le valet-maître, Les Boutades du Capitaine Matamore, Dom Japhet d'Arménie)* în care contopește tradițiile teatrale italiene și spaniole, pregătind întrucîtva terenul pentru farsele molierești. Dar opera lui cea mai izbutită rămîne *Le Roman Comique*, operă satirică și realistă povestind viața și aventurile unei trupe de comedianți din împrejurimile orașului Mans, document prețios pentru cunoașterea vieții trupelor ambulante din secolul al XVII-lea. Acțiunea este încărcată cu peripeții multiple; elementele burlești, prea numeroase, dăunează zugrăvirii veridice a moravurilor; totuși S. izbutește să creeze personaje vii, caractere reliefate, tipuri specifice: cabotinul Ragotin, burghezul satisfăcut, declasatul etc.

Op.: *Recueil de quelques vers burlesques* (1644); *Le Typhn ouo la Gigantomachie* (1644); *Jodelet ou le valet-maître* (1645); *Suite de la première partie des Oeuvres burlesques* (1646); *La Suite des Oeuvres burlesques, 2-e partie* (1647); *Les Boustades du Capitaine Matamore* (1647); *Les Trois Dorothée-*

Scanned with OKEN Scanner

ou Jodelet duelliste (1647); *Virgile travesti* (1648—1652); *La 3-e partie des Oeuvres burlesques* (1651); *Le Roman Comique* (part. I, 1651; part. II, 1657); *Dom Japhet d'Arménie* (1652); *Nouvelles tragi-comiques* (1655—1657). M.S.

SCÈVE *Maurice* (1501? -către 1560), poet, șeful Renașterii lyoneze. Pe cînd se găsea la Avignon, întreprinde cercetări pentru descoperirea mormîntului Laurei de Noves, cîntată de Petrarca, și crede a-l fi găsit în capela călugărilor cordelieri. Deși ulterior descoperirea i-a fost contestată, ea i-a adus notorietatea. Publică *Les Blasons**, versuri în care face cu eleganță și gingășie elogiul trupului feminin, apoi scrie partea cea mai valoroasă a operei sale: 449 de strofe de cîte 10 versuri decasilabice închinate, sub influența lui Petrarca, iubitei sale Délie (identificată ulterior cu poeta lyoneză Pernette du Guillet*). Deși versurile se resimt mult de pe urma practicilor moștenite de la marii retoricieni în sensul unui ermetism voit și al unor inutile subtilități și complicații stilistice, S. este original prin fervoarea și prin castitatea sentimentului exaltat, ca și prin cultul pe care îl are pentru poezie în sine. Considerînd-o ca o artă dificilă, care presupune turnarea unei materii dense în forme îndelung elaborate și mereu susceptibile de cizelare, el apare astăzi ca un precursor al poeziei pure cultivate cu succes de un Mallarmé*, sau de un Valéry* în timpurile moderne. Acuzat de unii dintre contemporanii săi tocmai pentru acest ermetism, care se face simțit și în cele trei cărți ale epopeii închinate eforturilor omenirii spre progres și intitulate *Microcosme*, S. a fost totuși recunoscut și omagiat ca mare poet de Joachim Du Bellay* și de Ronsard* pe care, de altfel, îi și anunță prin petrarchismul său, iar pe ultimul în special, prin prospețimea imaginilor ce descriu farmecele naturii *(La Saulsaye)*.

Op.: *La déplourable fin de Flamete* (1535); *Les Blasons* (1536); *Délie, object de plus haulte vertu* (1544); *Saulsaye, Églogue de la vie solitaire* (1547); *La Magnificence de la superbe et triumphante entrée de... Lyon faicte au... Roy... Henry II* (1549); *Microcosme* (1562). A.V.

SCHÉHADÉ *Georges* (n. 1910), poet și dramaturg libanez de expresie franceză. În poemele sale influențate de estetica suprarealistă, visul și contemplația se contopesc, transmutîndu-se în acțiune. Teatrul său, de factură modernistă, nu poate fi integrat în nici un curent literar. Prin umorul și ilogismul său se apropie de suprarealiști; prin critica unei societăți care a pierdut simțul vorbirii, de E. Ionesco*; prin ura față de viața absurdă ducînd inevitabil către bătrînețe, scleroză și moarte, de Beckett*.

Op.: *Poésies* (1938); *Poésie II* (1948); *Poésie III* (1949); *Monsieur Bob'le* (1951); *Histoire de Vasco* (1957); *Les Violettes* (1961); *L'Émigré de Brisbone* (1965). Al.D.P.

SCHELANDRE [ʃə~lã:(—)dʀ(ə)] *Jean* DE (1584—1635), poet și autor dramatic dintr-o familie protestantă de obîrșie germană. Tragedia lui, *Tyr et Sidon* (1608, rescrisă în 1628), constituie, la epoca primelor încercări ale lui Corneille*, o curioasă deși neizbutită încercare de inovare în teatru, în spirit shakesperian. M.S.

SCHÉRER *Edmond* (1815—1889), protestant, doctor în teologie, istoric pozitivist al religiei, ziarist conservator și critic literar,

discipol al lui Sainte-Beuve*; redactor la „Le Temps“ din 1861. A fost printre primii care au introdus în Franța opera lui Hegel și pe cea a lui H.F. Amiel*.
Op.: *Alexandre Vinet* (1853); *Mélanges de critique religieuse* (1864); *Études critiques sur la littérature contemporaine* (1865—1895); *Diderot* (1880); *Melchior Grimm* (1887). M.S.

SCHLUMBERGER *Jean* (1877—1968), romancier, eseist și dramaturg, unul dintre fondatorii revistei „Nouvelle Revue Française“. Moralist, umanist interesat de problemele cooperației muncitorești, s. a dovedit un talent critic real în eseuri ca *Plaisir à Corneille* și *Jalons*. A încercat și în roman, mai ales în *Saint-Saturnin*, o construcție mai amplă în jurul dramei unei familii. În piesele sale de teatru a reluat unele dintre temele romanelor sale. A obținut în 1955 Marele Premiu național al Literelor.
Op.: *L'Inquiète Paternité* (1913); *Saint-Saturnin* (1931); *Plaisir à Corneille* (1936); *Jalons* (1941); *Éveils* (1949); *Madeleine et André Gide* (1956). Al.D.P.

SCHNEIDER [ʃnɛ-dɛ:R] *Marcel* (n. 1913), romancier. Cărțile lui, învăluite într-un climat fantastic vădind influența lui Nerval* și a romanticilor germani, au drept teme predominante nostalgia „paradisului pierdut“, magismul lumii copilului, prea curînd destrămată, visul treaz și căutarea înfrigurată a necunoscutului unde poate fi aflată fericirea — o fericire imposibil de definit.
Op.: *Le Granit et l'absence* (1947); *Cueillir le romarin* (1948); *Le Chasseur vert* (1950); *Le Sang léger* (1953); *Le Cardinal de Virginie* (1961); *La littérature fantastique en France* (1965). M.S.

SCHOLL *Aurélien* (1833—1902), scriitor și ziarist, colaborator la „Le Figaro*“, „L'Événement“, „L'Écho de Paris“, fondatorul foilor „Satan“, „La Naïade“ și „Le Nain* jaune“, autor de lucrări spirituale, ridiculizare a moravurilor pariziene.
Op.: *La Foire aux artistes* (1858); *Scènes et mensonges parisiens* (1863); *L'Orgie parisienne* (1882); *L'Esprit du boulevard* (1888). M.S.

SCHURÉ *Édouard* (1841—1929), eseist, muzicolog, dramaturg și poet, plasat sub dubla influență a geniului wagnerian și teozofiei mistice de origine hindusă. Operele sale, difuzare a concepțiilor și crezurilor sale, au avut o puternică înrîurire asupra poeților simboliști, contribuind la răspîndirea în Franța a cultului lui Wagner.
Op.: *Richard Wagner* (1875); *Les Grands Initiés* (1889); *La Vie mystique* (1893); *L'Ange et la Sphinge* (1897); *Théâtre de l'âme* (1900—1925); *L'Âme celtique et le génie de la France* (1921). M.S.

SCHWARTZ-BART *André* (n. 1928), romancier, autorul unei singure cărți: *Le Dernier des justes* (1959, Premiul Goncourt), roman autobiografic dens, halucinant și necruțător, analizînd reacțiile unui copil evreu, conștient de persecuțiile rasiale pe care le trăiește, în fața acestei fatalități de neînțeles. Al. D.P.

SCHWOB *Marcel* (1867—1905), ziarist și scriitor, poet simbolist, ciudat, visător și erudit, autor de povestiri fantastice sau hagiografice, poeme în proză (*Le Livre de Monelle*, comparat cu *Les*

Nourritures terrestres al lui A. Gide*), drame, traduceri, biografii și o lucrare satirică asupra vieții și obiceiurilor ziariștilor (*Moeurs des diurnales*). Revoltat împotriva banalității vieții burgheze, își caută refugiul în fantastic, burlesc sau tragic; folosește resursele istoriei și legendei cu sensibilitate și talent, într-un stil prețios și îngrijit.

Op.: *Étude sur l'argot français en 1445* (1889); *Le jargon des Coquillards* (1890); *Coeur double* (1891); *Mimes* (1894); *Le Livre de Monelle* (1894); *La Croisade des enfants* (1896); *Vies imaginaires* (1896); *Moeurs des diurnales* (1903). M.S.

SCRIBE *Eugène* (1791—1861), dramaturg fecund, mult gustat de publicul burghez al vremii sale, întemeietorul comediei istorice. Autor facil, urmărind în primul rînd succesul, observator superficial al moravurilor, subordonînd necesităților intrigii analiza caracterelor, recurgînd la toate artificiile meseriei pentru a provoca rîsul, înzestrat totuși cu o oarecare vînă satirică, s. rămîne în istoria literelor un iscusit creator de tipuri caracteristice epocii sale: micul slujbaș, ziaristul arivist, bătrînul veteran etc., un umorist fin și discret, a cărui veselie antrenează și destinde. (Acad. fr.: 1834.)

Op.: *Bertrand et Raton* (1833); *Le Verre d'eau* (1840); *Une chaîne* (1841); *Le Puff* (1848); *Adrienne Lecouvreur* (1849); *Les Contes de la Reine de Navarre* (1850); *La Czarine* (1855). M.S.

SCUDÉRY *Georges* DE (1601—1667), poet, dramaturg și romancier, fratele scriitoarei Madeleine de Scudéry*. A îmbrățișat întîi cu succes cariera armelor, făcîndu-se remarcat, pentru curajul său, în lupta de la Pas de Suze (1629). Se stabilește la Paris în 1639 și oferă scenei cîteva comedii, tragicomedii și tragedii (*La Mort de César*), bine primite de public în ciuda alcătuirii lor greoaie și a superficialității analizei psihologice a personajelor. Gelos pe succesul lui Corneille*, îl atacă vehement și pe nedrept în *Observations sur le Cid* (1637), declanșînd vestita *Querelle du Cid*. Frecventează saloanele prețiozității, îl copleșește pe cardinalul de Richelieu cu poeme elogioase (v. *Le Temple, poème à la gloire du Roi et de Monseigneur le Cardinal de Richelieu*, 1633; *Discours de la France à Monseigneur le Cardinal de Richelieu*, 1634), obține de la el o pensie, și, urmînd cerințele modei, compune o lungă și fadă epopee, *Alaric* (11 000 de versuri), satirizată de Boileau* (v. *Art poétique*, III). Între timp colaborase cu sora sa, Madeleine, la un roman prețios și galant: *Ibrahim ou l'Illustre Bassa*, publicat sub semnătura lui, rolul său reducîndu-se însă, susțin istoricii literari competenți, la redactarea prefeței și a epistolei de dedicație. Tot sub semnătura sa apare romanul *Le Grand Cyrus*, atribuit însă exclusiv sorei lui. (Acad. fr.: 1649.)

Op.: *Lygdamon* (1631); *Le Trompeur puni* (1633); *La Comédie des comédiens* (1634); *Le Vassal généreux* (1635); *Le Prince déguisé* (1635); *Orante* (1636); *Le Fils supposé* (1636); *La Mort de César* (1636); *Observations sur le „Cid"* (1637); *L'Amour tyrannique* (1638); *Ibrahim ou l'Illustre Bassa* (1642); *Alaric, ou Rome vaincue* (1654). M.S.

SCUDÉRY *Madeleine* DE (1607—1701), romancieră în stil prețios, născută la Le Havre, stabilită la Paris în 1639. Frecventează

l'Hôtel de Rambouillet*, și își face debuturile de scriitoare, redactînd, în colaborare cu fratele ei Georges de Scudéry*, sub semnătura căruia apare, romanul *Ibrahim ou l'Illustre Bassa*; devine celebră în urma publicării, tot sub numele lui Georges de Scudéry, a romanului prețios de mari proporții *Le Grand Cyrus* urmat de *La Clélie* și de alte cîteva de aceleași dimensiuni. Salonul ei, deschis de prin 1652, înlocuiește treptat pe cel de la Hôtel de Rambouillet, intrat în faza de declin, fiind frecventat de elita prețiozității, ce-i drept îmbătrînită la acea dată și decăzută, precum și de cîteva nume rămase celebre: Conrart*, La Rochefoucauld*, d-nele de Sévigné*, de La Fayette* și de Maintenon* (pe atunci, d-na Scarron). După 1680, și în urma exigențelor noilor tendințe literare impuse de generația lui Boileau* și Molière*, M. DE S. compune opere moralizatoare, folosite în special pentru educația tinerelor fete de la Saint-Cyr.

Romanele lui M. DE S. se încadrează în estetica și morala prețioasă a epocii. Folosind un cadru istoric îndepărtat și fantezist (Persia regelui Cyrus, Roma eroică și republicană, în *Clélie*, cărțile ei transpun străveziu viața, obiceiurile și intrigile societății prețioase a veacului al XVII-lea, personajele principale fiind toate create după modele vii, cunoscute contemporanilor: Marele Condé (Cyrus), ducesa de Longueville (Mandane), d-na de Rambouillet (Cléomire) etc. Toate povestesc aventurile a doi îndrăgostiți de înaltă obîrșie (de ex.: Cyrus-Artamène, rege al Persiei și Mandane, prințesă a Moesiei, în *Le Grand Cyrus*; Aronce, fiu al regelui din Clusium și patriciana romană Clélie, în *Clélie*), care trec prin nenumărate încercări și aventuri fabuloase, periculoase și neașteptate, înainte de a se căsători. Tinerii au o purtare ireproșabilă, demnă de niște ideali gentilomi prețioși francezi ai veacului al XVII-lea: pradă unor sentimente violente, pătimașe, ei le biruie întotdeauna, păsind neabătut pe calea virtuții; îndrăgostiți pe veci după o primă întrevedere, le piere de îndată foamea și somnul; își petrec zilele și nopțile oftînd și suspinînd, îngroziți la gîndul de a-și mărturisi sentimentele iubitei; dar, dacă trebuie să înfrunte o primejdie de dragul ei, devin mai viteji și mai neînfricați decît însuși vestitul cavaler Roland! Tinerele, blînde și virtuoase, li se aseamănă întru totul. În jurul cuplului central colcăie o lume pestriță, personaje nenumărate, limbute, gata oricînd să-și povestească biografia și isprăvile, să-și expună teoriile și opiniile, întîrziind la nesfîrșit deznodămîntul fericit. Mai puțin izbutit decît *Le Grand Cyrus*, deși conceput și executat pe același calapod, al doilea roman, *Clélie*, a fost salvat de uitare doar printr-un pasaj antologic de la sfîrșitul primului volum: acela în care se află descrisă și explicată de însăși Clélie, vestita *Carte du Tendre**, breviar al moralei și esteticii prețioase, operă colectivă a obișnuiților salonului D-REI DE S. Opere galante, prețioase, artificiale, adesea ridicole, romanele lui M. DE S., care au fermecat la vremea lor o întreagă societate, sînt azi căzute în desuetudine, citite doar din interes documentar de către rari eruditi.

Op.: *Ibrahim ou l'Illustre Bassa* (1642); *Artamène ou Le Grand Cyrus* (10 vol., 1649—1653); *La Clélie, histoire romaine* (10 vol., 1654—1660); *Almahida ou l'Esclave reine* (8 vol., 1660—1663); *Célinte* (1661); *Mathilde* (1667); *La Promenade*

de Versailles (1669); *Conversations sur divers sujets* (1680); *Conversations morales* (1686); *Nouvelles conversations morales* (1688). M.S.

SÉBILLET *Thomas* (1512—1589), avocat, literat și umanist, poet și traducător. Opera sa de căpetenie, *Art Poëtique François, pour l'instruction des jeunes studieurs, et encor peu avancez en la Poësie Françoise* (1548), conține anumite principii ce vor fi enunțate apoi de Du Bellay* în Manifestul Pleiadei, ca de pildă ideea originii divine a inspirației poetice, necesitatea perfecționării în tehnica versificației prin studiul anticilor și al contemporanilor etc. A.V.

SEBONDE *Raimond (Raimundo, Ramon)* **DE SIBINDA** sau (? —1436), teolog catalan și scriitor de expresie latină. A încercat în lucrarea *La Théologie naturelle* (1487) să demonstreze pe cale rațională adevărul dogmelor religioase, dar argumentele sale nu sînt convingătoare. În capitolul XII din cartea a II-a a *Eseurilor*, intitulat *Apologie de Raymond Sebond*, Montaigne*, încercînd să-i ia apărarea, a făcut, de fapt, o adevărată critică a „raționalismului" său. A.V.

SEDAINE *Michel Jean* (1719—1797), dramaturg și poet, prieten al lui d'Alembert* și Diderot*, **S.** se face ecoul ideilor enciclopediștilor și reformatorilor epocii în opera sa dramatică. Poet liric la începutul carierei lui, s-a dedicat apoi scenei scriind (v. *Pièces fugitives)* comedii, tragedii și opere comice care au cunoscut la vremea lor o vogă europeană surprinzătoare, dacă ținem seama de faptul că **S.** nu depășește niciodată o anumită mediocritate de stil și de idei fără a mai pomeni de greșelile de expresie pe care, necruțător, La Harpe* le-a semnalat în *Cours de littérature*. Succesul s-a datorat mai ales arhitecturii dibace a pieselor, detaliilor realiste și muzicii colaboratorilor săi, Philidor, Monsigny și Grétry. Piesa sa cea mai reușită este drama burgheză *Le Philosophe sans le savoir*, răspuns la diatriba lui Palissot*, *Les Philosophes* (1760), îndreptată împotriva enciclopediștilor și gînditorilor înnoitori ai epocii, încercare de promovare a noului gen dramatic preconizat de Diderot* și exaltare a importanței ce trebuie acordată tatălui, cap al familiei (v. în acest sens și *Le Père de famille* de Diderot). (Acad. fr.: 1786.)

Op.: *Épître à mon habit* (1745;) *Pièces fugitives* (1752); *Le Vaudeville, poème didactique* (1756); *Rose et Colas* (1764); *Le Philosophe sans le savoir* (1765); *La Gageure imprévue* (1768); *Les Sabots* (1768); *Le Déserteur* (1769); *Richard Coeur de Lion* (1784); *Raymond V, comte de Toulouse* (1789); *Guillaume Tell* (1793). I.N.

SÉE *Edmond* (1875—1959), dramaturg, autor de piese bulevardiere, în stilul lui G. de Porto-Riche*, convenționale și vesele, atacînd lumea și moravurile burgheze.

Op.: *Saison d'amour* (1919); *Un ami de jeunesse* (1921); *Le Dépositaire* (1924); *Charité* (1932). Al.D.P.

SEGALEN *Victor* (1878—1919), poet și arheolog. Medic în marină, erudit pasionat de civilizațiile orientale străvechi, **S.** a făcut călătorii îndepărtate pînă în Polinezia, China și Tibet, ținuturi asupra cărora a publicat studii arheologice, apărute după moartea sa survenită de timpuriu în condiții misterioase. **S.**, a cărui

poetică s-a dezvoltat deopotrivă sub semnul marii experienţe a lui Mallarmé*, dar şi sub uriaşul suflu al liricii lui Claudel* se impune tot mai mult astăzi ca unul dintre marii poeţi ai generaţiei sale. *Stèles*, *Peintures* şi *Équipée* au dezvăluit un poet frămîntat de lungi dezbateri între imaginar şi real, pe care are prilejul să le confrunte în lungile sale călătorii. Opera sa *Orphée-Roi* a fost pusă pe muzică de Debussy.

Op.: *Les Immémoriaux* (1907); *Stèles* (1912); *Peintures* (1916); *Orphée-Roi* (1921); *René Leys* (post. 1922); *Odes* (post. 1926); *Équipée* (post. 1929). Al.D.P.

SEGHERS *Pierre* (n. 1906), poet, pe linia lui Cendrars*, Desnos* şi Aragon*, şi editor preocupat de probleme sociale şi politice. Revista sa „Poètes casqués" (1939), devenită „Poésie 40"* (în 1940) şi editura ce-i poartă numele, întemeiată tot în 1940 în zona neocupată a Franţei, au contribuit la avîntul noii poezii, publicînd nu numai operele poeţilor consacraţi dar şi pe cele ale tinerilor încă necunoscuţi.

Op.: *Bonne Espérance* (1939); *Le Domaine public* (1944); *Racines* (1958); *Piranèse* (1961). Al.D.P.

SEGRAIS *Jean* REGNAULT DE (1624—1701), poet şi romancier, autor al unor povestiri romaneşti şi al cîtorva *Egloge* şi *Poeme* de factură preţioasă, convenţională, dintre care *Stanţele* în onoarea celebrei *Carte du Tendre**, *Athys* şi *Les Bucoliques*. (Acad. fr.: 1662.)

Op.: *Bérénice* ((1648—1651); *Athys* (1653); *Poésies diverses* (1658) *Le Tolédan ou histoire romanesque de Don Juan d'Autriche* (1659). M.S.

SÉGUR *Philippe Paul*, conte DE (1780—1873), general sub primul Imperiu şi în timpul Restauraţiei, istoric şi memorialist obiectiv. (Acad. fr.: 1830.)

Op.: *Histoire de Napoléon et de la Grande Armée de* 1812 (2 vol., 1824); *Un aide de camp de Napoléon, 1800—1812* (3. vol., 1894—1895). M.S.

SÉGUR *Sophie* ROSTOPCHINE, contesă DE (1799—1874), scriitoare, autoare de romane şi povestiri pentru copii, impregnate de spirit aristocratic de castă şi de un puternic catolicism, totuşi vioaie şi antrenante (de ex.: *Les Malheurs de Sophie*).

Op.: *Nouveaux Contes de fées* (1857); *Les Petites Filles modèles* (1858); *Mémoires d'un âne* (1860); *Les Malheurs de Sophie* (1864); *Un bon petit diable* (1865); *Le Général Dourakine* (1871). M.S.

SEILLIÈRE *Ernest, baron* DE (1866—1955), moralist şi sociolog, istoric şi critic literar de seamă. Situîndu-se pe poziţiile stricte ale raţionalismului, S. a respins tot ce pare că se sprijină pe forţele iraţionalismului în politică sau în literatură. A combătut consecvent misticismul romantic, pe care-l considera izvorînd din Quietisme*. (Acad. fr.: 1946.)

Op.: *Le Comte de Gobineau et l'aryanisme historique* (1903); *Apollon ou Dionysos? Études sur Nietzsche* (1905); *Le Mal roman-*

tique: essai sur l'impérialisme irrationnel (1908); *Les Mystiques du néo-romantisme* (1913); *G. Flaubert* (1914). Al.D.P.

SENAC DE MEILHAN *Gabriel* (1736—1803), moralist, istoric și romancier emigrat în Anglia, apoi la Viena după 1791. A publicat romane filozofice *(Les Deux cousins, L'Émigré)*, studii politice privitoare la Revoluție și la starea Franței dinainte de 1789 și eseuri în care se dovedește a fi un moralist spiritual și caustic, un scriitor îndemînatic, căruia nu-i lipsesc ideile și nici calitățile de analist pătrunzător al psihologiei omenești.

Op.: *Considérations sur la richesse et le luxe* (1787); *Les Deux cousins* (1790); *Des Principes et des causes de la Révolution* (1790); *Oeuvres philosophiques et littéraires* (1790); *L'Émigré* (1797); *Portraits et caractères du XVIIIe siècle.* I.N.

SENANCOUR *Étienne* PIVERT DE (1770—1846), scriitor preromantic, pesimist și dezamăgit, discipol al lui Rousseau* și Bernardin de Saint-Pierre*. A dus o viață singuratică de inadaptat, sărac, nefiind în stare să-și găsească un rost, nefericit în căsnicie și dragoste, autor necunoscut și neînțeles. A lăsat numeroase scrieri politice și filozofice, mai ales postume printre care *Rêveries sur la nature primitive de l'homme* în care își întemeiază principiile morale pe instinctul natural nu pe religie. Romanul *Oberman*, admirat de Sainte-Beuve* și G. Sand*, l-a impus în istoria literelor. *Oberman*, expresia unui suflet preromantic, este o confidență psihologică șoptită la persoana întîi și desigur autobiografică, îmbrăcînd forma epistolară scumpă secolului al XVIII-lea, și trădînd o stare de spirit depresivă, plictiseală, oboseală, descurajare, izvorînd dintr-o durere metafizică. Exprimă langoarea unui suflet în căutare de absolut dar străin de credință, visînd veșnicia și căutîndu-și în viziunile swedenborgiene și în simbolismul pitagorician al numerelor o alinare, găsită tîrziu într-o dezamăgită și melancolică resemnare.

Op.: *Aldomen ou le bonheur dans l'obscurité* (1795); *Rêverie sur la nature primitive de l'homme* (1799); *Oberman* (1804); *De l'amour* (1805); *Libres méditations d'un solitaire inconnu* (1819). M.S.

SENGHOR *Léopold* SÉDAR (n. 1906), poet, președinte al Republicii Senegal. Creează o poezie de amploare epopeică, în versete, al cărei conținut se inspiră direct din folclor, din realitatea populară și mitică a ținuturilor natale.

Op.: *Chants d'ombre* (1945); *Hosties noires* (1948); *Éthiopiques* (1956); *Nocturnes* (1961). Al.D.P.

SERMENTS DE STRASBOURG (842), primul document scris de limbă franceză, conținînd legămintele de întrajutorare pronunțate în acest oraș de către Ludovic Germanicul și Carol Pleșuvul — aliați împotriva fratelui lor Lothar. Înregistrat și păstrat prin grija lui Nithard*, textul se compune din patru părți grupate două cîte două: jurămintele depuse de Ludovic și de trupele lui Carol în franceză („romana lingua"), și cele prestate de Carol și de trupele lui Ludovic (în „renană"). Model de stil juridic, cu un vocabular tehnic foarte precis, cu o sintaxă deja savantă și cu formule stereotipe, textul reflectă limba oficială, puternic influențată de latină și nu limba vorbită din epoca respectivă. A.V.

SERNET *Claude* (n. 1902), român de expresie franceză, stabilit la Paris încă din timpul adolescenței, poet încercînd să ilustreze în opera sa pendularea dialectică dintre momentul creației poetice propriu-zise și cel al cugetării pasionate asupra acestei creații. A tradus cîteva opere românești în proză și versuri, printre care *Dans le brouillard* (Negura) de Eusebiu Camilar (1952).
Op.: *Commémorations* (1937); *Enfin, les neuf poèmes* (1948); *Jour après jour* (1951); *Aurélie* (1958); *Les Pas recomptés* (1962).
M.S.

SERVIEN *Pius* (1902—1968), român de expresie franceză, poet pe linia lui Valéry* (care, de altfel, atrage atenția publicului asupra volumului de versuri *Orient*) și savant; estetician preocupat de structurile ritmului (obiect al tezei sale de doctorat, *Les Rythmes...*, Sorbona, 1930), S. se străduiește să descopere și să explice corelațiile dintre știință și poezie. Ultimul său volum de versuri, scris în limba română *(Amor)*, exprimă nostalgia locurilor natale.
Op.: *Essai sur les rythmes toniques du français* (1925); *Les Rythmes comme introduction physique à l'esthétique. Lyrisme et structure sonore* (1930); *Orient* (1942); *Esthétique* (1953); *Amor* (1958).
M.S.

SERVET MICHEL SERVETO Y REVES zis (1509—1553), teolog și medic, polemist protestant, ale cărui teorii au scandalizat deopotrivă pe catolici și pe calviniști. Condamnarea cărții sale de către Universitatea și Parlamentul din Paris a fost urmată chiar de arderea pe rug a autorului din ordinul lui Calvin* a cărui *Institution chrétienne* o respinsese punct cu punct.
Op.: *De Trinitatis erroribus* (1531); *Christianismi restitutio* (1553).
A.V.

SEUPHOR, *Fernand* BERCHELAERS, zis **MICHEL** (n. 1901), poet, pictor, romancier și estetician belgian de expresie franceză, stabilit în Franța din 1925, de inspirație dadaistă și suprarealistă.
Op.: *Lecture élémentaire* (1928); *Cercle et carré* (1930); *Christophore et fête* (1944); *Nus dits* (1948).
M.S.

SÉVERINE *Caroline* RÉMY, zisă (1855—1929), secretara, discipola și colaboratoarea lui Jules Vallès*; a condus între 1886 și 1888 „Le Cri du Peuple"; s-a numărat printre partizanii lui Boulanger și a colaborat la „La Libre Parole" antisemită a lui Drummont, devenind totuși o dreyfusardă înflăcărată. S-a înscris în 1918 în partidul socialist, apoi, la înființarea lui, în Partidul Comunist. A lăsat amintiri extrem de interesante din punct de vedere psihologic și istoric.
Op.: *Pages rouges* (1893); *Notes d'une frondeuse* (1894); *Pages mystiques* (1895); *Line, 1855—1867* (1921).
M.S.

SEVESTRE *Jean* (? — ?), poet, laureat al Jocurilor Florale (v. **CONSISTORIUL DIN TOULOUSE**).
A.V.

SÉVIGNÉ *Marie* DE RABUTIN-CHANTAL, marchiză DE (1626—1696), epistolieră celebră. Orfană la vîrsta de 7 ani, crescută de unchiul ei, abatele de Coulanges (v. *Le Bien bon*), avînd drept dascăli pe Chapelain* și pe Ménage* Marie de Rabutin a primit o educație intelectuală deosebită, diferită de cea obișnuit acordată contemporanelor ei. Rămasă văduvă după șase ani de căsătorie cu ușuraticul marchiz Charles de Sévigné, mort în 1651 în urma unui

duel, D-NA DE S. se consacră educației copiilor săi (un fiu, Charles, o fiică, viitoarea d-nă de Grignan), ducînd o viață liniștită, petrecută fie în castelul *Les Rochers*, proprietatea ei din Bretania, fie la Paris unde achiziționează l'Hôtel Carnavalet (1677), azi muzeu. Frecventează cercurile mondene, în special l'Hôtel de Rambouillet* (Somaize* o menționează în al său *Dictionnaire des Précieux*); se împrietenește cu nobilii de vază din Paris, cu ducele de La Rochefoucauld*, cu d-na de La Fayette*, dar nu face decît sporadice apariții la Curte, creîndu-și însă o binemeritată reputație de virtute, inteligență, veselie și erudiție. Întreține o vastă corespondență (publicată în repetate rînduri, parțial sau în întregime încă în 1697) cu prietenii ei (marchizul de Pomponne, Bussy-Rabutin*, vărul ei, Ménage etc.) și, mai ales, cu fiica ei d-na de Grignan stabilită în Provence, departe de Paris și de Curte, și care i-a adus, chiar din timpul vieții, celebritatea. Interesul prezentat de aceste scrisori este triplu: documentar, psihologic și stilistic. Documentar, pentru că formează o adevărată cronică de actualitate, un ecou veridic și spiritual al vieții politice, mondene și literare a timpului (vezi de pildă scrisorile anunțînd sau comentînd evenimente precum: moartea generalului Turenne sau a bucătarului regelui, Vatel, executarea otrăvitoarei Brinvilliers, procesul lui Fouquet, ministru al Finanțelor, reprezentația tragediei *Andromaque* de Racine* etc.); psihologic, pentru că sînt expresia firii sale, a temperamentului și caracterului său, dezvăluind o figură feminină atrăgătoare, ușor flușturatică, totuși capabilă de sentimente profunde și sincere, o mamă desăvîrșită, o femeie virtuoasă și morală; în sfîrșit stilistic, pentru că sînt scrise cu o artă neasemuită, caracterizate printr-o mare prospețime a viziunii, simț poetic și pictural, virtuozitate și imagini hazlii. Ele constituie, chiar și pentru publicul secolului XX, o lectură pasionantă și instructivă, fiind adesea, pentru marii scriitori, un model, o pildă de urmat: Proust* de pildă, considerîndu-le una din cărțile sale de căpătîi.

Op.: *Lettres choisies* (post., 1697); *Lettres complètes* (post. 1862—1867). M.S.

SEYSSEL *Claude* DE (1450—1520), prelat, profesor și diplomat originar din Savoia, autorul unei biografii a lui Ludovic XII care va crea imaginea exagerată de „părinte al poporului" a acestui rege.

Op.: *Ad seren. et potent. Anglie regem oratio* (1506); *Les louenges du roy Louys XII-e* (1508); *La grand monarchie de France* (1510). A.V.

SIC (cuvînt exploziv însemnînd „Sunete-Idei-Culori") (1916—1919), revistă de avangardă și de luptă, întemeiată de Pierre Albert-Birot*, deschisă dadaiștilor, futuriștilor și viitorilor suprarealiști, mărturie elocventă a „spiritului nou" al veacului. A uzat printre primele publicații, de procedee tipografice noi, insolite (de pildă de caligrame) și a organizat numeroase manifestări artistico-literare, dintre care, mai cunoscută, reprezentarea dramei „suprarealiste" *Les Mamelles de Tirésias* de G. Apollinaire*. M.S.

SIDOINE APOLLINAIRE (431—489), poet de expresie latină, mare senior, devenit mai tîrziu, în calitate de episcop al orașului Clermont, un adevărat *defensor civitatis* împotriva barbarilor,

Corespondența sa constituie un document prețios pentru istoria secolului al V-lea. A.V.

SIGEBERT DE GEMBLOUX (1030—1112), istoric, autorul unei cronici privitoare la evenimentele anilor 381—1111 *(Chronographia)*. A.V.

SIGER DE BRABANT (1235—1281), teolog, profesor la Universitatea din Paris, reprezentant al aristotelismului radical sau eterodox. Acest curent filozofic pe care l-a inițiat către 1265 nu recunoștea decît autoritatea lui Aristotel interpretat de Averroès. A adoptat în filozofie, teoria aristoteliană a cunoașterii, realizînd, în metafizică, un amestec de aristotelism și neoplatonism, și preluînd, în materie de psihologie, tezele lui Averroès asupra intelectului posibil — unul pentru toți oamenii (pe care le-a împins pînă în pragul determinismului psihologic). Deși a negat nemurirea individului și sancțiunile din viața de apoi, nu a profesat niciodată, poate sub influența lui Toma d'Aquino, doctrina dublului adevăr (adevărul științific și religios). A.V.

SIGOGNE *Charles, Timoléon* **DE BEAUXONCLES,** *seigneur* **DE** (către 1560—1611), poet original și viguros, autor de satire burlești: *Satyres* (între 1607—1620). A.V.

SIMENON *Georges* (n. 1903), romancier belgian de expresie franceză, autor a peste 300 de romane polițiste, în același timp psihologice și de atmosferă, care i-au conferit o notorietate mondială. Personajul central al multora dintre ele, comisarul Maigret, este încarnarea populară a justițiarului modern. Ascunde, sub aparențe placide și nesemnificative, un simț al observației foarte profund, care-i permite să descurce firele celor mai complicate situații. Dar ceea ce-l deosebește de ceilalți justițiari este omenia, îngăduința, voința de a înțelege chiar cazurile cele mai complicate, criminalii cei mai odioși. (Membru al Academiei regale din Belgia din 1952.)

Op.: *Le Charretier de la Providence* (1931); *Maigret* (1934); *Le Chien jaune* (1936); *Maigret revient* (1943); *Les Vacances de Maigret* (1948); *Pedigree* (1948); *Maigret et les Vieillards* (1960); *Le Fils* (1966). Al.D.P.

SIMON *Claude* (n. 1913), romancier. În primele sale romane *(Le Tricheur, La Corde raide)*, S. merge pe urmele romanului tradițional, acordînd importanță evenimentelor și aprecierilor personale. Începînd cu *Le Vent*, însă, el se alătură din ce în ce mai mult Noului* roman, realizînd opere „născute dintr-o răbufnire de impresii și senzații care se prezintă toate pe același plan", conform unei tehnici „picturale". Astfel scriitorul, clădind o originală „arhitectură a vieții" își dă silința să redea *durata* senzațiilor resimțite, și tot ceea ce trezește în străfundurile memoriei.

Op.: *Le Tricheur* (1946); *La Corde raide* (1947); *Gulliver* (1952); *Le Vent, tentative de restitution d'un rétable baroque* (1957); *L'Herbe* (1958); *La Route des Flandres* (1960); *Le Palace* (1962); *Histoire* (1967). Al.D.P.

SIMON *Pierre-Henri* (n. 1903), romancier și poet mediocru, critic și eseist de notorietate, judecînd opera contemporanilor săi după criterii tradiționale (fiind deci ostil poeziei de avangardă și Nou-

Scanned with OKEN Scanner

lui roman antibalzacian) și de pe poziții catolice intransigente ce-l duc la o înfierare a existențialiștilor atei. Este, din 1961, titularul foiletonului săptămînal de critică literară din „Le Monde"*. (Acad. fr.: 1966.)

Op.: *Georges Duhamel ou le bourgeois sauvé* (1947); *L'Homme en procès; Malraux, Sartre, Camus, Saint-Exupéry* (1950); *Les Raisins verts* (1950); *Témoins de l'homme: la condition humaine dans la littérature contemporaine* (1951); *Mauriac par lui-même* (1953); *Histoire de la littérature française au XXe siècle* (1956); *Théâtre et Destin* (1959); *Le Jardin et la Ville* (1962); *Le Domaine héroïque des lettres françaises* (1963); *Pour un garçon de vingt ans* (1967). Al.D.P.

SIMULTANÉISME, tentativă de reînnoire poetică născută sub înrîurirea cubismului și lansată de H. Barzun* (n. 1881), prin manifestul-volum *Poème et drame* (1913): „După simbolism, (iată) arta poetică a unui ideal nou; voci, ritmuri și cînturi simultane exprimă era dramei. Strofei lirice, unitate de cînt a poeziei monodice va trebui să-i urmeze perioada dramatică, adică ansamblul organic în care se vor înfrunta aceste voci, ritmuri, forțe, prezențe simultane, cu cînturile, vocile, (și) corurile simple alternate, combinate". Ideile lui Barzun au fost reluate de pictorul Robert Delaunay („Simultaneitatea stărilor sufletești, iată scopul oricărei arte"), îmbrățișate în parte de futuriști (v. **FUTURISME**). Poemele „simultaneiste" sau „poeme-conversații", cum le numește Apollinaire*, privilegiază instantaneul imaginii, juxtapunerile și succesiunile rapide de notații și imagini, procedeele cinematografice etc. (v. poemele unui Apollinaire sau Fernand Divoire). Influența s.-ului se face simțită la un Blaise Cendrars* (v. *Prose du Transsibérien*, imprimată pe un pliant, sau *Dix-neuf Poèmes élastiques*), formula lui fiind reluată și amendată de suprarealiști în celebrele lor *poème-objet*. M.S.

SINGLIN *Antoine* (1607—1664), preot, duhovnicul călugărițelor de la Port-Royal*. A jucat un mare rol în viața spirituală a lui Blaise Pascal* și a surorii acestuia, Jacqueline*. A lăsat cinci volume de *Instructions chrétiennes* (1671). M.S.

SIRVENTES (sau **SERVENTOIS**), poezie lirică medievală; se aseamănă cu la *Chanson** prin forma metrică și strofică și prin acompaniamentul muzical, dar are o tematică diferită. Așa cum o arată numele (derivat probabil din *sirven* = servitor înarmat, în slujba unui senior), s. este un gen poetic minor aflat în slujba altuia. Tratînd de obicei subiecte războinice, religioase sau morale, s. poate avea și caracterul unei invective personale prin care răzbat ecouri din viața reală. După temele pe care le dezvoltă, s.-ul este de tip *moral*, *istoric* și *personal*. Primul demască pe un ton de o sinceritate severă — uneori chiar îndrăzneață — abuzurile și relele societății sau defectele fiecărei pături sociale în parte, atacîndu-i în special pe seniorii zgîrciți sau pe clericii vicioși. Avînd întotdeauna intenția de a da lecții contemporanilor, autorii acestei specii de poezie dezbat adesea și probleme mai înalte, ca aceea a destinelor omenirii. Celebre sînt s.-urile morale ale lui Marcabru* și ale lui Peire* Cardenal.

Scanned with OKEN Scanner

S.-ul *istoric* tratează în special chestiuni politice, dar poate dezvolta și subiecte războinice (de pildă cele intitulate *Chants de croisade*). Vizîndu-i în primul rînd pe cei ce semănau neînțelegerile în interiorul țării, pe suveranii a căror politică internă sau externă se dovedea a fi nerodnică, sau pe Papa de la Roma care, încurajînd campania împotriva Albigenzilor (v. TROUBADOURS), a contribuit la distrugerea civilizației occitane, acest tip de poezie este foarte originală și se caracterizează printr-un ton deosebit de violent. Din această categorie se remarcă în mod deosebit cîntecele războinice ale lui Marcabru și Bertran* de Born și poeziile de protest vehement ale lui Guilhem* Montanhagal, Peire Cardenal și Aimeric* de Peguilhan.

S.-ul *personal* este o satiră extrem de caustică, cuprinzînd de multe ori insulte grosolane, aluzii și insinuări injurioase sau acuzații josnice care vizau nu opera celui atacat, ci persoana lui fizică sau familia sa. Cele mai reușite S.-uri personale se datoresc lui Peire* d'Auvergne și Monge* de Montauban. A.V.

SOIRÉES DE PARIS Les (1912—1914), revistă literară de avangardă întemeiată de G. Apollinaire*, André Billy* și René Dalize, deschisă multor scriitori tineri necunoscuți, ce s-au afirmat ulterior în chip strălucit (de ex. Apollinaire însuși, Jean Paulhan*, Francis Carco*, André Salmon*). M.S.

SOLLERS *Philippe* (n. 1936), romancier, scriitor de frunte din grupul revistei „Tel Quel"*. După încercări de factură tradițională, de un romantism delicat (v. *Le Défi*, *Une curieuse solitude*), S. este atras de estetica Noului* roman. Publică *Le Parc*, adevărat poem romanesc, în care noțiunea liniară a timpului este abolită, personajul clasic eliminat și noțiunile senzoriale sînt predominante, și *Drame*, opera lui cea mai importantă, roman al limbajului care se caută și se inventează pe sine.

Op.: *Une curieuse solitude* (1958); *Le Parc* (1961, Premiul Medicis); *Francis Ponge ou la raison à plus haut prix* (1963); *Drame* (1965); *Nombres* (1968). Al.D.P.

SOMAIZE *Antoine* BAUDEAU DE (? — ?), autor mediocru, spirit satiric și bîrfitor, amestecat în cabala iscată împotriva lui Molière* la data stabilirii acestuia la Paris. Exploatînd moda prețiozității, S. a scris comedia *Les Véritables précieuses*, replică a *Prețioaselor ridicole* de Molière, apoi o adaptare în versuri a acestei piese (1660). A cunoscut o mare vogă în jurul anului 1660, numele lui fiind legat de publicarea a două importante *Dicționare*, adevărată enciclopedie a curentului prețios, conținînd cheia tuturor pseudonimelor galante purtate de prețioșii vremii, precum și interesante notițe asupra vocabularului lor.

Op.: *Les Véritables précieuses* (1660); *Les Précieuses ridicules nouvellement mises en vers* (1660); *Le Grand Dictionnaire des Précieuses ou la clef de la langue des ruelles* (1660); *Le procès des précieuses en vers burlesques* (1660); *Grand Dictionnaire historique des Précieuses* (1661). M.S.

SONGE DU VERGIER Le (1376), lung dialog anonim tratînd despre problema raportului de forțe dintre biserică și monarhie, dintre autoritatea Papei și cea a regelui Franței. Scrisă întîi în latinește, din ordinul lui Carol V, sub titlul *Somnium Viridarii*, și tradusă

imediat în limba franceză, într-o formă prescurtată, lucrarea se compune dintr-un prolog, două cărți și un epilog, și are cinci personaje: Regele, Puterea Spirituală, Puterea pământească, Clericul și Cavalerul reuniți în cadrul alegoric al visului. Fiecare dintre cei 5 avocați este pus să pledeze în favoarea unuia sau altuia din punctele litigioase între biserică și regalitate. Din această dispută, remarcabilă prin imparțialitatea ei, Clericul este cel care iese învins.

A.V.

SORBONNE La, sediu al cursurilor publice ale facultăților Universității din Paris, înființată în 1253 de Robert* de Sorbon. Creat în special pentru a adăposti pe cei ce făceau studii superioare de teologie, acest colegiu număra trei categorii de membri: *socii* (asociații care alcătuiau corpul administrativ și dintre care se recruta demnitarul cel mai înalt, directorul de studii), *hospites* (oaspeții) și *beneficiarii* (studenții săraci). Pînă în 1792, a servit ca școală pentru pregătirea clerului înalt. Din 1808 a intrat în componența Universității din Paris și actualmente este sediul facultăților de litere și de științe. A fost reconstruită din ordinul cardinalului de Richelieu în 1662; ulterior, clădirile ei au mai fost renovate între 1884 și 1900.

A.V.

SOREL *Charles* (1602—1674), prozator realist clasic de origine burgheză, istoriograf al regelui, ostil culturii antice, spirit enciclopedist dar nu materialist, preconizînd, ca un complement al filozofiei, practica științelor și artelor mecanice, precum și studiul societății și al economiei. Este autorul unor lucrări la modă, scrise probabil în scop lucrativ și publicate anonim sau sub pseudonim, fade povestiri de dragoste, romane pastorale *(bergeries)* și nuvele, al unor scrieri erudite de istorie, știință și critică și mai ales a două lucrări parodice și satirice: *Le Berger extravagant* anti-roman pastoral, și *Histoire comique de Francion*, roman realist truculent, rabelaisian, în care reînvie sarcastic și grotesc viața contemporană: burghezia pariziană și provincială, mediile avocățești, seniorii de la Curte, prețioșii și mondenii, valeții șireți și necinstiți, chiar țăranii. Fresca socială oferită de S. în acest roman este, fără îndoială, rezultatul observației minuțioase și al experienței trăite. Este însă realizată subiectiv, autorul lăsîndu-se condus de sentimente pasionate, personale, de ură și răzbunare, prezentînd de aceea o galerie exclusiv compusă din oameni josnici, vicioși și mîrșavi, de toate categoriile. Mai originală este figura eroului Francion, libertin* și gentilom, generos și entuziast, însuflețit de dorința unei libertăți totale, care refuză ierarhia socială existentă, ambiționînd crearea unui „grup de oameni curajoși, dușmani ai prostiei și ai ignoranței, ai ipocriziei și ai prejudecății". În dragoste se poartă însă ca un Don Juan, curînd plictisit de prea ușoarele-i cuceriri și dornic de schimbare. Povestea lui Francion, interesantă prin conținutul ei, n-a reușit să se impună nici contemporanilor și nici posterității din cauza realizării ei artistice mediocre.

Op.: *Histoire amoureuse de Cléagénor et de Doristée* (1621); *Le Palais d'Angélie* (1622); *Les Nouvelles françoises* (1623 — 1625); *Histoire comique de Francion* (1623); *L'Orphyse de Chrysante, histoire cyprienne* (1626); *Le Berger extravagant* (1627); *Le parasite Mormon, histoire comique* (1650). M.S.

SOREL *Pierre* (? — către 1568), poet, autor al unor versuri de dragoste. Scrierea sa *L'Advertissement du monstre du Danube au sénat romain* a stat la baza fabulei lui La Fontaine* *Le Paysan du Danube*.

Op.: *Des oeuvres de Pierre Sorel, chartrain, ou sont contenuz: Les complaintes d'amour. L'ambition à la Royne. L'Advertissement du monstre du Danube au sénat romain. Les fantasies et paraphrase du premier livre de l'oeuvre et jour d'Hésiode; La paraphrase sur la Sagesse de Salomon* (1566). A.V.

SOT(T)IE (sec. XV-XVI), gen dramatic minor, dialog vesel, satiric și uneori sarcastic, între personaje numite „nebuni" (*les Sots* sau *les Fous*). Natura acestor personaje permitea abordarea subiectelor celor mai ciudate și chiar ireverențioase. Astfel, *La Sottie pour le Cri de la Basoche* denunță un scandal particular; *La Folie des Gorriers* aduce în scenă un abuz social; *La Sottie de l'Astrologue* și *Les Sots Ecclésiastiques* critică politica internă, iar *La Sottie du Prince des Sots* (512), datorată lui Pierre Gringore*, îl ridiculizează pe însuși papa Iulius al II-lea. Piesele erau jucate de corporații dramatice pariziene ca *Les Enfants** *sans Souci* și *La Confrérie** *de la Passion*. A.V.

SOUDAY *Paul* (1869—1929), critic și ziarist, cronicar literar la „Le Temps" din 1912. Este atașat mai ales de formele tradiționale, metoda lui critică fundamentîndu-se pe raționalism, pozitivism și, în ultimă instanță, pe bun simț. Deși adversar al operelor prea noi și îndrăznețe, a știut să guste scriitorii originali ca Proust*, Gide* sau Valéry*, numărîndu-se printre primii lor apărători.

Op.: *Les Livres* (1912; 1914. 1930); *La Société des grands esprits* (1929); *Dialogues critiques* (1929). Al.D.P.

SOULARY *Joseph-Marie*, zis **JOSÉPHIN** (1815—1891), poet facil și sentimental, cu accente ironice.

Op.: *Sonnets humoristiques* (1858); *Sonnets, poèmes et poésies* (1864); *Chasse aux mouches d'or* (1876); *Rimes ironiques* (1877). M.S.

SOULIÉ *Frédéric* (1800—1847), romancier și dramaturg de inspirație romantică, autor de romane istorice și de drame patetice.

Op.: *Le Vicomte de Béziers* (1834); *Le Comte de Toulouse* (1835); *Mémoires du diable* (8 vol., 1837—1838); *Diane de Chivry* (1839); *La Closerie des genêts* (1846); *La Comtesse de Mourion* (4 vol., 1846). M.S.

SOUMET *Alexandre* (1788—1845), poet romantic din cenaclul *La Muse** *française*, influențat de Klopstock, admirator al lui Napoleon, raliat apoi Restaurației; autor de tragedii, făcînd tranziția între estetica clasică și cea romantică, de poeme și eseuri. (Acad. fr.: 1824.)

Op.: *Les Scrupules littéraires de Mme de Staël* (1814); *Clytemnestre et Saül* (1822); *Cléopâtre* (1824); *Elisabeth de France* (1828); *La Divine Epopée* (1840). M.S.

SOUPAULT *Philippe* (n. 1897), poet, romancier și eseist suprarealist. Entuziast adept al suprarealismului* încă de la începuturile acestui curent, autor, în colaborare cu A. Breton*, al primului

text suprarealist publicat: *Les Champs magnétiques* (1921), S. este exclus din gruparea suprarealistă în 1926 (intransigența lui Breton neadmițînd devieri, oricît de mici, de la linia pe care o impunea). Continuă elaborarea unei opere poetice și romanești în bună măsură tributară concepțiilor de bază ale mișcării de care se despărțise.

Op.: *Aquarium* (1917); *Rose des Vents* (1920); *Les Champs magnétiques* (1921, în colab. cu A. Breton); *Westwejo* (1922); *Le Bon Apôtre* (1923); *Wang-Wang* (1924); *Le Nègre* (1927); *William Blake* (1929); *Charles Baudelaire* (1931); *Ode à Londres bombardée* (1944); *Labiche* (1946); *Alfred de Musset* (1957). Al.D.P.

SOURIAU *Étienne* (n. 1892), filozof și estetician, profesor la Sorbona, director al revistei „Revue d'esthétique".

Op.: *L'Avenir de l'esthétique* (1929); *Les Différents Modes d'existence* (1943); *La Correspondance des arts* (1947). M.S.

SOUTES (1936—1939), revistă de poezie și literatură întemeiată de Luc Decaunes, care a grupat poeții suprarealiști hotărîți să participe la acțiunea revoluționară. M.S.

SOUVESTRE *Émile* (1806—1854), scriitor, autor de romane în care reînvie realitățile din Bretagne.

Op.: *Les Derniers Bretons* (1835—1837); *Le Mendiant de Saint-Roch* (1838); *Le Foyer breton* (1844); *Scènes de la Chouannerie* (1852); *Chroniques de la mer* (1853). M.S.

SOUZA *Robert* DE (1865—?), poet ermetic și muzical aparținînd grupărilor neosimboliste în căutare de căi intermediare între poezia abstractă a lui Mallarmé* și cea științifică a lui René Ghil*. A lăsat lucrări interesante asupra ritmului poetic și asupra poeziei populare.

Op.: *La Poésie populaire et le lyrisme sentimental* (1899); *Modulations* (1923). M.S.

SPATIALISME, mișcare continuatoare a lettrismului*, lansată prin 1960 de Pierre Garnier (n. 1928). S. nu recunoaște „nici codificarea, nici convenția, nici experimentarea, nici producția, nici geneza", nu are drept scop comunicarea, ci creația, situîndu-se „la nivelul universului". Include și polarizează activitățile „concrete", „fonetice", „obiective", „vizuale", „cibernetice", „seriale", „permutaționale", „verbofonice" etc. în scopul de a „izola limba, de a o modifica, de a o răvăși, liberîndu-i viața esențială, creînd structuri noi (acustice sau vizuale, sintactice sau semantice), provocînd apariția unor stări pînă atunci necunoscute și plasînd omul într-un mediu permanent de creație și libertate", tinzînd astfel „la distrugerea a însăși ideii de operă, în folosul energiei astfel transmise". M.S.

SPIRE *André* (n. 1868), poet unanimist, cîntăreț pasionat și violent al vieții cotidiene, al suferințelor și triumfurilor poporului evreu.

Op.: *Versets* (1908); *Le Secret* (1919); *Poèmes juifs* (1919); *Poèmes de Loire* (1919); *Poèmes d'ici et de là-bas* (1944); *Poèmes d'hier et d'aujourd'hui* (1953). Al.D.P.

Scanned with OKEN Scanner

SPONDE *Jean* DE (1557—1595), umanist și poet. A editat în limba greacă și latină pe Hesiod și Aristotel, a dat o traducere latină a poemelor lui Homer și a scris 26 de sonete de dragoste și 12 sonete închinate morții. A.V.

STAAL DE LAUNAY *Marguerite Jeanne* CORDIER, baroană DE (1684—1750), scriitoare înzestrată cu un deosebit spirit de observație, supranumită „La Bruyère femelle". Aflată în serviciul ducesei du Maine din 1710, remarcată pentru agerimea spiritului ei de Fontenelle*, **D-NA DE L.** a scris comedii ușoare pentru Curtea* de la Sceaux *(L'Engouement, La Mode)* și a lăsat interesante *Memorii* (*Mémoires*, post. 1755) și *Scrisori*, document veridic de preț pentru istoria epocii, conținînd o galerie de portrete izbutite. I.N.

STAËL-HOLSTEIN *Anne-Louise Germaine* NECKER, baroană DE (1766—1817) prozatoare preromantică. Fiica ministrului de finanțe al lui Ludovic XIV, discipolă entuziastă a lui Rousseau*, măritată în 1786 cu vîrstnicul baron de Staël care o lasă văduvă în 1802, **D-NA DE S.** duce o viață zbuciumată și romantică, jucînd un rol de seamă în lumea literelor contemporane. Întîmpină cu bucurie revoluția din 1789, se străduiește să influențeze viața politică a țării sale, dar — socotită periculoasă și intrigantă — este prigonită atît de Directorat cît mai ales de Napoleon, exilată din Franța, urmărită de poliția lui Fouché, obligată în cele din urmă să nu mai părăsească moșia ei de la Coppet (Elveția) unde se stabilise încă din 1804, în răstimpul lungilor ei călătorii în Italia, Germania, Rusia și Suedia: Coppet devenise locul de întîlnire al unei pleiade strălucite de minți eminente și de nume răsunătoare (Benjamin Constant*, cu care **D-NA DE S.** întreține o furtunoasă legătură între anii 1794—1808, d-na Récamier, Schlegel, Sismondi, prințul August de Prusia etc.); edictele imperiale care-i impuneau **D-NEI DE S.** acest domiciliu obligatoriu conțineau de asemenea interdicția pentru prietenii ei de a o mai vizita; pentru înfrîngerea acestor dispoziții d-na de Récamier și Mathieu de Montmorency vor fi la rîndul lor exilați. Întoarsă la Paris îndată după Restaurație, **D-NA DE S.** moare fără a fi putut juca sub Burboni rolul pe care îl sconta, drept recompensă pentru prigoana suferită în timpul Imperiului.

Opera **D-NEI DE S.** — eseuri și romane — constituie o sinteză binevenită dintre ideile progresiste din veacul Luminilor și noile aspirații romantice, permițînd și favorizînd ecloziunea și luarea de conștiință a romantismului. În operele sale teoretice *De la littérature* și *De l'Allemagne*, **D-NA DE S.** afirmă relativitatea gustului, necesitatea de a judeca o operă literară în funcție de momentul istoric și de condițiile sociale în care a luat naștere, opunîndu-se astfel dogmatismului clasicist. Reluînd tezele lui Diderot* și credința acestuia în dezvoltarea concomitentă, paralelă, a literaturii și a civilizației, cum și a legăturii dintre poezie și moravuri, **D-NA DE S.** reintroduce de asemenea teoria despre influența climatului a lui Montesquieu*, conferindu-i valoare de lege și ilustrînd-o în *De la littérature*. Stabilește, în funcție de această teză, existența a două literaturi, a Nordului (prototip: Ossian) și a Sudului (prototip: Homer), acordînd prioritate celei dintîi — melancolică, neliniștită, bîntuită de angoasa destinului uman, „corespunzînd spiritului unui popor liber", în conformitate

cu idealurile romantice contemporane; adîncind această opoziție, ajunge să formuleze vestita ei paralelă dintre poezia clasică și cea romantică. Subliniază rolul inspirației și al geniului — „elan entuziast al sufletului"; definește poezia drept „cîntare religioasă", izvorîtă din adîncurile sufletului, născută dintr-o „sensibilitate neliniștită și entuziastă", dînd literaturii franceze drept exemplu cea a Germaniei. În romanele sale cu sfîrșit melodramatic, *Delphine*, *Corinne*, creează adevărați eroi romantici, exaltați, neliniștiți, pesimiști, pradă unor pasiuni mistuitoare, ale căror stări sufletești știe să le analizeze cu acuitate. Eroii — și mai ales eroinele romanelor ei se împărtășesc din experiența ei personală; exprimă revendicările ei feministe, setea ei de dominație, glorie și autoritate, sînt adepții idealului ei nețărmurit de libertate. Celebritatea și răsunetul operei D-NEI DE S. se datorează, în clipa apariției, oportunității ei, precum și prestigiului autoarei, figură de prim-plan, aureolată de nimbul exilului, al literelor europene contemporane. Trebuie astăzi considerată drept document mai degrabă decît izbutire artistică.

Op.: *De l'influence des passions sur le bonheur des individus* (1796); *De la littérature considérée dans ses rapports avec les institutions sociales* (1800); *Delphine* (1802); *Corinne ou l'Italie* (1807); *De l'Allemagne* (1813); *Dix années d'exil* (1821). M.S.

STAHL P.-J. v. **HETZEL** *Jules*.

STENDHAL *Marie-Henri* BEYLE, zis (1783—1842), romancier prerealist. Născut la Grenoble într-o familie burgheză provincială și regalistă, crescut într-un mediu conservator tiranic și catolic împotriva căruia se revoltă încă din copilărie (v. autobiografia lui *Viața lui Henri Brulard*), S., excelent matematician o clipă atras de cariera științifică, năzuiește, odată liber și ajuns la Paris în contact cu lumea teatrelor, să devină scriitor, „să scrie comedii ca Molière*", frecventînd în acest scop atît saloanele literare ale epocii (unde este primit cu răceală și dispreț), cît și culisele teatrelor și mediile actoricești (1799—1800; 1802—1806). Eșecurile sale și îndemnurile verilor săi Daru îl hotărăsc să se alăture, ca ofițer, armatei din Italia a generalului Bonaparte și să îmbrățișeze cariera militară. Curînd demisionat (1802) acceptă—după patru ani de sărăcie în care timp studiază pe Ideologii* veacului al XVIII-lea, pe Cabanis* și Destutt de Tracy* în special, desăvîrșindu-și astfel cultura — o slujbă bună în intendența armatei imperiale și urmează între 1806 și 1814 soarta oștilor napoleoniene în Germania, Austria, Rusia și Saxonia. După căderea lui Napoleon este pensionat și duce o viață de sărăcie, la Milano întîi (1815—1821), pe care îl părăsește ca suspect din ordinul poliției austriece, la Paris apoi (1821—1830), la Triest și Civita-Vecchia, în calitate de consul al Franței în cele din urmă (1830—1841). Moare subit la Paris, dintr-un atac de apoplexie. Opera lui cuprinde scrieri neînsemnate de istoria artei și muzicii, compilații menite să-i rotunjească bugetul (*Vie de Rossini*; *Rome, Naples, Florence*), scrieri de teorie literară (*Racine et Shakespeare*), un eseu filozofic celebru, *De l'Amour*, și cîteva romane, capodopere ale literaturii veacului său. În *Racine et Shakespeare*, manifest important al Romantismului*, S., precursor al lui Hugo*, își precizează idealul dramatic, anticlasic, cerînd o „tragedie națională", o comedie

care să stîrnească „rîsul nebunesc" al spectatorilor, și dînd o definiție celebră a „romanticismului", întemeiată pe concepția lui de căutare a fericirii individuale: „arta de a prezenta popoarelor operele literare care, în stadiul actual al obiceiurilor și credințelor lor, sînt susceptibile de a le crea plăcerea cea mai mare".
Opera romanescă a lui S., privită cu răceală (ca de altfel toate celelalte lucrări semnate de el) de critica pariziană și de publicul contemporan (excepție: Balzac* și Mérimée*), este fundamentată pe o concepție despre viață și o artă de a trăi profund originale — *beylismul*, la rîndul lui bazat pe *egotism*, cultul eului la individul dornic de a cuceri fericirea fără de care viața nu merită a fi trăită (v. *Souvenirs d'égotisme* și *Journal)*. Într-adevăr, viața este, după S., o continuă goană după fericire („chasse au bonheur"), goană care nu poate fi întreprinsă fără o perfectă autocunoaștere, stabilire lucidă a propriilor defecte și deficiențe, cunoaștere care are drept scop, în faza a doua, pentru ființele alese, „the happy few" capabile de energie, de *virtù*, îndreptarea acestor defecte, fasonarea propriului lor eu, creîndu-și astfel condițiile prielnice pentru cucerirea fericirii năzuite. Esențială, pentru atingerea acestei fericiri, este însă cucerirea iubirii; iar S., logician și raționalist format de ideologii secolului Luminilor, supune această pasiune unei riguroase analize, întemeiată pe observație și experiență, stabilind patru feluri de iubiri și șapte faze în evoluția ei (dintre care, mai importantă, aceea a *cristalizării*, v. *De l'Amour*), căci iubirea, pentru a fi cucerită sau zugrăvită, trebuie întîi cunoscută. Pornite de la fapte reale, romanele lui S. sînt în același timp cronici ale vieții și moravurilor contemporane, și opere de analiză psihologică, în care sînt prezentați eroi tineri, în luptă cu viața nemiloasă, cu obstacole și prejudecăți, în goană după fericire. Entuziaști, energici, ambițioși, semănînd în purtare și ideal cu autorul lor, acești tineri (Julien Sorel, Fabrice del Dongo, Lucien Leuwen, chiar Lamiel), reprezintă pentru S. o compensare față de decepțiile sale, variații pe tema propriului său destin, experiențe imaginare virtuale, dar pasionate, care-i umplu singurătatea, îl împacă cu realitatea. Romantic prin temperament, entuziast și pasionat, individualist înveterat, cultivînd energia și egotismul, dar modelat după ideologia veacului al XVIII-lea, crezînd în logică, rațiune, experiență și știință, cinic și ironic din autoconservare, dornic să-și mascheze adevărata sensibilitate, S., neînțeles de contemporanii săi romantici, a cunoscut îndată după moartea sa, și o dată cu publicarea postumelor, o prețuire și o audiență pe care timpul n-a făcut decît să le întărească.

Op.: *Journal* (1801—1823); *Rome, Naples, Florence* (1817); *De l'Amour* (1822); *Vie de Rossini* (1823); *Racine et Shakespeare* (1823, 1825); *Promenades dans Rome* (1829); *Le Rouge et le Noir* (1830); *Les Souvenirs d'égotisme* (1832, post. 1892); *Lucien Leuwen* (1834, post. 1894); *Vie de Henri Brulard* (1835); *Mémoires d'un Touriste* (1838); *La Chartreuse de Parme* (1839); *Chroniques italiennes* (1839, post. 1855).

M.S.

STIL *André* (n. 1921), romancier, nuvelist și ziarist. Comunist, scriitor angajat, S. a publicat romane și nuvele inspirate din viața minerilor și docherilor patriei sale, în care dă glas crezului său

revoluționar. După 1960 a publicat povestiri cu caracter predominant psihologic, literar mai izbutite.
Op.: *Le mot „mineur", camarades*; (1949); *Le Premier Choc* (3 vol., 1951—1954); *La question du bonheur est posée* (1956—1960); *Viens danser, Violette* (1964); *André* (1965). Al.D.P.

SUARD *Jean-Baptiste* (1732?—1817), ziarist și scriitor, critic literar academic cu vederi înguste, prieten cu d-na Geoffrin*. Asociat cu abatele Arnauld, a întemeiat „Le Journal étranger"; a colaborat la „Gazette de France" și la numeroase alte ziare și reviste, și a jucat un rol însemnat în mișcarea științifică, artistică și literară a epocii, importanța activității sale depășind cu mult pe cea a lucrărilor lui de critică. (Acad. fr.: 1774.)
Op.: *Variétés littéraires* (4 vol., 1788); *Mélanges de littérature* (8 vol., 1803—1805). I.N.

SUARÈS *Isaac Félix*, zis **ANDRÉ** (1868—1948), poet, eseist și dramaturg, prieten cu Claudel*, R. Rolland* și A. Gide*, care îl considerau egalul lor în valoare. Mare admirator al romantismului wagnerian și al misticii nietzscheniene a supraomului, convins, ca și Hugo*, de harul profetic acordat scriitorului, împărtășind deșerările metafizice ale lui Baudelaire*, S., avid cercetător al experiențelor celor mai diverse, a scris o operă abundentă, unde măreția nu este scutită de emfază, unde inspirația se pierde uneori în confuzie. Mai reușite decît poemele și piesele sale sînt însă lucrările de critică, studiile lui despre Shakespeare, Pascal*, Dostoievski, Tolstoi etc., precum și cele consacrate Italiei și Renașterii italiene. Respingînd critica dogmatică a lui Brunetière* și pe cea istorică a lui Lanson*, S. preconizează și ilustrează o critică a ideilor, reînnoind totodată arta portretului și a eseului.
Op.: *Le Voyage du condottiere* (3 vol., 1910—1932); *Cressida* (1914); *Marsilho* (1931); *Rêves de l'ombre* (1937); *Pages* (1948). Al.D.P.

SUE *Marie Joseph*, zis **EUGÈNE** (1804—1857), creatorul romanului-foileton popular. S-a dedicat de tînăr scrisului, dovedind o fecunditate uluitoare. A publicat întîi romane de aventuri, de mare succes, comparate cu cele ale lui Fenimore Cooper (*Kernock le pirate, Atar-Gull* etc.), apoi, după 1835, romane indiscrete de moravuri mondene, care au stîrnit indignarea foburgului Saint-Germain (*Cécile, Mathilde*) și romane istorice (*Latréaumont, Le Marquis de Létorières*). În 1842—43 publică în „Journal des Débats"*, celebrul său roman-foileton *Les Mystères de Paris*, decupat în episoade palpitante, care a stîrnit admirația unanimă, imediat urmat de multe altele (*Le Juif Errant; Martin, l'enfant trouvé; Le Diable médecin* etc.), la fel de îndrăgite de public, curînd traduse în mai multe limbi străine sau adaptate pentru scenă. Inspirate de o ideologie umanitară, demascînd cu un realism crunt dedesubturile mîrșave ale unei societăți corupte, pătrunzînd adînc în lumea interlopă denunțată în treacăt de Balzac*, satisfăcînd totodată sufletele sensibile în căutare de duios și sentimental, și pe cele atrase de senzații tari, noutate sau senzațional, expresie a unui suflet generos, triumf al Binelui asupra Răului, romanele lui S. sînt și azi citite cu plăcere de tineret ca și

de vîrstnici, în ciuda stilului lor dezlînat și a limbii împănate cu termeni argotici.

Op.: *Kernock le pirate* (1830); *Plick et Plock* (1831); *Atar-Gull* (1831); *La Salamandre* (2 vol., 1832); *Cécile* (1835); *Latréaumont* (1837); *Arthur et Deleytar* (1838); *Mathilde ou Mémoires d'une jeune femme* (1841); *Les Mystères de Paris* (10 vol., 1842—43); *Le Juif Errant* (1844—45); *Martin, l'enfant trouvé* (12 vol., 1847); *Les Sept Péchés capitaux* (1847—49); *Les Misères des enfants trouvés* (14 vol., 1851); *Le Diable médecin* (7 vol., 1855—1857); *Les Secrets de l'oreiller* (7 vol. 1858). M.S.

SUGER (1081—1151), istoric; cleric și om politic foarte influent în timpul domniilor lui Ludovic VI și Ludovic VII; și-a folosit autoritatea, pe de o parte, pentru a tempera unele excese ale politicii regale, pe de alta, pentru a înfrumuseța și îmbogăți anumite așezăminte monacale. Datorită lui mănăstirea Saint-Denis a devenit una din cele mai frumoase biserici în stil ogival din Franța și totodată leagăn al istoriografiei acestei țări. Din îndemnul său, diferite texte istorice și documentare extrase din arhivele și bibliotecile mănăstirești au fost transcrise pe pergament, constituind astfel nucleul așa-numitelor *Chroniques royales* de la Saint-Denis, care au stat la baza viitoarelor *Grandes Chroniques* de France*. *Viața lui Ludovic VI* pe care a redactat-o este un document unic asupra personalității și domniei acestui rege.

Op.: *La Vie du roi Louis VI; La Vie de Louis VII* (începută numai); *De administratione sua.* A.V.

SULIVAN *Jean* (n. 1914), scriitor și preot. Opera lui, fundamentată pe credința sa catolică, este expresia unei duble răzvrătiri: cea a creștinului împotriva unei societăți corupte, în goană după bani, lux și desfrîu, dar și împotriva Bisericii intransigente, sugrumînd viața interioară a omului prin preconizarea unui conformism desuet.

Op.: *Ligne de crête* (1961); *Mais il y a la mer* (1964, Marele premiu catolic pentru literatură); *Le plus petit abîme* (1965); *Car je t'aime, ô éternité!* (1966); *L'Obsession de Delphes* (1967). M.S.

SULLY *Maurice* DE (?—1196), episcop al Parisului, profesor de litere și filozofie, autor al unei culegeri de *Sermons* (predici). La îndemnul lui s-au pus temeliile catedralei Notre-Dame din Paris. A.V.

SULLY PRUDHOMME *René François Armand* PRUDHOMME zis (1839—1907), poet parnasian prin cultul formei și aplecarea către știință. A năzuit să săvîrșească unitatea dintre poezie și știință introducînd în domeniul poetic „neasemuitele cuceriri ale științei și înaltele sinteze ale speculației moderne" (v. *La Justice*, *Le Bonheur*). Nu a izbutit decît să realizeze poeme didactice, prozaice, stîngace și obscure, uitate de posteritate, căreia i s-a impus mai ales prin celălalt aspect, intimist, al poeziilor sale (v. *Les Solitudes*, *Les Vaines Tendresses*). Sensibil cu tendință spre melancolie, S.P. se arată dornic să destăinuiască tuturor „afecțiunile obscure și fragile ale sufletului", fiind cunoscut de contemporani

mai ales ca autor al poemului simbolic *Le Vase brisé* prezent și azi în aproape toate antologiile care îi pomenesc numele. A fost primul laureat al premiului Nobel pentru literatură (1901). (Acad. fr.: 1881.)

Op.: *Stances et Poèmes* (1865); *Les Épreuves* (1866); *Les Solitudes* (1869); *Les Vaines Tendresses* (1875); *La Justice* (1878); *Le Bonheur* (1888). M.S.

SUPERVIELLE *Jules* (1884—1960), poet, romancier și dramaturg, născut la Montevideo, din părinți de origine bască, stabilit mai tîrziu în Franța. S. cultivă o poezie a confidenței, influențată de simbolism, zîmbitoare, respirînd o dragoste nețărmurită, franciscană, pentru natura și lumea înconjurătoare, și o poezie cosmică, metafizică, religioasă, reînnoită de contactul cu Rilke (1923—1926), care îmbracă haina discursivității absolute, contrastînd cu intelectualismul rafinat și ermetic al contemporanilor săi. La aceasta se adaugă poezii patriotice, cîntare a durerii și rușinii patriei sale cotropite în timpul războiului.

Op.: *Poèmes* (1919); *Gravitations* (1925); *Le Forçat innocent* (1930); *La Fable du monde* (1938); *L'Arche de Noé* (1938); *Poèmes* (1939—1945); *Orphée et autres contes* (1946); *Oublieuse Mémoire* (1949); *Le Corps tragique* (1959). Al.D.P

SURGÈRES *Hélène* DE (după 1547—?). Domnișoară de onoare din suita reginei Catherine de Médicis. Cîntată de Ronsard* în *Sonnets pour Hélène* (1578), îi răspunde printr-un sonet care figurează în *Albumul* mareșalei de Retz*. A.V.

SURRÉALISME AU SERVICE DE LA RÉVOLUTION Le (1930—1933), revistă suprarealistă întemeiată de A. Breton*, opusă „oricărui control exterior de natură politică sau alta", care a publicat, printre alte texte teoretice importante, studiul lui Tristan Tzara*, *Essai sur la situation de la poésie*, în care acesta stabilește deosebirea dintre „poezie-activitate-a-minții" și „poezie-expresie-a-minții", făcînd și analiza cîtorva opere suprarealiste înainte de vreme. M.S.

SURRÉALISME Le, mișcare poetică și artistică de revoltă și ruptură, marcată de repercusiunile sociale, psihologice și morale ale primului război mondial, ecou al evoluției generale a spiritului modern, negare provocatoare a valorilor tradiționale ale artei (materie, limbaj, semnificație) și căutare febrilă a unei noi modalități de a fi, de a concepe și de a acționa, astfel numită după termenul folosit de G. Apollinaire* în prefața piesei sale *Les Mamelles de Tirésias* (1917). Mișcarea se încheagă prin 1919 la Paris sub forma unui grup (din care făceau parte, în primul rînd L. Aragon*, A. Breton* și P. Soupault*), reunit în jurul publicației „Littérature"*. Integrată întîi iconoclastului Dada* (1919—1923), se constituie ca mișcare autonomă sub conducerea autocrată a lui A. Breton („papa suprarealismului", autorul, împreună cu Soupault, al primului text suprarealist: *Les Champs magnétiques*, 1920), care-i redactează *Manifestul* în 1924, dîndu-i definiția: „*Surréalisme*, s.m. Automatism psihic pur prin care ne propunem să exprimăm, fie verbal, fie în scris, fie în oricare alt chip funcționarea gîndirii. Dictare a gîndirii în afara oricărui control exercitat de rațiune, în afara oricărei preocupări estetice și morale. Suprarealismul se

bazează pe credința în realitatea superioară a anumitor forme de asociații neglijate pînă acum, în atotputernicia visului, în jocul dezinteresat al gîndirii. El tinde să se substituie celorlalte mecanisme psihice și să se substituie acestora în rezolvarea principalelor probleme ale vieții". Grupul suprarealiștilor (care număra în afara celor trei poeți menționați, printre alții, pe Crevel*, Desnos*, Éluard* și Péret*) s-a constituit sub steagul lui A. Breton într-o colectivitate unită, ideologic fundată pe freudism, marxism și hegelianism, care s-a străduit să realizeze o punere în comun reală a „inspirației" — căci S. nu se vroia o nouă școală artistică, ci un nou mod de existență în care arta, pictură sau poezie (suprarealiștii negau talentul!), nu mai era un scop în sine, ci un mijloc de investigare, de cunoaștere, de explorare a inconștientului, a visului și a miraculosului prin scrisul automatic, somnul hipnotic și obedienta față de hazard, pentru a fecunda apoi cu rezultatele explorării „viața zisă reală". Intrați într-un impas după o perioadă zisă „eroică" de cercetări febrile (1923—1925), suprarealiștii vor să concilieze visul cu realitatea, poezia și acțiunea, să traducă valorile suprarealiste în realitatea socială, să „schimbe viața", dar și, după îndemnul lui Marx „să transforme lumea". Se raliază atunci grupării paracomuniste „Clarté", declarînd că fiind „revoluționari prin definiție", se alătură activității revoluționare care tinde la distrugerea societății capitaliste. Această schimbare de atitudine (integrare în viața socială), dă loc la o primă criză în sînul mișcării, unii membri (Artaud*, Vitrac*) refuzînd angajarea și proclamînd că nu există adevărata revoluție decît pe planul spiritului, alții, precum Naville, afirmînd, dimpotrivă că menirea S.-ului nu este de a „vaticina pe hîrtie" ci de a se angaja, de a trece la comunism. A. Breton ia poziție publică în cadrul acestei dezbateri (*Légitime défense*, 1926; *Au grand jour*, 1927). Aragon, Breton, Éluard și Péret aderă la Partidul Comunist, iar Artaud, Vitrac și Soupault sînt excluși din grup. Noua orientare a mișcării este explicată în *Second Manifeste du Surréalisme* (1929), iar revista grupului „La Révolution* surréaliste" (care fusese întemeiată împreună cu un „birou de cercetări suprarealiste", în 1924) ia numele de „Le Surréalisme au service de la Révolution" (1930—1933). Adeziune și orientare temporară! În 1933 Breton, Éluard, Crevel și Péret sînt excluși din Partidul Comunist și își reiau vechile activități, fără însă să fi rezolvat într-alt fel antinomia poezie/acțiune care îi frămînta. Ulterior, Breton va orienta S. spre ocultism, pierzîndu-și pe drum vechii discipoli (în afara lui Péret), alungați de intransigența lui doctrinară, raliind în schimb mereu noi adepți.

S. nu a reușit, cum o ambiționase la un moment dat, să „schimbe lumea", dar a „schimbat" parțial viața artistică și chiar cotidiană, prin modificarea cadrului pe care l-a impus încetul cu încetul, trezind receptivitatea oamenilor în fața disponibilităților, hazardului, visului treaz, și a libertății. Al.D.P.

SUSSANNEAU *Hubert* (1512—?), umanist, gramatician și poet neolatin, excelent comentator al lui Cicero și Virgiliu, autor al unor scurte poezii în limba latină.

Op.: *Dictionarium Ciceronianum et ejusdem epigrammatum libellus* (1536). A.V.

SYMBOLISME Le, mișcare poetică idealistă constituită în jurul anului 1885, al cărei statut de existență este socotit a fi *Manifestul simbolist* al lui J. Moréas* apărut în „Le Figaro* littéraire“ din 18 septembrie 1886. Mișcarea simbolistă a fost anunțată de încercările individuale ale „decadenților“ (1880—1885) care luptă împotriva *Parnasse**-ului, a naturalismului*, a realismului*, a logicii „pozitive“, încercînd „să restabilească drepturile poeziei“ și ale „vieții interioare“. În această primă perioadă bătălia literară se dă în cadrul „cabaretelor“ (care au înlocuit saloanele primei jumătăți a veacului) prin numeroase grupări zgomotoase și provocatoare, ca de pildă *Les Hydropathes**, 1878, *Les Hirsutes*, 1881, *Les Zutistes*, *Les Jemenfoutistes* etc. Toți afirmă libertatea totală a poeziei și a poeților, afișează, cu dorință exhibiționistă menită să-l stîrnească pe burghez, stări de paroxism, cultivă mistificarea (dar și misticismul), avînd marele merit de a grupa toți poeții tineri într-o comunitate unită în ciuda divergențelor de tendințe. Întemeiază reviste, în care își publică operele, făcîndu-se astfel cunoscuți: „Lutèce“, 1881, „Le Chat*-Noir“, „Le Décadent“, „La Revue Wagnérienne“ etc., iar după 1885 „La Vogue“ a lui G. Kahn*, „Le Symboliste“ (a lui G. Kahn și J. Moréas), „Le Revue Indépendente“, „La Plume“* (a lui Léon Deschamps), „Vers et Prose“ (1904—1911), „La Phalange“* (1906—1914) a lui Jean de Royère*. În perioada 1881—1886 apar cîteva din operele importante ale s.-ului: *Syrtes et Cantilènes* de Moréas, *À Rebours* de Huysmans*, 1884, *Les Complaintes* de J. Laforgue*, *L'Avant-dire au Traité du Verbe de R. Ghil* de Mallarmé*. Triumful mișcării trebuie situat prin 1889, consacrarea ei în 1891, cînd are loc *Banchetul Pelerinului Pasionat*.

S. revoluționează poetica franceză a secolului al XIX-lea, atît în formă cît și în conținut. Decadenții întîi, simboliștii apoi, reclamă descătușarea sufletului înăbușit de societatea capitalistă, de domnia banului, de jocul intereselor meschine. Trebuie reabilitat sufletul, trebuie restabilite drepturile vieții interioare, ale emoțiilor, sentimentelor, dorințelor, visurilor. Iar sufletul, pentru acești poeți nu este altceva decît o sensibilitate ce se închide în sine, analizîndu-se cu complezență, pînă în străfundurile ei, în subconștient, în inconștient, în lumea instinctelor, a visurilor, a aspirațiilor vagi: domeniul poeziei și cel al psihanalizei se întrepătrund. Explorare periculoasă care duce, departe de realitate, către irațional, care folosește, pentru a capta ecourile iraționalului, mijloace necunoscute raționalismului pînă atunci dominant: simboliștii vor folosi intuiția (anunțîndu-l pe Bergson). Sînt sensibili la simțul misterului, care domnește pretutindeni, în jurul omului, fiind însăși esența realității. De aceea nu folosesc descrierea rece și precisă, ci, pentru a atinge, dincolo de aparențe, sufletul lucrurilor și al ființelor, cufundat în misterul străfundurilor, vor folosi simbolul, sugestia, analogia, aluzia, ritmul fluid, muzical, incantatoriu. Poezia devine pe de o parte muzică, ritm, melodie suavă, pe de alta, formă superioară a cunoașterii. Astfel se conturează două tendințe majore ale s., — aceea muzicală, languroasă, uneori dulceagă, cultivînd visarea, fascinată de miturile medievale, folosind o imagistică desuetă, de legendă, în care se ivesc castele și castelane, lacuri, lebede și filtre, fantasme și vrăjitorii de tot felul, iubiri nefaste, însingurări, jale, durere, paloare

și moarte; poezie scăldată într-o atmosferă de clar-obscur, cu lumini diafane de lună, sticliri de diamante și învăluiri oribile de tenebre, realizată într-un metru incert, impar, plurisilabic, atingînd versul liber, cu rime îndoielnice, uneori simple asonanțe (v. Kahn*, Samain*, Régnier*, Laforgue*, Viélé-Griffin*, Stuart Merrill* etc.) — și cealaltă tendință străduindu-se orgolios să pătrundă tainele cosmosului, poezie a cunoașterii, filozofică, ce-și înfige rădăcinile în vechiul idealism platonician, asimilînd conceptul despre idei și arhetipuri al filozofului antic, amendat prin înrîurirea gîndirii iluminiștilor Swedenborg, Mesmer și Saint-Martin*. Precursorii acestei poezii sînt Hugo*, prin afirmarea existenței unei lumi ideale ascunse de lumea reală, Nerval*, prin experiența sa onirică a suprarealului, și Baudelaire*, prin teoria sa poetică a corespondențelor, apoi Lautréamont* și Rimbaud* cu operele lor revoltate, clocotitoare, realizate din imagini fulgurante și întemeiate pe puterea de viziune *(voyance)*. Figura centrală a acestei a doua tendințe este Mallarmé ce duce poezia pe calea ermetismului, străduindu-se să reînnoiască vocabularul poetic. Curent esențial al poeziei franceze, discutabil prin multiple aspecte (ezoterism, artificialitate, ermetism, rupere de realitate etc.) s. a avut marele merit de a fi liberat poezia de vechiul discurs oratoric, de a fi îndepărtat orice dogmatism retoric, de a fi șters diferența formală dintre proză și vers, constituind temelia esteticii moderne de azi. M.S.

SYMEONI (sau **SIMEONI**) *Gabriel* (1509—către 1575), poet și prozator de origine italiană, autor a numeroase scrieri erudite remarcabile, în limba franceză.

Op.: *Interprétation greque, latine, toscane et française du Monstre ou énigme d'Italie* (1555); *Les illustres observations antiques* (1558); *Devises et emblèmes héroïques et morales* (1559). A.V.

"La poésie doit être faite par tous."

"It is a grandiose and fertile River." Lautréamont

Mallarmé - seulement la Beauté existe et son unique expression parfaite est le Poème

TABARIN *Antoine* GIRARD, zis (1584—1633), actor comic ambulant, improvizator, de origine probabil italiană, stabilit la Paris în 1618, celebru pînă în 1625 pentru spectacolele date în aer liber, în piaţa Dauphine. Urmaş şi emul al vestitei *Commedia dell'Arte*, T. nu pare a-şi fi redactat farsele şi dialogurile hazlii cu care-şi desfăta publicul, astfel încît poate fi contestată pe drept autenticitatea textului culegerii *L'Inventaire universel des oeuvres de Tabarin*, publicată prin 1625 după fasciculele editate începînd din 1622 de Sommaville — sub titlul: *Le Recueil Général des rencontres et Questions tabariniques avec leurs réponses* —. Oricum, această culegere reînvie dialogurile vesele, spirituale, truculente, însoţite de cuplete joviale, de calambururi şi glume, care i-au asigurat lui T. celebritatea, în timpul vieţii şi în faţa posterităţii M.S.

TABLE RONDE La, (1948→), revistă literară, întemeiată de un grup de tineri scriitori (dintre care: R. Aron*, A. Camus*, A. Malraux*, Cl. Mauriac*, J. Paulhan*), de tendinţă catolică, deschisă însă talentelor mai deosebite. M.S.

TABOUROT *Étienne* (1549—1590), poet şi prozator originar din Dijon, autor al unei culegeri de sonete, al unui *Dicţionar al rimelor franceze*, al unei eteroclite culegeri de echivocuri, calambururi, anagrame, sfaturi privitoare la tehnica versificaţiei, epitafuri, indicaţii relative la creşterea copiilor şi aprecieri asupra falşilor vrăjitori — intitulată *Les Bigarures*, precum şi a două culegeri de povestiri hazlii, picante sau chiar licenţioase provenite de multe ori din tradiţia locală burgundă, şi intitulată *Apophtegmes* şi *Escraignes*.

Op.: *Les Bigarures* (1572—1585); *Les Touches* (1585); *Les Apophtegmes (ou Contes facétieux du sieur Gaulard, gentilhomme de la Franche Comté bourguignonne)* (1614); *Les Escraignes* (1614). A.V.

TABOUROT *Jehan* (1520—1595), ecleziast, originar din Dijon, al cărui tratat intitulat *l'Orchésographie*... este extrem de preţios pentru lista de dansuri şi figuri de dans specifice secolului al XVI-lea pe care o conţine.

Op.: *Le Calendrier des Bergers* (1582); *L'Orchésographie et traité en forme de dialogue par lequel toutes personnes peuvent apprendre et pratiquer l'honnête exercice des danses* (1589). A.V.

TACONET sau **TACONNET** *Toussaint-Gaspard* (1730—1774), dramaturg şi actor comic, autor de parodii, parade, balete, pantomime şi comedii în stil „poissard"* dintre care, mai izbutită, *Le Labyrinthe d'amour* (1749). S-a reprezentat pe sine cu numele lui şi sub înfăţişarea lui tradiţională de beţiv (1776—1817) în cîteva vodeviluri şi comedii. M.S.

TAHUREAU *Jacques* (1527—1555), poet, autor al unor poezii de dragoste şi al unei spirituale scrieri critice la adresa femeilor.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Dialogues*; *Poésies de J. Tahureau* (1554); *Oraison au roi de la grandeur de son règne et de l'excellence de la Langue françoise* (1555). I.N.

TAILHADE *Laurent* (1854—1919), poet atașat grupului simbolist, inventatorul „simbolismului feroce", dar scriitor de factură parnasiană influențat de manierismul decadent. Venit la Paris prin 1885, pătrunde în grupurile decadente și simboliste, se împrietenește cu Verlaine* și Moréas* și publică *Au Pays du mufle*, izbutită satiră a burghezului ghiftuit și obtuz. Devine jurnalist, luînd parte, de pe poziții anticlericale și anarhiste, la toate disputele literare și politice ale epocii. Poemele sale, în primul rînd ironice și satirice, uneori elegiace, în care se pot deosebi reminiscențe din Aristofan, Juvenal, Petronius, Villon* și Rabelais*, sînt scrise într-o limbă bogată, savuroasă, truculentă — chiar scatologică și obscenă — azi învechită.

Op.: *Le Jardin des rêves* (1880); *Au Pays du mufle* (1891); *À travers les Groins* (1899); *Épigrammes* (1907); *Nocturnes* (1907); *Poèmes élégiaques* (1907); *Poèmes aristophanesques* (1914). M.S.

TAILLANDIER *René*, zis **SAINT-RENÉ** (1817—1879), eseist și critic literar, colaborator la „Revue des Deux Mondes"* după 1841.

Op.: *Béatrix* (1840); *Boursault* (post. 1881). M.S.

TAILLEMONT *Claude* **DE** (către 1506—1558), poet și prozator din Școala lioneză, autorul unui *Discours des Champs Faez*, discuție colectivă asupra meritelor femeilor organizată după modelul acelei din *Decameronul* lui Boccaccio. A preconizat o reformă ortografică, înrudită cu cea inițiată de Meigret* și Ramus*, scriindu-și chiar poemele după noul sistem ortografic.

Op.: *Discours des Champs Faez, à l'honneur et exaltation de l'amour et des dames* (1553); *La Tricarite, Plus qelqes chants en faveur de plusierus damoezelles* (1556). A.V.

TAINE *Hippolyte* (1828—1893), filozof, istoric și critic literar de seamă, în luptă cu autoritățile celui de al II-lea Imperiu, colaborator la „Revue* des Deux Mondes" și „Journal des Débats". Filozof pozitivist, adept al teoriilor lui A. Comte*, al senzualismului și al asociaționismului englez (v. *De l'Intelligence* în care această facultate este considerată o simplă sumă de senzații), **T.** joacă un mare rol în făurirea doctrinei literare naturaliste, căci tînăra generație de scriitori va vedea în om, după exemplul lui, doar un mănunchi de senzații, de pofte brutale, de instincte josnice, va îndrăgi ființele excepționale, monstruoase, folosindu-se în disecările sale psihosociologice, de metoda experimentală (v. **NATURALISME**). În activitatea lui de critic literar, **T.**, continuatorul, prin diferite aspecte, al operei lui Sainte-Beuve*, se dovedește a fi determinist: „Toate sentimentele, spune el, ideile și stările sufletului omenesc, sînt produse, avînd cauzele și legile lor; viitorul istoriei constă în cercetarea acestor cauze și legi. Asimilarea cercetărilor istorice și psihologice cercetărilor fiziologice și chimice, iată ținta mea, conceptul meu fundamental". Considerînd operele literare ca un produs al circumstanțelor sociale, **T.** elaborează un sistem coerent — și discutabil în rigiditatea lui — (expus în *Introduction à l'Histoire de la littérature*

anglaise, 1863), stabilind cauzele și legile creației literare, subliniind importanța a trei factori determinanți: *rasa* („dispozițiile înnăscute și ereditare" ale omului), *mediul* (definit prin climă și organizare socială) și *momentul* (determinat de evoluția istorică). Sistem limitat, simplificator, dar salvat, în creația lui T., de subtilitatea analizei și de inteligența lui care-i permit să emită de cele mai multe ori judecăți de valoare, ratificate de posteritate (v. *Essais de critique et d'histoire*). În lucrările lui istorice T. aplică același determinism preconizat în critica literară, judecățile lui fiind însă adesea calomnioase la adresa epocilor revoluționare, a revoluției din 1789 în special (v. *Origines de la France contemporaine*). (Acad. fr.: 1878.)

Op.: *La Fontaine et ses fables* (1853, 1860); *Essai sur Tite-Live* (1856); *Essais de critique et d'histoire* (1858); *Histoire de la littérature anglaise* (1863); *Nouveaux Essais de critique et d'histoire* (1865); *Philosophie de l'art* (1865—1869); *De l'Intelligence* (1870); *Origines de la France contemporaine* (6 vol., 1875—1893); *Derniers Essais de critique et d'histoire* (1892). M.S.

TALLEMANT DES RÉAUX *Gédéon* (1619—1690), memorialist scrupulos și bine documentat. Fiul unui bogat bancher protestant din Bordeaux stabilit la Paris în 1634, **T. DES R.** a făcut cunoștința viitorului cardinal de Retz* (cu care a întreprins o călătorie în Italia) și a lui Voiture*; a frecventat apoi societatea elegantă a Parisului, în special l'Hôtel de Rambouillet* și saloanele d-rei de Scudéry* și al d-rei de Suze, culegînd note pentru viitoarea lui lucrare: *Les Historiettes de Tallemant Des Réaux* începută de prin 1657 și publicată postum în 1834—1835, la a cărei realizare a fost încurajat de însăși marchiza de Rambouillet. La apariția lucrării, opinia publică a contestat autenticitatea „Historiettes"-elor considerîndu-le o caricatură răuvoitoare a unei societăți pe care tradiția o înfățișase în culori infinit mai favorabile. Studiile mai moderne ale erudiților și istoricilor au spulberat această părere, recunoscînd atît meritele de istoric ale lui **T. DES R.** — veridicitatea, documentarea scrupuloasă, autenticitatea surselor cercetate, buna-credință de netăgăduit a autorului — cît și pe cele ale omului de litere de bună calitate, povestitor desăvîrșit, care știe să mînuiască plăcut ironia și satira, folosind un stil viu, familiar și colorat. M.S.

TALLEMANT *Paul* (1642—1712), scriitor devenit celebru în urma publicării, la 18 ani, a romanului alegoric *Voyage de l'Isle d'Amour*, descriere a nenorocirilor produse de o iubire nejustificată de rațiune. Ales de tînăr printre membrii Academiei franceze, dar și printre cei ai Academiei Medaliilor (Inscripțiilor) a fost unul dintre principalii redactori ai lucrării *Remarques et décisions de l'Académie* (1698), precum și autorul a numeroase alte discursuri, elogii funebre și lucrări istorice. (Acad. fr.: 1666.)

Op.: *Voyage de l'Isle d'Amour* (1660); *Éloge funèbre du chancelier Séguier* (1672); *Discours sur l'utilité des Académies* (1675); *Éloge funèbre de Colbert* (1683); *Histoire de Louis XIV par les médailles* (1702). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

TARDIEU *Jean* (n. 1903), poet, eseist și dramaturg. Clasic și ermetic la începuturile sale, cu tendințe către o interpretare simbolică a lumii (vădind influența lui Mallarmé* și a poeților veacului al XVIII-lea), T. a evoluat către o poezie fantezistă cultivînd jocurile de cuvinte, șarja și pastișa, într-o formă amintind uneori de cîntecul popular. Este unul dintre întemeietorii teatrului radiofonic.

Op.: *Accent* (1939); *Le Témoin invisible* (1943); *Les Dieux étouffés* (1946); *Monsieur Monsieur* (1951); *Théâtre de chambre* (1955—1960); *Histoires obscures* (1961); *Villon* (1961); *Hartung* (1962). Al. D.P.

TASTU *Amable* VOÏART *Doamna* (1795—1885), poetă elegiacă, de factură clasică, sensibilă la melancolia lamartiniană.

Op.: *Les Oiseaux du Sacre* (1825); *Les Chroniques de France* (1829) M.S.

TAVAN *Alphonse* (1833—1905), poet francez de expresie occitană, de inspirație rustică. Face parte din grupul celor 7 întemeietori ai societății *Le Félibrige**.

Op.: *Amours et Pleurs* (1876); *La Vie vivante* (1900); *La Fête du cinquantenaire de la Fondation du Félibrige* (1904). M.S.

TEILHARD [tɛja:R] **DE CHARDIN** abatele *Pierre* (1881—1955), erudit și filozof, iezuit hirotonisit preot în 1905. Geolog interesat de paleontologie, T. a participat la numeroase călătorii de cercetări în Egipt și China, luînd parte activă la descoperirea sinantropului. Întors în Franța în 1947 este numit director de cercetări la *Recherche nationale scientifique* și ales membru al Academiei de Științe în 1950. În lucrările lui filozofice, T. încearcă să-și integreze descoperirile „în perspectiva generală a progresului omenesc", punîndu-le în concordanță totodată cu cerințele științei moderne și cu cele ale dogmei catolice. Opera sa, extrem de vastă, inedită pînă la moartea lui, publicată după 1955, a produs și produce un viu interes în cercurile intelectuale mondiale, suscitînd de asemenea proteste destul de energice din partea Vaticanului și a cîtorva medii teologice. Membru al Academiei de Științe: 1950.)

Op.: (data elaborării): *La Vie cosmique* (1916); *La Puissance spirituelle de la matière* (1919); *Mon Univers* (1924); *Esquisse d'un univers personnel* (1936); *La Structure phylétique du groupe humain* (1951); *Le Christique* (1955). M.S.

TELLIER *Jules* (1863—1889), poet și critic, fondatorul, împreună cu Barrès* al revistei „Chroniques". Poemele sale, publicate postum prin grija lui La Tailhède, de factură savantă, de tendință umanistă, sînt tributare totodată esteticii *Parnasse**-ului și a Școlii romane, adesea străbătute de obsesia morții.

Op.: *Nos poètes* (1888); *Les Reliques de Jules Tellier* (post. 1890). M.S.

TEL QUEL (1960→), revistă a editurii *Le Seuil*, al cărei animator principal este Ph. Sollers*. Inteligent eclectică la începuturile ei, apoi apărătoare a Noului* roman, s-a îndreptat către lingvistică și structuralism și, în ultimă instanță, către marxism. Printre colaboratorii principali: criticul adept al Noului roman, Jean

Ricardou*, Faye*, poetul Denis Roche, romancierii Jean-Louis Baudy* și Jean Thibaudeau. Al.D.P.

TEMPS MODERNES Les (1945–→), revistă lunară angajată, întemeiată de J.-P. Sartre*, organ al filozofiei existențialiste. Dintre colaboratori: Raymond Aron*, Simone de Beauvoir*, Michel Leiris*, J. Paulhan*, Francis Jeanson (v. **NOUVELLE CRITIQUE**), Bernard Pingaud*. Al.D.P.

TENCIN *Claudine Alexandrine* **GUÉRIN DE** (1682—1749), celebră amfitrioană a secolului Luminilor, mama filozofului d'Alembert*. În salonul ei (1726—1749), deschis în fiecare marți și înfloritor mai ales după moartea d-nei Lambert*, se întruneau literați, oameni de finanțe și curteni dintre care mai cunoscuți: Fontenelle*, abatele Prévost*, Montesquieu*, Marivaux*, Duclos*, Marmontel*, Helvétius* și Bolingbroke. **DOAMNA DE T.**, pasionată a discuțiilor „filozofice" și a conversației picante, strălucea în maxime morale și filozofice. A scris, în colaborare cu nepoții ei, Pont de Veyle și d'Argental, romane sentimentale mediocre, lăsînd în schimb o corespondență interesantă.

Op.: *Mémoires du comte de Comminges* (1735); *Le Siège de Calais* (1739); *Les Malheurs de l'amour* (1747); *Correspondance avec le cardinal de Tencin* (post. 1790); *Lettres au duc de Richelieu* (post. 1806). I.N.

TENDRE *La Carte du*, harta unei țări imaginare: *Le Royaume du Tendre* inserată de d-ra de Scudéry* în cartea I din romanul ei *La Clélie* (1654), cod al dragostei din secolul al XVII-lea, reprezentare geografică și simbolică a cazuisticii amoroase, galante și prețioase din saloanele înaltei societăți franceze din acea vreme. Acel *Regat al Dragostei* este străbătut de trei fluvii: în centru Înclinarea *(l'Inclination)*, la est Prețuirea *(l'Estime)*, la vest Recunoștința *(La Reconnaissance)*. Toate trei se varsă în nordul țării, printr-un singur estuar, în Marea Periculoasă *(la mer Dangereuse)*. La vărsarea lui se înalță trei cetăți cu nume predestinate: *Tendre-sur-Inclination*, *Tendre-sur-Estime*, *Tendre-sur Reconnaissance*. O a patra cetate, Noua Prietenie *(Nouvelle Amitié)*, se află în sudul țării, pe lîngă izvorul fluviului Înclinare. Țelul oricărei inimi cuprinse de fiorul dragostei, deci oprită în această ultimă cetate, este de a pătrunde într-una din celelalte trei. Lăsîndu-te în voia înclinării, deci pe firul fluviului cu același nume, ajungi repede la țintă. De ești mai puțin grăbit, mai circumspect, o iei pe la est, dus de ape mai molcome; treci și poposești prin sate simbolice numite: Spirit ales *(Grand-Esprit)*, Versuri frumoase *(Jolis-Vers)*, Răvaș galant *(Billet-Galant)*, Sinceritate etc. Sau o iei pe la vest și atunci te poți opri în drum la Complezență *(Complaisance)*, Supunere *(Soumission)*, Mici-atenții *(Petits-soins)*, Asiduitate *(Assiduité)* etc. Dar să te ferești să apuci o cale greșită: de o pornești prea spre est, nimerești pe la Neglijență, Inegalitate, Răceală etc. și te îneci fără doar și poate în lacul Indiferenței. Iar de o iei prea la vest, trecînd prin Indiscreție, Perfidie și Bîrfă, nimerești pe la Stînca Orgoliului și te scufunzi în Marea Vrăjmășiei... Ideea acestei reprezentări geografico-simbolice a analizelor psihologico-sentimentale în care se complăcea societatea prețioasă și mondenă, realizată de d-ra de Scudéry,

fusese lansată de Pellisson*, în 1653. Succesul realizării ei concrete a fost imediat și, după modelul Hărții regatului Dragostei, au răsărit de îndată alte hărți ale altor ținuturi: Harta Împărăției Rațiunii, a Regatului Elocinței, a Regatului Prețioaselor etc. În ciuda glumelor și ironiilor cu care unii scriitori le-au întîmpinat (v. Molière* în *Les Précieuses ridicules* și Boileau* în *Dialogue sur des héros de roman*), succesul acestor reprezentări simbolice, a dăinuit pînă prin 1670, iar posteritatea își amintește cu plăcere de această grațioasă *Țară a dragostei curtenitoare* așa cum își amintește de *Eldorado* sau de *Arcadia*, ca de un mit totodată frumos și desuet. M.S.

TENSON v. **JEU-PARTI**

TERRASSON *Jean* (1670—1750), profesor de filozofie elină și latină la Collège de France, autorul unui roman filozofic, *Sethos*. Este de asemenea cunoscut pentru rolul pe care l-a jucat în disputa dintre Antici și Moderni, luînd partea celor din urmă. (Acad. fr.: 1732.)

Op.: *Dissertation critique sur „l'Iliade" d'Homère, où, à l'occasion de ce poème, on cherche les règles d'une poétique fondée sur la raison* (1715); *Sethos* (1731); *Philosophie applicable à tous les objets de l'esprit et de la raison* (1754). I.N.

THARAUD *Charles* zis **JEAN** (1877—1952), romancier, colaborator al fratelui său, Jérôme Tharaud*. (Acad. fr.: 1946.) M.S.

THARAUD *Ernest*, zis *Jérôme* (1874—1953), prozator fecund, autor, în colaborare cu fratele său Jean Tharaud*, de romane pitorești și exotice, rezultat al lungilor călătorii întreprinse în Maroc, Siria, Izrael, Persia etc., de romane de moravuri și analiză psihologică cu eroi luați din mediul francez provincial și de amintiri despre Péguy* (la a cărui revistă, „Les Cahiers de la Quinzaine", a colaborat) și despre Maurice Barrès*. (Acad. fr.: 1938.)

Op.: *Le Colporteur débile* (1898); *Dingley, l'illustre écrivain* (1902), în colab. cu Jean Tharaud, Premiul Goncourt în 1906); *Marrakech ou les Seigneurs de l'Atlas* (1920); *Notre cher Péguy* (1926); *La Rose de Saron* (1927); *Mes années chez Barrès* (1928); *Les Bien-aimées* (1932). M.S.

THÉÂTRE D'ANTOINE v. **THÉÂTRE-LIBRE**

THÉÂTRE D'ART Le (1890—1893), teatru întemeiat de Paul Fort*, ca o reacție împotriva lui Antoine și a teatrului său (v. **THÉÂTRE LIBRE**) și care a contribuit la restaurarea poeziei pe scenă. Întreprinderea lui P. Fort, pornită într-un elan entuziast și juvenil dar fără mijloace materiale suficiente a fost continuată, cu succes, de **THÉÂTRE DE L'OEUVRE** al lui Lugné-Poë. M.S.

THÉÂTRE DE L'ABSURDE Le, sau **L'ANTI-THÉÂTRE**, nume desemnînd, începînd din a doua jumătate a secolului XX, piesele moderne, anticonvenționale, reflectînd anxietatea metafizică față de absurditatea condiției umane a autorilor lor, într-o formă nouă, adecvată postulatelor fundamentale exprimate. Depășind contradicția existentă în teatrul de după al doilea război mondial (v. mai ales piesele lui Sartre* și Camus*) dintre conținutul nou (sentimentul iraționalității condiției umane absurde) și convenția teatrală veche, întemeiată pe rațiune, logică și gîndire discursivă,

T. DE L'A., într-un efort de fuziune a materiei cu forma, renunță să argumenteze absurditatea condiției umane, mulțumindu-se s-o arate în imagini de scenă concrete și directe, realizînd piese lipsite de intrigă, părînd a reflecta visuri și coșmaruri, fără personaje identificabile (înlocuite prin ființe la limita dintre clovn și marionetă) și vizînd la o depreciere radicală a limbajului. Printre reprezentanții cei mai de seamă ai *Teatrului absurdului* în Franța pot fi citați: S. Beckett*, E. Ionesco*, Adamov*, Arrabal* și, într-o oarecare măsură, J. Genêt*. M.S.

THÉÂTRE DE LA FOIRE (sec. XVII și XVIII), nume dat spectacolelor organizate în cadrul marilor bîlciuri pariziene de la Saint-Germain (lîngă biserica Saint-Germain des Prés) și Saint-Laurent (între Porte Saint-Denis și Porte Saint-Martin), compuse din pantomime, farse și texte comice fără pretenții literare (deși adesea scrise de autori renumiți precum Le Sage*, Piron* sau Sedaine*), însoțite de cuplete și refrene reluate în cor de public și de dansuri hazlii. Scenariile folosite (adevărate „documentare" ale vieții străzii și ale limbii vorbite) țineau cont de actualitate, foloseau cu precădere ironia și parodia, și acordau acțiunii un rol primordial, actorul fiind obligat să joace cu un dinamism sporit și să recurgă la improvizații amintind de vechea *Commedia dell'arte* italiană. Aspectul spectacular al reprezentațiilor era deosebit de îngrijit. T. DE LA F., ponegrit și persecutat de trupele de la *Comédie*-française*, mîndre de privilegiile lor, lipsit, ce-i drept, de profunzime și spirit umanitar, are meritul de a fi menținut tradiția teatrului viu, fantezist și inventiv într-o epocă de sclerozare a genului, încorsetat în canoanele rigide ale dogmatismului clasic, înlesnind astfel reînnoirea teatrală de la începutul secolului al XIX-lea. M.S.

THÉÂTRE DU MARAIS (1634—1673), unul dintre primele teatre din Paris, pe scena căruia a fost jucat *Cid*-ul, întemeiat de trupa de artiști pînă atunci nomazi a lui Charles Le Noir, condusă apoi de celebrul actor Guillaume Des Gilbert, zis Mondory (sau Montdory) (1594—1651). În 1673 un decret regal obligă trupa *du Marais* să fuzioneze cu trupa lui Molière*, mort de curînd, fiindu-le atribuită scena teatrului Guénégaud. Șapte ani mai tîrziu această nouă trupă avea să întemeieze Comedia* franceză. M.S.

THÉÂTRE LIBRE Le (1887—1896), teatru întemeiat de André Antoine (1857—1943), mic slujbaș de la Compania de Gaz, pasionat de teatru, admirator al lui Courteline* și al comediei „rosse"), cunoscut apoi sub numele de **THÉÂTRE D'ANTOINE** (1896—1907), pe scena căruia s-au reprezentat cu precădere piese realiste și naturaliste într-o regie nouă, dezbărată de orice convenționalism de interpretare, punere în scenă și decor, corespunzătoare operelor jucate. Exagerările realiste de la T.L. au provocat o reacție concretizată prin acțiunea de la *Théâtre d'Art* al lui Paul Fort*. M.S.

THÉÂTRE NATIONAL POPULAIRE (T.N.P.), teatru subvenționat de stat, întemeiat în 1933 la îndemnul actorului Gémier, primul lui director. Oferă publicului spectacole de înaltă calitate artistică, la un preț accesibil tuturor. Sub direcția lui Jean Vilar (1951—1963) T.N.P.-ul a dobîndit o faimă universală. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

THÉRIVE *Roger* PUTHOSTE, zis **ANDRÉ** (n. 1891), romancier și critic literar preocupat mai ales de probleme de stil, purist, adept la esteticii populismului*.

Op.: *Le Français langue morte* (1923); *Le Charbon ardent* (1929); *Noir et or* (1930); *Querelles de langage* (1931—1940); *Fils du jour* (1936); *Comme un voluer* (1948); *Les Voix du Sang* (1955); *Procès de langage* (1962); *La Foire littéraire* (1963).

Al.D.P.

THEURIET *André* (1833—1907), poet și romancier moralizator, evocator sentimental al vieții de familie și provinciale (Acad. fr.: 1896).

Op.: *Le Bleu et le Noir* (1873); *Raymonde* (1877); *Sous bois* (1878); *Reine des bois* (1890); *Les Revenants* (1904); *Mon oncle Flo* (1906).

M.S.

THIBAUD IV DE CHAMPAGNE (1201—1253), truver liric, citat de Dante printre „poeții iluștri", rege al Navarei din 1234. Poet ingenios, grațios, delicat și rafinat, care prevestește maniera lui Charles* d'Orléans. A scris numeroase poezii de iubire în care preia temele tradiționale ale genului interpretîndu-le original cu o nuanță de umor și autoironie. Excelează în tipul de poezie numit *débat**; compune cîteva *pastourelles** dezinvolte și trei *Chansons de Croisade* (1238—1239); utilizează un simbolism alegoric discret.

A.V.

THIBAUDET *Albert* (1874—1936), istoric și critic literar erudit, elev și discipol al lui Bergson*, colaborator din 1911 la „Nouvelle* Revue Française". Reînnoind critica literară într-o fericită sinteză ce îmbină informația amplă cu intuiția genială și datele istorice cu cele sociologice, T. a judecat opera literară prin raportarea ei la generația autorului precum și la contextul social și geografic, explicîndu-și pe larg metoda în volumul *Physiologie de la critique*. Are darul formulelor sintetice și percutante.

Op.: *La Poésie de Stéphane Mallarmé* (1912); *Les Heures de l'Acropole* (1913); *Les Idées de Charles Maurras* (1920); *La vie de Maurice Barrès* (1921); *G. Flaubert... sa vie, ses romans, son style* (1922; 1925); *Le Bergsonisme* (1923); *Physiologie de la critique* (1930); *Histoire de la Littérature française de 1789 à nos jours* (1936).

Al.D.P

THIERRY *Jacques Nicolas Augustin* (1795—1856), istoric de orientare liberală, la începuturile lui secretarul și colaboratorul lui Saint-Simon*, ale cărui idei le propagă în ziarele „Le Censeur européen" și „Le Courrier Français". După 1825, T. se dedică exclusiv cercetării istoriei, formulînd întîi o discutabilă teorie a raselor victorioase și supuse (v. *L'Histoire de la conquête d'Angleterre*), preconizînd apoi, după 1827, o totală transformare a cercetării istorice, printr-o mai serioasă și amănunțită documentare și verificare a surselor, prin aplicarea unor metode riguros științifice. Va dezvolta ulterior (v. *Essai sur l'histoire de la formation et des progrès du Tiers-État*) o variantă burgheză a teoriei luptei de clasă: teza încetei ascensiuni a unei clase sociale potrivnică feudalității, dar lucrînd în strînsă colaborare cu monarhia, și căreia i-ar fi revenit făurirea unității franceze. Rămîne însă cunoscut

mai mult prin celebrele sale *Récits des temps mérovingiens*, model de narațiune documentată, precedate de interesante *Considérations sur l'Histoire de France*, în care erudiția și imaginația se îmbină în chip fericit, sentimentele și psihologia personajelor istorice fiind reînviate cu intuiție de moralist.

Op.: *Histoire véritable de Jacques Bonhomme* (publ. în „Le Courrier Français", 1820); *L'Histoire de la Conquête d'Angleterre par les Normands, de ses causes et de ses suites jusqu'à nos jours, en Angleterre, en Écosse, en Irlande et sur le Continent* (1825); *Dix ans d'études historiques* (1834, culegere de articole publicate în „Le Censeur européen"); *Récits des temps mérovingiens* (1835—1840); *Essai sur l'histoire de la formation et du progrès du Tiers-État* (1853). M.S.

THIERS *Louis-Adolphe* (1797—1877), om politic și istoric liberal cu pretenții de obiectivitate. A jucat un mare rol în perioada prăbușirii celui de-al doilea Imperiu (1870), încheind pacea umilitoare cu Prusia și ordonînd sălbatica represiune a Comunei din Paris în 1871. Președinte al Republicii franceze între 1871—1873.

Op.: *Histoire de la Révolution* (1823—1827); *Histoire du Consulat et de l'Empire* (1845—1862). M.S.

THOMAS *Antoine-Léonard* (1732—1785), poet liric, antivoltairian, autorul unei epopei în 6 cînturi, *La Pétréide* (al cărei personaj central este țarul Rusiei Petru cel Mare) în care se află versul: *O Temps! suspends ton vol, respecte ma jeunesse*, împrumutat și modificat de Lamartine* în *Le Lac: O Temps! suspends ton vol, et vous heures propices, suspendez votre cours.* (Acad. fr.: 1766.)

Op.: *Éloge de Sully* (1763); *Éloge de Descartes* (1765); *Essai sur les éloges* (1773). M.S.

THOMAS *Henri* (n. 1912), poet, romancier, critic, traducător. Autor de poeme în stil verlainian, de romane realiste scăldate într-o atmosferă de fatalitate, răspunzînd unor întrebări ontologice, de scrieri autobiografice și de eseuri critice asupra poeților apropiați de propria lui sensibilitate: Verlaine*, Supervielle*, Saint-John Perse*, R. Frost, Valéry-Larbaud* etc.

Op.: *La chasse aux trésors* (1952); *La Cible* (1955); *La Dernière année* (1960); *John Perkins* (1960, Premiul Medicis); *Le Promontoire* (1961, Premiul Fémina). M.S.

THOU *Jacques-Auguste* **DE** (pe numele latinizat, **THUANUS**) (1553—1617), istoric și umanist, autorul unei foarte precise și judicioase *Istorii contemporane universale* redactată într-un stil latin sobru și pur.

Op.: *Historiae sui temporis* (16 vol. in-folio, 1543—1589, 1606—1609); *Metaphrasis poetica librorum aliquot sacrorum* (1592). A.V.

TILLARD *Paul* (1914—1966), romancier, luptător în timpul Rezistenței*, arestat și deportat de naziști. T. și-a folosit experiența trăită pentru a scrie romane evocînd vremurile grele ale războiului, totuși luminate de un optimism, mărturie a crezului său comunist.

Op.: *On se bat dans la ville* (1948); *Les Roses du retour* (1952); *Le Pain des temps maudits* (1965). Al.D.P.

TILLEMONT *Louis Sébastien* LE NAIN DE (1637—1698), istoric și erudit jansenist deosebit de scrupulos, ce caută să prezinte faptele istorice, verificate prin documente, într-o lumină cît mai imparțială.
Op.: *Histoire des Empereurs romains et des autres princes qui ont régné pendant les six premiers siècles* (6 vol., 1690—1738); *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique des six premiers siècles* (16 vol., 1693—1712); *Vie de Saint Louis, suivie de l'Histoire de la conquête de la Sicile par Charles d'Anjou et de la vie de Guillaume de Saint-Amour* (6 vol., post. 1847—1851). M.S.

TILLIER *Claude* (1801—1844), învățător cu idei liberale și anticlericale, cunoscut prin articolele sale pamfletare apărute în 1831 în „L'Indépendent", ziar de opoziție din Clamecy. În literatură numele lui rămîne legat mai ales de romanul *Mon oncle Benjamin* (1841), evocare a moravurilor din provincia franceză. M.S.

TOCQUEVILLE *Charles Alexis Henri* CLÉREL DE (1805—1859), scriitor și om politic, istoric catolic și legitimist, adversar al lui Guizot*. A demonstrat în scrierile sale necesitatea unor reforme democratice și a acordării libertăților de asociație și de presă. (Acad. fr.: 1841.)
Op.: *La Démocratie en Amérique* (1835); *Histoire philosophique du règne de Louis XV* (1846); *L'Ancien Régime et la Révolution* (1856). M.S.

TOUCHARD *Pierre-Aimé* (n. 1903), romancier, eseist și critic de artă, preocupat în special de problemele teatrului, a cărui funcție în societatea contemporană încearcă s-o determine.
Op.: *Dionysos, apologie pour le théâtre* (1938—1949); *Six Ans de Comédie-Française* (1953); *Le théâtre et l'angoisse des hommes* (1969). Al.D.P.

TOUDOUZE *Georges-Gustave* (1877—1907), autor de romane istorice și de aventuri mult gustate de tineret.
Op.: *Une mystérieuse affaire* (1912); *Le Secret de la Trahison* (1915); *L'Homme qui volait le Gulf-Stream* (1926). M.S.

TOUDOUZE *Gustave* (1848—1907), ziarist și romancier multilateral deosebit de fecund, cultivînd deopotrivă romanele de analiză psihologică, de aventură și istorice.
Op.: *Madame Lambelle* (1880); *Ma douce* (1891); *La Vengeance des Peaux-de-Bique* (1896); *Le Miroir tragique* (1902). M.S.

TOULET *Paul-Jean* (1867—1920), poet și romancier atașat școlii fanteziste. Opera lui poetică, publicată postum: *Les Contrerimes* (1921) se impune posterității prin muzicalitate, ironie zîmbitoare și o formă perfect șlefuită. M.S.

TOUR DE FEU La (1937→), revistă literară poetică provincialistă și pacifistă, antiintelectuală, umanitară și anarhizantă, întemeiată de poetul Pierre Baujut la Jarnac. A publicat cîteva numere speciale importante, printre care: *Pour en finir avec Antonin Artaud*, *Krisnamurti* și *L'Alliance des villages*. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

TOURNEBU *Odet* DE (1552—1581), jurist și poet, fiul savantului Turnèbe*. I se datorează o comedie, cîteva sonete și numeroase alte poezii, în limbile franceză, italiană și spaniolă.
Op.: 13 *sonnets* (1582); *Les Contens, comédie nouvelle en prose françoise* (1584). A.V.

TOUSSAINT *François Vincent* (1715—1772), filozof și enciclopedist, autorul lucrării *Les Moeurs* (1748; 1767), în care propune o morală naturală asemănătoare celei preconizate de J.-J. Rousseau*. M.S.

TRACTATUS ARTIS BENE MORIENDI v. **ART DE BIEN VIVRE ET DE BIEN MOURIR L'**

TRIOLET *Elsa* (1896—1970), romancieră, cumnata lui Maiakovski, soția și inspiratoarea poetului L. Aragon*. Scriitoare angajată, militantă comunistă, E.T. se remarcă întîi ca romancieră a Rezistenței* (la care a luat parte activă), publicînd apoi romane solide, bine construite, formînd adesea cicluri în care problemele sociale se împletesc cu cele psihologice.
Op.: *Bonsoir, Thérèse* (1938); *Le Cheval blanc* (1943); *Le Premier accroc coûte deux cents francs* (1944, Premiul Goncourt); *L'Inspecteur des mines* (1948); *Le Cheval roux* (1953); *Rose à crédit* (1953); *L'Âge de Nylon* (3 vol., 1959—1963); *Luna-Park* (1959); *L'Âme* (1963); *Le Grand Jamais* (1965). Al.D.P.

TRISTAN (sec. XII), grup de romane și poeme de inspirație celtică, antică și chiar orientală, aparținînd genului romanului breton (v. **ROMANS DE LA TABLE RONDE**) și avînd ca subiect patetica poveste a amanților din Cornwal, Tristan și Isolda. Geneza legendei este necunoscută; se cunosc doar numele a patru autori care au povestit-o ulterior, păstrînd aceeași temă, dar alegînd episoade diferite și dîndu-le interpretări diferite. Dezvoltînd motivul celtic al invincibilei forțe a destinului, legenda istorisește numeroasele și tragicele aventuri ale lui Tristan, nepotul regelui Marc din Cornwal și ale Isoldei. După ce s-a ilustrat prin numeroase fapte de arme, tînărul cavaler Tristan pleacă în căutarea unei soții pentru unchiul său și o alege pe frumoasa și blonda Yseut, fiica regelui Irlandei. În drum spre palatul lui Marc, din greșeală, cei doi tineri beau filtrul iubirii veșnice care era destinat viitorilor soți. Pasiunea care pune îndată stăpînire pe ei și care îi împinge cu aceeași forță unul spre celălalt, pînă la moartea amîndurora este sursa tuturor bucuriilor și nenorocirilor în care-i aruncă zbuciumata lor viață. Nici regele Marc, nici pustnicul Ogrin, care încearcă, prin povețe, să-i readucă pe calea cea bună, nici exilul lui Tristan, nici măcar răzbunarea Isoldei cea cu Mîinile Albe (*Yseut aux blanches mains*), soție numai cu numele a lui Tristan, nu izbutesc să-i despartă pe cei doi îndrăgostiți. Acest simbol al iubirii eterne i-a atras pe mulți scriitori care l-au interpretat în conformitate cu mentalitatea epocii, cu gustul și cu concepțiile lor personale. Germanul Eilhart d'Oberge a dat, către 1170, o versiune foarte apropiată de un original pierdut, în care evenimentele se succed din abundență în detrimentul analizei psihologice a personajelor și al individualizării lor. Poetul normand Béroul a scris, între 1170—1191, un roman — rămas neterminat — al aces-

tei iubiri. Păstrînd o simpatie constantă față de cei doi eroi, punîndu-i chiar sub protecția divinității, el nu merge totuși pînă la a nega greșeala lor. Străduindu-se să-i dezvinovățească, nu îndrăznește totuși să ridice la rang de exemplu povestea lor de iubire. Béroul expune cu brutalitate anumite pasaje care șochează prin cruzimea lor. Varianta sa împreună cu varianta lui Eilhart constituie o primă versiune, versiunea comună a romanului lui Tristan și al Isoldei. Fragmentele rămase din povestirea lui Thomas (scrisă aproximativ între 1158—1180), ca și romanul neterminat al imitatorului acestuia, Gottfried din Strasbourg, se încadrează în literatura curtenească. Fără a modifica datele esențiale ale legendei, Thomas suprimă unele episoade, transformă parțial altele, încetinește ritmul narațiunii, substituie în sfîrșit sentimentul și analiza psihologică acțiunilor sau evenimentelor. Demnitatea și rangul personajelor au rolul hotărîtor în alegerea situațiilor în care sînt puse, iar filtrul, încetînd de a mai fi o băutură magică a cărei forță depășește și supune voința oamenilor, capătă valoarea unui simbol. O dată cu evoluția legendei de la motivul folcloric breton la forma savant prelucrată a acestuia, se produce și o deplasare literară de la genul narațiunii epice, al epopeii, la genul romanului cavaleresc „de curte". Povestea. lui Tristan și a Isoldei a mai inspirat două scurte poeme anonime numite, pentru a le distinge, *la Folie Tristan de la Berna* și *la Folie Tristan de la Oxford*, care se axează numai pe anumite episoade ale legendei și prezintă personajele într-o lumină puțin diferită. Preluat de Marie* de France într-unul din *lais*-urile ei, criticat de Chrétien* de Troyes, mitul lui Tristan a mai inspirat în secolul al XIII-lea, un *Tristan en prose*, după care a degenerat într-un banal roman de aventuri cavalerești. Legenda lui *Tristan* a fost folosită ca izvor de inspirație de numeroși scriitori din evul mediu și pînă în prezent, dintre care citãm: Matthew Arnold, A.C. Swinburne, R. Wagner și J. Cocteau*. A.V.

TRISTAN L'HERMITE *François*, zis (1601—1655), dramaturg, poet și romancier. Tinerețea lui (pe care a povestit-o în *Le Page disgrâcié)* este zbuciumată: un duel nefericit, sfîrșit cu moartea adversarului, îl obligă, la 13 ani, să părăsească Franța. Rătăcește în Anglia, Scoția și Norvegia; se reîntoarce în țară, este găzduit în Poitou și apărat de Scévola de Sainte-Marthe; ajunge în cele din urmă la Paris, în casa lui Gaston d'Orléans. Publică în 1633 o culegere de versuri: *Les Plaintes d'Acante*, urmată de alte trei, bine primite de public. Între timp se afirmă ca dramaturg, cu tragedia *Marianne* (1636) mult aplaudată, concurîndu-l chiar pe Corneille*. Își continuă pînă la moarte dubla activitate de poet liric și dramatic cu succese inegale dar nicidecum neînsemnate. Tragediile lui, în care predomină analiza psihologică a dragostei pasionale, au fost considerate de posteritate ca prefigurînd teatrul lui Racine*. Mai apreciat rămîne însă poetul liric, erudit, influențat totodată de Ovidiu și de estetica prețioasă, dovedind un puternic sentiment al naturii și gingășie în exprimarea zbuciumului sufletelor îndrăgostite (Acad. fr.: 1649.)

Op.: *Les Plaintes d'Acante* (1633); *Marianne* (1636); *Penthée* (1637); *Les Amours de Tristan* (1638); *La Lyre du sieur Tristan* (1641); *Le Page disgrâcié* (1642); *La Mort de Sénè-*

Scanned with OKEN Scanner

que (1645); *La Mort de Chrispe* (1645); *Les Vers héroïques du Sieur Tristant l'Hermite* (1648); *La Mort du Grand Osman* (1656); *Le Parasite* (1656). M.S.

TRIVIUM (lat. „răspîntie a trei drumuri"), primul ciclu al învățămîntului superior teologic predat, în evul mediu, în limba latină. Era constituit din gramatică, retorică și dialectică (adică logică formală) și alcătuia, împreună cu ciclul al doilea, **QUADRIVIUM***, cele 7 arte liberale. A.V.

TROBAIRIS, nume general dat celor aproximativ 20 de femei din sudul Franței, care s-au ilustrat, mai cu seamă în secolul al XIII-lea, ca arbitri în disputele poetice dintre trubaduri sau ca autoare de poezii. Au cultivat în special genurile minore *(tensons*)*, însă unele și-au exersat talentul chiar în genul *cîntecelor de iubire* (v. **CHANSONS***). Toate se caracterizează prin sinceritatea, cel puțin aparentă, a sentimentului care le-a inspirat. Cea mai reputată dintre ele este *Beatris, contesă de Die (Dia)* (?-?) autoare a 4 *cansons* de iubire și a unui *tenson* în dialog cu trubadurul Raimbaut* d'Orange. Poeziile sale, scurte dar elegante ca formă, se remarcă prin ardoarea sentimentului, real sau închipuit, care le însuflețește. *Na Castelloza* (prima jumătate a secolului XIII), nobilă doamnă din Auvergne, trebuie menționată pentru cele 4 *cansons* caracterizate prin intensitatea sentimentului. *Azalaïs de Porcairagues* și *Clara d'Anduze* au scris cîte o singură poezie lirică, iar *Na Gormonda de Montpellier* a compus un răspuns la celebrul *sirventes** al trubadurului Guilhem* Figueira împotriva Romei. A.V.

TROBAR CLUS, TROBAR RIC, opuse lui **TROBAR PLAN**, denumiri ale diverselor stiluri pe care le-a cunoscut lirica trubadurească, *Trobar clus* desemnează o poezie scrisă în stil ermetic, o poezie ezoterică. Inventată probabil de Marcabru*, arta *trobar clus* a fost practicată mai cu seamă de trubadurii de la începutul perioadei „clasice", printre care se remarcă Peire* d'Alvernha, Raimbaut* d'Orange și Bernart* Marti. *Trobar ric*, practicat de trubadurii perioadei „clasice" propriu-zise este genul poeziei „bogate", bazată pe o complicată artă a formei care împinge virtuozitatea expresiei pînă la adevărate acrobații verbale. În afară de Peire d'Alvernha și Raimbaut d'Orange, care au făcut trecerea de la un stil la altul, *trobar ric*, a fost cultivat în mod deosebit de Guiraut* de Borneil și Arnault* Daniel, iar în perioada „postclasică" de Peire* Vidal. Atît *trobar clus* cît și *trobar ric* se adresau numai unei elite intelectuale. Bazate pe procedeul amplificării (prin metafore, apostrofe, personificări), sau pe cel contrar al prescurtării (prin condensarea expresiei și epifoneme), ele adună la un loc metonimii, sinecdoce, paronomaze, aliterații, alegorii și aluzii erudite pentru a ascunde mesajul poetic într-un înveliș ermetic, de multe ori obscur, sau pentru a îmbrăca mai multe semnificații într-o aceeași formă lingvistică. *Trobar plan (trobar leu)* este stilul poeziei simple și clare, al poeziei „facile". Toți trubadurii specializați într-un stil sau altul au cultivat cel puțin din cînd în cînd, toate trei stilurile alternativ. Atît arta *trobar plan*-ului cît mai ales genul *trobar clus* și *trobar ric* devin, în cele din urmă, expresii ale fazei de decadență a liricii trubadurești. A.V.

TROBAR PLAN, TROBAR LEU v. TROBAR CLUS, TROBAR RIC

TROIS AVEUGLES DE COMPIÈGNE Les (sec. XIII). Datorat unui anume Cortebarbe, acest *fabliau** este un tip de farsă răutăcioasă, foarte gustată în evul mediu. Păcăliți de un „secretar de notar" care se prefăcea a le da o monedă de aur, trei orbi intră într-un han și se ospătează în contul banilor fictivi. Făcîndu-i-se „milă" de hangiul care se vede păgubit, același personaj malițios îl trimite la preotul parohiei asigurîndu-l că acesta îi va plăti consumația orbilor. Avertizat însă în prealabil că va fi vizitat de un nebun, preotul îl primește pe hangiu cu exorcisme și-l obligă să se întoarcă acasă bucuros că a scăpat numai cu atît. *Fabliau*-ul se remarcă prin naturalețea și dinamismul dialogurilor. A.V.

391 (19 numere, 1917—1924), revistă dadaistă întemeiată de Francis Picabia* și apărută la Barcelona (nr. 1—4), New York (nr. 5—7), Zürich (nr. 8) și Paris (nr. 9—19). Este expresia cinismului distrugător și iconoclast, dar în același timp novator, al dadaiștilor față de artă și societate. Printre colaboratorii mai importanți citām: Aragon*, Arp, Albert-Birot*, A. Breton*, G. Ribemont-Dessaignes*, Soupault*, T. Tzara*. M.S.

TROIS MORTS ET TROIS VIFS Les. Apărută în a doua jumătate a secolului al XII-lea a fost una din temele favorite ale literaturii medievale și a inspirat numeroase lucrări pînă la sfîrșitul secolului al XV-lea. Prezentîndu-se la început, sub forma unor „dezbateri ale trupului cu sufletul", acest motiv al întîlnirii morților cu viii ajunge să se identifice cu dansurile* macabre. Textul francez al legendei este atribuit lui Baudouin* de Condé. Cinci poeme povestesc, în diverse variante, întîlnirea a trei tineri cu trei cadavre care le vorbesc despre condiția umană, despre inevitabilitatea morții și despre necesitatea unei vieți cinstite pentru a scăpa de osîndirea la muncile iadului. Este un avertisment dat oamenilor cu privire la natura și consecințele acțiunilor pe care le săvîrșesc, dar poate fi interpretată și ca o invitație la moderarea ascetismului monahal — inspirată de setea arzătoare de viață pe care o produce groaza față de distrugerea fizică. A.V.

TROUBADOURS Les, nume dat poeților lirici de limbă occitană, la care se adaugă elemente lingvistice comune tuturor regiunilor din sud, a căror activitate se situează între sfîrșitul secolului al XI-lea și sfîrșitul secolului al XIII-lea. În jurul anului 1100, Occitania (sudul Franței) se bucura de o stare prosperă din punct de vedere politic și economic, și mai cu seamă de o civilizație cu mult superioară nordului. Cavalerismul, de origine germanică, se grefează aici pe o aristocrație mai rafinată, cu moravuri mai blînde, obișnuită să acorde mai mult respect femeii și, în contact cu sentimentul deja existent al credinței, al onoarei și al generozității, ajunge la o strălucire pe care nu o va mai atinge în nici o altă parte. La curțile conților de Poitiers, la aceea a Aliénor-ei d'Aquitaine care, prin căsătoria cu Ludovic VII, va favoriza legăturile între nord și sud, și mai ales la curtea conților de Toulouse, cei mai bogați și mai puternici seniori din sudul Franței, trubaduri și jongleri compun poezii și cîntece pentru o societate rafinată, cu preocupări intelectuale. Trubadurii (*troubadour* < *trobar* = a

inventa, a crea) compuneau versurile și stabileau melodia pe care urmau să fie recitate, ceilalți (*jongleur* < *jocular* = a distra), descendenți direcți ai mimilor romani, executau piesele „inventate" de ei. În schimbul divertismentului oferit, și unii și alții erau protejați și răsplătiți de seniori. Călătorind din castel în castel, povestind legende eroice sau de iubire, trubadurii organizau societăți de poezie, *cours d'amour* (curți ale iubirii) și chiar veritabile turniruri poetice. Numărul trubadurilor cunoscuți, în epoca de aur a liricii provensale, a atins cifra de 470. După Cruciada organizată însă în 1209 de papa Inocențiu III, împotriva secției religioase a Albigenzilor, întreaga civilizație meridională a pierit și odată cu ea strălucirea literară a Occitaniei. Literatura occitană a avut o latură epică, reprezentată încă din secolul al XI-lea de *La Chanson* de sainte Foy*, și o latură lirică, intim asociată muzicii, reprezentată de poezia trubadurescă. Aceasta din urmă cunoaște genuri foarte variate ca formă și dimensiuni, dar genul cultivat cu predilecție este așa-numita *canson* (*chanson* sau *canso*), poem de dragoste, de dimensiuni de obicei reduse, terminat printr-unul sau mai multe *envois* (dedicație) sau *tornadas*, care-i servesc drept concluzie. *Tornada* cuprinde *le senhal*, numele simbolic, în general neidentificabil, prin care poetul își desemnează discret iubita. Evoluția poeziei lirice occitane cunoaște patru perioade mari ilustrate prin cîteva nume de trubaduri celebri:

1) *Perioada de început* (între 1090—1170), în care versurile ajung deja la o expresie pe deplin realizată din punct de vedere artistic. Deschis de Guillaume* IX, șirul trubadurilor cîntăreți ai dragostei perfecte din această perioadă se împarte în „idealiști", al căror reprezentant principal este Jaufré* Rudel, și „realiști", reprezentați în special de Cercamon* și Marcabru*.

2) *Perioada clasică*, de mare înflorire (între anii 1170—1210), marcată de apariția stilurilor ermetice *trobar* clus* și *trobar* ric*, și, ca reacție imediată, de aceea a stilului opus — *trobar* leu*. Printre reprezentanții acestei perioade, citățm pe: Peire* d'Auvergne — autorul primei satire literare, Raimbaut* d'Orange — virtuoz al formei, Arnaut* Daniel — maestru al artei versificației, Guiraut* de Borneil — autor al unui adevărat rezumat al literaturii curtenești, Bernart* de Ventadour — inegalabilul cîntăreț al iubirii perfecte, Bertran* de Born — cîntăreț al războiului, Arnaut* de Mareuil, Gaucelm* Faidit, Rigaut* de Barbezieux, Raimbaut de Vaqueiras, contesa de Die (v. TROBAIRIS), Monge* de Montaudon etc. Cîțiva trubaduri, printre care Folquet* de Marseille, Peire* Vidal și Raimon* de Miraval, au încercat să dea o orientare nouă liricii de curte.

3) *Începutul decadenței* liricii provensale, marcat de Cruciada contra Albigenzilor, caracterizează anii 1210—1270. Noua poezie a trubadurilor cîntă războiul și rezistența împotriva dușmanilor, demască și acuză pe cuceritori sau slăvește pe cei căzuți eroic în lupte. Guilhem* Figueira acuză Roma, iar Peire* Cardenal pe clerici și pe francezii invadatori din nordul Franței. Dragostea perfectă mai are încă adepți credincioși (Aimeric* de Peguilhan și Uc* de Saint-Circ), dar ea devine deja sursă a castității prin poezia lui Guilhem* Montanhagol.

4) *Decadența definitivă* (între anii 1270—1300), perioadă în care trubadurii sfîrșesc prin a se resemna și a accepta noua stare de lucruri

(v. GUIRAUT* RIQUIER). În 1323, 7 trubaduri încearcă să prelungească artificial creaţia lirică în limba occitană, înfiinţînd Consistoriul* din Toulouse, dar rezultatele acestui lăudabil efort sînt departe de a ajunge la meritele artistice ale poeziei provensale din epoca ei de glorie. A.V.

TROUBADOURS USSEL Les (sf. sec. XII — înce. sec. XIII), nume dat fraţilor Gui, Eble şi Pierre d'Ussel, şi vărului lor Elias, mari seniori poeţi din provincia Limousin. Cel mai de seamă dintre ei — Gui — este autorul unor frumoase poezii de iubire (*chansons**, *pastourelles**, *tensons**). Fraţii lui sînt puternic influenţaţi de el, şi de aceea, lipsiţi de valoare. Mai original, Elias dialoghează cu alţi trubaduri sau adresează confraţilor săi cîteva *coblas* caracterizate printr-o ironie uneori grosolană. A.V.

TROUVÈRES Le (*trouver* = a găsi, a născoci), nume dat poeţilor lirici din nordul Franţei a căror activitate începe pe la 1160, adică cu aproape o jumătate de secol mai tîrziu decît activitatea trubadurilor*. Colportată de poeţii care circulau dintr-o provincie într-alta, la nord şi la sud de fluviul Loire, poezia trubadurească este repede apreciată şi imitată în regiunile nordice unde ajunge chiar să se substituie genurilor autohtone. Primii truveri, apăruţi la curtea Mariei de Champagne, sînt: Guiot* de Provins, Huon* d'Oisy şi Chrétien* de Troyes. Curînd fiecare provincie septentrională îşi are poeţii ei mai mult sau mai puţin talentaţi: Gace* Brulé şi Pierre* de Moslins (Champagne), Conon* de Béthune, Blondel* de Nesle, le Châtelain* de Coucy şi Gontier de Soignies (nordul Franţei). Posedînd un registru poetic mai puţin întins şi mai variat decît trubadurii, truverii se mulţumesc să celebreze iubirea, sau sentimentul războinic întreţinut de cruciade, şi să compună viguroase poeme satirice. De remarcat că toate poeziile sînt scrise în stilul *trobar** *leu* (simplu); complicatele stiluri *trobar** *clus* sau *trobar** *ric* nu par a fi cunoscute aici. La începutul secolului al XIII-lea, apar o mulţime de genuri poetice noi (*descort**, *débat**, *jeu-parti**, *chanson** *de femme*, *motet* etc.), iar numărul truverilor creşte considerabil. Trei dintre ei se ridică deasupra mediocrităţii generale: Adam* de la Halle, Colin* Muset şi Thibaud* de Champagne. Părăsind castelele senioriale, lirica curtenească pătrunde treptat în mediul burghez care imită manierele aristocraţiei, păstrînd însă realismul şi spiritul satiric, ireverenţios, care-i sînt caracteristice. Arras, centru burghez înfloritor, devine şi un centru literar de renume: *Confreria jongleritor şi burghezilor din Arras* întreţine o intensă viaţă culturală — , iar societatea poetică numită *le Puy Notre Dame* organizează concursuri de poezie ce se încheie prin încununarea poeţilor de talent. Jean* Bretel, prinţ al acestui „Puy" şi Jean* Bodel, sînt figurile cele mai reprezentative ale grupului de truveri din Arras. Odată cu dispariţia lui (după 1270—1280), genurile literare vechi încetează de a mai fi productive. Lirismul muzical, ilustrat de poeziile cu formă fixă însoţite de acompaniament melodic, le ia curînd locul. Reprezentanţii tîrzii ai poeziei curteneşti îşi vor alege o nouă sursă de inspiraţie, *Le Roman** *de la Rose*. A.V.

TROYAT *Lev* TARASSOV, zis **HENRI** (n. 1911), romancier fecund, eseist şi dramaturg de origine rusă, stabilit la Paris în 1920.

Scanned with OKEN Scanner

Își începe cariera de romancier sub influența naturalismului* lui Zola*, îmbinat cu o tendință către fantastic; optează apoi pentru o formulă mai apropiată de cea a lui Balzac* și Tolstoi, rămînînd însă mai departe, după modelul lui Dostoievski, interesat de analiza unor cazuri psiho-patologice. A publicat vaste fresce sociale, cicluri lungi de romane avînd drept cadru Rusia țaristă și Franța contemporană, în care mișcările de masă și psihologia mulțimii sînt deosebit de bine surprinse și analizate. A scris de asemenea voluminoase și competente monografii de poeți și prozatori ruși. (Acad. fr.: 1959.)

Op.: *Faux Jour* (1935, Premiul Populist); *L'Araigne* (1938, Premiul Goncourt); *Tant que la terre durera* (3 vol., 1947—1950); *Dostoievski* (1950); *L'Étrange destin de Lermontov* (1952); *Les Semailles et les Moissons* (5 vol., 1952—1956); *Pouchkine* (1953); *Le Geste d'Ève* (1964); *Tolstoi* (1965); *Les Eygletière* (1965—1967). Al.D.P.

T'SERSTEVENS *Albert* (n. 1886), poet și prozator elvețian de expresie franceză, autor de romane de aventuri și de colorate relatări de călătorii.

Op.: *Le Vagabond sentimental* (1923); *Béni I-er, roi de Paris* (1926); *Les Corsaires du roi* (1930); *Taïe* (1930); *Tahiti et sa couronne* (1950); *Mexique, pays à trois étages* (1955); *Périple des archipels grecs* (1961). M.S.

TURGOT *Anne Robert Jacques*, baron DE (1727—1781). Economist fiziocrat, discipol al lui Gournay și Quesnay*, ministru de finanțe al lui Ludovic XVI (1774—1776). A preconizat și realizat pe scară națională reforme administrative și financiare importante — al căror scop era crearea prosperității socotite de el izvorul fericirii individuale, legată de libertatea comerțului și circulația mărfurilor, — care au provocat coaliția și opoziția cercurilor privilegiate și, în cele din urmă, disgrația sa. Economist încercat, gînditor liberal, crezînd ferm în ideea de progres și de libertate, partizan al toleranței și al dreptății, T. a întrevăzut necesitatea de a se da Franței o constituție și de a curma o serie de racile prin suprimarea unor privilegii și interese particulare. Aceste idei și nu mai puțin interesantele vederi pe care le are asupra moralei și educației civice sînt expuse în *Memoire sur les municipalités*. T. a colaborat și la *Enciclopedie** (articolele: *Étymologie*, *Existence*, *Expansibilité*, *Foires et marchés*, *Fondations* ș.a.). Gîndirea sa se deosebește de cea a filozofilor contemporani printr-o serie de caractere esențiale cum ar fi crezul că legile economice și cunoașterea lor sînt mai însemnate pentru civilizație și progres decît progresul artelor și literelor, precum și respectul lui pentru monarhia de „drept divin".

Op.: *Discours sur les progrès de l'esprit humain* (1750); *Réflexions sur la formation et la distribution des richesses* (1766) I.N.

TURIN sau **TURRIN** *Claude* (către 1540 — înainte de 1572), poet și umanist. Mizantrop și misogin, T. este un cîntăreț melancolic și tandru al dragostei nefericite sau al dorului de țară.

Op.: *Les Charites prises de Théocrite* (1561); *élégies, sonnets, chansons, églogues, odes*. A.V.

TURNÈBE (**TOURNEBOUS**) *Adrien* (pe numele latinizat **TURNEBUS**) (1512—1565), umanist de origine normandă, erudit de reputaţie europeană, autor al unor ediţii comentate ale filozofilor greci şi ale unor scrieri filozofice de inspiraţie platoniciană. A.V.

TYARD, THYARD sau **THIARD** *Pontus* **DE** (1521—1605), poet şi prozator originar din Bourgogne, unul dintre cei şapte membri ai Pleiadei*. Expresie a unui platonism mai mult intelectual decît sentimental, primul său volum de versuri este scris sub influenţa lui Maurice Scève*, dar poeziile apărute ulterior sînt o mărturie a noii influenţe exercitate asupra lui de Ronsard* şi grupul său. Lucrările erudite în proză asupra muzicii, astrologiei, lumii materiale şi spirituale, reunite în volumul *Discours Philosophiques*, reprezintă însă partea cea mai valoroasă a creaţiei sale.
Op.: *Erreurs amoureuses* (1549); *Continuation* (1551); *Chant en faveur de quelques excellens poëtes de ce temps* (1551); *Odes* (1552); *Nouvelle Oeuvres Poëtiques* (1573); *Douze fables de fleuves ou fontaines* (1586); *Discours philosophiques* (1587). A.V.

TZARA *Samuel Samyros*, zis **TRISTAN** (1896—1963), poet, şeful şi fondatorul mişcării dadaiste. Plecat din România, unde se afirmase deja ca poet şi publicist în 1916, **T.** întemeiază şi însufleţeşte manifestările Dada de la cafeneaua Voltaire, din Zürich redactînd prima operă dadaistă: *La Première Aventure céleste de M. Antipyrine* şi cîteva manifeste, se stabileşte apoi la Paris în 1919 unde se împrieteneşte cu grupul revistei „Littérature" (Breton*, Soupault*, Aragon*), organizînd noi manifestaţii Dada care provoacă scandaluri răsunătoare. Integrat, de bine de rău, în mişcarea suprarealistă după 1924, cînd aceasta preia comanda dadaismului muribund, **T.** duce o viaţă agitată pe plan politic, participînd de partea republicanilor la războiul civil din Spania precum şi la mişcarea de Rezistenţă franceză din timpul celui de-al doilea război mondial, fiind unul dintre acei suprarealişti care vor preconiza necesitatea de a asocia acţiunea politică cu cea socială, regenerarea omului trebuind să aibă loc în totalitatea sa, şi continuîndu-şi paralel opera de poet. În ciuda afirmaţiilor sale de a urmări distrugerea limbajului „vehicul ocazional al gîndirii", realizează în cele din urmă, după experienţe dureroase, o poezie-expresie, de esenţă lirică, în care contopeşte miraculosul existenţei poetice şi tensiunea tragică rezultînd din lupta între dorinţa de revoltă şi tentaţia de autodistrugere.
Op.: *La Première Aventure céleste de Monsieur Antipyrine* (1916); *Vingt-cinq poèmes* (1919); *De nos oiseaux* (1923); *Sept Manifestes Dada* (1924); *L'Homme approximatif* (1931); *Le Cœur à gaz* (1946); *Le Surréalisme et l'Après-Guerre* (1947); *Phases* (1949); *Parler seul* (1950); *La Face intérieure* (1953); *Le Fruit permis* (1957); *La Rose et le Chien* (1958). Al.D.P.

Scanned with OKEN Scanner

U

UC DE SAINT-CIRC (sf. sec. XII — prima jum. a sec. XIII), trubadur, autor al unor elegante și armonioase *cansons**, *tensons**, *sirventes** și *coblas**. A scris mult despre viața trubadurilor, îndeosebi despre Bernart* de Ventadour.

UNANIMISME, estetică literară definită de Jules Romains* în jurul anului 1910 drept „expresie a vieții unanime și colective", și ilustrată în scrierile și eseurile acestui scriitor, dintre care, mai importante: *La Vie unanime* (1908) și *Les Hommes de bonne volonté* (1932—1947). U. caută să surprindă manifestările vieții umane în cadrul unor grupuri reprezentînd o continuitate psihică: familia, strada, uzina, orașul etc., grupuri în care toate celulele umane contopite par să formeze o ființă nouă, transfigurată (v. și **ABBAYE**). M.S.

URFÉ *Honoré* **D'** (1557?—1625), poet și romancier, dar în primul rînd om de acțiune, cavaler de Malta, soldat în slujba ducelui de Savoia. A dus o viață zbuciumată, sfîrșită la Villefranche-sur-Mer în timpul campaniei de La Valteline, întreprinsă de ducele de Savoia împotriva republicii genoveze. A compus interesante *Epistole morale*, într-o proză densă, trădînd o formație de umanist obișnuit cu scrierile grecești și latinești, poeme în versuri (*La Siréine*, 1618; *La Sylvanire*, 1625) și mai ales un roman, *L'Astrée*, rămas neterminat (v. **BARO B.**), a cărui vogă și înrîurire au fost extrem de mari la vremea sa. *L'Astrée*, roman pastoral și de aventuri, povestește pe larg (5 vol,. circa 5000 pag.), aventurile a doi îndrăgostiți din veacul al V-lea al e.n., păstorul Céladon și păstorița Astrée, care, în ciuda piedicilor de tot felul (vrajba dintre familiile lor, viclenia unui rival gelos, neînțelegerile iscate chiar din profunzimea sentimentelor ce le nutresc unul pentru celălalt), reușesc în cele din urmă să-și împlinească dragostea, căsătorindu-se. Cadrul geografic al acțiunii este chiar Forez-ul natal al scriitorului, transformat într-o Arcadie convențională, ambianță istorică cu totul fantezistă. Interesul prezentat de roman este în primul rînd de ordin psihologic, analiza sentimentelor amoroase fiind deosebit de izbutită. Păstorii lui d'U. (păstori numai cu numele) se poartă ca oamenii din înalta societate de la Hôtel de Rambouillet*; sînt, firește, lipsiți de ambiții sociale și de idealuri politice; singura lor ocupație și preocupare este dragostea, mult idealizată, concepută, după modelul romanelor de curte din evul mediu, ca o pasiune nobilă, elegantă, melancolică, dureroasă chiar, adesea platonică. Astfel *L'Astrée*, cod al dragostei perfecte, ale cărei 12 articole de lege le expune, se integrează în literatura mondenă de la începutul veacului al XVII-lea, care-și propusese reforma moravurilor grosolane, proslăvirea dragostei platonice dar și reabilitarea dragostei legitime în cadrul căsătoriei.

Op.: *Épîtres morales* (1589, 1603, 1608); *L'Astrée* (partea I, 1607; II, 1610; III, 1619; 1620, fragmentară). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

URPHÉ (sau URFÉ) *Anne* D' (1555—1621), poet, fratele scriitorului Honoré d'Urfé*, autorul mai multor culegeri de versuri. Op.: *La Diane* (1573); *Les misères de la France*; *L'honneur et la vaillance, dialogues* (1592); *Le premier livre des hymnes* (1608). A.V.

Scanned with OKEN Scanner

V

VACARESCO *Hélène* (1866—1947) poetă română de expresie franceză stabilită la Paris din 1891. Versurile ei, romantice și pasionate, evocă frămîntările iubirii, fiind de asemenea inspirate de realitățile patriei sale. Volumele sale de versuri, azi uitate, au fost apreciate de contemporani, *Les Chants d'aurore* (1886) fiind premiate de Academia Franceză. A făcut parte din delegația română la Societatea Națiunilor.

Op.: *Le Rhapsode de la Dîmbovitza* (1885) traduceri de cîntece și balade românești; *Les Chants d'aurore* (1886); *L'Âme sereine* (1896); *Lueurs et flammes* (1903); *Le Jardin passionné* (1908); *La Dormeuse éveillée* (1914); *Dans l'or du soir* (1928); *Projections colorées* (1928).

M.S.

VACHÉ *Jacques* (1896—1919), poet cultivînd în viață și în comportament umorul negru; prieten cu A. Breton* și inspirator al suprarealismului*. Spirit anarhist, negativist și distrugător, refuză să accepte banalitatea vieții cotidiene încercînd să-și fabuleze un univers miraculos și eminamente modern „cu automobile nebune", „poduri care cedează" și „mîini majuscule tîrîndu-se pe ecran". Se sinucide, imediat după terminarea războiului la care participase înrolat în armata engleză, conform hotărîrii sale anterior exprimate: „je mourrai quand je voudrai mourir".

Op.: *Lettres de guerre* (1919).

M.S.

VACQUERIE *August* (1819—1895), scriitor romantic, admirator al lui V. Hugo*, autor de poeme, drame comice și tragice, eseuri și amintiri.

Op.: *L'Enfer de l'esprit* (1840); *Les Demi-Teintes* (1845); *Tragaldabas* (1848); *Les Funérailles de l'honneur* (1861); *Profils et grimaces* (1856).

M.S.

VADÉ *Jean-Joseph* (1719—1757), șansonetist, supranumit „Callot al poeziei", colaborator la „Journal de Verdun", și dramaturg, autor de vodeviluri, comedii, parodii și opere comice. Este creatorul literaturii *poissarde** („grosolane") înviind moravurile și limbajul Halelor. Se numără printre obișnuiții cafenelei *le Caveau**.

Op.: *Les Troqueurs* (1753); *Les Racoleurs* (1756); *Le Mauvais Plaisant* (1757); *Catéchisme, suivi de la Pipe cassée, poème épi-tragi-poissardi-héroï-comique* (1758); *Deux Poissardes* (1760).

I.N.

VAILLAND, *Roger* (1907—1965), romancier, eseist și dramaturg, suprarealist în tinerețe (se numără printre întemeietorii revistei „Le Grand* Jeu"), participant activ la Rezistență și la Eliberare. A cucerit celebritatea prin publicarea după 1945, a unor romane care evocă episoade din Rezistență și din lupta proletariatului francez împotriva capitaliștilor, cărți scrise cu real talent într-un stil de tradiție clasică exemplară.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Drôle de Jeu* (1945); *Esquisses pour le portrait du vrai libertin* (1946); *Bon pied, bon oeil* (1950, Premiul Interaliat); *Laclos par lui-même* (1953); *Beau Masque* (1954); *325 000 francs* (1955); *La Loi* (1957, Premiul Goncourt); *La Fête* (1960); *Le Regard froid* (1963); *La Truite* (1964). Al.D.P.

VAILLANT (sec. XV), poet din anturajul lui Charles* d'Orléans, despre a cărui viață nu se știe aproape nimic, autorul cîtorva rondouri și a două lungi poeme scrise într-un stil grațios și agreabil. Este confundat cu Pierre Chastellain* care-și iscălise poemele: *P. Chastellain, zis Vaillant*, deși stilul celor doi autori diferă considerabil.

Op.: *Le Débat des deux soeurs* sau *l'Embûche; La Cornerie des anges*. A.V.

VAILLANT-COUTURIER *Paul* (1892—1937), scriitor, ziarist și om politic, membru al Partidului Comunist Francez, redactor-șef (1926—1937) la ziarul „L'Humanité" și membru în comitetul de direcție al revistei „Commune"* (1933), revistă a Asociației scriitorilor revoluționari. A publicat cîteva volume de scrieri în proză cu caracter revoluționar.

Op.: *Lettres à mes amis* (1920); *Le Bal des aveugles* (1927); *Défendons l'U.R.S.S.* (1929); *Enfance* (post. 1938). M.S.

VALADE *Léon* (1841—1884), poet parnasian, influențat de Th. de Banville*.

Op.: *A mi-côte* (1873); *L'Affaire Arlequin* (1882); *Nocturnes* (1886); *Poésies posthumes* (1890). M.S.

VALÉRY *Paul* (1871—1945), poet și eseit neoclasic. Născut la Sète dintr-un tată corsican și o mamă italiană, V. a crescut într-o atmosferă mediteraneană luminoasă, fascinat de mare, și cu spiritul atras de activități foarte deosebite, ca arhitectura, poezia și matematica. În timpul studiilor de drept la Montpellier (1889—1891) este atras de poezia simbolistă și intră în contact cu diferiți scriitori de seamă printre care Mallarmé*, P. Louys* și Gide*. Își publică primele versuri (de factură simbolistă) în revista „La Conque" a lui P. Louys, dar renunță în urma unei crize de conștiință (*Genua*, 1892) la creația literară, hotărît să se dedice activității intelectuale pure. Obține o slujbă administrativă la ministerul de război (1897), apoi devine secretarul unui administrator al agenției Havas, Édouard Lebey (1900—1922), studiind paralel matematicile și consacrîndu-și timpul liber „exercițiului intelectului", voind să surprindă conștient mecanismul activității intelectuale. Căutările lui V. din această perioadă se află sintetizate în două eseuri, oglindă fidelă a dualității sale, și constituind cheia de boltă a operei sale poetice ulterioare: *Introduction à la méthode de Léonard de Vinci* și *Une Soirée avec M. Teste*. Leonardo și dl. Teste reprezintă două poziții antagonice, care au fost și cele asumate de V.: Leonardo, constructorul, întruchipează tendința către universal și, mai ales, voința de a se afirma — căci actul creator este un act conștient, voluntar, care subordonează inspirația fără a o anula, iar dl. Teste, dimpotrivă, reprezintă refuzul de a crea, închiderea în eul intim, în speculația pură. Consecvent mai întîi cu poziția d-lui Teste, V. refuză să mai scrie literatură,

păstrînd o tăcere semnificativă timp de douăzeci de ani. Revine însă la poezie la insistențele lui A. Gide, publică în 1917 primul său mare poem, *La Jeune Parque*, care-i consacră reputația, apoi culegerea *Charmes* (1922), spiritul lui Leonardo, creatorul, triumfînd în cele din urmă asupra negativismului lui Teste. După publicarea acestui volum și pînă în anul morții sale V. scrie eseuri, critică literară, prefețe, toate dominate de o strălucită inteligență. Postum va apărea o dramă *Mon Faust*, ilustrînd problema omului care ar vrea să-și depășească propriul său trecut.

Experiența poetică a lui V. atinge în *Charmes* apogeul său. Considerînd poezia deosebită de proză (narațiune, descriere, amplificație oratorică, predicare morală sau socială), V. exclude dintr-însa orice element narativ precum și orice efuziune „impudică" de sentimente individuale. Poetul nu pleacă de la o idee sau de la viu sentiment, ci de la un ritm, sau de la o imagine, în jurul cărora, se orchestrează încetul cu încetul poemul. Născut dintr-un fericit hazard primordial, el este ulterior rezultatul unei munci lucide, voluntare, dificile — poezia fiind „un exercițiu" în care inteligența „subordonează simultan sintaxa, armonia și ideile", rezultat al unei rigori îndărătnice *(rigueur obstinée)*. Temele tratate sînt, de cele mai multe ori, legate de activitatea creatoare a poetului, sau de destinul omului: nașterea operei *(Aurore)*; desăvîrșirea ei *(Palme)*; inspirația lucidă, voluntară, opusă instinctului pur *(Cantique des Colonnes, La Pythie)*; meditația asupra morții și vieții *(Le Cimetière marin)*; meditație asupra raporturilor poetului cu universul *(Au platane, Ébauche d'un serpent)*. Din volum se desprinde în ultimă instanță o filozofie senină, o încredere în noblețea umană, în om a cărui rațiune de a fi se află în cunoașterea sa și în exprimarea propriului său eu, și în acțiune, concretizată în ultimul vers din *Le Cimetière marin*: *il faut tenter de vivre!* (Trebuie să încerci a trăi!). Discipol original al lui Mallarmé*, V. realizează o poezie rafinată și subtilă, de o sobră vigoare, într-o limbă de o mare densitate poetică, uneori prețioasă și alambicată, care nu disprețuiește sintaxa arhaică, folosind alianțe neașteptate între abstract și concret și în care se pot regăsi cuvinte-talisman precum *or* (aur) sau *pur* (pur). Versificația este tradițională și rigidă, preluînd legile retoricii clasice, emise de Malherbe* și de Boileau*, cu modificări menite să realizeze o suplețe și o armonie mai mare a ritmurilor. (Acad. fr.: 1927.)

Op.: *Introduction à la méthode de Léonard de Vinci* (1895; 1919); *Une Soirée avec M. Teste* (1896; 1925); *L'Album des Vers anciens* (1920); *Charmes* (1922); *Eupalinos ou l'architecte* (1921; 1923); *L'Âme et la Danse* (1921; 1923); *Rhumbs* (1926); *Regards sur le Monde actuel* (1931); *L'Idée fixe* (1932); *Degas, danse, dessin* (1938); *Tel quel* (2 vol., 1941—1943); *Mon Faust* (post. 1946). Al.D.P.

VALLÉE *Geoffroy* (?—1574), autorul unui pamflet antireligios și deist: *La Béatitude des chrestiens ou le Fléo de la foix par Geoffroy Vallée natif d'Orléans, fils de feu Geoffroy Vallée et de Girard de Berruyer* (1572), suprimat de autorități, pentru care a fost el însuși condamnat la spînzurătoare și executat. A.V.

VALLÈS [-lɛs] *Jules* (1832—1885), scriitor și ziarist revoluționar, întemeietorul foii „Le Cri du Peuple" (1870; 1873), dedicat cauzei democrației, de două ori închis (1849, 1870), membru al Comunei (1871), refugiat la Londra după eșecul ei, condamnat la moarte în contumacie, reîntors la Paris în 1883. Opera lui cea mai izbutită este trilogia autobiografică *Jacques Vintras*, oglindă a concepțiilor sale revoluționare și document veridic al situației sociale și politice din timpul Comunei din Paris și al poziției intelectualilor progresiști din ajunul acestui eveniment.

Op.: *Les Réfractaires* (1865); *Jacques Vintras* (*l'Enfant*, 1879); *Le Bachelier*, 1881; *L'Insurgé*, 1886); *Les Blouses* (1880). M.S.

VALLETTE *Alfred* (1858—1935), scriitor și ziarist, directorul revistei simboliste „Mercure* de France" (1890—1914; 1920—1935). Autor de romane mediocre *(La Vierge, A l'Écart)* și de interesante articole de critică literară publicate în coloanele revistei sale, a jucat un rol de seamă în viața literară dintre 1890 și 1935. M.S.

VALLOTTON *Benjamin* (1877—1962), scriitor elvețian de expresie franceză, creatorul tipului comisarului *Potterat*, personaj rustic plin de bun simț, vorbind un dialect valdens colorat.

Op.: *Portes entr'ouwertes, propos du commissaire Potterat* (1904); *Monsieur Potterat se marie* (1906); *Le Sergent Bataillard.* (1907). M.S

VANDROMME *Pol* (n. 1927), eseist și polemist belgian de expresie franceză, care, pe lîngă cîteva studii exhaustive despre contemporanii lui (R. Brasillach*, M. Ayme*, Drieu La Rochelle*, Jacques Chardonne* etc.) a combătut în *Cinéma et enfance* și *Le Monde de Tintin* cîteva dintre miturile contemporane.

Op.: *Cinéma et enfance* (1959); *Le Monde de Tintin* (1959); *La Droite Buissonnière* (1960). Al.D.P.

VAN LERBERGHE *Charles* (1861—1907), poet și dramaturg simbolist belgian de expresie franceză.

Op.: *Les Flaireurs* (1889); *Entrevisions* (1897); *La Chanson d'Ève* (1904); *Pan* (1906). M.S.

VAUGELAS *Claude* FAVRE DE (1585—1650), gramatician francez, discipol al lui Malherbe*, dar mai ales al lui Coëffeteau. Este introdus în cercul de la Hôtel de Rambouillet* unde ușurința cu care vorbea mai multe limbi îi creează o oarecare faimă. Este apreciat drept bun cunoscător al literaturilor străine și are norocul să-l poată prezenta marchizei de Rambouillet pe cavalerul Marino, autorul poemului *Adone*, idolul prețiozității. Întreprinde vaste studii de lingvistică și gramatică și începe redactarea lucrării sale celebre: *Remarques sur la langue française*, publicată în 1647 sub egida Academiei în locul *Gramaticii colective* a cărei realizare aceasta și-o propusese. Trebuie socotit, alături de Malherbe, printre făuritorii limbii franceze clasice a secolului al XVII-lea, activitatea lui contribuind în același timp la purificarea, la sărăcirea și la aristocratizarea ei. Deziderатul lui principal era de a supune limba cerințelor Obiceiului *(l'Usage)*: „rege sau tiran, arbitru și maestru al limbilor". Distingea însă două obiceiuri: unul bun („felul de a vorbi folosit de cea mai sănătoasă

parte a Curții, conform cu felul de a scrie al scriitorilor celor mai luminați"), și altul rău, „folosit de poporul incult", deosebindu-se prin aceasta de maestrul său Malherbe. Astfel încît preceptele lui V. au devenit curînd evanghelia lumii prețioase și aristocratice (v. Molière*, *Les Femmes savantes*), impunînd multă vreme conceptul unei limbi și literaturi aulice, opusă limbii și literaturii realiste și populare. (Acad. fr.: 1634.) M.S.

VAUQUELIN DE LA FRESNAYE *Jean* (1535 sau 1536—1606), magistrat și poet, adept al Pleiadei*, autorul unor *Satire* — operă de moralist atent la defectele societății contemporane dar prea puțin energic și lipsit de vervă, precum și al unui grup de *Idillies*, interesante prin sinceritatea dragostei conjugale ce le însuflețește. Arta sa poetică reia, într-un stil foarte greoi și confuz, aproape toate principiile manifestului lui Du Bellay*, dar se numără printre puținele scrieri care recunosc la acea epocă cîteva dintre meritele literare ale evului mediu.

Op.: *Foresteries* (1555); *Satires*; *Idillies; Pour la Monarchie de ce royaume contre la division* (1567); *L'Art Poëtique François, où l'on peut remarquer la perfection et le défaut des anciennes et des modernes poësies* (1605). A.V.

VAUTHIER *Jean* (n. 1910), dramaturg anticonformist înrudit ca spirit cu E. Ionesco* și A. Adamov*. A creat un personaj de adîncă umanitate, Bada, „îndîrjit împotriva sa însuși și împotriva a tot ceea ce iubește, încărcat de răutate și plin de poezia pură a copilăriei, chinuit și crud", eroul mai multor piese ale sale.

Op.: *Capitaine Bada* (1952, Premiul Ibsen, 1955); *Le Personnage Combattant* (1955); *Le Rêveur* (1960); *Badadesque* (1964). Al.D.P.

VAUVENARGUES *Luc* DE CLAPIERS, marchiz DE (1715—1747), prozator și moralist. Renunță în 1744 la cariera armelor pe care o îmbrățișase dintr-o năzuință către eroism curînd înăbușită de mediocritatea vieții militare; refuză să intre în diplomație și se consacră în ultimii săi trei ani de viață, literaturii, compunerii și desăvîrșirii singurei sale lucrări, meditația cu caracter moralist-filozofic *Introduction à la connaissance de l'esprit humain*, întregită de *Réflexions et Maximes* (judecăți de valoare asupra scriitorilor veacului al XVII-lea), care apare în 1746. Lucrarea, moralistă prin excelență, reflectă credința nestrămutată a autorului în virtutea umană întemeiată pe o filozofie laică și pe existența în sufletul omului a unor impulsiuni generoase precum eroismul, năzuința către glorie, ambiție, voință sau temeritate. Spre deosebire de înaintașii lui, un Pascal*, un La Rochefoucauld*, un La Bruyère*, care nu văzuseră în om decît slăbiciune, inconsecvență și viciu, V. crede în bunătatea lui funciară, reconciliindu-l cu viața, redîndu-i încrederea în propriile-i puteri, insuflîndu-i un optimism robust, combătînd scepticismul, îndoiala, frivolitatea, ironia sau egoismul și preconizînd un cult eficace al acțiunii. I.N.

VAUZELLES *Jean* DE (către 1495—înainte de 1559), poet și traducător, autorul, printre altele, al unor epitafe pentru poeta lyoneză Pernette du Guillet*, și al poemului *Simulachres de la Mort* sau *Danse des Morts* ilustrat cu gravuri de Holbein.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Théâtre de françoise désolation sur le trépas de la très auguste Loyse de Savoye* (1531); *Le Blason des Cheveulx* și *Le Blason de la mort* (1536); *Les Simulachres et historiées faces de la mort autant elegamment pourtraictées que artificiellement imaginées* (1538); *Epitaphe de P. Du Guillet* (1545). A.V.

VÉBER *Pierre* (1869—1942), autor de comedii, romane și povestiri umoristice.
Op.: *L'Aventure* (1898); *Julien n'est pas un ingrat* (1898); *Que Suzanne n'en sache rien* (1899); *Amour, amour* (1900). M.S.

VÉDRÈS *Nicole* (1911—1965), romancieră, autoare de romane-cronici și de cronici pariziene în care folosește procedeele instantaneului, ale monologului sau ale visului, cu calități de portretistă și moralistă care o înrudesc spiritual cu d-na de Sévigné*, La Rochefoucauld* sau Vauvenargues*.
Op.: *Les Cordes rouges* (1953); *L'Exécuteur* (1958); *L'Hôtel d'Albe* (1963); *Paris 6e* (1965). M.S.

VEIRAS *Denis* (1635?—1685?), avocat protestant, aventurier, autorul romanului utopic *l'Histoire des Sévarambes, peuples qui habitent une partie du troisième continent, communément appelé la terre australe...* (5 vol., 1677), foarte citit și apreciat la vremea sa — satiră mascată a Noului Testament, concretizare a unui ideal teocratic și afirmare a credinței în atotputernicia Rațiunii. Romanul a servit de model tuturor scriitorilor utopici și reformatori sociali din secolul al XVIII-lea, inclusiv J.-J. Rousseau*. M.S.

VENTADOUR sau **VENTADORN** *Familia*, una dintre cele patru familii senioriale principale din provincia Limousin, ai cărei membri au jucat un rol considerabil în apariția și evoluția liricii curtenești (v. **COURTOISIE**). Au făcut parte din această familie: Eble II de Ventadour (1096—1147), cel mai vechi trubadur cunoscut, în afară de Guillaume* IX, presupus creator al liricii curtenești idealiste; Bernard* de Ventadour; vicontesa Marguerite, prima inspiratoare a acestuia și, la sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, Marie de Ventadour, poetesă și arbitru al mai multor dezbateri organizate în tradiția „curților iubirii" *(cours d'amour)*. A.V.

VERCEL *Roger* (1894—1957), romancier și istoric. Autor de romane sobre și virile, evocînd de preferință drama vieții de fiecare zi a marinarilor, lupta lor împotriva elementelor dezlănțuite ale naturii.
Op.: *Capitaine Conan* (1934, Premiul Goncourt); *Remorques* (1935); *Vent de terre* (1961). Al.D.P.

VERCORS *Jean* BRULLER, zis (n. 1902), scriitor al Rezistenței, fondator, în 1941, împreună cu Pierre de Lescure, al editurii, la începuturile ei clandestine, *Les Éditions de Minuit*. Este autorul unor scrieri în proză sobre și emoționante — în care învie disperarea Franței ocupate și ura ei împotriva naziștilor, hotărîrea ei dîrză de luptă pentru eliberare —, și al unor romane variate ca temă și inspirație printre care este demn de semnalat romanul fantastic *Les Animaux dénaturés*, influențat fără îndoială de Swift și Huxley, în care V. încearcă să dea o definiție a omului, a esenței umane.

Scanned with OKEN Scanner

Op.: *Le Silence de la Mer* (1942); *La Marche à l'étoile* (1945); *Le Songe* (1945); *Les Yeux et la Lumière* (1949); *Les Animaux dénaturés* (1952); *Sylva* (1961); *Quota* (1966); *Le Radeau de la Méduse* (1970). Al.D.P.

VERGNIAUD *Pierre Victurnien* (1753—1793), om politic și orator al anilor Revoluției burgheze, dușman al monarhiei absolute, apropiat de ideile Girondinilor, executat în timpul perioadei iacobine; discursurile lui au fost publicate între 1818 și 1825 sub titlul *Choix de rapports, opinions et discours prononcés à la tribune nationale*. I.N.

VERHAEREN *Émile* (1855—1916), poet simbolist belgian de expresie franceză. Fiu de negustor de postavuri, crescut în Flandra, stabilit ca avocat la Bruxelles, prieten cu simboliștii Maeterlinck*, Van Lerberghe* și Rodenbach*. Poet orientat la începuturile lui către naturalism, cîntă cu un senzualism discret frumusețile Flandrei, evocată prin prisma zgomotoaselor sărbători populare *(Les Flamandes)*. După 1885 o criză spirituală îl duce aproape de sinucidere, determinînd o stare de depresiune, tradusă, în lirica lui, prin halucinații și viziuni de groază, expresie a unei angoase bolnăvicioase și a unei autentice desperări *(Les Soirs, Les Débâcles, Les Flambeaux noirs)*. Atras de socialism prin 1893, își învinge neurastenia și pesimismul, îndreptîndu-și atenția către lumea și problemele contemporane, cîntînd forțele progresului care vor schimba viața omenirii. În numeroasele culegeri de poeme scrise după 1893 descrie aspectele noi ale lumii moderne: ruptura cu pămîntul și tradițiile gliei *(Les Villes tentaculaires)* viața nouă și energia muncitorilor sorbiți de enormele cetăți dominate de furnalele și coșurile gigantice ale industriei *(Les Forces tumultueuses)*, acordînd totodată un loc important elementelor primitive dezlănțuite: vîntul pustiitor al întinderilor flamande, talazurile, în veșnică luptă cu digurile înălțate de mîna omului etc.

Op.: *Les Flamandes* (1883); *Les Moines* (1886); *Les Soirs* (1887); *Les Débâcles* (1888); *Les Flambeaux noirs* (1890); *Les Campagnes hallucinées* (1893); *Les Villes tentaculaires* (1893—1895); *Les Heures claires* (1896—1911); *Les Forces tumultueuses* (1902); *Toute la Flandre* (1904—1911); M.S.

VERLAINE *Paul* (1844—1896), poet precursor al simbolismului. Boem incorigibil, V. a dus, ca și Villon*, o viață de „poet blestemat", neconformist, păcătuind în repetate rînduri față de morala burgheză și căindu-se de tot atîtea ori, cu aceeași nedezmințită sinceritate, în care nu intra nici poză, nici dorință de epatare. Fiu de mici burghezi înstăriți, curînd orfan de tată, devine, după studii satisfăcătoare, slujbaș la *Hôtel de Ville* (1862), frecventînd în același timp cafenelele literare ale Parisului, împrietenindu-se cu scriitorii boemi de vîrsta lui și prinzînd gustul absintului. Contractează totuși o căsătorie burgheză conformistă, dar apariția lui Rimbaud*, cu care se împrietenește, și viciul băuturii îl alungă din căminul conjugal. Rătăcește cu Rimbaud* în Anglia apoi în Belgia unde este întemnițat (Mons, 1873), pentru o tentativă nereușită de omor împotriva prietenului său. Se întoarce în 1875 la Paris unde-și trăiește ultimii ani din viață prin cafenele și spitale, înconjurat totuși de numeroși admiratori ai poeziei lui.

Scanned with OKEN Scanner

într-o vreme în care domina poezia parnasiană descriptivă și retorică, cultivînd rigorismul formal și încercînd să rivalizeze cu artele, V. — deși pornit din rîndurile *Parnasse**-ului (v. *Poèmes saturniens*) — realizează o artă de o muzicalitate fluidă și intimă în care destăinuirea este murmurată iar căința tîrzie îngînată cu simplitate și candoare, a cărei teoretizare o face în *l'Art poétique* (scris în 1874 și publicat în 1885 în volumul *Jadis et Naguère*). Simplu, spontan, natural, adversar al retoricii și emfazei, al tiraniei rimei și al formelor fixe și dificile, V. utilizează refrenele naive ale poeziei populare și asonanțele ei muzicale. Preconizează versul nepereche, exprimarea vagă, indecisă, sugestivă. Creează un peisaj, o atmosferă tipică, crepusculară, estompată, scăldată în clar de lună (amintind de tehnica clar-obscurului), cu reminiscențe melancolice ale Sărbătorilor galante ale lui Watteau, cu imagini stîngace de bîlci legendar unde căluții de lemn se învîrtesc monoton, în sunetele flașnetelor răgușite. Mesaj liric ce a făcut epocă fără a lăsa urmași direcți în Franța, dar ale cărui rezonanțe s-au transmis peste generații pînă la Apollinaire*, Cadou* sau Fombeure*.

Op.: *Poèmes saturniens* (1866); *Les Fêtes galantes* (1869); *La Bonne Chanson* (1870); *Romances sans paroles* (1874); *Sagesse* (1881); *Les Poètes Maudits* (1884); *Jadis et Naguère* (1885); *Parallèlement* (1889); *Mes Prisons* (1893); *Mes hôpitaux* (1892)

M.S.

VERMERSCH *Eugène* (1845—1878), ziarist democrat și revoluționar, cunoscut prin portretele satirice: *Les Hommes du jour*, publicate între 1866 și 1870, colaborator la „Le Cri du Peuple" al lui J. Vallès*, refugiat, după Comună, la Londra unde se consacră evocării acestei perioade revoluționare în *Histoire de la Commune et des principaux membres du gouvernement* (1872). M.S.

VERNE *Jules* (1828—1905), romancier deosebit de fecund, precursor al literaturii științifico-fantastice, de anticipație. Romanele sale, adunate sub titlul general de *Voyages (extraordinaires) dans les Mondes connus et inconnus*, au scopul „de a rezuma toate cunoștințele geografice, geologice, fizice și astronomice ale științei moderne", afirmînd posibilitățile ei nelimitate, dar și credința nestrămutată a autorului în capacitățile omului, menit să devină într-o zi, prin știință, stăpînul necontestat al lumilor existente. Înzestrat cu o imaginație halucinantă, cu o putere vizionară uimitoare, corectate de un spirit științific riguros, V. a creat o operă uriașă, banală prin aspectul anecdotic, relevînd de domeniul romanului negru, polițist și de aventuri, dar deplin originală prin aspectele ei profetice și vizionare, care a influențat numeroși scriitori (Rimbaud* și Roussel* printre alții), contribuind totodată la promovarea, în rîndurile tineretului, a interesului pentru știință. Este, încă din timpul vieții, autorul cel mai mult tradus și editat din lumea întreagă.

Op.: *Cinq semaines en ballon* (1863); *Les Aventures du Capitaine Hatteras* (1864); *Voyage au Centre de la Terre* (1864); *De la Terre à la Lune* (1865); *Les Enfants du Capitaine Grant* (1867—1868); *Vingt Mille Lieues sous les Mers* (1870); *Le Tour du Monde en 80 jours*, (1873); *L'Ile mystérieuse* (1875); *Michel Strogoff* (1876); *Les 500 Millions de la Bégum* (1879);

Mathias Sandorf (1885); *Robur le Conquérant* (1886); *Le Sphinx de glaces* (1897). M.S.

VÉRON *Pierre* (1833—1900), ziarist, colaborator la „Le Charivari" (1865), autor de opere umoristice și fanteziste ridiculizînd moravurile contemporane.

Op.: *Paris s'amuse* (1861); *Les gens de théâtre* (1862); *Les Marionnettes de Paris* (1862); *La Mythologie parisienne* (1867); *Les Chevaliers du macadam* (1878); *Paris vicieux* (1886—1888); *Paris amoureux* (1891). M.S.

VÉRY *Pierre* (1900—1960), romancier, autor de romane realiste cu intrigă polițistă, unele dintre ele destinate copiilor *(Signé; Alouette)*.

Op.: *Danse dans l'ombre* (1930); *Les Disparus de Saint-Agil* (1938); *L'Assassinat du père Noël* (1941); *Goupi Mains-Rouges* (1942). M.S.

VEUILLOT *Louis* (1813—1883), ziarist și scriitor, polemist, catolic, adeptul înverșunat al cauzei ultramontismului și al dogmei infailibilității papale. Redactor-șef al ziarului „l'Univers" care a fost suprimat în 1860 și 1874 pentru poziția lui potrivnică celui de-al II-lea Imperiu și monarhiei italiene. A publicat romane, numeroase critici dramatice, opere de circumstanță cu alură pamfletară și studii istorice.

Op.: *Pierre Saintive* (1840); *Rome et Lorette* (1841); *L'Honnête Femme* (1844); *Corbin et d'Anbecourt* (1850); *Odeurs de Paris* (1866); *Pie IX* (1878); *Études sur V. Hugo* (post. 1885). M.S.

VIALAR *Paul* (n. 1898), dramaturg și mai ales romancier. Pasionat cercetător al sufletului omenesc dar și al naturii sălbatice din păduri, V. își cucerește faima prin publicarea de romane realiste în care dragostea și înțelegerea față de elementele firii se împletesc cu un acut simț critic la adresa oamenilor al căror destin V. îl va identifica cu cel al vînatului hăituit (v. cele 10 volume ale ciclului *La Chasse aux hommes*). A publicat de asemenea o vastă frescă a societății generației sale, *(Chronique...)*, încă neterminată, în care își propune să descrie caracteristicile tuturor profesiunilor și meseriilor.

Op.: *La Rose de la Mer* (1939, Premiul Femina); *La Grande Meute* (1943); *Le Roman des bêtes de chasse* (1964); *La Mort est un commencement* (1948); *Chronique française du XX-e siècle* (1948); *La Jeunesse du Monde* (1966); *Safari-vérité* (1970). Al.D.P.

VIALATTE *Alexandre* (n. 1907), eseist, romancier și traducător, influențat de Kafka pe care l-a tradus în limba franceză. Autor de romane insolite, de o expresie personală, în care umorul negru, lirismul și ironia mușcătoare se împletesc.

Op.: *Battling le ténébreux* (1928); *Le Fidèle Berger* (1942); *Fruits du Congo* (1956). Al.D.P.

VIAN *Boris* (1920—1959), romancier, poet și dramaturg deopotrivă atașat suprarealismului* și existențialismului*. Romanele lui, deosebit de atrăgătoare, realizează un univers în același timp real

și imaginar, poetic și sadic, îmbinînd satira socială a vieții administrative, a tehnocrației și a organizării muncii, cu căutarea disperată a unor răspunsuri valabile pentru marile probleme metafizice care frămîntă omenirea. Obsedat de ideea morții, de inexorabilitatea scurgerii Timpului care lasă urme adînci în înfățișarea ființei umane, de problema dragostei în cadrul căsătoriei și al familiei, dar și în afara ei, V. creează o lume bîntuită de neliniște, frenetic dinamică, în perpetuă dezagregare, populată de eroi violenți și duioși, cruzi și sensibili, înfrînți de fatalitatea implacabilă a morții. Capodopera sa, *L'Écume des jours*, este fără îndoială cel mai impresionant, lucid, poetic și crud roman de dragoste al literaturii contemporane.

Op.: *Vercoquin et le Plancton* (1946); *L'Écume des jours (1947)*; *L'Automne à Pékin* (1947); *L'Herbe rouge* (1950); *L'Arrache-Coeur* (1953); *Les Bâtisseurs d'empire* (1959). M.S.

VIARDOT *Louis* (1800—1883), scriitor, întemeietor, alături de George Sand* și Pierre Leroux*, al revistei „Revue indépendante", director al Teatrului Italian *(Théâtre-Italien)* din 1838. A lăsat lucrări istorice documentate și bune traduceri din spaniolă (*Don Quichotte*, 1836) și rusă (Turgheniev, Pușkin, Gogol).

Op.: *Les Musées d'Europe* (1842—1855); *Histoire des Arabes et des Maures d'Espagne* (1851). M.S.

VIAU *Théophile* **DE** (1590—1626), unul dintre cei mai mari poeți lirici ai vremii sale, fiul unui avocat protestant din Bordeaux. Poet stipendiat, dar fire mîndră, zeflemitoare, cu tendințe libertine, **T. DE V.**, celebru în 1617 în urma reprezentării tragediei *Pyrame et Thisbé*, este curînd prigonit de iezuiți (în special de îndîrjitii pateri Garasse și Voisin), urmărit, obligat să apuce calea exilului. Condamnat la moarte în contumacie, după publicarea culegerii de versuri *Le Parnasse Satyrique** este prins, închis (sept. 1623), pe cale de a fi executat, grațiat în ultima clipă. Moare tînăr, tuberculos, ca urmare a celor 2 ani petrecuți în închisoarea Châtelet (1623—1625), unde și-a compus de altfel poemele cele mai izbutite. Ambiția lui era să atingă în versurile sale „dulceața lui Malherbe și înflăcărarea lui Ronsard*", situîndu-se de altfel hotărît de partea lui Mathurin Régnier* și a *Satirei* sale către Rapin*. Boileau* l-a condamnat și criticat pentru neglijențele și fanteziile sale de versificator. Romanticii (în special Théophile Gautier* în *Les Grotesques*) iar mai tîrziu Stéphane Mallarmé, i-au recunoscut calitățile cele mai trainice: verva neobosită, independența spiritului, un profund sentiment al naturii, o emoție reținută dar intensă, vibrarea autentică în clipele singurătății (v. *La Solitude*), un epicurism rafinat, expresia unor senzații tumultoase, nonșalanță și violență. Iar la Fontaine*, contemporanul său mai tînăr, i-a luat adesea versurile drept pildă.

Op.: *Pyrame et Thisbé* (1617); *Nouveau recueil de diverses poésies*, post., (1627); *Oeuvres* (post. 1921, 1922). M.S.

VIAUD *Julien* v. **LOTI** *Pierre*

VICAIRE *Gabriel* (1848—1900), poet tradiționalist de bună calitate, rămas în istoria literelor mai ales prin pastișa (publicată în colaborare cu Henri Beauclair) *Les déliquescences d'Adoré*

Floupette, 1885, în care batjocorește poezia simbolistă, și mai ales pe Mallarmé*, Verlaine* și Rimbaud*.
Op.: *Émaux bressans* (1884); *L'Heure enchantée* (1890); *Fleurs d'avril* (1890); *Au bois joli* (1894); *Le Clos des fées* (1897). M.S.

VIDAS ET RAZOS (sec. XIII-XIV), titlu care desemnează două genuri de scrieri înrudite, de origine provensală, destinate să familiarizeze publicul cu viața unor poeți occitani (v. **TROUBADOURS**). *Vidas* sînt notițele biografice anonime care precedă poeziile trubadurilor în culegerile de *cansos**. Aproximativ 100 de trubaduri beneficiază de asemenea „vieți". Cele mai scurte *vidas* se rezumă la indicarea locului natal și a cîtorva calități ale persoanei respective ca om și ca poet. Cele mai lungi amintesc și legăturile trubadurilor respectivi cu diverși mecenați, sau cu femeile care i-au inspirat în poeziile lor de dragoste. *Razos* sînt scrierile ce elucidează circumstanțele în care a fost compus un poem. Mai recent decît genul *vidas*, ele constituiau un fel de explicație precedînd interpretarea poemului respectiv. A.V.

VIE DE SAINT ALEXIS La (mijl. sec. XI?), poem anonim în strofe asonanțate de cîte cinci versuri decasilabice, unul dintre cele mai vechi documente literare de limbă franceză. Legenda pe care o povestește este de origine siriană și a ajuns în Occident prin intermediul Bizanțului. Împins de un profund dispreț pentru viața lumească, Alexis, fiul unui bogat senior roman, fuge de acasă în seara nunții și se stabilește în Edesa unde, timp de 17 ani, duce o viață extrem de pioasă. Din compasiune pentru suferința familiei sale părăsite se întoarce la Roma și trăiește alți 17 ani, ca cerșetor, în propria casă, nerecunoscut de nimeni. Identificat, după moarte, de familie, datorită povestirii pe care o lăsase, este curînd sanctificat și devine obiect al venerației universale. Poemul se caracterizează prin compoziția echilibrată, prin relatarea aproape simetrică a faptelor lui Alexis și a vieții familiei sale, și prin tonul sincer, emoționant al apostrofelor lirice. A.V.

VIE DE SAINT LÉGER La (sec. X), poem narativ anonim în versuri octosilabice, una dintre primele scrieri franceze. Legenda povestește viața ecleziastului merovingian Leodegarius, ucis în 679—680, în urma neînțelegerilor sale politice cu regele și curtea regală, și sanctificat sub numele de Léger. A.V.

VIÉLÉ-GRIFFIN *Francis* (1863—1937), poet simbolist francez de origine americană, colaborator la revista „Lutèce", admirator al muzicalității verlainiene, adept al vers-librismului și al esteticii mallarméene. Autor de poeme și de drame inspirate din legendele germanice sau din antichitatea greacă, este unul dintre puținii simboliști în stare să exprime elanuri vitale, optimiste, să cînte bucuriile vieții (v. volumul *Joies*).
Op.: *Cueille d'avril* (1886); *Les Cygnes* (1885—1886); *Joies* (1888—1889); *La Clarté de vie* (1897); *La Chevauchée d'Yeldis* (1893); *La légende ailée de Wieland le forgeron* (1900); *Voix d'Ionie* (1914). M.S.

VIE PARISIENNE La (1862— 1943; 1948 →), săptămînal ilustrat, întemeiat de desenatorul Marcelin, destinat zugrăvirii ironice a moravurilor, a teatrelor și a modei pariziene. Printre principalii

colaboratori: Champfleury*, E. Feydeaux*, H. Taine*, P. Bourget*, Gyp*. M.S.

VIEUX-COLOMBIER *Théâtre du*, teatru întemeiat de Jacques Copeau în 1913, ca o reacție împotriva teatrului bulevardier, întregit printr-o școală de artă dramatică, un timp condusă de Jules Romains* (1921—1922), V.-C. a păstrat, pînă în zilele noastre, caracterul unui teatru de căutări artistice, deschis noului sub toate formele. Din 1961 i s-a adăugat și numele întemeietorului său: *Vieux-Colombier-Jacques-Copeau*. M.S.

VIGNEULLES *Philippe* **DE** (1471—1527?), cronicar și povestitor, autorul unei *Chronique de Lorraine*, interesantă pentru evenimentele pe care le relatează, și al unei culegeri de nuvele intitulată *Cent Nouvelles Nouvelles* (1505—1515), puțin originale. A.V.

VIGNY *Alfred comte* **DE** (1797—1863), scriitor romantic, filozof și pesimist. Fiu de nobili, ofițer în armata regală, crescut în spiritul mîndriei castei sale și în disprețul burgheziei „parvenite", avînd conștiința amară a decăderii morale și materiale a aristocrației, socotindu-se, în dubla sa ipostază de poet și de nobil, un „paria" al societății, V. va produce o operă singulară, reflectare a contradicțiilor puternice ce-l macină, dialog patetic a două voci alternate, aceea a lui *Stello* (poetul, vocea sentimentului) opusă celei a Doctorului Negru (vocea rațiunii). Îndrăzneț prin ideile sale care evoluează încet de la regalismul intransigent al tinereții la creștinismul social al lui Lamennais*, apoi la utopismul saint-simonienilor și, în sfîrșit, la idealul republican (1848), dar nehotărît și sfios în acțiune; legat de meseria armelor văzută prin prisma unei concepții cavalerești a virtuții, onoarei și abnegației, dar adversar hotărît al războiului, înduioșat de soarta soldatului de rînd, și el un „paria" al societății (v. *Servitude...*); dușman neîndurător al burgheziei „parvenite și mercantile", dar încrezător în progresul ce-l reprezintă industria și comerțul; convins de victoria finală a „spiritului pur", totuși acceptînd în egală măsură determinismul lui Taine, V. își va ilustra părerile în poeme, romane și drame de factură romantică. Poemele, publicate în 1822, întregite în 1826 și completate, postum, prin ciclul *Les Destinées* — îmbinare de clasicism și romantism — sînt, în mare măsură, ilustrarea într-o formă epică sau dramatică a unei cugetări filozofice prezentată prin intermediul unui simbol (al lupului, al sticlei aruncate în valuri, al casei păstorului etc.). Problema centrală este cea a condiției umane, pămîntești, amară și dureroasă, ce trebuie îndurată cu stoică demnitate (v. *La Mort du Loup*), opunînd tăcerea răului filozofic (v. *Le Mont des Oliviers*) și mila răului social. O rază de lumină: speranța în progres, întemeiat pozitivist pe știință și rațiune, capabil să transforme soarta omenească (v. *La Bouteille à la Mer*), admirația față de sforțările omului în luptă împotriva destinului (v. *La Flûte*) și conștiința despre misiunea socială pe care o are de îndeplinit poetul. Poemele, șlefuite, îndelung migălite, romantice prin clocotul interior, sînt mai degrabă clasice ca formă, V. refuzînd efuziunile patetice și impudice ale contemporanilor săi — un Lamartine*, un Musset*-, tinzînd către impersonalitate și vestind prin aceasta noul curent al Parnasse*-ului. În scrierile sale în proză V. își exprimă

concepţiile politico-sociale: în romanul istoric *Cinq-Mars*, reia teza veche a lui Montesquieu* după care Richelieu, lovind în nobili, a lipsit monarhia de aliatul şi apărătorul ei firesc, pregătind astfel terenul revoluţiei din 1789. În *Stello* şi în *Servitude...* studiază condiţia nefericită a poeţilor şi a soldaţilor, două categorii de „paria" ale vieţii sociale moderne. Teatrul său, trăieşte mai ales prin drama *Chatterton*, ilustrare a neînţelegerii pe care o întîlneşte poetul în societatea burgheză contemporană, dramă a spiritului neînţeles şi a dragostei neprihănite. Romantic prin tezele susţinute şi subiectele abordate, prin reînvierea cu exactitate, în decor şi costume, a realităţii istorice şi prin îmbinarea de tragic şi comic, rămîne clasic, racinian, prin anumite aspecte: dramele lui prezintă un moment de criză, rezolvată în cîteva ceasuri, fără lux de decor, într-o extremă simplitate, acţiunea fiind în primul rînd interioară şi progresînd graţie conflictului dintre caractere. Poet de calitate, inegal, pradă unor contradicţii de nerezolvat între firea lui generoasă şi educaţia primită şi asimilată, retras din această cauză într-o singurătate mîndră — viitorul turn de fildeş al Parnasse-ului — **V.** se impune posterităţii prin autenticitatea zbuciumului şi sentimentelor trăite şi prin suflul umanitar ce-i străbate opera. (Acad. fr.: 1845.)

Op.: *Poèmes antiques et modernes* (1826); *Cinq-Mars* (1826); *La Maréchale d'Ancre* (1831); *Stello ou les Confessions du Docteur Noir* (1833); *Chatterton* (1835); *Servitude et Grandeur militaires* (1835); *Les Destinées* (post. 1864); *Journal d'un poète* (post. 1867). M.S.

VILDRAC *Charles* **MESSAGER**, zis *Charles* (n. 1882), poet, eseist, romancier şi dramaturg unanimist (v. **ABBAYE** şi **UNANIMISME**) exprimîndu-se într-o limbă concretă, simplă, cu predilecţie narativă. Ca poet a condamnat versul tradiţional şi vers-librismul, preconizînd folosirea unui vers întemeiat pe asonanţă, aliteraţie şi constante ritmice.

Op.: *Poèmes* (1905); *Le Livre d'amour* (1910); *Découvertes* (1912); *Chants du désespéré* (1920); *Paquebot „Tenacity"* (1920); *Récits* (1926); *Le Pélerin* (1926); *La Brouille* (1930); *L'Absence* (1952); *Jérôme le voyageur* (1956). Al. D.P.

VILLARS *Nicolas Pierre Henri* **DE MONFAUCON**, *abate* **DE** (1635—1673), scriitor şi critic, abate monden, aventurier, ucis în condiţii misterioase în timpul unei călătorii. A lăsat o operă curioasă: *Le Comte de Gabalis*, consacrată ştiinţelor oculte (care a inspirat între alţii, pe Pope şi pe A. France*) şi cîteva lucrări de critică literară, de opoziţie faţă de capodoperele lui Racine*, Descartes* şi Pascal*. Este interesantă în acest sens critica — mult lăudată de d-na de Sévigné* — adusă tragediei *Bérénice* de Racine, „ţesătură galantă de madrigaluri şi elegii".

Op.: *Le comte de Gabalis ou entretiens sur les sciences secrètes* (1670); *La Suite du comte de Gabalis ou Nouveaux Entretiens sur les sciences secrètes touchant la nouvelle philosophie* (1708); *La Critique de Bérénice* (1671); *De la Délicatesse* (1671). M.S.

VILLEHARDOUIN *Geoffroi* **DE** (1150?—1212?), istoric, diplomat şi oştean. A jucat un rol important în timpul Cruciadei a IV-a la a cărei pregătire şi conducere a participat, fiind apoi răsplătit

cu diverse demnităţi şi posesiuni în Orient, unde probabil a şi murit. Acolo a scris şi cronica *L'Histoire de la Conquête de Constantinople*, referitoare la anii 1198—1207, care redă istoria cuceririi Constantinopolului judecată prin prisma omului politic şi a strategului. Această cronică, prima dintre cronicile franceze de seamă, marchează începuturile prozei în limba franceză. A.V.

VILLEMAIN *Abel François* (1790—1870), scriitor, om politic de tendinţe liberale, profesor de literatură la Sorbona (1816); critic literar favorabil mişcării romantice. A preconizat în locul dogmatismului existent, o critică nouă, istorică şi comparatistă. (Acad. fr.: 1821.)

Op.: *Cours de littérature française* (1828—1829); *Études de littérature ancienne et étrangère* (1846); *Choix d'études sur la littérature contemporaine* (1857); *Essai sur le génie de Pindare* (1859). M.S.

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM *Jean-Marie-Mathias Philippe Auguste conte* **DE** (1838—1889), „poet blestemat", prozator simbolist. Fiul unui nobil breton himeric şi legitimist, **V.** a fost crescut într-o ambianţă mistică şi tradiţionalistă, în afara realităţilor istorico-sociale. Neadaptat, refuzînd şi disprețuind lumea reală şi cantonîndu-se într-un univers propriu, legendar şi miraculos, **V.** denunţă în povestirile şi romanele sale pozitivismul îngust al unei lumi „a bunului simţ", antipoetică prin excelenţă, egoistă şi hîdă, domnie a prostiei încarnate în persoana eroului său Tribulat Bonhomet, care nesocoteşte exigenţele visului şi primatul spiritului. Pe de altă parte, sanctificîndu-şi singurătatea morală: „izolarea este o favoare specială a destinului", **V.**, creştin şi idealist, îşi afirma credinţa într-un ideal propriu, totodată renunţare şi aspiraţie către Absolut, desprins de orice contigenţă pămîntească, fiind de asemenea puternic atras de ocultism, ezoterism, magie neagră şi vrăjitorie, obsedat de ideea morţii.

Op.: *Axel* (1872—1886); *Contes cruels* (1883); *L'Ève future* (1886); *L'Amour suprême* (1886); *Tribulat Bonhomet* (1887); *Histoires insolites* (1888); *Nouveaux Contes cruels* (1888). M.S.

VILLON *François* (1431 sau 1432—după 1463), cel mai mare liric medieval francez. Pe numele său adevărat, **FRANÇOIS DE MONTCORBIER ET DES LOGES**, s-a născut la Paris şi a fost crescut de bogatul călugăr Guillaume de Villon. S-a lăsat antrenat, împreună cu alţi colegi de studenţie de la Sorbona, într-o serie de fapte reprobabile care i-au creat cea mai proastă reputaţie. Obligat să părăsească oraşul pentru cîtăva vreme din cauza participării sale la o încăierare soldată cu moartea unui om, revine în capitală şi este graţiat de Carol VII, dar nu după mult timp se face din nou vinovat, de astă dată de a fi luat parte la sustragerea unei sume considerabile de bani din patrimoniul colegiului Navarre. Părăseşte pentru a doua oară Parisul, acum sub pretextul unei drame amoroase, şi vagabondează timp de cîţiva ani prin diverse oraşe şi regiuni ale ţării, cîntîndu-şi uneori cu umor, alteori cu melancolie sau chiar spaimă trista situaţie. Cîteva poezii datînd din această perioadă marchează scurtele popasuri pe care le face în preajma marilor seniori dispuşi să-i acorde protecţie sau ajutoare materiale. Printre aceştia se numără şi ducele Charles

d'Orléans care-l găzduiește la curtea sa de la Blois și-l răsplătește cu premiul pentru cea mai bună poezie *(Ballade du Concours de Blois)*. Azvîrlit în cumplita închisoare de la Meung-sur-Loire de către episcopul Thibault d'Aussigny, nu-și recapătă libertatea decît datorită venirii la tron a lui Ludovic XI care-și începe domnia prin grațierea deținuților din închisorile orașelor vizitate de el. Un an mai tîrziu însă noi spargeri și încăierări îl conduc între zidurile închisorii Châtelet din Paris. Condamnat la moarte printr-o primă sentință pronunțată împotriva sa pentru toate faptele comise pînă atunci, beneficiază de o comutare a pedepsei cu obligația de a părăsi capitala pe o perioadă de 10 ani, moment după care, de altfel, i se și pierde definitiv urma. Asociat cu oameni de cea mai îndoielnică speță, săvîrșind diferite infracțiuni sau fiind numai complice la săvîrșirea lor, mereu pus sub acuzație și urmărit de justiție, mereu în căutare de adăpost, de protecție sau de grațieri, V. este autorul unor versuri lirico-satirice dintre cele mai emoționante scrise în evul mediu. Cuprinzînd foarte numeroase balade, *dits**-uri *epistole*, *epitafuri* și *poezii* de circumstanță compuse în închisori, în anii de vagabondaj, în clipele de căință amară sau în timpul scurtelor popasuri la diferite curți senioriale, opera sa este în genere grupată sub două titluri ce constituie o glumeață evocare a Bibliei: *Le Petit Testament* sau *Le Lais* și *Le Grand Testament*. Prima culegere, un fel de rămas bun *(congé*)* pe care V. în postura amantului martir ce suferă din cauza cruzimii frumoasei sale iubite și-l ia de la prieteni și cunoscuți înainte de a părăsi orașul, conține sub formă de parodie o lungă înșiruire de danii pe care autorul le face acestora în funcție de natura relațiilor sale cu ei: binefăcătorului său Guillaume Villon îi dăruiește reputația de care se bucură, iubita lui crudă și frumoasă primește într-o raclă inima torturată a poetului, dușmanilor lui le revin firmele diverselor taverne rău famate, ghinda produsă de o plantație de sălcii, o cîrjă bună să țină loc de crosă episcopală etc. Începută în stilul celei mai perfecte poezii cavalerești de dragoste *(chanson courtoise)*, *Lais*-ul se transformă repede într-o mușcătoare satiră care, chiar dacă, prin numeroasele aluzii pe care le ascunde, nu poate fi în întregime descifrată și înțeleasă astăzi, impresionează prin valoarea evocativă a expresiilor sale deosebit de sugestive. Deși înșirate într-o perfectă dezordine, caricaturile grotești ale legăturilor constituie o dovadă certă a faptului că fără a fi avut pretenția să schimbe o lume vicioasă și ostilă, autorul îi atacă pe toți cei care, autorități publice sau simpli indivizi superiori lui prin rangul sau averea lor, se arătaseră dușmănoși față de el în diverse împrejurări. Mai importantă pentru dezvăluirea personalității lui V., a doua culegere — *Le Grand Testament* — se înscrie într-un cadru asemănător celei dintîi, dar motivul care l-a determinat pe poet să o scrie nemaifiind așa-zisele suferințe ale dragostei ci eventualitatea morții, tonul general este mult mai grav, de un zguduitor tragism. Alcătuit din poezii scrise în diferite împrejurări, *Le Testament* devine probabil un tot bine închegat în timpul detențiunii autorului la Meung-sur-Loire sau în momentul în care, închis la Châtelet, află sentința pronunțată împotriva sa. În aceste condiții, e firesc ca V. să se gîndească la întocmirea unui bilanț al vieții sale. Poemele culegerii constituie o investigare a propriului suflet,

o încercare de autoanalizare. Două sînt ideile esențiale ale acestui testament-confesiune: ideea trecerii inexorabile a timpului și imaginea obsedantă a morții. Caracterul efemer al existenței omenești este evident pentru oricine; indiferent dacă omul este un personaj celebru, al cărui nume a intrat în legendă (v. *La Ballade des Dames du temps jadis; La Ballade des Seigneurs; La Ballade en vieux langage*), sau dacă este un simplu muritor care-și duce în mod mai mult sau mai puțin cinstit viața (v. *Les Regrets de la belle Heaulmière; La Ballade aux filles de joie*), sfîrșitul este același pentru toți. Împlinirea lui însă diferă de la un individ la altul. Și poetul este cuprins de spaimă la gîndul că viața sa, chiar dacă sărăcia este, în fond, mai vinovată decît el de faptele pe care le-a săvîrșit, se va sfîrși la Montfaucon, alături de cadavrele spînzuraților care au ajuns acolo pentru acțiuni asemănătoare. De altfel, cu toate că nu se consideră principalul sau singurul vinovat, V. regretă totuși că, în loc să-și fi petrecut tinerețea studiind și croindu-și un drum cinstit în lume, a fugit de școală ca un elev rău (el dobîndise însă licența în arte) și a lăsat timpul să-i scape printre degete fără a trage nici un folos de pe urma trecerii lui. Acum, îmbătrînit înainte de vreme, lipsit de orice resurse de trai, obsedat de amenințarea morții (care se reflectă în toată literatura secolului al XV-lea și în special în genul *dansurilor macabre*), nu-i mai rămîne decît să închine o mișcătoare baladă mamei sale, să dea povețe—mai mult în glumă decît în serios—femeilor și tinerelor fete, și să doneze tot felul de lucruri care nu-i aparțin sau nu există tuturor cunoscuților și mai cu seamă dușmanilor săi. Poate însă că adevărata încheiere a acestei spovedanii îmbinate cu numeroase meditații nu trebuie căutată în strofa finală, al cărei ton de parodie atinge cinismul, ci în așa-numita *Ballade des Pendus* sau *Épitaphe Villon* emoționant apel adresat de poet oamenilor — frații săi prin condiția lor comună de existență — pe care îi îndeamnă la înțelegere și milă pentru cei vinovați. Contradictoriu și înclinat spre mistificare (printre scrierile sale se numără și un grup de *balade în argou*, datînd probabil de pe vremea cînd făcea parte din banda de răufăcători a *Coquillards*-ilor), veșnic atras spre păcat și imediat cuprins de remușcări, condamnîndu-se pentru faptele săvîrșite și eschivînd apoi îndată acuzațiile, dar căindu-se în momentul în care moartea i se ivește amenințătoare în față, V. face, în ciuda povețelor nu tocmai recomandabile pe care le conțin unele dintre versurile lui și a tonului deseori licențios, o operă de moralist care îl apropie de simțirea modernă și a cărei trăsătură dominantă rămîne umanismul.

Op.: *Le Lais* (1456?); *Le Grand Testament* (1461 sau 1463); *La Ballade de bon conseil; Le Débat du coeur et du corps de Villon; La Ballade des Pendus; La Louange à la Cour; La Question au clerc du guichet.* A.V.

VILMORIN *Louise* DE (1902—1969), romancieră și poetă. Autoare de romane de dragoste, insolit tratate, și de poeme înrudite ca gîndire și tehnică cu operele lui Apollinaire* și Cocteau*, precum și cu cele ale suprarealiștilor.

Op.: *Sainte Unefois* (1934); *Fiançailles pour rire* (1939); *Julietta* (1951); *Les Belles Amours* (1954); *L'Alphabet des aveux* (1954); *Migraine* (1959). Al.D.P.

VINCENT DE BEAUVAIS (?—1264), călugăr erudit, autor al unor *Specula* care constituie cea mai importantă enciclopedie a secolului al XIII-lea. A.V.

VINCENT DE PAUL sau **VINCENS DE PAUL** (1581—1660), călugăr, canonizat în 1737, membru al Companiei Sfîntului-Sacrament, adversar neînduplecat al jansenismului*, întemeietor al mai multor societăți de binefacere. Se impune prin activitatea lui, paralelă cu cea a Sf. Francisc* de Sales, mai mult decît prin scrierile sale (scrisori, conferințe și discursuri publicate, cu puține excepții, de-abia în secolul XX). M.S.

VIRELAI sau **VIRELI**, poezie medievală cu formă fixă destinată să acompanieze dansul, alcătuită din două cuplete și un refren cu un joc complicat de rime. M.S.

VISAGIER *Jean* zis **VULTEIUS** (?—1542), profesor și poet umanist autorul unor scrieri de valoare documentară, în care aduce un prim elogiu limbii franceze.

Op.: *Epigrammatum libri II* (1536); *Epigrammatum libri IIII* (et) *Xenia* (1537); *Inscriptionum libri II*, *Xeniorum libellus*, (1538); *Hendecasyllaborum libri IIII* (1538). A.V.

VITET *Louis*, zis **LUDOVIC** (1802—1873), scriitor și om politic ostil celui de-al doilea Imperiu, autorul unei trilogii dramatice istorice în stil romantic *(La Ligue)* și al cîtorva lucrări erudite, istorice și filozofice. (Acad. fr.: 1845.)

Op.: *La Ligue (Les Barricades*, 1826); *Les États de Blois* (1827); *La Mort de Henri III* (1829); *Histoire de Dieppe* (1833); *Notre-Dame de Noyon* (1845); *L'Académie de peinture et de sculpture* (1861). M.S.

VITRAC *Roger* (1899—1952), poet, eseist și autor dramatic. Unul dintre primii suprarealiști, curînd exclus din grup (1925), autor de poeme simboliste, apoi de opere poetice și dramatice, în care predomină accentele umoristice, ironia și causticitatea. Este de asemenea autorul unor interesante studii despre unii artiști suprarealiști sau apropiați de suprarealism*.

Op.: *Le Faune noir* (1922); *Georges de Chirico* (1928); *Jacques Lipchitz* (1929); *Le Déslyre* (1965). Al.D.P.

VIVIEN *Pauline* **M. TARN**, zisă **RENÉE** (1877—1909), poetă franceză de origine anglo-americană. Poezia ei este influențată în același timp de melancolia și exaltarea mistică romantică și de modernismul baudelairian.

Op.: *Études et préludes* (1901); *Cendres et poussières* (1902); *À l'heure des mains jointes* (1906); *Flambeaux éteints* (1907). M.S.

VIVRE sau **DUVIVIER** *Gérard* **DE** (mijlocul sec. al XVI-lea), autorul unor comedii în proză și al unei tragicomedii.

Op.: *Synonimes, c'est-à-dire plusieurs propos tirez quasi tous à un mesme sens pour montrer la richesse de la langue françoise* (1565); *Les Amours de Theseus et Dianira* (1577); *La Fidélité nuptiale* (1578); *Abraham et Agar* (1589). A.V.

VOGUÉ *Eugène Melchior*, vicomte **DE** (1848—1910), diplomat și scriitor. V. contribuie, prin numeroasele sale traduceri din Tolstoi,

Dostoievski, Gorki etc., la introducerea literaturii ruse în Franța. Prin eseul său asupra *Romanului rus* marchează o nouă orientare a criticii, către un neocreștinism, reacție împotriva naturalismului și scientismului. (Acad. fr.: 1888.)

Op.: *Le Roman russe* (1886); *Souvenirs et visions* (1887); *Regards historiques et littéraires* (1897); *Histoire et poésie* (1898); *Maxime Gorki* (1905); *Trois drames de l'histoire de Russie* (1911). M.S.

VOISENON *Claude-Henri* DE FUZÉE, abate DE (1708—1775), abate monden-tip al secolului al XVIII-lea, prieten cu Voltaire*, autor de comedii, poeme galante, povestiri și romane, frivole și uneori licențioase. (Acad. fr.: 1762.)

Op.: *L'Heureuse ressemblance* (1738); *L'École du monde* (1739); *La Coquette fixée* (1746); *L'Amour et Psyché* (1762). I.N.

VOITURE *Vincent* (1598—1648), scriitor încarnînd spiritul de la Hôtel de Rambouillet* și literatura prețioasă a epocii. Fiu de negustor, reușește să pătrundă în cercurile mondene de vază, fiind preamărit și adulat mai mult decît oricare alt poet în viață pentru spiritul său, mintea ageră și veselia lui. Este favoritul lui Gaston d'Orléans, fratele regelui, și-i urmează soarta rînd pe rînd exilat sau copleșit de onoruri. Poet de circumstanță, galant, rafinat, prețios, artificial, comparat odinioară cu contemporanii săi Gongora și Marino, azi citit doar din curiozitate erudită, V. rămîne în istoria literelor mai ales ca epistolier. *Scrisorile* sale, adresate unor personalități istorice de prim rang, constituie un document prețios al vieții și mentalității epocii; reflectă un patriotism autentic, o gîndire politică lucidă (v. *Lettre sur la prise de Corbie*), stilul lor amfiguric și retoric, neîncetatele badinaje și spirite după gustul vremii, în care se complace, fiind însă supărătoare (v. *Lettre de la carpe au brochet*).

Op.: *Poésies* (post. 1650); *Lettres* (post. 1650). M.S.

VOLLARD *Ambroise* (1868—1939), negustor de tablouri, editor și scriitor, sprijinitor al pictorilor impresioniști la începutul carierei lor. A lăsat interesante memorii și cîteva studii asupra pictorilor, prietenii lui, de un interes mai ales anecdotic.

Op.: *Souvenirs d'un marchand de tableaux* (1937); *Paul Cézanne* (1914); *Renoir* (1920); *Degas* (1924). M.S.

VOLNEY *Constantin-François* DE CHASSEBOEUF conte DE (1757—1820) poet preromantic, erudit și filozof. Călător neobosit. Lucrările care l-au consacrat sînt: *Voyage en Égypte et en Syrie*, o capodoperă a literaturii călătoriilor, care se remarcă prin obiectivitate, precizia detaliului, ținuta savantă și stilul clar și sobru, deschizînd totodată o pagină importantă în inițierea francezilor la studiile de orientalism, și *Les Ruines*, catehismul filozofic al lui V., scris în stil pompos și monoton plin de informații și de meditații asupra istoriei lumii și viitorului omenirii, întemeiat pe libertate și cultul religiei naturale, care a pus la modă poezia ruinelor, ce va deveni una dintre temele de predilecție ale romanticilor. (Acad. fr.: 1803.)

Op.: *Voyage en Égypte et en Syrie* (1787); *Les Ruines, ou Méditations sur les révolutions des empires* (1791); *L'Alphabet*

Scanned with OKEN Scanner

européen, appliqué aux langues asiatiques (1819); *Discours sur l'étude philosophique des langues* (1820). I.N.

VOLTAIRE *François Marie* AROUET, zis (1694—1778), scriitor reprezentativ al literaturii și gîndirii franceze din secolul al XVIII-lea, aparținînd, prin formația sa și prin respectul său față de disciplina academică, epocii lui Ludovic al XIV-lea, dar prin curiozitatea, setea de adevăr și de libertate și tendințele sale reformatoare veacului său, căruia i s-a dat numele de „secol al lui Voltaire". Înarmat încă de pe băncile școlii cu o solidă cultură umanistă, V. și-a încercat talentul în aproape toate genurile: poezia, epopeea, teatrul, istoria, proza filozofică și epistolară, critica etc., năzuind în toate să descătușeze rațiunea de superstițiile religioase și să elibereze gustul de prejudecățile care îl tiranizau. Opera poetică a lui V. cuprinde epopei *(La Henriade, La Pucelle d'Orléans)*, poezii de circumstanță (epistole, satire, epigrame) și poeme filozofico-satirice *(Le Mondain)*. Dacă cele dintîi sînt, în bună parte, date uitării, ultimele se citesc și astăzi cu plăcere datorită vervei, fanteziei și ironiei lor. În teatru V. realizează, fără a fi creat nici o capodoperă durabilă, o revoluție în ceea ce privește arta dramaturgiei și concepția scenică: lărgește cadrul istoric și geografic al tragediei, alegîndu-și subiectele și din istoria modernă și plasînd acțiunea și în medii exotice; acordă o importanță crescută culorii locale, decorului și costumelor și transformă scena într-o tribună de la care propagă idei filozofice înaintate (v. *Zaïre*, *Mahomet*). Recurge însă prea mult la procedee exterioare și acordă acțiunii un rol preponderent, diminuînd astfel interesul și analiza psihologică și neglijînd zugrăvirea caracterelor.

Un alt domeniu spre care V. s-a simțit atras a fost cel al istoriografiei. Prima sa lucrare în acest gen, *Histoire de Charles XII*, elaborată în timpul exilului în Anglia, este concepută în maniera unei tragedii, înfățișînd un erou complex al cărui destin stîrnește admirația și compasiunea, punînd totodată în gardă pe monarhi împotriva setei de cuceriri. Originalitatea cărții constă mai ales în noutatea metodei folosite, în exactitatea științifică a informației, în selecția critică a documentației și în folosirea mărturiilor orale. *Le Siècle de Louis XIV*, scrisă douăzeci de ani mai tîrziu este inovatoare mai ales în partea a doua, care deschide noi orizonturi cercetării istorice. V. nu se mai mărginește la narațiuni istorice în care accentul cade pe fapte de arme, bătălii și activitate diplomatică, ci transformă istoria într-o știință, adîncindu-i domeniul de investigație. Autorul studiază și descrie sufletul și moravurile unui popor, instituțiile, viața religioasă, comerțul, finanțele, legile și cultura lui, încercînd să-i reconstituie trecutul într-un chip cît mai veridic. Aceste principii și direcții de cercetare vor fi preluate de istoricii veacului următor. Spre deosebire de *Le Siècle de Louis XIV*, care are mai mult caracterul unei monografii istorice, *L'Essai sur les moeurs...* este o istorie a lumii de la Carol cel Mare la Ludovic al XIV-lea fiind totodată o urmare a istoriei universale a lui Bossuet*. Dar pentru V. cursul universal al evenimentelor atestă nu intervenția vreunei Providențe, ci tendința spre civilizație și progres către care rațiunea călăuzește omenirea. Și în această lucrare, scriitorul rezervă un loc însemnat literelor, artelor, instituțiilor, obiceiurilor și descoperirilor, înfățișate citi-

torului pe baza unei bogate documentări. Nu lipsesc nici aici îndemnurile către modestie, toleranță și rațiune precum și condamnarea fanatismului și superstițiilor, care ridică obstacole în calea propășirii societății umane. De altfel, în orice scriere, V. rămîne înainte de toate filozof, propovăduind în forme variate o filozofie relativ simplă alcătuită din două componente esențiale: critica abuzurilor și elogiul rațiunii și demnității umane. *Les Lettres anglaises* (culegere alcătuită din 25 de scrisori), sub masca unei anchete nepărtinitoare a civilizației engleze, de care V. era entuziasmat și pe care o cunoscuse bine din timpul șederii sale în Anglia (1726—1729), nu este în fond decît o satiră a instituțiilor franceze, a ordinii stabilite și a cîrmuirii absolutiste a Franței. Ultima scrisoare conține, îndărătul omagiului simulat adus lui Pascal*, o critică a *Cugetărilor* acestui filozof, căruia V. îi reproșează de a fi îndreptat pe oameni spre metafizică, dezgustîndu-i de viața de pe pămînt. Structural opus lui Pascal, V. era un epicureu, doritor de lux și bunăstare, dar era în același timp preocupat de soarta semenilor săi, de marile probleme ce i-au frămîntat pe oameni de-a lungul secolelor: libertatea, fericirea și înțelepciunea umană. Acestor frămîntări el le dă glas în povestirile și romanele sale filozofice (*Zadig*, *Micromégas*, *Candide*, *L'Ingénu* etc.), gen pe care l-a creat și în care va rămîne neîntrecut. Scrise într-un ritm alert și pe un ton de zeflemea, cu intenții vădit satirice, V. realizează narațiuni vii, capodopere ale realismului satiric dar și ale fanteziei, populate cu personaje schițate în trăsături sumare, lipsite de consistență, pe care naratorul le mînuiește ca pe niște marionete sensibile, cărora le-a împrumutat însușiri umane și o mare bogăție de sentimente. Personajele acestor povestiri sînt de cele mai multe ori naive, vanitoase, proaste, mulțumite de sine, mînate de pasiuni, de dorințe și de prejudecăți, trăsături care explică comportamentul lor și sînt menite să stîrnească rîsul. Fondul de idei al romanelor voltairiene, fie că sînt romane de aventuri, de moravuri sau de comportament, este simplu. Ele sînt destinate să constate și să denunțe vicii și tare umane sau sociale, să satirizeze moravuri, să ia în derîdere idei sau practici dăunătoare și să propovăduiască concepții dragi lui V. pe un ton hazliu și sarcastic. La vîrsta de 66 de ani, cînd se instalează la Ferney, V. este un înțelept care caută să se consacre binelui obștesc. Pe domeniul său, „patriarhul de la Ferney“ luptă pentru desființarea șerbiei, creează manufacturi, obține desființarea birului asupra sării, creează un teatru și construiește chiar o biserică. Dar unul dintre cele mai autentice titluri de glorie ale lui este de a se fi dedicat în ultimii 18 ani ai vieții ideii toleranței religioase și luptei pentru reabilitarea unor victime ale fanatismului bisericii catolice, ale unor erori și abuzuri judiciare (afacerile Calas, Sirven, La Barre, Montbailli, Lally-Tollendal). La vîrsta de 84 de ani, primind autorizația de a se întoarce în Franța, scriitorul filozof revine la Paris, unde, după trei luni de activitate debordantă și de apoteoză, moare în ziua de 30 mai 1778, exact cu o lună înaintea lui Rousseau*, neîmpăcatul său dușman. Rămășițele sale pămîntești au fost înhumate la mănăstirea Scellières, în Champagne, iar în iulie 1971, transferate în triumf la Panthéon. V., omul și scriitorul, personalitate excepțională ce ne este dezvăluită mai ales de cele aproape 12 000 de scrisori ce ne-au rămas de la el, a fost slujit de daruri naturale

Scanned with OKEN Scanner

deosebite: inteligență vie, curioasă și mereu trează, o putere de muncă și de asimilare puțin obișnuită, facultatea de a improviza cu ușurință, o sensibilitate care, fără a fi de mare profunzime, se exaltă totuși cu ușurință, un gust sigur pentru ceea ce este frumos și peren. Această superioritate intelectuală ieșită din comun nu a fost, din păcate, dublată numai de trăsături de caracter pozitive, V. înfățișîndu-ni-se ca un caracter de o complexitate extraordinară: uneori sincer, deschis, sociabil și emotiv, alteori, vanitos, egoist, lacom, susceptibil, impulsiv și caustic, în el au sălășluit și vibrat toate pasiunile omenești, pe care marele filozof nu a pregetat să le etaleze fără teama de a fi judecat.

Op.: *Oedipe* (1718); *La Henriade* (1723 și 1728); *Histoire de Charles XII* (1731); *Zaïre* (1732); *Lettres philosophiques ou Lettres sur les Anglais* (1734); *Adélaïde du Guesclin* (1734); *La Mort de César* (1735); *Épître sur la philosophie de Newton* (1736); *Le Mondain* (1736); *Alzire* (1736); *Sept Discours en vers sur l'homme* (1738); *Mahomet ou Le Fanatisme* (1741); *Mérope* (1743); *Zadig ou La Destinée* (1747); *Le Monde comme il va. Vision de Babouc* (1748); *Sémiramis* (1748); *Memnon ou La Sagesse humaine* (1750); *Oreste* (1750); *Le Siècle de Louis XIV* (1751); *Micromégas* (1752); *La Pucelle d'Orléans* (1755—1771); *Essai sur l'histoire générale et sur les moeurs et l'esprit des nations* (1756); *La Loi naturelle* (1756); *Le Poème sur le désastre de Lisbonne* (1756); *Le Pauvre diable* (1758); *Candide ou L'Optimisme* (1759); *Tancrède* (1760); *Histoire de la Russie sous Pierre le Grand* (1763); *Traité de la tolérance* (1763); *Dictionnaire philosophique* (1764); *Jeannot et Colin* (1764); *Commentaire sur Corneille* (1764); *Précis du règne de Louis XV* (1766); *L'Ingénu* (1767); *L'Homme aux quarante écus* (1768); *La Princesse de Babylone* (1768); *Les Guèbres ou La Tolérance* (1769); *Histoire du Parlement de Paris*; (1769); *Épître à Horace* (1772); *Les Lois de Minos* (1773); *Irène* 1778.

I.N.

VOLTAIRE Le, cafenea pariziană din piața Odéon, centru politic în timpul Revoluției, apoi loc de întîlnire a profesorilor, membrilor Institutului și scriitorilor. Printre cei care l-au frecventat: Gambetta, Jules Vallès*, A. France* și Leconte de Lisle* M.S.

VOLTAIRE Le (1878—1923), cotidian politic, supranumit „Figaro"-ul republicanilor", înființat de E. Ménier, și A. Scholl*. Printre colaboratori: É. Zola*, E. de Goncourt*, R. Poincaré*. M.S.

VOYAGE DE SAINT BRENDAN Le (înc. sec. XII), poem în versuri octosilabice datorat probabil unui papă Benoît care, inspirîndu-se dintr-o poezie de origine irlandeză, narează călătoria de 7 ani a sfîntului Brendan prin paradisul terestru și prin infern, și ilustrează în special ideea necesității credinței. A.V.

VORONCA *Ilarie* (1903—1946), poet român de expresie franceză stabilit în Franța în 1925, naturalizat în 1938. Impiegat de bancă, apoi redactor la Radiodifuziune, V. s-a impus curînd în lumea literelor franceze drept unul dintre poeții de seamă ai generației sale. Rezistent activ în timpul ocupației naziste din 1942—1944, se sinucide în 1946. Opera lui de scriitor (începută în România unde publicase cîteva volume de versuri și participase la mișcări de

avangardă de tendințe dadaiste) se caracterizează printr-o îmbinare originală de tendințe contrare moderniste (unanimism, dadaism) grefate pe un fond tradiționalist în care se regăsesc, subtil integrate, elemente din folclorul țării sale de obîrșie. Creează o lume, o atmosferă, totodată reală și ireală, mitologică și veridică întemeiată pe un constant și puternic sentiment de fraternitate și solidaritate universală.

Op.: *Ulysse dans la Cité* (1933); *Patmos* (1934); *Poèmes parmi les hommes* (1934); *La Poésie Commune* (1936); *La Joie est pour l'homme* (1936); *La Clé des réalités* (1944); *Souvenirs de la planète Terre* (1945); *Poèmes choisis* (post., 1956); *Poèmes inédits* (post. 1964; 1965).

M.S.

W

WACE [wa(-)s(ə)] *Robert* (1120—1183), poet anglo-normand, născut în insula Jersey, autor al unor lucrări hagiografice și al unei versiuni franceze a *Istoriei Regilor Britaniei* a lui Geoffroy* de Monmouth, compusă din două părți: *Le Roman de Brut* care a contribuit la popularizarea legendei regelui Arthur (v. **ROMANS DE LA TABLE RONDE**) și *Le Roman de Rou* istoria mai mult sau mai puțin legendară a ducilor de Normandia, continuată de Benoît de Saint-More*.

Op.: *La Conception Nostre Dame*; *Vie de Saint Nicolas*; *le Roman de Brut* (1155); *Le Roman de Rou* sau *Geste des Normands* (început în 1160). A.V.

WALLONIE La [wa-lɔ-ni] (1886—1892), revistă literară franco-belgiană, întemeiată la Liège de poetul Albert Mockel*, apărînd, din 1890, concomitent la Paris și la Liège. Dintre colaboratori: Verlaine*, Mallarmé*, Barbey d'Aurevilly*, Henri de Régnier*, A. Gide*, P. Valéry* și romînul Al. Macedonski. M.S.

WATELET [va-] *Claude-Henri* (1718—1786), scriitor și desenator, cunoscut mai ales pentru poemul didactic *L'Art de peindre* și pentru un *Essai sur les jardins* care a contribuit la răspîndirea în Franța a modei grădinilor englezești. W. a scris și comedii, romane, o tragedie și un dicționar al artelor frumoase. (Acad. fr.: 1761.)

Op.: *Sylvie* (1742); *L'Art de peindre* (1760); *Deucalion et Pyrrha* (1768); *Essai sur les jardins* (1774); *Dictionnaire des beaux-arts* (1788). I.N.

WEIL [vɛj] *Simone* (1909—1943), eseistă influențată de gîndirea lui Alain*, militantă antifascistă, participantă activă la revoluția spaniolă împotriva fascismului din 1936. Profesoară, cu studii serioase de filozofie terminate în 1931, renunță în 1933 la cariera didactică, pentru a lucra ca simplă muncitoare în dorința ei de a împărtăși „soarta umanității suferinde". Operele ei constituie o mărturie documentată și plină de căldură a condiției muncitorești din Franța la acea dată, gîndirea ei filozofică evoluînd de la un agnosticism inițial la un spiritualism religios neîncadrat în vreo formă tradițională de cult.

Op.: (publicate postum): *La Pesanteur et la Grâce* (1947); *L'Enracinement* (1949); *La connaissance surnaturelle* (1949); *Attente de Dieu* (1950) *La Condition ouvrière* (1951); *Lettres à un religieux* (1951); *Écrits historiques et politiques* (1960). M.S.

WILLY [wi-li] *Henry* GAUTHIER-VILLARS, zis (1859—1931), poet și prozator, colaborator la revistele „La Plume"* și „Les Guêpes", primul soț al lui Colette*. A scris cîteva lucrări istorice (printre care: *Le Mariage de Louis XV*, 1900) și numeroase romane libertine. Își datorează însă reputația mai ales romanelor scrise de Colette (seria *Claudine*), revăzute de el și semnate de amîndoi. M.S.

Scanned with OKEN Scanner

WOLFF [wolf] *Albert* (1835—1891), dramaturg francez de origine germană, secretarul lui Al. Dumas*-tatăl, cronicar dramatic la „Le Figaro"* (1891).
Op.: *Un homme du Sud* (1862); *Les Mystères de l'Hôtel des Ventes* (1863); *Mémoires du Boulevard* (1866); *Mémoires d'un Parisien* (6 vol., 1884—1888). M.S.

WOLFF [wolf] *Pierre* (1865—1944), dramaturg. A debutat la Théâtre d'Antoine* cu piese naturaliste; s-a orientat apoi spre comedia de bulevard realist-ironică și sentimentală.
Op.: *Sacré Léonce* (1901); *Le Secret de Polichinelle* (1903); *L'Âge d'aimer* (1905); *Les Marionnettes* (1910); *Les Ailes brisées* (1920). M.S.

WURMSER [vyRm-] *André* (n. 1899), ziarist, romancier și eseist comunist. Pana lui acidă este des întîlnită în coloanele ziarului „l'Humanité" (rubrica *Grain de sel)* și în ale revistei „Les Lettres* Françaises". A lăsat romane însuflețite de un crez puternic, și un studiu de proporții despre Balzac*: *La Comédie inhumaine.*
Op.: *Un Homme vient au monde*; *L'Enfant enchaîné*; *La Comédie inhumaine* (1964). Al.D.P.

WYZEWA [vi-] *Teodor* DE (1863—1917), eseist francez de origine polonă, critic literar preocupat în special de literaturile străine, fondatorul publicației simboliste „Revue wagnérienne" (1884), colaborator la „Revue* des Deux Mondes"; traducător în franceză al operelor lui Tolstoi. M.S.

WOUTERS, LILIANE, poète cont.

X

XIMÉNÈS [gzi-] *Louis*, marchiz DE (1726—1817), poet și prozator, prieten cu Voltaire* la îndemnul căruia a scris (sau poate numai semnat?) lucrarea *Lettres sur la Nouvelle Héloïse*, critică la adresa romanului lui J.-J.Rousseau*. A scris tragedii mediocre și mai multe eseuri asupra literaturii contemporane.

Op.: *Épicharis* (1752); *Amelasonthe* (1754); *Essai sur quelques genres... de poésie* (1761); *Poème sur l'amour des lettres* (1771).

M.S.

X

XIMÉNÈS [gzi-] *Louis*, marchiz **DE** (1726—1817), poet și prozator, prieten cu Voltaire* la îndemnul căruia a scris (sau poate numai semnat?) lucrarea *Lettres sur la Nouvelle Héloïse*, critică la adresa romanului lui J.-J.Rousseau*. A scris tragedii mediocre și mai multe eseuri asupra literaturii contemporane.

Op.: *Épicharis* (1752); *Amelasonthe* (1754); *Essai sur quelques genres... de poésie* (1761); *Poème sur l'amour des lettres* (1771). M.S.

y

YACINE *Kateb* (n. 1929), scriitor francez de origine algeriană, autor de poeme, romane și piese de teatru inspirate din realitatea patriei sale.
Op.: *Soliloques* (1946); *Nedjma* (1948); *Le Cadavre encerclé* (1955); *Le Cercle des Représailles* (1959). M.S.

YEA AND NEA v. **RICHARD I COEUR DE LION**

YOURCENAR *Marguerite* DE GRAYENCOURT, zisă **MARGUERITE** (n. 1903), romancieră și eseistă. Călătoare neostenită, M.Y. îndrăgește cultura grecească (este traducătoarea poeților greci moderni) și poezia negrilor americani, fiind interesată și de mistica indusă. Dintre romanele ei mai izbutite: *Mémoires d'Hadrien*, amintiri apocrife ale împăratului roman cu același nume, întrețesute cu cugetări umaniste, și *L'Oeuvre au noir*, povestea lui Zenon, personaj fictiv, medic și alchimist din secolul al XVI-lea.
Op.: *La Nouvelle Eurydice* (1931); *Mémoires d'Hadrien* (1951); *L'Oeuvre au noir* (1968, Premiul Femina). Al.D.P.

YVER *Colette*, pseudonimul d-nei **HUZARD**, născută **BERGEVIN** (1874—1953), romancieră preocupată de soarta femeii în societate.
Op.: *Princesses de science* (1907); *Femmes d'aujourd'hui* (1929). M.S.

YVER *Jacques* (1520—1571?), povestitor, autorul unei opere concepute în tinerețe și îmbogățite la bătrînețe, cu aluzii la ultimele evenimente ale timpului: *Le Printemps d'Yver, contenant plusieurs histoires discourues en cinq journées* (1572). Scrierea cuprinde 5 povestiri de dragoste — două cavalerești, două tragice și una cam deochiată — precum și o expunere asupra iubirii pure, ideale, o critică a dragostei ușoare și un îndemn la pacea internă adresat acelora care duceau țara la pierzanie. A.V.

YVES DE PARIS (prin 1520—1678), călugăr capucin, filozof, teolog și umanist, autor de opere consacrate în special definirii libertinilor* și stabilirii poziției omului în lume, acesta fiind considerat o verigă de legătură între lumea materială și cea spirituală, microcosm, reflectînd atît lumea creată cît și pe Creatorul ei.
Op.: *La Théologie naturelle* (1633—1637); *Les Miséricordes de Dieu dans la conduite de l'homme* (1645). M.S.

Scanned with OKEN Scanner

Z

ZACHARIE DE LISIEUX (1566—1661), călugăr capucin, autorul — pe nedrept ignorat — al unei lucrări teologice cu tendințe pesimiste, *La Philosophie chrétienne...*, tratînd despre mizeria omului, care-l anunță pe Pascal*, și a trei lucrări satirice: *Genius saeculi*, *Gygès gallus* și *Somma sapientia* care i-au înrîurit pe Molière*, La Bruyère* și Le Sage*. Prima, *Genius saeculi*, pune în scenă pe un bătrîn înțelept, geniul secolului său, care definește și critică întru folosul autorului, discipolul său, jansenismul*, erudiția de proastă calitate, femeile cu pretenții teologice, pasiunea de a scrie; a doua, reluînd mitul lui Gygès și al inelului său fermecat, prezintă un tablou necruțător al vieții burgheze ipocrite închinată banului; a treia cuprinde descrierea unor vise făcute de autor, fiind o foarte izbutită satiră de moravuri.

Op.: *La Philosophie chrétienne ou persuasions puissantes au mépris de la vie* (1633); *Genius saeculi* (1653); *Gygès gallus* (1658); *Somma sapientia* (1659). M.S.

ZAMACOÏS *Michel* (1866—1955), poet fantezist, dramaturg și romancier apreciat.

Op.: *En stupid-car* (1899); *Monsieur Césarin, écrivain public* (1919); *Seigneur Polichinelle* (1926); *Un singulier roman d'amour* (1926); *Pinceaux et stylos* (1948); *Alain de Keragan, chevalier errant* (1954). Al.D.P.

ZERMATTEN *Maurice* (n. 1910), romancier și eseist elvețian de expresie franceză, autor de romane sumbre, scăldate într-o atmosferă de neîncetată angoasă spirituală.

Op.: *Le Coeur inutile* (1936); *La Colère de Dieu* (1940); *Connaissance de Ramuz* (1947). Al.D.P.

ZÉVACO *Michel* (1860—1918), autor de romane de capă și spadă foarte apreciate de tineret.

Op.: *Les Pardaillan* (1907); *La Fausta* (1908); *Le Pont des Soupirs* (1909); *La Cour des Miracles* (1910); *Buridan* (1911); *Les Amours de Chico* (1913). M.S.

ZOLA *Émile* (1840—1902), romancier, doctrinar și legislator al naturalismului*. Fiul unui inginer italian naturalizat, orfan de tată la șapte ani, Z. este silit să accepte în 1859 o slujbă de mic impiegat al vămii fără să-și fi terminat studiile și fără să-și fi trecut bacalaureatul. Devine însă curînd ziarist, publică foiletoane și articole cu tendință romantică (dintre care unele admirative față de Manet — *Mes haines*, 1866) și evoluează sub influența fraților Goncourt*, a determinismului lui Taine* și a gîndirii lui Claude Bernard* către realism (v. *Thérèse Raquin*). Își făurește în cele din urmă o doctrină proprie, aceea a naturalismului, pe care o ilustrează strălucit în ciclul *Les Rougon-Macquart*, „poveste naturală și socială a unei familii sub al II-lea Imperiu“ (20 de romane în 31 de volume, cu peste 1200 de personaje), din care al șaptelea volum, *L'Assommoir*, 1877, a obținut un succes de scandal

făcîndu-l celebru de la o zi la alta. În jurul lui se grupează scriitori tineri, adepți ai noii școli care se întrunesc regulat la Médan, în vila lui Z. (v. LES SOIRÉES DE MÉDAN). Ajuns în culmea gloriei, Z. își expune doctrina în cîteva scrisori teoretice: *Le Roman expérimental*, 1880; *Les Romanciers naturalistes*, 1881; *Le Naturalisme au théâtre*, 1888, continuînd, paralel, publicarea romanelor sale, deși violent atacat (v. MANIFESTUL CELOR CINCI) de adversarii lui care îl acuză de obscenitate. Evoluează încet către socialism; se angajează în lupta socială a vremii, militează în favoarea nevinovatului căpitan izraelit Dreyfus, nedrept condamnat de coaliția clerului, a aristocrației și a marii burghezii conservatoare (v. pamfletul *J'accuse*, 1898, în urma căruia Z. este condamnat la un an închisoare, obligat la exil, și radiat de pe lista Legiunii de Onoare). Ultimele sale opere *(Les Quatre Évangiles)* sînt o ilustrare a aspirațiilor sale umanitare și socialiste.

Romanele lui Z. pornesc de la o minuțioasă documentare, de la o anchetă sociologică, științific realizată, asupra mediului în care se desfășoară acțiunea. Discipol al lui Flaubert* și al fraților Goncourt, influențat de teoriile doctorului Lucas, autorul unui tratat despre ereditate care făcuse vîlvă, dar mai ales de cele ale lui Taine*, Z. este convins că psihologia este subordonată fiziologiei: „Eroul nostru... este subiectul fiziologic al științei noastre actuale; ființă formată din organe, se află cufundat într-un *mediu* care-l pătrunde în fiecare clipă...". De aceea acordă o importanță deosebită condițiilor fiziologice și eredității, influenței mediului și a împrejurărilor (momentul istoric), determinante pentru făurirea persoanei umane, dînd însă preeminență instinctelor, „bestiei umane", zugrăvind adesea, pentru a-și exemplifica mai ușor teoriile, ființe impulsive, neșlefuite, dominate de purtări instinctuale — ceea ce-l duce la un nou convenționalism. Determinismului lui Taine, subordonării psihologiei față de fiziologie, Z. îi mai adaugă, sub influența lui Cl. Bernard, credința în valabilitatea atotputernică a legilor biologiei și a experimentului — chiar și în domeniul literelor. Romancierul naturalist, afirmă el, este un „experimentator", a cărui menire este de a verifica legile ce decurg din observație și experiență, contribuind astfel la cunoașterea mai profundă a omului, la determinarea exactității legilor care conduc indivizii și societatea — ceea ce-i va permite ulterior, grație acestei cunoașteri, să acționeze asupra societății: scriitorul, romancierul mai ales, este un factor indiscutabil de progres. Eroii ciclului Rougon-Macquart poartă pecetea eredității lor, fiind cu toții fiii, nepoții sau strănepoții aceleiași Adélaïde Fouque, țărancă isterică și maniacă din împrejurimile orașului Plassans. Aceasta se mărită cu slujitorul ei, echilibratul, pozitivul Rougon, de la care are un fiu, Pierre, întemeietorul bogatei familii a Rougonilor, ce vor pătrunde în lumea burgheziei provinciale (doctorul Pascal), a înaltei burghezii pariziene (Eugène Rougon) și a finanței (Aristide Rougon, care-și ia numele de Saccard, în *L'Argent* și *La Curée*). Adelaïde își ia însă drept amant pe contrabandistul Antoine Macquart, bețiv și fără scrupule, care o dăruiește cu trei copii nelegitimi: Lise (v. *Le Ventre de Paris*), Gervaise (v. *L'Assommoir*) și Jean (v. *La Terre* și *La Débâcle*). Aceștia, precum și urmașii lor, vor cunoaște mizeria, înjosirea, crîncena existență a proletariatului. Astfel, Z. izbutește să realizeze în povestea Rougon-Macquart-

ilor, pornind de la principiul atotputerniciei eredității și a determinării sociale și istorice, o frescă completă a societății contemporane franceze, provinciale și pariziene, bogate și sărace. Mediocru analist al psihologiei umane, scriitorul excelează în ample evocări epice de mase (minerii în *Germinal*, soldații în *La Débâcle*) sugerînd cu patos aproape romantic existența unui suflet colectiv la cei umili, animați de aceeași durere sau desperare, dînd proletariatului, luat ca individ izolat, sau înfățișat ca o masă activă, drept de cetate în lumea literelor. Opera lui Z. rămîne o perfectă ilustrare a definiției sale despe artă: „Un colțișor din creație văzută prin prisma unui temperament".

Op.: *Thérèse Raquin* (1867); *Les Rougon-Macquart*: *La Fortune des Rougon* (1871); *La Curée* (1872); *Le Ventre de Paris* (1873); *La Conquête de Plassans*, *La Faute de l'abbé Mouret* (1875); *Son Excellence Eugène Rougon* (1876); *L'Assommoir* (1877); *Nana* (1880); *Au Bonheur-des-Dames* (1883); *Germinal* (1885); *La Terre* (1887) *Le Rêve* (1888); *La Bête humaine* (1890); *L'Argent* (1891); *La Débâcle* (1892); *Le Docteur Pascal* (1893); *Trois villes*: *Lourdes* (1894); *Rome* (1896); *Paris* (1898); *Quatre Évangiles*: *Fécondité* (1899); *Travail* (1901); *Vérité* (post. 1903). M.S.

ABAȚIE, GRUPUL DE LA v. ABBAYE GROUPE DE L'
ADUNAREA DIN LUXEMBURG v. ASSEMBLÉE DU LUXEMBOURG L'
ALITERATURA v. A LITTÉRATURE
ALMANAHUL MUZELOR v. ALMANACH DES MUSES L'
ARCAȘUL LIBER DIN BAGNOLET v. LE FRANC ARCHER DE BAGNOLET
ARTA DE A MURI v. *(Ars Moriendi)* v. ART DE BIEN VIVRE ET DE BIEN MOURIR
ARTELE IUBIRII v. ARTS D'AIMER LES
BĂTĂLIA POSTULUI ȘI A CĂRNII v. BATAILLE DE CARESME ET DE CHARNAGE LA
BINE ÎNDEMNAT, RĂU ÎNDEMNAT v. BIEN ADVISÉ, MAL ADVISÉ
BOEMA DIN STRADA CANETTE v. BOHÊME DE LA RUE DES CANETTES
BOEMA GALANTĂ v. BOHÊME GALANTE LA
BUCURIILE ÎNȚELEPCIUNII VESELE v. JOIES DU GAI SAVOIR LES
CANTILENA SFÎNTEI EULALIA v. CANTILÈNE DE SAINTE EULALIE
CARTEA TICĂLOASĂ v. LIVRE ABOMINABLE LE
CAVALERUL CU LEBĂDA v. CHEVALIER AU CYGNE LE
CĂLĂTORIA SFÎNTULUI BRENDAN v. VOYAGE DE SAINT BRENDAN LE
CĂSĂTORIA CELOR ȘAPTE ARTE v. MARIAGE DES SEPT ARTS LE
CEARTA DINTRE ANTICI ȘI MODERNI v. QUERELLE DES ANCIENS ET DES MODERNES
CEARTA DINTRE JOBELINI ȘI URANIȘTI v. QUERELLE DES JOBELINS ET DES URANISTES LA
CEARTA PENTRU IUBITE v. QUERELLE DES AMIES LA
CEARTA UNIVERSALIILOR v. QUERELLE DES UNIVERSAUX LA
CEI TREI ORBI DIN COMPIÈGNE v. TROIS AVEUGLES DE COMPIÈGNE LES
CELE CINCISPREZECE BUCURII ALE CĂSNICIEI v. QUINZE JOIES DU MARIAGE LES
CENZURA VICIILOR ȘI PURTĂRILOR LUMII v. CENSURE DES VICES ET DES MANIÈRES DU MONDE LA
CHEIA IUBIRII v. CLEF D'AMOUR LA
CÎNTECUL LUI ROLAND v. CHANSON DE ROLAND
CÎNTECUL PĂSĂRELEI v. LAI DE L'OISELET
CÎNTECUL SFINTEI FOY v. CHANSON DE SAINTE FOY
CLASICISMUL v. CLASSICISME LE
COMEDIA-FRANCEZĂ v. COMÉDIE-FRANÇAISE LA
COMEDIA-ITALIANĂ v. COMÉDIE-ITALIENNE LA
CONSISTORIUL COMPANIEI VESELEI ȘTIINȚE v. CONSISTOIRE DE TOULOUSE LE
COPIII FĂR'DE GRIJI v. ENFANTS SANS SOUCI LES
CURTENIA v. COURTOISIE LA
DADAISMUL v. DADAÏSME LE

DANSUL MACABRU v. DANSE MACABRE LA
DRAMA LITURGICĂ v. DRAME LITURGIQUE LE
EXISTENȚIALISMUL v. EXISTENTIALISME L'
FABLIOURI v. FABLIAUX
FANTEZIȘTII v. FANTAISISTES LES
FARSA JUPÎNULUI PIERRE PATHELIN v. FARCE DE MAÎTRE PIERRE PATHELIN LA
FILOZOFI v. PHILOSOPHES LES
FUTURISMUL v. FUTURISME LE
GESTELE v. CHANSONS DE GESTE LES
GHIRLANDA IULIEI v. GUIRLANDE DE JULIE LA
HARTA ÎMPĂRĂȚIEI DRAGOSTEI v. TENDRE LA CARTE DU
IDEOLOGII v. IDÉOLOGUES LES
ILUMINISMUL v. ILLUMINISME L'
JANSENISMUL v. JANSÉNISME LE
JOCUL LUI ADAM v. ADAM, JEU D'
JONGLERII (*Jongleurs*) v. TROUBADOURS LES
JURĂMINTELE DE LA STRASBURG v. SERMENTS DE STRASBOURG LES
JURNALUL UNUI BURGHEZ DIN GISORS v. JOURNAL D'UN BOURGEOIS DE GISORS
JURNALUL UNUI BURGHEZ DIN PARIS v. JOURNAL D'UN BOURGEOIS DE PARIS
LEGILE POEZIEI v. LEYS D'AMORS LES
LETTRISMUL v. LETTRISME LE
LIBERTINII v. LIBERTINS LES
MANIFESTUL CELOR CINCI v. MANIFESTE DES CINQ
MARELE GUIGNOL v. GRAND-GUIGNOL LE
MARILE CRONICI ALE FRANȚEI v. GRANDES CHRONIQUES DE FRANCE LES
MIRACOLELE v. MIRACLES LES
MISTERELE v. MYSTÈRES LES
MORALITATEA v. MORALITÉ LA
NATURALISMUL v. NATURALISME LE
NEOCLASICISMUL v. NÉOCLASSICISME LE
NOUL ROMAN v. NOUVEAU ROMAN LE
ONESTOM v. HONNÊTE HOMME L'
ORBUL ȘI SLUGA SA v. L'AVEUGLE ET SON VALET
O SUTĂ DE NUVELE NOI v. CENT NOUVELLES LES
PARNASUL v. PARNASSE LE
PARNASUL BURLESC v. PARNASSE BURLESQUE LE
PARNASUL MUZELOR GALANTE v. PARNASSE DES MUSES GALANTES
PARNASUL SATIRIC v. PARNASSE SATYRIQUE LE
PĂSTORII VESTIȚI v. BERGERS LES ILLUSTRES
PLEDOARIA FECIOAREI MARIA v. ADVOCACIE NOSTRE-DAME
PLEIADA v. PLÉIADE LA
POEZIA PURĂ v. POÉSIE PURE LA
POPULISMUL v. POPULISME LE
PREROMANTISMUL v. PRÉROMANTISME LE
PREȚIOZITATEA v. PRÉCIOSITÉ LA
PRINȚUL POEȚILOR v. PRINCES DES POÈTES LE
PROVERBE DRAMATICE v. PROVERBES DRAMATIQUES

Scanned with OKEN Scanner

QUIETISMUL v. QUIÉTISME LE
REALISMUL v. RÉALISME LE
RETORICIENII MARI, v. RHÉTORIQUEURS LES GRANDS
REZISTENŢA (Poezia Rezistenţei) v. RÉSISTANCE LA
ROMANTISMUL v. ROMANTISME LE
ROMANELE MESEI ROTUNDE v. ROMANS DE LA TABLE RONDE LES
ROMANUL LUI ALEXANDRU v. ROMAN D'ALEXANDRE LE
ROMANUL LUI ENEAS v. ROMAN D'ÉNEAS LE
ROMANUL LUI FAUVEL v. ROMAN DE FAUVEL LE
ROMANUL ROZEI v. ROMAN DE LA ROSE LE
ROMANUL TEBEI v. ROMAN DE THÈBES LE
ROMANUL VULPII v. ROMAN DE RENART LE
SACRIFICIUL LUI ABRAHAM (Le Sacrifice d'Abraham) v. MYSTÈRES
SATIRA MANIPPEE v. SATIRE MÉNIPPÉE LA
ŞCOALA DE LA ROCHEFORT v. ROCHEFORT ÉCOLE DE
ŞCOALA PALATINĂ v. ÉCOLE DU PALAIS L'
ŞCOALA ROMANĂ v. ROMANE ÉCOLE
SCRISORILE PORTUGHEZE v. LETTRES PORTUGAISES LES
SIMBOLISMUL v. SYMBOLISME LE
SIMULTANEISMUL v. SIMULTANÉISME
SOCIETATEA OAMENILOR DE LITERE v. GENS DE LETTRES SOCIÉTÉ DES
SORBONA v. SORBONNE LA
SPOROVĂIELILE LEHUZEI v. CAQUETS DE L'ACCOUCHÉE LES
SPAŢIALISMUL v. SPATIALISME
SUPRAREALISMUL v. SURRÉALISME LE
TEATRUL ABSURDULUI v. THÉÂTRE DE L'ABSURDE LE
TEATRUL DIN BÎLCIURI v. THÉÂTRE DE LA FOIRE LE
TRATATELE DE RETORICĂ v. ARTS DE SECONDE RHÉTORIQUE LES
TREI MORŢI ŞI TREI VII v. TROIS MORTS ET TROIS VIFS LES

Bibliografie selectivă

ANDRÉ BOURIN, JEAN ROUSSELOT, *Dictionnaire de la littérature française contemporaine*, Paris, Librairie Larousse, 1966.

JEAN ROUSSELOT, *Dictionnaire de la poésie française contemporaine*, Paris, Librairie Larousse, 1968.

LAFFONT-BOMPIANI, *Dictionnaire biographique des auteurs* (2 vol.), Paris, S.E.D.E., 1956.

LAFFONT-BOMPIANI, *Dictionnaire universel des lettres* publié sous la direction de Pierre Clarac, Paris, S.E.D.E., 1961.

LÉON WARNANT, *Dictionnaire de la Prononciation française*, Gembloux, Éditions J. Duculot, S.A., 1964.

COLECTIV, *Mic dicționar filozofic*, Editura Politică, București, 1969.

PHILIPPE VAN TIEGHEM, *Dictionnaire des littératures*, 3 vol., Paris, 1968.

Dictionnaire des Lettres Françaises, publié sous la direction du Cardinal Georges Grente, Arthème Fayard, éditeur
Le moyen âge, Paris MCMLXIV
Le seizième siècle, Paris MCMLI
Le dix-septième siècle, Paris, MCMLIV
Le dix-huitième siècle, Paris, MCML

Grand Larousse encyclopédique (în 10 vol.), Paris, Librairie Larousse, 1960—1964.

Scanned with OKEN Scanner

REDACTOR : VIORICA PALENCIUC
TEHNOREDACTOR : GHEORGHE POPOVICI

COLI DE TIPAR : 33,50
INDICI PENTRU CLASIFICAREA ZECIMALĂ :
BIBLIOTECI MARI 84—3. BIBLIOTECI MICI 4.

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII",
COMANDA NR. 20 237
PIAȚA SCÎNTEII NR. 1, BUCUREȘTI

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Scanned with OKEN Scanner